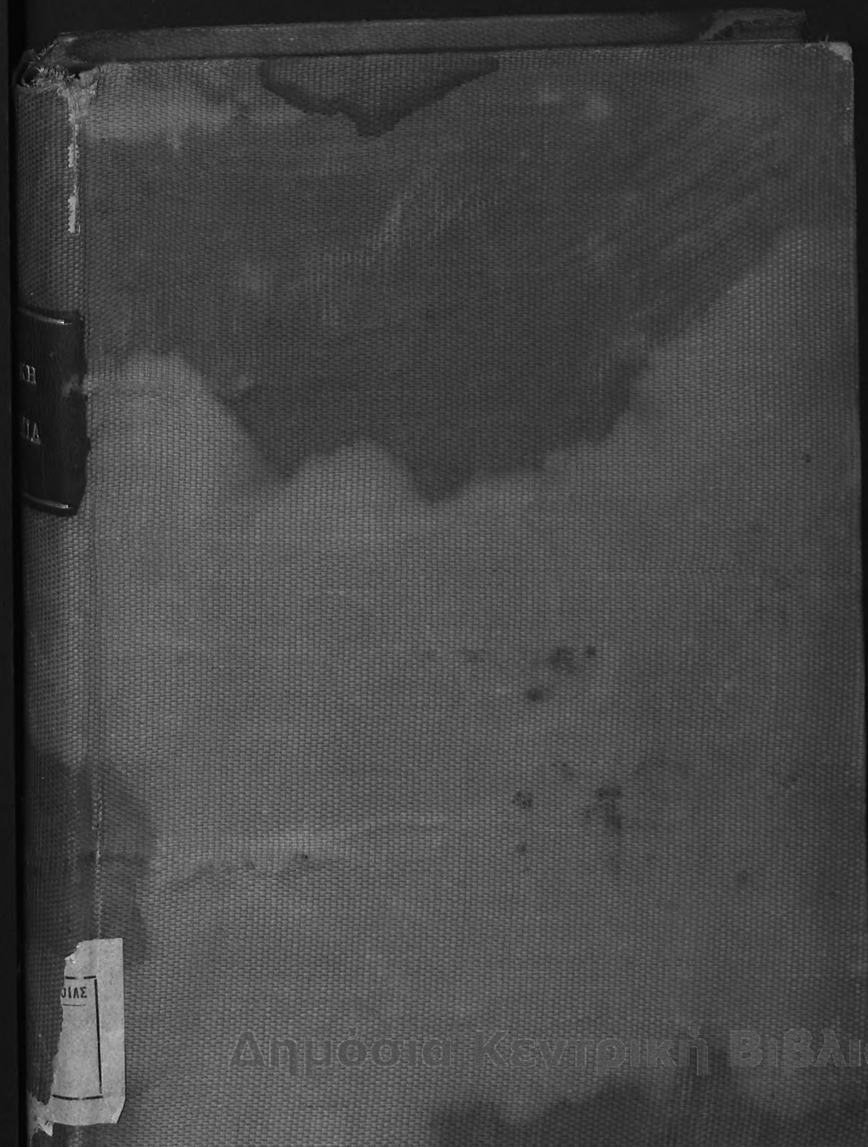

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ
Αριθ. εἰσ. 1ε 67
ΔΩΡΕΑ Σ. Γραμματέα
GR.VI.R._00035

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βαρώσι

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

ΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΑΡΑ ΤΩι ΕΚΔΟΤΗι ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΩι

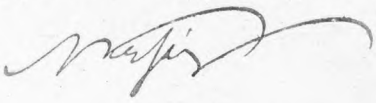
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Ο ΕΡΜΗΣ ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 38

1894

Αρ.Εισ. 67

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀντίτυπον, μὴ φέρον τὴν ὑπογραφήν μου, πηγάζει ἐκ κλεψιτυπίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Χαρακτηρίζων τὸ ἔργον τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ, θεμελιωτοῦ τῆς ἐπιστήμης τῆς *Πολιτικῆς Οἰκονομίας*, ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος *Herbert Spencer* λέγει ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐπήνεγκεν ἐν τῷ κόσμῳ μεταβολάς, μείζονας τῶν ὑπὸ πρωθυπουργοῦ τινος ἐπενεχθεισῶν[1].

Ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶνε ὑπερβολική. Ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου βίου μαρτυρεῖ, ὅτι αἱ μεγάλαι ἰδέαι, αἱ συντελέσασαι εἰς τὴν βελτίωσιν αὐτοῦ, πρὶν ἢ τύχωσι πραγματώσεως, ἐμελετήθησαν πρότερον καὶ διετυπώθησαν ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ ῥηξικελεύθου σοφοῦ ἀνδρός. Οὐδεμίαν ὑπέστη οὗτος *ἐπίσημον* ἐκβιαστικὴν ἐπίδρασιν, οὐδ' ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ τοιαύτην. Ξένος πρὸς τὰς κρατούσας προλήψεις, ἀνώτερος αὐτῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, δυνάμενος ν' ἀναλύσῃ αὐτὰς καὶ ἐκτιμήσῃ ἀπὸ περιωπῆς, μόνον μέλημα ἔχει νὰ ἐρευνήσῃ τὴν ἀλήθειαν, νὰ κηρύξῃ αὐτήν, ν' ἀποκαλύψῃ τοὺς νόμους αὐτῆς καὶ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ εἶνε ἀληθὴς καθηγεμὼν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς σκέψεως, ἥτις εἶνε ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωποτητος. Ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ δὲν παραφέρεται ὑπὸ ἐφημέρου ἐθνικοῦ αἰσθήματος ἢ προσωπικοῦ πάθους· δὲν ἀποκαλύπτει τὴν σκέψιν αὐτοῦ εἰς τὸ δημόσιον, ἵνα εὐχαριστήσῃ αὐτό, ἐξωθῶν πρὸς ἄδικον πρᾶξιν. Δὲν κρατεῖ σκῆπτρον, ἀλλὰ πρωτίστη μέριμνα αὐτοῦ εἶνε νὰ καταστήσῃ ἰσχυρὸν τὸ σκῆπτρον λαῶν καὶ κυβερνήσεων. Ἡ σκέψις αὐτοῦ, πραγματουμένη, δὲν θέλει διαλυθῇ καὶ ἐκλίπῃ ἐν εἴδει πομφόλυγος, θέλει συντελέσῃ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν δεινῶν τῶν ἀνθρώπων, καταστήσῃ αὐτοὺς εὐτυχεστέρους, συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν, τῆς ὑλικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς εὐημερίας.

Ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τοιούτων ἀνδρῶν·

1 Essais politiques (γαλλ. μετάφρασις).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπέδειξε διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ τὴν ὁδόν, τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν πραγμάτωσιν μέρους τῆς ἀληθείας. Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ μεταξὺ τῶν μεγάλων νομοθετῶν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐκ καταγωγῆς ἀνήκει εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, ἥτις κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας παρέσχε μεγάλας τῇ ἐπιστήμῃ ὑπηρεσίας. Ἡ Σκωτία δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ παλαιὰς περγαμηνὰς πνευματικῆς δράσεως, ἀλλ' ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτῆς συγκρότησις ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος δύναται νὰ καταριθμηθῇ μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων.

Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἰδία ἡ θρησκευτικὴ Μεταρρύθμισις, ἐπενεγκοῦσα πλήρη πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν μεταμόρφωσιν. Αἱ μεγάλαι ἰδέαι δὲν ἐκδηλοῦνται μεμονωμένως ἔν τινι κλάδῳ τῆς δράσεως τῶν λαῶν· εἰσδύουσιν εἰς τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμόν, καθιστᾶσαι αὐτὸν ἐντονώτερον καὶ δραστηριώτερον. Ἡ ἰδέα τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἦτο ἰδέα τῆς ἀνθρωπίνης χειραφετήσεως καὶ ἐλευθερίας· ἡ δὲ δι' αὐτῆς ἐκδηλωθεῖσα ἐπανάστασις δὲν περιωρίσθη μόνον ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ, τῆς καθ' ὅλου ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ ἐργασίας.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως τὸ σκωτικὸν πνεῦμα σημειοῖ κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα σταθμὸν γενναίας δράσεως. Ἡ Σκωτία συναγωνίζεται μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς Εὐρώπης χωρῶν πρὸς κτῆσιν κρείττονος καταστάσεως. Προϊὸν δὲ τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἐνεργείας εἶνε ἡ λεγομένη **σκωτικὴ φιλοσοφία**.

Δὲν ἀνῆλθεν αὕτη εἰς τὴν περιωπήν, οὐδ' ἔχει τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἢ τῆς νεωτέρας ἀγγλικῆς, γερμανικῆς καὶ γαλλικῆς φιλοσοφίας· δὲν δύναται νὰ ἐπιδείξῃ Ἀριστοτέλη ἢ Πτολεμαῖον, Κοπέρνικον ἢ Γαλιλαῖον, Βάκωνα ἢ Καρτέσιον, Κάντιον ἢ Δαρβῖνον. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἐξεδηλώθη ταπεινοτέρα, ἀλλ' οὐχ ἧττον πολὺ προσεπορίσατο τῇ ἐπιστήμῃ ὄφελος.

Οἱ μεγάλοι ἀρχιτέκτονες καὶ δημιουργοὶ εἶνε θαυμαστοὶ καὶ ἐπίζηλοι· ἀλλ' οὐδὲν δύνανται νὰ πράξωσιν ἄνευ τῆς συμμετοχῆς καὶ τῆς ταπεινῆς συνεργασίας μετριωτέρων πνευμάτων. Οἱ πρῶτοι συνθέτουσι καὶ ὑποτυποῦσι μεγαλοπρεπῆ διαγράμματα παγκοσμίου οἰκοδομήματος, ἀλλ' οἱ δεύτεροι προσφέρουσιν ἀξίαν λόγου συμβολὴν εἰς τὴν καθίδρυσιν αὐτοῦ. Εἶνε θαυμαστοὶ οἱ πρῶτοι, ἀλλ' ἅμα ἀξιοτίμητοι οἱ δεύτεροι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν, τῶν ἀποτελεσάντων τὴν πλειάδα τῆς σκωτικῆς φιλοσοφίας, ὑπῆρξεν ἀστὴρ πρώτου μεγέθους· ἀλλ' οὐκ ὀλίγοι διέλαμψαν καὶ ἐφώτισαν. Μεταξὺ δ' αὐτῶν ὑπέροχον κατέχει θέσιν ὁ Ἀδὰμ Σμίθ.

Ἐμπεφορημένος τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος, ἀναλυτικοῦ ἅμα καὶ συνθετικοῦ, φέρων τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν τῆς Μεταρρυθμίσεως, ἐπὶ μακρὸν χρόνον προπαρασκευασθεὶς νὰ συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Πολιτισμοῦ, ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ κατῆρξατο τοῦ σταδίου, διδάσκων τὰς ἀρχὰς τῆς *ἠθικῆς Φιλοσοφίας* ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γλασκώβης. Ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐμβριθής, ἰσχυρά, κατακτητική· συνώψιζε τὴν μαθησιν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος· ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἀνθρωπίνων νόμων, εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπισκόπησιν καὶ ἀνάλυσιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς, τοῦ δικαίου, τῆς πολιτείας, ἀφ' ὧν ἀπορρέει καὶ ἐφ' ὧν ἐρείδεται ὁ πολιτισμός.

Βαθὺς παρατηρητὴς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ζητεῖ νὰ ἐρευνήσῃ καὶ ἀποκαλύψῃ τὰ μυστήρια αὐτῆς, ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ δεδομένα τῆς ἱστορίας, θετικὰ καὶ ἀναμφισβήτητα. Ἑλαυνόμενος ὑπὸ ἰδεῶν, αἵτινες τοσοῦτον κατέστησαν δημοτικὴν τὴν σκωτικὴν φιλοσοφίαν, ἀναγορεύει ὡς ἀφετηρίαν καὶ ἐλατήριον τοῦ βίου τὴν *συμπάθειαν*. Ἀπὸ τῆς πηγῆς ταύτης ἀπορρέουσι πάντα τὰ αἰσθήματα, δημόσιά τε καὶ ἰδιωτικά, συλλήβδην πᾶσα ἀρετή. Ἡ ἠθικὴ ἐν τῷ βίῳ τάξις βάσιν ἔχει τὴν συμπάθειαν. Καὶ τοῦτο δὲν ἐρείδεται ἐπὶ ἀφῃρημένου δόγματος, ἀλλ' ἐπὶ συγκεκριμένου γεγονότος, ἐκδηλουμένου ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε φίλαυτος, ἐγωιστής. Ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἐλαυνόμενος ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος, δὲν ἀδιαφορεῖ δι' ὅ,τι συμβαίνει εἰς τοὺς λοιποὺς τῶν ὁμοίων αὐτῷ, πρὸς οὓς συνδέεται μεθ' ὧν συμπράττει. Ἡ εὐδαιμονία τούτων εἶνε ἀναγκαία δι' αὐτὸν καὶ ὅτε δὲν ἔχει τὴν τέρψιν νὰ ἦνε μάρτυς αὐτῆς. Οὕτως ὁ Σμὶθ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς κηρύττεται πολέμιος τῆς θεωρίας ἐκείνης, τῆς *ἀγγλικῆς*, ἥτις θεωρεῖ τὴν φιλαυτίαν ὡς τὴν ἀφετηρίαν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ ἥτις ἐξηγεῖ τὴν συμπάθειαν διὰ τῆς φιλαυτίας.

Ὑπὸ τοιαύτας ἀρχὰς ἐγράφη τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ, ἡ *Θεωρία τῶν ἠθικῶν αἰσθημάτων*.

Δὲν ἐπιχειρῶ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ βιβλίου τούτου, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀξίου τοῦ εὐγενοῦς καὶ γενναίου πνεύματος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Ἐσκόπουν μόνον νὰ ὑποδείξω ἀπὸ ποίας ἀφετηρίας ὡρμήθη ὁ φιλόσοφος, ὅστις πρῶτος ἀνέλαβε νὰ διατυπώσῃ μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας τὰς ἀρχὰς τῆς νέας ἐπιστήμης τῆς *Πολιτικῆς Οἰκονομίας* καὶ νὰ θέσῃ τὰς βάσεις αὐτῆς μετ' ἀπαραμίλλου συνθετικῆς τέχνης.

Πρὸ τοῦ Ἀδὰμ Σμὶθ ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἦτο μονονουχὶ ἁπλῆ τέχνη. Πᾶν ὅ τι περὶ αὐτῆς ἐγράφη εἶνε ἐμπειρικὴ ἐξήγησις οἰκονομικῶν φαινομένων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἐστερημένη μεγάλης ἐπιστημονικῆς σημασίας. Ἀνελύθησαν μὲν καὶ ἡρμηνεύθησαν νόμοι τινὲς αὐτῆς, ἀλλὰ τὸ σύστημα τῆς ἐπιστήμης οὐδ' ἐνοήθη ἐν συνόλῳ, οὐδ' ἠκριβώθη.

Βεβαίως ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία δὲν ἦτο ἄγνωστος ὡς ἐπιστήμη. Ὡς τοιαύτη, ὀφείλει τὴν γένεσιν αὐτῆς εἰς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Οἰκονομολόγους καὶ τοὺς ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὀπαδοὺς τοῦ *ἐμποροκρατικοῦ* συστήματος καὶ τῆς *φυσιοκρατικῆς* Σχολῆς. Ταύτῃ σύγχρονος, ὑποστὰς ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τὴν ἐπίδρασιν, οὐ σμικρὸν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ὁ Γάλλος ὑπουργὸς *Turgot*, καὶ ὡς φιλόσοφος καὶ ὡς πολιτικὸς ἀνήρ, μεταρρυθμιστὴς ἔν τε τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἀλλ' ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ ἀνεδείχθη πάντων ὑπέρτατος, τοῦ τε Turgot καὶ τῶν σὺν αὐτῷ *Φυσιοκρατικῶν*.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν δογμάτων τοῦ ἐπὶ αἰῶνας κρατήσαντος ἐν Εὐρώπῃ *ἐμποροκρατικοῦ* συστήματος, καθ' ὃ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ καὶ δύναμις τόπου τινὸς ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ νομίσματος καὶ τῶν πολυτίμων μετάλλων, καὶ καταδεικνύοντες τὴν σημασίαν τῆς γεωργίας ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τῶν κοινωνιῶν, προσήνεγκαν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ἀλλ' ἡ ἐργασία αὐτῶν δὲν ὑπῆρξε πλήρης. Τοῦτο ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν Σκῶτον φιλόσοφον, οὗ τὸ περὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας βιβλίον ἐδημοσιεύετο, ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: *Ἔρευναι περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν αἰτίων τοῦ πλούτου τῶν ἐθνῶν*. Δὲν σκοπῶ ν' ἀναλύσω ἐνταῦθα τὰς ἀρχάς, ἐφ' ὧν συνετέθη τὸ ρηξικέλευθον τοῦτο ἔργον τοῦ Σκώτου φιλοσόφου καὶ οἰκονομολόγου. Περιορίζομαι μόνον νὰ ὑποδείξω τὸ γενικὸν διάγραμμα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς συγγραφῆς, δικαίως θεωρουμένης ὡς τῆς ἀφετηρίας, ἀφ' ἧς ἰδίᾳ προῆλθε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ ἐπιστήμη τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Σκοπὸς τοῦ Ἀδὰμ Σμὶθ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ εἶνε ἡ ἔρευνα τῶν φυσικῶν αἰτίων τοῦ πλούτου. Ἡ μέθοδος αὐτοῦ εἶνε ἐπιστημονική· δὲν ἐρείδεται ἐπὶ αὐθαιρέτων ἀξιωμάτων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν δεδομένων, ὅσα προσφέρει ἡ παρατήρησις καὶ ἡ ἐμπειρία.

Ἀλλ' ὅ τι ἰδίᾳ διακρίνει τὴν συγγραφήν, εἶνε ἡ ἀρχή, ἣν ἀπεδέξατο ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ καὶ ἥτις εἶνε ἡ κορωνὶς τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ κατασκευάσματος.

Πρῶτος οὗτος, συνεχίζων ὑπό τινα ἔποψιν καὶ ἀναλύων προγενεστέρως ἐξενεχθεῖσαν γνώμην τοῦ φιλοσόφου *Locke*, ἀπεφαίνετο, ὅτι ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος παράγεται ἐκ τῆς *ἐλευθέρας ἐργασίας*, ἣν ἔθετεν ὡς κρηπῖδα καὶ ἀφετηρίαν τῆς ἰδιοκτησίας.

Ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ ἐξεδηλοῦτο ἐπιστημονικώτερον ἡ ἄρχουσα ἰδέα τῆς νέας κοινωνίας. Ἡ ἐλευθέρα ἐργασία, θεμέλιον καὶ ἐχέγγυον πάσης ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, τάξεως καὶ ἰσονομίας, ἦτο ἡ κλεὶς τῆς λύσεως τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος· δι' αὐτῆς ὁ νεώτερος κόσμος, χειραφετούμενος ἀπὸ τὰ περὶ ἰδιοκτησίας καὶ οἰκονομικῆς ὀργανώσεως δόγματα τῶν παλαιῶν χρόνων, εὗρισκε τὴν ἀληθῆ καὶ μόνην προσήκουσαν ὁδὸν πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον. Εἰς δὲ τὸν Ἀδὰμ Σμὶθ ὀφείλεται οὐ σμικρὸν ἡ γενναία ὑπηρεσία, ἧς ἕνεκα κατετάχθη μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος κατέδειξεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον τοὺς νόμους, καθ' οὓς παράγεται καὶ λειτουργεῖ ὁ πλοῦτος. Οἱ νόμοι οὗτοι συνοψίζονται ἐν τῇ ἐργασίᾳ. Αὕτη εἶνε ἡ πρώτη πηγή, ἀφ' ἧς ἔθνος τι ἀρύεται τὰ πρὸς τὸν βίον χρήσιμα καὶ θεραπευτικά. Ταῦτα δὲ ὁτὲ μὲν ἀπορρέουσιν *ἀμέσως* ἀπὸ τῆς ἐργασίας, ὁτὲ δὲ πορίζονται *ἐμμέσως*, ἐξ *ἀνταλλαγῆς*, ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἄλλων ἐθνῶν. Οὕτως ὁ πλοῦτος δὲν φέρει μόνον τὴν σφραγῖδα ἐθνικῆς ἐργασίας, ἀλλὰ λαμβάνει καθολικωτέραν ἔννοιαν καὶ ἀνθρωπινότερον χαρακτῆρα.

Ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ ἀνέπτυξεν ἀλήθειαν, κοινὴν σήμερον, ἀήθη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ, ὅτι ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία, ἡ ἐμπορία εἶνε ἀναγκαῖαι καὶ νόμιμοι ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, αἱ κατ' οὐσίαν παραγωγικαὶ δυνάμεις τοῦ πλούτου. Βεβαίως ὑπῆρξαν ἱστο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρικαὶ κοινωνίαι, θεμελιώσασαι τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν δύναμιν ἐπὶ τῆς θεραπείας καὶ τῆς ἀποκλειστικῆς ὑποστηρίξεως ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἡ ὑλικὴ αὐτῶν ἰσχὺς δὲν ἦτο πλήρης, ἡ δὲ παρακμὴ ἐπῆλθε ταχύτατα.

Τὰ δεδομένα ταῦτα τῆς ἱστορικῆς πείρας ἔχων ὑπ' ὄψει ὁ πολιτικὸς ἀνήρ, δὲν πρέπει νὰ ἐνθαρρύνῃ ἀποκλειστικῶς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν κλάδον τῆς ἐργασίας, καθ' ὅσον βεβαίως ἐπιτρέπεται τοῦτο ὑπὸ τῶν ὑφισταμένων γεωγραφικῶν καὶ ἐθνικῶν συνθηκῶν. Οὕτω χώρα τις δὲν πρέπει νὰ ἦνε ἐξ ὁλοκλήρου *γεωργική*, *βιομηχανική*, *ἐμπορική*. Ὁ ἀληθὴς ἐθνικὸς πλοῦτος ἀποτελεῖται ἐξίσου ἀπὸ τῆς παραγωγῆς τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τῆς ἐμπορίας.

Ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Σμὶθ ὡς εἷς τῶν ἰσχυροτάτων παραγόντων τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ πλούτου τῶν λαῶν. Ἡ δ' ἀρχὴ αὕτη σημαίνει ἐπανάστασιν. Ὁ μέσος αἰὼν διέπεται ὑπὸ τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος τῆς ἐργασίας, ὑπὸ νόμων, ἀπαγορευτικῶν πάσης ἐλευθερίας ἐν τῷ οἰκονομικῷ καθεστῶτι. Κατὰ τοῦτο ὁ Σκῶτος οἰκονομολόγος ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος· κατεπολέμησεν οὐχὶ δι' αἰσθηματικῶν φράσεων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἀκαταγωνίστου διαλεκτικῆς τῶν πραγμάτων, τὰς κρατούσας ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ τῶν λαῶν ὑπισθοδρομικὰς ἀρχάς, ἀρνητικὰς τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας, τὸ καθεστὼς τῶν μονοπωλίων, τῶν προνομιούχων σωματείων, πᾶν ὅ τι ἡ ἄγνοια τῶν λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων ἐθεώρει ἀλάθητον κανόνα οἰκονομικῆς εὐημερίας. Ζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς σχέσεσι καὶ τῇ κοινοπραξίᾳ τῶν λαῶν, καὶ ζητεῖ αὐτὴν πλήρη, μὴ λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν ἐπαρχιακὰς διαιρέσεις, ἐθνολογικὰ μικροσυμφέροντα καὶ ἀντιπαθείας, ἐνόχους φιλοδοξίας, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀληθὲς συμφέρον τῶν συναλλασσομένων· μετὰ σθένους καταδικάζει τὰ προσκόμματα, τὰ ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους παρεντιθέμενα κατὰ τῆς ἐλευθέρας κυκλοφορίας τῶν προϊόντων, εἰσαγωγικῆς ἢ ἐξαγωγικῆς, εἴτε μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν χώρας τινός, εἴτε διαφόρων χωρῶν. Καὶ τοῦτο, ἐπαναλαμβάνω, οὐχὶ ἐξ ἀπόψεως χιμαιρικῆς φιλανθρωπίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ καλῶς νοουμένου συμφέροντος αὐτῶν. Παρατηρεῖ, ὅτι οἱ ἀπαγορευτικοὶ κανονισμοὶ ἐπιδρῶσιν ὀλεθρίως ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τῶν λαῶν, εἰσάγουσι δὲ εἰς τὸ πολιτικὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σῶμα νόσους, ἐξ ὧν δυτχερῶς δύναται νὰ θεραπευθῇ κατὰ τὸν μετέπειτα χρόνον.

Οὐδεὶς κατηνέχθη εὐγλωττότερον τοῦ Ἀδὰμ Σμὶθ κατὰ τῆς προστατευτικῆς πολιτικῆς, ἥτις εἶνε μία τῶν μᾶλλον θανασίμων οἰκονομικῶν πληγῶν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἀκόπως ἀλλ' ἐγκληματικῶς πλουτούντων τούτων ἀναλώμασιν ἐκείνων. Ἕτερον δίδαγμα ἐπίσης ἀπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ Σμὶθ προερχόμενον εἶνε, ὅτι τὸ ἀληθὲς τῶν λαῶν συμφέρον δὲν κεῖται ἐν τῇ ὑλικῇ ἐξαντλήσει, ἐν τῇ πενίᾳ τῶν λαῶν, μεθ' ὧν ἐπικοινωνοῦσιν, ἀλλ' ἐν τῇ πάντων εὐημερίᾳ· ἡ ἀρχὴ ἄρα, ὅτι ἡ ἐμπορία ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀσθενῶν ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν, εἶνε ἐναντία πρὸς τὰς ὑγιεῖς ἀρχὰς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ τὸ ἀληθὲς τῶν λαῶν συμφέρον, ἀποστολὴ δ' αὐτῆς εἶνε ἡ ἕνωσις μᾶλλον ἢ ἡ διαίρεσις. Ἐμπορικὸς θριαμβος ἔθνους τινὸς σημαίνει προδήλως καταστροφήν, ἥτις μετὰ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον ἐπιφυλάσσεται εἰς αὐτό, ἐπὶ στιγμὴν θριαμβεῦσαν.

Φωτεινὴ ὑπῆρξεν ἡ ἰδέα, ἣν ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ ἐξήνεγκε περὶ τῆς τοσοῦτον γονίμου ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ ἀρχῆς **τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων**. Πρῶτος ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος ἀνέλυσεν αὐτὸν μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας.

Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων, κατὰ τὸν Σμίθ, εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς συνεργασίας ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ, μία τῶν μορφῶν αὐτῆς. Αὕτη ἀπορρέει ἀπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς συναλλαγῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Τὰ δ' οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα ἀνέλυσεν ὁ πατὴρ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας μετὰ διαλεκτικῆς δυνάμεως, μέχρι τῆς σήμερον ἀπαραμίλλου.

Κηρύξας τὴν ἐργασίαν ὡς τὸν πρώτιστον οἰκονομικὸν παράγοντα ὁ Ἀδὰμ Σμίθ, ἐζήτησεν αὐτὴν ἐλευθέραν, πεφωτισμένην, ἀπροσκόπτως ἐξελισσομένην. Πᾶσα ἐπέμβασις, πᾶν πρόσκομμα, ὑπὸ τῆς πολιτείας ἢ οἱασδήποτε κοινωνικῆς δυνάμεως παρεντιθέμενον, εἶνε ὀλέθριον πρὸς τὴν αὐτόνομον τοῦ ἀτόμου ἐνέργειαν. Κατὰ τοῦτο ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ δείκνυται εἷς τῶν γνησιωτάτων ἀντιπροσώπων τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς φυλῆς, τοῦ τοσοῦτον θαυματουργήσαντος κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἐλευθέρου τούτου ἔθνους. Ἐν πάσῃ εὐκόσμως καὶ λογικῶς ὠργανωμένῃ κοινωνίᾳ ἀνθρώπων ἡ ἐλευθερία εἶνε ὁ ὑπέρτατος μοχλὸς καὶ παράγων τῆς προόδου, αὕτη διαπλάσσει τοὺς ἰσχυροὺς καὶ γενναίους

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χαρακτῆρας ἔν τε τῷ δημοσίῳ καὶ τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ καὶ δημιουργεῖ τὰ ἔξοχα ἔργα. Ὡς ἐν ταῖς ἠθικαῖς, οὕτω καὶ ἐν ταῖς ὑλικαῖς σχέσεσιν, ἡ ἐλευθερία καθίσταται ἀναγκαία συνθήκη. Περιοριζομένη, ἐλαττουμένη, ἐκλείπει σὺν τῷ χρόνῳ· ἀλλὰ συνεκλείπει καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν στερουμένων ταύτης ἀτόμων, ἤτις εἶνε ἰσχὺς τῶν κοινωνιῶν.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἐλευθέρας ἐργασίας καὶ συναλλαγῆς πρέπει, κατὰ τὸν Σμίθ, νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐκτὸς τοῦ βίου τῶν ἐν ὡρισμένῃ ἐθνικῇ πολιτείᾳ βιούντων ἀτόμων, μεταξὺ τῶν λαῶν. Οἱ λαοὶ δὲν ζῶσι μεμονωμένοι, ξένοι, ἀδιάφοροι, ἐχθροὶ πρὸς ἀλλήλους. Ἡ δύναμις αὐτῶν κεῖται ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ συμπράξει. Οἱ λαοὶ εἶνε αὐτοτελῆ καὶ αὐτόνομα ἄτομα, μέλη τοῦ μεγάλου ὀργανισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Αὕτη, ἐν τῇ ὑπερόχῳ ἰδέᾳ, ἣν ἐκπροσωπεῖ, εἶνε ἐνιαῖος κοινωνικὸς ὀργανισμός, ἔθνος, οὗ τὰ καθ' ἕκαστον ἔθνη διεκδικοῦσιν ἴσα δικαιώματα. Ἡ δὲ ἀληθὴς Πολιτικὴ Οἰκονομία δὲν ἀντιπροσωπεύει τὸ συμφέρον ἑνὸς ἔθνους, ἀλλὰ τὸ τοῦ συνόλου. Τοῦτο διδάσκει ἡ ἠθικὴ τῶν λαῶν, ἀλλ' ἀπαιτεῖ ἐπίσης τὸ καλῶς νοούμενον οἰκονομικὸν αὐτῶν συμφέρον.

Αἱ ἰδέαι αὗται δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἡρωικήν, αἰσθηματικὴν καὶ πείρας ἐνδεᾶ ἔτι περίοδον τῆν Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Πρὸ ἑνὸς ἔτι ἔτους ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Πεντηκονταετηρίδος τῆς *Ἑταιρείας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας* ἐν Παρισίοις, ὁ ἕτερος τῶν προέδρων αὐτῆς, ὁ Λέων Σαίης, ταὐτὰ ἀπεφαίνετο μετὰ φιλοσοφικῆς ἅμα καὶ πολιτικῆς βαθυνοίας· «ἡ οἰκονομικὴ μόνωσις, ἔλεγεν, ὑπῆρξεν ἀείποτε τὸ προοίμιον τῆς πολιτικῆς μονώσεως.»

Ἡ διὰ τῆς ἱστορίας ἐκδηλουμένη ἀνθρωπίνη πεῖρα ἐπικυροῖ ταῦτα μεγαλοφώνως. Ἡ πρόοδος τῶν λαῶν δὲν ἐπιτυγχάνεται ἐν τῇ μισαλληλίᾳ αὐτῶν, ἐν τῇ ἀποκλειστικῇ ἐπικρατήσει τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, ἀλλ' ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ συμπράξει, ἀπορρεούσῃ ἀπὸ τοῦ καλῶς νοουμένου ἀνταγωνισμοῦ, ὅστις τυγχάνει ὁ ὑπέρτατος παράγων τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἐνεργείας τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἀτόμων.

Τὸ πρόγραμμα, ὅ περ διέγραψεν ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ ἐν ταῖς *Ἐρεύναις περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν αἰτίων τοῦ πλούτου τῶν ἐθνῶν*, κατέστη ἔκτοτε τὸ πρόγραμμα καὶ ἡ βάσις τῆς ἐπιστήμης τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ὁ αἰὼν ἦτο ὥριμος πρὸς ἀποδοχὴν τῶν νέων θεωριῶν, αἵτινες εὗρισκον τὴν πρώτην ἀπόπειραν πραγματώσεως ἐν τῷ οἰκονο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μικῷ συστήματι τοῦ ὑπουργοῦ Turgot, μάτην προσπαθήσαντος διὰ σκοπίμων μεταρρυθμίσεων νὰ νακακόψῃ τὸ σημέραι ἀκατασχέτως χωροῦν ρεῦμα τῆς καταστροφῆς ἐν Γαλλίᾳ. Ἀλλ' ἰδίᾳ περιφανέστερον ἀνεγνωρίζοντο καὶ ἐκυροῦντο κατά τε θεωρίαν καὶ πρᾶξιν διὰ τῆς ἀπὸ τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἐγκαινιζομένης οἰκονομικῆς νομοθεσίας καὶ πολιτικῆς τῶν νεωτέρων λαῶν.

* *
*

Ἀλλαχοῦ τοῦ βιβλίου τούτου θέλω ἀναπτύξῃ τὰ διάφορα συστήματα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ τὰς θεωρίας, αἵτινες ἔσχον ἀφετηρίαν τὸ ρηξικέλευθον τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ σύγγραμμα καὶ ἅτινα ποὺ μὲν μᾶλλον, ποὺ δὲ ἧσσον ἀπεμακρύνθησαν αὐτοῦ, ἢ ἐτήρησαν πίστιν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ διδασκάλου. Ἡ μετ' ἀφοσιώσεως ἀποδοχὴ τῶν ἀρχῶν ἢ τῶν δεδομένων ἐπιστημονικοῦ τινος ἔργου δὲν εἶνε σημεῖον τοῦ ἀληθήτου αὐτοῦ. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν εὑρίσκει εὐχαρίστησιν, ἀποδεχόμενον ἀπολύτως τὰ δόγματα τοῦ παρελθόντος· τοὐναντίον· ἥδεται, ἐρευνῶν, συζητοῦν, ἐπιζητοῦν ἑκάστοτε τέλειόν τι καὶ κρεῖττον, ἔστιν ὅτε καὶ ἐπὶ κινδύνῳ πλάνης ἢ ἀποτυχίας. Ἀλλ' οὕτως ἐξελίσσεται ἡ ἱστορία. Ἡ ἰδέα τῆς σήμερον, ἀποκαθαιρομένη ἀπὸ τῆς πλάνης, θέλει καταστῇ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ πραγματικότης τῆς ὑστεραίας.

Ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν αἰτίων τοῦ πλούτου τῶν ἐθνῶν εἶνε ἡ ἐπιστήμη τῆς ***Πολιτικῆς Οἰκονομίας***.

Δὲν προτίθεμαι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ν' ἀναπτύξω εἰς τίνα κλάδον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων ἀνήκει ἡ ἐπιστήμη αὕτη, ἂν ὑφίσταται τοιαύτη, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ σκεπτικοί, ἂν δύναται νὰ θεωρηθῇ τέχνη. Οἱ ἐρευνηταὶ τῶν φαινομένων, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν παραγωγήν, τὴν κυκλοφορίαν, τὴν διανομὴν καὶ τὴν κατανάλωσιν τοῦ πλούτου, διίστανται ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ὡς πρὸς τὸν ἀκριβῆ ἐπιστημονικὸν αὐτῶν καθορισμόν. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐκδηλοῦνται καθ' ἑκάστην ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ μᾶλλον ἢ ἧττον καθ' ἁπάσας τὰς ἱστορικὰς περιόδους, ὑπὸ πάντας τοὺς πολιτισμούς. Δὲν εἶνε τυχαῖα, εἶνε παραγόμενα καθολικῶν νόμων, ὧν τὴν ἐνέργειαν ἀδυνατεῖ νὰ παρακωλύσῃ ἡ ἀνθρωπίνη βούλησις καὶ ἐνέργεια. Ὡς εἶπεν εἷς τῶν ἐπιφανεστάτων διαδόχων τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ, ἡ Πολιτικὴ Οἰκονο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μία διδάσκει ὅ τι *ὑπάρχει καὶ γίνεται*· διότι ἡ ἐπιστήμη δὲν ἐρείδεται ἐπὶ αὐθαιρέτων κανόνων, παρακολουθεῖ τὰ δεδομένα, ἐρευνᾷ αὐτὰ καὶ ἀναλύει, κατασκευάζουσα οὕτω τὸ οἰκοδόμημα αὐτῆς, τὸ σύστημα. Πᾶσα δ' ἐκτροπὴ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης εἶνε ἄρνησις τῆς ἐπιστήμης, ἀπολήγουσα εἰς πορίσματα, ἐναντία πρός τε τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κοινωνίας.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία εἶνε ἐξόχως κοινωνικὴ ἐπιστήμη. Εἶνε ἡ ἔρευνα καὶ ἡ ἀνάλυσις τῶν φαινομένων, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ πλούτου, διαφέρει ἄρα τὰ μέγιστα τὸν ἄνθρωπον καὶ ὡς ἄτομον καὶ ὡς μέλος τῆς κοινωνίας. Ἡ ἀκριβὴς δὲ κατανόησις τῶν νόμων, τῶν ρυθμιζόντων τὰς σχέσεις τῆς κυκλοφορίας αὐτοῦ, ἡ προσήκουσα αὐτῶν ἐφαρμογή, ἦτο, εἶνε καὶ θὰ ἦνε τὸ κατ' ἐξοχὴν μέλημα πάσης συναισθανομένης τὴν ἑαυτῆς ἀποστολὴν κοινωνίας.

Ἡ μελέτη τῆς φύσεως τοῦ πλούτου, τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ καὶ τῆς κτήσεως, τῆς λειτουργίας καὶ τῆς ἀποστολῆς, εἶνε ἀντικείμενον διαφέρον καὶ ἀξιάγαστον. Ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν ὁ πλοῦτος δὲν παρουσιάζει τι παρείσακτον, ὀλέθριον, ἄξιον καταφρονήσεως καὶ ἀναθέματος, ὡς πλέον ἢ ἅπαξ ἐδόξασε καὶ ἐκήρυξε θρησκευτικὴ ἢ μεταφυσικὴ ἰδεολογία, ὑπολαμβάνουσαι τὴν κατάχρησιν ὡς κανόνα. Ὁ πλοῦτος ὑπῆρξε πάντοτε ἓν τῶν ἰσχυροτάτων ἐλατηρίων τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, ζωῆς καὶ ὑγιείας, τοῦ πολιτισμοῦ. Δύναται βάσκανος ἀναχωρητής, ἑκουσίως αὐτοκτονῶν μακρὰν πάσης κοινωνικῆς δράσεως, ἀποτροπιαζόμενος τὸ θέαμα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου τῶν ἀνθρώπων, ν' ἀναθεματίσῃ αὐτὸν ὡς παραίτιον παντὸς κοινωνικοῦ ἀτυχήματος, ὡς τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἀδικίας καὶ νὰ εὐχηθῇ εἰδυλλιακὴν γαλήνην εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. κατάστασιν παραδεισίαν χρυσοῦ αἰῶνος· ἀλλ' ὁ ἀληθὴς ἠθικολόγος, ὁ μετ' ἐπιγνώσεως ἐρευνητὴς τῶν δεδομένων τῆς ἱστορίας καὶ τῶν γενεσιουργῶν αὐτῆς αἰτίων, δὲν θέλει ἐξενέγκῃ καταδίκην κατὰ τῆς δῆθεν ὑπερφιάλου καὶ ἐγωιστικῆς δράσεως αὐτοῦ. Ἂν ὑπάρχῃ τι ἀνεπίδεκτον συζητήσεως, παρατηρεῖ συγγραφεύς τις, εἶνε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος παρὰ τὸν πόθον τοῦ εἰδέναι πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἠσθάνθη τοσοῦτον πόθον, ὅσον πρὸς κτῆσιν τοῦ πλούτου. Εἶνε ἁπλῶς ἐγωιστικὸν τοῦτο ἔνστικτον, ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν πλήρωσιν ταπεινῶν ὁρμῶν καὶ ἐλατηρίων ;

Ἀναδιφήσατε τὰ χρονικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ζητήσατε τὴν

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λύσιν τοῦ προβλήματος ἀπὸ τὸν ἐν ἐρειπίοις ἐπισωζόμενον πολιτισμὸν τοῦ ἀρχαίου ἀνατολικοῦ κόσμου, καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τὰ θαυμάσια λείψανα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὰ μνημεῖα τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν τῇ νεωτέρᾳ Εὐρώπῃ, ἀπὸ τὰ ὑπερφυῆ ἔργα τοῦ συγχρόνου βίου. Ἂν ἔλειπεν ὁ πλοῦτος, ἡ ὑλικὴ εὐημερία καὶ ἄνεσις καὶ τὰ τούτοις παρακόλουθα, ἡ ἐπιστήμη, ἡ τέχνη, ἡ βιομηχανία θὰ διετέλουν ἐν σπαργανώδει καταστάσει, ὁ δὲ ἄνθρωπος κατ' οὐδὲν θὰ διέφερε τῶν θηρίων τοῦ δάσους.

«Σχεδὸν γὰρ πάντων ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαίων καὶ πρὸς ραστώνην καὶ διαγωγὴν ἡ τοιαύτη φρόνησις (φιλοσοφία) ἤρξατο ζητεῖσθαι.»[1] Ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ τοῦ Ἀριστοτέλους κεῖται μεγάλη ἱστορικὴ ἀλήθεια, ὅτι ὁ πλοῦτος τῶν ἐθνῶν εἶνε ἀφετηρία τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐρεύνης, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἄρα εἶνε ἐξόχως φιλάνθρωπος ἐπιστήμη, ἀγομένη ὑπὸ ἠθικῶν ἐλατηρίων, οὐχὶ δ' ὑπὸ τῶν ἐνστίκτων τῆς φιλαυτίας καὶ τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος, ὡς κατακρίνεται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Ἀποστολὴ αὐτῆς εἶνε πρωτίστως ἡ ἀνάλυσις τῶν νόμων, καθ' οὓς παράγονται τὰ ἀγαθά, προσηκόντως δὲ διανέμονται καὶ κυκλοφοροῦσι πρὸς θεραπείαν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν ἐν πάσῃ περιόδῳ τοῦ κοινωνικοῦ βίου, πεπολιτισμένῃ ἢ ἀπολιτίστῳ.

* *
*

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, ἥτις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατανοηθῇ καθ' ὃν χρόνον ὁ οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς τῶν λαῶν δὲν ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἐργασίας, ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης, ὁπότε θεμέλιον τῆς πολιτικῆς τάξεως ἦτο ἡ κατάκτησις καὶ τὰ παρακόλουθα αὐτῇ, τὸ προνόμιον καὶ ἡ αὐθαιρεσία, ἡ ἐργασία τῶν πολλῶν καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν ὀλίγων, κατενοήθη ὡς ἐπιστήμη μόλις κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Ἡ μεγάλη ἰδέα καὶ δύναμις τῆς ἐργασίας εἶνε ἡ κρατοῦσα σήμερον ἰδέα. Αἱ ἐπιδρομαὶ λαῶν κατὰ λαῶν, ἡ καταστροφὴ τῶν ἀσθενεστέρων ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων, ἀπετέλουν ἄλλοτε τὸ πρόγραμμα τῆς λεγομένης πολιτικῆς τῶν ἐθνῶν. Ἐπιστήμη

1 Ἀριστοτ. Μεταφ. I, 2, 18.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δέ, ὁμολογοῦσα ὡς κύριον αὐτῆς παράγοντα τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν εἰρήνην, ἦτο ἀδύνατον ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ν' ἀναπτυχθῇ καὶ κατανοηθῇ. *Inter arma silent artes.* Ἡ τέχνη, ἡ ἐργασία σύμβολον ἔχουσι τὴν εἰρήνην, τὴν ὁμόνοιαν, τὴν συνεργασίαν τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' ὁ πόλεμος εἶνε ἄρνησις τῶν ἀγαθῶν τούτων, εἶνε ἡ τραγικὴ πίστωσις, ὅτι οὐχὶ ἡ συμπάθεια καὶ ἡ ἀδελφότης, ἀλλὰ τὸ μῖσος καὶ ἡ ἀντιπάθεια χωρίζουσι τοὺς ἀνθρώπους, εἴτε ὡς μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς, εἴτε πολλῶν ἐθνικῶν οἰκογενειῶν.

Ἀγαθῇ τύχῃ. Σήμερον ὁ ἄνθρωπος κατενόησεν ἑαυτόν, ἀλλ' ἅμα κατενόησε καὶ τὸν ὅμοιόν του. Οἱ προγενέστεροι πολιτισμοί, ἐστερημένοι ἀσφαλοῦς βάσεως, ἅτε μὴ ἐκπροσωποῦντες τὸ πνεῦμα τῆς κοινωνικῆς ὁλομελείας, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν ὀλίγων, ὑπέκυπτον ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι καὶ ἐξηφανίζοντο ὑπὸ τὴν ἐξαχρείωσιν τῶν προνομιούχων, ὧν μόνον ἦτο μέλημα ἡ ἀπόλαυσις ἀγαθῶν, ὑπὲρ τῆς κτήσεως τῶν ὁποίων οὐδ' ἐμερίμνησαν, οὐδ' εἰργάσθησαν, ὧν ἀσχολία ἦτο ἡ ἀργία καὶ τὰ αὐτῆς παρακόλουθα, ὑπὸ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστροφήν, τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐξάμβλωσιν καὶ νέκρωσιν τῶν μεγάλων ὁμάδων, αἵτινες προωρισμέναι νὰ ἐργάζωνται μόνον, δουλεύουσαι ὑπερφιάλους κυρίους, ὑπέκυπτον ὑπὸ τὸ ἄχθος ἐκμηδενιστικῆς ἐργασίας, ἀδιαφοροῦσαι περὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, οὗ ἀπετέλουν τὸ παθητικὸν μέλος, οὐχὶ δὲ δραστηρίαν δύναμιν, κατ' οὐδὲν συντελοῦσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ καὶ τὴν λειτουργίαν.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἐργασίας ὡς ἀφετηρίας τῆς νέας οἰκονομικῆς τάξεως, ἔλυσε διὰ παντὸς τὸ ἱστορικὸν πρόβλημα τῶν λαῶν. Τὸ ἄτομον, καθιερωθείσης τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ, ἐχειραφετήθη. Ὁ νέος πολιτισμὸς ἀναγνωρίζεται ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ, τὸ πόρισμα τῆς λειτουργίας τῶν σωματικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν, ἡ ἱστορικὴ ἀποκάλυψις τοῦ πνεύματός του, οὐχὶ δὲ τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ἡ ἐκδήλωσις ὑπερφυῶν καὶ ὑπερανθρώπων δυνάμεων. Πρότερον ὁ ἄνθρωπος παρενόει ἑαυτόν, ἀποδίδων τὴν ὕπαρξιν ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν εἰς ὑπερφυᾶ βούλησιν, ἄνω τεθειμένην καὶ δι' αὐτοῦ λειτουργοῦσαν. Ἀλλὰ σήμερον μετεβλήθησαν τὰ πράγματα, κατενόησε δὲ τὸν ἱστορικὸν βίον ὡς ἐκδήλωσιν καὶ ὑπόστασιν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Ἡ μεγάλη αὕτη ἐπανάστασις εἶνε ἡ ἀφετηρία τῆς νέας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κοινωνίας, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ἐπὶ τῶν νόμων τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας ἐρειδομένη ἡ ἐπιστήμη αὕτη, ταύτην ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐπικαλεῖται ἐν τῇ ἐρεύνῃ καὶ τῇ ἀναλύσει τῶν προβλημάτων τοῦ οἰκονομικοῦ βίου. Ἡ ἐλευθέρα καὶ αὐτόνομος τοῦ ἀνθρώπου ἐνέργεια, τὸ *laisser faire* τῆς **φυσιοκρατικῆς** Σχολῆς, προσηκόντως κατανοουμένη καὶ ἐφαρμοζομένη, εἶνε τὸ σύμβολον τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἐλευθερία εἶνε ἡ χειραφέτησις τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ ἡ χειραφέτησις τῆς κοινωνίας. Ἀλλ' ὅπως ὑφίστανται ὅρια τῆς ἐνεργείας τῶν ἀτόμων ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῶν ἐλευθέρων αὐτῶν δυνάμεων, οὕτως ὑφίστανται καὶ ὅρια ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῆς οἰκονομικῆς ἐνεργείας. Τούτου δεδομένου, τὸ laisser faire δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὡς ἡ ἀπόλυτος παράστασις ἀχαλινώτου οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ὡς τὸ δόγμα τῆς ἐξοντώσεως τῶν ἀπλουστέρων ὑπὸ τῶν πονηροτέρων, ἀλλ' ὡς ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἡ κύρωσις τῆς ἀτομικῆς ἑκάστου αὐτονομίας.

Ἡ νεωτέρα οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἀπεδέξατο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπαρεγκλίτως τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ Σμὶθ ἀνακηρυχθείσας ἀρχάς, αἵτινες δὲν ἦσαν μόνον ἰδεολογικὴ ὁμολογία σοφοῦ, μελετῶντος τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν ἀπὸ τοῦ σπουδαστηρίου, ἀλλ' αὐτὴ ἡ συνείδησις καὶ ἡ πρᾶξις τῶν νέων κοινωνιῶν. Τὸ πρόγραμμα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, οἷον συνετέθη ὑπὸ τοῦ Σκώτου φιλοσόφου, ἀνεγνωρίζετο ὡς κυρίαρχον δόγμα τῶν νεωτέρων οἰκονομικῶν συστημάτων, καὶ μετ' ὀλίγον καθιεροῦτο πανδήμως ἐν ταῖς νομοθεσίαις τῆς βορείου ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας καὶ τῶν ἀπὸ τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἀναπτυχθέντων ἐθνικῶν Συνταγμάτων. Ὁποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀρχῆς ταύτης; Πρὸ πέντε μόλις ἐτῶν ἡ νέα Γαλλία καὶ σὺν αὐτῇ ἡ ἀνθρωπότης ἐπανηγύριζον θαυμάσιον πολιτισμόν, οὗ τὸ κατακόρυφον σημεῖον παρίστατο ἐν τῷ ***Μεγάρῳ τῶν Μηχανῶν*** τῆς παγκοσμίου Ἐκθέσεως, χθὲς δὲ ἡ τριῶν μόλις αἰώνων ἀριθμοῦσα βίον Ἀμερικὴ προσεκάλει τοὺς λαοὺς τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου νὰ θαυμάσωσι τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐργασίας, ἀλλ' ἅμα καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ ἐργασία αὕτη δὲν ἐτελέσθη ὑπὸ δούλων, ἀλλ' ὑπ' ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Οἱ πρῶτοι παρήγαγον τὰς Πυραμίδας, τὰ μνημεῖα τῶν Θηβῶν, τῆς Βαλβέκ, τῆς Μέμφιδος, τῆς Νινευῆ καὶ τῆς Βαβυλῶνος, τοῦ ρωμαϊκοῦ Κολοσσαίου ἐπὶ τέλους, ἄνευ σκοποῦ, ἁπλῶς πρὸς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπίδειξιν καὶ κατάπληξιν. Ἀλλ' οἱ ἐλεύθεροι λαοὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτῶν ἐπιζητοῦσι τὸ κοινωφελὲς ἅμα, τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀνθρώπινον. Σήμερον ἡ ἐργασία δὲν εἶνε ὁ κλῆρος τοῦ δυστυχοῦς, ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου. Εἰς αὐτὴν δ' ὀφείλονται τὰ μεγάλα ἔργα τῶν καθ' ἡμᾶς γενεῶν, τὰ τοσοῦτον συντελέσαντα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπικοινωνίας αὐτῶν, τῆς συνεργασίας, τοῦ συνδέσμου καὶ οὐχὶ τοῦ πολέμου τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. bellum omnium contra omnes—

Ἀλλὰ γινώσκω καὶ γινώσκουσι πάντες, ὅτι ἐν τῇ ὑπερφυεῖ εἰκόνι τοῦ νεωτέρου βιομηχανικοῦ πολιτισμοῦ, οἷος ἀπέρρευσεν ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας ἐργασίας, ὑπάρχουσι σκιαί, ἀσχημίζουσαι αὐτὴν καὶ ἐνιαχοῦ ρυπαίνουσαι. Γινώσκω, ὅτι ἡ ἐλευθερία ἐν τῇ οἰκονομικῇ ὀργανώσει καὶ ἐνεργείᾳ τῶν νεωτέρων λαῶν δὲν κατενοήθη πάντοτε ὡς ἠθικὴ δύναμις καὶ ἰδέα, ἀλλ' ἐνίοτε ἐξεδηλώθη ὡς ἐριννὺς ὀλέθρου τῶν ἀγαθωτέρων ὑπὸ τῶν πονηροτέρων, καὶ δὲν διστάζω ν' ἀνομολογήσω, ὅτι ἐξ ὀνόματος τῆς ἐλευθερίας ταύτης, ἧς κηρύττουσι τὸ ἀλάθητον τινὲς τῶν περὶ τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν ὀρθοδόξων θεωρητικῶν, προέρχονται οὐ σμικρὰ ἀδικήματα, ἅτινα μετὰ πόνου καταγγέλλουσιν ἀπό τινων δεκαετηρίδων οἱ φιλάνθρωποι, λαθραίως δὲ καὶ ἀνοσίως προβάλλει ἐπὶ τοῦ σταδίου τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς δράσεως, ὑποκριτικῶς μεταμορφουμένη καὶ πρωταγωνιστοῦσα τάξις, κατ' οὐδὲν διαφέρουσα τῆς τῶν προνομιούχων τῶν παρελθόντων αἰώνων. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο φαινόμενον, ὅσον καὶ ἂν παρακωλύῃ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πραγμάτωσιν τῆς ἀπολύτου δικαιοσύνης, δὲν δικαιολογεῖ τὸν φανατισμόν, μεθ' οὗ καταφέρονται κατὰ τῶν ἀρχῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἀμείλικτοι ἐχθροί. Τὰ ἐκ τῆς ἄκρας οἰκονομικῆς ἐλευθερίας κακὰ δὲν εἶνε τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα, ὥστε νὰ δικαιολογῶσι τὴν καθαίρεσιν αὐτῆς ὡς ἐπιστήμης, τὴν δυσπιστίαν καὶ καταφρόνησιν πρὸς τὰ διδάγματα αὐτῆς, τὴν καταστροφὴν τῆς ἀτομικότητος, εἰς ἣν ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος τὴν θαυματουργὸν ἄμιλλαν μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ἥτις παρακολουθεῖ αὐτὰ ἀπὸ τοῦ ἱστορικοῦ λίκνου, κρατύνει τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτῶν δυναμεις, ἐμπνέουσα τὰς γενναιοτάτας τῶν ἀρετῶν, προκαλοῦσα τοὺς ὑψίστους τῶν κοινωνικῶν ἀγώνων.

Τὰ δεδομένα ταῦτα, τὰ μεγαλοφώνως πιστούμενα ὑπὸ τῆς ἱστο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρίας, ἀγνοῶν ἢ παρανοῶν ὁ λεγόμενος *Κοινωνισμός*, ἐν ταῖς ποικίλαις αὐτοῦ μορφαῖς καὶ ροπαῖς ἀμφισβητεῖ τὰς ἀρχὰς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἃς *φυσικοὺς* νόμους ἐχαρακτήρισαν οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν θεωρητικῶν αὐτῆς. Καὶ ἤδη ὁ νεώτερος κόσμος ἔντρομος παρίσταται πρὸ φαινομένου, οὗ τὴν ἐξέλιξιν οὐδέποτε μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἀντελήφθη ἡ ἀνθρωπότης, ἀνήσυχος δ' ἀναμένει τὰ ἀποτελέσματα. Τὰς παλαιὰς διαιρέσεις, τὰ προγενέστερα μίση τῶν ἀρχαίων κοινωνιῶν, ἅτινα πρωΐμως καὶ πρόρριζα ὑπέσκαψαν τὰ θεμέλια αὐτῶν, διεδέχθησαν ἤδη διαιρέσεις καὶ μίση, δεινότερα καὶ ἀπαισιώτερα. Ὁ ἀγὼν τῶν ἀκτημόνων κατὰ τῶν κεκτημένων, ἢ ὅπως συνήθως λέγεται, ὁ ἀγὼν τῆς *ἐργασίας* κατὰ τοῦ *κεφαλαίου*, ἐν τῇ καταστροφῇ τοῦ ὁποίου προσδοκᾶται καὶ ἐλπίζεται ἡ λύσις τῶν ἀνθρωπίνων δεινῶν, διατελεῖ ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει.

Περὶ τὸν ἀγῶνα τοῦτον καταναλίσκονται ἀπό τινος χρόνου οὐ σμικρὸν αἱ ἠθικαὶ καὶ πνευματικαὶ δυνάμεις τῶν λαῶν, ἀποτρεπομένου ἴσως αὐτοῖς νὰ μεριμνήσωσι περὶ ζωτικωτέρων ἀντικειμένων. Καθ' ἑκάστην κηρύττεται πανταχοῦ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀνατροπῆς τοῦ ὑφισταμένου καθεστῶτος. Ἀκούομεν τὸ κήρυγμα πλήρεις ἐκπλήξεως. Οἱ δειλοί, οἱ ἀδαεῖς τῶν συνθηκῶν τῆς ἱστορικῆς ἀνελίξεως, κατέχονται ἴσως ὑπὸ τρόμου, ὡς κατείχοντο ὑπὸ τοιούτου οἱ πιστεύοντες ἄλλοτε, ἐν χρόνοις σκοτίας, εἰς τὸ πολυθρύλητον *millenium* τῶν μέσων αἰώνων.

Ἀλλὰ διὰ τοὺς ψυχροὺς καὶ μεμετρημένους ἐρευνητὰς τῶν ἱστορικῶν νόμων τὰ φαινόμενα ταῦτα δὲν εἶνε ἐπὶ τοσοῦτον ἀνησυχητικά, ὅσον παρίστανται ὑπὸ τῶν δειλῶν ἢ τῶν κακοβούλων. Αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Κοινωνισμοῦ ἢ τῆς Ἀναρχίας δύνανται ν' ἀποσοβηθῶσι τῇ πεφωτισμένῃ ἐνεργείᾳ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθερίας. Καὶ τοῦτο, οὐχὶ διότι τὰ ἐν τῷ κηρύγματι ἀναγραφόμενα παράπονα εἶνε ὅλως ἀνυπόστατα, ἀλλὰ διότι δύνανται νὰ θεραπευθῶσι διὰ τῆς προσηκούσης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ὀργανώσεως. Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶνε ψυχρὰ καὶ ἐγωιστικὴ ἱέρεια φαύλου καθεστῶτος, ἀρεσκομένη εἰς τὸ θέαμα τῶν κοινωνικῶν δεινῶν, ὡς ἦσαν αἱ ἱέρειαι τῶν παλαιῶν θρησκειῶν, αἱ ἀνοσίως ἐξασκοῦσαι τὰ τραγικὰ αὐτῶν καθήκοντα. Αὕτη πρωτίστην ἔχει ἀποστολὴν νὰ φωτίσῃ, νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, ν' ἀποκαλύψῃ αὐτήν, νὰ παραστήσῃ τί δέον γενέσθαι, μὴ λαμβά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νουσα ὑπ' ὄψει τὰ συμφέροντα, τὰ πάθη, ὧν καθίστανται ἕρμαιον οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων, αὕτη δὲ εἶνε κεκλημένη νὰ καταστείλῃ καὶ νὰ καταδαμάσῃ.

Τὸ φαινόμενον τῶν ἀνατρεπτικῶν ροπῶν τῆς τάξεως ἐκείνης, ἐφ' ἧς βαρύνει κατ' ἐξοχὴν ὁ οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμός, καθ' ὃν κρατοῦσιν οἱ ἰσχυρότεροι, ὑφίστανται δὲ τἀποτελέσματα αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἀσθενέστεροι, οὓς δὲν κατορθεῖ νὰ προστατεύσῃ ἡ κοινωνικὴ τάξις καὶ δικαιοσύνη, δὲν δύναται ν' ἀποτρέψῃ καὶ ν' ἀποσοβήσῃ τοὺς ἐξ αὐτοῦ κινδύνους, ἢ μόνον ἡ προσήκουσα κατανόησις τῶν ἀρχῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Εἰς δὲ τοὺς ἀξιοῦντας νὰ λύσωσιν ἐκ τῶν προτέρων καὶ καθ' ὡρισμένον κανόνα τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, χωρὶς νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψει τὸ δυνατὸν γενέσθαι, ὀφείλει ν' ἀντιτάξῃ αὕτη τὰ πράγματα, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὴν κοινωνικὴν τάξιν, ὑποία ὑφίσταται καὶ λειτουργεῖ ἀπ' αἰώνων Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ εὕρεσις τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Ὁ Κοινωνισμός, τουτέστιν ἡ διδασκαλία καὶ ροπὴ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος διὰ θεμιτῶν ἢ ἐκτρόπων μέσων, πλέον ἢ ἅπαξ ἀπεπειράθη καὶ κατὰ θεωρίαν καὶ κατὰ πρᾶξιν νὰ παραβιάσῃ τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς συνθέσεως τῶν κοινωνιῶν διὰ τῆς αὐθαιρέτου μεταρρυθμίσεως ἰδίᾳ τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν συνθηκῶν. Παρασυρόμενος συνήθως ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς καθιερώσεως τῆς ἀπολύτου ἰσότητος, τοῦ δυνατοῦ τῆς ἄρσεως πάσης ἀνομοιότητος ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐλευθερίας, ἐκήρυξε δόγματα καὶ ὑπέδειξε συστήματα, ἐξ ὁλοκλήρου ἀντιφατικὰ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Αἱ θεωρίαι τοῦ Πλάτωνος, αἱ χιμαιρικαὶ συλλήψεις ἐνίων τῶν μετ' αὐτὸν θεωρητικῶν τοῦ Κοινωνισμοῦ, ὅσον καὶ ἂν διακρίνωνται ἐπὶ ἀρχιτεκτονικῇ πολλάκις εὐφυΐᾳ καὶ συμμετρίᾳ, κατ' οὐσίαν ἀποδείκνυνται ἑωλαι καὶ ἀλυσιτελεῖς. Παρανοοῦσι τὴν ἐλευθερίαν, ἀρνοῦνται τὸ δίκαιον τῆς ἀτομικῆς αὐτονομίας, ἀποδίδουσαι εἰς αὐτὴν πονηρὰν μόνον βούλησιν καὶ ἀκράτους πλεονεκτικὰς ροπάς, ἐπιζητοῦσι δὲ νὰ ὑποταξωσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τάξιν, οἵαν οὐδέποτε μέχρι τῆς σήμερον ἐγνώρισε καὶ ἧς ἡ πραγμάτωσις ἤθελε προκαλέσῃ τὴν ἐξασθένωσιν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν ἡμῶν δυνάμεων, τὴν καταστροφὴν αὐτῶν, δημιουργήσῃ δὲ καθεστώς, ψευδὲς καὶ αὐθαίρετον, κατασκεύασμα ἀμφιβόλου τέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χνης, οὐχὶ δ' ἀπορρέον ἀπὸ τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας.

Ὁ ἰσχυρότατος τῶν παραγόντων ἐν τῇ δράσει τῶν ἀτόμων εἶνε ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ αὐτῇ παρακόλουθος αὐτονομία. Μόνος ὁ ἔχων συνείδησιν αὐτῶν ἔχει ἀληθῆ ἑαυτοῦ συνείδησιν, ὢν ἱκανὸς ν' ἀνταγωνισθῇ ἑκάστοτε κατὰ τῶν παρεντιθεμένων προσκομμάτων.

Τὸ δόγμα τοῦτο, ἐκδηλούμενον ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ, ἀπορρέον δ' ἀπὸ τῶν νόμων τῆς φύσεως, εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν νόμος τῆς ἀνθρωπότητος. Ὑφ' οἱονδήποτε κοινωνικὸν ἢ πολιτικὸν σύστημα ὁρμεμφύτως ὁ ἄνθρωπος διεξεδίκησεν εὐρύτερα τὰ ὅρια τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας. Ὁ Ἀδὰμ Σμίθ, ἀναγορεύσας τὴν ἐλευθερίαν ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν παράγοντα ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ τῇ συναλλαγῇ, ἐν τῇ παραγωγῇ, τῇ διανομῇ καὶ τῇ καταναλώσει τοῦ ἐκ τῆς ἐργασίας προϊόντος, τοῦ πλούτου, ἐκήρυξεν ἀλήθειαν, πιστουμένην ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ κυρουμένην ὑπὸ τῶν φυσικῶν νόμων. Ἡ ἀρχὴ δ' αὕτη ἔμελλε νὰ καταστῇ ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τῶν νέων κοινωνικῶν συστημάτων.

Καὶ σήμερον ὁ ἀγὼν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας κατὰ τῶν ἀμφισβητούντων τὰ δόγματα αὐτῆς εἶνε πολλαπλοῦς: κατὰ τῶν κυβερνητικῶν συστημάτων, τῶν ἐκ παραδόσεως ἢ μυωπίας ἐμμενόντων εἰσέτι εἰς τὰς ἰδέας τοῦ παρελθόντος ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ τάξις καὶ ἰσορροπία τῶν κοινωνιῶν ὑφίσταται κατ' ἀνάγκην τὴν κηδεμονίαν τῆς πολιτείας καὶ τὸν ὑπ' αὐτῆς διακανονισμὸν τῆς οἰκονομικῆς ἐνεργείας τῶν ἀνθρώπων· τῶν παραγνωριζόντων τὸν παράγοντα τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ἐπιδιωκόντων δὲ τὴν ὑλικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐημερίαν τοῦ λαοῦ, οὗ τὰς τύχας διέπουσι, διὰ τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος, τῶν μονοπωλίων καὶ τῶν κυβερνητικῶν περιορισμῶν· κατὰ τῆς νομοθεσίας, ἥτις ἀξιοῖ νὰ κανονίζῃ τὰς σχέσεις καὶ τὸ ἰσοζύγιον μεταξὺ παραγωγῆς, διανομῆς καὶ καταναλώσεως τοῦ πλούτου, τῆς ἐξαναγκαζούσης τὴν κατανάλωσιν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις τῆς παραγωγῆς διὰ τῆς πολυτελείας καὶ τῆς σπατάλης ἐν τῇ διοικήσει, ἐν τῇ ἀνοχῇ καὶ μισθοδοτήσει δημοσίων λειτουργιῶν, ἥκιστα παραγωγικῶν καὶ κοινωφελῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπιβλαβῶν, ὡς συμβαίνει ἐν τῇ παρὰ φύσιν συντηρήσει τῶν μονίμων στρατῶν, τῆς μεγάλης ταύτης καὶ καταστρεπτικῆς νόσου τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων· ἐπίσης κατὰ τῶν νεωτεριστικῶν ροπῶν τῶν συγχρόνων συστημάτων, τῶν ἀξιούντων νὰ κανονίσωσι τὰς σχέσεις τῆς κοινωνίας κατά τι ὁμοιόμορφον πρότυπον,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν ἐπιδιωκόντων τὸν περιορισμὸν ἢ μᾶλλον τὴν καταστολὴν πάσης ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας, ἀναγορευόντων δὲ ὑπέρτατον ἐν τῇ κοινωνίᾳ παράγοντα καὶ δύναμιν τὴν πολιτείαν, ἥτις μόνη ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ σκέπτηται, νὰ ἐργάζηται καὶ νὰ λειτουργῇ ἐπὶ ἐξουθενώσει τῶν μελῶν, τῶν ἀποτελούντων τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμόν· ἐπὶ τέλους κατὰ τῶν ἀναρχικῶν ἐκείνων καὶ ἐκ συστήματος ἀνατρεπτικῶν στοιχείων, τῶν ἐπιζητούντων τὴν καταστροφὴν χάριν τῆς καταστροφῆς καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ὑφισταμένης τάξεως ἐγκαθίδρυσιν τῆς ἀναρχίας.

* *
*

Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀποστολὴ τῆς ἐπιστήμης τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας: ἡ ἐξεύρεσις τῆς ἁρμονίας τῶν συμφερόντων ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ τῶν λαῶν διὰ τῆς συνεργασίας τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, οὐχὶ δὲ διὰ τοῦ διηνεκοῦς ὀλεθρίου ἀνταγωνισμοῦ, ἢ τῆς ἐκμηδενιστικῆς ὑποτελείας.

Ἡ ἀποστολὴ αὕτη εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἔντιμος καὶ ἀνθρωπιστική. Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, ἐξηγοῦσα τὰ αἴτια καὶ τοὺς νόμους τῆς παραγωγῆς, διανομῆς καὶ καταναλώσεως τοῦ πλούτου, δὲν ὁρμᾶται ἐξ ἐγωιστικῶν ἀπόψεων, μετ' ἀδιαφορίας ἀναλύουσα τοὺς νόμους τούτους, κωφεύουσα πρὸ τῶν δυναμένων νὰ προκληθῶσι κοινωνικῶν κακῶν ἐκ τοῦ ἀπολύτως ἐκδηλουμένου ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων· διδάσκει, ἀλλ' ἐμμέσως καὶ νουθετεῖ καὶ ὑποδεικνύει· δὲν θύει εἰς τὸν *χρυσοῦν μόσχον* τοῦ ἐγωισμοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν μεγάλην ἰδέαν τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς κοινότητος τῶν συμφερόντων λαῶν καὶ ἀνθρώπων.

Ἡ ἰδέα αὕτη πρωτίστως εἶνε ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας· διότι μόνον ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῆς καὶ τὴν αἰγῖδα δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ πλήρης ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, νὰ πραγματωθῇ δὲ ἡ ἠθικότης.

Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία αὕτη δύναται νὰ ἦνε ἐπιβλαβὴς εἴς τινας περιστάσεις, ἀναγνωριζομένης τῆς ἀπεριορίστου ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου, δυναμένης δὲ νὰ προκαλέσῃ ἐκ τούτου συγκρούσεις καὶ σύγχυσιν ἐν τῷ κοινωνικῷ ὀργανισμῷ. Τὸ *laisser faire* τῆς οἰκονομικῆς ὀρθοδοξίας δὲν δύναται, οὐδὲ πρέπει νὰ καταστῇ ἀποδεκτὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ἀλλ' οὐδὲ νὰ περιορισθῇ, ἢ μόνον καθ' ὅσον ἀντιβαίνει πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἠθικῆς καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ δημοσίου συμφέροντος. Πρὸς ἀποτροπὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐνδεχομένων τοιούτων δύναται μόνον νὰ ἐπιτρέπηται ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσιν ἡ ἀνάμιξις τῆς δυνάμεως ἐκείνης, ἥτις μεγάλη τὸ πρῶτον οὖσα, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς συστάσεως τῶν κοινωνιῶν, μειοῦται σὺν τῷ χρόνῳ, καθ' ὅσον ἐκδηλοῦνται ἐνεργότεραι καὶ ζωτικώτεραι αἱ δυνάμεις τῶν ἀτόμων, κατανοούντων ὑπὸ τὰ διδάγματα τῆς ἱστορίας, ὅτι ἡ πρόοδος αὐτῶν εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας βουλήσεως καὶ ἐνεργείας.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἡ δρᾶσις τῆς πολιτείας δὲν δύναται νὰ ᾖ̓νε ἀπόλυτος, πολυειδής, ἀπορροφητικὴ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δραστηριότητος τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀτόμων. Εἶνε ἴσως πολὺ τολμηρὸν νὰ εἴπω μετὰ τοῦ ἀνδρός, ὃν ἀρχόμενος ἐπεκαλέσθην, μετὰ τοῦ Spencer, ὅτι ἡ πολιτεία καὶ ἡ κυβέρνησις εἶνε ἀναγκαῖα κακὰ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, ἐπιδιωκόντων τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀπαλλαγὴν ἐν τῇ προόδῳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐξημερώσεως. Ἀλλὰ δὲν ἀποδίδω εἰς αὐτὰς τὴν ὑπερφυᾶ ἐκείνην σημασίαν, ἣν ἀρέσκονται ν' ἀποδίδωσιν ἔνιοι τῶν θεωρητικῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, μὴ διστάζοντες νὰ θυσιάσωσιν εἰς τὸν βωμὸν αὐτῶν πολλάκις τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν αὐτονομίαν τῶν ἀτόμων λόγῳ τοῦ κακῶς νοουμένου κοινωνικοῦ συμφέροντος.

Ὑφίσταται σήμερον πανταχοῦ σχεδὸν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου *κοινωνικὸν ζήτημα*, τὸ ζήτημα τῆς οἰκονομικῆς τάξεως, τῶν σχέσεων τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου κατὰ τὴν κρατοῦσαν φρασεολογίαν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ λυθῇ ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἀναλαμβανούσης, πρὸς ἄρσιν ἀναποφεύκτων ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων κακῶν, τὴν ὑπερτάτην αὐτῶν διεύθυνσιν καὶ κηδεμονίαν. Ἡ δρᾶσις αὐτῆς δέον νὰ περιορισθῇ προσηκόντως, ἀναγνωριζομένης πρωτίστως τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου. Οὕτω δὲ θέλει μόνον ἐπιτευχθῇ ἡ ἄρσις τῶν κοινωνικῶν δεινῶν καὶ ἡ ἀποσόβησις τῶν ἐξ αὐτῶν κινδύνων.

Ὁ παλαιὸς ἀγὼν τῆς ἐργασίας κατὰ τοῦ κεφαλαίου, τῶν πενήτων κατὰ τῶν πλουσίων, ὃν μάτην ἐπειράθη ἄλλοτε νὰ καταστείλῃ ἡ νομοθετικὴ περίνοια τοῦ Ἀθηναίου Σόλωνος ἢ τὸ εὐγενὲς φιλόπολι τῶν Ρωμαίων Γράκχων, ἐκδηλοῦται σήμερον τραχύτερος καὶ ἀπαισιώτερος ὑπὲρ πᾶσαν ἐποχήν. Κηρύττεται οὐχὶ πλέον ἡ Σεισάχθεια, ἀλλ' ἡ ἐκμηδένισις τοῦ κεφαλαίου, ἡ κηδεμονία τῆς ἐργασίας, ἡ διεύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θυνσις τῶν ἀτόμων ὑπὸ τῆς πολιτείας. Ἀλλ' ὁ ἐμφύλιος οὗτος ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀνθρωπότητος ἀγών, ὁ ἐπαπειλῶν τὴν παγκόσμιον τάξιν, δὲν δύναται ν' ἀρθῇ, κανονιζομένων κρεῖττον τῶν κατ' αὐτὸν καὶ λυσιτελέστερον, ἢ διὰ τῆς κατανοήσεως καὶ τῆς πραγματώσεως σώφρονος οἰκονομικῆς ὀργανώσεως.

Ἡ ἱστορία διδάσκει, ὅτι πλείονες τοῦ ἑνὸς πολιτισμοὶ περιῆλθον εἰς καταπτωσιν ἕνεκα τοῦ μεταξὺ πενήτων καὶ πλουσίων ἀνταγωνισμοῦ. Ὅπου ὁ πλοῦτος, ἕνεκα πλημμελοῦς ὀργανώσεως τῆς κοινωνίας, περιορίζεται εἰς χεῖρας ὀλίγων, ἀδυνατοῦσι δ' οἱ πολλοὶ νὰ παρακαθήσωσιν εἰς τὴν τράπεζαν τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, ἐκεῖ θέλει ἐπέλθῃ ἀναποδράστως ἡ μεταξὺ ἀδελφῶν διάσπασις, ἡ σύγκρουσις, τιθεμένου ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δυσηρεστημένων ἐχθρῶν τῆς κοινωνικῆς τάξεως τοῦ πρώτου τυχόντος Σπαρτάκου. Ἐκ τῆς ὑπεράγαν ἀνισότητος τοῦ πλούτου, ἐξ οἱασδήποτε αὕτη καὶ ἂν προέρχηται αἰτίας, εἴτε ἐκ τῆς ἁρπαγῆς, εἴτε ἐκ τῆς πονηρᾶς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πολλῶν ὑπὸ τῶν ὀλίγων, ἀναπτύσσονται τὰ κινδυνωδέστατα τῶν κοινωνικῶν παθῶν, μῖσος ἀδιάλλακτον, ἔλλειψις πάσης συμπράξεως. Ὁ κίνδυνος οὗτος ἀπειλεῖ ἰδίᾳ τὸν νεώτερον κόσμον· φοβερὰ σημεῖα προαγγέλλουσιν αὐτόν. Οὐαὶ δὲ τοῖς λαοῖς, οἵτινες ἀδιαφοροῦντες θὰ καταστῶσιν ἔρμαια τούτων ἢ ἐκείνων τῶν ἐγωιστικῶν ἐνστίκτων, ἀντὶ ν' ἀναζητήσωσι καὶ ν' ἀνεύρωσι τὰ πρόσφορα θεραπευτικὰ μέσα, δι' ὧν θέλουσιν ἀποσοβήσῃ τοὺς ἐπικρεμαμένους κινδύνους.

Πρωτίστως δύναται νὰ ὑποδείξῃ τὰ μέσα ταῦτα ἡ ἐπιστήμη τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ἐν τῇ κατανοήσει καὶ ἐφαρμογῇ τῶν νόμων, τῶν κανονιζόντων τὰς σχέσεις τῆς ἐργασίας καὶ τῆς συναλλαγῆς τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐξηγούντων ἐν ἐπιστημονικῇ ἀμεροληψίᾳ τὰ φαινόμενα τῆς παραγωγῆς, διανομῆς καὶ καταναλώσεως τοῦ πλούτου, ὅστις δέον νὰ ἦνε τὸ πόρισμα τῆς ἐλευθέρας ἐργασίας, οὐχὶ δὲ τῆς κατακτήσεως ἢ τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἐν τῷ καθορισμῷ τέλος τῶν ὁρίων τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς πολιτείας, κεῖται ἡ εὕρεσις τῆς λύσεως τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος. Τούτου πραγματουμένου, ἡ ἀνθρωπότης θέλει ἀκολουθήσῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν αὐτῆς, ἔχουσα τοὺς αὐτοὺς πόθους τῆς βελτιώσεως, τὴν αὐτὴν ἀκατάσχετον ἔφεσιν πρὸς τὸ ἐρευνᾶν, πρὸς τὸ εἰδέναι, ὅ περ ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν κλῆρος αὐτῆς ἐν τῷ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παρελθόντι καὶ ὅ περ θα ἐξακολουθῇ ὂν τὸ εὐγενέστατον τῶν μελημάτων τοῦ μέλλοντος.

Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῶν συγχρόνων κοινωνιῶν ἐξαρτᾶται κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ τῆς προσηκούσης λύσεως τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτῶν προβλήματος. Περὶ τοῦτο καταναλίσκεται κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς ἡ δραστηριότης τῶν λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων, τοῦτο εἶνε τὸ θέμα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Ἂν ἀλλαχοῦ ἡ ἐπιστήμη αὕτη θεωρεῖται σήμερον, παρὰ τὰς κατ' αὐτῆς κατακραυγὰς εὐαρίθμων, ὡς μία τῶν σπουδαιοτάτων καὶ κοινωφελεστάτων, διδασκομένων τῶν ἀρχῶν αὐτῆς καθ' ἁπάσας τὰς βαθμίδας τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, χρήσιμος καὶ ἀναγκαία εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς ὁμάδας, σήμερον εἴπέρ ποτε ἡ ἀνάγκη αὐτῆς καὶ ἡ διδασκαλία ἐπιβάλλεται ἡμῖν, ὑφ' ἃς διατελοῦμεν οἰκονομικὰς συνθήκας. Αὕτη θέλει διδάξῃ, θέλει ἐνθαρρύνῃ, θέλει συνεργασθῇ μεθ' ἡμῶν ἐν τῷ μεγάλῳ ἀγῶνι τῆς ἀνορθώσεως· διότι μόνη αὕτη θέλει ἐξηγήσῃ τὸ δύσλυτον ἀπόρρητον τῆς ὑλικῆς προόδου καὶ εὐημερίας, ἥτις εἶνε δι' ἡμᾶς ἀναγκαία ἀφετηρία πολιτικῆς ἀνορθώσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

.....

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

.....

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΕΝΝΟΙΑΙ

.....

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ὀνομασία τῆς Ἐπιστήμης

Ὁ ἄνθρωπος φύσει ἀρέσκεται νὰ ἐρευνᾷ τὴν ἔννοιαν τῶν πραγμάτων, τὴν φύσιν αὐτῶν καὶ τὴν οὐσίαν. Ἐν τούτῳ κεῖται κατ' ἐξοχὴν ἡ δύναμις αὐτοῦ, ὡς λογικοῦ καὶ ἠθικοῦ ὄντος. Διὰ τῆς ἐρεύνης κατανοεῖ ἐναργῶς τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἐν πάσῃ δὲ πράξει ἐνεργεῖ μετὰ συνειδήσεως.

Ἐντεῦθεν ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ὑπὸ ποικίλας ἐμφανίζεται ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ σχέσεις καὶ μορφάς, ὅσαι καὶ αἱ σχέσεις καὶ ἡ ποικιλία τῶν πραγμάτων.

Πάντα τὰ φαινόμενα τοῦ βίου, τοῦ τε ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ, τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου, προσπαθεῖ ν' ἀναλύσῃ τὸ ἀνθρώπινον ὄν. Μόνον οὕτω θέλει κατανοήσῃ αὐτὰ καὶ διευκρινήσῃ. Ἡ τοιαύτη δὲ γνῶσις καὶ κτῆσις τῶν δεδομένων εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν προσὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ποικίλων φαινομένων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἀνήκουσι πρὸς τούτοις καὶ τὰ *οἰκονομικὰ* φαινόμενα. Ταῦτα δὲν ἐκδηλοῦνται εἰκῇ καὶ τυχαίως. Λειτουργοῦσι νόμοι ἐν τῇ ἐμφανείᾳ αὐτῶν. Τούτους δ' ἐρευνῶν ὁ ἄνθρωπος, ἀναλύων, κατανοῶν, τίθησι τὰ θεμέλια ἰδίας ἐπιστήμης, τῆς *οἰκονομικῆς*.

Ἡ λέξις *οἰκονομία*, ἐν Ἑλλάδι τὸ πρῶτον πλασθεῖσα, σημαίνει τὴν διεύθυνσιν, τὴν διοίκησιν, τὴν τάξιν τοῦ οἴκου. Τίνι τρόπῳ συντηρεῖται καὶ λειτουργεῖ ὁ οἶκος· ἄρα πόθεν πορίζονται οἱ ἐν αὐτῷ τὰ πρὸς τὸ ζῆν· καὶ ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ πῶς διεξάγεται ἡ παραγωγή, ἡ διανομὴ καὶ ἡ κατανάλωσις τῶν πραγμάτων, ἅτινα χρησιμεύουσι πρὸς τὴν συντήρησιν τοῦ οἴκου.

Ἡ λέξις εἶνε σύνθετος ἐκ τοῦ *οἶκος* καὶ *νέμω*. Χρῆται δὲ πρῶτος ταύτῃ ὁ Ξενοφῶν. Λέγει κατ' αὐτὸν ὁ Σωκράτης: «Εἰπέ μοι, ὦ Κριτόβουλε, ἆρά γε ἡ οἰκονομία ἐπιστήμης τινὸς ὄνομά ἐστιν, ὥσπερ ἡ ἰατρικὴ καὶ ἡ χαλκευτικὴ καὶ ἡ τεκτονική;— Ἔμοι γε δοκεῖ, ἔφη ὁ Κριτόβουλος.—Ἦ καὶ ὥσπερ τούτων τῶν τεχνῶν ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν ὅ τι ἔργον ἑκάστης, οὕτω καὶ τῆς οἰκονομίας δυναίμεθ' ἂν εἰπεῖν ὅ τι ἔργον αὐτῆς ἐστι; — Δοκεῖ γοῦν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, οἰκονόμου ἀγαθοῦ εἶναι εὖ οἰκεῖν τὸν ἑαυτοῦ οἶκον.—Ἦ καὶ τὸν ἄλλου δὲ οἶκον, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ ἐπιτρέποι τις αὐτῷ, οὐκ ἂν δύναιτο, εἰ βούλοιτο, εὖ οἰκεῖν, ὥσπερ καὶ τὸν ἑαυτοῦ; ὁ μὲν γὰρ τεκτονικὴν ἐπισταμένος ὁμοίως ἂν καὶ ἄλλῳ δύναιτο ἐργάζεσθαι ὅτι περ καὶ ἑαυτῷ, καὶ ὁ οἰκονομικὸς γ' ἂν ὡσαύτως;—Ἔμοι γε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες. —Ἔστιν ἄρα, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὴν τέχνην ταύτην ἐπισταμένῳ, καὶ εἰ μὴ αὐτὸς τύχοι χρήματα ἔχων, τὸν ἄλλου οἶκον οἰκονομοῦντα ὥσπερ καὶ οἰκοδομοῦντα μισθοφορεῖν;—Νὴ Δία καὶ πολύν γε μισθόν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, φέροιτ' ἄν, δύναιτο οἶκον παραλαβὼν τελεῖν τε ὅσα δεῖ καὶ περιουσίαν ποιῶν αὔξειν τὸν οἶκον.—Οἶκος δὲ δή τί δοκεῖ ὑμῖν εἶναι; ἆρα ὅ περ οἰκία, ἢ καὶ ὅσα τις ἔξω τῆς οἰκίας κέκτηται, πάντα τοῦ οἴκου ταῦτά ἐστιν; — Ἔμοιγ' οὖν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, δοκεῖ, καὶ εἰ μηδ' ἐν τῇ αὐτῇ πόλει εἴη τῷ κεκτημένῳ, πάντα τοῦ οἴκου εἶναι ὅσα τις κέκτηται» [1]

Οὗτος εἶνε ὁ πρῶτος ὁρισμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

[1] Οἰκονομικός κεφ. Α'.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐρευνᾷ ἐπιστημονικώτερον τοῦ Ξενοφῶντος τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα ἐν τοῖς ***Πολιτικοῖς*** καὶ τῷ εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένῳ ***Οἰκονομικῷ***.

Ἡ πολιτικὴ Οἰκονομία ὁρίζεται ὑπ' αὐτοῦ τὸ μὲν ὡς **χρηματιστική**, ἀντικείμενον ἔχουσα τὸν πορισμὸν τῶν πρὸς τὸν βίον χρειωδῶν, τὸ δὲ ὡς ***Οἰκονομική***, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος διαθέτει ἐν τῷ οἴκῳ τὰ ὑπὸ τῆς χρηματιστικῆς παρεχόμενα χρήσιμα.

Ἡ χρηματιστικὴ αὕτη λέγεται καὶ **κτητική**.

Ἀλλ' ἐν τῇ ἀναλύσει ὁ φιλόσοφος συγχέει τὰ ὅρια τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης.

Ἀλλαχοῦ ἐπίσης ἀποδίδει τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ γενικώτερον χαρακτῆρα.

Οὕτω λέγει :

« Ἔν μὲν οὖν εἶδος κτητικῆς κατὰ φύσιν τῆς οἰκονομικῆς μέρος ἐστίν, ὃ δεῖ ἤτοι ὑπάρχειν ἢ πορίζειν αὐτήν, ὅπως ὑπάρχῃ, ὧν ἐστι θησαυρισμὸς χρημάτων πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων εἰς κοινωνίαν πόλεως ἢ οἰκίας.»[1]

Ὡς νοεῖται, σαφῆ ἔννοιαν τῆς ἐπιστήμης δὲν ἔχει ὁ Ἀριστοτέλης. Οὐχ ἧττον, ἡ ὀνομασία, ἣν αὐτός τε καὶ ὁ Ξενοφῶν ἔδωκαν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου, ἐγένετο ἀποδεκτὴ κατὰ τὸν μετέπειτα χρόνον.

Ἡ λέξις ***Οἰκονομικὴ*** ἢ ***Οἰκονομία***, σημαίνουσα τὴν διοίκησιν τῶν τοῦ οἴκου, ἐξῆλθε τῶν ὁρίων αὐτοῦ, τῆς ***περιωρισμένης τοῦ ἀνθρώπου δράσεως***, κατὰ συνθήκην δηλοῦσα τὴν ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ διοίκησιν τοῦ μεγάλου τῶν πολιτῶν οἴκου, τῆς ***πόλεως***, τῆς πολιτείας, ἐν ᾗ συναντῶνται καὶ συμπράττουσι τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα τῶν πολιτῶν συμφέροντα καὶ οἱ σκοποί.

Τοιαύτη, σκοτεινὴ καὶ συγκεχυμένη, εἶνε ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Δι' οὓς λόγους δὲ ἐν Ἑλλάδι, οὕτω καὶ ἐν Ρώμῃ, οὐδεμίαν ἔσχεν ἀνάπτυξιν. Τοῦτο ἀπέκειτο εἰς τὴν κοινωνικήν, πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων αἰώνων.

Κατὰ πρῶτον τὸ ὄνομα ***Πολιτικὴ Οἰκονομία*** φέρεται ἐν συγγράμματι, δημοσιευθέντι γαλλιστὶ ἐν ἔτει 1615 ὑπό τινος ***A de Monti-***

1 Πολιτικά Α, ΙΙΙ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

chrétien.[1] Πραγματεύεται περὶ ***Βιομηχανίας***, ***Ἐμπορίας*** καὶ ***Ναυτιλίας***. Στερεῖται ἀξίας· ἡ δὲ ἐπιγραφὴ δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὸ περιεχόμενον.

Εἶτα χρῶνται τῇ ὀνομασίᾳ ταύτῃ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων τοῦ δεκάτου ὀγδόου καὶ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Οὐχ ἧττον γίνεται χρῆσις καὶ ἄλλων λέξεων.

Σὺν τῷ χρόνῳ κατισχύει ἡ λέξις ***Πολιτικὴ Οἰκονομία.***

Χρῶνται ταύτῃ ἰδίᾳ οἱ ἱδρυταὶ τῆς ***φυσιοκρατικῆς*** Σχολῆς ἐν Γαλλίᾳ. Εἷς τῶν κορυφαίων, ὁ ***Dupont de Nemours***, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ χρῆται τῇ λέξει «πολιτικὴ οἰκονομία».

Συγχρόνως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἐπιστήμης τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῷ περὶ ***Πλούτου τῶν Ἐθνῶν*** συγγράμματι αὐτοῦ πολλαχοῦ ποιεῖται μνείαν τῆς λέξεως ταύτης.

Ἡ λέξις αὕτη ἔκτοτε ἤρξατο γενικευομένη ἐν Εὐρώπῃ. Τὰ πλεῖστα δὲ τῶν περὶ παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου συγγραμμάτων φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην.[2]

1. Traité de l'Economie politique.

2 Σημειοῦνται ἐνταῦθα τὰ κυριώτατα τῶν συγγραμμάτων τῶν δύο τελευταίων αἰώνων.

Ἐν Ἰταλίᾳ :

Genovesi Economia publica, Economia civile (1754).
Verri Memorie storiche sulla Economia publica (1763).
Veccaria Economia publica (1769).
Verri Meditazioni sulla Economia publica (1762).

Ταῦτα κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ δ' ὀνομασία αὕτη ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον ἡ αὐτή.

Ἐν Ἀγγλίᾳ :

David Ricardo The Principles of political Economy and Taxation(1817).
Th. Malthus The Principles of political Economy etc. (1820).
J. St Mill Principles of Economy etc. (1848).

Ἐν Γαλλίᾳ :

J. B. Say. Traité de l' Economie politique (1803).
S. de Sismondi Richesse commerielle, ou principes d' Economie politique (1803).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ὀνομασία δὲν ἀποτελεῖ βεβαίως τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιστήμης. Παρατηρητέον οὐχ ἧττον, ὅτι ἡ σύγχυσις τῶν ὀνομάτων δύναται νὰ προκαλέσῃ σύγχυσιν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν δεδομένων καὶ τῶν ποριζμάτων.

Τοῦτο δ' ἔτι μᾶλλον καθίσταται προφανὲς ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ.

Ὁ Σαίης ἐλυπεῖτο, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Rossi, ὅτι ἐν τῷ ρηξικελεύθῳ αὐτοῦ συγγράμματι ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ ἐχρήσατο τῇ λέξει ***Πολιτικὴ Οἰκονομία***, ἥτις δι' αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν εἰσήχθη εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς ***Παραγωγῆς*** καὶ ***Διανομῆς*** τοῦ Πλούτου. Ἂν τοῦτο δὲν ἐγίνετο, δὲν θὰ ἀνεπτύσσοντο ἴσως πολλαὶ διαφωνίαι καὶ ἀντινομίαι σήμερον ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ. [1]

Ch. Dunoyer Traité de l' Economie politique (1830).

P. Rossi Cours d'Economie politique (1840, 1841).

M. Chevalier Cours d'Economie Politique (1855).

Τοῦτον τὸν τίτλον φέρουσιν ἐπίσης καὶ τὰ νεώτατα οἰκονομολογικὰ συγγράμματα Ἡ ὀνομασία δ' αὕτη φαίνεται μᾶλλον καθιερωμένη ἐν Γαλλίᾳ ἢ ἀλλαχοῦ.

Ἐν Γερμανίᾳ σπανιώτερον γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως ταύτης. Ἡ ἐπιστήμη τοῦ πλούτου καλεῖται συνήθως *Volkswirtschaftslehre* (λαϊκὴ Οἰκονομία), *national Economik* (ἐθνικὴ Οἰκονομία), *social Economik* (κοινωνικὴ Οἰκονομία) κτλ.

Τῇ λέξει Πολιτικὴ Οἰκονομία χρῶνται πρὸς τοῖς ἄλλοις

Fr List das nationale System der politischen Economie.

K. Knies die politische Economie etc (1853).

Πλεῖστοι τῶν συγγραφέων ἐπίσης χρῶνται τοῖς ἑπομέναις λέξεσι : ***Χρηματιστικὴ, Χρυσολογία, Καταλλακτικὴ, Πλουτονομία, Πλουτολογία, Βιομηχανικὴ Οἰκονομία*** κτλ.

Ἄλλοι χρῶνται τῇ λέξει ***Οἰκονομικὴ***. Σημειωτέοι ἰδίᾳ ὁ ***Mirabeau*** (πατήρ), ὁ ***Yves Guyot***, ὁ ***M. Block*** κτλ.

1) Πλείονα ὑπὸ Garnier, de l'origine et de la filiation du mot Economie politique et des divers autres mots donnés à la Science économique (Ἰούλιος τοῦ 1852).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ὁρισμὸς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας

Ἐκ τῶν δυσχερεστάτων πάσης ἐπιστήμης εἶνε καὶ ὁ προσήκων ὁρισμὸς αὐτῆς. Καὶ ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἐπιστήμη ἄνευ ὁρισμοῦ. Ἐπιτυχὴς διατύπωσις συντελεῖ εἰς πληρεστέραν κατανόησιν τῆς ἐπιστήμης, τοῦ σκοποῦ, τῶν νόμων, καθ' οὓς ἐξελίσσεται.

Ἐν τῷ ὁρισμῷ ἐκδηλοῦται τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης, ὁ σκοπὸς αὐτῆς, τὸ πρόγραμμα. Οὕτως ἀποφεύγεται ἡ ἐκτροπὴ τοῦ ἐρευνητοῦ εἰς αὐθαίρετα, ἄσχετα πρὸς τὸ κύριον θέμα, συμπεράσματα.

Ἐὰν ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ ὁ ὁρισμὸς παρέχῃ δυσχέρειαν, κατὰ μείζονα λόγον παρατηρεῖται τοῦτο ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς ***Πολιτικῆς Οἰκονομίας***. Πολλοὶ ἐδόθησαν ὁρισμοὶ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἐξελέγχονται ἀνεπιτυχεῖς, παρὰ τὴν ἐμβρίθειαν καὶ τὸ κῦρος τῶν συγγραφέων.

Τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι ἀφοῦ τοσαῦται δυσχέρειαι ἐκφύονται περὶ τὴν διατύπωσιν τοῦ προσήκοντος, ἀπὸ τῶν δεδομένων ἀπορρέοντος, ὁρισμοῦ, δέον νὰ καταφρονηθῇ ἡ τοιαύτη ἐργασία, ὡς ἥκιστα σκόπιμος καὶ λυσιτελής. Πολλὰ εἶνε τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης πλεονεκτήματα διά τε τὸν συγγραφέα καὶ τὸν παρακολουθοῦντα αὐτῷ. Ἡ φαντασία, ἥτις ἐνίοτε πλέον τοῦ δέοντος κρατεῖ παρά τισι, δεσμεύεται, περιορίζεται ἡ ἐλευθερία, ἐμμένουσι σταθερῶς ἐργαζόμενοι καὶ ἀναλύοντες ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ ὁρισμοῦ, μὴ ἐπιτρεπομένου αὐτοῖς νὰ ἐξέλθωσιν. Τούτου γινομένου, δὲν παρεμβάλλονται εἰς ἔρευναν θέματα, ἀντικείμενα πρὸς τὸ κύριον θέμα.

Ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει εἶνε δυσχερὲς νὰ διατυπωθῇ ἀκριβὴς καὶ πλήρης ὁρισμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, οὐδὲν δὲ προστίθεταί τι καινόν, ψευκτέα ἡ καινολογία. Κρείττων ἡ ἀντιγραφή. Φιλοδοξοῦσί τινες νὰ εἴπωσί τι ἄηθες, ἐλαυνόμενοι ἐκ πόθου πρωτοτυπίας· δὲν καταναοῦσιν ἐν τούτοις, ὅτι ναυαγοῦσιν ἐν μέσῳ λιμένι.

Αὐτὸς ὁ Σμὶθ ἠστόχησεν ἐν τῷ ὁρισμῷ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Αὕτη, λέγει, εἶνε κλάδος τῆς ἐπιστήμης τοῦ νομοθέτου ἢ τοῦ πολι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τικοῦ ἀνδρός, σκοπὸν δ' ἔχει νὰ παράσχῃ εἰς τὸν λαὸν ἀγαθὴν πρόσοδον καὶ ἄφθονα τὰ τῆς συντηρήσεως μέσα, νὰ καταστήσῃ δ' αὐτὸν ἱκανὸν εἰς τὸν πορισμὸν αὐτῶν καὶ νὰ προνοήσῃ, ἵνα ἡ πολιτεία ἔχῃ ἀρκοῦν εἰσόδημα διὰ τὰ δημόσια βάρη.

Ἀλλὰ τοῦτο μεταβάλλει τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν ἀπὸ ἐπιστήμης εἰς τέχνην. Ἡ ἐπιστήμη σκοπὸν ἔχει τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐξήγησιν τῶν νόμων, καθ' οὓς συμβαίνει τι, οὐχὶ δὲ τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς, ὅπερ προσήκει τῇ τέχνῃ.

Δὲν ἐσφάλη ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν τοῦ ὁρισμοῦ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας μόνος ὁ Σμίθ. Οἱ πλεῖστοι τῶν μετ' αὐτὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστονσυγχέουσι τὰ ὅρια τῆς ἐπιστήμης ταύτης, θεωροῦντες τέχνην, ἀξιοῦντες ἄρα παρ' αὐτῆς ἐπέκεινα τῆς προσηκούσης ἀποστολῆς. Ἐνῷ ὁ *Say*, ἀκριβῶς κατανοῶν τὸν σκοπὸν αὐτῆς, ἐπιζητεῖ τὴν ἔκθεσιν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν παράγεται, διανέμεται καὶ καταναλίσκεται ὁ πλοῦτος, χωρὶς ἐν τούτοις ν' ἀναφέρῃ τι περὶ τῆς προσηκούσης ἐφαρμογῆς τῶν οἰκονομικῶν νόμων, ὁ Σισμόνδης ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία σκοπεῖ τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ὅσον τοῦτο δύναται νὰ ἐξαρτᾶται παρὰ τῆς κυβερνήσεως.

Ἐν ταῖς διαφωνίαις ταύταις καὶ ταῖς ἀντινομίαις κυμαίνονται οἱ σύγχρονοι περὶ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ὁρισμοί. Ἐλεεινῶς συγχέονται τὰ ὅρια τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Οἱ μὲν ἐρευνῶσι τὰ φαινόμενα αὐτῆς ἀπὸ ἐπιστημονικῆς, ἀπὸ ὅλως ἀνεξαρτήτου σκοπιᾶς, ἕτεροι δὲ καθιστᾶσιν αὐτὴν τέχνην, κλάδον τῆς κυβερνητικῆς δράσεως.

Ποῦ κεῖται ἡ ἀλήθεια ;

Ὡς ἀπεφάνθη ὁ Turgot ἐν μέρει, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ *Say*, ὁ *Rossi*, ὁ *Mill* καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία πραγματεύεται περὶ τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου· ἀλλὰ τοῦτο καθ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῶν νόμων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Οἱ νόμοι οὗτοι δὲν ἐκδηλοῦνται πάντοτε ἀπολύτως, ὡς διδάσκει ἡ καθαρὰ ἐπιστήμη. Ὑπάρχουσι περιστάσεις, ποικίλαι ἠθικαὶ συνθῆκαι, καθ' ἃς καὶ διακανονίζει τὰ κατ' αὐτοὺς προσηκόντως ἐπὶ κοινῷ ἀγαθῷ ἡ διὰ τῆς νομοθεσίας ἐκδηλουμένη κοινωνικὴ ἐνέργεια. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ἀποστολὴ τῆς τέχνης, ἐπικούρου καθισταμένης τῇ ἐπιστήμῃ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ὡς ἐπιστήμη καὶ ὡς τέχνη.

Ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων συμπεραίνεται, ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία διπλοῦν ἐπιδιώκει σκοπόν. Τὸ μὲν εἶνε *ἐπιστήμη*, ἐρευνῶσα καὶ ἀναλύουσα τοὺς νόμους, καθ' οὓς παράγεται, κυκλοφορεῖ, διανέμεται καὶ καταναλίσκεται ὁ πλοῦτος, τὸ πόρισμα τοῦτο τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, τὸ δὲ εἶνε *τέχνη*, ἀφορῶσα εἰς τὴν ἐπιδίωξιν καὶ τὴν ὑπόδειξιν τῆς ἐπιτεύξεως τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας διὰ τῶν προσφόρων μεθόδων τῆς ἐφαρμογῆς, καθ' ἃς σκοπιμώτερον καὶ λυσιτελέστερον δύναται νὰ λειτουργήσῃ ὁ πλοῦτος.

Δυσδιάκριτά εἰσι τὰ ὅρια τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην. Πλεῖστοι τῶν Οἰκονομολόγων ἠστόχησαν ἐν τῇ τοιαύτῃ διακρίσει. Ἔνιοι ἀνέμιξαν τὴν τέχνην τῇ ἐπιστήμῃ. Ἐντεῦθεν ἐπῆλθε σύγχυσις. Οἱ φυσικοὶ νόμοι, καθ' οὓς ἐκδηλοῦνται καὶ λειτουργοῦσι τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα κοινωνίας τινός, παρενοήθησαν.

Ἐνῷ προσεπάθουν νὰ ἑρμηνεύσωσι τὴν φύσιν καὶ τὴν λειτουργίαν οἰκονομικοῦ φαινομένου, ἐπιλαθόμενοι τούτου, ἐξέφραζον γνώμην περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὸ φαινόμενον ἠδύνατο καὶ *ἔπρεπε* νὰ λειτουργήσῃ. Ἡ ἐπιστήμη ὑπεχώρει εἰς τὴν τέχνην, τὸ ὄν εἰς τὸ *τί δέον εἶναι*.

Πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ *Rossi*, γράφων: ἡ ἐπιστήμη εἶνε ἡ μετ' ἐπιστασίας γνῶσις τῶν σχέσεων, αἵτινες ἀπορρέουσιν ἀπ' αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων!

Ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ σύνολον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ τῆς προηγηθείσης ἱστορικῆς πείρας, ἐκδηλοῦνται ἀλήθειαι, νόμοι, δεδομένα, κυρωθέντα ἀπὸ αἰώνων, ἐξελεγχθέντα καὶ πιστωθέντα ἀπὸ αἰώνων. Εἶνε τολμηρὸς ὁ ἀποπειρώμενος ν' ἀμφισβητήσῃ ταῦτα, τὴν λογικὴν αὐτῶν, τὴν ἀλήθειαν, τὴν πραγματικότητα. Ἡ ἐπιστήμη τότε, ἡ θεωρία, ἡ ἀπὸ τοσούτου χρόνου κεκτη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μένη πεῖρα, ἐκτρέπεται τῆς εἰδικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς. Τὰ δεδομένα, ἅτινα τέως ἐθεωροῦντο ἀναμφισβήτητα, ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν ποικίλων γνωμῶν, καὶ ἔτι χεῖρον, προσκαίρων ροπῶν καὶ ἀντικρουομένων συμφερόντων. Ἡ ἀλήθεια τῆς ἐπιστήμης, ἡ λογικὴ αὐτῆς λαμβάνουσιν αὐθαίρετον ὑπόστασιν. Δὲν διδάσκεται τὸ *τί ἐστιν*, ἀλλὰ τὸ τί *δέον εἶναι*.

Ἂν τοῦτο δύναται νὰ διακυβεύσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν χρησιμότητα πάσης ἐπιστήμης, ὑποβαλλομένης εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν τοῦ ὑποκειμένου, κατὰ μείζονα λόγον δύναται νὰ συμβῇ ἐν τῇ ***Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ***.

Τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα δέον νὰ ἐρευνῶνται ὅλως ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως. Ἡ ἐπιστήμη προτίθεται τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας, τοῦ ὄντος. Παρεκτρεπομένη τούτου, δὲν δύναται ἢ ν' ἀστοχήσῃ. Τὰ δεδομένα αὐτῆς δὲν φέρουσι πλέον τὴν σφραγῖδα τῆς αὐστηρᾶς ἐρεύνης, στεροῦνται ἀληθείας. Ἐκ τούτου δὲ ἡ ἀποτυχία, ἣν ἔσχον οὐκ ὀλίγοι συγγραφεῖς, παραβιάσαντες τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιστημονικῆς αὐστηρότητος ἐν τῇ ἐρεύνῃ καὶ τῇ ἀναλύσει τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων, ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως πραγματευθέντες τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν ὡς τέχνην.

Ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐπιστήμην ἀποβλέπει αὕτη εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας. Εἶνε ἡ ἐπιστήμη τῶν μεγάλων κοινωνικῶν συμφερόντων, ὑπὸ τὰ οἰκονομικά. Αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ λύσις οἰκονομικοῦ προβλήματος, τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πόρισμα, δὲν εἶνε ἀδιάφορα πρὸς τὴν κοινωνικὴν τάξιν καὶ ἁρμονίαν. Δὲν παραβιάζονται ἄρα ἀποινεὶ τὰ ὅρια τῶν σχέσεων μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ. Ἡ δὲ προσήκουσα αὐτῶν διάκρισις διαφέρει οὐ μόνον τὴν ἀνάπτυξιν καὶ σημασίαν τῆς ἐπιστήμης, τὴν ἐκτίμησιν αὐτῆς καὶ ἀναγνώρισιν, ἀλλὰ πρωτίστως τὰ ὑπέρτατα καὶ οὐσιωδέστατα συμφέροντα τῆς προόδου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Περὶ μεθόδου ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ.— Ἡ ἐκ Συναγωγῆς καὶ ἡ ἐξ Ἐπαγωγῆς μέθοδος.

Τὸ πρόβλημα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας δὲν εἶνε εὔλυτον. Διαφωνία κρατεῖ ἐν τῇ ἀναλύσει, τῇ ἐρεύνῃ καὶ τῇ ἐφαρμογῇ τῶν νόμων αὐτῆς καὶ τῶν δεδομένων. Κατά τινας μὲν εἶνε ἐπιστήμη, κατ' ἄλλους δὲ τέχνη, ἄθροισμα παρατηρήσεων καὶ κανόνων περὶ τοῦ τί δέον γενέσθαι. Καὶ ὅ περ τὸ χείριστον, ἐπιζητεῖται ἡ λύσις τῶν προβλημάτων αὐτῆς κατὰ τὰ ἐφήμερα συμφέροντα καὶ τὰς στιγμιαίας ἀνάγκας τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἑκάστοτε πολιτικῶν κομμάτων.

Τὰ κακὰ ταῦτα ἀποσοβοῦνται οὐ σμικρὸν διὰ τῆς προσηκούσης ἐπιστημονικῆς μεθόδου.

Ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἀναπτύσσεται τὸ πρῶτον ἡ *τέχνη* ἐκ τῆς ἀνάγκης, εἶτα δέ, τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου, ἡ *ἐπιστήμη*. Τὸ σύνολον πασῶν τῶν γνώσεων, ἐξ ὧν αὕτη ἀποτελεῖται, εἶνε ἀποτέλεσμα μακρᾶς, διὰ τοῦ χρόνου πιστωθείσης καὶ κυρωθείσης ἐμπειρίας. Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀποκαλύπτεται πλήρης, τελεία, ἀλάθητος. Εἶνε τὸ πόρισμα μακροχρονίων παρατηρήσεων τοῦ ἀνθρώπου, εἰς οὐδεμίαν τιθεμένων ἀντίρρησιν καὶ ἀμφιβολίαν.

Τοιοῦτό τι συμβαίνει καὶ ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ. Ὑπὸ τῶν χρειῶν τοῦ βίου ἐξαναγκαζόμενος ὁ ἄνθρωπος ἐφευρίσκει ὡρισμένους τρόπους θεραπείας αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ὁ πλοῦτος, παραγόμενος, διανεμόμενος, καταναλισκόμενος ὁμοιοτρόπως ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἡ τοιαύτη ὁμοιόμορφος ἐνέργεια καὶ λειτουργία, ἀποδεικνυμένη χρήσιμος ἐκ τῆς μακρᾶς ἐφαρμογῆς, ἀναγνωρίζεται ἐπὶ τέλους ὡς κανὼν ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ βίου. Οὕτως ἡ *πεῖρα* πρωτίστως καὶ ἡ παρατήρησις εἶνε ἡ ἀφετηρία τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Τὸ ἀληθὲς ἄρα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ δὲν ὁρίζεται αὐθαιρέτως, ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλ' εἶνε ἐκεῖνο, ὅ περ ἡ μακρὰ παρατήρησις καὶ ἡ πεῖρα κατέδειξε καὶ ἐπίστωσεν. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς παράγων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, παρακολουθεῖ τὴν ἀνέλιξιν τῶν κατ' αὐτὴν φαινομέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νων, κατὰ σταθερούς νόμους ἐκδηλουμένων. Ἐρευνᾷ τὰς ποικίλας σχέσεις, ὑφ' ἃς τὰ φαινόμενα ταῦτα ἀνελίσσονται, ἀναλύει αὐτάς, ἐξάγει πορίσματα, ὧν ἡ ὑπόστασις καὶ ἀλήθεια ὁσημέραι πιστοῦνται.

Τοιαύτην ἔχει ἀφετηρίαν ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη. Καθ' ὅσον αἱ δι' αὐτῆς πιστούμεναι ἀλήθειαι εἶνε ἐναργεῖς, κατὰ τοσοῦτον αὕτη κατακτᾷ ἔδαφος, βοηθουμένη ὑπὸ τῶν δεδομένων τῆς τε παρατηρήσεως καὶ τῆς πείρας.

Ἐκ τούτων συμπεραίνεται, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς μεθόδου εἶνε ἓν τῶν καιριωτάτων θεμάτων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Ἀσφαλέστερον καὶ ταχύτερον καταφθάνει εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας αὐτοῦ ὁ ἀκολουθῶν τὴν πρόσφορον ὁδόν. Τοῦτο ἐν πάσῃ ἐρεύνῃ. Ὁ χρώμενος τῇ κρείττονι, ἄρα τῇ ἀληθεστέρᾳ, μεθόδῳ, εἶνε ἀσφαλὴς περὶ τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ του.

Δύο μέθοδοι λειτουργοῦσιν ἔκπαλαι ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐργασίᾳ τῶν ἀνθρώπων: ἡ ἐκ ***Συναγωγῆς*** (déduction) καὶ ἡ ἐξ' ***Ἐπαγωγῆς*** (Induction). Ἑκατέρα τούτων κέκτηται ἴδια πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα, χρησιμοποιεῖται δὲ συνῳδὰ τῇ διεξαγομένῃ πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας ἐργασίᾳ. Τίνι μεθόδῳ ἐχρήσατο τὸ πρῶτον ὁ ἄνθρωπος, ἀναζητῶν τὴν ἀλήθειαν; Εὐχερὴς ἡ ἀπόκρισις. Καθ' ἑκάστην τοῦτο συμβαίνει ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων.

'Ἐξ ἐπαγωγῆς μέθοδος[1] (ἐπαγωγικὸς συλλογισμὸς) καλεῖται ἐκείνη, δι' ἧς ἐκ τῆς μακρᾶς τῶν φαινομένων παρατηρήσεως, πιστωθείσης ἐπὶ σειρὰν ἤδη γενεῶν καὶ ἐρευνῶν, ὁ ἄνθρωπος σχηματίζει γνώμην περὶ τῆς ἀρχῆς, τῶν αἰτίων καὶ τῆς φύσεως αὐτῶν· ὁ συλλογισμὸς ἀπὸ τῶν μερικῶν εἴς τι γενικόν, ἀπὸ τῶν γνωστῶν εἰς τὸ ἄγνωστον. Ὅ τι πολλάκις ἐν ὁμοίαις καὶ δεδομέναις περιστάσεσιν ἐπαναλαμβάνεται, δὲν συμβαίνει τυχαίως, δυνάμενον ἐν τῇ αὐτῇ περιστάσει καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ κατ' ἀντίθετον τρόπον. Ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐξωτερικεύσει τῶν φαινομένων κρατεῖ καθολικὴ ἀρχή, ***νόμος***, ὅστις ἄρα βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀληθείας. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶνε ἡ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν· ἀνέπτυξε τὸ πρῶτον τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῆς σημασίαν ὁ Ἀριστοτέλης· ἀλλ' ἰδίᾳ ὀφείλεται ἡ πλη-

1 Ἐπαγωγὴ δὲ ἡ ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστον ἐπὶ τὸ καθόλου ἔφοδος Ἀριστοτ. τοπ. I, XII, 4.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρεστέρα αὐτῆς κατανόησις καὶ χρησιμοποίησις εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους. Δι' αὐτῆς ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἀπόρρητα τῆς φύσεως καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς. Εἶνε ἡ μέθοδος τῶν δύο Βακώνων, τοῦ Λεονάρδου Νταβίντση,[1] τῶν μεγάλων φυσιοδιφῶν τῶν τελευταίων αἰώνων, τῇ ἀρωγῇ τῆς ὁποίας τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἔταμε νέας ὁδούς. Οὐχ ἧττον, γίνεται τῆς μεθόδου ταύτης χρῆσις καὶ ἐν ταῖς λαιπαῖς, ταῖς μὴ ἰδίᾳ φυσικαῖς ἐπιστήμαις.

Ἐκ Συναγωγῆς δὲ μέθοδος λέγεται ἐκείνη, καθ' ἣν ἀναγνωρίζεται τὸ πρῶτον γενική τις ἀρχή, διὰ τῆς προσηκούσης δὲ λογικῆς ἐργασίας, συμπεραίνονται νέαι ἀλήθειαι καὶ πορίσματα, ἀπορρέοντα ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ δόγματος.

Ὡς ἐρρήθη, τὰ πορίσματα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πείρας. Ἡ ἔρευνα ἄρα αὐτῶν καὶ ἡ ἀνάλυσις προσήκει μᾶλλον τῇ ἐξ ἐπαγωγῆς μεθόδῳ· ἐν τούτοις ἐν δεδομέναις περιστάσεσι γίνεται χρῆσις καὶ τῆς ἑτέρας, τῆς ἐκ συναγωγῆς, ἀλλ' ἀφοῦ εἰργάσθη πρότερον καὶ ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς.

Ὑπὸ τὴν λειτουργίαν τῆς μεθόδου ταύτης δὲν ἀποδεχόμεθα ὡς ἀληθὲς πᾶν αὐθαίρετον λογικὸν κατασκεύασμα, ἀλλ' ὅ τι εἶνε δῆλον, πόρισμα τουτέστι μακρῶν παρατηρήσεων, ὅ τι ἀποδείκνυται ὑπὸ τῶν πραγμάτων πιστούμενον. Εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν φαινομένων τούτων δὲν δικαιοῦται νὰ ἐπεμβαίνῃ αὐθαιρέτως ἡ ἐξ ὑποκειμένου βούλησις, ἀξιοῦσα νὰ κανονίσῃ αὐτὰ κατὰ τὸ προσῆκον αὐτῇ. Ὅ τι συμβαίνει ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν φαινομένων τοῦ φυσικοῦ κόσμου, τῆς ἕλξεως, τῆς βαρύτητος τῶν σωμάτων κτλ. τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν φαινομένων τοῦ οἰκονομικοῦ βίου. Λειτουργοῦσι ταῦτα κατ' ἀϊδίους φυσικοὺς νόμους, ἐφ' ὧν οὐδὲν ἰσχύουσιν ἡ βούλησις καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀποστολὴ ἄρα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, χρωμένης τῇ μεθόδῳ ταύτῃ, εἶνε νὰ πιστοποιήσῃ μᾶλλον τὰ φαινόμενα ἢ νὰ κανονίσῃ

1 Πρὸ τοῦ δευτέρου Βάκωνος ὁ μέγας Ζωγράφος τῆς Ἀναγεννήσεως διετύπωσε τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς μεθόδου. Λέγει ἐν τινι συγγράμματί του: «Ἡ ἐμπειρία ἑρμηνεύει τὰ ἀπόρρητα τῆς φύσεως· οὐδέποτε ἀπατᾶται· ἡ κρίσις ἡμῶν ἀπατᾶται ἐνίοτε.»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὰ καὶ διευθετήσῃ κατ' ἴδιον τρόπον. Ἂν τοὐναντίον συνέβαινε, θὰ περιέπιπτεν εἰς τὴν σύγχυσιν, τὰς ἀντιφάσεις, τὸ χάος.

Οἱ φυσικοὶ νόμοι τῆς βαρύτητος, τῆς ἕλξεως τῶν σωμάτων, τῆς λειτουργίας ἐν γένει τοῦ σύμπαντος, εἶνε ἀΐδιοι, ἀναλλοίωτοι. Οὐδεὶς δύναται νὰ μεταρρυθμίσῃ αὐτοὺς ἢ τροποποιήσῃ. Ἂν καὶ κατ' ἐλάχιστον ἠδύνατο νὰ πραγματωθῇ τοῦτο, θὰ ἐπήρχετο ἀνατροπὴ τῆς ὑφισταμένης φυσικῆς τάξεως τοῦ σύμπαντος, ἐξαφάνισις τῆς ἰσορροπίας, καταστροφή. Τοιοῦτό τι συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς νόμοις, τοῖς διέπουσι καὶ κατοπτρίζουσι τὰ φαινόμενα τοῦ οἰκονομικοῦ βίου. Οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ ἢ ἀρνηθῇ τὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν νόμων τούτων, ἄρα καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν.

Οὕτως ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, ὡς ἐμπειρικὴ ἐπιστήμη, πρωτίστως διὰ τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς μεθόδου δύναται νὰ ἐξαγάγῃ τὰ πορίσματα αὐτῆς.

Βεβαίως δυνατὸν ἐνίοτε ν' ἀστοχήσῃ καὶ ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς μέθοδος, νὰ καταλήξῃ εἰς ψευδῆ πορίσματα, προκειμένου περὶ κοινωνικῶν ἀντικειμένων καὶ περιστάσεων. Ἐν ταῖς κατ' ἐξοχὴν φυσικαῖς ἐπιστήμαις, ἐπὶ παραδείγματι, ταῖς ἐχούσαις ἀντικείμενον καὶ πρόβλημα μόνον τὰ φαινόμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ τοὺς διέποντας αὐτὰ νόμους, ἡ ἔρευνα διεξάγεται *sine ira et studio*, ἀντικειμενικῶς ἐξ ὁλοκλήρου. Ὁ ἐρευνῶν, ἂν ἡ δύναμις τῆς νοήσεως αὐτοῦ εἶνε πλήρης, ἂν ἡ πρὸς τοῦτο ἐργασία διεξάγεται ἐν ἐπιστημονικῇ ἐπιγνώσει, ἀδύνατον ν' ἀπατηθῇ ἢ παρεκτραπῇ εἰς τὰ πορίσματα αὐτοῦ. Ἐξ ἠθικῶν αἰσθημάτων, κοινωνικῶν ἰδεῶν, ἢ πολιτικῶν παθῶν, ἐξ ἀνατροφῆς ἐν γένει, δὲν παραπλανᾶται, ἀναζητῶν διὰ τῶν προσηκουσῶν τῇ ἐπιστήμῃ μεθόδων τοὺς νόμους καὶ τὰ αἴτια τῶν φυσικῶν φαινομένων τῆς βροχῆς, τῆς χαλάζης, τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου· ἐκτὸς τῶν θρησκευτικῶν προλήψεων ἐν παλαιτέροις καιροῖς, οὐδεμία ἀπόρρητος, ὑπερτέρα πολλάκις τῶν ἀγαθῶν προθέσεων, δύναμις παρασύρει αὐτόν. Ἐν εἰλικρινείᾳ ἐργαζόμενος καὶ ἀμεροληψίᾳ, εἶνε ἀπερροφημένος ὑπὸ τοῦ θέματός του, ὡς πάλαι ὁ Ἀρχιμήδης Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει ὁμοιοτρόπως καὶ ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν φαινομένων τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου. Ἐν τῇ ἐξετάσει αὐτῶν καὶ τῇ ἀνασκοπήσει ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε πάντοτε ἀμερόληπτος καὶ ἀδιάφορος, ἢ καὶ ἂν ἐπιθυμῇ καὶ προσπαθῇ νὰ ἦνε τοιοῦτος, δὲν δύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ναται λίαν εὐχερῶς νὰ κατορθώσῃ τοῦτο. Ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ προθέσεων πολλαὶ περιστάσεις, συμπάθειαι, κλίσεις, αἰσθήματα, πάθη, ὧν τὴν ἐπίδρασιν δὲν δύναται πάντοτε νὰ καταπολεμήσῃ ἡ βούλησις, ὅσον καὶ ἂν διατελῇ πεφωτισμένη.

Προκειμένου περὶ τῆς κατανοήσεως καὶ τῆς λύσεως κοινωνικῶν ζητημάτων, ὁ ἄνθρωπος ὑφίσταται πρωτίστως τὴν ἐπίδρασιν τοῦ *περιέχοντος*, εἴτε ἐν τῇ εὐρείᾳ, εἴτε ἐν τῇ περιωρισμένῃ αὐτοῦ ἐννοίᾳ. Ἐνίοτε ἡ κοινωνία παρακωλύει αὐτὸν νὰ μελετήσῃ τὰ πράγματα ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ ἐναργείᾳ καὶ ἀληθείᾳ· ἄλλοτε αἱ ἐθνικαὶ ἰδέαι προλήψεις, φυλετικὰ μίση· ἡ θρησκεία ἐπίσης ἐξασκεῖ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν γνωμῶν περὶ τῶν διαφόρων ὑπὸ συζήτησιν ἀντικειμένων· πρὸς τῇ θρησκείᾳ ἡ διάφορος παίδευσις, ἄρα καὶ ἡ διάφορος κρίσις, ἣν ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, τῷ σχολείῳ, τῷ κύκλῳ τῶν φίλων, μεθ' ὧν ἀναστρέφεται, ἐν ταῖς σημεριναῖς πολιτείαις τὸ κόμμα, ᾧ ἀκολουθεῖ ἐξ οἰκογενειακῶν παραδόσεων, ἐκ κοινωνικῆς τάξεως, ἐκ προσωπικῶν αἰσθημάτων, πολλάκις ἐκ συμφέροντος καὶ ὑπολογισμοῦ. Πᾶσαι αὗται αἱ ἀναντίρρητοι ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἐπιρροαί, συγκρουόμεναι, ἀλληλαναιρούμεναι, συνδιαλλασσόμεναι ἐπὶ τέλους μετὰ μακρὸν ἐσωτερικὸν τοῦ πνεύματος ἀγῶνα, καταλήγουσιν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ λεγομένου προσωπικοῦ κριτηρίου.

Ἀλλ ἐρωτᾶται : Ἐκδηλοῦσι πάντοτε τὰ δεδομένα ταῦτα τῆς ἐμπειρικῆς μεθόδου αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὑπόστασιν τῶν πραγμάτων ; Ὅσον καὶ ἂν φέρωσιν ἀνεξίτηλον τὴν σφραγῖδα τῆς παρατηρήσεως, εἶνε πάντοτε ἀλάνθαστα ; ἢ μὴ ὁ ἄνθρωπος παρεπλανήθη ἔκ τε τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν κρίσεων ;

Ὁ *Mill*, ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῆς ἐπιστημονικῆς ὀξύτητος καὶ σημασίας τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς μεθόδου ἐν ταῖς ἠθικαῖς καὶ κοινωνικαῖς ἐρεύναις, κατακρίνει τὴν χρῆσιν αὐτῆς ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσι, μετ' ἀγανακτήσεως χαρακτηρίζων τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς ὑπερτιμήσεως τῆς ἐμπειρικῆς μεθόδου ὡς ἓν τῶν ἀναμφιβόλων σημείων *τῆς καταπτώσεως τῶν θεωρητικῶν δυνάμεων τῆς ἐποχῆς*... Δι' οὓς λόγους παρετηρήθη πρότερον, καθ' ἑκάστην λαμβάνομεν ἀφορμὴν νὰ δυσπιστῶμεν περὶ τῆς ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ ἀμεροληψίας τῶν μεθ' ἡμῶν συζητούντων καὶ πραγματευομένων περὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κοινω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νικοῦ θέματος καὶ προβλήματος. Ὄντων πολλῶν καὶ ποικίλων τῶν αἰτίων, συνεχῶς ἀλλοιουμένων ἐν τῇ ἐξωτερικεύσει αὐτῶν καὶ τῇ ἐπιδράσει κατὰ χρόνον καὶ τόπον, ἕπεται ὅτι καὶ τὰ πορίσματα ἡμῶν δὲν εἶνε πάντοτε ἀσφαλῆ καὶ ἀλάνθαστα.

Ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς ἄρα μέθοδος δύναται ἔν τισι περιστάσεσι ν' ἀστοχήσῃ ὡς πρὸς τὴν ἔρευναν τῶν ἠθικοπολιτικῶν ζητημάτων, τὸ δὲ σπουδαιότατον, δύναται καὶ ἐπιβλαβῶς νὰ ἐπιδράσῃ ἐν τῇ ζητήσει καὶ εὑρέσει τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας.

Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ χρῆσις αὐτῆς εἶνε ἀπορριπτέα. Ἐκτὸς εἰδικῶν περιπτώσεων, ἐν τοῖς πλείστοις θέμασιν ἄγει ἀναντιρρήτως πρὸς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας. Δύναταί τις ν' ἀπατηθῇ ἐνίοτε, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ ἐπιτυχία εἶνε βεβαία.

Ἐν τῷ μακρῷ αὐτῆς σταδίῳ ἡ ἀνθρωπότης ἐχρήσατο ἐκ περιτροπῆς ἀμφοτέραις ταῖς μεθόδοις: ὑπῆρξεν ὅτε μὲν *συνθετική*, ὅτε δὲ *ἀναλυτική*. Αἱ μείζονες ἀνακαλύψεις ἐγένοντο διὰ τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς μεθόδου. Οὐχ ἧττον δὲν εἶνε δίκαιον νὰ ἀρνηθῇ τις ἐξ ὁλοκλήρου τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν χρησιμότητα τῆς ἑτέρας.

Ἀμφότεραι αἱ μέθοδοι, συνεργαζόμεναι, δέον ἐπίσης ἀμοιβαίως νὰ ἐξελέγχωνται. Εἰς οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος δέον νὰ ἔχῃ ἀποκλειστικὴν ἐμπιστοσύνην. Λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τῶν μερικῶν δεδομένων ἀντικειμένου τινός, καταλήγει εἰς τὸν καθορισμὸν γενικῆς ἀρχῆς, νόμου· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἀποδεχθῇ αὐτὸν ἐξ ὁλοκλήρου. Ὀφείλει νὰ ἐξελέγξῃ προσηκόντως τὸ πόρισμά του, τότε δὲ μόνον νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἐκ συναγωγῆς μέθοδον, ὅταν βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς προτέρας ἐργασίας.

Πολλάκις κατακρίνεται ἡ χρῆσις τοῦ συλλογισμοῦ, ἀμφισβητοῦνται δὲ τὰ πορίσματα αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐχὶ δικαίως. Ἐνδεχόμενον, ὡς παρατηρεῖ συγγραφεύς τις, τὸ θεωρούμενον σφαλερὸς συλλογισμὸς νὰ προῆλθεν ἐξ ἀτελείας τῶν ὑπὸ τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς μεθόδου παρασχεθεισῶν προτάσεων. Ὁ ἄρτος δὲν δύναται νὰ ᾖνε ἀγαθὸς εἰς βρῶσιν καὶ πέψιν, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἦτο τοιοῦτος ὁ σῖτος. Τῆς πρώτης ἀρχῆς μὴ οὔσης ἀληθοῦς, τὰ συμπεράσματα ἔσονται ἐπίσης μὴ ἀληθῆ. Ἀλλὰ τούτου ἕνεκα δὲν δικαιούμεθα νὰ ἐπιρρίψωμεν ἀποκλειστικῶς τὴν εὐθύνην εἰς τὴν ἐκ συναγωγῆς μέθοδον.

Ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ, ὡς καὶ ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐπιστη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μῶν, δέον νὰ γίνηται χρῆσις ἑκατέρας τῶν μεθόδων κατὰ τὸ εἶδος τοῦ ἐρευνωμένου θέματος. Παρὰ τὰς ἑκατέρωθεν ὑπὸ τῶν οἰκονομολόγων ἐκφερομένας δοξασίας καὶ προτιμήσεις ὑπὲρ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς μεθόδου, κατ' οὐσίας γίνεται χρῆσις ἀμφοτέρων. Καὶ τῆς μὲν ἐξ ἐπαγωγῆς μεθόδου γίνεται χρῆσις ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν φαινομένων τῆς *παραγωγῆς* καὶ τῆς *καταναλώσεως*· τοὐναντίον δὲ τῆς ἑτέρας ἐν ταῖς περιστάσεσι τῆς *διανομῆς* τοῦ πλούτου. Ἀλλ' οὐχὶ ἀπολύτως τοῦτο· δέον νὰ προϋποτίθηται πάντοτε, ὅτι τὰ δεδομένα τῆς παραγωγῆς εἶνε ἀκριβῆ καὶ πεπιστωμένα. Γίνεται χρῆσις ἐν τοῖς θέμασι τῆς *κυκλοφορίας* τοῦ πλούτου ἀμφοτέρων τῶν μεθόδων, ἅτε ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ ἐνεργοῦ ὑφισταμένης καὶ τῆς παραγωγῆς.

Οἰκονομολόγοι τινὲς ἀπεπειράθησαν νὰ καταστήσωσι τὴν ἐπιστήμην τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας μαθηματικήν, ἁπλούστατα ζητοῦντες νὰ ἐφαρμόσωσι τὴν λεγομένην μαθηματικὴν μέθοδον ἐν ταῖς ἐρεύναις αὐτῶν. Οὕτω τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα ἀναλύονται καὶ ἐξακριβοῦνται διὰ τῶν μαθηματικῶν ἀξιωμάτων, συλλογισμῶν καὶ ἀποδείξεων. Ἡ μέθοδος αὕτη φέρει ἐν πρώτοις μειονεκτήματά τινα τῆς ἐκ συναγωγῆς μεθόδου, ἀναγορεύει ἐκ τῶν προτέρων ἀξιώματα, δυσχερῶς ἄρα δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ δι' αὐτῆς ἡ εὕρεσις τῆς ἀληθείας. Ὁ Οἰκονομολόγος ἀναγκάζεται πολλάκις νὰ χρησιμοποιήσῃ ἀλγεβρικοὺς τύπους ἐν τοῖς συλλογισμοῖς αὐτοῦ· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε πάντοτε ἐπιτυχές. Οὗτοι εἶνε αἰώνιοι, ἀμετάβλητοι, ἐνῷ τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα καθ' ἑκάστην ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν ποικίλων αἰτίων. Πρὸς τούτοις καθίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκατάληπτος, ἀναγράφων ἀφῃρημένους τύπους, ἐνῷ πρόκειται περὶ συγκεκριμένων πραγμάτων, ἅτινα δέον νὰ καταστῶσι τοῖς πᾶσι κοινά.

Ἡ ἐπιστήμη ἐν γένει δὲν πρέπει νὰ διατελῇ ἀπόρρητος· πρέπει νὰ ᾖνε καταληπτὴ παρὰ πάντων, τῶν τε μεμυημένων καὶ τῶν ἀμυήτων. Ἰδίᾳ δὲ ἐπιστήμη, ἥτις ἀποστολὴν ἔχει νὰ καταστήσῃ τὰς ἀληθείας αὐτῆς ὅσον ἔνεστιν εὐρυτέρας καὶ παγκοινοτέρας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία καὶ ἡ Ἠθική.

Ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ δὲν κρατεῖ πάντοτε πλήρης ἡ ἠθικὴ τάξις, ἡ *συμπάθεια*, ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ Ἀδὰμ Σμίθ. Ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐγωιστής, εἴτε ἐκ φύσεως πονηρᾶς, εἴτε ἐκ συμφέροντος, εἴτε καὶ ἐξ ἀνάγκης. Ἀλλ' οὕτω πράττων, ἀρνεῖται τὸ ἀγαθόν, οὗ ἄνευ διακυβεύεται ἡ ἐν τῇ κοινωνίᾳ τάξις, ἡ εἰρηνικὴ συμβίωσις. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀλληλοβοηθείας ὑφίσταται παντοῦ καὶ πάντοτε· ἀλλὰ τοῦτο οὔτε ἐφικτὸν εἶνε, οὔτε πραγματοποιήσιμον ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ.

Ἐντεῦθεν τὸ πρόβλημα τῆς συνδιαλλαγῆς τῶν δύο ἀντιθέσεων, ὑφ' ὧν τὴν δράσιν διεξάγεται ὁ κοινωνικὸς ἀγών. Τοῦτο σκοπεῖ ἡ κοινωνικὴ ἐπιστήμη, εἶνε δὲ καὶ τὸ μέλημα τῆς *Ἠθικῆς*.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἀντικείμενον ἔχει τὸν Πλοῦτον, οὗ ἡ κτῆσις μετὰ λόγου ἐπιδιώκεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ παραγωγὴ ἄρα αὐτοῦ, ἡ διανομὴ καὶ ἡ κατανάλωσις ἦσαν καὶ ἔσονται ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων μεληημάτων καὶ ζητημάτων τῆς τε ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνίας.

Πῶς ἐπιτευχθήσεται τοῦτο ; τίνι τρόπῳ ὁ πλοῦτος θὰ θεραπεύσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν καὶ τὸ προσῆκον τὰς χρείας τῶν ἀνθρώπων ; Εἰς τὸ συμπόσιον τοῦ βίου τίνι τρόπῳ θὰ μετάσχωσι πάντες ;

Τὸ θέαμα κοινωνίας, ἐν ᾗ τὰ μὲν τῶν μελῶν αὐτῆς ἀπολαύουσιν ἀνέτως ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν χρειῶν, πολλάκις δὲ καὶ δημιουργοῦσι νέας τοιαύτας πρὸς μείζονα καὶ ἐξεζητημένην ἡδονήν, τὰ δὲ στερούμενα θνήσκουσι, εἶνε ἐκ τῶν τραγικωτάτων, ἃ δύναται νὰ φαντασθῇ ὁ ἄνθρωπος.

Τί σημαίνει τοῦτο; Ὅτι ὁ πλοῦτος δὲν συντελεῖ πάντοτε εἰς τὴν ἐν γένει θεραπείαν τῶν καθ' ὅλου χρειῶν, πλέον δ' ἢ ἅπαξ καθίσταται ὄργανον ἀδικίας. Ἡ Ἠθικὴ ἔπρεπε νὰ λάβῃ ὑπὸ σημείωσιν τὸ θέμα τοῦτο, νὰ ζητήσῃ δὲ τὴν προσήκουσαν λύσιν ἐν τῷ μεγάλῳ τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἀγῶνι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα θέματα δὲν λύονται συνήθως μεθ' ὅσης τίθενται εὐχερείας.

Πρωτίστη βάσις τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας εἶνε ἡ ἐλευθερία. Ὁ ἄνθρωπος, ἐλευθέρως παράγων, ἐλευθέρως καὶ καταναλίσκει τὸ ὑπ' αὐτοῦ παραχθέν. Ὑπὸ τοιαύτην ἀρχήν, ὅπως ἔχουσι τὰ ἀνθρώπινα, ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς ἰδιοφυΐας καὶ τῆς ἱκανότητος, οὐδεμία δύναμις δικαιοῦται νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς εὐπορουῦντας νὰ παραχωσι τὰ μέσα τῆς εὐζωίας εἰς τοὺς ἀπορουῦντας.

Τὸ τοιοῦτο ἀρχαῖά τε καὶ νεώτερα θρησκευτικὰ καὶ ἠθικὰ συστήματα ἐκήρυξαν ἀντίθετον πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς φιλανθρωπίας. Οὕτως ὁ πλοῦτος κατεδικάσθη· ἡ δὲ Πολιτικὴ Οἰκονομία, ὡς ἐπιστήμη τοῦ πλούτου, ἅτε μὴ ὑποκύπτουσα εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἠθικῆς, ἐθεωρήθη μονονουχὶ ἄρνησις αὐτῆς.

Ὁ Σισμόνδης, ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ δράσεως, ἀποφαίνεται κατὰ τοῦ κρατοῦντος οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, μὴ τηρῶν δὲ μέσον ὅρον ἐν ταῖς κρίσεσιν αὐτοῦ περὶ τῶν σχέσεων κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, συνηγορεῖ μεροληπτῶν ὑπὲρ τῆς δευτέρας ταύτης. Ἀναλύων τὸν πλοῦτον, εὑρίσκει, ὅτι ἐναποτίθεται ἐν αὐτῷ ἡ δύναμις τῆς κοινωνίας, ἡ κεκλημένη νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔργον τῆς Προνοίας. Ὁ πλοῦτος πρέπει νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐν γένει εὐτυχίαν τῶν ἀνθρώπων. Τοιοῦτό τι ἐπίσης ἐπιζητοῦσιν ἔκτοτε καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν νεωτέρων Οἰκονομολόγων, θέλοντες νὰ ὑποτάξωσι τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν εἰς τὴν Ἠθικήν, ἐνῷ τοὐναντίον ἄλλοι ἀρνοῦνται τοῦτο.

Οὕτω τὸ θέμα τῶν σχέσεων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας πρὸς τὴν ἠθικὴν διατελεῖ ἀπό τινος καιροῦ ὑπὸ συζήτησιν. Ἡ δὲ ἐν Παρισίοις Ἀκαδήμεια τῶν Ἠθικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν ἔθηκεν ἐν ἔτει 1856 διαγώνισμα «περὶ τῶν σχέσεων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας πρὸς τὴν Ἠθικήν».[1]

Οἱ θιασῶται τῆς ἀπὸ τῆς Ἠθικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτοτελείας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἀποφαίνονται, ὅτι αὕτη διατελεῖ ξένη πρὸς

1 Ἐν τῷ ἀγῶνι ἐκείνῳ ἐβραβεύθη τὸ σύγγραμμα τοῦ Οἰκονομολόγου Baudrillart «des Rapports de la Morale et de l' Economie Politique.» Ἄξιον ἐπίσης ἰδίας μνείας εἶνε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἰταλοῦ πολιτικοῦ Μιγκέτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πᾶν σύστημα, εἶνε οὐδετέρα. Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐκθέτει τὰ πράγματα, ὡς συμβαίνουσι, δὲν ἀποφαίνεται δὲ περὶ τῆς ἠθικότητος τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν. Διδάσκει τίνα εἶνε τὰ ἀποτελέσματα τῶν οἰκονομικῶν νόμων, οἵτινες εἶνε *φυσικοί*, ἀλλ' ἀδιαφορεῖ ἂν ταῦτα εἶνε καθ' ὅλου σύμφωνα πρὸς τοὺς ἠθικοὺς νόμους. Χορηγεῖ ἐν γένει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ μέσα τοῦ σχηματισμοῦ τῆς προσηκούσης λογικῆς πεποιθήσεως περὶ ἐπιδιώξεως τοῦ συμφέροντός του.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, προσθέτουσιν οἱ συνήγοροι τῶν τοιούτων ἀρχῶν, διδάσκει πρωτίστως τὴν ἀντὶ παντὸς ἐπιδίωξιν τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος, ἄρα δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐμπνέηται ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἠθικῆς.[1] Ἡ ἰδέα, ὅτι μόνον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ διανομὴ τῶν προϊόντων, εἶνε *χίμαιρα*, ἄσχετος πρὸς τὴν πραγματικότητα τοῦ κόσμου τούτου, ἐν ᾧ ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια ἐξελίσσεται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ παρόρμησιν τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος. Τούτου μὴ λειτουργοῦντος, ἤθελεν ἐπέλθῃ ἡ ἀδιαφορία ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἡ ἀτονία ἐπὶ τέλους καὶ ἡ ἀποσύνθεσις τῶν δυνάμεων αὐτῆς.

Ἡ Ἠθική, λέγουσιν ἄλλοι, δέον νὰ κρατῇ τέλεον ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων, ἄρα καὶ ταῖς οἰκονομικαῖς. Ὀρθόν. Ἀλλὰ ἡ ἠθικὴ διδάσκει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν ἔχῃ δύο χιτῶνας, νὰ δώσῃ τὸν ἕτερον εἰς τὸν ὅμοιόν του. Δύναται, διὰ τὸν λογικῶς ἐξετάζοντα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, νὰ προβῇ ἡ ἀφιλοκέρδεια μέχρι τοῦ σημείου τούτου; Εἶνε εὔκολον τὸ διδάσκειν, τὸ νουθετεῖν· ἀλλ' ὅταν ἐπιστῇ ἡ σκληρὰ ὥρα τῆς ἐκτελέσεως; Πάντες προτιμῶμεν νὰ καταστῶμεν ἁμαρτωλοί, μὴ ἐκτελοῦντες καθῆκον, δι' ὃ δὲν αἰσθανόμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς ἱκανούς.

Ἡ ἀπόλυτος ἠθικὴ ζητεῖ θυσίας· ἀλλ' ἡ κοινωνικὴ πραγματικότης διαμαρτύρεται· ἡ δὲ Πολιτικὴ Οἰκονομία, ἥτις εἶνε θετικὴ ἐπιστήμη, οὐδένα θὰ εἶχε σκοπόν.

Ἐξετασθήτω μᾶλλον συγκεκριμένως τὸ θέμα.

Ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῷ τε φυσικῷ καὶ τῷ ἠθικῷ, κρατεῖ ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγών. Οὗτος εἶνε ἀποτέλεσμα παντοίων δυνάμεων, κατ'

1 Ἐν τινι τῶν τελευταίων συνεδριῶν τῆς «Ἑταιρείας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας» ἐν Παρισίοις ὁ Guyot ἀπεφαίνετο μετὰ πεισματώδη συζήτησιν καὶ πολλῶν ἑταίρων ἐπινευόντων, ὅτι ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν Ἠθικήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνάγκην ἀντικρουομένων, αἵτινες ὡς ἐκ τούτου καθίστανται ἰσχυρότεραι. Αἱ δυνάμεις δ' αὗται εἶνε οἱ κράτιστοι παράγοντες ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ ἐνεργάνου κόσμου, ἐπὶ τέλους τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ σύμπαν διεξάγει ἀκατάπαυστον ἀγῶνα· ἡ κίνησις τῶν οὐρανίων σωμάτων εἶνε ἀποτέλεσμα διηνεκοῦς ἀνταγωνισμοῦ, οὗ ἄνευ ἤθελεν ἐπέλθῃ ἡ στασιμότης, ἡ ἀδράνεια, ἡ καταστροφή.

Ἐκ τοῦ φυσικοῦ τούτου ἀνταγωνισμοῦ δύο ἢ πλείονες ἀντιθέσεις διηνεκῶς συγκρούονται. Κατ' ἀνάγκην ἄρα δημιουργοῦνται νικηταὶ καὶ ἡττημένοι.

Ἄλλως οὐκ ἔστι γενέσθαι.

Εἶνε ὁ νόμος τοῦ σύμπαντος.[1]

Τὰ φυτὰ ἀγωνίζονται πρὸς ἄλληλα· τὰ ἰσχυρότερα καταβάλλουσι καὶ ἀπορροφῶσι τὰ ἀσθενέστερα, τούτων τὰ ἐπισωζόμενα ἐκ τῆς καταστροφῆς παλαίουσι πρὸς τὰ θηρία· ταῦτα παλαίουσι πρὸς ἄλληλα κατ' ἄτομα ἢ καθ' ὁμάδας· ἐπαναλαμβάνεται δ' αὖθις τὸ αὐτὸ φαινόμενον τῆς κατισχύσεως τοῦ ἰσχυροτέρου εἴδους. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ὁ ἄνθρωπος ἀγωνίζεται πρὸς τὰ θηρία καὶ ἐπὶ τέλους πρὸς τὸν ὅμοιόν του.

Ὁ ἀγὼν οὗτος ἐκδηλοῦται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς σχέσεσιν.

Ἐν χώραις βαρβάροις ὁ οἰκονομικὸς ἀγὼν διεξάγεται βαρβάρως· ἀλλὰ κανονίζεται καὶ ὀργανοῦται ἠθικώτερον παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς. Ἐξαντλεῖται ἐκ τούτου ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια; τοὐναντίον, ἐνισχύεται. Ὁ ἄνθρωπος, πρὸς εὕρεσιν τῶν χρειωδῶν, μὴ δυνάμενος νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἁρπαγήν, τὴν βίαν ἢ τὴν κατάκτησιν, καταφεύγει ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν ἐργασίαν· αὕτη δὲ τὸν ἐνισχύει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

Τὰ δεδομένα ταῦτα, φυσικὰ καὶ ἀναμφισβήτητα, δὲν δύναται νὰ μὴ λάβῃ ὑπ' ὄψει ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη. Καὶ τὰ ἀναλύει, καὶ τὰ ἐκθέτει, καὶ τὰ συνιστᾷ μετὰ πάσης τῆς εἰλικρινείας καὶ οὐδετερότητος.

Ἡ Ἠθικὴ ἄρα δὲν δικαιοῦται νὰ ὑποτάξῃ τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν· ἀλλ' ἐπίσης καὶ αὕτη ἐκείνην, ἐπὶ ὀλιγωρίᾳ τῶν φυσικῶν νόμων.

1) *Novikouv* les luttes entre Sociétés humaines.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἠθικὴ ἰδέα κρατεῖ ἐν τῷ βίῳ. Ὁ ἄνθρωπος κατ' ἀρχὴν εἶνε ἠθικός, ὡς ἄτομον, ὡς μέλος οἰκογενείας, ἔθνους, τῆς ἀνθρωπότητος. Πρὸς τοῦτο δὲ δὲν εἶνε ἀνάγκη ἐξαναγκασμοῦ ὑπὸ τῶν νόμων, ἢ ἄλλης δυνάμεως. Ἀλλ' ἡ ἀπόλυτος ἠθική, οἵαν ἐπικαλεῖται τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ φιλοσοφικὸν ἢ θρησκευτικὸν σύστημα, ἀσκητική, εἶνε ἀδύνατον νὰ λειτουργήσῃ.

Σύστημα, ἀξιοῦν τοιοῦτό τι, εἶνε ξένον πρὸς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου. Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ὑποτάξωσι τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν εἰς τὴν Ἠθικήν, ἀγωνιζόμενοι δὲ κατὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ζητοῦσι νὰ δεσμεύσωσι τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν.

Ἡ ἀληθὴς ἠθικὴ δὲν ἐρείδεται ἐπὶ τῆς εὐδαιμονίας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας, τῆς παρορμώσης τὰ ἄτομα πρὸς τὴν αὐτόνομον ἐκδήλωσιν τῶν ἐνεργειῶν των. Οὕτω μόνον ἐπετεύχθη ἡ πρόοδος.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἄρα δὲν διατελεῖ κατ' οὐσίαν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν Ἠθικήν. Τοὐναντίον ἐπιδιώκει τὸν σκοπὸν αὐτῆς συνῳδὰ τοῖς δόγμασι ταύτης, καθ' ὅσον εἶνε χρήσιμα καὶ κοινωφελῆ. Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐπιδιώκει τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν μείζονα καὶ εὐρυτέραν εὐημερίαν τῶν ἀνθρώπων. Δὲν ἐπιτυγχάνεται τοῦτο πάντοτε· ἀλλ' ἡ εὐθύνη δὲν προσήκει αὐτῇ· προσήκει τῇ ἀτελείᾳ τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων.

Ἐν τῇ ἀληθινῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ τὸ προσωπικὸν συμφέρον συμπράττει τῷ κοινωνικῷ. Ἐν τῇ φύσει καὶ τοῦ ἐγωιστικωτάτου τῶν ἀνθρώπων, τοῦ μᾶλλον διεφθαρμένου, ὑπολανθάνει μόριον διαφέροντος ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ. Διατελεῖ ψυχρός, ἀδιάφορος, ἀπαίσιος· ἀλλ' ὑπάρχουσι στιγμαί, καθ' ἃς ἡ ἠθικὴ φύσις ἐξεγείρεται, ἐπιτάττουσα τὸ *τί δέον ποιῆσαι*. Καὶ ὑποκύπτει.

Ὁ φιλόσοφος *τῆς Συμπαθείας* ἐπ' αὐτῆς θεμελιοῖ τὸ οἰκονομικὸν αὐτοῦ σύστημα· φρονεῖ, ὅτι ἡ σύμπραξις τοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ καθολικοῦ συμφέροντος πάντοτε εἶνε ἀναγκαία καὶ ἐπιτακτικὴ ἐπ' ἀγαθῷ ἀμφοτέρων.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἄρα καὶ ἡ Ἠθικὴ συμπράττουσιν. Ἡ μὲν πρώτη διδάσκει τὴν ἐργασίαν, τὴν ἀποταμίευσιν, τὰ κοινὰ συμφέροντα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀλλὰ τί ἄλλο διδάσκει ἡ Ἠθική; τὴν ἐργασίαν ἐπίσης, τὴν νηφαλιότητα, τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ σύμπραξιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνάγκην ἀντικρουομένων, αἵτινες ὡς ἐκ τούτου καθίστανται ἰσχυρότεραι. Αἱ δυνάμεις δ' αὗται εἶνε οἱ κράτιστοι παράγοντες ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ ἐνοργάνου κόσμου, ἐπὶ τέλους τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ σύμπαν διεξάγει ἀκατάπαυστον ἀγῶνα· ἡ κίνησις τῶν οὐρανίων σωμάτων εἶνε ἀποτέλεσμα διηνεκοῦς ἀνταγωνισμοῦ, οὗ ἄνευ ἤθελεν ἐπέλθῃ ἡ στασιμότης, ἡ ἀδράνεια, ἡ καταστροφή.

Ἐκ τοῦ φυσικοῦ τούτου ἀνταγωνισμοῦ δύο ἢ πλείονες ἀντιθέσεις διηνεκῶς συγκρούονται. Κατ' ἀνάγκην ἄρα δημιουργοῦνται νικηταὶ καὶ ἡττημένοι.

Ἄλλως οὐκ ἔστι γενέσθαι.

Εἶνε ὁ νόμος τοῦ σύμπαντος.[1]

Τὰ φυτὰ ἀγωνίζονται πρὸς ἄλληλα· τὰ ἰσχυρότερα καταβάλλουσι καὶ ἀπορροφῶσι τὰ ἀσθενέστερα, τούτων τὰ ἐπισωζόμενα ἐκ τῆς καταστροφῆς παλαίουσι πρὸς τὰ θηρία· ταῦτα παλαίουσι πρὸς ἄλληλα κατ' ἄτομα ἢ καθ' ὁμάδας· ἐπαναλαμβάνεται δ' αὖθις τὸ αὐτὸ φαινόμενον τῆς κατισχύσεως τοῦ ἰσχυροτέρου εἴδους. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ὁ ἄνθρωπος ἀγωνίζεται πρὸς τὰ θηρία καὶ ἐπὶ τέλους πρὸς τὸν ὅμοιόν του.

Ὁ ἀγὼν οὗτος ἐκδηλοῦται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς σχέσεσιν.

Ἐν χώραις βαρβάροις ὁ οἰκονομικὸς ἀγὼν διεξάγεται βαρβάρως· ἀλλὰ κανονίζεται καὶ ὀργανοῦται ἠθικώτερον παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς. Ἐξαντλεῖται ἐκ τούτου ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια ; τοὐναντίον, ἐνισχύεται. Ὁ ἄνθρωπος, πρὸς εὕρεσιν τῶν χρειωδῶν, μὴ δυνάμενος νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἁρπαγήν, τὴν βίαν ἢ τὴν κατάκτησιν, καταφεύγει ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν ἐργασίαν· αὕτη δὲ τὸν ἐνισχύει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

Τὰ δεδομένα ταῦτα, φυσικὰ καὶ ἀναμφισβήτητα, δὲν δύναται νὰ μὴ λάβῃ ὑπ' ὄψει ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη. Καὶ τὰ ἀναλύει, καὶ τὰ ἐκθέτει, καὶ τὰ συνιστᾷ μετὰ πάσης τῆς εἰλικρινείας καὶ οὐδετερότητος.

Ἡ Ἠθικὴ ἄρα δὲν δικαιοῦται νὰ ὑποτάξῃ τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν· ἀλλ' ἐπίσης καὶ αὕτη ἐκείνην, ἐπὶ ὀλιγωρίᾳ τῶν φυσικῶν νόμων.

1) *Novikow* les luttes entre Sociétés humaines.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἠθικὴ ἰδέα κρατεῖ ἐν τῷ βίῳ. Ὁ ἄνθρωπος κατ' ἀρχὴν εἶνε ἠθικός, ὡς ἄτομον, ὡς μέλος οἰκογενείας, ἔθνους, τῆς ἀνθρωπότητος. Πρὸς τοῦτο δὲ δὲν εἶνε ἀνάγκη ἐξαναγκασμοῦ ὑπὸ τῶν νόμων, ἢ ἄλλης δυνάμεως. Ἀλλ' ἡ ἀπόλυτος ἠθική, οἵαν ἐπικαλεῖται τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ φιλοσοφικὸν ἢ θρησκευτικὸν σύστημα, ἀσκητική, εἶνε ἀδύνατον νὰ λειτουργήσῃ.

Σύστημα, ἀξιοῦν τοιοῦτό τι, εἶνε ξένον πρὸς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου. Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ὑποτάξωσι τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν εἰς τὴν Ἠθικήν, ἀγωνιζόμενοι δὲ κατὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ζητοῦσι νὰ δεσμεύσωσι τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν.

Ἡ ἀληθὴς ἠθικὴ δὲν ἐρείδεται ἐπὶ τῆς εὐδαιμονίας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας, τῆς παρορμώσης τὰ ἄτομα πρὸς τὴν αὐτόνομον ἐκδήλωσιν τῶν ἐνεργειῶν των. Οὕτω μόνον ἐπετεύχθη ἡ πρόοδος.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἄρα δὲν διατελεῖ κατ' οὐσίαν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν Ἠθικήν. Τοὐναντίον ἐπιδιώκει τὸν σκοπὸν αὐτῆς συνῳδὰ τοῖς δόγμασι ταύτης, καθ' ὅσον εἶνε χρήσιμα καὶ κοινωφελῆ. Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐπιδιώκει τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν μείζονα καὶ εὐρυτέραν εὐημερίαν τῶν ἀνθρώπων. Δὲν ἐπιτυγχάνεται τοῦτο πάντοτε· ἀλλ' ἡ εὐθύνη δὲν προσήκει αὐτῇ· προσήκει τῇ ἀτελείᾳ τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων.

Ἐν τῇ ἀληθινῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ τὸ προσωπικὸν συμφέρον συμπράττει τῷ κοινωνικῷ. Ἐν τῇ φύσει καὶ τοῦ ἐγωιστικωτάτου τῶν ἀνθρώπων, τοῦ μᾶλλον διεφθαρμένου, ὑπολανθάνει μόριον διαφέροντος ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ. Διατελεῖ ψυχρός, ἀδιάφορος, ἀπαίσιος· ἀλλ' ὑπάρχουσι στιγμαί, καθ' ἃς ἡ ἠθικὴ φύσις ἐξεγείρεται, ἐπιτάττουσα τὸ *τί δέον ποιῆσαι*. Καὶ ὑποκύπτει.

Ὁ φιλόσοφος *τῆς Συμπαθείας* ἐπ' αὐτῆς θεμελιοῖ τὸ οἰκονομικὸν αὐτοῦ σύστημα· φρονεῖ, ὅτι ἡ σύμπραξις τοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ καθολικοῦ συμφέροντος πάντοτε εἶνε ἀναγκαία καὶ ἐπιτακτικὴ ἐπ' ἀγαθῷ ἀμφοτέρων.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἄρα καὶ ἡ Ἠθικὴ συμπράττουσιν. Ἡ μὲν πρώτη διδάσκει τὴν ἐργασίαν, τὴν ἀποταμίευσιν, τὰ κοινὰ συμφέροντα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀλλὰ τί ἄλλο διδάσκει ἡ Ἠθική; τὴν ἐργασίαν ἐπίσης, τὴν νηφαλιότητα, τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ σύμπραξιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄτομον, θὰ ἐπήρχετο πλήρης ἀναρχία. Τοιοῦτό τι ὅμως οὐδεὶς σωφρονῶν δύναται νὰ ἐπιδοκιμάσῃ.

Ἀλλὰ περιοριζομένης τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου, ἀντικαθισταμένης ὑπὸ τῆς περιληπτικῆς ἐνεργείας τῆς πολιτείας, ποῖον ἔσται τὸ ἀποτέλεσμα ;

Ἡ καταστροφὴ πάσης τοῦ ἀτόμου αὐτενεργείας.

Ἡ ἐργασία ἤθελεν ἐλαττωθῇ καὶ σὺν αὐτῇ ἡ παραγωγή, ὁ πλοῦτος· ἄρα ἡ νοητικὴ δρᾶσις, αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστῆμαι, πᾶσα ἐν γένει πρόοδος.

Ἀλλ' ὑπὸ τὸ ἐνεστὼς σύστημα τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως καὶ ἐλευθερίας τὰ κακὰ ταῦτα δὲν ὑφίστανται. Δεσπόζει μὲν τὸ προσωπικὸν συμφέρον, ἀλλ' ὄπισθεν αὐτοῦ ἐνυπολανθάνει ἀείποτε τὸ κοινωνικόν.

Ὅσον καὶ ἂν ἦνε πεφωτισμένη καὶ δραστηρία ἡ πολιτεία, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὴν πρόνοιαν τοῦ ἰδιώτου· ἀναλαμβάνουσα πᾶσαν αὐτοῦ ἀτχολίαν καὶ ἐνέργειαν, θὰ ἀποτύχῃ.

Ἐκ τῶν δεδομένων τούτων ἀφορμωμένη ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἀναγνωρίζει πλήρη οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ ἄτομον, ἐκτὸς τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπέλθωσιν ἀποτελέσματα ἀντικοινωνικά.

Ἡ ἐνέργεια τῆς πολιτείας, συνῳδὰ τῇ φύσει αὐτῆς καὶ τῇ ἀποστολῇ, ἄρχεται ἐκεῖ, ὅπου λήγει ἡ τοῦ ἀτόμου (συγκοινωνία, δημοσία τάξις, ἀσφάλεια, ἐθνικὴ ἄμυνα κτλ.) Τοῦτο πιστοποιεῖ ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὰ δεδομένα τοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις κατ' ἐξοχὴν ὀφείλει τοὺς θριάμβους αὐτοῦ εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀτόμων μᾶλλον ἢ εἰς τὴν κηδεμονευτικὴν ἀντίληψιν τῆς πολιτείας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Παγκόσμιος χαρακτὴρ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔχει πατρίδα. Τὰ δόγματα αὐτῆς, τὰ διδάγματα, δὲν ἀφορῶσιν εἰς ὡρισμένην τόπου καὶ χρόνου κοινωνίαν, ἀλλ' εἰς τὸ ὅλον ἀνθρώπινον γένος. Τὰ συμφέροντα τῶν μελῶν αὐτοῦ εἶνε ταυτόσια καὶ ἀλληλέγγυα. Καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐπίσης ἐπιστήμη, ὡς ἡ ἐπιστήμη τῶν συμφερόντων τούτων, ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ συνόλου αὐτῶν, εἶνε κατ' οὐσίαν ἀνθρωπίνη, οὐχὶ δὲ μερική, ἐθνική.

Ἀλλ' ἡ ἱστορικὴ Σχολὴ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ὅλως ταὐτίθετα δοξάζει. Κατ' αὐτὴν ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη δὲν εἶνε κοσμοπολιτική, οἱ δὲ νόμοι αὐτῆς, ἀπορρέοντες ἀπὸ ὡρισμένων σχέσεων τόπου καὶ χρόνου, δὲν ἔχουσι κῦρος ἐπὶ τῶν σχέσεων τῆς ἀνθρωπότητος.

Καὶ περαιτέρω προβαίνουσα ἡ Σχολὴ αὕτη κηρύττει τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν δημιούργημα τῆς Νομοθεσίας.

Αἱ ἰδέαι αὗται δὲν διδάσκονται κατὰ πρῶτον. Πρὸ τοῦ List, πρὸ τῆς ἱστορικῆς Σχολῆς ἐδιδάχθησαν καὶ ἐφηρμόσθησαν ὑπὸ τῶν Ἐμποροκρατικῶν τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς γνώμης ταύτης εἶνε ἄρνησις τοῦ ὑφισταμένου κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων δικαίου. Ἡ ἀρχή, ὅτι τὸ συμφέρον τῶν ἐθνῶν κεῖται ἐν τῷ οἰκονομικῷ πολέμῳ αὐτῶν καὶ τῇ βλάβῃ τοῦ ἑτέρου τῶν διαμαχομένων, εἶνε οὐ μόνον ψευδής, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος. Ὁ ἐθνικὸς παντὸς λαοῦ πλοῦτος δὲν ἀπορρέει ὅλως ἀπὸ τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ καὶ ἀπο τῆς παγκοσμίου συναλλαγῆς, ταὐτὸν εἰπεῖν τῆς ἐργασίας τῶν ἐπικοινωνούντων λαῶν.

Βεβαίως ὁ νομοθέτης πολιτείας τινὸς δὲν πρέπει νὰ παρασυρθῇ ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τοῦ στροβίλου μεταφυσικοῦ κοσμοπολιτισμοῦ, θυσιάζων τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἰδέας. Ἡ ἁρμονία μεταξὺ ἀμφοτέρων εἶνε ὁ κάλλιστος ὁδηγὸς διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἀλλ' ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομικὴν νομοθεσίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

Ταξινόμησις τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία παρά τινων μὲν τάσσεται εἰς τὰς *φυσικὰς* καὶ παρ' ἄλλων εἰς τὰς *ἠθικοπολιτικὰς* καὶ *κοινωνικὰς* ἐπιστήμας. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ οἱ κατατάσσοντες αὐτὴν εἰς ἀμφοτέρας. Παρά τινων θεωρεῖται ἐπίσης *μαθηματικὴ* ἐπιστήμη.

Εἶνε δίκαιον ν' ἀπελπισθῇ τις ἐκ τῆς πολυγνωμίας ταύτης; Οὐδαμῶς· τοὐναντίον πρέπει νὰ σχηματίσῃ πεποίθησιν περὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν ὁρισμῶν καὶ τῇ διαφορᾷ τῶν γνωμῶν. Ὅ τι τὰ μάλιστα συζητεῖται, δὲν εἶνε ἀνάξιον λόγου· διαφέρει τὸν ἄνθρωπον, ἀφορῶν εἰς τὰ ζωτικώτατα αὐτοῦ συμφέροντα.

Ἐν οὐδεμιᾷ ἐπιστήμῃ συμβαίνει ἐπὶ τοσοῦτον τοῦτο. Ὅσον καὶ ἂν ἀρέσκηται ὁ ἄνθρωπος, συζητῶν, ἀμφισβητῶν περὶ τῶν ἐναργεστάτων πραγμάτων καὶ ἀληθειῶν, ὅσον καὶ ἂν ἀποπειρᾶται νὰ κατασκευάζῃ ἴδια συστήματα, νὰ διατυποῖ τολμηρὰς θεωρίας, κατ' ἀνάγκην ἀπολήγει εἴς τι ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα. Ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ ὑφίσταται σήμερον ἡ τοιαύτη διχογνωμία· ὑπό τινας ἐπόψεις φέρει βλάβην τοῦτο ἐν τῇ λύσει ζητημάτων τινῶν· ἀλλ' ἐν συνόλῳ ἔσται τελεσφόρον διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἀνάπτυξιν αὐτῆς.

Οἱ κατατάσσοντες τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ὁ Σαίης ἐκ τῶν πρώτων, φρονοῦσιν ὅτι τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἐκδηλοῦνται κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους, καθ' οὓς καὶ τὰ φυσικὰ φαινόμενα. Δέον ἄρα τὰ κατ' αὐτὴν ν' ἀναλυθῶσι καὶ νὰ μελετηθῶσιν ὡς τὰ φαινόμενα τῆς Φυσικῆς.

Τινὲς τῶν ὀπαδῶν τῆς Σχολῆς ταύτης προβαίνουσι μάλιστα μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ ἀξιῶσι νὰ διδάσκηται ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἐν ταῖς Σχολαῖς τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Ὁ Ρόσσης κατατάσσει τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν εἰς τὰς *λογικὰς* καὶ *φιλοσοφικὰς* ἐπιστήμας· ἐπίσης ὁ Σισμόνδης, ἀξιῶν ὅτι αὕτη εἶνε καθαρῶς *ἠθικὴ* ἐπιστήμη, σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Γερμανίᾳ συγχρόνων Οἰκονομολόγων, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν φάλαγγα τῆς λεγομένης *ἱστορικῆς* σχολῆς τῆς Πολιτικῆς, ἢ διὰ τὸ ἀκριβέστερον *Λαϊκῆς* Οἰκονομίας,(Wolkswirtshschafts-lehre) κατατάσσουσιν αὐτὴν εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐπιστήμας. Κορυφαῖοι αὐτῶν εἶνε ὁ Roscher, ὁ Knies, ὁ Wagner, ὁ Schmoller, εἷς τινας τῶν ὁποίων ἀπεδόθη χλευαστικῶς ἡ ὀνομασία *Κοινωνιστῶν ἀπὸ Καθέδρας*.

Ἕτεροι διδάσκουσιν, ὅτι ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία εἶνε *σύμμικτος* ἐπιστήμη, φυσική τε καὶ ἠθική.

Ποῦ κεῖται ἡ ἀλήθεια ;

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία κατ' οὐσίαν εἶνε κοινωνική, ἠθικοπολιτικὴ ἐπιστήμη. Ἀλλ' ἡ μέθοδος τῆς ἐρεύνης τῶν φαινομένων αὐτῆς δέον νὰ ἦνε ἡ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Μόνον τὸ *ὄν*, οὐχὶ τὸ *δέον εἶναι*, σκοπεῖ νὰ ἀναλύσῃ, νὰ ἀνεύρῃ, νὰ ἐκτιμήσῃ. Ὡς πρὸς τοῦτο, ἐπικαλεσθῶμεν τὸ κῦρος τῆς γνώμης τοῦ *Laplace* διδάσκοντος, ὅτι ἐν τῇ μελέτῃ τῶν φαινομένων τοῦ κοινωνικοῦ κόσμου δέον νὰ χρώμεθα τῇ μεθόδῳ, ἥτις ἀπὸ τοῦ Βάκωνος ἐφηρμόσθη ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ ἧς πασίγνωστά εἰσι τὰ ἀποτελέσματα.

Ἀλλά, διότι χρώμεθα, ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν ἐπιστημῶν τούτων, τῇ ἐξ ἐπαγωγῆς μεθόδῳ, δὲν ἕπεται, ὅτι ὀφείλομεν νὰ κατατάξωμεν καὶ τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν εἰς τὸν κύκλον αὐτῶν. Ἐκτὸς ἂν ἀποδεχθῶμεν μίαν κατηγορίαν ἐπιστημῶν μόνον, ταύτας δὲ πάσας συλλήβδην ἀποκαλέσωμεν *φυσικάς*.

Τὸ ζήτημα λύεται τότε εὐκόλως, ἀλλ' ἀμφίβολον ἂν γενήσεται ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἂν θὰ ἐπιτευχθῇ πάντως ἡ εὕρεσις καὶ ἡ κτῆσις τῆς ἀληθείας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

Σχέσεις τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ τῶν συναφῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, κέντρον καὶ σκοπὸν ἔχουσα τὰ κατὰ τὸν πλοῦτον, συνδέεται κατ' ἀνάγκην, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, πρὸς πάσας τὰς ἐπιστήμας, τὰς ἀντικείμενον ἐχούσας καὶ μέλημα τὸν ἀνθρώπινον βίον. Τὰ δεδομένα δ' αὐτῶν λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει, χρησιμοποιεῖ, ἀναπτύσσουσα τὰ πορίσματα αὐτῆς καὶ τὴν ἐργασίαν.

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία σχετίζεται πρὸς τὰς *Φυσικὰς* ἐπιστήμας. Τὰ φαινόμενα τοῦ πλούτου δὲν εἶνε ἄσχετα πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν καὶ τὰ δεδομένα τῆς Φυσικῆς, τῆς Μηχανικῆς, τῆς Χημείας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐπιστημῶν τούτων αἱ σχέσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου οὐ σμικρὸν μετεβλήθησαν, μεγάλαι δ' ἀλλοιώσεις ἐξεδηλώθησαν ἐν αὐτῷ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, αἵτινες οὐσιωδῶς ἔμελλον νὰ ἐπιδράσωσιν καὶ ἐπὶ τῆς λειτουργίας τοῦ οἰκονομικοῦ βίου.

Τῶν ἐπιστημῶν τούτων τὰ πορίσματα δὲν δύναται ν' ἀγνοῇ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη. Ἡ Μηχανική, ἡ τεχνολογικὴ Χημεία δὲν εἶνε ξέναι πρὸς αὐτήν. Τοσαῦται ἀνακαλύψεις, ὀφειλόμεναι εἰς αὐτάς, τὰ ἀποτελέσματα τούτων, οἷα ὁ ἠλεκτρικὸς τηλέγραφος, ἡ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἀτμήρης συγκοινωνία, ἄλλα τεράστια ἔργα, ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἐπιστημονικωτέραν ἔρευναν τῶν ἀπορρήτων τοῦ φυσικοῦ κόσμου, δὲν εἶνε ἄσχετα πρὸς τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα.

Ἀλλ' ἐπίσης σχετίζεται ἡ ἐπιστήμη αὕτη καὶ πρὸς τὸν ἕτερον τῶν ἐπιστημῶν κλάδον, τῶν *ἠθικοπολιτικῶν* ἢ *κοινωνικῶν*, εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν κατατασσομένη ὑπὸ τῶν πλείστων Οἰκονομολόγων. Ὅπως λέγει ὁ *Wolowski*, «εἶνε κλάδοι κοινοῦ κορμοῦ, ἐν οἷς δέον νὰ διαρρέῃ ὁ αὐτὸς χυμός.» Τὰ δεδομένα τῶν ἐπιστημῶν τούτων σχετίζονται καὶ ἐπιδρῶσι κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ζητεῖται παρὰ πολλῶν ἡ ἀπομόνωσις αὐτῆς, ἡ ἀποξένωσις ἀπὸ πάσης ἄλλης συναφοῦς ἐπιστήμης καὶ ἐνεργείας. Ἀλλ' ἀναμφιβόλως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἤθελεν ἐπέλθῃ ἐκ τούτου στείρωσις μᾶλλον ἢ ἡ εὐρυτέρα κυκλοφορία τοῦ ἐν αὐτῇ χυμοῦ, συμμιγνυμένου καὶ ζωοποιουμένου διὰ τῆς μεταγγίσεως τοῦ χυμοῦ τῶν λοιπῶν συναφῶν ἐπιστημῶν.

Πρὸ τοῦ Ἀδὰμ Σμὶθ ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἦτο ἁπλοῦς κλάδος τῆς *Ἠθικῆς Φιλοσοφίας*, μέρος τοῦ τμήματος τῆς *Πολιτικῆς Ἐπιστήμης*. Ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ κατέστη αὐτοτελής.

Ὁ ἄνθρωπος, εἴτε ὡς ἄτομον εἴτε ὡς σύνολον, εἶνε ἄθροισμα ποικίλων φυσικῶν τε καὶ ἠθικῶν σχέσεων καὶ ἐνεργειῶν, ἀλληλενδέτων. Πᾶν ὅ τι συντελεῖ εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ βίου, γλῶσσα, θρησκεία, ἐπιστήμη, τέχνη, δίκαιον, πολιτεία, οἰκονομία συνδέονται ἀλλήλοις καὶ συνεργάζονται.[1] Τί ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια ἄνευ τῆς γλώσσης καὶ ἄνευ θρησκείας; οὐδέν. Τὸ δίκαιον ἐξασφαλίζει τὴν δρᾶσιν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων, δι' ἧς καὶ ἐξ ἧς ἀναπτύσσονται τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, ἡ πολιτεία ἐπὶ τέλους, τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως καὶ δραστηριότητος. Ἄνευ αὐτῆς ὁ πολιτισμὸς θὰ διετέλει ἐν δινηκεῖ ἐμβρυώδει καταστάσει.

Πᾶσαι αὗται αἱ σχέσεις δὲν εἶνε ξέναι καὶ ἄσχετοι πρὸς τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα, ὑφίστανται ταῦτα τὴν ἐπίδρασιν ἐκείνων, ἣν καὶ ἀνταποδίδουσιν. Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἄρα συνδέεται πρὸς αὐτὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

Ἐν πρώτοις σχετίζεται πρὸς τὴν *Φιλοσοφίαν*. Οὖσα ἡ ἐπιστήμη τοῦ χρησίμου, τοῦ συντελεστικοῦ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν, στενῶς συνδέεται πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἀληθές. Ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτοῦ δράσει ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐλαύνεται μόνον ὑπὸ τῶν ἐνστίκτων τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος, ἀποβλέπει καὶ εἰς τὸ συμφέρον τῶν μετ' αὐτοῦ βιούντων. Τοῦτο δ' ἔτι μᾶλλον ἐνισχύει ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν καὶ διδαγμάτων.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φιλοσοφίας ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ἐλευθερώτερος, αὐτονομώτερος, ἐρευνᾷ καὶ σκέπτεται μετὰ συνειδήσεως, οὐδ' ὑποκύπτει εἰς μοιραίαν δύναμιν, ἣν δὲν κατανοεῖ τὸ παράπαν. Οὕτω καθίσταται δημιουργὸς τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος συνῳδὰ ταῖς χρείαις αὐτοῦ, μὴ ἀναμένων ἐξωτερικὴν ἀντίληψιν καὶ ἐπικουρίαν.

1) *Roscher*, System der Volkswirtschaft. I.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οὐδεμία ψευδὴς θεωρία ἢ ἀπατηλὴ ἐνέργεια δύνανται νὰ τὸν ἀποπλανήσωσιν. Εἶνε ἀληθὴς κοινωνικὸς ἄνθρωπος, γινώσκων νὰ συνδυάζῃ ἐν ἐναρμονίῳ διατάξει τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ καλόν, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ χρήσιμον. Βδελύσσεται τὸν Ἐπικούρειον, ὅπως περιφρονεῖ καὶ τὸν Ἀσκητήν, ἀμφοτέρους θεωρῶν ὡς ἀντιθέτους μᾶλλον ἢ ὡς βιωφελεῖς δυνάμεις ἐν τῇ μεγάλῃ λειτουργίᾳ τοῦ κοινωνικοῦ σύμπαντος.

Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία βασίζεται ἐπὶ συστήματος ἀλληλεγγύης καὶ συνδέσμου τῶν ἀνθρώπων, οὗ μὴ ἐπιτυγχανομένου τέλεον ἢ παραβιαζομένου, ἐξασφαλίζεται οὗτος διὰ τοῦ δικαίου. Τὸ δίκαιον λειτουργεῖ ἐν πάσῃ σφαίρᾳ τῆς κοινωνικῆς ἐνεργείας, ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, τῇ φυλῇ, τῷ ἔθνει, τῇ παγκοσμίῳ πολιτείᾳ· εἶνε *ἰδιωτικόν, πολιτικόν, ἐμπορικόν, διεθνές* κτλ. καθιεροῦν τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν ποικίλην ἐξέλιξιν τῶν ἀνθρωπίνων συμφερόντων. Κοινωνία, ἐν ᾗ δὲν λειτουργεῖ τὸ δίκαιον, εἶνε ἐστερημένη σκοποῦ.

Ὅπου τὸ δίκαιον οὐδαμῶς ἐξασφαλίζεται, ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια δὲν δύναται νὰ λειτουργήσῃ, τελοῦσα τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς τελεσφόρως. Ὁ πλοῦτος, τὸ προϊὸν τοῦτο τῆς ἐργασίας, τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ὁ μέγας παράγων, ἀναπτύσσεται, αὐξάνεται καὶ χρησιμοποιεῖται μόνον ἐν πολιτείαις, ἐν αἷς ὑφίσταται πλήρης ἡ οἰκονομικὴ πίστις καὶ τὸ κράτος τῶν νόμων. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ἐπέρχεται ἀτονία καὶ νάρκη τῆς λαϊκῆς ζωῆς καὶ ἐργασίας, ἀποτέλεσμα δὲ ἡ ἐξαφάνισις τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς παράγεται καὶ κυκλοφορεῖ, προσηκόντως κατανεμόμενος καὶ χρησιμοποιούμενος ὁ πλοῦτος.

Ἐκ τούτων ἕπεται, ὅτι ἡ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου στενῶς συνδέεται πρὸς τὴν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ἀντικείμενον τῆς *Πολιτικῆς*, ὡς ἐπιστήμης καὶ ὡς τέχνης, εἶνε ἡ φύσις, ὁ ὀργανισμός, καὶ ἡ λειτουργία τῆς πολιτείας, ἐν ᾗ κατακορυφοῦται ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ καὶ ἐνέργεια. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη, ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν καὶ ἀποστολήν, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει τά τε ἱστορικὰ καὶ τὰ κοινωνικὰ δεδομένα τῶν λαῶν, τὴν ψυχὴν αὐτῶν καὶ τὸ σῶμα, ἀποφαίνεται περὶ τοῦ προσήκοντος ἑκάστοτε ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως ἢ τῆς βελτιώσεως τῶν κακῶς κειμένων.

Εἶνε ἐπιστήμη ἄρα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ Πολι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τική Οἰκονομία ἐν πολλοῖς συμπίπτει πρὸς αὐτήν, ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν ἔρευναν τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς κοινωνίας, τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ καὶ τὰ φαινόμενα· δὲν δύναται ἄρα νὰ εὐδοκιμήσῃ ἄνευ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης.

Ἐπίσης ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία σχετίζεται πρὸς τὴν ἐπιστήμην τοῦ *διεθνοῦς δικαίου*, τοῦ ἐν εὐρυτέρᾳ, παγκοσμιωτέρᾳ, ἐννοίᾳ πολιτικοῦ δικαίου.

Ὡς ἐρρήθη ἀλλαχοῦ τοῦ βιβλίου τούτου, τὰ συμφέροντα τῶν λαῶν ὑπὸ τὴν ποικίλην αὐτῶν ὄψιν, ἠθικά, πνευματικά, πολιτικά, οἰκονομικά, κατ' οὐσίαν εἶνε παγκόσμια. Εἶνε μάταιος, ἄπειρος ὁ λαὸς ἐκεῖνος, ὁ φρονῶν, ὅτι ὑποχρεοῦται νὰ μεριμνᾷ μόνον περὶ τοῦ συμφέροντός του, ἀδιαφορῶν περὶ τοῦ τῶν ἄλλων, ἢ καὶ εὐχαριστούμενος ἐπὶ τῇ ζημίᾳ αὐτῶν. Ἡμέραν τινὰ θ' ἀποτίσῃ τὰ ἀντίποινα τῆς ἐγωιστικῆς ταύτης πολιτικῆς.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία συνετέλεσεν οὐ σμικρὸν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον ἰδίᾳ αἰῶνα. Δὲν κατώρθωσε τοῦτο μόνον ἡ ἐξέγερσις τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως τῶν λαῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐρυτέρα κατανόησις τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτῶν συμφέροντος.

Πρότερον ἴσχυε τὸ δόγμα, ὅτι ἡ ζημία τούτου τοῦ ἔθνους εἶνε ὠφέλεια τοῦ ἑτέρου. Διεξήγετο δεινὸς μεταξὺ αὐτῶν οἰκονομικὸς πόλεμος· σήμερον ὁ ἀγὼν οὗτος ἔλαβεν εἰρηνικώτερον χαρακτῆρα, ὀσημέραι δ' αἴρεται ἀπὸ τοῦ μέσου. Ἕκαστος λαὸς κατανοεῖ, ὅτι δὲν συμφέρει αὐτῷ ἡ πενία τῶν γειτόνων. Οὗτοι εἶνε πελάται καὶ καταναλωταὶ τῶν τῆς ἐργασίας αὐτοῦ προϊόντων.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία καθίσταται ἀφῃρημένη ἐπιστήμη, ἄνευ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν δεδομένων τῆς ἱστορίας. Ὅσον καὶ ἂν ἦνε ὀξύνους ὁ θεωρητικός, εὐχερῶς κατανοῶν τὰ πράγματα, ἀστοχεῖ, μὴ ἐπικαλούμενος πρὸς πίστωσιν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα.

Ἡ ἱστορία εἶνε ἡ γνῶσις τοῦ προτέρου βίου τῆς ἀνθρωπότητος, μόνη δυναμένη νὰ διδάξῃ καὶ διαφωτίσῃ τί τὸ ἀληθές, τὸ ἀγαθόν, τὸ πρόσῃκον, τὸ χρήσιμον ἐν γένει.

Δι' αὐτῆς πληροφορούμεθα, ὅτι ὑπὸ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ οἰκονομικὸν σύστημα λαός τις εὐημέρησεν ἢ τἀνάπαλιν. Πάντες δ' οἱ ἀπὸ τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σμὶθ Οἰκονομολόγοι ἐπεκαλέσθησαν τὰ διδάγματα αὐτῆς καὶ τὰ δεδομένα.

Οὐχ ἧττον καὶ ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἀναγκαιοῖ εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀποκαλύπτουσα εἰς αὐτὴν τὰ αἴτια τῆς πτώσεως λαοῦ τινος, ἐν ᾗ περιπτώσει παρενοήθησαν οἱ νόμοι καὶ οἱ ὅροι τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ λειτουργίας.

Πρὸς τῇ Ἱστορίᾳ ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία σχετίζεται πρὸς τὴν *Γεωγραφίαν* καὶ τὴν *Στατιστικήν*. Ἡ μὲν πρώτη ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὴν ποῖον ἔδαφος ἢ κλῖμα, ποία γεωγραφικὴ τοποθεσία, ἡ παραλία, ἡ μεσόγαια, τὸ ὄρος συντελοῦσι μᾶλλον εἰς τὴν οἰκονομικὴν εὐημερίαν, εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου· ἡ δὲ δευτέρα μείζονα ἔτι παρέχει συνδρομὴν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην. Ἡ Στατιστικὴ εἶνε ἡ ἐπιστήμη τῶν κοινωνικῶν δεδομένων, ἐκφραζομένων δι' ἀριθμῶν. Τούτους χρησιμοποιεῖ ἐν ταῖς ἐρεύναις αὐτῆς καὶ τοῖς πορίσμασι. Διὰ τῆς Στατιστικῆς ἀποκαλύπτεται ἡ εἰκὼν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ δράσεως καθ' ὡρισμένας ἡμέρας τοῦ ἱστορικοῦ τῶν λαῶν βίου, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸν σύγχρονον. Ἡ Στατιστικὴ πιστοποιεῖ πᾶν ὅ τι ἡ ἐπιστήμη ἀντιλαμβάνεται, μὴ καταφεύγουσα εἰς ὑποθέσεις καὶ εἰκοτολογίας.

Ἐπὶ παραδείγματι. Πρόκειται νὰ ἐρευνηθῇ, ἂν τελωνιακός τις δασμὸς ἐπήνεγκε τὸ προσδοκώμενον δι' αὐτοῦ ἀποτέλεσμα. Ἐξετάζονται οἱ πίνακες τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως πρὸ καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ δασμοῦ. Ἐκ τούτου διδασκόμεθα, ἂν ἡ ἐπιδιωχθεῖσα ὠφέλεια ἐπετεύχθη διὰ τὸ δημόσιον, ἢ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν παραγωγὴν καὶ κατανάλωσιν τοῦ δασμολογουμένου ἐμπορεύματος. Ἐκ τῶν στατιστικῶν δεδομένων καὶ πινάκων προκύπτει ἄρα ὠφέλεια οὐ μόνον τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ περὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ συστήματος ἐν τῇ τελωνιακῇ νομοθεσίᾳ, ἀλλὰ καὶ τῇ νομοθετικῇ καὶ τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ περὶ τῶν προσηκουσῶν μεταρρυθμίσεων πρὸς κρείττονα λειτουργίαν τοῦ ἐν λόγῳ δασμοῦ, ἢ πρὸς παντελῆ αὐτοῦ κατάργησιν.

Ἐν γένει ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία δὲν δύναται νὰ βαδίσῃ ἄνευ τῆς Στατιστικῆς, ἀλλὰ καὶ αὕτη δεῖται τῆς χειραγωγίας ἐκείνης πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου αὐτῆς μετὰ μείζονος ἐπιτυχίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Οἱ φυσικοὶ Νόμοι τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ἐγένετο ἐνίοτε καὶ γενήσεται λόγος περὶ τῶν *φυσικῶν* νόμων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, καθ' οὓς παράγεται, κυκλοφορεῖ, διανέμεται καὶ καταναλίσκεται ὁ πλοῦτος.

Καὶ ἐν πρώτοις, τί ἐστι νόμος ;

Κατὰ τὸν Μοντέσκιον,[1] «Οἱ νόμοι, ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτῶν ἐννοίᾳ, εἶνε αἱ ἀναγκαῖαι σχέσεις, αἱ ἀπορρέουσαι ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων.» Οὗτοι εἶνε συμφυεῖς τῷ ἀνθρώπῳ· εἶνε κανόνες, ὑφ' ὧν τὴν ἐπιρροὴν διατελεῖ οὗτος, τηρῶν πάντοτε τὴν προσήκουσαν αὐτοβουλίαν καὶ ἐλευθερίαν.

Οἱ νόμοι οὗτοι κανονίζουσι πάσας ἐν γένει τὰς σχέσεις, τὰς συνδεομένας πρὸς τὴν κοινωνικὴν τάξιν, ἐπίσης δὲ καὶ τὰς οἰκονομικάς.

Σχολαί τινες ἀμφισβητοῦσι τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν νόμων τούτων. Μόνος, λέγουσιν, ὁ ὑλικὸς κόσμος ὑπόκειται εἰς φυσικοὺς νόμους, σταθερούς, ἐν ᾧ ὁ ἄνθρωπος ἐν παντὶ ἀκολουθεῖ ἐλευθέρως τὴν ὥθησιν τοῦ λογικοῦ, τῶν παθῶν, τοῦ αὐτεξουσίου. . .

Πᾶν οἰκονομικὸν δεδομένον εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα διπλῆς αἰτίας, *φυσικῆς* καὶ *ἠθικῆς*, ὧν ἡ μὲν πρώτη δὲν μεταβάλλεται, ἡ δὲ δευτέρα ἀλλοιοῦται ἀπαύστως· ἡ σύμπραξις ἄρα αὐτῶν δὲν δύναται νὰ συμβῇ δὶς μετὰ τῶν αὐτῶν στοιχείων.

Ἡ ἐλαχίστη ἐν τούτοις ἔρευνα καὶ ἀνάλυσις τῶν τε κοινωνικῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου μαρτυρεῖ, ὅτι ταῦτα ἐξελίσσονται κατὰ γενικοὺς κανόνας καὶ νόμους. Οὗτοι εἶνε σταθεροί, ἀίδιοι, οἱ αὐτοὶ πάντοτε, ὡς εἶνε κατ' οὐσίαν ἑκάστοτε ὁ ἄνθρωπος. Ἡ δὲ παράβασις αὐτῶν ἔχει ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ τῶν λαῶν, ὑφισταμένων τὰ ἀντίποινα τῆς παρὰ φύσιν ταύτης πράξεως.

1 Esprit des Lois, L. I, Ch. I.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν πάσῃ αὐτοῦ ἐργασίᾳ, σωματικῇ ἢ πνευματικῇ, ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὁ αὐτός. Ἔχει τὰς αὐτὰς φυσικὰς καὶ πνευματικὰς χρείας, τοὺς αὐτοὺς πόθους καὶ ροπάς.

Ἀπὸ αἰώνων ἐπίσης ἀπαραλλάκτως σχεδὸν ἐξελίσσεται παρ' αὐτῷ ὁ οἰκονομικὸς βίος. Ἐργάζεται, ἀποταμιεύει, πρὸς τὸν αὐτὸν ἀποβλέπων σκοπόν, τὴν φυσικὴν συντήρησιν, τὴν πρόνοιαν περὶ τοῦ μέλλοντος, τὴν ἐν γένει βελτίωσιν τῶν σχέσεων αὐτοῦ.

Ὄντος τοιούτου κατὰ χρόνον καὶ τόπον τοῦ ἀνθρώπου, ἔπεται, ὅτι οἱ αὐτοὶ νόμοι διέπουσι καὶ κανονίζουσι τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ. Ἡ εὐημερία ἐξασφαλίζεται ἐν τῇ τηρήσει τῶν νόμων τούτων· ἀλλ' ὁσάκις οὗτοι παρεβιάσθησαν, ἀμείλικτος ἐπέσκηψεν ἡ τιμωρία.

Πρώτιστοι τῶν φυσικῶν νόμων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας εἶνε ἡ *ἐλευθερία τῆς ἐργασίας* καὶ ἡ *ἰδιοκτησία*, ἀφ' ἧς ἀπορρέει ἡ ἐλευθέρα *ἀνταλλαγὴ* τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας.

Ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας ὡς νόμος πιστοῦται ὑπὸ τῆς ψυχολογικῆς παρατηρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, ὑπὸ τῶν δεδομένων τῆς ἱστορίας. Ἂν ὁ ἄνθρωπος ἀνεπτύχθη σωματικῶς τε καὶ ἠθικῶς διὰ τῶν αἰώνων, τοῦτο ὀφείλει πρωτίστως εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐργασίαν. Δι' αὐτῆς ἔσχε πληρεστέραν συνείδησιν ἑαυτοῦ. Οἱ πόθοι αὐτοῦ, τὰ ἐλατήρια, ἡ ἐνέργεια, ἡ εὐρωστία, ἡ παραγωγὴ ἐξεδηλώθησαν καὶ ἐπραγματώθησαν θαυμασιώτατα. Ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας εἶνε μία τῶν πρώτων ὑποστάσεων τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας. Πᾶς ἄρα αὐτῆς περιορισμός, *διακανονισμὸς* ἐπὶ τὸ εὐρημότερον, εἶνε ἄρνησις τῆς ἐλευθερίας, *δουλεία* ἐν εὐρυτέρᾳ ἢ στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ.

Ἡ ἀναγνώρισις καὶ ὁ σεβασμὸς τῆς ἰδιοκτησίας ἀποτελεῖ τὸν δεύτερον νόμον τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Αὕτη εἶνε πρὸς τούτοις ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας. Πᾶσα ἀτομικὴ δρᾶσις, καταργουμένης αὐτῆς, ἤθελε περιορισθῇ, ἡ δὲ κοινωνία ἤθελεν ἀπολέσῃ πᾶν ἐλατήριον πρὸς ἐργασίαν, ἄρα πρὸς παραγωγήν. Ἂν δ' αὐθαιρέτως ἐζήτει νὰ κανονίσῃ τὰ κατ' αὐτὴν διὰ τῆς νομοθετικῆς ὁδοῦ ἡ πολιτεία, ἤθελεν ὀλεθρίως ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς ἐργασίας. Ἡ ἀποστολὴ τῆς Πολιτείας εἶνε ἠθική, οὐχὶ βιομηχανική· ἡ δὲ ἰδιοκτησία εἶνε ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, κατὰ φύσιν ἀναπτυσσομένη, οὐχὶ δὲ *ἱστορικὴ κατηγορία*.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πρὸς τοῖς φυσικοῖς τούτοις νόμοις πλεῖστοι ἕτεροι λειτουργοῦσιν, ἄξιοι προσοχῆς. Εἷς τούτων εἶνε ὁ τῆς *οἰκονομίας τῶν δυνάμεων*.

Πρὸς παραγωγὴν ἀγαθῶν, χρησίμων πραγμάτων, ὁ ἄνθρωπος καταβάλλει πάσας τὰς φυσικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, προσπαθεῖ κατὰ τὸ ἐνὸν νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰς δυνάμεις ταύτας, τουτέστι νὰ ἀποκτήσῃ ἀντικείμενα μείζονος ἀξίας καὶ χρησιμώτερα δι' ἧττονος καταναλώσεως τῆς παραγωγικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Καθ' ὅσον ὁ οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς κοινωνίας τινὸς ἀναπτύσσεται καὶ ἐνισχύεται, καθ' ὅσον τέχνη καὶ ἐπιστήμη χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ μεγάλῃ ἐνεργείᾳ τῆς παραγωγῆς, κατὰ τοσοῦτον καταναοεῖται ἡ σημασία τῆς οἰκονομίας τῶν δυνάμεων. Τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο ἐκδηλοῖ τὴν φυσικὴν ροπὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐλάττωσιν τῶν καταβαλλομένων πόνων, τῆς ἐργασίας, αὔξησιν δὲ τῶν ἀπολαύσεων.

Ἕτερος φυσικὸς νόμος εἶνε ὁ τοῦ *οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ*. Ὁ ἀνταγωνισμός, ὡς ἐρρήθη ἀλλαχοῦ, εἶνε ἔμφυτος τῷ ἀνθρώπῳ, ἐκδηλούμενος κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἀείποτε νόμους. Καθ' ὅσον τὰ προϊόντα τῆς παραγωγῆς αὐξάνονται, ἕνεκα τῆς αὐξανομένης καταναλώσεως αὐτῶν καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πληθυσμοῦ, κατὰ τοσοῦτον μείζων ἐκδηλοῦται ἡ ἀνάγκη πρὸς παροχὴν αὐτῶν κρείττονα κατά τε ποσὸν καὶ κατὰ ποιόν. Πρὸς τοῦτο ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ παραγάγῃ πλείονα κατὰ τὸ ἐνὸν ἀντὶ εὐτελεστέρας δαπάνης καὶ ἧττονος πόνου. Ἐντεῦθεν ὁ νόμος τῆς *προσφορᾶς* καὶ τῆς *ζητήσεως*, περὶ ὧν ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις κοινωνίαις στρέφεται ὁ οἰκονομικὸς βίος τῆς ἀνθρωπότητος. Αὐξανομένης τῆς προσφορᾶς, ἐλαττοῦται ἡ ζήτησις, καὶ τ' ἀνάπαλιν. Οὕτως ἡ ἐργασία ἀναπτύσσεται πρὸς παραγωγὴν πλειόνων πραγμάτων κρειττόνων κατὰ ποιόν, δυναμένων νὰ ζητηθῶσιν εὐχερέστερον.

Ὁ νόμος τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ σὺν αὐτῷ ὁ τῆς ζητήσεως καὶ προσφορᾶς προσέρχονται ἐπίκουροι εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν δυνάμεων· ἐν τῇ συμπράξει δὲ ταύτῃ κρατύνεται ἡ οἰκονομικὴ παραγωγὴ τῶν λαῶν καὶ χρησιμοποιεῖται ὁ πλοῦτος.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία θεμελιοῦται ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ τοιούτων νόμων, φυσικῶν καὶ ἀμεταβλήτων, οὐδὲ δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ πλήρη τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς ἄνευ τῆς ἀληθοῦς ἀναγνωρίσεως καὶ πραγματώσεως αὐτῶν. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ δύναμις αὐτῆς, ἐν τῇ παραγωγῇ καὶ τῇ σκοπίμῳ καταναλώσει τοῦ πλούτου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Ἀμφισβήτησις καὶ προλήψεις κατὰ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ὡς ἐπιστήμης.

Μετὰ τὰ εἰρημένα, ἦτο ἐπόμενον ν' ἀμφισβητηθῇ ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ὡς ἐπιστήμη. Καὶ τοῦτο, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἐχόντων συμφέρον ν' ἀρνηθῶσι τὴν σημασίαν αὐτῆς καὶ τὸ κῦρος πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἰδίων σκοπῶν, νὰ ἐξενέγκωσι δισταγμοὺς περὶ τῆς ἀληθείας τῶν νόμων, τῆς ἐφαρμογῆς καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ὑπ' ἀνδρῶν, ἐξ ἀγαθῆς πίστεως ριπτόντων λίθον ἀναθέματος.

Καθ' ἑκάστην παριστάμεθα πρὸ τοῦ φαινομένου τούτου. Οἱ σκεπτικοί, οἱ ἀπαισιόδοξοι, οἱ κοινωνισταί, οἱ ἀνατρεπτικοί, οἱ ἠθικολόγοι ἀμφισβητοῦσι τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν καὶ σκοπιμότητα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ζητοῦσι δὲ τὴν διαγραφὴν αὐτῆς ἀπὸ τῶν προγραμμάτων τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας.

Μεταξὺ τῶν ἐκ συστήματος, ἐξ ἀνατροφῆς, ἢ ἐκ συμφέροντος πολεμίων τούτων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἄξιος ἰδίας μνείας τυγχάνει ἀνήρ, οὐχὶ ξένος πρὸς αὐτήν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἑρμηνευτὴς καὶ διδάσκαλος, ὁ *Bonamy Price*, καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῷ Ὀξωνίῳ πανεπιστημίῳ. Παραβάλλων οὗτος αὐτὴν πρὸς ἄλλας ἐπιστήμας, τὴν ***Χημείαν*** ἐπὶ παραδείγματι, τὴν ***Ἀστρονομίαν***, τὴν ***Μετεωρολογίαν***, τὴν ***Φυσικήν***, τὴν ***Μηχανικήν***, συμπεραίνει, ὅτι διὰ μὲν τῶν ἐπιστημῶν τούτων ἐπιτυγχάνομεν τὸ ζητούμενον ἐν τῷ πραγματικῷ βίῳ, ἐνῷ δὲν εὐστοχοῦμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῶν μαθημάτων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Πλεῖστοι ἄνθρωποι πρὸς τούτοις δὲν σπουδάζουσι τὴν Χημείαν καὶ τὴν Ἀστρονομίαν, ἅτε γινώσκοντες, ὅτι ἡ ἐκμάθησις αὐτῶν εἶνε ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών των. Ἀλλ' ἐπίσης γινώσκουσιν, ὅτι αἱ ἐπιστῆμαι αὗται περιλαμβάνουσι διδάγματα σπουδαιότατα, εἶνε δὲ πρόθυμοι ν' ἀκολουθήσωσι τὰς ὁδηγίας, ἃς θέλουσι παράσχῃ εἰς αὐτὰς οἱ ἐπαΐοντες . . . Ὁ νοήμων βαφεύς, ὁ ἀγρονόμος ζητοῦσι πληροφορίας παρὰ τοῦ χημικοῦ, ὁ ναυτίλος ἐπικαλεῖται τὰς περὶ τοῦ ἡλίου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τῆς σελήνης παρατηρήσεις τοῦ ἀστρονόμου καὶ συμβουλεύεται τοὺς μετεωρολογικοὺς αὐτοῦ πίνακας. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τοῦτο περὶ ἀντικειμένων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Οὐδεὶς ἐρωτᾷ τὴν γνώμην τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ διδασκάλου αὐτῆς, πᾶς τις δὲ φρονεῖ, ὅτι προκειμένου περὶ τοιούτων ἀντικειμένων δύναται νὰ σκέπτηται κρεῖττον τοῦ Οἰκονομολόγου. Καὶ ἀληθῶς· τοιοῦτό τι συμβαίνει ἐν τῇ καθ' ἡμέραν πράξει. Οἱ θεωρητικοί, ἐπιστήμονες τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, εἶνε ἐν τῇ κτήσει τοῦ πλούτου ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑποδεέστεροι πολλῶν, μηδὲ καὶ κατ' ἐλάχιστον δυναμένων νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὰ ἀπόρρητα αὐτῆς.[1]

Ταῦτα καὶ ἄλλα ἰσχυρίζεται ὁ καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ὁ καθηγητὴς πλανᾶται. Διαφέρει ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα ἡ θεωρία τῆς πράξεως. Ἡ θεωρία διδάσκει τί γίνεται, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ἐνέργειαν. Ἐν τῷ τί γίνεται δὲ τούτῳ περιλαμβάνεται, ἐξυπακουομένη, καὶ ἡ ἔννοια τοῦ τί δέον γενέσθαι· ἀλλὰ μεταξὺ τῆς διδασκαλίας, τῆς θεωρίας, καὶ τῆς ἐφαρμογῆς, τῆς πράξεως, ἐμφιλοχωροῦσι πολλὰ ζητήματα καὶ προσκόμματα, ἅτινα, ὅσον καὶ ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψει ὁ θεωρητικός, δὲν ἐξαρτᾶται ἡ ἄρσις αὐτῶν ἀπὸ τῆς βουλήσεώς του. Ὁ θεωρητικὸς γινώσκει καὶ διδάσκει τοὺς νόμους, καθ' οὓς διεξάγεται καὶ ἀναπτύσσεται ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία, ἡ ἐμπορία, συνῳδὰ τοῖς νόμοις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, κατόπιν μελέτης καὶ γνώσεως τῶν ἱστορικῶν καὶ ἐθνολογικῶν δεδομένων τῶν διαφόρων λαῶν. Ἀποφαίνεται ἀξιώματα. Ἀλλὰ δὲν συμπεραίνεται ἐκ τούτου, ὅτι τὰ ἀξιώματα ταῦτα δύνανται πάντοτε νὰ τύχωσι πραγματώσεως. Τοῦτο ἐξαρτᾶται συνήθως καὶ ἐξ ἄλλων αἰτίων· ταῦτα δὲ εἶνε ἡ προσωπικὴ ἰδιοφυία, ἡ πρακτικὴ νοημοσύνη καὶ δραστηριότης τοῦ γεωπόνου, τοῦ βιομηχάνου, τοῦ ἐμπόρου· ἐκτὸς δὲ τούτου, μυρίαι ἄλλαι κοινωνικαὶ συνθῆκαι καὶ περιστάσεις, ποικίλως δυνάμεναι νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

Ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, ἀκουομένη ἐπὶ ζητημάτων πρακτικῆς οἰκονομικῆς σημασίας, δύναται νὰ ἦνε ἐπωφελής, μαρτυρεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη δρᾶσις ἑνὸς τῶν ἐμβριθεστάτων αὐτῆς ἀντιπροσώπων, τοῦ L. Beaulieu ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ ἀρχισυντά-

1 *Chapters on Practical Political Economy* παρὰ *Guyot* la Science Economique.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κτης τοῦ «Γάλλου Οἰκονομολόγου» πλέον ἢ ἅπαξ προὐκάλεσε τὴν προσοχὴν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου ἐπὶ τῆς πλημμελοῦς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν εὐρωπαϊκῶν τινων καὶ ἀμερικανικῶν πολιτειῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς λειτουργίας ἀνωνύμων τινῶν ἑταιρειῶν. Αἱ γνῶμαι αὐτοῦ περὶ ἀναποφεύκτων οἰκονομικῶν καταστροφῶν ὑπῆρξαν, ὡς μὴ ὤφελε, προφητικαί. Βεβαίως δέ, ὅσοι τῶν κατόχων τίτλων (χρεωγράφων, μετοχῶν, ὁμολογιῶν) παρέσχον προσοχὴν εἰς τὰς νουθεσίας αὐτοῦ, δὲν ἐζημιώθησαν.

Τὰ διδάγματα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει ἐν συνόλῳ· ἀλλ' οὐχ ἧττον δέον νὰ ἐκτιμᾶται προσηκόντως καὶ νὰ μελετᾶται τὸ *ἔδαφος τῆς ἐκτελέσεως* τῶν διδαγμάτων τούτων. Τούτου μὴ συμβαίνοντος, τῆς ἐκτελέσεως διεξαγομένης ἀστόχως, ἕνεκα πλημμελοῦς ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων, ἕνεκα κακῆς χρήσεως τῶν μέσων τῆς ἐκτελέσεως, τότε ἡ οἰκονομικὴ ἐπιχείρησις ἀποτυγχάνει. Ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἔνοχος ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, ν' ἀποκηρυχθῇ ὡς ἐπιστήμη.

Ὑπῆρχον ἐν παλαιτέροις καιροῖς καὶ ὑπάρχουσιν ἔτι ἐνιαχοῦ προλήψεις κατά τινων ἐπιστημῶν, ὡς μὴ πραγματουσῶν τέλεον τὸν σκοπόν, ὃν προτίθενται. Τοιοῦτό τι συμβαίνει σήμερον καὶ ὡς πρὸς τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν.

Ἡ ἐπιστήμη αὕτη διδάσκει τίνι τρόπῳ παράγεται καὶ διανέμεται ὁ πλοῦτος. Καὶ ἐν τούτοις, παρὰ τὰ διδάγματα αὐτῆς καὶ τὴν κοινωνικὴν δρᾶσιν, οὐδ' ἄρθονος παράγεται οὗτος, οὐδὲ προσηκόντως διανέμεται. Ὑπάρχει ἀνθρωπίνη δυστυχία. Ἐπὶ τίνα ἡ εὐθύνη ; Οἱ ἀδαεῖς δὲν διστάζουσι νὰ συλλαβωσι δισταγμοὺς περὶ τῆς σπουδαιότητος καὶ τῆς χρησιμότητος ἐπιστήμης, ἥτις καλεῖται μὲν ἐπιστήμη τοῦ πλούτου, ἀλλ' ἥτις δὲν κατορθοῖ νὰ καταστήσῃ πάντας τοὺς ἀνθρώπους πλουσίους καὶ εὐτυχεῖς ! . . .

Πολλαὶ τοιαῦται μομφαὶ ἐκτοξεύονται ἀπό τινος χρόνου κατὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Γινώσκοντες καὶ μὴ γινώσκοντες ρίπτουσι κατ' αὐτῆς λίθον ἀναθέματος.

Ἀλλ' ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία προσήνεγκε κατὰ τοὺς δύο τούτους τελευταίους αἰῶνας μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὑπὸ τῶν διδαγμάτων αὐτῆς λαοί τε καὶ κυβερνήσεις ἐφωτίσθησαν. Ὅ τι

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διδάσκει, εἶνε ἀληθές, ἀρκεῖ δὲ ἡ προσήκουσα καὶ λελογισμένη αὐτοῦ ἐφαρμογὴ πρὸς ἐπιτυχίαν.

Κατηγορεῖται ἐπίσης ὡς *ἄσπλαγχνος*, ὡς *ἀπάνθρωπος*, ὡς ἀμφισβητοῦσα διὰ τῶν δογμάτων αὐτῆς τὰ καθιερωμένα θρησκευτικὰ ἢ κοινωνικὰ δόγματα τῆς φιλανθρωπίας.

Ἡ τε θρησκευτικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ἠθικὴ παραγγέλλουσιν ἔκπαλαι τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλ' ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία διδάσκει, ὅτι αὕτη δύναται νὰ καταστῇ ἐπιβλαβὴς τῇ κοινωνίᾳ ὡς θεσμὸς τοῦ κράτους, παρέχουσα εὐρὺ στάδιον εἰς τοὺς φυγοπόνους καὶ τοὺς ἀέργους. Εἶνε διὰ τοῦτο ἄσπλαγχνος καὶ ἀνήθικος; ὡς ἐπιστήμη διδάσκει, ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος δέον νὰ ἀναθέτῃ τὴν συντήρησιν ἑαυτοῦ εἰς τὴν ἰδίαν ἐργασίαν, εἰς τὴν αὐτοβοήθειαν Ὁ ἐργαζόμενος, καὶ ἠθικῶς, καὶ πνευματικῶς, καὶ σωματικῶς εὐεκτεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν Ἡ ἐργασία εἶνε ἀφετηρία τοῦ πλούτου καὶ τῆς κοινωνικῆς ὑγιείας. Τοῦτο διδάσκει ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία· καταδικάζει ἄρα τοὺς κοινωνικοὺς ἐκείνους θεσμούς, οἵτινες δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀργίας καὶ τῆς φυγοπονίας.

Ἀλλὰ δὲν συμπεραίνεται ἐκ τούτου, ὅτι ἐπιτάσσει τὴν ἀσπλαγχνίαν, προσβάλλουσα τὴν ἐλεημοσύνην ὡς θεσμόν. Τοὐναντίον δι' ὅλων τῶν θεωριῶν αὐτῆς καὶ τῶν διδαγμάτων, ἐμμέσως ἢ ἀμέσως, ὑποδεικνύει τὴν ἀρχὴν τῆς συμπράξεως ὡς τὸ ἀσφαλέστατον τῶν κοινωνικῶν θεμελίων, ἄρα τῆς τε ἠθικῆς καὶ τῆς ὑλικῆς τῶν λαῶν εὐημερίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

Σημασία καὶ χρησιμότης τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία σκοπὸν προτίθεται νὰ καταστήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν εὐχερεστέραν τὴν κοινωνικὴν εὐημερίαν. Ἀποστολὴ τοιαύτη βεβαίως δὲν εἶνε ἀναξία λόγου· διαφέρει τὰ σπουδαιότατα τῶν συμφερόντων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ *Laveleye*,[1] ὁ ἰατρὸς ὑποχρεοῦται νὰ γινώσκῃ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, νὰ καθορίζῃ τὰς νόσους αὐτοῦ, νὰ διαγράφῃ τὰ φάρμακα, ὡς καὶ τὴν ὑγιεινὴν δίαιταν. Τοῦτο δ' ἐπίσης πρέπει νὰ πράξῃ καὶ ὁ Οἰκονομολόγος διὰ τὸ κοινωνικὸν σῶμα. Πρέπει νὰ γινώσκῃ κατὰ τὸ ἐνὸν τὸν ὀργανισμὸν αὐτοῦ, τὴν λειτουργίαν, τοὺς νόμους, καθ' οὓς αὕτη διεξάγεται. Ἐν τοιαύτῃ ἐκ τῶν προτέρων γνώσει δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν ἀποστολήν του.

Τοιαύτη οὖσα ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία εἶνε ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, διαφέρουσα οὐ μόνον τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος ἀφοσιουμένους εἰς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις.

Ἡ πρώτη φροντὶς καὶ ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου, ἐν οἱᾳδήποτε περιόδῳ τοῦ βίου αὐτοῦ, ἐν οἱᾳδήποτε ἡλικίᾳ καὶ κοινωνικῇ τάξει, εἶνε ἡ θεραπεία τῶν σωματικῶν χρειῶν. Αἱ χρεῖαι τοῦ σαρκίου εἶνε αἱ ἐπιτακτικώταται τῶν χρειῶν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ὁ πλοῦτος. Μόνον δι' αὐτοῦ ἐπιτυγχάνεται τὸ ζητούμενον. Ἡ παραγωγὴ δὲ καὶ ἡ διανομὴ τοῦ πλούτου εἶνε τὸ μέλημα καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ἀλλὰ ἡ ἐπιστήμη αὕτη δὲν εἶνε μυστικὴ *Ἀλχημεία* τῆς παραγωγῆς τοῦ πλούτου. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ γνῶσις αὐτῆς, τῶν διεπόντων νόμων, πρὸς παραγωγὴν τῶν χρησίμων εἰς τὸν βίον πραγμάτων. Πρώτιστος ὅρος τῆς παραγωγῆς ἦτο καὶ ἔσται ἡ *ἐργασία* καὶ ἡ σκόπιμος αὐτῆς διεξαγωγή.

1 Eléments d'Economie politique.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οὐχ ἧττον, ἡ ἐπιστήμη αὕτη, εἰ καὶ δὲν παράγει ἀμέσως τὸν πλοῦτον, συντελεῖ ὅμως εἰς τὴν παραγωγήν. Ἐκ τῶν διδαγμάτων αὐτῆς ἀρύεται τὸ ἀνθρώπινον γένος τὸ κεφάλαιον τῶν οἰκονομικῶν γνώσεων αὐτοῦ. Ἀείποτε ὑπῆρξαν ἀνεγνωρισμένοι, ἔστω καὶ ἀμυδρῶς, οἰκονομικοὶ νόμοι, κρατοῦντες ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ πλούτου. Ἦτο ἄγνωστος ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, ἀλλ' ὑφίστατο ἡ οἰκονομικὴ τέχνη.

Ἐπιβάλλεται ἄρα παντὶ ἀνθρώπῳ ἡ γνῶσις τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ἐν πολλοῖς θέλει διεξαγάγῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ μετὰ συνειδήσεως καὶ διακρίσεως· δὲν θέλει πλανηθῇ. Παντὸς οἰκονομικοῦ φαινομένου θέλει γινώσκῃ τὸν λόγον καὶ τὰ γενεσιουργὰ αἴτια. Τὰ φαινόμενα τῆς παραγωγῆς, τῆς κυκλοφορίας, τῆς διανομῆς καὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ πλούτου δὲν θέλουσιν εἶναι ἀπόρρητα, ἀκατάληπτα, προκαλοῦντα ἐν οὐ δέοντι τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ, τὴν ὀργήν. Ἐμβαθύνων εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιστήμης θέλει γινώσκῃ τὰ αἴτια τῆς μείζονος ἢ τῆς ἐλάσσονος παραγωγῆς κατὰ χρόνον καὶ τόπον, τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα τῆς γεωργίας, βιομηχανίας καὶ ἐμπορίας. Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία θέλει διδάξῃ τὰ αἴτια τῆς αὐξήσεως καὶ ἐλαττώσεως τοῦ πλούτου, ἄρα τὰ αἴτια τῆς αὐξήσεως καὶ ἐλαττώσεως τῶν κερδῶν, τῶν μισθῶν, τοῦ εἰσοδήματος. Οὕτως ὁ γινώσκων τοὺς νόμους αὐτῆς δὲν ἀποθαρρύνεται ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ δὲν καταλαμβάνεται ἐξ ὑπερφροσύνης.

Ἀλλὰ μείζονα ἔξουσιν ὠφέλειαν ἐκ τῶν διδαγμάτων τῆς ἐπιστήμης ταύτης ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ ὁ νομοθέτης. Κατανοοῦσιν εὐχερῶς οὗτοι ὁποία οἰκονομικὴ νομοθεσία τυγχάνει προσφυεστέρα ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ· ὁποῖον φορολογικὸν σύστημα κρεῖττον προσαρμόζεται· κατὰ τίνας ἀρχὰς θέλουσι κανονισθῇ προσφορώτερον τὰ τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, τὰ τῆς οἰκονομικῆς πίστεως. Θέλουσι σκεφθῇ καὶ ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ κρείττονος συστήματος ἐν τῇ παραγωγῇ καὶ κυκλοφορίᾳ τῶν προϊόντων, τοῦ τῆς ἐλευθέρας ἐμπορίας, ἢ τοῦ τῆς προστασίας. Συλλήβδην περὶ πασῶν τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων, περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας θέλουσιν ἀποφασίσῃ τὰ κράτιστα καὶ τὰ μᾶλλον εἰς τὸν τόπον συμφέροντα.

Ὡς προσφυῶς παρατηρεῖ συγγραφεύς τις [1], ψευδὴς ἀστρονομικὴ θεω-

1) *Baudrillart* Manuel d'Economie politique.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρία δὲν κωλύει τὴν γῆν νὰ κινῆται περὶ τὸν ἄξονά της, τὸ δὲ σύμπαν ν' ἀκολουθῇ τὴν ἀπ' αἰώνων πορείαν αὐτοῦ. Ὁ ἱστορικὸς δύναται ν' ἀστοχῇ ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν αἰτίων τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρακμῆς τῶν λαῶν, ἀλλὰ ψευδὴς θεωρία περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ πλούτου, περὶ οἰκονομικῆς πίστεως, περὶ φορολογίας, περὶ ἐμπορίας, δύναται νὰ προκαλέσῃ φοβερὰς συνεπείας, νὰ περιαγάγῃ λαὸν ὁλόκληρον εἰς ὄλεθρον. Αἱ οἰκονομικαὶ κρίσεις καὶ καταστροφαὶ εἶνε συνήθως προάγγελοι κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν κρίσεων καὶ καταστροφῶν. Ἡ διοίκησις ἔθνους τινὸς δὲν ἀπαιτεῖ μόνον προσωπικὴν εὐφυΐαν· πρωτίστως ἀπαιτεῖται γνῶσις βαθεῖα κατά τε θεωρίαν καὶ κατὰ πρᾶξιν τῶν οἰκονομικῶν νόμων καὶ φαινομένων.

Ἐν ἔτει 1810, ἐπὶ τῆς ἀκμῆς ἔτι τοῦ Ναπολέοντος, ἐρρήθη: «Ὑπάρχει μοναρχὴς ἐξίσου ἰσχυρὸς ὡς ὁ Ναπολέων· οὗτος εἶνε ὁ Ἀδὰμ Σμίθ.» Οἱ μέγιστοι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῶν νεωτέρων χρόνων εἶνε οἱ ἐπιτυχόντες ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτῶν ἐνεργείᾳ. Οὗτοι ἐγένοντο εἰσηγηταὶ τελεσφόρων οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων.

Ὁ πολιτικὸς ἀνήρ, ὡς Οἰκονομολόγος, δὲν πρέπει νὰ γινώσκῃ μόνον τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα, ἀλλὰ πρωτίστως νὰ ἔχῃ ὀρθὸν νοῦν, προσήκουσαν ἐκτίμησιν καὶ χρησιμοποίησιν πάντων τούτων. Τοιοῦτος ὤν, καθίσταται ψυχρὸς καὶ ἀμερόληπτος ἐκτιμητής, βλέπων τὰ πράγματα ὡς εἶνε καὶ οὐχὶ ὡς πρέπει νὰ ἦνε· πειθόμενος μεταβάλλει γνώμην, δὲν ἐμμένει εἰς τὴν ἀρχικήν. Παράδειγμα ἀξιομίμητον παρέχει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Ροβέρτος Πήλ, ἀποδεξάμενος κατόπιν μακρῶν ἀγώνων τὰ ἐλεύθερα οἰκονομικὰ δόγματα τῶν περὶ τὸν Ριχάρδον Κόβδεν.

Ὁ Οἰκονομολόγος πρέπει νὰ ᾖνε ἀνώτερος τῶν κοινῶν προλήψεων. Τὸ πολὺ πλῆθος ἐθίζεται εἰς τὸ καθεστώς, τὰ παραδεδομένα, καλοῦν αὐτὰ πεῖραν, ὀρθὸν νοῦν. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη εἶνε ἀνωτέρα αὐτῶν.

Πλέον ἢ ἅπαξ ἡ ἐπιστήμη, ὑφισταμένη τὴν ἐπίδρασιν κοινῶν προλήψεων ἢ συμφερόντων, διεμαρτυρήθη κατ' ἀγαθῶν οἰκονομικῶν θεσμῶν, πολλάκις δὲ καὶ κατὰ παντὸς νεωτερισμοῦ. Οὕτως ἀπεφάνθη κατὰ τοῦ συστήματος τῶν μηχανῶν, κατὰ τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς, κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τέλους, κατὰ πλείστων οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἐφευρέσεων, βλέπουσα τὴν ζημίαν ὀλίγων, τυφλώττουσα δὲ πρὸς τὸ ὄφελος τῶν πολλῶν. Ὁ ἀληθὴς Οἰκονομολόγος δὲν θέλει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὀρρωδήσῃ ἐκ τούτου. Ἔχων ὑπ' ὄψει τὸ κοινὸν συμφέρον, θέλει προβῇ εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον.

Μεγάλαι πρόοδοι, κοινωνικαί, πολιτικαί, οἰκονομικαὶ συνετελέσθησαν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἄξιαι τῆς ἰδιαιτέρας ἐκτιμήσεως καὶ μνείας τῆς ἱστορίας. Ὁ Γλάδστων, καταδεικνύων πρό τινων ἐτῶν τὰ μεγάλα ἔργα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, παρέρχεται ἐν σιγῇ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα καὶ περιορίζεται εἰς δύο μόνον γεγονότα : τὴν νέαν οἰκονομικὴν πολιτικήν, ἐρειδομένην ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς καὶ τὴν ἐν ἔτει 1861 ἵδρυσιν τῶν ταχυδρομικῶν ταμιευτηρίων. Ταῦτα δ' ἀναντιρρήτως ὀφείλονται εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἰδεῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

.....

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Οἰκονομικαὶ περίοδοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει χρείας, πρὸς ὧν τὴν θεραπείαν, μὴ ἐπαρκούσης τῆς φύσεως, δέον νὰ ἐργασθῇ.

Ἡ ἀνάγκη ἄρα τῆς ἐργασίας ἀναπτύσσεται ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ ἡ τῆς ἀποταμιεύσεως, ἕνεκα τῆς περὶ τοῦ μέλλοντος προνοίας.

Οὕτως ἐκδηλοῦται ἡ πρώτη οἰκονομικὴ ἐνέργεια, στοιχειώδης μέν, ἀλλὰ καθισταμένη μία τῶν συνθηκῶν τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ἀνθρώπων.

Ἕκαστος λαός, ἀπόσπασμα ὢν καὶ μέλος τῆς μεγάλης ἀνθρωπίνης οἰκογενείας, οὕτως ἄρχεται τῆς οἰκονομικῆς δράσεως. Ἀλλά, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐπέρχεται διάφορος ἡ ἐξέλιξις, ὑφισταμένη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου, φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν.

Πᾶσα ἱστορικὴ περίοδος παρουσιάζει ἰδίαν οἰκονομικὴν φυσιογνωμίαν. Δυσχερὲς ἐν τούτοις νὰ ὁρισθῇ, ὁποία ἦτο ἀκριβῶς ἡ πρώτη.

Ἐκ τῶν εἰδήσεων, ἃς ἔχομεν περὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ πρωτογόνῳ αὐτῶν καταστάσει, συμπεραίνομεν ὅτι οὗτοι ἦσαν *φυτοφάγοι*. Πολλοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ φυτοφαγία εἶνε τροφή, φυσικωτέρα τῆς κρεωφαγίας. Κατ' ἀρχὴν βεβαίως δὲν εἶνε ἀδιάφορον τοῦτο εἰς τὴν οἰκονομικήν. Ἀλλ' οὐ τοῦ παρόντος τὸ ζήτημα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ χρῆσις τοῦ πυρὸς πρὸς θεραπείαν τῶν ἀνθρωπίνων χρειῶν (τροφῆς, θερμάνσεως), ἀποτελεῖ σπουδαῖον σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐν τῇ Οἰκονομικῇ (Προμηθεύς).

Ἐν τῇ ἐπικοινωνίᾳ τῶν διαφόρων φυλῶν, ἥτις διεξάγεται ὁτὲ μὲν διὰ τοῦ πολέμου, ὁτὲ δὲ διὰ τῆς εἰρηνικῆς συνεννοήσεως, ἐφευρίσκονται νέοι τρόποι καὶ τέχναι πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν, σημαίνονται ἄρα διάφοροι φάσεις ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Τούτων κυριώταται εἶνε αἱ ἀκόλουθοι :

Α) ΘΗΡΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Κατ' αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος ζῇ ἐκ τῆς *θήρας* ἐπί τε τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Διάγει συνήθως ἐν τοῖς δάσεσιν, ἢ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν καὶ τῶν θαλασσῶν. Περίοδος ἀγρίου ἀγῶνος, ὃν διεξάγει διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διατιθεμένων ἀτελῶν μέσων ἀμύνης καὶ προσβολῆς κατὰ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, τῶν ἀγρίων θηρίων καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ ὄντων. Ὁ ἄνθρωπος, ἐκ τοῦ ἀγῶνος, καθίσταται ἀγριώτερος τοῦ εἰρηνικοῦ φυτοφάγου, ἀλλ' ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ ἐνισχύσει ὑπολανθάνουσι καὶ ὑποθάλπονται τὰ σπέρματα τῆς μετὰ ταῦτα κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐνεργείας καὶ ζωῆς.

Ἤδη καθίσταται κοινωνικώτερος, ὀργανοῦται εἰς ὁμάδας, ἐπιδιωκούσας τὸν αὐτὸν σκοπόν, κατανοεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς συμπράξεως.

Ἡ παραγωγὴ χρησιμεύει πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν, ἀλλὰ τούτων σὺν τῷ χρόνῳ πολλαπλασιαζομένων, ἐκδηλοῦται ἡ ἀνάγκη βιομηχανικωτέρας παραγωγῆς, πρὸς δὲ καὶ ἀποταμιεύσεως. Γίνεται τὸ πρῶτον χρῆσις τοῦ *ἅλατος* πρὸς συντήρησιν τῶν ἀποταμιευομένων διὰ τὰς χρείας τοῦ μέλλοντος ζῴων.

Ἡ χρῆσις τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἅλατος, ἡ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπερχομένη περιβολὴ τοῦ σώματος ἐκ τῆς δορᾶς τῶν φονευομένων θηρίων, ἡ κατασκευὴ κατοικίας, θεραπευούσης τὰς στοιχειωδεστάτας τῶν χρειῶν, εἶνε ἐκ τῶν πρώτων ἐκδηλώσεων τῆς ἀνθρωπίνης βιομηχανίας.

Πρὸς τοῦτο γεννᾶται τὸ *κεφάλαιον*, ἀποτελούμενον ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ μορφῇ ἐκ τῶν θηρευτικῶν καὶ λοιπῶν βιωφελῶν ἐργαλείων, ἅτινα κατασκευάζει ὁ ἄνθρωπος πρὸς συμπλήρωσιν τῶν περιωρισμέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νων αὐτοῦ σωματικῶν δυνάμεων. Δι' αὐτῶν ἡ οἰκονομικὴ δύναμίς του πολλαπλασιάζεται.

Τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα εἶνε ξύλινα, ἀλλ' ἰδίᾳ λίθινα ὡς στερεώτερα (λιθίνη ἐποχή). Ἕκαστος κατασκευάζει τὸ ἐργαλεῖον αὐτοῦ. Πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἴσοι· οὐδεὶς δοῦλος. Ἄρχεται ἤδη ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων.

Ἀντικείμενα τῆς πρώτης παραγωγῆς εἶνε καρποὶ τῆς γῆς, ζῷα ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Ἡ δὲ ἰδιοκτησία ὑφίσταται ἐπὶ τῶν κινητῶν μόνον πραγμάτων.

Θεραπευομένων προσφυέστερον τῶν χρειῶν, ὁ πληθυσμὸς αὐξάνεται μᾶλλον ἢ ἐν τῇ προτέρᾳ περιόδῳ. Ἀλλὰ πολιτισμὸς δὲν ὑφίσταται. Πλάνης ὑφίσταται βίος καὶ ἀλληλομαχία.

Β) ΠΟΙΜΕΝΙΚΗ Ἢ ΝΟΜΑΔΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ὁ ἄνθρωπος ἤδη καθίσταται μονιμώτερος, κατανοῶν ἔτι μᾶλλον τὴν ἀνάγκην τῆς οἰκογενείας. Ἀποζῇ ἰδίᾳ ἐκ τῆς *κτηνοτροφίας*. Τὸ θηρίον ἐξημεροῦται, καθιστάμενον ὑπηρετικὸν τῶν χρειῶν αὐτοῦ. Ὁ κοινωνικὸς βίος ἐκδηλοῦται πληρέστερον.

Ἡ ἐργασία διοργανοῦται σκοπιμώτερον, μεταξὺ φύσεως καὶ ἀνθρώπου ἀναπτύσσεται συμμαχία πρὸς παραγωγήν. Μείζων δ' εἶνε ἡ ἐπίδρασις τούτου ἐπ' ἐκείνης.

Τὸ κτῆνος δὲν εἶνε μόνον ἀντικείμενον τροφῆς, ἀλλὰ καὶ συνεργασίας, *ἐπικουρικόν*. Ἀποτελεῖ μέρος τοῦ κεφαλαίου, εἶνε ἀντικείμενον κτήσεως.

Ἡ ἔγγειος κτῆσις εἶνε *κοινή*, ἀνήκουσα ἐξ ἀδιαιρέτου εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν, τὴν κοινότητα, καὶ ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ εἰς τὴν φυλήν, μεταβάλλουσαν αὐτὴν κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους.

Χαρακτὴρ τῶν λαῶν τῆς περιόδου ταύτης εἶνε ὁ *νομαδικὸς βίος*, ἡ ἑκουσία ἢ ἡ καταναγκαστικὴ μετάβασις αὐτῶν ἀπὸ χώρας εἰς χώραν.

Ἀποτελουμένου πληρέστερον ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ τοῦ κεφαλαίου, ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ καὶ τῇ διανομῇ ἐπέρχεται ἀνισότης· ἐντεῦθεν δὲ ὁ *πλοῦτος* καὶ ἡ *πενία*. Ἐν τῷ προηγουμένῳ καθεστῶτι τῆς κοινωνι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κῆς ἰσότητος δὲν ὑφίστατο δουλεία, ἀλλ' ἤδη ἄρχεται ἀναπτυσσομένη καὶ καθιερουμένη ὡς κοινωνικὸς θεσμός, ἐπὶ τέλους *θεία τάξις*. Τὰ ἰσχυρότερα ὄντα, ἄτομα ἢ λαοί, ὑποτάσσουσι τὰ ἀσθενέστερα, ἁρπάζουσι τὰς κτήσεις αὐτῶν, καθισταμένων ὑπηρετικῶν.

Οὐχ ἧττον πολιτισμός τις ἄρχεται ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ· καταστέλλονται πως τὰ ἄγρια ἔνστικτα. Ὀργανοῦται κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς βίος (πατριαρχικὴ οἰκογένεια ἐν εὐρείᾳ πολιτικῇ σημασίᾳ).

Ὁ οἰκονομικὸς βίος ὀργανοῦται ἐπίσης, ὑφιστάμενος μεῖζον τὴν ἀρχὴν τῆς ἑνότητος καὶ τῆς κοινοπραξίας. Ἡ παραγωγὴ καθίσταται οἰκογενειακή, μᾶλλον εἶνε κατάδηλος ἡ ἀνάγκη τῆς *ἀποταμιεύσεως* καὶ τὰ αὐτῇ ἐπακόλουθα. Ἀναπτύσσεται ἐπίσης ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀνταλλαγή, *μεταβλητική*, «ἀρξαμένη ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, τῷ τὰ μὲν πλείω, τὰ δ' ἐλάττω ἔχειν τοὺς ἀνθρώπους»[1].

Τὴν οἰκονομικὴν ταύτην ἀνάπτυξιν παρακολουθεῖ πολιτικὴ πρόοδος, τὰ ἤθη ἐξημεροῦνται, ἀναπτύσσεται τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, αἴρεται δὲ πρὸς τὸν ἔξω τῶν αἰσθήσεων, πρὸς ἰδανικόν τινα κόσμον, ἡ φαντασία. Ὁ ἄνθρωπος καθίσταται κοινωνικώτερος. Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ εὑρίσκουσι τὴν πρώτην ἀφετηρίαν θεμελιώδεις θεσμοί, προσηκόντως ἐξασφαλιζόμενοι (ἰδιοκτησία, οἰκογένεια, κληρονομία)· τὴν πολυανδρίαν διαδέχεται ἡ πολυγυνία. Ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει μείζονα καὶ εὐρυτέραν ἑαυτοῦ συνείδησιν.

Γ) ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἐφέστιος ἥρως καὶ εὐεργέτης τῆς περιόδου ταύτης εἶνε ὁ *Τριπτόλεμος*. Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία, μετὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἅλατος, χρησιμοποιεῖ τὸν σῖτον, προβαίνουσα ἤδη ἐν περαιτέρω βῆμα πρὸς τὸν πολιτισμόν. Μεγάλη σημαίνεται οἰκονομικὴ πρόοδος διὰ τῆς καλλιεργίας τοῦ σίτου, τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας. Εἶνε τὰ σύμβολα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐνομίας, ἱερὰ δῶρα τῶν θεῶν, τοῦ Τριπτολέμου, τοῦ Διονύσου, τῆς Ἀθηνᾶς.

Τότε κατὰ πρῶτον πραγματοῦται ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου κατάκτη-

1 Ἀριστοτ. Πολιτικὰ Α'. 3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σις καὶ χρησιμοποίησις τῆς γῆς. Ὁ βίος καθίσταται μονιμώτερος· ἡ ἰδιωτικὴ κτῆσις ἀπὸ κοινοτικῆς *οἰκογενειακή*. Διὰ τῆς κρείττονος καλλιεργίας τῆς γῆς τὰ εἴδη τῆς παραγωγῆς αὐτῆς πολλαπλασιάζονται.

Ἡ μονιμότης τῆς κατοικίας δημιουργεῖ ἀλληλεγγύην μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ἐδάφους· νοεῖται ἤδη ἡ *πατρὶς* καὶ τὰ παρακόλουθα αἰσθήματα· ὁ οἰκονομικὸς βίος ρυθμίζεται σκοπιμώτερον, ἀποτελεῖται δὲ πολιτεία καὶ ἔννομος τάξις.

Ἡ γεωργικὴ κοινωνία παρίστησι τὸν τύπον τῆς ἡμερότητος. Πολλαπλασιάζονται μὲν αἱ χρεῖαι, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐργασία ἐκδηλοῦται ζωηροτέρα.

Ἐν τῇ παραγωγῇ τῶν προϊόντων τῆς φύσεως συμπράττει καὶ ἡ τέχνη. Ἀλλ' ἡ κατανάλωσις ὑπερβαίνει τὰς ἀξιώσεις τῶν ἀτομικῶν χρειῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἀνταλλαγὴ ἐπεκτείνεται εἰς εὐρύτερον κύκλον, τὸ πρῶτον ἐντός, εἶτα δ' ἐκτὸς γεωγραφικῆς τινος περιφερείας.

Ἡ κατὰ τὴν προτέραν περίοδον γεννηθεῖσα δουλεία καθίσταται ἤδη θεμελιώδης κοινωνικὸς θεσμός· ἐκπροσωπεῖ οἰκονομικὴν ἰδιάζουσαν σημασίαν.

Ἡ κοινωνία ἀποτελεῖται ἐξ ἐλευθέρων καὶ δούλων, τὸ μὲν ἐκ κατακτήσεως, τὸ δὲ ἐξ ἀνταγωνισμοῦ καὶ ἐπικρατήσεως σὺν τῷ χρόνῳ τῶν ἰσχυροτέρων ἐπὶ τῶν ἀσθενεστέρων.

Ἡ σύστασις τῆς δουλείας προέρχεται οὐ μόνον ἐξ ἀναπτυσσομένης φιλανθρωπίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ οἰκονομικοῦ ὑπολογισμοῦ. Πρότερον ὁ ἡττώμενος ἐφονεύετο, ἤδη γίνεται *οἰκέτης*. Ἔχει ἡ δουλεία καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς. Οἱ κύριοι, οἱ μὴ ἐργαζόμενοι σωματικῶς πρὸς συντήρησιν, ἐπιδίδονται εἰς τὴν θεραπείαν εὐγενεστέρου σκοποῦ, εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος.

Δ) ΕΜΠΟΡΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἤδη ἡ ἐργασία καὶ ἡ αὐτῇ ἑπομένη κατάκτησις τοῦ φυσικοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ ἠθικοῦ, ἀναγνωρίζεται θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ἐπὶ τὸ τελειότερον δ' ὀργανοῦται ὅ τε κοινωνικὸς καὶ ὁ οἰκονομικὸς βίος τῶν λαῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τότε κατὰ πρῶτον σχηματίζονται **πόλεις**, κέντρα ἀνθρώπων, πολλαχόθεν συνερχομένων πρὸς ἐπιδίωξιν κοινοῦ σκοποῦ. Ὁ βίος καθίσταται ἀνησυχώτερος, ἀπόλλυσι δὲ τὸν ἥρεμον χαρακτῆρα τῆς γεωργικῆς περιόδου.

Ἡ ἀνάγκη τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων ἐκδηλοῦται κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ. Ἀποτελεῖται ἡ κοινωνικὴ διαίρεσις τῶν τάξεων, θεραπευούσης ἑκάστης ὡρισμένον κλάδον ἐργασίας καὶ παραγωγῆς, ἀναπτύσσεται δὲ παραλλήλως ἡ τέχνη καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτῇ ἐπακόλουθα.

Ἐκ τοῦ διὰ τῆς τέχνης πολλαπλασιασμοῦ τῶν προϊόντων καὶ τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν ἀπὸ χώρας εἰς χώραν προάγεται ἡ **ἐμπορία**. Δι' αὐτῆς ἀπόλλυσιν ἡ παραγωγὴ τὸν τοπικὸν χαρακτῆρα καὶ λαμβάνει διεθνῆ σημασίαν, σκοποῦσα τὴν θεραπείαν τῶν χρειῶν, οὐ μόνον τῶν ἐν ὡρισμένῃ γεωγραφικῇ περιφερείᾳ βιούντων ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Κατὰ πρῶτον ἡ ἀνταλλαγὴ διεξάγεται εἰς εἶδος. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε δυσχερές. Τούτου ἕνεκα ἐνωρὶς εὑρέθη μέτρον, χρησιμεῦον εἰς παράστασιν τῆς ἀξίας τῶν ἀνταλλασσομένων πραγμάτων (βοῦς, σῖτος, ἅλας, τέϊον κτλ.). ἡ ἀνταλλαγὴ διευκολύνεται, ἀλλὰ καὶ οὕτω διεξαγομένη, ἀποδείκνυται σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεπαρκής. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη καθορισμοῦ προσφορωτέρου ἀνταλλακτικοῦ ὀργάνου, παγκοσμιωτέρου. Τοιοῦτο θεωρεῖται τὸ **μέταλλον**, ἅτε μᾶλλον στερεὸν καὶ προσφυὲς πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐπικοινωνίας καὶ συναλλαγῆς.

Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νομίσματος ἡ παραγωγὴ (γεωργική, βιομηχανική), ὁ πλοῦτος ἐν γένει λαμβάνει τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Ὁ πολιτισμὸς προβαίνει, συντελεῖται οὐ μόνον ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν γνώσεων, τῶν ἰδεῶν, τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν, αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις εὐρύνονται, καθίσταται δὲ καθολικωτέρα ἡ ἀνθρωπίνη ἰδέα.

Ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης τῶν λαῶν προβαίνει, ἀναπτυσσομένη ἐπὶ εὐρυτέρου ἐδάφους παγκοσμίου δράσεως· τὰ περιωρισμένα λαοῦ τινος συμφέροντα ὑποχωροῦσιν εἰς τὰ καθολικά.

Μέγα γεγονὸς τῆς περιόδου ταύτης εἶνε ἡ εἰσαγωγὴ τῆς **πίστεως** ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς σχέσεσιν. Αὕτη ἐνισχύει οὐ μόνον τὴν παραγω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γικὴν τῶν ἀνθρώπων ἐργασίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν σύσφιγξιν τῶν ἀμοιβαίων συμφερόντων.

Ἀλλ' ἰδίᾳ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς περιόδου ταύτης ἡ δύναμις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἐφευρέσεων αὐτῶν καὶ ἀνακαλύψεων εἰς τὰς τέχνας τοῦ βίου. Ἥ τε διὰ ξηρᾶς καὶ ἡ διὰ θαλάσσης ἐπικοινωνία προάγονται τεραστίως· αἱ δυνάμεις τῶν λαῶν πολλαπλασιάζονται, ὁ πλοῦτος ἐπίσης καὶ σὺν αὐτῷ ἡ ἀνθρωπίνη ἠθικότης, ἡ ὑλικὴ εὐημερία, ἡ πνευματικὴ πρόοδος, ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις.

Παρατηρητέον ἐπίσης, ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ οἰκονομικῇ περιόδῳ, τῇ καθ' ἡμᾶς, ἀνεγνωρίσθη ὑπὲρ τὰς προηγουμένας ἡ ἐν τῷ βίῳ σημασία καὶ σπουδαιότης τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰδιοκτησίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ Ἐπιστήμη τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἐξελίξει.

Καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς γενεὰς ὁ ἄνθρωπος, μόλις ἤρξατο ἐρευνῶν περὶ τῆς ἀρχῆς, τῆς φύσεως καὶ τῶν αἰτίων τῶν πραγμάτων, ἠσχολήθη καὶ περὶ τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος. Τίνι τρόπῳ παράγεται ἀφθονώτερον καὶ σκοπιμώτερον ὁ πλοῦτος, πῶς κυκλοφορεῖ, διανέμεται καὶ καταναλίσκεται προσφυέστερον ὑπὲρ τῶν χρειῶν. Ἐν οἱᾳδήποτε ἠθικῇ καὶ πνευματικῇ καταστάσει καὶ ἂν διετέλει, τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν διέλαθε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ.

Οὐχ ἧττον ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἐμελετήθη βραδύτερον ἐν παραβολῇ πρὸς ἄλλον κύκλον ἀνθρωπίνων ἐρευνῶν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν βεβαίως ποικίλαι κοινωνικαὶ καὶ ἱστορικαὶ συνθῆκαι καὶ περιστάσεις. Δύναταί τις δ' εἰπεῖν, ὅτι αὕτη εἶνε ὅλως πλάσμα τῶν νεωτέρων αἰώνων.

Οὐχ ἧττον, παλαιὰ ἢ νέα, εἶνε μία τῶν οὐσιωδεστάτων ἐπιστημῶν. Ἡ γνῶσις ἄρα τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς ἐξελίξεως, ἥτις εἶνε ἅμα καὶ γνῶσις τοῦ οἰκονομικοῦ παρελθόντος τῶν λαῶν, καθίσταται τὰ μάλιστα διαφέρουσα. Ἀμερικανὸς φιλόσοφος ἀπεκάλει τὴν ἱστορίαν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας βιβλίον ἀγαθὸν καὶ ἐπωφελές, ὅσον οὐδεμία τῶν ἱερῶν Βίβλων τῶν γενεῶν τοῦ παρελθόντος. Ὀρθὸν ἢ μὴ τοῦτο, ἀδιάφορον. Ἂν ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη εἶνε μία τῶν οὐσιωδεστάτων κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ἐπίσης ἡ ἱστορία αὐτῆς παρέχει τὸ ἀνάλογον διαφέρον καὶ τὴν προσήκουσαν διδασκαλίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ.

Ὡς ἐπιστήμη ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἄρχεται τὸ πρῶτον κατανοουμένη ἐν Ἑλλάδι. Τὸ κοινωνικὸν καθεστὼς τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἀνισότητος ἀνθρώπων καὶ τάξεων, ἐπὶ τῆς ἐλλείψεως πάσης ἐλευθερίας καὶ οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, δὲν ἐπιτρέπει τοῦτο. *Πᾶσα ἡ γῆ βασιλικὴ ἢ ἱερατική.* Ἔννοια πλήρης τῆς ἰδιοκτησίας δὲν ὑφίσταται· ἀναπτύσσεται μὲν ἐνιαχοῦ (Αἴγυπτος, Φοινίκη) ἡ βιομηχανία καὶ ἡ ἐμπορία, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πλήρης οἰκονομικὴ τάξις. Ἐλλείπουσιν ἄρα τὰ κυριώτατα τῶν στοιχείων πρὸς μόρφωσιν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐκδηλοῦται ὀλιγώτερον ἐν Ἑλλάδι.

Στερούμεθα ἀρτίου ἐπιστημονικοῦ ἑλληνικοῦ συγγράμματος περὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἐξ οὗ ἔπεται, ὅτι ἡ ἐπιστήμη αὕτη δὲν ἔσχεν οἵαν αἱ ἄλλαι ἀνάπτυξιν.

Τοῦτο ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τὴν ἀτέλειαν τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς κοινωνίας ἐκείνης.

Βεβαίως οἰκονομικοί τινες θεσμοὶ τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν εἶνε ἄξιοι πολλῆς ἐκτιμήσεως, ἰδίᾳ ἡ τῶν Ἀθηνῶν δημοσιονομία, ἀλλ' ἐν συνόλῳ ἡ οἰκονομικὴ αὐτῶν ὀργάνωσις ὑστερεῖ.

Τὰ αἴτια εἶνε πολλά, ἄξια δὲ μνείας ταῦτα :

Ἡ ἐργασία δὲν ἐτιμᾶτο· αὕτη ἐθεωρεῖτο ἴδιον ἀνελευθέρων ἀνθρώπων, πρὸς οὐδὲν εὐγενές, εἴτε ἐκ φύσεως, εἴτε ἐκ τύχης ἀξίων. Γεωργία, βιομηχανία, ἐμπορία ἦσαν ἀνελεύθερα ἐπαγγέλματα.

Ἡ πολιτεία ἐξεπροσώπει τὰ συμφέροντα εὐαρίθμων ἀτόμων, *ἐλευθέρων* καλουμένων, οἵτινες αὖθις ἀπερροφῶντο ἐν πάσῃ ἐνεργείᾳ ὑπ' αὐτῆς. Ἀποστολὴ αὐτῶν ἦτο τὰ *πολιτικὰ πράττειν* καὶ *στρατεύεσθαι*. Τὰ λοιπὰ τοῖς μετοίκοις καὶ τοῖς δούλοις.

Ὀλίγισται πόλεις κατενόησαν τὴν σημασίαν τῆς σκοπίμου οἰκονο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μικῆς ὀργανώσεως, συνδυασμοῦ τινος τῶν σχέσεων πλουσίων καὶ πενήτων. Ἐντεῦθεν οἱ ἀγῶνες αὐτῶν, πληροῦντες τὰ χρονικὰ τῶν ἀρχαίων πολιτειῶν.

Ἐκ τῶν ἀγώνων τούτων προῆλθε κατ' ἐξοχὴν τὸ ἀποικιακὸν σύστημα τῶν πολιτειῶν ἐκείνων, οὗ γνωστὰ τἀποτελέσματα κατά τε Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Ἀξία πολλοῦ λόγου ἦτο ἡ ἀποικιακὴ νομοθεσία, ἀνωτέρα ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τοῦ προστατευτικοῦ ἀποικιακοῦ συστήματος ἐνίων πολιτειῶν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ὁλεθρίως ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς τάξεως τὸ κηδεμονευτικὸν σύστημα, ὅ περ ἐξήσκησεν ἡ ἀρχαία πολιτεία. Ἔν τε τῇ ἐργασίᾳ καὶ τῇ καθ' ὅλου συναλλαγῇ ἄγνωστος διετέλει ὁ νόμος τῆς ζητήσεως καὶ **προσφορᾶς**. Τὰ πάντα ἐκανονίζοντο ὑπὸ τῆς πολιτείας, ὁ τόκος, οἱ μισθοί. Αὕτη ἦτο ἡ γενικὴ ταξινόμος τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων.

Σώφρονές τινες νομοθετικαὶ μεταρρυθμίσεις κατὰ τῆς τάξεως ταύτης δὲν ἐπέτυχον, διότι ἡ δύναμις τῶν ἠθῶν καὶ τῶν προλήψεων ἦτο ἀνωτέρα τῆς τῶν νόμων.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, οἱ πολῖται ἀνέμενον τὰ πάντα σχεδὸν ἀπὸ τῆς πολιτείας. Οἱ διέποντες τὰ κοινὰ ἐμερίμνων πῶς ἠδύναντο νὰ πλουτίσωσι τὸν λαὸν οὐχὶ διὰ τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ διὰ τῆς παροχῆς τῶν δημοσίων προσόδων. Τὸ δημόσιον χρῆμα ἐθεωρεῖτο κοινὴ κτῆσις, ἔπρεπε νὰ διανέμηται εἰς τοὺς ἰδιώτας.

Παράδειγμα πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ Θεωρικά.

Παραδοξώτατον τῶν οἰκονομικῶν συστημάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο τὸ τοῦ Λυκούργου ἐν Σπάρτῃ. Ἡ κοινότης, καθόλου ἐν τῇ κτήσει, ἐν μέρει ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, εἶνε ὁ χαρακτὴρ τῆς νομοθεσίας ταύτης, ἥτις προὐκάλεσε θαυμαστὰς κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἀλλὰ πλείονας κατηγόρους.

Ὁ Κοινωνισμὸς οὗτος ἔσχε θεωρητικοὺς τὸ πρῶτον μεταξὺ τῶν Σοφιστῶν. Ἐξετόξευσε πικρὰ βέλη ὁ Ἀριστοφάνης κατ' αὐτῶν ἐν ταῖς *Ἐκκλησιαζούσαις*. Εἶτα τὸν Πλάτωνα, καθ' οὗ ἀντεπεξῆλθεν ὁ Ἀριστοτέλης.

Ἐκ τῶν πραγματευθέντων τὰ Οἰκονομικὰ διακρίνονται ὁ *Πλάτων*, ὁ *Ξενοφῶν* καὶ ὁ *Ἀριστοτέλης*. Διάλογός τις περὶ *Πλούτου*, ἐπιγραφόμενος *Ἐρυξίας* καὶ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Πλάτωνα, εἶνε κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πᾶσαν πιθανότητα ἔργον Σωκρατικοῦ τινος φιλοσόφου, τοῦ Αἰσχίνου

Ἀξία λόγου εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος διατύπωσις τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων.

Οὕτως ἀναλύονται τὰ κατ' αὐτήν : « Ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης, ἀλλὰ πολλῶν ἐνδεής . . . Οὕτω δὴ ἄρα παραλαμβάνων ἄλλος ἄλλον ἐπ' ἄλλου χρείᾳ, πολλῶν δεόμενοι, πολλοὺς εἰς μίαν οἴκησιν ἐγείραντες κοινωνούς τε καὶ βοηθούς, ταύτῃ τῇ ξυνοικίᾳ ἐθέμεθα *πόλιν* ὄνομα. . . Πρώτη γε καὶ μεγίστη τῶν *χρειῶν* ἡ τῆς *τροφῆς* παρασκευή, δευτέρα δὲ *οἰκήσεως*, τρίτη δ' *ἐσθῆτος*... Πῶς ἡ πόλις ἀρκέσει ἐπὶ τοσαύτην παρασκευήν; ἄλλο τι γεωργὸς μὲν εἷς, ὁ δὲ οἰκοδόμος,—ἄλλο δέ τις ὑφάντης ; ἢ καὶ σκυτοτόμον αὐτόθι προσθήσομεν, ἤ τιν' ἄλλον τῶν περὶ τὸ σῶμα θεραπευτήν ; — Ἕνα ἕκαστον τούτων δεῖ τὸ αὑτοῦ ἔργον ἅπασι *κοινὸν* κατατιθέναι, οἷον τὸν γεωργὸν ἕνα ὄντα παρασκευάζειν σιτία τέσσαρσι καὶ τετραπλάσιον χρόνον τε καὶ πόνον ἀναλίσκειν ἐπὶ σίτου παρασκευῇ καὶ ἄλλοις κοινωνεῖν, ἢ ἀμελήσαντα ἑαυτῷ μόνον τέταρτον μέρος ποιεῖν τοσούτου χρόνου, τὰ δὲ τρία, τὸ μὲν ἐπὶ τῆς οἰκίας παρασκευῇ διατρίβειν, τὸ δὲ ἱματίου, τὸ δὲ ὑποδημάτων, καὶ μὴ ἄλλοις κοινωνοῦντα, πράγματα ἔχειν;»... Ψυχολογικὰ αἴτια τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας : «πρῶτον μὲν φύεται ἕκαστος οὐ πάνυ ὅμοιος ἑκάστῳ, ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν.» [1]

Περίεργα εἶνε ἐπίσης τὰ περὶ *νομίσματος*, «συμβόλου τῆς ἀλλαγῆς ἕνεκα.» Τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τοῦ φιλοσόφου εἶνε μὲν ἄξιον μελέτης, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ἄστοχον.

Ὁ Ξενοφῶν δὲν διαφέρει τοῦ Πλάτωνος. Ἐκτιμᾷ μὲν τὴν Γεωργίαν, «μητέρα καὶ τροφὸν τῶν ἄλλων τεχνῶν· ἧς εὖ φερομένης ἔρρωνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἅπασαι,»[2] ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῆς Βιομηχανίας καὶ τῆς Ἐμπορίας δὲν εἶνε καὶ οὗτος ἀνώτερος τῶν συγχρόνων.

Ὁ Ἀριστοτέλης κατανοεῖ κρεῖττον τὴν φύσιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων, οὐχ ἧττον ὑποκύπτει ἐπίσης εἰς τὰς κρατούσας προλή-

1 Πολιτ. Β'. XI

2 Οἰκονομικὸς Ε'. 17.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ψεις. Διαιρεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς φύσει *ἐλευθέρους* καὶ *δούλους*. Οἱ ἐλεύθεροι εἶνε προωρισμένοι διὰ τὸν πολιτικὸν βίον· διότι «ἄσχολον καὶ ταπεινὴν ποιοῦσι τὴν διάνοιαν αἱ βάναυσοι τέχναι.»

Κατανοεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ πλούτου, οὐχὶ «πλήθους νομίσματος,» ἀλλὰ «πλήθους ὀργάνων οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν.» Τὸ νόμισμα εἶνε *λῆρος* καὶ εἷς *νόμος* παντάπασι, φύσει δ' οὐδέν, ὅτι μεταθεμένων τε τῶν χρωμένων, οὐδενὸς ἄξιον οὔτε χρήσιμον πρὸς οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐστί, καὶ νομίσματος πλουτῶν πολλάκις ἀπορήσει τῆς ἀναγκαίας τροφῆς.»

Διττὴ εἶνε ἡ φύσις τοῦ νομίσματος· τὸ μὲν εἶνε ἀνταλλακτικὸν μέσον, «οἷον ὑπάλλαγμα κατὰ συνθήκην,» τὸ δὲ μέτρον, σύμμετρα ποιῆσαν, ἰσάζει . . . εἶνε στοιχεῖον καὶ πέρας τῆς ἀλλαγῆς, μετρεῖται γὰρ πάντα νομίσματι.»

Ὁ τόκος καταδικάζεται· «γίγνεται νόμισμα νομίσματος· ὥστε καὶ μέγιστον παρὰ φύσιν οὗτος τῶν χρηματισμῶν ἐστίν.»

Ὁ φιλόσοφος δὲν εἶνε πολέμιος τῶν μονοπωλίων. «Ἔνιαι τῶν πόλεων τοῦτον ποιοῦνται τὸν πόρον, ὅταν ἀπορῶσι χρημάτων· μονοπωλίαν γὰρ τῶν ὠνίων ποιοῦσιν.»[1]

Τοιαύτη εἶνε ἐν συνόψει ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἐν Ἑλλάδι.

Ἐν Ρώμῃ ἐπίσης δὲν ἀνεπτύχθη διὰ τοὺς αὐτοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λόγους. Ἡ ρωμαϊκὴ πολιτεία ἦτο πολιτική, στρατιωτική, ἥκιστα δὲ οἰκονομικὴ καὶ βιομηχανική. Καὶ ἐθεραπεύθη μὲν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἡ γεωργία, ἀλλ' εἶτα παρημελήθη ἐξ ὁλοκλήρου.

Δόγμα τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας ἦτο ἡ κατάκτησις καὶ διοίκησις τῶν ἡττημένων λαῶν, ὑποχρεουμένων νὰ ἐργάζωνται πρὸς συντήρησιν τῶν νικητῶν. Οὐδεμία ἐλήφθη ποτὲ πολιτικὴ μέριμνα περὶ τῶν οἰκονομικῶν παραγόντων τοῦ βίου. Πάντες ἀπεχθάνονται τὴν ἐργασίαν. Τί ἔντιμον δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ παντοπωλείου; ἔλεγεν ὁ Κικέρων, παραφράζων τὸν Ἀριστοτέλη.

Οὐδεὶς τῶν φιλοσόφων ἢ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς κατενόησεν ἢ ἀνέπτυξε τὰ ἀγαθὰ σώφρονος οἰκονομικῆς ὀργανώσεως. Τιμᾶ-

1 Πολιτικὴ Α', 3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ται μὲν ἐνίοτε ἡ γεωργία, ἀλλ' ὡς ἄσυλον τῶν τεταραγμένων πνευμάτων, οὐχὶ δὲ ὡς σπουδαῖος οἰκονομικὸς συντελεστής. Περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτοκρατορίας ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία ἐπήνεγκεν ἐρήμωσιν ὑλικήν, ἠθικήν, κοινωνικήν. (Latifundia perdidere Italiam).

Παρατηρητέον πρὸς τούτοις, ὅτι τὸ μέχρι τῆς σήμερον θαυμαζόμενον σύστημα τῶν ρωμαϊκῶν ὁδῶν ὑπηγορεύθη ἐκ στρατιωτικῶν μᾶλλον ἢ ἐξ οἰκονομικῶν αἰτίων.

Παρὰ τὰς ἀξιώσεις αὐτῆς ἡ αὐτοκρατορία πρὸς καθίδρυσιν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίας τάξεως, κλονηθείσης ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν ὑπερβολῶν, ἐδείχθη κατωτέρα αὐτῶν. Ἐπήνεγκε τελείαν κοινωνικὴν καταστροφήν.

Τότε ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς ὁ ***Χριστιανισμὸς*** καὶ οἱ ***Βάρβαροι***.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Οἰκονομικαὶ θεωρίαι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Μεταναστεύσεως χρόνων μέχρι τῆς Μεταρρυθμίσεως

Αἱ οἰκονομικαὶ θεωρίαι τοῦ Χριστιανισμοῦ κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν προηγουμένων, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ὑπερβαίνουσιν αὐτὰς ὡς πρὸς τὴν ἔλλειψιν ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων. Καὶ ἀνεγνώρισε μὲν οὗτος τὴν ἰσότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐκήρυξε τὴν χειραφέτησιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀδελφότητα τῶν λαῶν, ἀλλ' οὐδαμῶς κατενόησε τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως. Ἡ κατάργησις τῆς δουλείας εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος, ἀλλ' αὕτη δὲν κατορθοῦται πλήρης· μεταβάλλεται ἡ δουλεία εἰς *δουλοπαροικίαν*.

Οὐχ ἧττον τότε Εὐαγγέλιον καὶ οἱ ἑρμηνευταὶ αὐτοῦ Θεολόγοι καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας παραγνωρίζουσι τὴν ἀρχὴν τῆς ἰδιοκτησίας καὶ καταφρονοῦσι τὸν πλοῦτον· ὁ τόκος καταδικάζεται αὐστηρότερον ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐν γένει δὲ περιφρονεῖται πᾶσα ὑλικὴ εὐημερία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὅστις θεωρεῖται ἡ ἐν πόνῳ διεξαγομένη προπαρασκευὴ πρὸς τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

Πᾶσαι αἱ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος ἱδρυθεῖσαι πολιτικαὶ κοινωνίαι ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει ἀπὸ τῆς Μεταναστεύσεως ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν ἀστόχων οἰκονομικῶν ἰδεῶν. Βραδύτερον δὲ ὁ *Τιμαριωτισμός*, παρὰ τὰς προσπαθείας ἡγεμόνων τινῶν πρὸς σκοπιμωτέραν ὀργάνωσιν τῶν νεστεύκτων ἐκείνων κοινωνιῶν, παρακωλύει ἐπίσης τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν.

Κρατεῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ σκότος τῶν μέσων αἰώνων. Ἀναρχία καὶ χάος· δίκαιον εἶνε ἡ δύναμις τοῦ ἰσχυροῦ· οὐδεμία δὲ τάξις. Μόνη ἡ Ἐκκλησία ἐπιδρᾷ ὅπως δήποτε ἐπὶ τῶν ἀγρίων ἐκείνων λαῶν, ἀλλὰ μετ' ἐλαχίστου ἀποτελέσματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀναπτύσσεται ἤδη ἀπό τινος καὶ ὁ μοναχικὸς βίος, αἱ δὲ θεωρίαι αὐτοῦ κρατοῦσι τὰς ἡνίας τῶν λαῶν ἐκείνων — καὶ αὐτῶν τῶν σοφωτάτων ἀνδρῶν. Μόνος Θωμᾶς ὁ Ἀκυϊνάτης ἀναπτύσσει γενναιοτέρας οἰκονομικὰς ἰδέας, δικαιολογῶν τὴν ἐμπορίαν. Ἀλλὰ τοῦτο, καθ' ὅσον συντελεῖ εἰς τὴν συντήρησιν τῆς οἰκογενείας καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν ἀπόρων τάξεων τοῦ λαοῦ.

Ἐν τούτοις ἀπό τῶν *Σταυροφοριῶν* ἐγκαινίζεται ἀξία λόγου οἰκονομικὴ περίοδος ἐν Εὐρώπῃ. Ἡ ἐπικοινωνία Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀναπτύσσει τὴν δραστηριότητα τῶν Ἑσπερίων λαῶν. Μεγάλα γεγονότα συντελοῦσιν εἰς τοῦτο. Ἄξιον ἰδίας μνείας εἶνε ἡ ἐμφάνεια τῆς λεγομένης *τρίτης τάξεως*, τῶν βιομηχάνων καὶ ἐμπόρων, ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς οἰκονομικῆς δράσεως καὶ ἡ κίνησις τῶν *Κοινοτήτων*.

Οὐχ ἧττον τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα διεξάγει ἄπελπιν ἀγῶνα κατὰ τῶν νέων τούτων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ροπῶν.

Ἐν τοιαύτῃ στιγμῇ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπόκληροι παντὸς ἀστικοῦ καὶ πολιτικοῦ δικαίου, ἀναδείκνυνται σπουδαῖοι συντελεσταὶ καὶ παράγοντες τῆς οἰκονομικῆς κινήσεως καὶ προόδου τῶν χρόνων ἐκείνων. Πλουτοῦντες, καθίστανται ἰσχυροί· ἐπιδίδονται εἰς τὴν ἐμπορίαν καὶ τὰς συναλλαγάς, εἰς τὴν τραπεζιτικήν. Τούτοις ἀποδίδοται ὑπὸ τῶν πλείστων ἱστορικῶν ἡ εἰσαγωγὴ τῆς *πίστεως* ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς συναλλαγαῖς, ἐπίσης ἡ *Συναλλαγματικὴ* [1]. Τότε δὲ ἐτέθησαν εἰς χρῆσιν ὑπό τινων κυβερνήσεων καὶ πόλεων τὰ λεγόμενα *Ἐνεχυροδανειστήρια* (Monts-de-Piété).

Ἐμπορικαὶ πόλεις, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Γερμανίας, ἀμυνόμεναι κατὰ τῶν τιμαριωτικῶν παρεκτροπῶν, ἀποτελοῦσι τὸν *Ἀνσεατικὸν δεσμόν*, ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικόν, ἐπὶ αἰῶνας διεξαγαγόντα τὴν ἐμπορίαν τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς βορείου Εὐρώπης, μεγάλας δὲ παρασχόντα ὑπηρεσίας διὰ τῶν πρακτορείων του εἰς τὴν οἰκονομικὴν προαγωγὴν τῶν χρόνων ἐκείνων.

Συγχρόνως ἐσχηματίσθησαν ἐν Εὐρώπῃ τὰ βιομηχανικὰ *σωματεῖα* (Corporations, Zünfte).

1 Ἱστορικοί τινες ἀποδίδουσι τὴν πρώτην χρῆσιν τῆς Συναλλαγματικῆς εἰς τοὺς Λομβαρδούς, ἕτεροι εἰς τοὺς Φλωρεντίνους καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλα αἴτια.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ πίστις ἔτι μᾶλλον ἐνισχύθη διὰ τῆς ἱδρύσεως *τραπεζῶν*, τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ, εἶτα δὲ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐργασία τῶν αἰώνων ἐκείνων οὐ σμικρὸν προώδευσαν ἐκ τῶν μεγάλων γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων, ὧν πρωτεύει ἡ τῆς *Ἀμερικῆς*.

Μετ' ὀλίγον ἡ θρησκευτικὴ *Μεταρρύθμισις*, ἀπὸ πολλῶν αἰώνων παρασκευαζομένη ἐν Εὐρώπῃ, ἐνισχύει ἔτι μᾶλλον τὴν οἰκονομικὴν δραστηριότητα τῶν κατοίκων αὐτῆς Ἐπέρχεται εἶτα ἡ *ἐκλαΐκευσις* πλείστων μοναστηριακῶν κτημάτων, περιελθόντων εἰς ἐνεργητικωτέρας χεῖρας ἐν ταῖς χώραις τῆς Μεταρρυθμίσεως· αἱ δὲ *ἑορτάσιμοι* ἡμέραι ἐλαττοῦνται.

Ἀναπτύσσεται ὁσημέραι τὸ πνεῦμα τοῦ *Συνεταιρισμοῦ*, εὑρύνεται δὲ ἡ ἐνέργεια τῶν πνευμάτων καὶ αἱ ἰδέαι αὐτῶν διὰ τῆς ἐφευρέσεως τῆς *Τυπογραφίας*.

Τοιαύτην εἰκόνα παρουσιάζει ἡ τέως τιμαριωτικὴ Εὐρώπη, ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Αἱ ἀπαρχαὶ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τοῦ νέου πνεύματος ἀποκαλύπτεται ἐν Ἰταλίᾳ. Αὕτη περιέσωσεν ὅπως δήποτε τὴν κληρονομίαν τῆς παλαιᾶς Ρώμης, ἀλλὰ τὴν πρωιμωτέραν αὐτῆς ἀνάπτυξιν ὤφειλεν εἰς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν, οὗ ἕνεκα κατέστη τὸ πρῶτον συγκοινωνίας κέντρον μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως.

Ἀπὸ τῶν Σταυροφοριῶν ἤδη ἡ οἰκονομικὴ ἐργασία ἐν Ἰταλίᾳ κατέστησεν αὐτὴν μίαν τῶν πλουσιωτάτων χωρῶν. Τῆς Ἀμάλφης τὸ ἐμπόριον ἐκτείνεται πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Εὐδοκιμοῦσιν ἡ Νεάπολις, ἡ Φλωρεντία, ἡ Πίζα, ἡ Γένουα, ἡ Βενετία, τὰ Μεδιόλανα.

Ὁ Δόγης τῆς Βενετίας Μοτσενῖγος ἀναλύει ἔν τινι αὐτοῦ Λόγῳ εἰς τὸ Συμβούλιον τῶν *Δέκα* τὴν θεωρίαν τῶν *ἐμπορικῶν διεξόδων* (débouchés), πρὶν ἡ *διδάξῃ* τὴν σημασίαν αὐτῶν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὁ Σαίης. Πρῶτοι οἱ Φλωρεντῖνοι συντάσσουσι *προϋπολογισμὸν* ἐσόδων καὶ δαπανῶν (bilancio). Ἡ συναλλαγματική, ἡ ἐμπορικὴ ἐπιταγή, ἡ θαλασσία ἀσφάλεια, ὁ συνεταιρισμὸς κατενοήθησαν πρῶτον καὶ ἐφηρμόσθησαν ἐν Ἰταλίᾳ· τὸ *νόμισμα* ἐμελετήθη κατά τε θεωρίαν καὶ πρᾶξιν. Ἡ δὲ ἰδέα παγκοσμίου νομίσματος ὠνειροπολήθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ διὰ τοῦ *Scaruffi*.

Παρὰ πάντων ἀναγνωρίζεται σήμερον, ὅτι ἡ Ἰταλία ἔσχε τὴν πρωτοβουλίαν ἐν ταῖς ἐρεύναις τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου. Πρὸ τοῦ Ἀδὰμ Σμὶθ οἱ *Οἰκονομολόγοι* τῆς Χερσονήσου λίαν ἐμβριθῶς ἐπραγματεύθησαν πλεῖστα εἰς τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν ἀναγόμενα ζητήματα.

Ἀξιομνημόνευτοι εἶνε ἰδίᾳ ὁ *Σέρρας*, ὁ *Γενοβέζης*, ὁ *Βέρρας*, ὁ *Παυλέττης*, ὁ πρότερον μνημονευθεὶς *Σκαρούφφης*, μετ' ἐπιστημο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νικῆς ἐμβριθείας ἀναλύσαντες πλεῖστα τῶν θεμάτων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἐν πολλοῖς ὑπέρτεροι τῆς ἐποχῆς αὐτῶν. Ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ περὶ τοῦ *νομίσματος* ὁ πρῶτος μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας ἐρευνᾷ τὰ αἴτια τῆς ἐλλείψεως τοῦ χρήματος καὶ προτείνει τὰ πρὸς τοῦτο θεραπευτικὰ μέσα. Τὸ χρῆμα, λέγει, ἀφθονεῖ ἐν αἷς χώραις ἀκμάζει ἡ βιομηχανία καὶ ἰδίᾳ ἡ τεχνουργική, διοικεῖ δὲ σώφρων κυβέρνησις· ὁ δεύτερος ἐπίτης ρίπτει πολὺ φῶς διὰ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ ἐπὶ πολλῶν θεμάτων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Ἀλλ' ὑπέρτατος πάντων καὶ μεταρρυθμιστικώτατος τυγχάνει ἰδίᾳ ὁ συγγραφεὺς τοῦ περὶ *Ἀδικημάτων* καὶ *Ποινῶν* πολυθρυλήτου συγγράμματος Καῖσαρ *Βεκκαρίας*. Οὗτος ἑρμηνεύει θαυμασίως τὸ φαινόμενον τῆς παραγωγῆς, λέγων πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι οὐχὶ ἡ μεγίστη ποσότης τῆς τελεσθείσης ἐργασίας, ἀλλὰ τὸ ἐξ αὐτῆς ὄφελος συντελεῖ εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν λαῶν. Προσφυῶς ἐξηγεῖ τὴν φύσιν τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, τὴν ἔννοιαν τοῦ κεφαλαίου.

Ὁ Βέρρας ἐπίσης ἐν ταῖς *Μελέταις* αὐτοῦ καταδείκνυσι παντὸς ἄλλου κρεῖττον τὴν οἰκονομικὴν δύναμιν τῆς *Ἐμπορίας*, ὁ δὲ *Φιλαγγιέρης* ἀναπτύσσει τὸν νόμον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἐν τῇ παραγωγῇ τῶν λαῶν.

Τελευταῖος πάντων εἶνε ὁ ἀββᾶς *Γαλιάνης*, διαπρέψας κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διὰ τῆς εὐφυΐας μᾶλλον ἢ τῆς οἰκονομολογικῆς ἐμβριθείας καὶ μετ' αὐτὸν ὁ *Μελχιὼρ Τζόγιας*.

Δεν κατώρθωσαν πάντες οὗτοι νὰ τάμωσι νέας ὁδοὺς ἐν τῇ Οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ. Ἀλλ' ἡ δρᾶσις αὐτῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἐπιστημονικῆς ζυμώσεως δὲν ὑπῆρξεν ἀναξία λόγου.[1]

1 Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἡ Ἰταλία, παρὰ τοὺς μεγάλους αὐτῆς καὶ μᾶλλον ἐπείγοντας ἀγῶνας πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, ἠσχολήθη μετ' οὐ σμικρᾶς ἐπιτυχίας εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην. Ἄξιοι λόγου Οἰκονομολόγοι ἀνέπτυξαν τὰς θεωρίας τοῦ Σμὶθ καὶ τοῦ Σαίη, ἄλλοι ἀπέκλιναν εἰς τὰς προστατευτικὰς ἰδέας καὶ κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας ἐπῆλθεν ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐν Γερμανίᾳ *ἱστορικῆς* Σχολῆς. Διαπρέπουσι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὡς Οἰκονομολόγοι τῶν διαφόρων Σχολῶν ὁ Μάρκος Μιγκέτης, ὁ Cattaneo, ὁ Σέλλας, ὁ Λαμπέρτικος, ὁ Κόσσας, ὁ Λουτσάτης, γνωστὸς ἰδίᾳ ὡς ἀπόστολος τοῦ λαϊκοῦ συνεταιρισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα.

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ ἀνισορροπίαν καὶ ἀνατροπὴν τῶν ὅρων τοῦ ὑφισταμένου οἰκονομικοῦ καθεστῶτος τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ὁ ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ μεταλλείων ἀποτόμως ἐπελθὼν πολλαπλασιασμὸς τῶν πολυτίμων μετάλλων προὐκάλεσεν ἐπὶ καιρὸν νέα οἰκονομολογικὰ καὶ κυβερνητικὰ συστήματα καὶ νέας θεωρίας. Αὗται φέρουσι τὸ ὄνομα **ἐμποροκρατικὸν** σύστημα, ἄξιον συντόμου μελέτης, ἅτε δεικνῦον τό τε πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ τὸν σταθμόν, δι' οὗ διῆλθεν ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, ἵνα εὕρῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τελειοτέραν τὴν προσήκουσαν αὐτῇ κατανόησιν.

Τέως τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἦτο ἀτελέστατον, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων πεφωτισμένης οἰκονομικῆς διοικήσεως εὐαρίθμων κυβερνήσεων. Ὑπὸ τὸ κρατοῦν καθεστὼς τὰ δημόσια οἰκονομικὰ ηὐξάνοντο ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἰδιωτικῶν, μὴ δυνάμενα νὰ ἐπαρκέσωσιν ἄλλως εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πολιτείας, ἕνεκα τῆς πλημμελοῦς αὐτῶν ὀργανώσεως. Ἤδη δέ, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ μεταλλείων, ἐνομίσθη, ὅτι ἡ ἀφθονία τοῦ μετάλλου ἀποτελεῖ τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον.

Τὸ σύνθημα ἐδόθη ἐξ Ἱσπανίας, ἧς ἡ ἐγκληματικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ κατεδείχθη ἤδη ἐν ὅλῃ τῇ ἐναργείᾳ κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν Μαύρων καὶ τῶν Ἰουδαίων. Τὸ ταμιευτικὸν πνεῦμα τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων ἐξεγείρεται πρὸ τῆς θέας τοῦ ἀμερικανικοῦ χρυσοῦ· τρέχουσι πάντες ὄπισθεν τοῦ **χρυσοῦ δέρατος**. Ἡ παραγωγικὴ ἐργασία παρημελήθη. Ἕκαστος ἐζήτει νὰ πλουτήσῃ, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἐπιτυγχάνει τοῦτο διὰ τῆς συσσωρεύσεως νομίσματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν μὲν τῇ Ἱσπανίᾳ, λέγει ὁ *Blanqui*,[1] τὰ μεταλλεῖα τοῦ νέου κόσμου εἶχον ἀποτρέψῃ τὴν κυβέρνησιν καὶ τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν ἀληθινῶν τρίβων πρὸς πορισμὸν πλούτου, ἐν δὲ Γαλλίᾳ ἐξηναγκάζετο ὁ ἡγεμὼν νὰ πολλαπλασιάσῃ τοὺς φόρους, ἀγωνιζόμενος κατὰ τοῦ ἱσπανικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐδίδετο ἀφορμὴ εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν πενήτων φορολογίαν, μίαν τῶν ὀλεθριωτάτων ἐπινοήσεων τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ὀλίγιστα οἰκονομικὰ συστήματα ὑπῆρξαν τοσοῦτον ὀλέθρια εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ὅσον τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα· ἀπηγόρευεν ἀντὶ νὰ προστατεύῃ. Δόγμα αὐτοῦ ἦτο, ὅτι ἡ εὐημερία τοῦ γείτονος εἶνε ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἰδίαν εὐδαιμονίαν. *Ὁ θάνατός σου ζωή μου.* Ἡ οἰκονομικὴ ἀντιζηλία ἐγένετο ἀφετηρία καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων. Φαῦλον ἀποικιακὸν σύστημα, καθίδρυσις μονοπωλίων, ἥκιστα συντελεστικῶν πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς, τοιαῦτα ἐν συντομίᾳ τὰ ἀπαίσια ἀποτελέσματα ἀτόπου συστήματος.

Καὶ ἐξεδηλοῦτο μὲν ἐνιαχοῦ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ συστήματος· ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ἐπὶ τοῦ μεγαλοπράγμονος ὑπουργοῦ *Sully*, ἐθριάμβευεν ἐν τῇ κρατούσῃ πολιτικῇ.

Ὁ Sully ἰδίᾳ ἐπέδειξε χαρακτῆρα καὶ ἦθος μεγάλου καὶ μεταρρυθμιστικοῦ ἐν πολλοῖς κυβερνήτου. Μετὰ τοὺς Φλωρεντίνους πρῶτος οὗτος συνέταξε Προϋπολογισμόν, οὗ κρατοῦσα ἰδέα ἦτο, ὅτι δι' ἑκάστην δαπάνην ὡρίζετο εἰδικὸν μέρος τῆς δημοσίας προσόδου, μὴ ἐπιτρεπομένου νὰ διατεθῇ αὕτη ἄλλως· κατέστησεν ἀνθρωπινότερον τὸ σύστημα τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων· ἐνόησεν, ὅτι ὁ πλοῦτος τοῦ ἡγεμόνος στενῶς συνδέεται πρὸς τὸν πλοῦτον τῶν ὑπηκόων, ἐπὶ πᾶσι δὲ κατενόησε τὴν μεγάλην οἰκονομικὴν δύναμιν τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας. Συνείθιζε νὰ λέγῃ : *Labourage* et paturage sont les deux mamelles de l'État.[2]

Ἀλλ' ὑπάρχει πλάνη τις ἐν τῷ συστήματι τοῦ ἀνδρός. Δὲν ἐξετίμησε τὴν βιομηχανίαν, ἀπέκρουσε δὲ τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου τοῦ τετάρτου περὶ καλλιεργίας τοῦ μεταξοσκώληκος. Ἔβλεπε τὸ μεγαλεῖον

1 Histoire d'Economie politique. Ἐπίσης *Lecky* Geschichte der Aufklärung in Europa.

2 Economies royales.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς Γαλλίας παρὰ τοῖς ἀγρόταις, νηφαλιωτέροις ἐκ τῆς ἀνατροφῆς καθισταμένοις, ἐνῷ ἡ βιομηχανία ἐκνευρίζει τὸν ἄνθρωπον, διαφθείρουσα παντὶ τρόπῳ.

Ἐντεῦθεν αἱ κατὰ τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας περιοριστικαὶ διατάξεις τοῦ ὑπουργοῦ τούτου, θεωροῦντος δημοσίαν συμφορὰν τὴν ἐκ τῆς Γαλλίας ἐξαγωγὴν χρήματος.

Ὁ *Sully*, τοιαῦτα φρονῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ συντελέσῃ, παρὰ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, εἰς τὴν οἰκονομικὴν εὐρωστίαν τῆς πατρίδος του, ἐλάχιστον κατορθώσας νὰ διαφύγῃ τὰς πλεκτάνας τοῦ ἐμποροκρατικοῦ συστήματος· οὐχ ἧττον ἔθηκε τὰς πρώτας βάσεις πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐργασίαν.

Ὡς πρὸς τοῦτο οὐ σμικρὸν προέβη πρὸς τὰ πρόσω βῆμα ὁ ὑπουργὸς Κολβέρτος.

Οὗτος δὲν ἐκέκτητο βεβαίως πλήρη τὰ στοιχεῖα θεμελιωτοῦ ἀληθοῦς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἀλλ' ἐνεφορεῖτο ἀγαθῶν προθέσεων πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως τῆς Γαλλίας. Ἐκ τούτου δ' οὐ σμικρὸν ἐπέτυχεν.

Τὸ οἰκονομικὸν αὐτοῦ σύστημα ἐβασίζετο ἐπὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν τελῶν ἐν τῇ ἐξαγωγῇ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων· ἐπὶ τῆς ἐλαττώσεως αὐτῶν κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν παντὸς χρησίμου ὡς πρώτης ὕλης εἰς τὰ ἐργοστάσια· ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν προϊόντων τῆς ξένης βιομηχανίας.

Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη πολιτικὴ ἐπεκλήθη *Colbertismo* ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν· ἦτο **προστατευτική**. Αὕτη μετερρυθμίσθη πως κατὰ τὸν μετέπειτα χρόνον, ἐν τούτοις κατ' οὐσίαν διετέλεσεν ἡ αὐτή· καὶ συνετέλεσε μὲν εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς γαλλικῆς βιομηχανίας, ἀλλ' ἡ γεωργία παρημελήθη.

Παρὰ τὰς πλάνας αὐτοῦ ὁ Κολβέρτος κατώρθωσε νὰ κανονίσῃ ἐπιτυχῶς ἐπὶ τὸ λογικώτερον καὶ τὸ συμφορώτερον τὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Γαλλίας. Διερρύθμισε τὸ φορολογικὸν σύστημα, τὸ τελωνιακὸν δασμολόγιον καὶ περιώρισε τὰ μονοπώλια. Ἂν αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται ἐξηκολούθουν, τὰ τῆς Γαλλίας ἤθελον περιέλθῃ εἰς κρείττονα κατάστασιν. Ἀλλὰ τὸ κολβερτικὸν σύστημα ὑπέκυψεν αὖθις εἰς τὴν ἀντίδρασιν. Ἡ εἰσαγωγὴ πλείονος καὶ ἡ ἐξαγωγὴ ὀλιγωτέρου χρυσοῦ· τοιοῦτον ἦτο τὸ κρατοῦν δόγμα· αἱ δὲ πλουτο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φόροι πηγαί, ἡ γεωργία, ἡ ἐμπορία, ἡ βιομηχανία, ἐξηραίνοντο ὁσημέραι.

Οὐχ ἧττον καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἐξεδηλοῦτο ἀντίδρασις κατὰ τῶν τοιούτων δογμάτων. Ἐπιφανὴς ἀνήρ, ὁ *Vauban*[1], ἐζήτει οἰκονομικὰς μεταρρυθμίσεις διὰ τῆς καταργήσεως τῶν ἐσωτερικῶν τελωνείων καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῶν τελῶν ἐπὶ τῶν ξένων προϊόντων, κατάργησιν δὲ τῶν ἐμμέσων φόρων. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ἐγράφοντο μόνον· δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τύχωσι πραγματώσεως ὑπὸ τὸ κρατοῦν δεσποτικὸν καθεστώς.

Βιαιοτέρα ἄρνησις τῶν ἀρχῶν τούτων ἔμελλε νὰ προέλθῃ ἐκ τῶν χωρῶν τῆς θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως, αἵτινες πρῶται κατενόησαν τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας.

Ἐκ τῶν πρωτοστατῶν τῆς Μεταρρυθμίσεως ὁ μὲν Καλβῖνος δὲν καταδικάζει τὸν τόκον, τουναντίον ἀναγνωρίζει τὴν χρησιμότητα αὐτοῦ, ὑπερμαχεῖ δ' ἐπίσης ὁ Γρότιος. Πρὸς τούτοις ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς μέθοδος τοῦ Βάκωνος ἐξηγεῖ εὐκρινέστερον καὶ πραγματικώτερον τὰ φαινόμενα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ταῦτα κατὰ θεωρίαν· ἀλλὰ κατὰ πρᾶξιν πρώτη ἡ Ὁλλανδία ἔμελλε νὰ καταδείξῃ τὸ ψεῦδος τῶν προστατευτικῶν συστημάτων καὶ τὴν ζωτικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀρχῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας. Ἡ δὲ κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ὑπεροχὴ αὐτῆς δύναμις (πολιτική, πνευματική, οἰκονομική) ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀποδοχὴν καὶ πραγμάτωσιν τῶν δογμάτων τῆς νέας ταύτης ἐλευθερίας,

1 La Dime royale.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Τὸ φυσιοκρατικὸν Σύστημα.

Ὅλως ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἐμπορικρατικὸν ἀνεπτύχθη κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα τὸ *φυσιοκρατικὸν σύστημα*.

Τὸ πρῶτον ἔσχεν ἀφετηρίαν τὴν ἄγνοιαν τῶν οἰκονομικῶν νόμων καὶ ἰδίᾳ τὰς πλεονεκτικὰς ροπὰς ἀσώτων κυβερνήσεων. Βεβαίως συνετέλεσαν αἱ προστατευτικαὶ ἰδέαι νὰ ἐμψυχώσωσί πως τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν, [1] ἀλλὰ πλήρης ἔννοια οἰκονομικῆς ὀργανώσεως καὶ προόδου ἦτο ἀδύνατος.

Κρεῖττον κατενόησε ταῦτα ἡ *φυσιοκρατικὴ* σχολή.

Ταύτης τὸ πρῶτον δόγμα εἶχε διατυπώσῃ ἤδη ἐν Γαλλίᾳ ὁ *Sully*, στρέψας τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας. Εἶτα ὁ μεταρρυθμιστικὸς Μαρκήσιος d'Argenson, κατακρίνων τὸ ἐμπορικρατικὸν καὶ προστατευτικὸν σύστημα, εἶπε τὸ πολυθρύλητον ἐκεῖνο *pas trop Gouverner*.

Ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τούτων ἐβασίσθη ἡ φυσιοκρατικὴ Σχολή, μεσοῦντος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος.

Δύο ἄνδρες ἰδίᾳ συνετέλεσαν εἰς τοῦτο, ὁ *Quesnay* καὶ ὁ *de Gournay*.

Ὁ μὲν πρῶτος ἰσχυρίσθη, ὅτι ὁ πλοῦτος χώρας τινὸς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς γεωργίας, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ φύσις συνεργάζεται μετὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ὀνομασία φυσιοκρατικὴ σχολή.

Ὁ δὲ δεύτερος ἐπίσης ἐδίδασκεν, ὅτι δὲν ἀποτελεῖ τὸν πλοῦτον μόνον ἡ ἐμπορία καὶ ἡ βιομηχανία. Ἀμφότεραι αὗται αἱ οἰκονομικαὶ δυνάμεις τῶν λαῶν δὲν δύνανται νὰ προοδεύσωσιν ἄνευ τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ. Καὶ ἐπανελάμβανε τὴν πολυθρύλητον ἀπόκρισιν, ἣν

1 Ἴδε *List* das nationale System der politischen Economie.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Γάλλος ἔμπορος εἶχε δώσῃ εἰς τὸν Κολβέρτον, ἐρωτῶντα αὐτὸν τί ἐφρόνει περὶ τοῦ κρείττονος τρόπου ἀναπτύξεως τῆς γαλλικῆς ἐμπορίας: *laissez faire*; *laissez passer*.

Ἡ φυσιοκρατικὴ θεωρία βασίζεται ἐπὶ τῶν ἑπομένων ἀρχῶν·

Ἀφετηρία τοῦ πλούτου εἶνε ἡ φύσις, ὁ ὑλικὸς κόσμος· ἡ γεωργικὴ ἄρα βιομηχανία εἶνε ἡ μόνη ἀληθὴς καὶ συμφέρουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ κόσμος διέπεται ὑπὸ φυσικῶν καὶ ἠθικῶν νόμων ἀμεταβλήτων. Ἀπόκειται δὲ τῷ ἀνθρώπῳ, νοητικῷ ὄντι, νὰ τοὺς ἀνακαλύψῃ, νὰ τοὺς ἐρευνήσῃ, νὰ τοὺς παραδιάσῃ πρὸς ὄφελος ἢ ζημίαν. Οὕτως ἐξασκεῖ τάς τε φυσικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις πρὸς καθυπόταξιν τῆς ὕλης καὶ θεραπείαν τῶν χρειῶν· ἐντεῦθεν δὲ ἡ βελτίωσις τῶν κατ' αὐτόν. Ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη δέον νὰ τελεσθῇ συμφώνως τῇ ἰδέᾳ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ χρησίμου. Ὁ ἄνθρωπος, ἔχων συνείδησιν καθήκοντος καὶ δικαίου, κατανοεῖ, ὅτι εἶνε ἄρνησις τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἀγαθοῦ ἡ ἀναζήτησις τῶν αὐτῷ συμφερόντων ἐπὶ ζημίᾳ τῶν λειπῶν. Αἱ ἰδέαι δ' αὗται ἀναπτύσσονται ἐν τῷ πνεύματι τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν, καθ' ὅσον ὁ πολιτισμὸς προβαίνει.

Ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη ἐκδηλοῦται πρωτίστως διὰ τῆς *ἐλευθερίας* καὶ τῆς *ἰδιοκτησίας*, ἑκάστου ἐξασκοῦντος τὸ ἑαυτοῦ δίκαιον ἄνευ τῆς βλάβης τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἰδιοκτησία ἀπορρέουσιν ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἶνε δὲ τοσοῦτον οὐσιώδη δίκαια, ὥστε οἱ νόμοι καὶ αἱ συμβάσεις τῶν ἀνθρώπων δέον νὰ τὰ ἀναγνωρίζωσι καὶ νὰ τὰ κυρῶσιν. Οὐδ' ἔχουσιν ἄλλην ἀποστολὴν αἱ κυβερνήσεις ἢ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν δικαίων τούτων, δι' ὧν θεραπεύονται αἱ ἠθικαὶ καὶ ὑλικαὶ χρεῖαι τῶν ἀνθρώπων.

Παρὰ τοὺς εὑρεῖς αὐτῆς κοινωνικοὺς ὁρίζοντας, ἡ φυσιοκρατικὴ Σχολὴ ἐν πολλοῖς ἠστόχει περὶ τὴν ἀληθῆ ἐκτίμησιν τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν κοινωνιῶν. Ἡ ἀξία τῶν πραγμάτων δὲν κατανοεῖται ὑπ' αὐτῆς ὁλοσχερῶς· τὰ φαινόμενα τῆς παραγωγῆς παραγνωρίζονται, ἐπίσης δὲ ἡ σχετικὴ καὶ ἡ ἀπόλυτος χρησιμότης πάντων τῶν κλάδων τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, γεωργικῆς, ἐμπορικῆς, βιομηχανικῆς.

Πλὴν τῆς γεωργικῆς, πᾶσα ἄλλη παραγωγὴ δὲν ἐξετιμήθη. Συμφώνως δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου συστήματος ἐκηρύττετο φυσικὴ ἡ ὑπεροχὴ τῶν γαιοκτημόνων ἐπὶ τῶν ἄλλων τάξεων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἦτο ὁ ἀντίπους τοῦ ἐμποροκρατικοῦ συστήματος.

Ἀλλὰ τὰ μᾶλιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν γενναίας ἀρχῆς, τῆς *ἐμπορικῆς ἐλευθερίας*. Μεγάλοι περιορισμοὶ ἐδέσμευον τέως ἐν Εὐρώπῃ τὴν οἰκονομικὴν ἐργασίαν, τιμὴ ἄρα ὀφείλεται τοῖς τοιούτοις προμάχοις ἰδεῶν ἀληθῶν καὶ σωτηρίων. Πᾶς περιορισμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας ἐκηρύχθη ὑπ' αὐτῶν περιορισμὸς αὐτῆς τῆς φυσικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου.

Κατὰ τὴν Σχολήν, ἡ φορολογία ἐπιβαρύνει τοὺς γαιοκτήμονας, καθ' οἱονδήποτε καὶ ἂν ἐκτελῆται τρόπον. Ἐκ τούτου ἐφρόνει τὴν ἀνάγκην τῆς καθιερώσεως ἑνιαίου ἐγγείου φόρου, ἀπαγορευομένης πάσης ὑποχρεώσεως καὶ τέλους τῶν καταναλωτῶν, ἅτινα ἐκάλουν *ἐμμέσους* φόρους.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ θεωρίαι τῆς φυσιοκρατικῆς Σχολῆς, ἀλλ' ἅμα καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς νέας οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Ἦσαν πορίσματα τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν καὶ ροπῶν τοῦ αἰῶνος, ἀλλ' ἐκυροῦντο καὶ ὑπὸ τῆς οἰκονομικῆς πράξεως χωρῶν τινων τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἤρξατο καταφαινομένη παντοιοτρόπως καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ. Ὑπὸ τοιούτων ἰδεῶν, εὐρυτέρων ἔτι ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις, ἐνεπνέετο ὁ ὑπουργὸς *Turgot*, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐθηκαν αὐτὰς εἰς ἐνέργειαν αἱ ἀπὸ τοῦ 1789 γαλλικαὶ Συνελεύσεις, ψηφίζουσαι τοὺς νόμους τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς νομοθεσίας πολλῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἐπέδρασεν ἡ φυσιοκρατικὴ Σχολή, ἰδίᾳ δὲ ἐν Τοσκάνῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἰταλίας· πολλαχοῦ ἐπίσης τῆς Γερμανίας, ἐν Αὐστρίᾳ, μέχρι τῆς Ρωσίας. Ἡ δὲ Αἰκατερίνη ἐζήτησε νὰ συμβουλευθῇ πρὸς μεταρρύθμισιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους ἕνα τῶν κορυφαίων τῆς Σχολῆς, τὸν *Mercier de la Rivière*.

Ἀλλ' ἰδίᾳ συνετέλεσεν εἰς τὸ κῦρος τῆς Σχολῆς ἡ ἀποδοχὴ θεωριῶν τινων αὐτῆς ἐν τῷ ῥηξικελεύθῳ βιβλίῳ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, τῷ «Πλούτῳ τῶν Ἐθνῶν» τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ.

Οἱ μεταρρυθμισταὶ συμπίπτουσιν, ὑφιστάμενοι ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν. Εἶνε ἡ ἐποχή, τὸ πνεῦμα αὐτῆς καὶ αἱ ἰδέαι, ἥτις εὑρίσκει ἀντιπροσώπους, πανταχοῦ ὅπου ἡ ἀλήθεια ζητεῖται ἄνευ προκαταλήψεως καὶ συμφέροντος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

Ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη ἐν Ἀγγλίᾳ.—Ἄδὰμ Σμὶθ καὶ ἡ Σχολὴ αὐτοῦ.

Προσφορώτατον ἔδαφος πρὸς καλλιεργίαν ἔμελλε νὰ εὕρῃ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα.

Ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου τὸ ἐλεύθερον πνεῦμα τοῦ βρεττανικοῦ λαοῦ ἤρξατο ἐκδηλούμενον καὶ δρῶν καθ' ἁπάσας τὰς κοινωνικὰς σχέσεις. Καθιέρου ἤδη ἐλεύθερον πολιτικὸν σύστημα, ὑφ' ὃ πᾶσαι αἱ κοινωνικαὶ τάξεις μετεῖχον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμαις παρῆγεν ὑπέροχα, κοσμοϊστορικὰ πρότυπα. Ἐν δὲ ταῖς οἰκονομικαῖς σχέσεσιν ἡ ἐθνικὴ δραστηριότης ἐξεδηλοῦτο μεταξὺ τῶν πρώτων ἐν Εὐρώπῃ.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἦτο ἐπόμενον νὰ τύχῃ σπουδαίας ἐρεύνης καὶ μελέτης ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη.

Πρότερον ὁ φιλόσοφος Locke, ἀναλύων τὴν ἀρχὴν τῆς ἰδιοκτησίας, ἀνῆγεν αὐτὴν εἰς τὴν *ἐργασίαν*. Μετά τινα δὲ χρόνον ὁ ἱστορικὸς καὶ φιλόσοφος Χιούμης ἐδημοσίευε τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ πραγματείας, καθίστατο δὲ, ὡς παρατηρεῖ ὁ Σαίης, ὁ ἀληθὴς διδάσκαλος τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ.

Φωτειναί, ὑγιεῖς, ρηξικέλευθοι ἦσαν αἱ ἰδέαι τοῦ Χιούμη περὶ πολλῶν ἀντικειμένων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης Ὑπῆρξεν ἀληθῶς ὁ *πρόδρομος* τοῦ συμπατριώτου του. Κατεπολέμησε τὰς θεωρίας τοῦ ἐμποροκρατικοῦ συστήματος, ἀποδείξας, ὅτι ὁ πλοῦτος τῶν ἐθνῶν εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς βιομηχανίας αὐτῶν, τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς παραγωγῆς ἐν γένει χρησίμων πραγμάτων, οὐχὶ δὲ τῆς ἀφθονίας πολυτίμων μετάλλων· πλείστας δ' ἐν γένει ἐξήνεγκεν ὁ ἀνὴρ ὀρθὰς γνώμας περὶ νομίσματος, περὶ τόκου καὶ περὶ ἄλλων ἀντικειμένων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἱ θεωρίαι τοῦ Χιούμη δὲν ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ συμπατριώτου καὶ φίλου του. Δικαίως δ' ηὐφράνθη ἐπὶ τῇ δημοσιεύσει τοῦ «Πλούτου τῶν Ἐθνῶν»[1], ἑνὸς τῶν σπουδαιοτάτων γεγονότων τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ὡς περὶ τέκνου του.

Δεινὸς ἐκράτει τότε ἀγὼν μεταξὺ τοῦ φυσιοκρατικοῦ καὶ τοῦ ἐμποροκρατικοῦ συστήματος. Ὁ Σμίθ, συνδεδεμένος ἤδη πρὸς τοὺς θεωρητικοὺς τοῦ πρώτου συστήματος, ἀποδέχεται μὲν τὴν φύσιν ὡς ἕνα τῶν παραγόντων τῆς οἰκονομικῆς παραγωγῆς τῶν λαῶν, ἀλλὰ ταύτῃ προσθέτει καὶ ἕτερον —τὸν τῆς *ἐργασίας*.

Ἀφετηρία τοῦ πλούτου τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸν Σκῶτον φιλόσοφον, εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἡ ἐργασία, δι' ἧς παράγονται πάντα τὰ πρὸς κατανάλωσιν ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα εἰς τὸν βίον πράγματα.

Δικαίως. Τί εἶνε ἡ φύσις, ὁ ὑλικὸς κόσμος ; τὸ σύνολον παθητικῶν μόνον καὶ ἀσυνειδήτων δυνάμεων· ἡ οἰκονομικὴ αὐτῶν λειτουργία ἐξελίσσεται περιωρισμένη, κατ' ἐλάχιστον συντελοῦσα εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἡμετέρων χρειῶν. Ἂν ὁ ἄνθρωπος ἠρκεῖτο εἰς τὴν παραγωγὴν αὐτῆς, μόλις θὰ διέφερε τοῦ θηρίου. Ἀλλ' εἶνε λογικὸν ὄν· νοεῖ, ὅτι ἐκτὸς τῶν φανερῶν ἡ φύσις κέκτηται καὶ ἀποκρύφους θησαυρούς, οὓς δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τῆς ἐργασίας, αὐξάνων τὸ προϊὸν τῆς παραγωγῆς. Ἐν τούτῳ ὑπερέχει ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ ὑποτελοῦς πρότερον ὄντος καθιστάμενος δεσπότης καὶ κύριος.

Ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος εἶνε ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς οἰκονομικῆς. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀναχωρῶν ὁ Σμίθ, διετύπωσε νέας ἰδέας καὶ ἐξηγήσεις τῶν νόμων καὶ φαινομένων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Αὕτη καθίσταται ἤδη δι' αὐτοῦ ἀληθὴς ἐπιστήμη.

Ὁ Πλοῦτος τῶν Ἐθνῶν εἶνε πλῆρες σύστημα. Ἐρευνῶνται τὸ πρῶτον τὰ αἴτια, τὰ βελτιώσαντα τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις τῆς ἐργασίας, ἀναλύεται εἶτα ὁ νόμος τοῦ *καταμερισμοῦ τῶν ἔργων*, τὰ αἴτια καὶ τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ· ἡ χρησιμότης τῆς *ἐμπορίας*, ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ χρῆσις τοῦ *νομίσματος*· ἡ ἀξία καὶ ἡ χρησιμότης τῶν πραγμάτων· ἡ ὀνομαστικὴ καὶ ἡ πραγματικὴ τιμὴ τῶν ἐμπορευμάτων, εἶτα τῆς ἐργασίας, ὡς καθολικοῦ τῶν ἀξιῶν μέτρου· ἐρευνᾶται ὁ νόμος τῆς *προσφορᾶς* καὶ τῆς *ζητήσεως*, ἡ ἔννοια τῶν *μισθῶν*, αἱ

1 Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations (1776).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιστάσεις, αἱ ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τῆς αὐξομειώσεως αὐτῶν, εἶαι εἶνε ὁ *πληθυσμὸς*, ἡ εὐφορία καὶ ἡ ἀφορία. Νέαι ἰδέαι ἀναπτύσσονται περὶ τῶν *κεφαλαίων*, τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς χρήσεως· περὶ τῶν προόδων τοῦ πλούτου καὶ τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς. Πρὸ παντὸς εἶνε ἐν ταῖς ἐρεύναις αὐτοῦ μεταρρυθμιστής· ἔπραξε διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ὅ τι ὁ Βάκων διὰ τὴν φιλοσοφίαν.

Ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, ἐν τῇ ἀναλύσει καὶ ἐκτιμήσει τῆς ἐργασίας εἶνε ἀπαράμιλλος. Ἡ ἐργασία πρέπει νὰ ἦνε ἐλευθέρα. Ἄλλοτε ἐξεδηλοῦτο ὑπὸ τὸν θεσμὸν τῆς δουλείας· σήμερον διεξάγεται ἐλευθέρως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ παλαιὸς ἐργάτης ὑπήκουεν· ὁ σημερινὸς *σκέπτεται*.

Μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία· τὸ ἐπικυροῖ καθ' ἑκάστην ἡ παρατήρησις. Ἡ ἐργασία δὲν ἀποθηριοῖ· τοὐναντίον ἐξευγενίζει τὸν ἄνθρωπον. Ἐπὶ τῆς γῆς οὐδὲν ἰσχυρότερον τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον παραγωγικὴ δύναμις, ἀλλὰ καὶ ἠθική, καὶ κοινωνική, καὶ πολιτική.

Ὁ κανονισμὸς τῆς ἐργασίας προκαλεῖ ἐξ ἀνάγκης τὴν ἐλάττωσιν αὐτῆς. Κατὰ τὸν Σμίθ, τὰ ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἢ τῶν ἀτόμων νομοθετούμενα μονοπώλια ἐν τῇ γεωργίᾳ, τῇ ἐμπορίᾳ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ προκαλοῦσιν ἀνιάτους νόσους τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, καταστροφάς. Ἡ πολιτεία δέον νὰ ἔχῃ *ἐποπτικὴν* μόνον, οὐχὶ δὲ κανονιστικήν, κυριαρχικὴν ἐξουσίαν.

Ἐπὶ τέλους μετ' ἀγανακτήσεως καταφέρεται κατὰ τῆς ἐγωιστικῆς πολιτικῆς τῶν ἐθνῶν, φρονούντων, ὅτι ἡ πενία τούτου ἔσται ὁ πλουτισμὸς ἐκείνου. Λαός τις, λέγει, εἶνε μέγα, περιληπτικὸν ἄτομον· οἱ δὲ νόμοι, οἱ κρατοῦντες ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν ἀτόμων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνίας, δέον νὰ κρατῶσι καὶ ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ὁμάδων.

Τοιαῦται αἱ γενικαὶ γραμμαὶ τῆς οἰκονομικῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ. Ἅμα τῇ δημοσιεύσει τοῦ βιβλίου, αἱ ἐν αὐτῷ ἰδέαι κατέστησαν ἀποδεκταὶ παρὰ πάντων. Τὰ θεμέλια τοῦ οἰκοδομήματος ἐτέθησαν· ἡ δὲ ἐργασία ἀνεγνωρίσθη ὡς φυσικὸς νόμος ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ πλούτου.

Ἀλλ' ἀμέσως ἐτέθη τὸ ἑπόμενον θέμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἕνεκα τίνος αἰτίου ἡ ἄνισος διανομὴ τοῦ πλούτου, ἀφοῦ πηγὴ αὐτοῦ καὶ ἀφετηρία εἶνε ἡ ἐργασία ; Εἰς τὸ συμπόσιον τοῦ βίου τίνος ἕνεκα οἱ μὲν ἀφθόνως ἀπολαύουσιν, ἄλλοι δὲ ὀλίγον ἢ οὐδαμῶς ;

Εἶνε τὸ πρόβλημα τοῦ αἰῶνος.

Ἐρωτᾶται. Τὸ κακὸν τῆς ἀνίσου διανομῆς τοῦ πλούτου ἀπορρέει ἀπὸ φυσικῶν νόμων, ἢ εἶνε ἀποτέλεσμα ἀδίκων κοινωνικῶν κανόνων; καὶ δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ θεραπεία διὰ κρείττονος καὶ ἀνθρωπινοτέρας νομοθεσίας ; Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις ἔλαβεν ὑπ' ὄψει τὸ πρόβλημα τοῦτο, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προβῇ εἰς ὁριστικὴν λύσιν. Πλεῖσται γνῶμαι ἐδημοσιεύθησαν, ἀλλ' οὐδεμία διηυκρίνιζεν ἐπαρκῶς τὸ θέμα· οὐχ ἧττον εἰς τὴν ἀπορίαν ταύτην ἀπεδίδετο ἡ ὑφισταμένη ἔκρυθμος κατάστασις τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἐδημοσιεύετο τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος βιβλίον τι ἐν Ἀγγλίᾳ: «Δοκίμιον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πληθυσμοῦ.»[1]

Συγγραφεὺς ἦτο ὁ Θωμᾶς Μάλθος, ὅστις ἀνέλαβε νὰ προτείνῃ ἰδίαν λύσιν εἰς τὸ κοινωνικὸν ζήτημα. Αὕτη συνοψίζεται ὡς ἑξῆς :

1) Τίνα εἶνε τὰ αἴτια, ἅτινα παρεκώλυσαν μέχρι τοῦδε τὴν πρόοδον τῶν ἀνθρώπων, ἢ τὴν αὔξησιν τῆς εὐτυχίας των ;

2) Πῶς δύνανται πιθανῶς ν' ἀποσοβηθῶσι, καθ' ὅλου ἢ ἐπὶ μέρους, τὰ αἴτια, τὰ παρακωλύοντα τὴν πρόοδον ἡμῶν ;

Ὁ Μάλθος ἀποκρίνεται ὡς ἑξῆς, ἀναλύων τὸ φαινόμενον τῆς αὐξήσεως ἢ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ :

Τὰ φυτά, τὰ ζῶα, ὁ ἄνθρωπος ρέπουσιν ἐξ ἐνστίκτου πρὸς αὔξησιν τοῦ εἴδους, ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει περισσότερον, παρ' ὅσον ἐπιτρέπει τὸ ποσὸν τῆς τροφῆς, τὸ ὑπάρχον εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν. Οὕτως ἔλλειψις χώρου καὶ τροφῆς καταστρέφει ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων πᾶν τὸ γεννώμενον ἐπέκεινα τῶν ὁρίων, τῶν ἐπιτετραμμένων εἰς ἕκαστον εἶδος. Ἀλλὰ τ' ἀποτελέσματα τοῦ προσκόμματος τούτου εἶνε περιπλοκώτερα διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἐλαυνόμενος οὗτος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐνστίκτου, σταματᾷ, ὑπακούων εἰς τὴν φωνὴν τοῦ λογικοῦ, ἐμπνέοντος τὸν φόβον τῆς τεκνοποιΐας, ἧς τὰς χρείας δὲν θέλει

1 An Essay on the Principles of population, as it affects the future improvement of society.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δυνηθῇ νὰ θεραπεύσῃ. Ὑποχωρεῖ εἰς τὸν δίκαιον τοῦτον φόβον, ἀλλ' ἀναλώμασι τῆς ἀρετῆς. Κατισχύοντος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐνστίκτου τούτου, ὁ πληθυσμὸς αὐξάνεται πέρα τῶν μέσων τῆς διατροφῆς. Ἐντεῦθεν κατ' ἀνάγκην ἐπέρχεται ἡ ἐλάττωσις αὐτοῦ, ἕνεκα τοῦ δυσχεροῦς τῆς εὑρέσεως ἐπαρκοῦς τροφῆς. Τὸ δὲ πρόσκομμα τοῦτο πρέπει νὰ καταστῇ ἐπαισθητὸν ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ ἀνθρώπων, παριστάμενον ἀκαταπαύστως ὑπὸ τὰ ποικίλα χρώματα τῆς ἀθλιότητος καὶ τοῦ δικαίου τρόμου, ὃν ἐμπνέει.

Ἀναλύων εἶτα τὸ θέμα του, ἐξακολουθεῖ λέγων:

Τὰ μέσα τῆς διατροφῆς κατὰ τὰς εὐνοϊκωτάτας εἰς τὴν βιομηχανίαν περιστάσεις αὐξάνονται κατ' ἀριθμητικὴν πρόοδον. Ἐν τούτοις, τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ μὴ παρακωλυομένης, ἕνεκα προσκόμματός τινος, διπλασιάζεται οὗτος κατὰ πᾶσαν εἰκοσιπενταετίαν, αὐξάνων ἀπὸ περιόδου εἰς περίοδον κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον. Ἵνα καταστήσῃ δὲ μᾶλλον ἐκπληκτικὴν τὴν ἀντίθεσιν ταύτην, ἀντιπαραβάλλει τὰς δύο ταύτας προόδους ὡς ἑξῆς.

Τρόφιμα

1, 2, 3, 4. 5, 6, 7, 8, 9.

Πληθυσμὸς

1, 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256

Ἀλλὰ ταῦτα, λέγει ὁ Μάλθος, εἶνε **ροπαὶ** μόνον, διότι πράγματι ὁ πληθυσμὸς δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως, ἅτινα δὲν αὐξάνονται ἀορίστως.

Τὰ πρὸς αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ προσκόμματα εἶνε διττά, *φυσικὰ* καὶ *ἠθικά*· διαιρεῖ δὲ ταῦτα ὁ συγγραφεὺς εἰς *προληπτικὰ* ἢ *ἀναστατικά*, συντελοῦντα εἰς τὴν μὴ αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ εἰς *καταστατικά*, καταστρεπτικά. Τὰ πρῶτα εἶνε ἐκούσια καὶ ἴδια εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀπορρέουσι δ' ἀπὸ τῆς νοητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως· τὰ δὲ δεύτερα, πάντα καταστρεπτικῆς φύσεως, δὲν προέρχονται ἀπὸ τῆς βουλήσεως.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κακῶν τούτων τῆς ὑπὲρ τὰς δυνάμεις τῶν ἀνθρώπων αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ δέον νὰ ἐπέλθῃ καταναγκασμὸς κατὰ τῶν ροπῶν ἡμῶν πρὸς τεκνοποιίαν. Εἶνε κακὸν τοῦτο· ἀλλὰ μεῖζον εἶνε τὸ κακόν, καθ' οὗ τίθεται.

Τὰ πρὸς αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ παρεντιθέμενα προσκόμματα ποι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κίλλουσι· πάντα ταῦτα τείνουσι νὰ βραχύνωσι τὸν ἀνθρώπινον βίον διὰ τοῦ πάθους καὶ τῆς δυστυχίας. Τοιαῦτα δὲ εἶνε αἱ νοσηραὶ ἐργασίαι, αἱ ὑπερβάλλοντες πόνοι, ἡ ἀκαθαρσία τῶν μεγάλων πόλεων, πᾶσα νόσος καὶ ἐπιδημία, ἡ πεῖνα, ὁ πόλεμος.

Ἐντεῦθεν ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ γάμου, *ἠθικὸς καταναγκασμός*, *σωφροσύνη* ἐν τῷ γάμῳ· καὶ τὸ ἔγκλημα, ἡ ἀκολασία, ὁπότε οὗτος ἀποβλέπει εἰς τὴν ἡδονὴν μόνον, παντὶ δὲ τρόπῳ ἀποφεύγει τὴν παιδοποιίαν.

Τοιαύτη ἐν συνόψει ἡ θεωρία τοῦ Μάλθου· ἀνελύθη καὶ ἐκρίθη διαφόρως· ἔσχε θερμοὺς ὑπαδοὺς καὶ ἀντιπάλους. Διετύπωσεν ὁ ἀνὴρ πρόβλημα κοινωνικὸν καὶ οἰκονομικὸν μεγάλης σπουδαιότητος, οὗ τὴν λύσιν δυσχερῶς δύναται νὰ καθορίσῃ ἡ ἐπιστήμη.

Ὑπάρχει οὐ σμικρὰ ἀλήθεια ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ· ἀλλὰ τὰ πρὸς περιορισμὸν τοῦ πληθυσμοῦ προβαλλόμενα μέτρα διὰ τῆς δῆθεν σωφροσύνης εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπικίνδυνα. Ὁ ἄνθρωπος ἀπόλλυσιν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει πᾶν αἴσθημα· πλεῖστοι καταδικάζονται εἰς ἀγαμίαν, εἰς αἰωνίας στερήσεις, εἰς τὴν παραβίασιν τῶν νόμων τῆς φύσεως.

Οὐχ ἧττον ὁ Μάλθος ἐξήνεγκε γνώμας, καθ' ἑκάστην ἐκ τῶν πραγμάτων πιστουμένας. Ἡ θεωρία αὐτοῦ ἀποκαλύπτει ζοφερὰν κοινωνικὴν εἰκόνα, ἧς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν διετύπωσε, βασιζόμενος ἐπὶ τῶν δεδομένων.

Πᾶν συνοικέσιον μὴ οἰκονομικῶς ἐξησφαλισμένον, καταλήγει συνήθως εἰς ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ συμβουλὴ τοῦ Μάλθου συμπίπτει τῇ τοῦ κοινοτάτου τῶν ἀνθρώπων. *Ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ γάμου*. Οὕτως ὁ πληθυσμὸς θέλει περιορισθῇ εἰς τὸ σημεῖον, καθ' ὃ εἶνε δυνατὴ ἡ διατροφὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων μέσων. Μὴ ἀπεχόντων ὅμως τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ γάμου, θέλουσιν ἐνεργήσῃ κατ' ἀνάγκην τὰ *κατασταλτικὰ* προσκόμματα, ἡ πεῖνα, αἱ νόσοι, ὁ θάνατος.

Ἡ θεωρία τοῦ Μάλθου ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς αὐτῆς ἀναγράφει καὶ μεγάλας ἀληθείας. Ὅπως δήποτε ἔσχε σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας.

Εἰς τὴν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀνάπτυξιν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας συνετέλεσεν οὐ σμικρὸν καὶ ὡς φιλόσοφος καὶ ὡς οἰκονομολόγος ὁ *Ἱερεμίας Βένθαμ*.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἀρχή, ἐφ' ἧς βασίζει τό τε φιλοσοφικὸν καὶ τὸ οἰκονομικὸν αὐτοῦ σύστημα ὁ ἀνὴρ οὗτος, εἶνε ἡ τῆς *χρησιμοθηρίας*. Ταύτην δὲ ἀνέλυσε καὶ ἀνέπτυξεν ἐν πολυαρίθμοις συγγραφαῖς.

Πᾶν ὅ τι πράττει ὁ ἄνθρωπος, τὸ πράττει, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ὠφέλειαν, τουτέστι τὴν αὔξησιν τῶν ἡδονῶν καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῶν πόνων. Ἡ ζήτησις αὕτη οὐδαμῶς εἶνε ἄρνησις τοῦ ἀγαθοῦ· ὡς ἔλεγεν ὁ Ἐπίκουρος, *ἀχώριστον τῆς ἡδονῆς ἡ ἀρετή*.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Βένθαμ. κηρυττομένη αὕτη ζήτησις τῆς ἡδονῆς δὲν εἶνε ἐγωιστική.

Τὸ συμφέρον παντὸς ἀνθρώπου, λέγει, εἶνε τὸ κρατοῦν παρ' αὐτῷ ἐλατήριον· ἀλλ' ἐν τῇ ἐπιδιώξει ταύτῃ δὲν παρακωλύεται ἡ ἐξάσκησις τῆς ἀρετῆς. Ἡ εὐτυχία ἑκάστου ἀνθρώπου κεῖται ἐν τῇ αὐξήσει τῆς εὐτυχίας ὅσον μείζονος ἀριθμοῦ ἀνθρώπων.

Τὸ δίκαιον καὶ τὸ χρήσιμον, τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν φύσει συμπίπτουσιν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ταύτας ὁ Βένθαμ ἔγραψε τὰ οἰκονομικὰ αὐτοῦ συγγράμματα, ἰδίᾳ δὲ τὸ πολυθρύλητον περὶ *τόκου*, ἐν ᾧ θερμῶς ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῶν κριτικῶν αὐτοῦ, ὡς πρὸ ὀλίγου εἶχε πράξῃ τοῦτο ὁ Γάλλος Turgot μετὰ μεγάλης ἐπίσης ἐπιτυχίας. Τὸ βιβλίον τοῦ Ἄγγλου φιλοσόφου ἐκηρύχθη παρὰ τῶν Οἰκονομολόγων ἀνώτερον πάσης κριτικῆς, πλῆρες φωτεινῶν ἀληθειῶν.[1]

Σύγχρονος τοῦ Βένθαμ, ὁ Δαυὶδ Ρικάρδος, ἀνέπτυξε μετ' ἐμβριθείας τὰς ἀρχὰς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.[2] Ἄξια μνείας εἶνε ἰδίᾳ ἡ περὶ *ἐγγείου προσόδου* θεωρία αὐτοῦ, ἔχουσα ὡς ἑξῆς.

Ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τῶν κοινωνιῶν αἱ πρὸς καλλιεργίαν γαῖαι δὲν καταλαμβάνονται συγχρόνως, μὴ ὄντος πυκνοῦ ἔτι τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ γῆ, τὸ πρῶτον στάδιον, ἐφ' οὗ ἐκδηλοῦται ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν αὐτοῦ, διαιρεῖται εἰς δύο κατηγορίας· εἶνε γόνιμος ἢ ἄγονος. Οἱ δὲ ἄνθρωποι καταλαμβάνουσι πρὸς καλιεργίαν τὰς μᾶλλον γονίμους, οὔσας ἀδεσπότους, μηδὲν ἄρα καταβάλλοντες μίσθωμα. Σὺν τῷ χρόνῳ περιέρχονται εἰς τὴν ἰδιωτικὴν

1 Defense of Usury.

2 Principles of political Economy.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κυριότητα αἱ κατὰ προτίμησιν καλλιεργηθεῖσαι γαῖαι, ὡς καὶ αἱ παρὰ τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, οἱ μετέπειτα καλλιεργηταὶ ἀναγκάζονται νὰ καλλιεργήσωσι γαίας ἧττον καρποφόρους, μακρότερον δὲ κειμένας τῶν κοινωνικῶν κέντρων. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο δὲν συμφέρει αὐτοῖς, ἀπευθύνονται κατ' ἀνάγκην πρὸς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν καλλιεργηθεισῶν γαιῶν, παρ' ὧν ζητοῦσι τὴν καλλιεργίαν αὐτῶν ἐπ' ἀμοιβῇ. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς *ἐγγείου προσόδου*.

Τὸ τοιοῦτο μίσθωμα, κατὰ τὸν Ρικάρδον, παρίστησι τὴν διαφοράν, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῆς παραγωγικότητος τῶν εὐφόρων καὶ μὴ εὐφόρων γαιῶν, ὧν τὴν καλλιεργίαν ἀποφεύγει ὁ γεωργός. Τοῦτο συμφέρει εἰς αὐτόν, διότι ἀπαλλάσσεται μειζόνων δαπανῶν καὶ πόνων, εἰς ἃς θὰ ὑπεβάλλετο διὰ τὴν καλλιεργίαν τῶν ἧττον καρποφόρων καὶ ἀπώτερον κειμένων γαιῶν.

Ἐν τούτοις, καθ' ὅσον αὐξάνεται ὁ πληθυσμός, οἱ καλλιεργηταὶ ἀναγκάζονται νὰ καλλιεργήσωσι γαίας ἥττονος ποιότητος καὶ χρησιμότητος, τούτου δ' ἕνεκα ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τῶν κρειττόνων καὶ τῶν ἡττόνων γαιῶν, τὸ μίσθωμα τῶν πρώτων κατ' ἀνάγκην αὐξάνεται. Ἡ αὔξησις ἄρα τοῦ πληθυσμοῦ ἐπιφέρει τὴν αὔξησιν τοῦ μισθώματος, τῆς ἐγγείου προσόδου, καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει οὐδὲν πράττει ὁ ἰδιοκτήτης.

Ὁ Ρικάρδος ἐρευνᾷ διὰ μακρῶν μετὰ πολλῆς βαθυνοίας τὰς σχέσεις μεταξὺ *προσόδου*, *μισθοῦ* καὶ *κέρδους*, συμπεραίνει δέ, ὅτι οἱ μισθοὶ καὶ τὰ κέρδη βαίνουσιν ἐλαττούμενα σὺν τῇ αὐξήσει τοῦ πληθυσμοῦ, τοὐναντίον δὲ ἡ πρόσοδος αὐξάνεται. Ἐκ τούτου στενοχωρίαι καὶ πενίαι διὰ τὴν θητικὴν τάξιν, τὴν τῶν ἐργατῶν, ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ πρὸς καλλιεργίαν τῶν συμφορωτέρων γαιῶν ἡ ἔγγειος πρόσοδος θὰ βαίνῃ αὐξανομένη, οὕτω δὲ ἡ πενία τῶν ἐργατικῶν τάξεων θέλει πολλαπλασιασθῇ.

Τὰ πορίσματα καὶ οἱ φόβοι ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Μάλθου ἔμελλον νὰ ταράξωσι τὸ πνεῦμα τοῦ Ρικάρδου. Καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀναλύσεων αὐτοῦ καὶ τῶν συμπερασμάτων ἡ φροντὶς περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐνῷ σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ὁ κλῆρος τῶν ἰδιοκτητῶν μᾶλλον βελτιοῦται, τοὐναντίον ὁ τῶν καλλιεργητῶν ἐπὶ τὰ χείρω φέρεται.

Τοιοῦτον ἐν συντομίᾳ τὸ πόρισμα τῆς θεωρίας τοῦ Ρικάρδου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ θεωρία αὕτη, ἅμα δημοσιευθεῖσα, ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν τε ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ Οἰκονομολόγων, ἀλλ' ἔσχε καὶ πολλοὺς ἐπικριτάς. Ἰδίᾳ οἱ Κοινωνισταί, ὁρμώμενοι ἀπὸ τῶν πορισμάτων αὐτῆς, προβάλλουσι διάφορα συστήματα ἀποσοβήσεως τοῦ κακοῦ ἔν τε τῷ παρόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὧν τὸ πρώτιστον, τὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ *Ἑρρίκου Γεωργίου*, κεῖται εἰς τὴν ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐξαγοράν, κατ' ἄλλους δήμευσιν, τῆς ἐγγείου κτήσεως.

Ὁ Ρικάρδος ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς περὶ *φόρου* διδασκαλίας αὐτοῦ, ἣν ἀπεδέξαντο καὶ οἱ μὴ ἀποδεχόμενοι τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐγγείου προσόδου.

Οὐκ ὀλίγοι Οἰκονομολόγοι, ὧν πρώτιστοι ὁ Βενθαμιανὸς *James Mill*, ὁ *Macculloch*, ὁ *Senior*, ὁ *Torrens*, ὁ *Jones*, ὁ *Cairnes*, ὁ *Bagehot*, *Jevons*, ἐπηκολούθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν μεγάλην ταύτην γενεὰν τῶν θεμελιωτῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἐν μέρει ἀπομακρυνθέντες, ἐν μέρει δ' ἀκολουθήσαντες τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ πορίσματα τῆς διδασκαλίας τοῦ Σμίθ, τοῦ Μάλθου καὶ τοῦ Ρικάρδου. Ἠστόχησαν βεβαίως περί τινα καίρια ζητήματα καὶ προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, καὶ ἰδίᾳ περὶ τὸν καθορισμὸν τῶν σχέσεων ἐργασίας καὶ κεφαλαίου. Ἀλλ' ἡ ἐν γένει ἐπιστημονικὴ αὐτῶν δρᾶσις ἀπομένει ἀξία πάσης ἐκτιμήσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐν Γαλλίᾳ.

Καθ' ὃν χρόνον ἐδημοσιεύετο ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ βιβλίον τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ, ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἀντεπροσωπεύετο ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τῆς φυσιοκρατικῆς Σχολῆς, ἧς τὰ δόγματα ἐπέδρασαν οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ Ἄγγλου Οἰκονομολόγου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ Κοινωνιολόγων, οἵτινες διὰ τῆς *Ἐγκυκλοπαιδείας* καὶ ἄλλων συγγραφῶν ἔμελλον νὰ ἐπενέγκωσιν ἐπανάστασιν ἔν τε τῷ κοινωνικῷ καὶ τῷ πολιτικῷ βίῳ τοῦ κόσμου.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θεωριῶν τούτων ἀνέπτυξαν ποικίλα οἰκονομικὰ προβλήματα ὁ Μοντέσκιος, ὁ Βολταῖρος, ὁ Ρουσσώ, ὁ *Raynal* καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Ἀλλ' ὑπέροχον μεταξὺ πάντων διεκδικεῖ θέσιν, ὡς τε θεωρητικὸς καὶ ὡς πρακτικὸς Οἰκονομολόγος, ὁ *Turgot*. Ὁ ἀνὴρ οὗτος μετὰ τοῦ Σμὶθ δύναται νὰ θεωρηθῇ εἷς τῶν θεμελιωτῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.[1]

Ὡς οἱ Φυσιοκρατικοὶ καὶ ὁ Σμίθ, οὕτω καὶ ὁ *Turgot* ἀπεδέξατο τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, μετὰ ζήλου δὲ ὑπερεμάχησε τῆς καταργήσεως τῶν μονοπωλίων καὶ τῶν λοιπῶν ἐν Γαλλίᾳ περιορισμῶν.

Ἀνώτατος καταστὰς οἰκονομικὸς λειτουργός, προσεπάθησε τὸ ἐπ' αὐτῷ νὰ πραγματώσῃ τὰς προσδευτικάς του ἰδέας. Συγχρόνως εἰργάζετο ὑπὲρ τοῦ προσηλυτισμοῦ διὰ συγγραφῶν μεγάλης ἀξίας.

Ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ διανομὴ τοῦ Πλούτου ἀπησχόλησε τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ δραστηριότητα· διδάσκει μετὰ τῶν Φυσιοκρατικῶν,

1 Réflexions sur la formation et la distribution des Richesses.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι πρωτίστη πηγὴ τοῦ πλούτου εἶνε ἡ γῆ· ἀλλὰ δὲν περιπίπτει εἰς τὰς χιμαιρικὰς ἐκείνων θεωρίας. Εἶνε πολλῷ πρακτικώτερος. Θεωρεῖ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν ἀναγκαίαν εἰς τὴν πρόοδον τῶν λαῶν, ζητεῖ δὲ τὸν περιορισμὸν τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας, δημοτικὴν αὐτονομίαν καὶ ὅ τι ἄλλο συντελεστικόν.

Ἡ ἀνάλυσις τῆς γενέσεως καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ **κεφαλαίου** εἶνε ἓν τῶν ἐπιστημονικωτάτων κεφαλαίων τοῦ βιβλίου του. Ἐπίσης τὰ περὶ **τόκου**.

Ἐπολέμησεν ἐντόνως τὰς θεωρίας τοῦ γνωστοῦ Σκώτου Οἰκονομολόγου *Law*, αἵτινες τοσαῦτα δεινὰ ἐπήνεγκον τῇ Γαλλίᾳ καὶ αἵτινες οὐχ ἧττον ἔσχον θιασώτας.

Φιλόσοφος τῆς ***Προόδου***, θαυμασίας γράψας περὶ αὐτῆς σελίδας, ἐπίστευσεν εἰς αὐτὴν καὶ ἤρξατο μετὰ ζήλου σοβαρᾶς ὡς ὑπουργὸς ἐν Γαλλίᾳ μεταρρυθμιστικῆς ἐργασίας.

Ἡ Γαλλία εἶχε καταβληθῇ οἰκονομικῶς, ὁ δὲ *Turgot* ἐφρόνει, ὅτι ἡ ἀνάρρωσις αὐτῆς θὰ ἐπήρχετο οὐχὶ διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν φόρων ἢ τῆς πτωχεύσεως, ἀλλὰ διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν δημοσίων δαπανῶν. Δὲν εἰσηκούσθη· ἀντ' αὐτοῦ ἀπεκρίθη ἡ Ἐπανάστασις.

Αὕτη ἐπραγμάτωσε πολλὰς θεωρίας τῶν τε Φυσιοκρατικῶν καὶ τοῦ *Turgot*, ἀναγράψασα ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτῆς νομοθεσίᾳ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλ' ἐπλανήθη ἐν πολλοῖς ἐξ ἀγνοίας, ἢ ἐξ ἀνάγκης. Σημειωτέον ἐν τοῖς οἰκονομικοῖς ὀλισθήμασι τῶν χρόνων ἐκείνων τὸ πολυθρύλητον **χαρτονόμισμα** τῆς Ἐπαναστάσεως (assignats), δευτέραν ἔκδοσιν τῶν ἰδεῶν τοῦ *Law*.

Μετὰ τὴν ἐπανακολουθήσασαν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἀναρχίαν, ἡ Γαλλία κατέληγεν εἰς τὴν δεσποτείαν τοῦ Ναπολέοντος.

Τὸ οἰκονομικὸν αὐτοῦ σύστημα ἦτο ἀντάξιον τοῦ κατακτητοῦ. Ὑγιεῖς οἰκονομικαὶ ἰδέαι δὲν δύνανται ν' ἀναπτυχθῶσιν ἐν καιρῷ πολέμων. Ἄξιον μνείας εἶνε τὸ γνωστὸν κατὰ τῆς Ἀγγλίας πραξικόπημα τοῦ Ναπολέοντος (Blocus Continental), δι' οὗ ἐζήτησε ν' ἀποκλείσῃ ἀπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀγορῶν τὰ ἀγγλικὰ προϊόντα. Εἶτα αὐτὸς οὗτος ἐκάλεσε τὸ σύστημά του «ἐπάνοδον εἰς βαρβάρους χρόνους». Οὐχ ἧττον, ἡ ἐν Εὐρώπῃ βιομηχανία, προεξαρχούσης τῆς γαλλικῆς, ἔσχεν ἀξίαν λόγου ἐπίδοσιν.

Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, σὺν τῇ κοινωνικῇ καὶ τῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πολιτικῇ ἐπαναστάσει τελεῖται καὶ οἰκονομική. Τὸ προστατευτικὸν σύστημα ἐξέπιπτεν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν λαῶν, πειθομένων ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι μόνον διὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀληθὴς εὐημερία.

Οὐδεὶς ἴσως κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους κατενόησε καὶ ἀνέπτυξε τὸ θέμα τοῦτο μετὰ μείζονος ἐπιτυχίας, ὅσον ὁ *Ι. Β.* Σαίης ἐν Γαλλίᾳ. Δι' αὐτοῦ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη καθίστατο μεθοδικωτέρα καὶ προσιτωτέρα. Οἱ Οἰκονομολόγοι τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος συνέχεον αὐτὴν μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, ἐν δὲ Γερμανίᾳ μετὰ τῆς διοικήσεως. Ἤδη ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία καθίστατο διὰ τοῦ Σαίη αὐτοτελὴς ἐπιστήμη.

Κατὰ τὸν Σαίην, ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία εἶνε ἡ ἐπιστήμη τοῦ πλούτου, οὗτος δὲ παράγεται διὰ τῆς γεωργίας, τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας. Πρώτιστα τῆς παραγωγῆς ὄργανα εἶνε τὰ κεφάλαια καὶ τὸ ἔδαφος. Τὸ κεφάλαιον ἀποκτᾶται διὰ τῆς φειδοῦς καὶ τῆς ἀποταμιεύσεως· ἡ δὲ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου, τῇ ἐπικουρίᾳ τῆς φύσεως καὶ τῶν μηχανῶν, παρέχει τὴν γένεσιν εἰς τὸ σύνολον τῶν προσόδων, τὸν πλοῦτον.

Εἰς τὸν Σαίην ὀφείλει πρωτίστως ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη τὴν θεωρίαν τῶν ἐμπορικῶν διεξόδων τῆς καταναλώσεως τῶν προϊόντων (débouchés).

Οἱ παραγωγοὶ δὲν δύνανται νὰ καταναλώσωσιν ἐξ ὁλοκλήρου ἐν τῷ τόπῳ τῆς παραγωγῆς τὰ προϊόντα αὐτῶν, ἀναγκάζονται ἄρα νὰ ζητήσωσι καταναλωτὰς ἀπώτερον, ὅπου τοῦτο εἶνε δυνατόν. Τὰ προϊόντα δὲ ταῦτα ἀνταλλάσσουσι πρὸς ἄλλα ξένων τόπων.

Πᾶν προϊὸν ἔχει χρησιμότητα, ἰδιότητα πρὸς θεραπείαν χρείας· τοιοῦτο δ' ὄν, καθίσταται ἀντικείμενον ζητήσεως. Τούτου δεδομένου, διεξάγεται ἀνταλλαγὴ προϊόντων, ὁτὲ μὲν μεταξὺ τῶν τμημάτων χώρας τινός, ὁτὲ δὲ μεταξὺ διαφόρων χωρῶν, συνῳδὰ ταῖς ἑκατέρωθεν χρείαις. Τὰ ἔθνη ἄρα δέον νὰ θεωρῶσιν ἄλληλα ὡς συνδεδεμένα διὰ κοινῶν δεσμῶν ἠθικῶς τε καὶ οἰκονομικῶς. Ἔθνος, χρήσιμον ὡς ἀγορὰ καταναλώσεως τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας καὶ τῆς παραγωγῆς ἄλλου ἔθνους, προσφέρει μεγάλην εἰς αὐτὸ ὑπηρεσίαν. Λαός, εὐημερῶν ὑλικῶς, δέον νὰ θεωρηθῇ φίλος, οὐχὶ δ' ἀνταγωνιστής.

Πρότερον ἦσαν ἄγνωστοι σχεδὸν αἱ τοιαῦται ἰδέαι. Ἡ ἐπιδίωξις

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς οἰκονομικῆς βλάβης ἄλλων ἐθνῶν ἐθεωρεῖτο φιλοπατρία, ἐθνικὴ νίκη. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη κατεπολέμησε τὴν πλάνην ταύτην. Κατ' αὐτήν, ὁ εὐχόμενος τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν τῶν λαῶν, «ἀγαπᾷ καὶ ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα του.»

Ὁ Σαίης ἐμελέτησεν ὅσον ἐλάχιστοι τότε, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Γαλλίας, τὰ φαινόμενα τῆς οἰκονομικῆς δράσεως καὶ προόδου τῶν λαῶν, ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ κοινωνικὰ καὶ ἱστορικὰ αὐτῶν δεδομένα· καὶ τοῦτο ἔπραξε μετὰ πολλῆς εὐθυκρισίας, μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας.

Εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν θεωρητικὸς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ὡς φυσικῆς ἐπιστήμης. Βεβαίως ἐπὶ πολλῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων δὲν ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ τὸν τελευταῖον λόγον. Οὐχ ἧττον κατέδειξε κρεῖττον παντὸς ἄλλου τὴν ἀληθῆ μέθοδον τῆς ἐπιστήμης ταύτης, ἣν κατέστησε προσιτὴν καὶ *δημοτικήν*, οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ.

Κατὰ τὸν κιῶνα τοῦτον ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία εἰσῆλθεν εἰς νέον στάδιον οἰκονομικῆς δράσεως. Ἡ διὰ τῶν ἀτμομηχανῶν ἐπελθοῦσα τεραστία ἀνάπτυξις πάντων τῶν κλάδων τῆς βιομηχανίας ἐπήνεγκε ριζικὰς μεταβολὰς ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς σχέσεσι τῶν λαῶν. Ὁ νέος κόσμος, καταλυθέντος ἀπὸ τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος, οὐσιωδῶς μετεβλήθη· κατέστη ἐργατικώτερος καὶ παραγωγικώτερος. Οἱ ἄεργοι, οἱ ἐκ τοῦ προνομίου ἀποζῶντες, ἠλαττώθησαν, μὴ ἀνεχομένων αὐτοὺς τῶν νέων κοινωνικῶν συστημάτων, ἡ δὲ ἐργασία καὶ ἡ βιομηχανία ἀνεγνωρίσθησαν ὡς οὐσιώδεις παράγοντες τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας. Ἡ λεγομένη *τρίτη τάξις* (tiers état), ἡ τάξις τῶν κεφαλαιούχων καὶ τῶν ἐργατῶν ἐν τῇ εὐρείᾳ ἐννοίᾳ, γεωργική, ἐμπορική, βιομηχανική, ἐπέβαλε τὸ κῦρος αὐτῆς καὶ τὴν δρᾶσιν ἐπὶ τῆς παγκοσμίου πολιτικῆς. Ἀλλ' ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ φάσει ἐξετυλίχθησαν νέα κοινωνικὰ προβλήματα, ἀφορῶντα εἰς τὸν κανονισμὸν τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν.

Ἀνεπτύχθη ἡ παραγωγὴ τεραστίως. Ἀλλὰ δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ἐπετεύχθη καὶ ἡ ἀνάλογος διανομή;

Τὸ θέμα τοῦτο ἀπησχόλησεν ἕνα τῶν μᾶλλον διακεκριμένων Οἰ-

1 Traité d'Economie politique, ou simple Exposition de la manière dont se forment, se distribuent et se consomment les Richesses etc.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κονομολόγων τῆς Γαλλίας κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ αἰῶνος, τὸν Σισμόνδην. Ἐπραγματεύθη δ' αὐτὸ οὐχὶ μετὰ πάθους, ἀλλὰ μετ' ἀγαθῆς προαιρέσεως, ἀναζητῶν τὰ αἴτια τῆς κακοδαιμονίας τῶν πολλῶν καὶ προτείνων τὰ μέσα τῆς θεραπείας, δι' ὧν ἐλαττωθήσεται ἡ δυστυχία, πάντων μετεχόντων τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς παραγωγῆς.

Ἕτερον ἐπίσης φαινόμενον ἐξεδηλώθη διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν μηχανῶν καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀντικαταστάσεως τῶν ἐργατικῶν χειρῶν, ὁ ἀνταγωνισμὸς τούτων καὶ ἐκείνων, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ ἐλάττωσις τοῦ μισθοῦ τῶν ἐργατῶν καὶ ἡ μείζων αὐτῶν δυστυχία ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν τῶν παρελθόντων αἰώνων.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἡ ὀσημέραι προβαίνουσα κατίσχυσις τοῦ κεφαλαίου ἐν τῇ βιομηχανικῇ παραγωγῇ, ἡ πολλαπλῆ αὐτοῦ προστασία καὶ ἐνίσχυσις διὰ τῶν τραπεζῶν καὶ τῶν ἄλλων οἰκονομικῶν καὶ κερδοσκοπικῶν συνδυασμῶν, προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρός, μεταβάντος εἰς Ἀγγλίαν καὶ μελετήσαντος ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πράγματα. Οὕτως ἐν ἔτει 1819 ἐδημοσίευε τὸ περὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας σύγγραμμα, ἐν ᾧ ἀπεμακρύνετο οὐσιωδῶς τῶν πρότερον, ἐν ἔτει 1803, ἐκτεθεισῶν ἰδεῶν αὐτοῦ κατὰ τὰς θεωρίας τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ.[1]

Ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ συγγράμματι ὑπερήσπιζε τὴν ἀρχὴν τῆς *ἐλευθέρας ἀνταλλαγῆς* καὶ κατεδίκαζε τὰ *μονοπώλια*, ὡς ἄρνησιν τοῦ δικαίου ἑκάστου πρὸς τὸ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν ἐλευθέρως, ὡς καὶ πάντα ἄλλον οἰκονομικὸν περιορισμόν, ἐξ οὗ ὠφελοῦνται μὲν ὀλίγοι, ζημιοῦνται δὲ οἱ πολλοὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα προστασίας τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κλάδου τῆς ἐργασίας.

Ἀλλά, προϊόντος τοῦ χρόνου, μετέβαλε γνώμην. Πρὸ τῆς κοινωνικῆς δυστυχίας, ἐνόμισεν ὅτι θεραπεία τοῦ κακοῦ δύναται νὰ ἐπέλθῃ μόνον διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀπολύτου οἰκονομικῆς ἐλευθερίας.

Ἐκ τοῦ κρατοῦντος σήμερον οἰκονομικοῦ συστήματος διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν ἐπῆλθεν ἡ ἐλάττωσις τῶν ἡμερομισθίων, οἱ ἐργατικοὶ ἄρα πληθυσμοὶ δυστυχοῦσιν, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ κεφαλαιοῦ-

1 De la Richesse commerciale, ou Principes d'Economie politique etc. Nouveaux principes d'Economie politique etc.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χοι σκανδαλωδῶς πλουτοῦσιν ἐκ τοῦ ἱδρῶτος τῶν πενήτων. Ἕνεκα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς μεγάλης καλλιεργίας ἐν τῇ ἀγροτικῇ ἰδιοκτησίᾳ οἱ ἐργάται ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῶν ἀγρῶν, τῶν ὑπὸ τῶν πατέρων των καλλιεργουμένων, οἱ δὲ ἄλλοτε μικροὶ γαιοκτήμονες κατέστησαν ἡμερόβιοι ἐργάται. Ταῦτα ὀφείλονται εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνταγωνισμόν, τὸν διέποντα τὰς οἰκονομικὰς συναλλαγὰς τῆς νέας κοινωνίας, οὗ ἕνεκα παρακωλύεται ἡ δικαία διανομὴ τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας. Πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κακοῦ ἓν μόνον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, ἡ παρέμβασις τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ὑποχρεουμένης νὰ καταστῇ «ὁ προστάτης τοῦ ἀσθενοῦς κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ, ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ μὴ δυναμένου νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτόν». Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ δύναται νὰ τελεσθῇ τοῦτο, νὰ ἐπέλθῃ δὲ ἡ ἁρμονία μεταξὺ κεφαλαιούχων καὶ ἐργατῶν, προσηκόντως ἀμειβομένων τούτων ; *Δυσχερὲς νὰ ὁρισθῇ*.

Οὕτω περατοῖ τὸ βιβλίον αὐτοῦ ὁ Σισμόνδης. Εὑρίσκει τὴν *δικαίαν* διανομὴν τῶν προϊόντων *ὑπέρτερον σχεδὸν τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων*, οὐδὲ δύναται νὰ κατανοήσῃ κατάστασιν ἰδιοκτησίας, διάφορον ἐκείνης, ἣν προσφέρει ἡμῖν ἡ πεῖρα.

Ἡ κραυγή, ἣν ἐξήνεγκεν ὁ Σισμόνδης κατὰ τῶν τραγικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἀπηχήσεως καὶ ἀποτελέσματος. Πλεῖστοι τῶν Οἰκονομολόγων ἐνεπνεύσθησαν καὶ συνεκινήθησαν ἐκ τῆς ζοφερᾶς αὐτοῦ εἰκόνος, τινὲς τούτων συντηρητικοί, ἄλλοι ριζοσπαστικώτεροι. Συνετέλεσεν ἀκουσίως βεβαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἀντιδραστικῶν ροπῶν κατὰ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ὧν πλήρης ἄρνησις εἶνε αἱ σύγχρονοι κοινωνιστικαὶ θεωρίαι, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ δὲν εὐθύνεται ἐπὶ τούτῳ· ἐπετέλεσε καθῆκον, ὑποδείξας ὅτι ἐν τῇ λαμπρᾷ εἰκόνι τῆς συγχρόνου βιομηχανίας ὑπολανθάνουσιν ἀσχημίζουσαι αὐτὴν οὐκ ὀλίγαι κηλῖδες.

Αἱ ἰδέαι τοῦ Σισμόνδη, παρὰ τὴν ἀπήχησιν αὐτῶν καὶ τὰς συμπαθείας, μεθ' ἧς ἐγένοντο ἀποδεκταί, δὲν παρεκώλυσαν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὰς θεωρίας τοῦ Σμίθ, τοῦ Τυργκὼ καὶ τοῦ Σαίη. Διακρίνονται ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς ὁ Κάρολος Κόντης, ὁ *Dunoyer*, ὁ Ρόσσης, ὁ Μπαστιά, ὁ M. Chevalier, ὁ Courcelle-Seneuil, ὁ P. L. Beaulieu, ὁ L. Say καὶ πολλοὶ ἄλλοι κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον.

Πάντες οὗτοι προσεπάθησαν μᾶλλον ἢ ἧττον ν' ἀναλύσωσι τὰ οἰ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κονομικὰ τῆς κοινωνίας φαινόμενα, ὁποῖα ἀπορρέουσιν ἀπὸ τῶν νόμων αὐτῆς, ἑκάστοτε ὁμοίων καὶ ἀναλλοιώτων. Ἠρεύνησαν μετὰ πολλῆς ἐμβριθείας, ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικῆς εἰλικρινείας, τὸ πρώτιστον τῶν φαινομένων τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τῶν λαῶν κατὰ πάντα χρόνον καὶ τόπον, τὰς σχέσεις τοῦ κεφαλαίου πρὸς τὴν ἐργασίαν. Ἡ κατάστασις τῶν κατωτέρων τάξεων, λέγει ὁ *Dunoyer*, δὲν προέρχεται μόνον ἐκ τῆς πρὸς αὐτὰς ἀδικίας τῆς ἀνωτέρας τάξεως· προέρχεται ἐπίσης ἐκ τῶν παρομαρτούντων τῇ τάξει ταύτῃ ἐλαττωμάτων, τῆς ἀπαθείας, τῆς ἀμεριμνησίας, τῆς ἀγνοίας τῶν αἰτίων, ὧν ἕνεκα ἐπέρχεται ἡ αὔξησις ἢ ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἡμερομισθίου. Καὶ ἂν ἡ κοινωνία ἀρχῆθεν ἀποκαθίστατο ἐπὶ δικαιοτέρων βάσεων, καὶ ἂν οἱ ἰσχυροὶ ἀπεῖχον πάσης τῶν ἀδυνάτων καταδυναστεύσεως, οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι θὰ ἀνεπτύσσετο ἐν τοῖς κόλποις τῆς κοινωνίας τάξις δυστυχῶν, μᾶλλον ἢ ἧττον πολυάριθμος.

Τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἠκολούθησε καὶ ὁ Ἰταλός, ἐν Γαλλίᾳ διδάξας καὶ συγγράψας, Πελεγρῖνος Ρόσσης, μετὰ πολλῆς εὐκρινείας καὶ κρεῖττον τῶν πρὸ αὐτοῦ ἑρμηνεύσας καὶ ἀναλύσας τοὺς νόμους καὶ τὰ φαινόμενα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Ὁμόφρων τῷ Μάλθῳ καὶ τῷ Ρικάρδῳ, ἀνέλυσε μεθοδικώτερον τὰς περὶ πληθυσμοῦ καὶ προσόδου θεωρίας αὐτῶν, ὑπεστήριξε δὲ δι' ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων τὰς ἀρχὰς τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας.

Δεινὸς καὶ ἀκατάβλητος ἐπίσης ὑπέρμαχος τῶν ἰδεῶν τούτων κατὰ τὴν πέμπτην δεκαετηρίδα τοῦ αἰῶνος ὑπῆρξεν ὁ Φρειδερῖκος Μπαστιά. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 ἐπετέθη κατά τε τῶν ***Προστατευτικῶν*** καὶ τῶν ***Κοινωνιστῶν***, ἀναλύσας τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς μεθ' ὅσης ἐπιτυχίας ἔπραττον τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ περὶ τὸν Ριχάρδον Κόβδεν. Κατέστησε καταληπτὰς τὰς ἀρχὰς τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, σαφηνίσας οὐ σμικρὸν καὶ τὰ δυσχερέστατα τῶν προβλημάτων. Δὲν ἦτο θεωρητικὸς τοῦ σπουδαστηρίου μόνον ἢ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἕδρας. Τὸ σθένος τοῦ πνεύματος, τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος κατηνάλωσε, συζητῶν καὶ

1 Liberté du travail.
2 Cours d'Economie politique.

Δημόσιά Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προσηλυτίζων ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος του καὶ τῶν τὰ αὐτὰ συμφέροντα ἐπιδιωκόντων λαῶν.[1]

Ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ *l'Etat* πολεμεῖ τὰς τότε ἀρχομένας ν' ἀναπτύσσωνται κοινωνιστικὰς θεωρίας περὶ τῆς δράσεως τῆς πολιτείας, αἵτινες, ὡς μὴ ὤφελε, τοσοῦτον ἐκράτησαν σήμερον ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ. Μετὰ σθένους καὶ εὐφυΐας πολεμεῖ τὴν παμβασιλείαν τῆς πολιτείας. Ἐν ταῖς ***Οἰκονομικαῖς Ἁρμονίαις*** ἀναπτύσσονται μετὰ σαφηνείας ἄξιαι λόγου ἰδέαι, εὐρεῖς ὁρίζοντες ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ. Ζητεῖται ἡ ἀπόδειξις τῆς ἁρμονίας, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν οἰκονομικῶν νόμων καὶ φαινομένων, τῶν ἀνθρωπίνων συμφερόντων, πάντων ρεπόντων πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ἐκ τούτου προσδοκᾶται μείζων βελτίωσις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀποδεικνύει μετὰ πολλῆς δυνάμεως, ὅτι ἡ ἐπιδίωξις τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος οὐδαμῶς ἀντίκειται εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῶν κοινωνικῶν συμφερόντων.

Ἡ τοιαύτη διδασκαλία καθίσταται γόνιμος καὶ εὐεργετική. Δύναταί τις δ' εἰπεῖν, ὅτι οὐδέποτε αἱ ἀρχαὶ αὗται παρεγνωρίσθησαν ἐν Γαλλίᾳ, οὐκ ὀλίγον συντελεσάσης εἰς τοῦτο καὶ τῆς ἐν ἔτει 1842 ἱδρυθείσης «Ἑταιρείας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας» ἐν Παρισίοις. Βεβαίως πλέον ἢ ἅπαξ ἀντίθετα δόγματα ἐκράτησαν ἐν τῇ πολιτικῇ τοῦ τόπου, ἔν τε τοῖς κοινοβουλίοις καὶ ἐν τῇ κυβερνήσει, ἀλλ' ἐν συνόλῳ οὐδεμίαν ἔσχον ριζικὴν ἐπίδρασιν.

Ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος τῆς Γαλλίας οὐ σμικρὸν δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν τοιούτων θεωριῶν.

1 Harmonies Economiques· Sophismes Economiques etc.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐν Γερμανίᾳ.

Τὴν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς Σχολῆς δοθεῖσαν ὥθησιν ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ παρακολουθησεν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ Γερμανία. Πρότερον ἐλάχιστον εἶχε καλλιεργηθῇ ἕνεκα ποικίλων αἰτίων.

Ἡ Γερμανία κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα διὰ τῆς συστάσεως τοῦ *ἀνσεατικοῦ* δεσμοῦ εἶχε δώσῃ οὐ σμικρὰν ὥθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἐλεύθεραι δέ τινες αὐτῆς πόλεις κατέστησαν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν οἰκονομικῶς ὑπέροχοι, κατεπολεμήσασαι μετ' ἐπιτυχίας τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα τῆς ποικίλης διαρπαγῆς τῶν αἰώνων ἐκείνων.

Ἀλλ' ὁ *Τριακονταετὴς* θρησκευτικὸς πόλεμος, ἡ ἐκ τούτου ἐπελθοῦσα ἐρήμωσις τῆς χώρας, ἡ καταστροφὴ τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐμπορίας, ἀνέκοψαν τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς πρόοδον. Τούτοις προσθετέον τὴν ἄκραν πολιτικὴν ἀτονίαν, ἕνεκα τῶν ἐθνικῶν διαιρέσεων καὶ ἐρίδων. Ἐνῷ ἡ Ἀγγλία, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Γαλλία καὶ οὐκ ὀλίγαι τῶν λοιπῶν τῆς Εὐρώπης χωρῶν συλλαμβάνουσιν ἤδη πληρεστέραν ἔννοιαν τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς δράσεως, ἡ Γερμανία ὑστερεῖ. Τὸ δὲ μεταφυσικὸν πνεῦμα τοῦ ἔθνους συντελεῖ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν πλημμελῆ κατανόησιν τῶν ἀρχῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Καὶ ταῦτα, ἐνῷ οἱ ἄλλοι τῶν ἐπιστημῶν κλάδοι ἐλάμβανον ἀξίαν λόγου ἀνάπτυξιν.

Καὶ ὡς τέχνη καὶ ὡς ἐπιστήμη ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἤρξατο νοουμένη καὶ καλλιεργουμένη ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ τῆς ἐκ ταύτης προελθούσης κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ζυμώσεως. Ἀλλὰ κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς κατενοοῦντο ἔτι μᾶλλον. Νεανίας ἔτι, ἐπίδοξος τοῦ πρωσσικοῦ θρόνου διάδοχος, Φρειδερῖ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κος ὁ δεύτερος, ἔγραφεν ἐν τῷ *Ἀντιμακιαβέλλῃ*, ὅτι ἡ ἰσχὺς τῆς πολιτείας ἐρείδεται οὐχὶ ἐπὶ τοῦ μεγέθους τῆς χώρας, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πλούτου καὶ τοῦ πληθυσμοῦ. Αὕτη ἦτο τότε ἐν γένει ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τῆς Πρωσίας, ὑγιὴς καὶ πεφωτισμένη ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, μεταρρυθμιστικὴ καὶ προοδευτική, παρὰ τὸ κατακτητικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, οὗ δὲν ὑπῆρξεν ἀνώτερος καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἀντιμακιαβέλλη.

Οἱ μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ *διατάγματος* τῆς Νάντης (1685) ἀποδιωχθέντες ἐκ Γαλλίας Διαμαρτυρόμενοι εὗρισκον ἄσυλον ἐν Πρωσσίᾳ καὶ προστασίαν, οὐ σμικρὸν δὲ συνετέλει τοῦτο εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας. Ἡ οἰκονομικὴ τοῦ Φρειδερίκου πολιτικὴ ἦτο παντὸς ἐπαίνου ἀξία. Δὲν ἦτο οὗτος περιωρισμένος τὸν νοῦν ἡγεμών, μόνον ἔχων μέλημα τὴν στρατιωτικὴν ἰσχὺν τῆς χώρας. Ὁ διὰ προσηκούσης μεταρρυθμιστικῆς νομοθεσίας προκαλέσας τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πρωσσικοῦ λαοῦ μεγάλως εἰργάσθη καὶ ὑπὲρ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ προόδου. *Ὁ πλοῦτος τῆς πολιτείας θεωρεῖται παρ' αὐτοῦ ὁ σφυγμὸς αὐτῆς· ὁ δὲ ἡγεμών*, ὁ ἀληθῶς κατανοῶν τὴν δύναμιν ταύτην, εἶνε παντοδύναμος. Ἀλλ' αἱ προλήψεις τῆς ἐποχῆς, τὸ προστατευτικὸν σύστημα, τὰ μονοπώλια καὶ οἱ λοιποὶ περιορισμοὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας δὲν ἦσαν ξένα πρὸς τὸ πολιτικὸν σύστημα Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου.

Οὐχ ἧττον ἀναγνωρίζει οὗτος τὴν κοινωνικὴν σημασίαν καὶ δύναμιν τῆς γεωργίας, «τῆς πρώτης τῶν τεχνῶν, ἧς ἄνευ δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν ἐμπορία, δύναμις βασιλέων, ποίησις, φιλοσοφία»· φρονεῖ, ὅτι πλοῦτος ἀληθὴς εἶνε ὁ ἔγγειος μόνον· καταδικάζει τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα, ὡς καὶ τὴν δουλοπαροικίαν. Ἀληθὴς μεταρρυθμιστής, φίλος καὶ συνεργάτης τῶν *Ἐγκυκλοπαιδικῶν* τῆς Γαλλίας, προστάτης τοῦ ἐν Γερμανίᾳ *Φωτισμοῦ*, ὁ Φρειδερῖκος παρέσχε μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν χειραφέτησιν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ φυσιοκρατικὴ Σχολὴ ἔσχεν ὀπαδοὺς καὶ ἐν Γερμανίᾳ μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν *ἐμποροκρατικῶν* ἰδεῶν. Ἐν τοῖς πρώτοις διακρίνεται ὁ ἐκ Βάδης κόμης Φρειδερῖκος, ἀναπτύξας τὰς ἀρχὰς τοῦ φυσιοκρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τικοῦ συστήματος ἐν Ἐγχειριδίῳ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.[1] Ἄξιος μνείας εἶνε ἐπίσης ὁ Schmalz, ἀνήκων ἐπίσης εἰς τὴν φυσιοκρατικὴν σχολήν. Οὗτος παραβάλλει τὸ προστατευτικὸν σύστημα, τὸν *Κολβερτισμόν*, πρὸς τὸ ἀστρονομικὸν σύστημα τοῦ Πτολεμαίου, τὸ φυσιοκρατικὸν πρὸς τὸ Κοπερνίκειον, τὸν δὲ Ἀδὰμ Σμὶθ πρὸς τὸν Τυχοβράχιον, ὅστις ἐπεζήτησε τὴν δόξαν τῆς πρωτοτυπίας διὰ τῆς συνδιαλλαγῆς τῶν ἰδεῶν τῶν δύο προτέρων συστημάτων.[2]

Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἑνάτου αἰῶνος, ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἐκαλλιεργήθη φιλελευθερώτερον ἐν Γερμανίᾳ, εἰ καὶ πολλαὶ πλάναι εἰσέδυσαν εἰς τὰς συγγραφὰς τῶν πλείστων Οἰκονομολόγων. Ἀλλ' ἡ θεωρία τοῦ Σμὶθ διέλυσε τὰς σκιὰς τῆς ἐμποροκρατικῆς Σχολῆς.

Ἄξιος ἀντιπρόσωπος τῶν ἀγγλικῶν ἰδεῶν, ἰδίᾳ ἐν τῇ πρακτικῇ πολιτικῇ, εἶνε ὁ βαρῶνος *von Stein*, ὑπέροχος μεταρρυθμιστὴς τῆς πρωσσικῆς Μοναρχίας μετὰ τὴν ἐν Ἰένῃ καταστροφήν.

Ἀρχὴ τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ μεταρρυθμίσεων εἶνε ἡ «ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ἰδιοκτησίας ὑπὸ ἁπλῆν καὶ ἰσχυρὰν διοίκησιν.» Θεωρεῖ τὴν ἰδιοκτησίαν βάσιν τῆς κοινωνίας, ἄρα προσιτὴν πᾶσιν. Ἐν τῇ μεταρρυθμιστικῇ αὐτοῦ ἐργασίᾳ, τῇ τε διοικητικῇ καὶ τῇ οἰκονομικῇ, ὁρίζει ἀρχὰς σώφρονος ἐλευθερίας.

Ἀναλόγους ἰδέας περὶ πολιτείας καὶ τῶν ὁρίων τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς αὐτῆς ἐνεργείας διετύπωσεν ἐπὶ τὸ ἀγγλικώτερον καὶ ὁ τοῦ Στάϊν συναγωνιστὴς Γουλλιέλμος Οὐμβόλδος.

Κατὰ τῶν φιλελευθέρων τούτων ροπῶν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τῆς πρωσσικῆς μοναρχίας ἐξεδηλώθη ἀντίδρασις, ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος, ἀπὸ κοινωνιστικῆς μὲν ἐπόψεως ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Φίχτου, ἀπὸ ἀντιδραστικῆς δὲ ὑπὸ πολλῶν, ὧν κορυφαῖοι ὁ Haller καὶ ὁ Müller, ἀλλ' αὗται δὲν κατίσχυσαν πρὸ τοῦ φιλελευθέρου πνεύματος τῶν καιρῶν καὶ τῶν πραγμάτων.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, ὡς κλάδος τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἤρξατο διδασκομένη ὑπὸ πλείστων καθηγητῶν, ὧν διασημότατοι ὁ Rau καὶ ὁ Herrmann. Πλεῖσται ἐπίσης συγγραφαί, ἄξιαι πολλοῦ λόγου, ἐδημοσιεύθησαν περὶ αὐτῆς.

1 Abrégé des principes de l' Economie politique.
2 *Roscher* Geschichte der Nationaleconomik in Deutschland.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἄξιος ἰδίας μνείας ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἔσχεν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων τῆς Γερμανίας, εἶνε ὁ Φρειδερῖκος List. Ἐκρίθη διαφόρως· ὑπερετιμήθη καὶ ὑπετιμήθη. Παρὰ τὰς ἀξιώσεις του δὲν δύναται νὰ διεκδικήσῃ πρωτοτυπίαν· οὐ σμικρὰ σύγχυσις κρατεῖ ἐν τῷ συστήματί του. Γενναῖον τοῦ List ἔργον εἶνε ὁ προσηλυτισμός, ὃν δεξιῶς διεξήγαγε κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν τελωνείων τῆς Γερμανίας διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ παγγερμανικοῦ *τελωνιακοῦ συνδέσμου* (Zollverein).

Ὁ Roscher καλεῖ αὐτὸν *προφήτην* τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐθνικῆς παλιγγενεσίας τῆς Γερμανίας.[1] Ἄνευ ἐπισήμου ἀξιώματος ἐν τῇ πολιτικῇ, τῇ νομοθεσίᾳ, τῇ διοικήσει, διὰ τῆς συγγραφικῆς μόνον παρὰ τῷ ἔθνει δραστηριότητος, μὴ φοβηθεὶς τὰς προγραφὰς καὶ τὰς καταδιώξεις τῆς ἐξουσίας, κατώρθωσε πολλά. Ἐν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ συγγράμματι κατακρίνεται ἡ ἀρχὴ τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ, τῇ ἐκπροσωπουμένῃ ἰδίᾳ ὑπὸ *τῆς Σχολῆς* τοῦ Σμίθ, ζητεῖται δὲ ἡ δημιουργία νέου συστήματος *ἐθνικοῦ* τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, «βασιζομένου ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, τῶν διδαγμάτων τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐθνῶν».[2]

Ὁ List ἐξετάζει τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν ἀπὸ γερμανικῆς ἐπόψεως. Οὐχ ἧττον δὲν παραγνωρίζει καὶ τὴν σημασίαν τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, καίπερ μὴ κατακρίνων τὸ προστατευτικὸν σύστημα, ὅ περ θεωρεῖ χρήσιμον ἐν τισι περιστάσεσιν.

Ἀπὸ τῆς πέμπτης δεκαετηρίδος τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία εἰσῆλθεν εἰς νέαν φάσιν, ἐξ ἧς μεγάλη προέκυψεν ἐπίδρασις οὐ μόνον διὰ τὴν ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκτὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Αἱ κοινωνιστικαὶ θεωρίαι, σχοῦσαι μεγάλην ἐπίδοσιν τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ, εἰσέδυσαν καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ἥτις εἶχεν ἀκούσῃ ἤδη τὸν πρῶτον λόγον ἀπὸ τοῦ κοινωνιστικοῦ κηρύγματος τοῦ φιλοσόφου Φίχτου, ἀμφισβητοῦντος τὴν λογικὴν καὶ τὸ δίκαιον τῆς ἰδιοκτησίας, ἐπικαλουμένου δὲ τὴν παμβασιλείαν τῆς πολιτείας πρὸς διακανονισμὸν τῶν ποικίλων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν σχέσεων. Ἀλλὰ τὰ διδάγματα ταῦτα ἔφερον ὅλως θεωρητικὸν χαρακτῆρα, ἐλαχίστην δ' ἔσχον ἐπί-

1 Geschichte der Nationalökonomik in Deutschland.
2 das nationale System der politischen Ekonomie.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δρασιν ἐπὶ τοῦ εὐρυτέρου γερμανικοῦ δημοσίου. Τοῦτο ἐπεφυλάσσετο εἰς τοὺς κοινωνιστικοὺς ἀποστόλους τῆς ἐπομένης ἀπὸ τοῦ 1840 γενεᾶς. Μεταξὺ τούτων ἐπίσημον κατέλαβον θέσιν ὁ Vëitling, ὁ Marlo, ὁ Rodbertus-Jagetzow καὶ ἰδίᾳ ὁ Marx καὶ ὁ Lassalle, οἵτινες ἀρθονώτατον ἔσπειραν τὸν σπόρον τῶν κοινωνιστικῶν θεωριῶν, ἀλλ' ἅμα καὶ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀντίδρασιν κατὰ τῶν ἀρχῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἣν κατέστησαν ὑπεύθυνον σχεδὸν ἐπὶ τῇ κρατούσῃ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἰκονομικῇ δυσπραγίᾳ.

Καὶ ἐπῆλθε μὲν ἀμέσως ἰσχυρὰ κατὰ τῶν ἐπαναστατικῶν τούτων δογμάτων ἀντίδρασις ὑπὸ πολλῶν ἐγκρίτων, θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν, Οἰκονομολόγων, ἰδίᾳ τοῦ Scultze Delitzsch, τοῦ κατ'ἐξοχὴν ἱδρυτοῦ τῶν ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν, οὐχ ἧττον ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐν Γερμανίᾳ ἔλαβεν ἀντίθετον τροπὴν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τῶν θεωριῶν τῶν περὶ τὸν Σμὶθ Οἰκονομολόγων. Ἐνῷ οὗτοι διδάσκουσιν αὐτὴν ἀπὸ κοσμοπολιτικῆς ἐπόψεως, οἱ ἐν Γερμανίᾳ θεωροῦσιν αὐτὴν *ἐθνικὴν* μᾶλλον καὶ *λαϊκήν*, ἔχουσαν ὑπ' ὄψει οὐχὶ τὰ καθολικὰ τῶν ἀνθρώπων συμφέροντα, ἀλλὰ τὰ ὡρισμένης ἐθνικῆς ἢ λαϊκῆς ὁμάδος (Volkswirthschaft).

Ἀπὸ τῶν ἰδεῶν τούτων ἀνέθορεν ἡ καλουμένη σήμερον ἱστορικὴ Σχολὴ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν Γερμανίᾳ. Αὕτη ἐζήτησε νὰ πράξῃ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ὅ τι ἔπραξαν οἱ περὶ τὸν *Savigny* καὶ τὸν *Eichorn* διὰ τὸ δίκαιον.

Αὕτη, λέγει ὁ Roscher, εἷς τῶν κορυφαίων ἀντιπροσώπων, δύναται νὰ κληθῇ καὶ *πραγματική*. Λαμβάνει ὑπ' ὄψει τὸν ἄνθρωπον, οἷος πράγματι εἶνε, ἐλαυνόμενον ὑπὸ ποικίλων ἐλατηρίων, ἐπίσης μὴ οἰκονομικῶν, ἀνήκοντα δὲ εἰς ὅλως ὡρισμένον λαόν, πολιτείαν, αἰῶνα. Ταῦτα τὰ δεδομένα δέον νὰ λαβωσιν ὑπ' ὄψει ἥ τε θεωρία καὶ ἡ πρακτική, οὐχὶ δὲ νὰ κατασκευάσωσιν ἀφῃρημένον τι ὄν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, ξένον τῶν ἰδιαιτέρων τούτων συνθηκῶν. Εἰς τοῦτο τὸ σφάλμα περιέπεσον οὐκ ὀλίγοι τῶν θεωρητικῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἐντεῦθεν δὲ πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἡ ἀποτυχία.

Ἡ Σχολὴ αὕτη δύναται νὰ κληθῇ καὶ *ἱστορική*. Ἡ ἱστορία περιλαμβάνει τὰς ἀκαταπαύστους μεταβολὰς τῶν ἀνθρωπίνων χρειῶν, ἰδιοφυϊῶν, ἰδεῶν καὶ σχέσεων. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε παντοῦ καὶ πάντοτε ὁ αὐτός.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ ἄνθρωπος τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης δὲν εἶνε ἄρα ὁ ἄνθρωπος τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἀλλ' ὡρισμένον ἱστορικὸν ὄν.

Ἐρωτᾶται. Τίνες οἱ οἰκονομικοὶ νόμοι, οἱ συντελεστικοὶ εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν λαῶν. Ἡ ἱστορικὴ Σχολὴ ἀποκρίνεται: Διάφοροι λαοὶ καὶ ἐποχαὶ ὑπὸ διαφόρων διέπονται οἰκονομικῶν νόμων, προσφυῶν αὐτοῖς. Δὲν ὑφίστανται οἱ νόμοι χάριν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ οὕτως ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία δὲν εἶνε ἔργον τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῶν νόμων.

Ἡ Σχολὴ αὕτη, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ *Roscher*, δύναται νὰ κληθῇ καὶ *ἠθική*, καθ' ὅσον ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη δὲν ἐξετάζει μόνον τί εἶνε ὠφέλιμον εἰς τὸ ἄτομον, ἀλλὰ τί ὠφέλιμον εἰς τὸν λαόν.[1]

Ἡ ἱστορικὴ Σχολὴ ἐπικαλεῖται ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν ἱστορίαν, ἰσχυριζομένη ὅτι πρότερον αὕτη παρημελήθη. Ἐν τούτοις ἡ ἐλαχίστη μελέτη τῶν πρὸ αὐτῆς θεωρητικῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ὁ Ἄδαμ Σμὶθ ἐκ τῶν πρώτων, πλέον ἢ ἅπαξ ἐπεκαλέσθησαν τὰ ἱστορικὰ τῶν λαῶν δεδομένα πρὸς ὑποστήριξιν τῶν θεωριῶν των. Ἡ ἱστορία εἶνε τὸ *vade mecum* τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν. Ἀλλ' ἡ ἀποκλειστικὴ ἐπίκλησις αὐτῆς δὲν εἶνε πάντοτε ἐπιτυχής, δύναται νὰ καταστῇ ἐπικίνδυνος. Τοῦτο δὲ δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει πᾶς ἐρευνητὴς τῶν φαινομένων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, καὶ τῶν οἰκονομικῶν.

Ἡ ἱστορικὴ Σχολή, ὑπερεξάρασα τὴν ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ σημασίαν τῆς ἱστορίας, διηυκρίνισεν οὐχ ἧττον πολλὰ ζητήματα, ἱστορικά, ἀρχαιολογικὰ μᾶλλον τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἀλλ' ἐν τῇ σημερινῇ πράξει οὐ σμικρὸν ἠστόχησεν, καταστᾶσα συντηρητική, ὀπισθοδρομική. Παρατηρεῖ μόνον τὰ γεγονότα, ἀλλ' ἀδιαφορεῖ διὰ τοὺς προκαλέσαντας νόμους, ὧν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀπεχθάνονταί τινες τῶν θεωρητικῶν αὐτῆς.

Τοιαύτας ἀρχὰς ἀποδεξάμενοι, ἔτι μᾶλλον παρεξετράπησαν οἱ ἀναγνωριζόντες οἰκονομικοὺς νόμους μόνον τοὺς ὑπὸ τῆς πολιτείας τεθειμένους. Εἶνε οὗτοι οἱ ἀπὸ *Καθέδρας Κοινωνισταί*, μεγίστην ἐξασκήσαντες ἐπίδρασιν διὰ τῆς σοφῆς αὐτῶν ἄλλως διδασκαλίας ἐντός τε καὶ ἐκτὸς τῆς Γερμανίας.

Ἐξ αὐτῶν ὁ *Schmoller* φρονεῖ, ὅτι *ἡ πολιτεία δύναται νὰ πράξῃ τὰ πάντα, ἅτε νομοθετοῦσα*. Παραπλήσια διδάσκει ὁ *Held*, λέγων,

1 Geschichte der Nationalökonomik in Deutschland.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι τῇ σημερινῇ πολιτείᾳ μείζων ἐπιβάλλεται ἐπέμβασις πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ δημοσίου πνεύματος· ὁ *Wagner*, ὅτι ἡ πολιτεία, ἐκτελοῦσα τὸν ἀληθῆ αὐτῆς προορισμόν, ὀφείλει νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἐπιτρέπῃ τὸν γάμον, τὴν ἐγκατάστασιν ἀπὸ δήμου εἰς δῆμον, τὰς μεταναστεύσεις, νὰ ὁρίζῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκογενειῶν ἢ τῶν τέκνων ! . . .

Οἱ ἀπὸ Καθέδρας Κοινωνισταὶ διαφέρουσι τῶν Ἐπαναστατικῶν, καθότι ἐκεῖνοι μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ζητοῦσι νὰ ὑποτάξωσι τὰ πάντα τῇ πολιτείᾳ πρὸς ὄφελος τῆς κρατούσης τάξεως, οὗτοι δὲ πρὸς τὸ τοῦ λαοῦ, τῶν ἐργατῶν. Κατ' οὐσίαν συναντῶνται. Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία καθίσταται κυβερνητικὴ τέχνη, ἑκάστοτε παραλλάττουσα κατὰ τὰ συμφέροντα τῆς κρατούσης τάξεως.

Ἀπὸ τοιούτων ἰδεῶν ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ ὁ λεγόμενος *πολιτειακὸς κοινωνισμὸς* (Socialisme d'état, Staatssocialismus) πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ.

Αἱ τοιαῦται θεωρίαι προεκλήθησαν πρωτίστως ἐκ τῆς κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τελεσθείσης οἰκονομικῆς ἐπαναστάσεως, ἕνεκα τῆς τεραστίας ἀναπτύξεως τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἅπτεται σήμερον τῶν πλείστων τῆς ἡμέρας ζητημάτων, αὐτῆς τῆς πολιτικῆς. Ἐν τῇ πάλῃ τοῦ συγχρόνου βίου, ἐν τῷ περὶ τοῦ βίου ἀγῶνι τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη προσκαλεῖται πανταχόθεν ἐπίκουρος. Δυστυχῶς δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψει τὰ πράγματα, αὐτὸ τὸ τῶν κοινωνιῶν συμφέρον, καὶ οὕτως αὕτη καθίσταται ὄργανον χιμαιρικῶν ἰδεῶν ἢ πονηρῶν συμφερόντων.

Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη δέον νὰ ἵσταται ὑπερτέρα. Ὁ ἀναλαμβάνων νὰ ἐρευνήσῃ τοὺς νόμους αὐτῆς, ζητεῖ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ἣν κατ' οὐδένα τρόπον δικαιοῦται νὰ παραγνωρίσῃ ἢ νὰ παραβιάσῃ. Ἄλλως ἐπέρχονται τὰ ἀντίποινα τῆς παραβιάσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Οἱ νέοι ὁρίζοντες τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς κοινωνίας, κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἰδίᾳ ἥμισυ τοῦ δεκάτου ἑνάτου αἰῶνος, δύναται νὰ θεωρηθῇ *μεταβατικὴ* μᾶλλον ἢ *συνθετικὴ* καὶ *δημιουργική*. Οὐδὲν τὸ σταθερὸν καὶ μόνιμον. Τὰ πάντα ὑφίστανται τὸν ἔλεγχον τῆς κριτικῆς. Ἡ ζύμωσις ὑσημέραι ἐκδηλοῦται ζωηροτέρα, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἀναζητεῖ τί τὸ κρεῖττον, τὸ δυνάμενον νὰ πληρώσῃ τοὺς πόθους αὐτοῦ, νὰ θεραπεύσῃ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἰδέας του.

Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐπίσης ὑφίσταται τὴν τοιαύτην κριτικήν, μὴ δυναμένη νὰ φανῇ ἀνταξία τῶν προσδοκιῶν τοῦ ἀγνοοῦντος τὰ κατ' αὐτὴν πλήθους καὶ νὰ θεραπεύσῃ πάσας τὰς κοινωνικὰς χρείας.

Οὐδεμία βεβαίως ἐπιστήμη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ὑπέστη τηλικαύτην κρίσιν, ὅσον ἡ ἐπιστήμη αὕτη. Πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου τὰ πορίσματα αὐτῆς καὶ τὰ δεδομένα ἀναιροῦνται μετὰ περισσῆς δυνάμεως καὶ ἐχθροπαθείας. Ὁ Κοινωνισμός, ποικίλαι ἄλλαι κοινωνιολογικαὶ σχολαὶ ἀμφισβητοῦσι τὸ δίκαιον αὐτῆς. Θεωρεῖται ἐπικείμενον τὸ τέρμα τοῦ τέως λειτουργοῦντος οἰκονομικοῦ κόσμου. Ἡ δὲ Πολιτικὴ Οἰκονομία εἶνε ἡ Βίβλος, καθ' ἧς ἐκτοξεύουσι τὰ βέλη αὐτῶν πάσης κατηγορίας πολέμιοι.

Βεβαίως δύναταί τις νὰ εὕρῃ τρωτὰ ἐν τῇ σημερινῇ διδασκαλίᾳ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, οἷα διεσκευάσθη καὶ διετυπώθη ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ Σμὶθ καὶ τῶν ἐπιγόνων. Ἀλλὰ τὰ θεμέλια, ἐφ' ὧν ἐρείδεται τὸ οἰκοδόμημα αὐτῆς, δὲν δύνανται, οὐδὲ πρέπει νὰ διασαλευθῶσιν.

Τὰ θεμέλια ταῦτα, ἐρρήθη ἤδη, εἶνε ἡ *ἀτομικὴ ἐλευθερία* καὶ ἡ *ἰδιοκτησία*.

Ἀληθής, σώφρων οἰκονομικὴ ἐπιστήμη δὲν δύναται, οὐδ' ὀφείλει νὰ παρεκκλίνῃ τῆς ἀρχῆς ταύτης. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἰδιοκτησία

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρέπει νὰ ὦσι τὸ παλλάδιον καὶ τὸ ἔρεισμα τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἡ προτομὴ τοῦ μυθικοῦ ἥρωος, ἡ τιθεμένη ἄλλοτε, οἱονεὶ πρὸς σκέπην, ἐπὶ τῶν πυλώνων τῶν μεσαιωνικῶν πόλεων.

Οἱ σπουδαιότατοι τῶν συγχρόνων Οἰκονομολόγων εἶνε πεπεισμένοι περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας καὶ τῆς κοινωνικῆς χρησιμότητος τῆς ἀρχῆς ταύτης. Ἔνιοι ἐδίστασαν ἢ ἀπετάχθησαν, πρὸς καιρόν, ταῖς ἰδέαις ταύταις, ἐπιζητήσαντες εὐρυτέραν τὴν δικαιοδοσίαν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ὡς πρός τινα οἰκονομικὰ ζητήματα, τοῦθ' ὅ περ καθίσταται ἐνίοτε ἀναπόφευκτον πρὸς αὔξησιν τοῦ πλούτου τῆς πολιτείας καὶ ἐνίσχυσιν αὐτῆς.

Γενναίας ἰδέας ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐκ τῶν νεωτέρων Οἰκονομολόγων ἐδίδαξεν ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος Ι. Στ. Μίλλ. Ἐν τῇ *Λογικῇ* αὐτοῦ ἐζήτησε νὰ συνδιαλλάξῃ τὴν ἐκ συναγωγῆς καὶ ἐξ ἐπαγωγῆς μέθοδον. Ἐν τῇ *Ἐλευθερίᾳ* κηρύττει τὸ δόγμα τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας ὡς ἕνα τῶν μεγίστων παραγόντων τοῦ βίου· ἐν ἄλλῳ συγγράμματι ζητεῖ τὴν χειραφέτησιν τῆς γυναικὸς ἕνεκα κοινωνικῶν τε καὶ οἰκονομικῶν λόγων· ἐπὶ τέλους συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μειονοψηφιῶν ἐν τοῖς Κοινοβουλίοις.

Ὡς Οἰκονομολόγος εἶνε ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Ἀναπτύσσει εὐρυτέρους ὁρίζοντας. Καθίσταται ῥηξικέλευθος. Δι' ὅλου αὐτοῦ τοῦ βιβλίου διήκει πρὸς τῇ ἐρεύνῃ τῆς ἀληθείας τὸ κοινωνικὸν συμφέρον, συνδυαζόμενον καὶ συμπράττον τῷ ἀτομικῷ.

Ὁ φιλόσοφος ἔδωκε νέαν ὥθησιν εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Βένθαμ. Εἶνε καὶ αὐτὸς χρησιμοθηρικός· ἀλλ' ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ ἀτόμου ζητήσει τοῦ συμφέροντος λαμβάνεται πρωτίστως ὑπ' ὄψει τὸ κοινωνικὸν συμφέρον.

Ὁ Μίλλ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν ἐργατικῶν τάξεων, τῆς κρείσσονος αὐτῶν ἀποκαταστάσεως. Εἰ καὶ θιασώτης δὲ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, φρονεῖ οὐχ ἧττον, ὅτι ἐπιβάλλονται τῇ πολιτείᾳ καθήκοντά τινα, ἀδυνατοῦντος τοῦ ἀτόμου, πρὸς δικαίαν καὶ σκόπιμον διανομὴν τοῦ πλούτου.

Ὁ φιλόσοφος πιστεύει εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· τοῦτο δ' ἐπιτευχθήσεται διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἀληθῶν δογμάτων τῆς ἐπιστήμης.

Ἐμνήσθην μόνον τοῦ Μίλλ ἐν τῇ ἐπιθεωρήσει ταύτῃ τῶν κατὰ τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τελευταῖον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος προόδων καὶ ὑπηρεσιῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Ἀλλ' ὁ Μὶλλ δὲν εἶνε μόνος. Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία σήμερον ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Ἀμερικῇ ἀριθμεῖ ἐξόχους θεωρητικοὺς καὶ πρακτικοὺς πολιτικούς, οἵτινες διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῶν ἐνεργείας προὐκάλεσαν τὴν λύσιν δυσχερεστάτων κοινωνικῶν προβλημάτων. Οὔτε ὁ σημερινός, οὔτε οἱ μετ' αὐτὸν αἰῶνες θέλουσι λησμονήσῃ τὸ μέγα ὄνομα τοῦ Ριχάρδου Κόβδεν, κατορθώσαντος ὅσα δὲν κατώρθωσεν ὁ ἰσχυρότατος τῶν δυναστῶν.

Ἡ νέα Πολιτικὴ Οἰκονομία δὲν εἶνε, οὔτε δύναται νὰ ᾖνε, ψυχρὰ μόνον ἀνατόμος τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων. Τοῦτο πράττουσα κατὰ καθῆκον, ὑποδεικνύει καὶ τὸν τρόπον τῆς θεραπείας τῶν ὑφισταμένων κοινωνικῶν δεινῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ χρησίμου.

Ὑπ' αὐτὴν τὴν δρᾶσιν ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἀπευθύνεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς ἀτομικὰς δυνάμεις τῶν ἀνθρώπων, τὴν συνεννόησιν αὐτῶν καὶ τὴν σύμπραξιν διὰ τῆς μεγάλης δυνάμεως τοῦ *Συνεταιρισμοῦ*, οὐχὶ δ' εἰς τὴν δύναμιν τῆς Πολιτείας, ὅσον αὕτη καὶ ἂν τυγχάνῃ ἀπορρέουσα ἀπὸ τῆς λαϊκῆς βουλήσεως. Ἡ κατανόησις τῆς ἰδέας καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτόμου εἶνε ὁ σωτήριος *Λόγος* τῆς νέας κοινωνίας. Τὸ ἄτομον, κατανοοῦν καὶ συναισθανόμενον ἑαυτό, συμπράττον μετὰ τῶν ὁμοίων του, χωρὶς ν' ἀναμένῃ τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῦ ἀπό τινος ὑπερτέρας δυνάμεως, τοιοῦτον ἔσται τὸ πρόβλημα τοῦ μέλλοντος. Ἡ Πολιτικὴ ἄρα Οἰκονομία τοῦ μέλλοντος δὲν δύναται ἢ νὰ ᾖνε κατ' ἀνάγκην ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη τοῦ Συνεταιρισμοῦ. Τοῦτο ἐστὶν ἡ ἀναγνώρισις καὶ πραγμάτωσις τῶν κοινῶν συμφερόντων τῶν ἀτόμων διὰ τῆς αὐτοβουλίας καὶ τοῦ συνεταιρισμοῦ, οὐχὶ δὲ διὰ τοῦ ἀπολύτου καταστρεπτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

Ὁ συνδυασμὸς τῶν ποικίλων συμφερόντων, ἡ σύμπραξις αὐτῶν καὶ ἡ ἁρμονία ἀποτελοῦσι τὸ κύριον αὐτῆς θέμα, ὅ περ εἶνε ἡ αὔξησις τοῦ πλούτου καὶ ἡ προσήκουσα αὐτοῦ διανομὴ πρὸς τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν πρόοδον καὶ εὐημερίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΧΡΕΙΑΙ ΑΥΤΟΥ

.....

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ ἄνθρωπος ἐν γένει.

Ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ὅπως καὶ πάσης κοινωνικῆς ἐπιστήμης, εἶνε ὁ ἄνθρωπος.[1]

Πρὸ παντὸς ἄρα ἐπιβάλλεται ἡ ἀνάλυσις καὶ κατανόησις αὐτοῦ.

Τίς ἡ φύσις, ἡ καταγωγή, ἡ ἀποστολή, ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ ; ὁποία ἡ δύναμις ὡς οἰκονομικοῦ παράγοντος ;

Ἄλλοτε ὁ ἄνθρωπος ἐθεωρεῖτο ἀνήκων εἰς προνομιοῦχον τάξιν ὄντων, πλασθεὶς ἀπὸ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ μέρους τοῦ θεοῦ, ὃν ἐκπροσωπεῖ ἐπὶ τῆς γῆς, τεταγμένος πρὸς τὸ ἄρχειν πάντων τῶν ἐν αὐτῇ.

Ἡ φιλοσοφία παρηκολούθησεν ἐν τῇ φαντασίᾳ ταύτῃ ἐπὶ αἰῶνας τὴν θεολογίαν.

Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη διεσκέδασεν ἀβασίμους προλήψεις. Ἔπραξαν τοῦτο πρῶτοι οἱ *Ἴωνες* καὶ οἱ περὶ τὸν Δημόκριτον ἰδίᾳ Φυσιοδῖφαι, ὧν τὰς θεωρίας συνεπλήρωσαν οἱ νεώτεροι.

Ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται σήμερον φυτὸν *ἐπίγειον*—ὀργανισμὸς πληρέστερος καὶ συνθετώτερος τοῦ τῶν ἄλλων πλασμάτων τοῦ ἐνοργάνου κόσμου.

Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠλάττωσε τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τὴν εἰς ἑαυτὸν πε-

1 *Carey* Principes de la Science sociale.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποίθησιν· τοὐναντίον κατῆλθε δραστηριώτερος ἐν τῷ περὶ τοῦ βίου ἀγῶνι.

Ἄλλοτε ἐπίστευεν εἰς παρελθόντα *χρυσοῦν* αἰῶνα, *παράδεισον*. Σήμερον ἐργάζεται ὑπὲρ ἐπιτεύξεως αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ κεῖται κολοσσαία διαφορὰ μεταξὺ τοῦ προτέρου καὶ τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου.

Ἡ ροπὴ αὕτη πρὸς κτῆσιν κρείττονος βίου εἶνε ἰδιάζων αὐτοῦ χαρακτήρ. Δι' αὐτῆς ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς καταστάσεως, παραπλησίας τῇ τοῦ θηρίου, ἀγωνιζόμενος δὲ κατὰ μυρίων προσκομμάτων (φυσικῶν στοιχείων, θηρίων κτλ.) ἐμόρφωσεν ὑπέρτερον βίον.

Ἐν τῇ πρώτῃ, τῇ *φυσικῇ*, καταστάσει ὁ ἄνθρωπος ἥκιστα διαφέρει τοῦ θηρίου· μονονουχὶ ἔχει τὰς αὐτὰς χρείας· ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ, ὠθούσης αὐτὸν τῆς φύσεως, ἀποκαλύπτει νέον, ἄγνωστον κόσμον· ἐφευρίσκει καὶ τελειοποιεῖ τὴν *γλῶσσαν*, δημιουργεῖ *θρησκευτικόν* τι σύστημα, καθίσταται *κοινωνικός*. Ἐν τῇ ἐνεργείᾳ δὲ ταύτῃ κεῖται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν θηρίων.

Ταῦτα κατ' οὐσίαν διατελοῦσι μέχρι τῆς σήμερον τὰ αὐτά, ὅσον καὶ ἂν ἐτελειοποιήθησαν διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας. Ὁ *Κάστωρ* κατασκευάζει μέχρι τῆς σήμερον τὴν φωλεὰν αὐτοῦ καθ' ὃν τρόπον ἔπραττε τοῦτο ἅμα τῇ ἐπὶ γῆς ἐμφανίσει· ὁ μύρμηξ, ἡ μέλισσα ἐπίσης. Ἀλλ' ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ ἐπῆλθον τεράστιαι μεταμορφώσεις.

Παραβληθήτω ἡ πρώτη αὐτοῦ κατοικία (τρώγλη, ὑπόγεια σπήλαια, φυσικὰ ἢ τεχνητά, παραλίμνιοι κατοικίαι κτλ.) πρὸς τὰ τελειότατα τῶν σημερινῶν μεγάρων· ἡ πρώτη αὐτοῦ τροφὴ (φυσικὰ καὶ ἄγρια προϊόντα τῆς ξηρᾶς ἢ τῆς θαλάσσης) πρὸς τὴν σημερινὴν χλιδὴν τῆς τραπέζης τῶν πεπολιτισμένων λαῶν· ἡ σωματικὴ περιβολὴ τῶν παλαιῶν αἰώνων πρὸς τὴν σύγχρονον.

Δικαίως ἔλεγεν ὁ Saint-Simon, ὅτι ὁ χρυσοῦς αἰὼν ἀνήκει οὐχὶ εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλ' εἰς τὸ μέλλον.

Ὁ ἄνθρωπος, ὑπέρτερος ὢν ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τῶν θηρίων, ἔν τισιν ὑστερεῖ αὐτῶν. Δὲν εἶνε τέλειος, περιβάλλεται ὑπὸ πολλῶν χρειῶν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου. Θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι ἡ φύσις ὑπῆρξεν ἄστοργος πρὸς αὐτόν, συμπαθεστέρα δὲ καὶ ἐπικουρικωτέρα πρὸς τὴν μέλισσαν καὶ τὴν ἀράχνην, τὸν μύρμηκα καὶ τὸν κάστορα. Ἐνδεὴς τοῦ θαυμασίου ἐνστίκτου, δι' οὗ ἐπροικίσθησαν ζῷά τινα ὑπ' αὐτῆς, ἀναμένει τὰ πάντα ἀπὸ τῆς ἰδίας πεί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρας. Τίς εἶδεν; ἴσως τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ζῷον, παρατηρεῖ συγγραφεύς τις, ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν ἄνθρωπον πολλάκις τὸ ἀπόρρητον τῆς πρώτης διαίτης. Ἀλλὰ τὸ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπὶ τοσοῦτον ὑποδεὲς καὶ ἀτελὲς τοῦτο ζῷον καθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ πλῆρες, τέλειον, ἐξωτερικεῦον καὶ ἐξασκοῦν τὰς ἐμφύτους φυσικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις. Πᾶν ὅ τι μανθάνει, πᾶν ὅ τι τίθησιν εἰς ἐνέργειαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐλαυνόμενον, τὸ ἀποταμιεύει ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καθίσταται τοῦτο πεῖρα, προστιθεμένη, τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου, εἰς νέαν, ἥτις αὖθις ἐπιπροστίθεται, γινομένη κοινὸν κτῆμα τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν, ἀλληλοδιδασκομένων.

Ἡ φύσις τὸ πρῶτον, ἀλλ' εἶτα ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς πείρας συνετέλεσεν εἰς τὴν μεγάλην μεταμόρφωσιν, καθ' ἣν ἐξῆλθεν οὗτος ἀπὸ τῆς θηριώδους καταστάσεως, κηρύξας ἑαυτὸν διὰ τῶν θρησκευτικῶν συστημάτων τῷ θεῷ ὅμοιον.

Χαρακτῆρες τοῦ ἀνθρώπου.

Πρώτιστος τῶν χαρακτήρων τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ ἐγὼ αὐτοῦ. Μικροσκοπικὸν ἀπόσπασμα τοῦ σύμπαντος, δὲν κύπτει πρὸ αὐτοῦ συντριβόμενον, τηρεῖ ἐν παντὶ καὶ πάντοτε τὴν ἰδίαν ἀτομικότητα, ἀγαπᾷ ἑαυτόν, θεραπεύει, προβαίνων εἰς βαθμὸν νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν κέντρον τῶν πέριξ δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν Τὸ ἐγὼ τοῦτο ἐκδηλοῦται ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τοῦ βίου· νομίζει πολέμιον πᾶν ἄλλο ἐγώ, πολλάκις παραγνωρίζον τὰ κοινότατα τῶν συμφερόντων αὐτοῦ. Τὸ πλῆρες τοῦτο κράτος τοῦ ἐγὼ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε παροδικὴ μόνον κατάστασις· παρατεινομένη καθίστησιν αὐτὸν δυστυχῆ· ὑποχωροῦσα, ἀποκαλύπτει τὴν ἀληθῆ φύσιν, ἥτις εἶνε ἡ ἑνότης τοῦ μέρους καὶ τοῦ ὅλου, τοῦ ἀτομικοῦ ἐγὼ καὶ τῶν ἐπιλοίπων.

Δεύτερος χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος εἶνε ἡ **κοινωνικότης**. Ὁ νόμος τῆς ἕλξεως, καθολικὸς νόμος τοῦ σύμπαντος, διέπων πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ἐπενεργεῖ καὶ ἐπ' αὐτοῦ· καὶ ἐξ ὁρμεμφύτου καὶ ἐξ ἀνάγκης ῥέπει πρὸς τὸν ὅμοιόν του. Ἐν τῇ ὑπερφυεῖ ταύτῃ δυνάμει τῆς ἑνότητος ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐνεργεῖ ἐν τῷ βίῳ ὡς ἁπλῆ, αὐτοτελὴς μονάς, ἀλλ' ὡς σύνολον μονάδων καὶ δυνάμεων, ἀποτελουσῶν ἐνιαίαν ὑπόστασιν καὶ δύναμιν. Ἕκαστος λειτουργεῖ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καθ' ἑαυτόν, ἐν τῇ ἰδίᾳ σφαίρᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ φαινομενικῇ ταύτῃ μερικῇ λειτουργίᾳ συμπράττει αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἧττον τὸ ὅλον ἀνθρώπινον γένος κατὰ χρόνον καὶ τόπον, καὶ ὅταν ἐνίοτε παρίστανται διηρημέναι καὶ ἀντιδρῶσαι αἱ ποικίλαι αὐτοῦ ἐνέργειαι καὶ δυνάμεις.

Βεβαίως ἡ ἑνότης αὕτη δὲν κατορθοῦται εὐχερῶς, ἄνευ προσκομμάτων· πολλὰ αἴτια κωλύουσιν αὐτήν· ἀλλ' ἡ κοινωνικὴ δύναμις, ἡ ἀδάμαστος ἕλξις, ὁ φυσικὸς οὗτος νόμος τοῦ σύμπαντος, κατισχύει ἐν τῷ μεγάλῳ ἀγῶνι κατὰ τῶν διασπαστικῶν ροπῶν τῶν ἀνθρώπων.

Ἀτομικὴ ἰδιοφυΐα παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ.

Τὸ σύμπαν δὲν παρουσιάζει τὴν αὐτὴν ἐνιαίαν, ὁμοιόμορφον, ὁμογενῆ εἰκόνα. Μεγάλη διαφορά, ἀνομοιότης φύσεως, δυνάμεων, ἐνεργειῶν. Τοιοῦτος εἶνε ὁ χαρακτήρ, ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τοῦ κόσμου· ποσὸν καὶ ποιὸν ποικίλλει, δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι παραλλάσσουσιν.

Τὰ πλανητικὰ συστήματα διαφέρουσιν ἀλλήλων· οἱ ἀστέρες τοῦ αὐτοῦ πλανητικοῦ συστήματος ἐπίσης.

Ἐν τῷ γηίνῳ τούτῳ κόσμῳ κρατεῖ ἡ αὐτὴ διαφορὰ καὶ ποικιλία. Ἄνευ ταύτης, ἄνευ τῶν ἀναγκαίων ἀντιθέσεων καὶ τῆς συνθέσεως ἀνομοίων δυνάμεων, ὁ κόσμος δὲν ἠδύνατο προσφόρως νὰ λειτουργήσῃ.

Παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ διαφορὰ αὕτη, ἡ ἰδιοφυΐα, εἶνε οὐσιῶδες προσὸν καὶ στοιχεῖον τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ τῶν ἐνεργειῶν. Τὸ ὁμοιόμορφον εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ ἀτελοῦς ὀργανισμοῦ, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ ποικιλία εἶνε ἐκδήλωσις ἰδιοφυΐας πληρεστέρας. Ἄνευ τῶν διαφορῶν τούτων ἡ ἐξέλιξις καὶ ἡ αὐτῇ παρεπομένη φυσικὴ καὶ ἠθικὴ τελειότης θὰ ἦσαν ἀκατόρθωτα.

Συντελεσταὶ τῆς ποικιλίας ταύτης, τῆς ἰδιοφυΐας, εἶνε πολλοὶ καὶ διάφοροι. Τὸ μὲν ἡ ἐπίδρασις τοῦ *φυσικοῦ*, εἶτα δὲ ἡ τοῦ *κοινωνικοῦ* περιέχοντος. Οἱ ἄνθρωποι διαφέρουσι κατὰ γένος, φυὴν καὶ δυνάμεις. Πάντα ταῦτα διεπλάσθησαν ὑπὸ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Ἡ τοιαύτη τοῦ ἀνθρώπου ἰδιοφυΐα, οἷα ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν φυσικῶν συνθηκῶν καὶ δεδομένων (κλίματος, βορρᾶ, νότου, ἀνατολῆς, δύσεως, μεσημβρίας, ὄρους, μεσογείας, παραλίας, τροφῆς κτλ.), ἢ ἠθικῶν (κληρονομίας, φυλῆς, θρησκείας, πολιτεύματος, κοινωνικῶν καὶ ἱστορικῶν αἰτίων κτλ.) ἐπιδρᾷ οὐ μόνον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπὶ τῶν ἠθικῶν σχέσεων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν, αἵτινες εἶνε τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Ὁ ἄνθρωπος ὡς οἰκονομικὸς παράγων.

Ἐνδιαφέρει ἡμᾶς κατ' ἐξοχὴν ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Εἶνε τέκνον τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, οἷαν διεξάγει, ἀγωνιζόμενος πρὸς συντήρησιν κατὰ ποικίλων προσκομμάτων. Ἐκ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἀναπτύσσονται πρωτίστως αἵ τε φυσικαὶ καὶ αἱ ἠθικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις. Μόνος κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἐργάζεται πρὸς κατάκτησιν τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ὑφ' οὗ τὸ κράτος ὑποκύπτει τὸ πρῶτον, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀναλαμβάνει τὴν προσήκουσαν ὑπεροχήν, ὑποτάσσων τὴν φύσιν καὶ καθιστὰς αὐτὴν κοινωνὸν καὶ συντελεστὴν τοῦ ἀγῶνος τῆς εὑρέσεως τῶν πρὸς συντήρησιν τρόπων.

Ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ, ποικίλως ἐκδηλουμένῃ, ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα ἐπιτεινομένῃ ἀνὰ τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν, κεῖται μεγάλη ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου—ἡ *οἰκονομική*. Ἡ φύσις δι' αὐτὸν εἶνε εὐρὺ στάδιον δράσεως· πάσας τὰς δυνάμεις αὐτῆς, πᾶσαν ἐνέργειαν χρησιμοποιεῖ διὰ τῆς ἐργασίας. Ἄνευ αὐτοῦ ὁ φυσικὸς κόσμος οὐδεμίαν θὰ εἶχε σημασίαν· ἐν τῇ αὐτῇ δὲ καταστάσει θὰ διέρρεεν, ὡς συνέβαινεν ἴσως τοῦτο ἐπὶ μυριάδας αἰώνων. Ἀλλ' ἡ ἐμφάνεια αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς μετέβαλεν ἐν διαστήματι ὀλίγου χρόνου τὴν ὑπόστασιν αὐτῆς. Ἀπόρρητοι, νεκραὶ τέως διατελοῦσαι, δυνάμεις ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν. Τοῦτο δ' οὐχὶ ἀδιαφόρως, ἀλλὰ σκοπίμως, πρὸς εὐρυτέραν καὶ ἀνυσιμωτέραν θεραπείαν τοῦ βίου.

Ἐν τῇ δράσει ταύτῃ, τῇ οἰκονομικῇ, ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν δεσπότης τοῦ γηίνου πλανήτου. Ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς ποικίλης αὐτοῦ ἰδιοφυΐας χρώμενος πᾶσι τοῖς τρόποις τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας, τῆς κατακτήσεως καὶ τῆς καλλιεργίας τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, ἐξέρχεται τῆς σφαίρας τῆς μονώσεως καὶ τῆς ὑποτελείας, καθίσταται λογικὸν ὄντως καὶ ἐλεύθερον ὄν, θεραπεῦον ὅσον τὸ ἐνὸν ἀφθόνως τὰς ἀναποδράστους ἐπιθυμίας καὶ ροπὰς ἔν τε τῷ φυσικῷ καὶ τῷ ἠθικῷ αὐτοῦ βίῳ—τὰς *χρείας*.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Χρεῖαι.

Ἔννοια τῶν χρειῶν.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει χρείας· διὰ νὰ ζήσῃ, νὰ συντηρηθῇ, ἔχει ἀνάγκην πολλῶν πραγμάτων, ὧν ἡ ἔλλειψις ἤθελεν ἐπενέγκῃ τὴν καταστροφήν του. Αἱ χρεῖαι αὗται ἐμφανίζονται ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ βίου, παρακολουθοῦσιν αὐτόν, αὐξανόμεναι ἢ ἐλαττούμεναι, μέχρι τοῦ τάφου, ἡ δὲ θεραπεία αὐτῶν εἶνε ἀναπόφευκτος αὐτοῦ ὅρος.

Ὡς εἶπεν ὁ Σαίης, αἱ χρεῖαι τοῦ ἀνθρώπου ἀπορρέουσιν ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ τοῦ ὀργανισμοῦ, φυσικοῦ ἢ ἠθικοῦ. Ἡ ἑκάστοτε ἐμφάνισις αὐτῶν, ἡ ἐπιτακτικὴ πρόσκλησις ἀμέσου θεραπείας, εἶνε τὸ καθημερινὸν φαινόμενον τοῦ βίου· προκαλεῖ ὀδύνην, ἐνῷ διὰ τῆς θεραπείας ἐπέρχεται ἡδονή, πληρουμένου τοῦ πόθου. Ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐναλλαγῇ ἐκδηλουμένου πόθου καὶ πληρουμένης θεραπείας αὐτοῦ παρέρχεται ὁ ἀνθρώπινος βίος. Ἡ χρεία ἄρα εἶνε τὸ πρώτιστον κέντρον καὶ ἐλατήριον τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως, τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ ἀτελείᾳ αὐτοῦ ἐπιζητοῦντος πληρεστέραν κατάστασιν διὰ τῆς ἄρσεως τῆς ἀπὸ τῶν χρειῶν ἐκδηλουμένης στενοχωρίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐπερχομένης εὐτυχίας.

Πολλαπλασιασμὸς τῶν χρειῶν

Ἐν τῷ βίῳ ἡ διηνεκὴς μεταβολὴ εἶνε ὁ κρατῶν νόμος. Ὁ ἄνθρωπος ὑφίσταται ποικίλας μεταβολὰς καὶ φάσεις. Ἐνῷ δὲ τὰ λοιπὰ τῶν ζώων χαρακτηρίζει καὶ διακρίνει ἡ στασιμότης, ἡ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀκινησία, τοὐναντίον ὁ ἄνθρωπος διηνεκῶς *μεταμορφοῦται*, μεταβαίνων ἀπὸ ἀτελεστέρας εἰς τελειοτέραν κατάστασιν. Ἡ μεταμόρφωσις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶνε οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς φύσεως αὐτοῦ. Τὴν ἀλλοίωσιν δὲ ταύτην ὑφίστανται καὶ αἱ χρεῖαι, πολλαπλασιαζόμεναι, καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος μεταβαίνει ἀπὸ ἥττονος εἰς κρείττονα κατάστασιν.

Ποικιλία τῶν χρειῶν.

Αἱ χρεῖαι δὲν ἐκδηλοῦνται αἱ αὐταί· ποικίλλουσι κατὰ *γένος* καὶ *ἡλικίαν*, κατὰ *τόπον* καὶ *χρόνον*, κατὰ βαθμὸν *πολιτισμοῦ*. Διαφέρουσιν αἱ χρεῖαι τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, τοῦ βρέφους καὶ τοῦ παιδός, τοῦ νεανίου καὶ τοῦ γέροντος· τοῦ κατοίκου τῶν θερμῶν ἢ τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, τοῦ πεπολιτισμένου καὶ τοῦ ἀπολιτίστου. Ἐν τῇ ἀείποτε μεταβαλλομένῃ σκηνογραφίᾳ τοῦ βίου συμμεταβάλλονται ποικίλλουσαι καὶ αἱ χρεῖαι, πολλαπλασιαζόμεναι ἢ ἐλαττούμεναι κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν συνῳδὰ τῇ ἑκάστοτε καταστάσει.

Διαίρεσις τῶν χρειῶν.

Αἱ χρεῖαι ἐκδηλοῦνται ποικιλαχῶς. Αἱ κυριώτεραι δ' αὐτῶν εἶνε αἱ ἀκόλουθοι :

1) *Σωματικαὶ καὶ πνευματικαὶ χρεῖαι.* Ὁ ἄνθρωπος, ἅτε ἀποτελούμενος ἐκ σώματος καὶ πνεύματος, ὑφίσταται τὴν ἐκδήλωσιν διττῶν χρειῶν.

2) *Πρῶται χρεῖαι.* Αὗται εἶνε πρωτίστως φυσικαί, ἐμφανιζόμεναι ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τοῦ βίου. Τοιαῦται εἶνε αἱ τῆς *τροφῆς*, τῆς *οἰκήσεως*, τῆς *ἐνδυμασίας*. Τούτων μὴ προσηκόντως θεραπευομένων, ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται ἢ νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν θάνατον.

Αἱ πρῶται αὗται χρεῖαι εἶνε *κοιναὶ* εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλ' ἡ θεραπεία αὐτῶν παραλλάσσει ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἐξελίσσεται ὁ βίος. Ἐν τοῖς ψυχροῖς κλίμασιν εἶνε ἐπιτακτικώτεραι ἢ ἐν τοῖς θερμοῖς. Ὁ ἄνθρωπος δεῖται ἀφθονωτέρας καὶ στερεωτέρας τροφῆς· κρείττονος κατοικίας, ἀσφαλεστέρας ἐνδυμασίας ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις ἢ ἐν τοῖς θερμοῖς, ἔνθα γεννᾶται ὀλιγαρκέστερος.

3) *Κοινωνικαὶ χρεῖαι.* Ἑτέρα κατηγορία τῶν χρειῶν εἶνε ἐκεῖναι, αἵτινες ἐκδηλοῦνται ἰδίᾳ ἐν τῇ κοινωνικῇ καταστάσει τοῦ ἀνθρώπου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πρώτη εἶνε ἡ χρεία τῆς κοινωνίας, τῆς μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων συμβιώσεως καὶ κοινοπραξίας, εἶτα πλεῖσται ἄλλαι, πολλαπλασιαζόμεναι σὺν τῷ χρόνῳ. Τοιαῦται εἶνε πολλαί, ἀναγράφονται δ' ἐνταῦθα αἱ κυριώταται: ἡ τῆς *ὑγιείας*, τῆς *καθαριότητος*, τῆς *ἀσφαλείας*, τῆς *ἠθικότητος*, τῆς *παιδεύσεως*, τῆς *θυμηδίας*, τῆς *καλαισθησίας*, προβαινούσης μέχρι *φιλαρεσκείας* καὶ *καλλωπισμοῦ*, ἰδιοτήτων, ἐκδηλουμένων καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀγρίοις.

Ἐν ταῖς κοινωνικαῖς ταύταις χρείαις συλλήβδην δύνανται νὰ περιληφθῶσιν αἵ τε *πνευματικαὶ* καὶ αἱ *ἠθικαί*, αἵτινες εἶνε συμφυεῖς τῷ ἀνθρώπῳ βεβαίως, ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν ἐπέρχεται ἐν κοινωνικῇ καταστάσει καὶ ὑπὸ προϊόντα πολιτισμόν.

4) *Λογικαὶ καὶ ἐξεζητημέναι χρεῖαι, ἀναγκαῖαι καὶ ὑπερβάλλουσαι.* Ὁ ἄνθρωπος αὐξάνων τὰς χρείας αὐτοῦ, δὲν πράττει τοῦτο ἐξ ἰδιοτροπίας, δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν πλήρωσιν μόνον ἀσκόπων ἐπιθυμιῶν. Ὀρέξεις, ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ σώματος ἢ τοῦ πνεύματος, τὴν *ἀποθηρίωσιν*, εἶνε παθολογικὰ φαινόμενα νοσηρᾶς καταστάσεως.

Βεβαίως ἡ ἄσκοπος καὶ ἀλόγιστος δημιουργία νέων ἑκάστοτε χρειῶν, *ἐξεζητημένων*, ὡς συμβαίνει ἐν παρακμάζοντι πολιτισμῷ, δὲν εἶνε ἔνδειξις κοινωνικῆς ὑγιείας. Ἐπῆλθεν ὁ *ἐκφυλισμὸς* ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἀλλ' ἡ προσήκουσα καὶ λελογισμένη ἐκδήλωσις καὶ θεραπεία τῶν χρειῶν ἐπιβάλλεται. Ἐν τῇ αὐξήσει τῶν χρειῶν καὶ τῶν πόθων καὶ ἐν τῇ πληρώσει αὐτῶν ἐπιδιώκεται καὶ πραγματοῦται ὁ ὑπέρτατος τοῦ βίου σκοπός. Οἱ ὁρίζοντες τοῦ πνεύματος εὐρύνονται, ἡ δὲ κοινωνικότης λαμβάνει τὴν προσήκουσαν αὐτῇ ἀποστολήν. Καὶ ἐν ᾗ μὲν περιπτώσει αἱ χρεῖαι συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἀνωτέρου σκοποῦ, εἶνε *λογικαί*, ἄξιαι πάσης προσοχῆς καὶ θεραπείας. Τοὐναντίον δέ, οὖσαι *ἐξεζητημέναι*, ἐπιφέρουσι τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἄνθρωπος καὶ ἠθικῶς, καὶ πνευματικῶς, καὶ φυσικῶς ἐκπίπτει.

5) *Ὑποκειμενικαὶ* καὶ *ἀντικειμενικαὶ* χρεῖαι. Καθ' ὅσον προσιδιάζουσιν εἰς ἓν ἄτομον, λόγῳ ἰδιοφυΐας, ἀνατροφῆς, πολιτισμοῦ κτλ. καὶ καθ' ὅσον εἶνε πραγματικαί, παρὰ πάντων ἀνεγνωρισμέναι. Αὗται δύνανται νὰ κληθῶσιν ἐπίσης ἀτομικαὶ καὶ κοινωνικαί.

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς χρείας ὑπολανθάνει ἡ ἔννοια τῆς ἐπιθυμίας καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ἐξ αὐτῆς προερχομένης ὀδύνης. Ὁ ἄνθρωπος, ἐπιδιώκων τὴν θεραπείαν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς χρείας, καταβάλλει πρὸς τοῦτο ἐργασίαν, σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἐνέργειαν, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συλλειτουργεῖ ὀδύνη καὶ πόνος. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, καθίσταται εὐτυχής, πληρουμένης τῆς χρείας. Ὑφίσταται ἄρα εὐδαιμονία ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, ἐπερχομένης ἰσορροπίας μεταξὺ τῆς ὀδύνης τῆς χρείας καὶ τῆς ἡδονῆς τῆς θεραπείας. Ἡ Ἠθικὴ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης βασίζει τὸ σύστημα αὐτῆς· ἀλλὰ καὶ ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει καὶ ἀναλύσῃ τὸ φαινόμενον τοῦτο.

Αἱ χρεῖαι ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν.

Ἡ οἰκονομικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐργασία εὑρίσκει στάδιον ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν χρειῶν. Ἀλλ' οἱ ἠθικολόγοι, ἀναλύοντες τὴν ἔννοιαν αὐτῶν, ὡς ἐπιθυμιῶν, καταδικάζουσιν ἀξιοῦντες τὸν περιορισμόν. Ὁ ἀσκητικὸς βίος θρησκευτικῶν τινων συστημάτων ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ περιορισμοῦ τῶν χρειῶν, καὶ αὐτῶν τῶν φυσικωτάτων τῆς τροφῆς, τῆς κατοικίας, τῆς εὐδαιμονίας, τοῦ ὕπνου, τῆς κοινωνίας κτλ. Ἀλλ' ἡ κατίσχυσις τῶν θεωριῶν τούτων ἤθελεν ὑποβιβάσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς μοῖραν κατωτέραν καὶ τῆς τοῦ θηρίου.

Ὁ Ἰνδὸς ἢ ὁ Χριστιανὸς ἀσκητὴς φρονεῖ, ὅτι καθίσταται τέλειος, φονεύων σάρκα καὶ πνεῦμα διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν χρειῶν. Ἂν τοῦτο ἐξετελεῖτο παρὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων, θὰ ἐπήρχετο ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἡ καταστροφή. Αἱρέσεις, ἐπιζητοῦσαι τὴν καταστολὴν πασῶν, καὶ τῶν φυσικωτάτων χρειῶν, εἶνε ἀντίθετοι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς κοινωνίας.

Ἀλλ' ἡ θεραπεία αὐτῶν δὲν εἶνε ἀξιοκατάκριτος. Ἡ δὲ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιθέσεων ἰσορροπία, τὸ *μέτρον*, εἶνε τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ βίου. Ὁ μὲν ἄγαν περιορισμὸς ἐπιφέρει τὸν ἐκμηδενισμὸν τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν αἰσθημάτων, ἀλλ' ἅμα καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἐν ἡμῖν ἠθικοῦ κόσμου. Ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ μεγάλη, ἡ κατὰ κόρον ἀνάπτυξις αὐτῶν, φέρει ἐξ ἀντιθέτου τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μέτρον τῶν χρειῶν.

Συζητεῖται ἔκπαλαι, ἂν δικαιοῦνται ἡ θρησκεία ἢ ἡ πολιτεία νὰ καθορίζωσιν ἑκάστοτε μέτρον τι ἢ κανόνα ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν χρειῶν.

Οἷος δήποτε περιορισμὸς εἶνε ἄρνησις τῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἄνθρωπος, προσηκόντως ἀνατρεφόμενος, λογικὸν καὶ ἠθικὸν ὄν, μόνος αὐτὸς ὀφείλει καὶ δύναται νὰ καθορίσῃ τὰ ὅρια τῆς θεραπείας τῶν χρειῶν, μὴ ἀφιέμενος εἰς τὴν ὑπερβολήν, ἀλλ' ἐπιδιώκων ἑκάστοτε τὸ προσῆκον.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, ἐν τῇ ἀναλύσει τῆς χρήσεως τοῦ πλούτου, τοῦ ὀργάνου τούτου τῆς θεραπείας τῶν χρειῶν, δὲν δύναται νὰ θέσῃ κανόνα ἐκ τῶν προτέρων περὶ τοῦ πρακτέου. Τοῦτο πράττουσα, ἤθελεν εἰσέλθῃ εἰς τὴν σφαῖραν καὶ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἠθικῆς. Οὐχ ἧττον δὲν δύναται καὶ νὰ τηρήσῃ ἀδιαφορίαν. Συμπεραίνεται ἄρα, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων, ὅτι μόνη ἡ κατὰ τὸ προσῆκον ἐλευθερία πρέπει νὰ ἦνε ἑκάστοτε τὸ ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν χρειῶν μέτρον, ἀποφευγομένων τῶν ἑκατέρωθεν ὑπερβολῶν.

Τοῦτο παραλλάσσει κατὰ χρόνον καὶ τόπον, φυσικὰς ἢ κοινωνικὰς συνθήκας. Ἀλλ' ἡ ἑκατέρωθεν ὑπερβολή, χωρὶς νὰ ὑπηρετῇ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἠθικῆς, ἥκιστα ἐπίσης ἀνταποκρίνεται καὶ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς κανόνας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Οἰκονομικὰ ἀγαθά. Πλοῦτος.

Περὶ τῶν ἀγαθῶν ἐν γένει.

Ἡ θεραπεία τῶν χρειῶν τοῦ ἀνθρώπου, σωματικῶν τε καὶ πνευματικῶν, ὑλικῶν τε καὶ ἠθικῶν, ἐν οἱᾳδήποτε αὐτοῦ καταστάσει, κατὰ πάντα χρόνον καὶ τόπον, συντελεῖται διὰ τῶν *ἀγαθῶν*.

Ταῦτα εἶνε προϊόντα τοῦ φυσικοῦ κόσμου, *ἀμέσως* παρεχόμενα ἢ *ἐμμέσως*, διὰ τῆς ἐργασίας. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην κατηγορίαν κατατάσσονται ὁ *ἀήρ*, τὸ *ὕδωρ*, τὸ *φῶς*, δωρεὰν παρεχόμενα ὑπὸ τῆς φύσεως· εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὰ γεννώμενα διά τινος προσπαθείας, πόνου, ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου. Ταῦτα ἰδίᾳ διαφέρουσι τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην, καλούμενα συνήθως *οἰκονομικὰ ἀγαθά*.

Τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ποικίλλουσι, καθ' ὅσον ποικίλλει καὶ ἡ ἀνθρωπίνη δραστηριότης, ὑφ' ἧς τὴν ἐνέργειαν κυρίως παράγονται.

Ἐπὶ τῶν τῆς πρώτης κατηγορίας ἀγαθῶν ἐξασκοῦσι κυριότητα καὶ χρῆσιν πάντα τὰ εἴδη τοῦ ἐνοργάνου κόσμου, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα· ἀλλ' ὁ ἀπολαύων κατ' ἐξοχὴν αὐτῶν εἶνε ὁ ἄνθρωπος.

Οὗτος, ὡς ἐρρήθη πρότερον, ἔχει πλείονας τῶν ἄλλων ζώων χρείας. Ἀλλ' ἡ φύσις δὲν ἐπαρκεῖ, ἢ λίαν ἀτελῶς δύναται νὰ θεραπεύσῃ ταύτας. Τούτου δ' ἕνεκα ἐκβιάζεται νὰ καταβάλῃ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ πρὸς πορισμόν.

Πρὸς θεραπείαν τῆς πρώτιστα πασῶν ἐκδηλουμένης χρείας τῆς τροφῆς ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ θηρεύσῃ, νὰ ἁλιεύσῃ, νὰ συλλέξῃ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς· πρὸς θεραπείαν τῆς χρείας τῆς οἰκήσεως ὀφείλει νὰ κατασκευάσῃ τρώγλην, σκηνήν, οἱανδήποτε ἀσφαλῆ κατοικίαν· πρὸς θεραπείαν τῆς χρείας τῆς ἐνδυμασίας δέον νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ δέρμα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ φονευθέντος πρὸς τροφὴν ζώου, εἶτα δὲ τὸ ἔριον αὐτοῦ· ἐπίσης τὸν βάμβακα, τὸ λῖνον καὶ ὅ τι ἄλλο συντελεστικόν.

Περὶ τῶν ἀΰλων ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν.

Αἱ φυσικαὶ χρεῖαι θεραπεύονται ἰδίᾳ διὰ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Ἀλλὰ πρὸς ταύταις ὁ ἄνθρωπος ἔχει καὶ πνευματικὰς χρείας. Αὗται δ' εἶνε πολυσχιδεῖς, αὐξανόμεναι ἢ ἐλαττούμεναι, ἕνεκα πολλῶν, φυσικῶν ἢ κοινωνικῶν αἰτίων.

Ἐντεῦθεν ἀναπτύσσεται δευτέρα κατηγορία οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, διαφερόντων οὐσιωδῶς τῶν τῆς πρώτης κατηγορίας. Εἶνε δὲ καὶ ταῦτα ἐπίσης παραγωγικά, ἅ τε θεραπευτικὰ τῶν χρειῶν.

Ταῦτα Οἰκονομολόγοι τινὲς ἐκάλεσαν *ὑπηρεσίας*. Ἀλλ' ἕτεροι ἀμφισβητοῦσι τὴν παραγωγικὴν αὐτῶν σημασίαν, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι τὰ κατ' ἐξοχὴν οἰκονομικὰ ἀγαθὰ συναθροίζονται, ἐνῷ δὲν συμβαίνει τοῦτο καὶ διὰ τὰ ἄυλα. Ἐν τούτοις ἡ ἀκριβὴς αὐτῶν ἐξέτασις πιστοποιεῖ, ὅτι καὶ τὰ πλεῖστα τούτων συναθροίζονται, ἐπιπροστιθέμενα· εἶνε στοιχειώδη καὶ σύνθετα. Ἐπὶ παραδείγματι· ἡ ἐπιστημονικὴ παίδευσις καὶ ἱκανότης, οὖσα οἰκονομικῶς παραγωγική, εἶνε ἄθροισμα γνώσεων, ἐμπειρίας κατὰ χρόνον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Παρέχει καὶ αὕτη ὑπηρεσίας, ὅπως καὶ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἥκιστα ἀμφισβητούμενον ὑλικὸν ἀγαθόν. Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τῆς ἐπικουρίας αὐτῶν. Βεβαίως αἱ ὑπηρεσίαι αὗται δὲν προσπίπτουσιν ἀμέσως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, μὴ ἐνσωματούμεναι ἐν τῷ ὑλικῷ κόσμῳ. Ἀλλ' ἡ δι' αὐτῶν κατορθουμένη χρησιμότης εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνωτέρα τῆς χρησιμότητος τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν.

Ὁρίζεται περὶ πολλῶν ἐπίσης καὶ ἑτέρα διάκρισις μεταξὺ τῶν ὑλικῶν καὶ τῶν ἀΰλων ἀγαθῶν, ὅτι τὰ μὲν πρῶτα ἀνταλλάσσονται, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ δεύτερα. Ἡ παρασκευασθεῖσα τροφή, ὁ οἶκος, τὸ ὑπόδημα κτλ. ὑπόκεινται εἰς ἀνταλλαγήν· πλὴν δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην.

Ἐν τούτοις ἀνταλλάσσονται τὰ προϊόντα, τὰ πορίσματα τῆς τε ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης καὶ αἱ δι' αὐτῶν προσφερόμεναι ὑπηρεσίαι —ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἰατροῦ ἐπὶ παραδείγματι πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δικηγόρου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Περὶ τοῦ Πλούτου ἐν γένει.

Τὸ σύνολον πάντων τούτων τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν καλεῖται *Πλοῦτος*.

Ὁ πλοῦτος ἐν τῇ Οἰκονομικῇ δέον νὰ νοηθῇ διαφόρως, παρ' ὅπως νοεῖται συνήθως ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· δὲν σημαίνει μόνον ἀφθονίαν ἀγαθῶν, πληθὺν πολυτίμων μετάλλων κτλ.

Πλοῦτος εἶνε πᾶν ἀγαθόν, κεκτημένον *χρησιμότητα*, πρόσφορον τουτέστι πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν.

Ἓν τῶν δυσχερεστάτων προβλημάτων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης εἶνε ὁ ἀκριβὴς καὶ κατὰ λόγον ὁρισμὸς τοῦ πλούτου. Ἄλλοτε, ἐν χρόνοις μὴ ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν πραγμάτων, ὁ πλοῦτος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ περιωρισμένην ὅλως ἔννοιαν. Ἐν ταῖς νομαδικαῖς κοινωνίαις, ἐν τῇ θηρευτικῇ ἢ τῇ ποιμενικῇ περιόδῳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, πλοῦτος νομίζεται τὸ σύνολον τῶν πρὸς θήραν χρησίμων ἐργαλείων, τὸ πλῆθος τῶν ποιμνίων, ἅτινα κατ' ἐξοχὴν δημιουργοῦσι τὴν οἰκονομικὴν δύναμιν τοῦ κατέχοντος αὐτά, τὴν εὐημερίαν δὲ τῶν ἀνθρώπων. Εἶτα, σὺν τῇ ἐμφανείᾳ τῆς γεωργικῆς περιόδου, πλοῦτος εἶνε τὰ ἀκίνητα ἀγαθά, τὰ κτήματα, ὧν εὐμοιρεῖ τὸ ἄτομον ἢ ἡ πολιτεία· καὶ ἐπὶ τέλους ἐν τῇ ἐμποροβιομηχανικῇ κοινωνίᾳ ὁ πλοῦτος λαμβάνει εὐρυτέραν ἔννοιαν. Ὁ κύκλος τῶν ἀγαθῶν εὐρύνεται καὶ σὺν αὐτοῖς ἡ ἔννοια τοῦ πλούτου.

Ὡς ἐρρήθη ἐν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, συστατικὸν στοιχεῖον τοῦ πλούτου ἐθεωρήθη κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἰδίᾳ ἡ πληθὺς τῶν πολυτίμων μετάλλων, οὐχὶ δὲ ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ γεωργία, ἡ ἐμπορία καὶ ἡ βιομηχανία, τὰ ἀποτελέσματα ἐν γένει τῆς γῆς καὶ τῆς ἐργασίας. Ἥ τε ἐπιστήμη καὶ ἡ πολιτικὴ ἐπλανήθησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν τῇ τοιαύτῃ συλλήψει τοῦ πλούτου. Ἦτο ὁ αἰὼν τοῦ καλουμένου *ἐμποροκρατικοῦ* συστήματος (Système mercantile) Ἀλλ' ἀρκεῖ ἡ ἐλαχίστη ἐπισκόπησις τῶν αἰτίων καὶ τῆς φύσεως τοῦ πλούτου πρὸς πίστωσιν τοῦ ψεύδους τῆς θεωρίας ταύτης, ἥτις ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπεπλάνησε λαοὺς καὶ κυβερνήσεις. Ἡ σύγκρισις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἐκράτουν αἱ δόξαι αὗται κατά τε θεωρίαν καὶ πρᾶξιν, πρότερον καὶ μετὰ ταῦτα, πιστοποιεῖ τὸ γε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γονός, ὅτι οὐχὶ τὰ πολύτιμα μεταλλεῖα εἶνε ἡ πηγὴ τοῦ πλούτου λαοῦ τινος, ἀλλ' ἡ ἐργασία καὶ τὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα. Ὁ οἰκονομικὸς βίος τῆς νεωτέρας Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς εἶνε ἡ πίστωσις τῆς ἀρχῆς ταύτης.

Πᾶν ὅ τι ἄρα εἶνε χρήσιμον καὶ εὐάρεστον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἅμα δὲ ἀνταλλαγῆς ἐπιδεκτικόν, δύναται νὰ θεωρηθῇ πλοῦτος. Εἶπον εὐάρεστον· καὶ ὀφείλω νὰ ἀναλύσω τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ καὶ τὴν σημασίαν, αὐτὴν τὴν χρησιμότητα ἐν τῷ βίῳ. *Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνον ζήσεται ἄνθρωπος.* Ἡ συντήρησις τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, κεκτημένου ποικίλας λογικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις καὶ ἰδιότητας, δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τῆς ἁπλῆς θεραπείας τῶν σωματικῶν χρειῶν. Αἱ πνευματικαὶ χρεῖαι ἔχουσιν ἐπίσης τὸ δίκαιον αὐτῶν ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ βίου· καὶ ταύτας δ' ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει κατ' ἀνάγκην ὁ ἄνθρωπος.

Πλοῦτος ἄρα ἐν γένει δύναται νὰ θεωρηθῇ πᾶν ὅ τι κτᾶται ἢ ἀνταλλάσσει ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτοῦ δυνάμεων. Τὸ τοιοῦτο περιλαμβάνει ἄπειρα ἀντικείμενα, ἀγαθά, πολλαπλασιαζόμενα ἢ ἐλαττούμενα κατὰ χρόνον καὶ τόπον, κατὰ βαθμὸν πολιτισμοῦ καὶ κοινωνικῆς ἐργασίας.

Οὕτως ὁ πλοῦτος ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, τοῦθ' ὅ περ σημαίνει τὴν αὔξησιν τῶν ἡμετέρων χρειῶν. Ὑφίστανται ἔκπαλαι στενὴ σχέσις καὶ ἀλληλουχία μεταξὺ χρειῶν καὶ τῶν θεραπευόντων αὐτὰς ἀγαθῶν. Ἀντικείμενόν τι, μὴ χρησιμοποιούμενον, μηδὲ θεραπεῦον χρείαν τινὰ ἢ ἐπιθυμίαν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, δὲν δύναται νὰ κληθῇ ὑπ' αὐτοῦ ἀγαθόν, ἄρα δὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖον τοῦ πλούτου.

Ἐν ἀρχαίᾳ περὶ *Πλούτου* συγγραφῇ, παρά τινων μὲν ἀποδιδομένῃ τῷ Πλάτωνι, παρ' ἄλλων δ' Αἰσχίνῃ τῷ Σωκρατικῷ,[1] ἀναγράφεται, ὅτι πλούσιος εἶνε ἄνθρωπος οὐχὶ ὁ ἔχων «τάλαντον ἀργυρίου, ἀλλ' ὁ κεκτημένος ἀγρὸν δικάλαντον». Κατὰ τὴν ἰδέαν ταύτην, «ὅσα μὲν τυγχάνει χρήσιμα ὄντα ἡμῖν, ταῦτα χρήματα, καὶ ὅσα δ' ἀχρεῖα, ταῦτα δ' οὐ χρήματα». Ἐπίσης ὁ Ἀριστοτέλης φρονεῖ, ὅτι πλοῦτος

1 *Ἐρυξίας* ἢ περὶ Πλούτου. Περιλαμβάνεται συνήθως ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Πλάτωνος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶνε «πλῆθος ὀργάνων, οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν... καὶ νομίσματος πλουτῶν τις πολλάκις ἀπορήσει τῆς ἀναγκαίας τροφῆς».[1]

Ἐν τῷ ὁρισμῷ τοῦ πλούτου δέον νὰ περιληφθῶσιν ἀναμφισβητήτως πάντα τὰ ἀγαθά, ὑλικά τε καὶ ἄυλα· πᾶν ὅ τι φέρει χρησιμότητα εἰς τὸν ἄνθρωπον· οὐχ ἧττον τοῦτο ἀμφισβητεῖται παρὰ πολλῶν Οἰκονομολόγων.

Τὰ λεγόμενα ἄυλα ἀγαθά, ὧν ἡ οἰκονομικὴ ἔννοια δὲν ἦτο πάντη ἄγνωστος καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἐκανονίσθησαν ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Σαίη, ἐγένοντο δ' ἀποδεκτὰ ὑπὸ πολλῶν Οἰκονομολόγων.

Ὁ Ἀδὰμ Σμίθ, καί περ μὴ ἀποδίδων πλήρη οἰκονομικὴν σημασίαν εἰς τὰ ἄυλα ταῦτα ἀγαθά, τὴν «δεξιότητα καὶ τὴν νοημοσύνην», οὐχ ἧττον δὲν παραβλέπει αὐτὰ ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ πλούτου. Ἀληθῶς πᾶν ὅ τι τυγχάνει παραγωγικὸν χρησιμότητος, εἶνε ἀγαθόν, πλοῦτος διὰ πᾶσαν κοινωνίαν. Ἄνευ τῆς συμβολῆς αὐτῶν, ἥ τε συντήρησις καὶ ἡ εὐημερία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δυσχερῶς θὰ ἐπραγματοῦντο.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ Μίλλ, ἀποτελεῖ πλοῦτον ἡ ἐργασία, ἥτις δημιουργεῖ ἢ συντελεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν ὑλικῶν προϊόντων, ἢ ἰκανοτήτων, ἢ ἰδιοτήτων, ἀλλ' ἥτις δὲν ἀποβλέπει εἰς τοῦτον καὶ μόνον τὸν σκοπόν, ὀφείλουσα ἐπίσης νὰ παραγάγῃ ἀπόλαυσιν. Τοιαύτη εἶνε, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ἐργασία τοῦ δικαστοῦ, τοῦ νομοθέτου, τοῦ ἀστυνομικοῦ ὑπαλλήλου, τοῦ στρατιώτου. Πάντες οὗτοι προστατεύουσι τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει εἶνε παραγωγικοί· ἀλλ' ὁσάκις τὸν προστατεύουσι μόνον ἐν τῇ ἁπλῇ τοῦ βίου ἀπολαύσει, τότε δὲν εἶνε παραγωγικοί.

Χρησιμότης καὶ Πλοῦτος.

Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι συστατικὸν στοιχεῖον τοῦ πλούτου κατὰ πρῶτον μὲν εἶνε ἡ παρεχομένη **χρησιμότης**, ἥτις ἀπορρέει ἀπὸ τῆς ἐργασίας, σωματικῆς ἢ πνευματικῆς. Δεύτερον δὲ ἡ ἀπόλαυσις, ἥτις ἐπίσης δὲν στερεῖται ποιᾶς τινος χρησιμότητος ἐν τῷ τοῦ βίῳ ἀγῶνι.

Ἐπὶ παραδείγματι· ἰατρὸς δίδει συμβουλήν, δικαστὴς ἐκδίδει ἀπό-

1 *Πολιτικὰ* Βιβλ. Α'. κεφ. 3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φασιν, ρήτωρ ἀγορεύει, μουσικὸς ᾄδει. Τοῦτο εἶνε τὸ ἔργον αὐτῶν, καταναλίσκεται, ὡς πᾶσα ἐργασία, ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο τὸ προϊὸν αὐτῶν, λέγει ὁ *Say*· ὑφίσταται τὸ προϊὸν τοῦτο, ὡς τὸ τῶν παντοίων παραγωγῶν, ἐν τῷ ἀποτελέσματι τῆς ἐργασίας παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἐφ' ὧν ἐνήργησαν· ἐν τῇ ὑγιείᾳ τῇ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἀποδοθείσῃ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, ἐν τῇ ἠθικότητι, τῇ παιδεύσει, τῷ καλλιτεχνικῷ αἰσθήματι, ἅτινα παρεσχέθησαν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, τοῦ καλλιτέχνου κτλ. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ προϊόντα ταῦτα πρὸς οὐδὲν ἔχουσι σχέσιν· σχετίζονται πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὡς σχετίζεται καὶ τὸ προϊὸν τοῦ νηματουργοῦ, τοῦ ὑποδηματοποιοῦ κτλ. πραγματοῦνται δι' ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων.

Βεβαίως ἡ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συζήτησις δὲν εἶνε ἀναξία λόγου. Τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθά, ὑλικὰ ἢ ἄυλα, ὁ πλοῦτος ἐν γένει, εἶνε ἡ ἀφετηρία καὶ ὁ σκοπὸς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. Ἡ ἀνάλυσις ἄρα αὐτῶν, ἡ διάκρισις καὶ ἡ ταξινόμησις, δὲν εἶνε ἀδιάφορον ἀντικείμενον. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ πλούτου, τῶν ἀγαθῶν (ὑλικῶν ἢ ἀύλων) ἐξυπακούεται ὁ ἄνθρωπος, αἱ χρεῖαι αὐτοῦ καὶ ὁ προσφορώτερος τῆς θεραπείας τρόπος πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ καὶ εὐημερίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Περὶ Ἀξίας.

Ἔννοια τῆς ἀξίας.

Τὰ ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον μεταβιβαζόμενα ἀγαθά, προωρισμένα νὰ θεραπεύσωσι χρείας ἢ ἐπιθυμίας τοῦ βίου, λαμβάνουσιν ὑπέροχον σημασίαν ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ· ζητοῦνται, τιμῶνται, ἀνταλλάσσονται. Δὲν ὑπάρχει οἰκονομικὸν ἀγαθόν, στερούμενον μικρᾶς ἢ μεγάλης ἀξίας.

Ἡ ἀξία παραλλάσσει. Ὑφίσταται καθ' ὑποκείμενον ἢ ἀντικείμενον· καθ' ὅσον ὁρίζεται ὑφ' ἑνὸς προσώπου, ἢ ὑπὸ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Καὶ τοῦτο πάλιν κατὰ χρόνον καὶ τόπον, τῆς σημασίας καὶ τῆς ζητήσεως τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν καθ' ἑκάστην ποικιλλούσης καὶ μεταβαλλομένης.

Ἕκαστον οἰκονομικὸν ἀγαθόν, ἀντικείμενον ζητήσεως, ἀνταλλαγῆς ἐπιδεκτικόν, ἔχει ἀξίαν. Διαφέρει ἄρα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸν ἄνθρωπον.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀξίας ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ τὰ μέγιστα συνεζητήθη, θεωρηθὲν ὡς ἓν τῶν σπουδαιοτάτων αὐτῆς ἀντικειμένων, ὁ θεμελιώδης λίθος τοῦ οἰκονομικοῦ οἰκοδομήματος.

Ὁ Bastiat ἔλεγεν: «ἡ θεωρία τῆς ἀξίας ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ εἶνε ὅ τι ἡ ἀρίθμησις ἐν τῇ Ἀριθμητικῇ».[1]

Ἀξία εἶνε ἡ ἔν τινι ὑλικῷ ἀγαθῷ ἢ ὑπηρεσίᾳ ὑφισταμένη ἰδιότης ἢ σχέσις, ἧς ἕνεκα ἀνταλλάσσεται τοῦτο πρὸς ἄλλα πράγματα ἢ ὑπηρεσίας. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ δὲ ταύτῃ πᾶν ἀντικείμενον, ἀνταλλαγῆς ἐπιδεκτικόν, θεωρεῖται κεκτημένον ἀξίαν.

1 Harmonies Economiques.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Στοιχεῖα τῆς ἀξίας. Χρησιμότης καὶ ἀνταλλαγή.

Κατὰ τὸν Ἀδὰμ Σμίθ,[1] ἡ ἀξία ἐμφανίζεται ὑπὸ δύο μορφάς: καὶ ὁτὲ μὲν σημαίνει τὴν *χρησιμότητα* ἀντικειμένου τινός, ὁτὲ δὲ τὴν *ἰδιότητα*, ἣν παρέχει ἡ κτῆσις τοῦ ἀντικειμένου τούτου πρὸς ἀγορὰν ἄλλων ἐμπορευμάτων.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη δύναται νὰ κληθῇ ἀξία *χρησιμότητος*, ἡ δὲ δευτέρα ἀξία *ἀνταλλακτική*.

Ἐν τούτοις παρατηρεῖται τὸ ἑπόμενον οἰκονομικὸν φαινόμενον.

Πράγματα, κεκτημένα μεγίστην ἀξίαν χρησιμότητος, πολλάκις οὐδεμίαν ἔχουσιν ἢ ἐλαχίστην ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν· καὶ πάλιν πράγματα, ἔχοντα μεγίστην ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν, ἐλαχίστην ἔχουσιν ἀξίαν χρησιμότητος.

Ἐπεκρίθη ὁ ὁρισμὸς οὗτος τοῦ Σμίθ, οὐχ ἧττον ἐκφράζει μεγάλην ἀλήθειαν.

Ἐν τῇ ἀντιθέσει χρησιμότητος καὶ ἀξίας κεῖται τὸ πρόβλημα τῆς δευτέρας, ὅ περ πολλοὶ ἐθεώρησαν ὡς τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Ἡ ἀνάλυσις δύναται μόνη νὰ διευκρινίσῃ τὸ ὑπὸ μελέτην θέμα.

Ὑποτεθείσθω, ὅτι ἡ ἀξία σημαίνει τὴν χρησιμότητα πράγματός τινος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ *ἀήρ*, τὸ *ὕδωρ*, τὸ *φῶς*, πάντα κεκτημένα μεγίστην οἰκονομικὴν χρησιμότητα, ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ διεκδικῶσι καὶ μεγίστην ἀξίαν.

Ἐν τούτῳ κεῖται τὸ πρόβλημα τῆς ἀξίας καὶ αἱ περὶ αὐτῆς διαφωνίαι τῶν Οἰκονομολόγων.

Ἡ ἀξία δὲν ἐκδηλοῖ ἀπόλυτον ἔννοιαν· ἐξελίσσεται διαφόρως ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐκ τούτου ἄρα ποικίλλει. Ἀληθῶς. Τῶν πραγμάτων ἡ ἀξία δὲν παρίσταται παντοῦ καὶ πάντοτε ἡ αὐτή. Καθ' ὅσον ποικίλλουσιν οἱ ἄνθρωποι κατὰ χρόνον καὶ τόπον, ἅμα δὲ καὶ αἱ χρεῖαι αὐτῶν, κατὰ τοσοῦτον παραλλάσσει καὶ ἡ ἀξία τῶν ταύτας θεραπευόντων πραγμάτων. Ἓν κοιλὸν σίτου ἀνταλλάσσεται πρὸς ἓν πρόβατον ἔν τινι χώρᾳ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει

1 Wealth of Nations.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λέγεται, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ κοιλοῦ τούτου τοῦ σίτου ἰσοφαρίζει πρὸς τὴν ἀξίαν ἑνὸς προβάτου. Ἀλλ' ἐν ἄλλῃ χώρᾳ τὸ κοιλὸν τοῦτο δύναται νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίαν δύο προβάτων, πολλῶν τοιούτων παραγομένων ἢ προσφερομένων.

Ἡ ἀξία ἄρα κεῖται ἐν τῇ χρησιμότητι ἅμα καὶ ἐν τῇ ἀνταλλακτικῇ δυνάμει τῶν πραγμάτων.

Παράγοντες τῆς ἀξίας.

Πρᾶγμά τι ἔχει ἀξίαν, ἐν ᾗ περιπτώσει πληροῦνται αἱ ἑπόμεναι συνθῆκαι:

1) *πόθος* πρὸς κτῆσιν ἢ χρησιμοποίησιν
2) *προσπάθεια* πρὸς κτῆσιν·
3) *ἀπόλαυσις*·
4) *μεταβιβαστόν*·
5) *δυσαπόκτητον*.

Εἶνε δυσχερὲς νὰ ὁρισθῇ ἡ ἔννοια τοῦ πόθου. Οὗτος παραλλάσσει ἐν τῷ ἡμετέρῳ βίῳ ἕνεκα πολλῶν καὶ ποικίλων αἰτίων. Αἱ ὀρέξεις τῶν ἀνθρώπων, οἱ πόθοι, αἱ χρεῖαι αὐτῶν ποικίλλουσιν ἑκάστοτε. Ἀλλ' ἡ ἀξία τῶν πραγμάτων δὲν ἐλαττοῦται ἐκ τούτου. Ὁ ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ ἀντικείμενόν τι, τὸ μέν, διότι καθίσταται τοῦτο *χρήσιμον* αὐτῷ πρὸς σωματικὴν συντήρησιν (τροφή, ἐνδυμασία, οἴκησις)· τὸ δέ, διότι εἶνε *εὐάρεστον*, θεραπεῦον πνευματικὴν χρείαν, αἴσθημα καλοῦ, ἰδιοτροπίαν, ματαιότητα, θρησκευτικὴν πρόληψιν (εἰκὼν μεγάλου καλλιτέχνου, λείψανον ἢ ὁμοίωμα ἁγίου, μεγάλου ἀνδρός, συγγενοῦς, περίαπτον, ἀδάμας, τρίχαπτα κτλ.)

Πάντες οἱ ἄνθρωποι, βάρβαροι καὶ πεπολιτισμένοι, ἔχουσι τοιούτους πόθους· ρέπουσι νὰ εὐρύνωσι τὸν κύκλον τῶν τε σωματικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτῶν ἀπολαύσεων.

Ἡ πρὸς κτῆσιν προσπάθεια ἀποτελεῖ κατὰ δεύτερον λόγον τὴν ἔννοιαν τῆς ἀξίας. Πρᾶγμά τι ἔχει τοιαύτην, οὐχὶ καθ' ἑαυτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τοῦ καταβληθέντος πρὸς κτῆσιν πόνου. Ὅ τι παρέσχεν ἡμῖν πόνους, ἀγρυπνίας, ταλαιπωρίας, κέκτηται μείζονα ἀξίαν ἢ ὅ τι ἐπετεύχθη δι' ἀσημάντου προσπαθείας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲν λαμβάνεται πάντοτε ὑπ' ὄψει ἡ ἁπλῆ μόνον χρησιμότης, ἢ ἡ περὶ αὐτοῦ γνώμη τοῦ κόσμου.

Ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ποικίλων πραγμάτων, ὑλικῶν καὶ ἀύλων, εἶνε ἀναπόσπαστος ἀνάγκη τοῦ βίου. Πληρουμένων τῶν πρώτων χρειῶν ἕκαστος ἄνθρωπος ρέπει ἀπὸ φύσεως, ἐξ ἀνατροφῆς, κατὰ μίμησιν, νὰ θεραπεύσῃ καὶ ἄλλας χρείας, φυσικὰς ἢ ἐπικτήτους. Ἡ θεραπεία αὐτῶν δὲν εἶνε ἀναπόφευκτος ὅρος τοῦ βίου· οὐχ ἧττον ἐν τῇ ἐπιτεύξει τῆς θεραπείας ταύτης ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ὑψίστην ἡδονήν, ἀπόλαυσιν. Μεγίστην δ' ἀποδίδει σημασίαν καὶ ἀξίαν εἰς πᾶν τὸ παρέχον αὐτῷ τὴν τοιαύτην ἀπόλαυσιν.

Οἰκονομικὴν ἐπίσης ἀξίαν κέκτηται ἀντικείμενόν τι, ἕνεκα ἑτέρας αὐτοῦ ἰδιότητος· εἶνε *μεταβιβαστόν*, παραδιδόμενον ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον πρὸς θεραπείαν εἰδικῆς χρείας. Πολλὰ εἶνε τὰ ἀγαθὰ ἐν τῷ ἡμετέρῳ βίῳ, ἀξίαν κεκτημένα, ἀλλὰ ταῦτα δὲν μεταβιβάζονται ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον. Ἡ *ὑγίεια*, ἐπὶ παραδείγματι, εἶνε μέγα ἀγαθόν, οἰκονομικὴν ἐπίσης κεκτημένον σημασίαν διὰ τὸν ἔχοντα αὐτήν. Ἀλλ' αὕτη εἶνε προσωπική, δὲν μεταβιβάζεται ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον, ἀπὸ τοῦ κεκτημένου εἰς τὸν στερούμενον. Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα αὕτη δὲν εἶνε ἀνταλλαγῆς ἐπιδεκτική· ἔχει ἄρα ἠθικὴν μᾶλλον ἢ καθόλου *οἰκονομικὴν* σημασίαν.

Τὸ *δυσαπόκτητον* εἶνε ἕτερον στοιχεῖον τῆς ἀξίας. Οὐχ ἧττον ὑπάρχουσι πράγματα ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ, κεκτημένα μεγάλην ἀξίαν (ἀήρ, ἥλιος κτλ.)· ἄνευ αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται ἐπὶ στιγμὴν νὰ ζήσῃ· ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶνε δυσαπόκτητα.

Παραλλαγαὶ ἐν τῇ ἀξίᾳ.

Ἐκ τούτων ἕπεται, ὅτι ἡ ἀξία παραλλάσσει ἕνεκα πολλῶν αἰτίων, οὐδὲ λαμβάνεται πάντοτε ὑπ' ὄψει ἡ χρησιμότης αὐτῆς. Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ καρδία αὐτοῦ δὲν ὑπάγονται εἰς γενικοὺς κανόνας. Ἐρασιτέχνης, ἐπιθυμῶν ν' ἀποκτήσῃ εἰκόνα τοῦ Ραφαήλου, δὲν διστάζει νὰ προσενέγκῃ κολοσσαῖον χρηματικὸν ποσόν· τοῦτο δύναται οὐχ ἧττον νὰ πράξῃ καὶ χυδαῖος πλούσιος δι' ἄλλον ἀντίθετον λόγον, ἐκ ματαιότητος. Ἐν τούτοις οἱ αὐτοὶ ἢ ἄλλος τις ἠδύναντο ν' ἀγοράσωσιν ἀντικείμενα οἰκονομικῆς ἀξίας, χρήσιμα καὶ παραγωγικά.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἀξία ἀντικειμένου παραλλάσσει ἐπίσης κατὰ χρόνον καὶ τόπον. Πρᾶγμά τι ἐπιζητεῖται μᾶλλον ἐν πεπολιτισμένῃ ἢ ἐν ἀπολιτίστῳ κοινωνίᾳ, καὶ τ' ἀνάπαλιν. Τοῦτο προέρχεται ἐκ πολλῶν αἰτίων, τοῦ πόθου τῆς κτήσεως, ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν χρησιμότητα. Περιδέραιον μαργαριτῶν κέκτηται μεγάλην ἀξίαν ἐν πεπολιτισμένῃ κοινωνίᾳ, ἧς πάντως στερεῖται ἐν ἀπολιτίστῳ. Τοιοῦτό τι ἐξ ὑέλων ψευδοχρύσων κέκτηται ἀξίαν παρὰ βαρβάροις φυλαῖς, ἐνῷ στερεῖται καὶ τῆς ἐλαχίστης ἐν πεπολιτισμέναις. Κύπελλον ὕδατος ἐπίσης δύναται ἔν τισι περιστάσεσι, ἐν ἐρήμῳ π. χ., μετὰ μακρὰν κόπωσιν, νὰ ἔχῃ μείζονα ἀξίαν, ἢ ἐν ἄλλῃ περιστάσει. Ὁ βασιλεὺς Ριχάρδος δὲν διστάζει ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τοῦ Σαιξπήρου νὰ ὑποσχεθῇ καὶ τὸ βασίλειόν του δι' ἕνα ἵππον κτλ.

Ἡ ἀξία δὲν ἀνταποκρίνεται πάντοτε πρὸς τὴν χρησιμότητα. Πράγματα χρήσιμα οὐδεμίαν ἔχουσιν οἰκονομικὴν ἀξίαν· καὶ τἀνάπαλιν, μὴ χρήσιμα ἔχουσι μεγάλην τοιαύτην ἀξίαν.

Οἰκονομολόγοι τινές, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὰς ἀντινομίας ταύτας μεταξὺ τῆς ἀξίας καὶ τῆς χρησιμότητος, ἠρνήθησαν πᾶσαν ἔννοιαν εἰς τὴν ἀξίαν. Ἀλλ' οὐκ ὀλίγοι ὑπερήσπισαν τὴν φαινομενικὴν ταύτην ἀνωμαλίαν.

Εἶδον ἐν αὐτῇ ἁρμονίαν.

Ἂν τὰ πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν χρησιμώτερα ἀντικείμενα ἦσαν ἀκριβώτερα ἐν σχέσει πρὸς τὴν χρησιμότητα αὐτῶν, ὁ ἄνθρωπος ἤθελεν ὑφίστασθαι διηνεκεῖς στερήσεις. Ἀλλ' ἐν τῇ προνοίᾳ αὐτῆς ἡ φύσις διέταξε πᾶν τοὐναντίον. Ὅ τι περιττὸν ἀπὸ φυσιολογικῆς ἀπόψεως, εἶνε καὶ τὸ ἀκριβώτερον. Οὕτως ὁ ἄνθρωπος θεραπεύει τὰς χρείας αὐτοῦ εὐχερέστερον.

Ὡς πρὸς τοῦτο ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ διατελεῖ πολλάκις ἐν ἴσῃ μοίρᾳ μετ' εὐγενοῦς. Ἀμφότεροι μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχερείας θεραπεύουσι τὰς χρείας αὐτῶν διὰ πραγμάτων ἐξίσου χρησίμων, καίπερ ἐχόντων διάφορον ἀξίαν. Οὕτως ἔκδοσις πολυτελοῦς βιβλίου μεγάλου συγγραφέως καὶ ἔκδοσις εὐθηνὴ θεραπεύουσιν ἐξίσου τὴν χρείαν τῆς μαθήσεως καὶ τῶν τέρψεων τοῦ τε πλουσίου καὶ τοῦ πένητος.

Ἡ οἰκονομικὴ ἀξία πολλῶν πραγμάτων ἐλαττοῦται, τοῦ πολιτισμοῦ προϊόντος διὰ τῆς προόδου τῆς τέχνης καὶ τῆς βιομηχανίας, εἰ καὶ ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐσωτερικὴ αὐτῶν ἀξία καὶ χρησιμότης οὐδεμίαν ὑφίστανται ἐκ τούτου ἐλάττωσιν.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι λόγοι συντελοῦσιν εἰς τὴν διηνεκῆ ἀλλοίωσιν καὶ τὰς μεταλλαγὰς τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων· οὐδ' ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τοῦ πόθου τῆς κτήσεως αὐτῶν καὶ τοῦ δυσχεροῦς πρὸς κτῆσιν. Εἶνε ὁ νόμος τῆς *προσφορᾶς* καὶ τῆς *ζητήσεως*. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἀξία δὲν ὁρίζεται, ὡς ἰσχυρίζονταί τινες, ὑπὸ τῆς πρὸς παραγωγὴν ἐργασίας. Ἀντικείμενά τινα ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀξίαν, εἰ καὶ ἡ καταβληθεῖσα πρὸς παραγωγὴν ἐργασία διαφέρει. Οὕτως ἔχουσι κατ' ἀνάγκην τὴν αὐτὴν ἀξίαν κοιλὸν σίτου, παραχθὲν ἐν εὐφόρῳ ἀγρῷ, καὶ ἕτερον, παραχθὲν ἐν ἀφόρῳ. Ἡ ἀξία ἐν τοιαύτῃ περιστάσει λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἐκ τῆς χρησιμότητος, ἐκ τῆς στερήσεως, ἐκ τῆς ζητήσεως.

Ἕτεραι παραλλαγαὶ τῆς ἀξίας.

Πρᾶγμά τι ἔχει ἀξίαν, οὐχὶ πάντοτε αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἀπαιτεῖται πρὸς κτῆσιν αὐτοῦ πολὺς πλοῦτος· καὶ τ'ἀνάπαλιν. Ἡ ἀξία ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὑποδιαιρεῖται εἰς *πραγματικὴν* καὶ *σχετικήν*.

Ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὁ καθορισμὸς τῆς ἀξίας πράγματος διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πολλῶν αἰτίων, φυσικῶν τε καὶ ἠθικῶν, ἀλλὰ πρωτίστως ἐκ τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ καταβληθέντος κεφαλαίου πρὸς παραγωγὴν αὐτοῦ. Ταῦτα ὡς πρὸς τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καθ' ἑαυτό· ἀλλὰ τοῦτο δὲν λαμβάνεται πάντοτε ὑπ' ὄψει. Ὡς ἐρρήθη ἤδη, ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις αὐξάνει ἢ ἐλαττοῖ τὴν οἰκονομικήν, τὴν ἀγοραίαν ἀξίαν, παντὸς πράγματος.

Ἐπίσης ἐρρήθη ἤδη, ὅτι πράγματός τινος ἡ χρησιμότης διατελεῖ οὖσα ἀείποτε ἡ αὐτή· καὶ ἐν τούτοις ἡ ἀξία αὐτοῦ ἐλαττοῦται. Τοῦτο προέρχεται καὶ ἐκ πολλῶν μὲν ἄλλων αἰτίων, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῶν δαπανῶν τῆς παραγωγῆς.

Τοῦ φαινομένου τούτου ἔχομεν ἄπειρα παραδείγματα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις τῆς βιομηχανίας, ὁπότε αὕτη διεξήγετο διὰ τῶν χειρῶν, τὰ προϊόντα αὐτῆς, ἅτε ἀπαιτοῦντα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μείζονα καὶ ἐπιπονωτέραν ἐργασίαν, εἶχον μείζονα ἀξίαν, εἰ καὶ πολλάκις ἀνεπαρκῶς ἐπλήρουν τὸν σκοπὸν αὐτῶν, τὴν θεραπείαν τῶν χρειῶν. Ἀλλὰ ταὐτὰ ἀντικείμενα, κατασκευαζόμενα σήμερον διὰ κρείττονος μηχανικοῦ συστήματος, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, κέκτηνται ὀλιγωτέραν ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν, εἰ καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν παρέχουσι μείζονα χρησιμότητα. Νῦν ἀνταμείβεται ἧττων δαπάνη παραγωγῆς ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ πρότερον. Οὕτως ὡρολόγιον, ὅ περ ἄλλοτε εἶχε μεγάλην ἀξίαν, ὁπότε κατεσκευάζετο ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης χειρός, σήμερον κέκτηται ἐλαχίστην τοιαύτην, ἕνεκα τῆς μηχανικῆς αὐτοῦ κατασκευῆς. Καὶ ἐν τούτοις πάλαι τε καὶ νῦν τὴν αὐτὴν κέκτηται χρησιμότητα ἐν τῇ θεραπείᾳ χρείας τοῦ βίου.

Ἡ ἀξία ἄρα τῶν πραγμάτων ἀπορρέει πολλάκις οὐχὶ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς πλεονεκτημάτων, ἢ τῆς ἐγκειμένης χρησιμότητος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀνταλλακτικῆς αὐτῶν δυνάμεως. Ὁ ἀδάμας τοῦ Μεγάλου Μογγόλου, λείψανον θαυματουργοῦ ἁγίου, ἡ πρώτη τυπογραφικὴ ἔκδοσις τῆς Βίβλου, ὁ Μωϋσῆς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, μυρία ἄλλα πολύτιμα κειμήλια παρελθόντων αἰώνων, οὐδεμίαν ἔχουσι χρησιμότητα οἰκονομικήν, οὐχ ἧττον δύναται νὰ προσενεχθῇ πρὸς κτῆσιν αὐτῶν μέγα ποσὸν πλούτου ἐν πεπολιτισμένῃ ἢ προληπτικῇ κοινωνίᾳ. Ἀλλ' ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς κοιλὸν σίτου, μέτρα τινὰ ὑφάσματος κέκτηνται μείζονα ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει ἁπλῶς καὶ μόνον τῆς συμφυοῦς χρησιμότητος.

Χρησιμότης καὶ ἀξία.

Μετὰ τὰ εἰρημένα, ἓν τῶν οὐσιωδεστάτων συστατικῶν τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων εἶνε ἐν γένει ἡ χρησιμότης αὐτῶν. Αὕτη τυγχάνει οὖσα συμφυὴς αὐτοῖς ἰδιότης, θεραπευτικὴ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τῶν χρειῶν.

Ἡ χρησιμότης τῶν πραγμάτων ἐκδηλοῦται ὑπὸ ποικίλας κατηγορίας. Λέγεται *φυσικὴ* ἢ *τεχνητή*, καθ' ὅσον εἶνε συμφυής, ἢ ἐγένετο διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας.

Ἡ χρησιμότης, ὑφ' οἱανδήποτε μορφὴν καὶ δύναμιν καὶ ἂν ἐκδηλῶται, εἶνε εἷς τῶν θεμελιωδεστάτων παραγόντων τοῦ πλούτου. Πᾶν τὸ χρήσιμον, τὸ θεραπεῦον χρείαν, τὸ πληροῦν πόθον ἢ ἀπόλαυσιν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπιζητεῖ ἀκορέστως ὁ ἄνθρωπος. Καθίσταται κέντρονκ αἰ ἐλατήριον τοῦ βίου, τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν αὐτοῦ τέρψεων καὶ ἀπολαύσεων. Οὐδέποτε εὐχαριστεῖται. Ὅ τι ἔχει, τὸ ἀνταλλάσσει πρὸς ἕτερον, οὐ στερεῖται. Εἰς τοῦτο δ' εὑρίσκει χρησιμότητα, ἄρα ἀξίαν.

Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι ἡ χρησιμότης εἶνε ἀπαραίτητον προσὸν τῆς ἀξίας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αὕτη ἐκείνης. Ἀμφότεραι ἐν τούτοις ἐκφράζουσι τὴν ὑφισταμένην σχέσιν μεταξὺ τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ πρὸς κτῆσιν αὐτῶν ἡμετέρου πόθου.

Μέτρον τῆς Ἀξίας.

Ὁ Σαίης εἶπεν, ὅτι ὁ ζητῶν ἀναλλοίωτον μέτρον τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων τίθησι πρὸ ἑαυτοῦ πρόβλημα, χιμαιρικώτερον τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου[1]

Ἐν τῇ ποικιλίᾳ καὶ ταῖς ἀντινομίαις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἐν τῇ ἑκάστοτε αὐξήσει καὶ ἐλαττώσει τῶν χρειῶν διὰ τῆς παλινστροφίας τῶν καιρῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, τὰ πάντα μεταμορφοῦνται καὶ μεταβάλλονται: χρεῖαι, πόθοι, ἰδέαι, προλήψεις καὶ ὅ τι ἄλλο χαρακτηρίζει τὸν ἱστορικὸν ἄνθρωπον, ποικίλας ἑκάστοτε ὑφίστανται περιπετείας. Ὑπὸ τὰς τοιαύτας τῆς ἐξελίξεως συνθήκας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ κοινόν τι ἐκ τῶν προτέρων κριτήριον, ἄρα κανών, μέτρον τῆς ἀξίας. Πρὸς τοῦτο πολλὰ συντρέχουσιν, ἅτινα δὲν ὑφίστανται πάντοτε καὶ παντοῦ. Μόνη ἡ ἐργασία, μόνη ἡ χρησιμότης, ἡ διάρκεια, ἡ σπανιότης, ἡ πρὸς κτῆσιν δυσχέρεια, τὸ κριτήριον, δὲν ἐπαρκοῦσι· πάντα ταῦτα μεταβάλλονται κατὰ χρόνον καὶ τόπον. Ἀλλ' ὅ τι μετά τινος πεποιθήσεως δύναται νὰ ὁρισθῇ, εἶνε ὅτι πρὸς δημιουργίαν τῆς ἀξίας ἀπαιτεῖται συνήθως ἡ συμμετοχὴ πασῶν τούτων τῶν ἰδιοτήτων.

Εἶχε δίκαιον ὁ Μπαστιά[2], ἀμφισβητῶν τὸ κῦρος μιᾶς ἑκάστης τῶν ἄνω εἰρημένων ἰδιοτήτων πρὸς παραγωγὴν ἀξίας, νὰ ἰσχυρίζηται, ὅτι ἀφετηρία αὐτῆς εἶνε ἡ παρεχομένη εἰς τὸν ἄνθρωπον *ὑπηρεσία*. Καθ' ὅσον ἡ ὑπηρεσία, ἄρα ἡ ἐξ αὐτῆς ἀπόλαυσις καὶ ἡδονή, εἶνε μεγαλη-

1 Traité d' Economie politique.
2 Harmonies Economiques.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τέρα, κατὰ τοσοῦτον πρᾶγμά τι ἔχει μείζονα ἀξίαν. Ἡ ἔννοια ἄρα αὐτῆς δὲν εἶνε ἀπόλυτος, ἀλλὰ σχετική· παραλλάσσει κατὰ χρόνον καὶ τόπον, κατὰ τὰς ἑκάστοτε ποικιλλούσας φυσικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Φύσις καὶ ἔννοια τῆς παραγωγῆς.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει χρείας, εἰς ὧν τὴν θεραπείαν δὲν ἐπαρκεῖ ἡ φύσις. Τοὺς καρποὺς αὐτῆς δὲν παρέχει δωρεάν. Δέον ἄρα αὐτὸς καὶ μόνος νὰ μεριμνήσῃ, ὑποβοηθῶν κατὰ πάντα τρόπον τὴν φύσιν, ἀποσπῶν δ' ἀπ' αὐτῆς τὰ μέσα τῆς τῶν χρειῶν θεραπείας.

Ἐν τούτῳ κεῖται κατ' ἐξοχὴν ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια.

Καθ' ἑκάστην παρουσιάζονται ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν νέοι πόθοι καὶ χρεῖαι, δηλωτικαὶ τῆς ἀτελείας ἅμα καὶ τῆς ἐντελείας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ θεραπεία αὐτῶν εἶνε ἡ ἀσχολία, ὁ πόνος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ εὐχαρίστησις.

Θεραπευομένων ἅπαξ τῶν χρειῶν, πληρουμένων τῶν πόθων, ἀναφύονται ἄλλοι· καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐν τῇ ἀκαταπαύστῳ ταύτῃ ἀλληλουχίᾳ ἐξελίσσεται ἡ ἱστορία.

Παραγωγὴ εἶνε ἡ ἐξ ὑπάρχοντος πράγματος μεταμόρφωσις ἑτέρου. ***Οὐδὲν παράγεται ἐκ τοῦ μηδενός.*** Οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἄτομον ὕλης δύναται νὰ παραγάγῃ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ὁ ἄνθρωπος.[1] Τὴν πρώτην

1 *Say* Cours d'Economie politique.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὕλην παρέχει αὐτῷ ἡ φύσις, οὗτος δὲ καταβάλλει τὴν ἐνέργειαν τῆς μεταμορφώσεως.

Οἰκονομικὴ παραγωγὴ ἄρα εἶνε ἡ κατεργασία καὶ μεταμόρφωσις πραγμάτων ὑπαρχόντων ἤδη ἐν τῷ ὑλικῷ κόσμῳ, συντελεστικῶν δὲ εἰς θεραπείαν τῶν χρειῶν.

Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τοῦ βίου αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος συναντᾶται μετὰ τῆς φύσεως. Αὕτη δὲν προσφέρεται αὐτῷ πρόθυμος χορηγὸς τῶν χρειωδῶν, τῶν ἐπιτηδείων. Ταῦτα πόνῳ κτῶνται, ἐλαχίστων πραγμάτων παρεχομένων ἄνευ ἐργασίας. Οὕτως ἐξαναγκάζεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων προμήθειαν τῶν ἐπιτηδείων, εἰς τὴν παραγωγήν.

Ἐν τῇ παραγωγικῇ ταύτῃ ἐνεργείᾳ συμπληροῦται τὸ ἔργον τῆς φύσεως. Ἔτι πρός. Ἡ νεκρὰ καὶ ἄμορφος ὕλη ἐξέρχεται τῆς ἀχρηστίας· διὰ δὲ τῆς ποικίλης αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης τέχνης κατεργασίας κατορθοῦται ἡ θεραπεία τῶν χρειῶν, δημιουργεῖται ἡ χρησιμότης, συντελοῦσα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εἰς τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος εὐημερίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Δυνάμεις τῆς φύσεως ἐν τῇ παραγωγῇ.

Φύσις ἐν γένει.

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐννοίᾳ τῆς φύσεως ἐξυπακούεται κυρίως ὁ καθ' ἡμᾶς πλανήτης, ἡ γῆ καὶ αἱ ἐπ' αὐτῆς ἐνεργοῦσαι δυνάμεις. Πάντα ταῦτα προσφέρονται εἰς τὸν ἄνθρωπον, διαθέτοντα αὐτὰ προσηκόντως· εἶνε ὄργανα, ἅτινα δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ κατ' ἀρέσκειαν, μηδενὸς δικαιουμένου νὰ διεκδικῇ ἐπ' αὐτῶν ἀποκλειστικὴν κυριότητα.

Τὰ ὄργανα ταῦτα εἶνε **κοινὰ** πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις. Εἶνε τὸ γήϊνον ἔδαφος, τὸ θαλάσσιον καὶ τὸ ποτάμιον ὕδωρ μετὰ τῶν δι' αὐτοῦ ἐκδηλουμένων δυνάμεων, ἡ ἐνέργεια τῶν ἀνέμων, τὸ πῦρ, ἡ θερμότης καὶ πᾶν ὅ τι ἀπορρέει καθ' ὅλου ἀπὸ τῆς φύσεως.

Πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἀναπτυσσόμενα προϊόντα τῶν παραγωγικῶν αὐτῆς δυνάμεων, ποικίλως χρησιμοποιουμένων, παρέχονται εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς κατεργασίας αὐτῶν, τῆς καλλιεργίας. Ἡ ποικίλη βλάστησις, ἥτις παρασκευάζει τὴν τροφὴν αὐτοῦ, τὴν οἴκησιν, τὴν ἐνδυμασίαν, περιλαμβάνεται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς φυσικῆς παραγωγῆς. Ἐπίσης τὰ διάφορα πετρώματα τῆς γηίνης ἐπιφανείας.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εὑρισκομένων πραγμάτων δέον νὰ προστεθῶσι τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν, τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα ὀρυκτὰ (μέταλλα, ἄνθραξ, κτλ.), συντελοῦντα εἰς διαφόρους χρείας καὶ χρήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ταῦτα πάντα καλοῦνται συνήθως *ἐπίκτητα* ὄργανα πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν τῆς πρώτης κατηγορίας, τῶν φυσικῶν ὀργάνων τῆς γηίνης παραγωγῆς.

Ἀλλ' ὅ τι εἶνε ἄξιον ἰδιαιτέρου λόγου καὶ μνείας ἐν τῇ παρεχομένῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον συμβολῇ πρὸς παραγωγήν, εἶνε ἡ εὐρεῖα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπιφάνεια τῆς γῆς, αἱ ἀπέραντοι καλλιεργήσιμοι πεδιάδες, ἐφ' ὧν ἐξελίσσεται ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια ἐν τῇ παραγωγικῇ αὐτῆς ἐργασίᾳ.

Πάντα ταῦτα συλλήβδην ἀποτελοῦσι τὴν ἔννοιαν τῆς φύσεως ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ οἰκονομίᾳ. Ἕκαστον τῶν στοιχείων τούτων ἐνέχει συνήθως πολλὰς καὶ ποικίλας ἰδιότητας, ἃς μόνη ἡ ἀντίληψις δύναται νὰ κατανοήσῃ καὶ χρησιμοποιήσῃ. Ἐπὶ παραδείγματι, τὸ δένδρον συντελεῖ εἰς πλείστας λειτουργίας καὶ χρείας τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Διὰ τῶν φύλλων αὐτοῦ ἀποκαθαίρει τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα καὶ ἐκπέμπει ὑγίειαν καὶ ζωήν· τὸ ἐξ αὐτοῦ κοπτόμενον ξύλον χρησιμοποιεῖται εἰς οἰκοδομήσιμον ὕλην πρὸς κατοικίαν, εἰς ἄνθρακα πρὸς θέρμανσιν καὶ καθεξῆς. Ὁ ἄνθραξ, ὁ διὰ μυρίων πόνων ἐξορυσσόμενος ἀπὸ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς, χρησιμεύει ἐξ ἴσου εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν παραγωγὴν δυνάμεως πρὸς διεξαγωγὴν τῆς βιομηχανικῆς ἐργασίας. Ὁ σίδηρος χρησιμοποιεῖται εἰς πολυπληθεῖς χρείας. Τὰ πολύτιμα μέταλλα (χρυσός, ἄργυρος κτλ.) συντελοῦσιν ὡς ἀνταλλακτικὰ τῶν ἀξιῶν ὄργανα πρὸς εὐχερῆ ἀνταλλαγὴν καὶ μεταβίβασιν τῶν προϊόντων τῆς γῆς καὶ τῆς βιομηχανίας ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς μυρίας οἰκογενειακὰς καὶ κοινωνικὰς χρείας.

Πάνυ δικαίως, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν ποικίλων ἰδιοτήτων καὶ δυνάμεων τῆς γῆς, ἐχαρακτηρίσθη αὕτη ὡς τεραστία καὶ πολυποίκιλος μηχανή, ἢ μᾶλλον ὡς ἄθροισμα μηχανῶν, ἀνομοίων καὶ ἀνίσων δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν. Ὡς τοιαύτη, διατελεῖ ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἀμετάβλητον στάδιον, ἐφ' οὗ ἐξελίσσεται ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου, ἐκμεταλλευομένου αὐτὴν παντοιοτρόπως διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῶν κεφαλαίων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Κατηγορίαι τῆς Παραγωγῆς.

Ὑλικὴ καὶ ἄϋλος παραγωγή.

Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου ἐκδηλοῦται τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς ὑλικῆς φύσεως, τοῦ ἀνοργάνου κόσμου, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἡ παραγωγὴ φέρει ὑλικὸν ὅλως χαρακτῆρα. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἐπίσης περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ ὑπ' αὐτοῦ καταβαλλομένη προσπάθεια πρὸς παραγωγὴν χρησιμοτήτων δὲν ἐκδηλοῦται ἐξ ὁλοκλήρου ἐναργῶς ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, τὰ δὲ προϊόντα τῆς ἐνεργείας ταύτης δὲν ὑποπίπτουσιν ἀμέσως εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν· ταῦτα τότε καλοῦνται *ἄϋλος παραγωγή*, *ὑπηρεσίαι*. Ἡ τοιαύτη παραγωγὴ σημαίνει μεγάλως ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ. Πολλάκις ἡ παροχὴ ὑπηρεσιῶν κέκτηται μείζονα οἰκονομικὴν σημασίαν ἢ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς ὑλικῆς παραγωγῆς. Ὡς τὸ πνεῦμα ὑπερέχει τοῦ σώματος, οὕτω καὶ ἡ ἄϋλος παραγωγὴ τῆς ὑλικῆς.

Οὐχ ἧττον ἐν πάσῃ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ ἀμφότερα ταῦτα τὰ εἴδη τῆς παραγωγῆς συμβαδίζουσιν.

Τὸ κατ' ἐξοχὴν στάδιον τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας εἶνε ὁ *ὑλικὸς κόσμος*. Τοῦτον ποικίλως ὁ ἄνθρωπος κατεργάζεται, καὶ διαπλάττει, μεταβάλλων τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ. Διεξάγεται μὲν ἁπλῆ μεταμόρφωσις, ἀλλὰ παραπλήσιος τῇ δημιουργίᾳ.

Λαμβάνω κόκκους *σίτου*· σκάπτω τὴν γῆν, ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὁποίας ῥίπτω αὐτούς· διὰ πολλαπλῆς ἐργασίας, τῆς γῆς μὴ ἐπαρκούσης, καθιστῶ αὐτὴν γονιμωτέραν (διὰ λιπάνσεως, δι' ἀρδεύσεως κτλ.). Ὁ σπόρος μεταβάλλεται εἰς φυτόν, παράγον μείζονα ποσότητα τοῦ ἐν τῇ γῇ ἀποτεθέντος σίτου. Πλεῖστα νέα εἴδη παραγωγῆς δύνανται νὰ προέλθωσιν ἐκ τοῦ προϊόντος τούτου (ἄλευρον, ἄρτος κτλ.). Οὕτως ἡ θεραπεία τῆς πρώτης χρείας ἐπετεύχθη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅ τι συμβαίνει διὰ τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν ἐν τῷ σίτῳ καὶ τῷ ἄρτῳ, τῇ σταφυλῇ καὶ τῷ οἴνῳ, τοῦτο ἐν εὐρυτέρᾳ πολλάκις ἐννοίᾳ κατορθοῦται ἐν τῇ τεχνουργικῇ παραγωγῇ. Τίς δύναται νὰ φαντασθῇ, ὅτι ἔκ τινος μικροσκοπικοῦ σχεδὸν σπόρου, ἐξ οὗ θέλει ἐκκολαφθῇ σκώληξ, τῇ βοηθείᾳ ἐπιπόνου ἐργασίας παράγεται ἡ μέταξα, καὶ ἐξ αὐτῆς τὰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα καλλιτεχνικώτατα ὑφάσματα τῆς Προύσσης, τῆς Περσίας ἢ τοῦ Λουγδούνου, ὅτι ἐξ ἀσημάντου ὕλης κατασκευάζονται τὰ ἀριστουργήματα τῶν Γοβελίνων· ἢ ὅτι ἐκ κερμάτων ὀρυκτοῦ, κιτρίνου ἢ λευκοῦ, ἐξῆλθον τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Μπενβενούτου Τσελλίνη;

Καὶ οὕτω καθεξῆς.

Πάντα ταῦτα δὲν παρήχθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου· δυνάμει ὑφίσταντο ἤδη ἐν διαφόροις σπόροις ἢ μορίοις, *πρώταις ὕλαις*· ἀλλ' οὗτος ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτῶν ἀληθῶς *δημιουργικὴν* σφραγῖδα τῆς μεταμορφώσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς νέας παραγωγῆς.

Γνωστὸν ἤδη, ὅτι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγῆς, τὰ προϊόντα, ἐμφανίζεται καὶ διατυποῦται κυρίως ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Ὡς τοιαῦτα δὲ εἶνε ἐναργῆ, ὑποπίπτουσιν ἀμέσως εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, ἅ τε ὑλικὰ ὄντα. Ἀλλ' ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τῆς παραγωγῆς ἀναλύσει παρατηρεῖται, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς δὲν εἶνε μόνον ὑλικά, παραχθέντα διά τινων διαδοχικῶν μεταμορφώσεων ἀπὸ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Ἡ παραγωγὴ ὑφίσταται πρὸς τούτοις καὶ ἐν τῇ χρησιμότητι, τῇ ἀξίᾳ, ἣν ἄνθρωπός τις κέκτηται — φυσικῇ ἢ ἐπικτήτῳ — καὶ ἣν παρέχει τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ ἐν τῷ μεγάλῳ τοῦ βίου ἀγῶνι. Ἡ παρεχομένη αὕτη χρησιμότης καλεῖται ἐν τῇ οἰκονομικῇ γλώσσῃ *ὑπηρεσία*.

Αἱ τοιαῦται ὑπηρεσίαι, οὖσαι ποικίλαι, πολλαπλασιάζονται ἐπ' ἄπειρον· παραλλάσσουσι κατὰ χρόνον καὶ τόπον, κατὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνθρώπων. Πολλαὶ τούτων, ὅσον καὶ ἂν ἦνε πνευματικαὶ καὶ ὕλοι, ἄρα δυσπροσδιόριστοι, εἶνε θετικαὶ ὡς πρὸς τὰ οἰκονομικὰ αὐτῶν ἀποτελέσματα. Τοιαύτη εἶνε ἡ ὑπηρεσία τοῦ διδασκάλου, τοῦ ἰατροῦ, τοῦ δικηγόρου, τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου. Ἡ ὑπηρεσία αὐτῶν εἶνε παραγωγική, τὰ δ' ἀποτελέσματα ἀποτελοῦσιν ἐπίσης δύναμιν πλούτου.

Μεταξὺ ἀμφοτέρων τούτων τῶν κατηγοριῶν τῆς ὑλικῆς καὶ τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀύλου παραγωγῆς ὑφίσταται κατ' οὐσίαν ἡ αὐτὴ ἀναλογία καὶ σχέσις, τοῦθ' ὅπερ ἐν τούτοις πλέον ἢ ἅπαξ παρενοήθη ὑπὸ τῶν Οἰκονομολόγων.

Κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, οἱ **Φυσιοκρατικοί**, παρανοήσαντες τὴν σχέσιν ταύτην μεταξὺ τῶν ὑλικῶν προϊόντων καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, ἐθεώρησαν πάσας τὰς τάξεις, πλὴν τῆς γεωργικῆς, μὴ παραγωγικάς· ἀλλ' ἡ σχέσις ἀμφοτέρων τούτων τῶν κατηγοριῶν τῆς παραγωγῆς ἀναγνωρίζεται σήμερον σχεδὸν ὑπὸ πάντων.

Ἀληθῶς, πρὸς παραγωγὴν ἀμφοτέρων ἐργάζονται αἱ αὐταὶ ψυχικαὶ δυνάμεις, οἱ αὐτοὶ παράγοντες. Ἔχει δίκαιον ἄρα ὁ οἰκονομολόγος ἐκεῖνος,[1] ὅστις οὐδεμίαν ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ ὑλικῆς καὶ ἀύλου παραγωγῆς. Πάντα τὰ προϊόντα αὐτῆς, θεραπευτικὰ τῶν ἀνθρωπίνων χρειῶν, εἶνε προϊόντα τοῦ νοῦ, εἴτε ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἐξασκεῖται ἐπὶ τῆς ἀψύχου ὕλης, εἴτε ἐπὶ τοῦ ἐμψύχου ὄντος,

1 *Garnier*, Eléments d' Economie politique.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Συντελεσταὶ τῆς Παραγωγῆς.

Ἄμεσοι Συντελεσταί.

Ὡς ἐρρήθη ἤδη, πρὸς παραγωγὴν χρησιμότητος δέον νὰ μετάσχωσι δύο κυρίως στοιχεῖα, φυσικοὶ καὶ ἠθικοὶ παράγοντες, ἡ *φύσις* καὶ ὁ *ἄνθρωπος*, ἡ *ἐργασία*.

Γεωργὸς παράγει σῖτον, ἢ καλλιεργεῖ ἄμπελον· ὁ καλλιεργούμενος ἀγρὸς εἶνε ἡ φύσις, αἱ δὲ ἐνεργοῦσαι σωματικαὶ δυνάμεις ὁ ἄνθρωπος. Ἡ γῆ ἄρα καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἐργασία, εἶνε οἱ πρῶτοι συντελεσταὶ πάσης παραγωγῆς.

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ πάντοτε τοῦτο μόνον. Ἡ ὡς εἴρηται παραγωγὴ εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου στοιχειώδης, ἀτελὴς ἄρα καὶ πρόχειρος. Αἱ χεῖρες τοῦ ἀνθρώπου, τὸ σῶμα αὐτοῦ, δι' ὅσης καὶ ἂν ἦνε πεπροικισμένον ἰσχύος καὶ δεξιότητος, δὲν ἐπαρκεῖ μόνον εἰς τὴν παραγωγήν. Ἀνάγκη ἐπικουρίας καὶ ἄλλων μέσων, ὀργάνων, ἅτινα αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δανείζεται παρὰ τῆς φύσεως, μεταπλάττων καὶ χρησιμοποιῶν. Ταῦτα οὗτος, ἐκμεταλλευόμενος ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον, δὲν ἀπορρίπτει, ἅμα τῇ τελέσει τῆς ἐργασίας, ὡς ἄχρηστα· διαφυλάττει αὐτὰ πρὸς χρησιμοποίησιν ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ. Ἐντεῦθεν γεννᾶται νέα δύναμις, τὸ *κεφάλαιον*, οὗ ἡ πρώτη ἀφετηρία εἶνε σύμπραξις τῶν τε φυσικῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων.

Ὑπὸ τὴν τοιαύτην ἔννοιαν τὸ κεφάλαιον στερεῖται τοῦ πρωτογόνου χαρακτῆρος τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐργασίας· εἶνε δευτερόθετον. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν δύο τούτων πρωτοθέτων δυνάμεων, ἀποταμιευθὲν καὶ χρησιμοποιηθὲν ἐν καιρῷ πρὸς τὴν περαιτέρω παραγωγήν, ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἔννοιαν τοῦ κεφαλαίου.

Κατ' οὐσίαν ἄρα δύο εἶνε οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς— ἡ γῆ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ἡ ἐργασία· ἐν δὲ τῇ οἰκονομικῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποκαλύπτεται καὶ λειτουργεῖ τὸ κεφάλαιον.

Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τῆς οἰκονομικῆς παραγωγῆς τὴν ὑπεροχὴν κέκτηται ἡ φύσις. Αὕτη παράγει σχεδὸν αὐτομάτως, ἐλάχιστον ἐνεργοῦντος τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν ταῖς θερμαῖς χώραις, ἐν αἷς ἡ πρώτη αὐτοῦ κατοικία, ὑπάρχουσι δένδρα, δυνάμενα νὰ θρέψωσιν αὐτόν, νὰ θεραπεύσωσι τὴν πρώτην χρείαν τῆς τροφῆς, αὐτοφυᾶ ἐντὸς τῆς γῆς σπήλαια, ἢ δένδρα, κατεσκαμμένα ἐκ τῶν ἐπηρειῶν τοῦ χρόνου, ἐν οἷς δύναται νὰ εὕρῃ ἄσυλον καὶ κατοικίαν. Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἐργασία λαμβάνει καὶ διεκδικεῖ μείζονα ὑπεροχὴν ἐπὶ τῆς φύσεως.

Ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τούτῳ καὶ τῇ συνεργασίᾳ μεταξὺ τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ἰσχυρότερος, δημιουργικώτερος, κατανοῶν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἀνάγκην τῆς χρήσεως ὀργάνων, ὑπηρετικῶν τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, δημιουργεῖ τὸ κεφάλαιον, ὁπότε ἡ ἐργασία γίνεται πληρεστέρα.

Εἶνε σημεῖον πολιτισμοῦ, νίκη τοῦ πνεύματος ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος, καταβάλλων τὴν φύσιν καὶ χρησιμοποιῶν τὰς δυνάμεις αὐτῆς, καθίσταται ὁ κατ' ἐξοχὴν συντελεστὴς τῆς παραγωγῆς.

Ἔμμεσοι Συντελεσταί.

Πρὸς τοῖς εἰρημένοις συντελεσταῖς, οἵτινες ἐκφράζουσι συνήθως τὴν σχέσιν μεταξὺ προσώπου καὶ πράγματος, προσθετέον καὶ ἕτερον, ἔμμεσον τοῦτον, τὰ μάλα χρήσιμον πρὸς τὴν ἀφθονωτέραν καὶ εὐχερεστέραν παραγωγήν. Ὁ συντελεστὴς οὗτος εἶνε ἡ *Πολιτεία*, ἡ ὑπόστασις αὕτη τῆς μεγάλης κοινωνικῆς ἑνότητος καὶ ἁρμονίας τῶν ἀνθρωπίνων συμφερόντων.

Πολλαχῶς ἡρμηνεύθη μέχρι τοῦδε τὸ πρόβλημα καὶ ἡ θέσις τῆς πολιτείας ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων, καὶ δὴ τῶν οἰκονομικῶν. Οἱ εἰς τὴν *ὀρθοδοξίαν* τοῦ Ἀδὰμ Σμὶθ ἐμμένοντες ἀξιοῦσι παρ' αὐτῆς τὴν *ἀσφάλειαν* μόνον τοῦ ἀτόμου, οὐδεμίαν δ' ἄλλην ὑποχρέωσιν. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πολλαχοῦ, καὶ ἰδίᾳ οἱ ἐν Γερμανίᾳ Οἰκονομολόγοι (Ἱστορικὴ Σχολή,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κοινωνισμὸς ἀπὸ καθέδρας) ἀποδίδουσι τῇ πολιτείᾳ μείζονα δικαιώματα ὀργανωτικὰ τῆς ὑφισταμένης οἰκονομικῆς τάξεως.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἡ δρᾶσις τῆς Πολιτείας, εἴτε εὐρεῖα, εἴτε περιωρισμένη, δὲν δύναται νὰ μὴ ληφθῇ ὑπ' ὄψει καὶ νὰ μὴ ἐκτιμηθῇ προσηκόντως ἐν πάσῃ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ· ἡ ἱστορικὴ πρόοδος τῶν λαῶν οὐ σμικρὰ ὀφείλει τῇ πολιτείᾳ. Ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς μέχρι τοῦδε ἐτελέσθησαν πλεῖστα ἔργα ὑπερόχου σημασίας.

Ἡ πολιτεία ἄρα συντελεῖ τὰ μάλιστα εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐνέργειαν τῶν λαῶν, εἰς τὴν παραγωγὴν αὐτῶν. Ἐξασφαλίζουσα τὰ ἄτομα ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῶν, ἀπονέμουσα τὴν δικαιοσύνην, προάγουσα τὴν ἐκπαίδευσιν, ἐνισχύουσα παντὶ τρόπῳ τὴν συγκοινωνίαν καὶ μυρία ἄλλα πράττουσα ἐν τῇ κοινωνικῇ αὐτῆς ἀποστολῇ, δὲν εἶνε ἀδιάφορος δύναμις, ἀλλ' οὐσιώδης καὶ γενναῖος συντελεστὴς ἐν τῇ οἰκονομικῇ παραγωγῇ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ τύχη αὐτῶν δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τῆς προσωπικῆς δραστηριότητος καὶ ἐνεργείας. Ἀπαιτεῖται πρὸς τούτοις εὔκοσμος ὑπὸ πᾶσαν ἔννοιαν κοινωνικὴ τάξις· ταύτην δὲ δὲν δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ ἀποκαταστήσῃ ἄλλη δύναμις πλὴν τῆς πολιτείας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΦΥΣΙΣ

.....

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Οἰκονομικὴ ἔννοια τῆς φύσεως.

Ὡς ἐρρήθη ἤδη, φύσις εἶνε ἡ δύναμις, ἡ παρέχουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ μέσα, τὴν ὕλην τουτέστι καὶ τὰς ἐνεργείας, πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν. Ταύτας δὲ κατεργάζεται καὶ διατίθησιν οὗτος ποικιλοτρόπως.

Τούτου δεδομένου, ἡ μὲν συμβολὴ τῆς φύσεως ἐν τῇ οἰκονομικῇ παραγωγῇ δύναται νὰ θεωρηθῇ *παθητικὴ* μᾶλλον, ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου *ἐνεργητική*. Βεβαίως δύναται νὰ ἐγερθῇ ὡς πρὸς τοῦτο, καὶ ἠγέρθη ἤδη, ἀντίρρησις. Ἡ φύσις δὲν εἶνε πάντοτε ἡ ἄψυχος ὕλη, ἡ ἐστερημένη βουλήσεως καὶ αὐτενεργείας, ὑπείκουσα δὲ καὶ ὑποκύπτουσα εἰς τὴν βούλησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ ἐναργεῖς ἢ λανθάνουσαι δυνάμεις, οὐχὶ ἀδρανεῖς, ἀλλ' ἐνεργοὶ ἀείποτε καὶ ἀεικίνητοι. Ἀλλ' αὗται, παρὰ τὴν προφανῆ καὶ ἀκατάπαυστον αὐτῶν ἐνέργειαν ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν, ὑπὸ οἰκονομικὴν δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι, λειτουργοῦσαι προσηκόντως ἄνευ τῆς παρεμβάσεως καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ συμβολὴ αὕτη τῆς φύσεως, εἴτε παθητικὴ θεωρηθῇ, εἴτε ἐνεργητική, ἀναμφισβητήτως τυγχάνει ἡ πρώτη ἀφετηρία καὶ δύναμις τῆς οἰκονομικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐργασίας.

Ὁ ποιητὴς δύναται ν' ἀποκαλέσῃ τὴν φύσιν μεγαλόδωρον, ἀλλ' ὁ οἰκονομολόγος δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τοῦτο. Πιστοῦται ἐκ τῆς ἐλαχίστης ἐρεύνης τῶν δεδομένων αὐτῆς καὶ τῆς συμβολῆς, ἣν παρέχει εἰς τὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ φύσις δὲν παρέχει τὰ προϊόντα αὐτῆς εὐχερῶς, ὑφ' οἱονδήποτε κλῖμα, ἐν οἱᾳδήποτε χώρᾳ, καὶ τῇ εὐφορωτάτῃ. Ἂν ἀγαθὸν αὐτῆς, καὶ τὸ εὐτελέστατον, *πόνῳ κτᾶται*. Ἀπαιτεῖται τουτέστι νὰ καταβληθῇ προσπάθειά τις, ἐνέργεια, πρὸς συλλογὴν τῶν καρπῶν τῆς γῆς, πρὸς ἄντλησιν ὀλιγίστου ὕδατος. Ὁ πόνος οὗτος, ἔστω καὶ ἐλάχιστος, δέον νὰ καταβληθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Αἱ ὑπηρεσίαι τῆς φύσεως κατὰ γενικὸν κανόνα εἶνε προαιρετικαὶ διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος· ἀλλ' αὗται μένουσι νεκραὶ καὶ ἀχρησιμοποίητοι, ἂν τοῦτο δὲν γνώσκῃ ἢ δὲν θέλῃ νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὰς προσηκόντως. Παντός, οὗ χρῄζει ὁ ἄνθρωπος, εὐμοιρεῖ ἡ φύσις. Ἀλλ' ἄνευ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ οὐδὲν γενναῖον. Ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ, τὸ πῦρ, πλεῖσται ἄλλαι μηχανικαὶ δυνάμεις ὑφίστανται ἐν τῇ φύσει, λανθανόντως δρῶσαι, ἄνευ ἀποτελέσματος πολλάκις· ἀλλὰ καθίστανται διὰ τῆς ἐργασίας συντελεστικαὶ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐπιδιωκόμενον σκοπόν.

Τούτου πιστουμένου ὑπὸ τῶν πραγμάτων, ἡ παραγωγὴ ἀνήκει ἐξίσου εἰς τὴν φύσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον. Οὐδὲν οὗτος δύναται νὰ πράξῃ ἄνευ τῆς συμβολῆς ἐκείνης. Τοῦ φυσικοῦ κόσμου αἱ δυνάμεις ἀπομένουσιν ἀδρανεῖς. Δυσχερὲς βεβαίως νὰ ὁρισθῇ, καὶ κατὰ τοὺς ἀκριβεστάτους ὑπολογισμούς, τὸ μέρος τῆς παραγωγῆς, τὸ ἀνῆκον εἰς τὴν φύσιν ἢ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἡ συμμετοχὴ ἑκατέρου τούτων δὲν ἀμφισβητεῖται.

Ὁ μεταξὺ φύσεως καὶ ἀνθρώπου ἀνταγωνισμός, ὁτὲ μὲν *ἔχθρα*, ὁτὲ δὲ *εἰρήνη* καὶ *συμμαχία*, ὁ ἑξακολουθῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκδηλώσεως τοῦ βίου τοῦ δευτέρου τούτου συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, παρουσιάζεται ἑκάστοτε ὑπὸ νέας φάσεις, οὗ ἕνεκα καὶ διάφορος ἡ μοῖρα ἐν τῇ παραγωγῇ τῶν δύο τούτων δημιουργικῶν δυνάμεων. Ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου, ὁπότε οὗτος διατελεῖ ἐν καταστάσει, παραπλησίῳ τῇ τῶν θηρίων, ἀγνοεῖ δ' ἔτι τὴν χρῆσιν τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ἡ φύσις κατ' ἀνάγκην παρέχει μείζονα συμβολήν, πλεῖον ποσὸν προϊόντων εἰς τὸν ἄνθρωπον ἢ ἡ ἐργασία αὐτοῦ. Τὸ ποσὸν τοῦτο εἶνε βεβαίως πενιχρόν, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ τῶν μεταγενεστέρων περιόδων, ὁπότε ὁ φυσικὸς κόσμος ὑφίσταται τὴν κατάκτησιν τοῦ ἠθικοῦ. Τότε ἡ φύσις καθίσταται παραγωγικωτέρα, κρεῖττον χρησιμοποιουμένων οὐ μόνον τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνθρωπίνων δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων, ἃς παρέχει αὕτη. Πλήρης καὶ ἀληθεστέρα γνῶσις τῶν πραγμάτων, ἀποτέλεσμα μακρᾶς πείρας καὶ κατανοήσεως, ἐξέγερσις τοῦ λογικοῦ, ὅ τι καλεῖται ἐν γένει τέχνη καὶ ἐπιστήμη, λαμβάνουσι μεῖζον μέρος ἐν τῇ τέως μονομερῶς διεξαγομένῃ ἐργασίᾳ τῆς φύσεως. Ἄγνωστοι τέως θησαυροὶ πλούτου ἀποκαλύπτονται. Καθ' ὅσον δὲ ἡ νέα αὕτη φάσις τῆς παραγωγῆς γενικεύεται, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ συγκομιδὴ εἶνε ἀφθονωτέρα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Παραγωγικὴ δύναμις καὶ ποικιλία τῆς φύσεως.

Ἡ φύσις δὲν παρίσταται ἡ αὐτὴ ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔννοιαν παντα-χοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας. Τὸ ἔδαφος ποικίλλει ἐπ' ἄπειρον. Ἀλλα-χοῦ μὲν εἶνε μᾶλλον γόνιμον, ἀλλαχοῦ δὲ στεῖρον καὶ ἔν τισι τόποις μεσεύει. Οὕτως ἡ παραγωγὴ ἔν τισι μὲν τῶν χωρῶν εἶνε ἄφθονος, ἔν τισι δὲ περιωρισμένη. Ἐνιαχοῦ τουτέστι πληροῦνται εὐχερέστερον καὶ ἀνετώτερον αἱ χρεῖαι τοῦ ἀνθρώπου, ἐνιαχοῦ δὲ οὐχί.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο πιστοῦται ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς οἰ-κονομικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἅ τε τοῦτο ἐπιζητοῦν ἄφθονα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς διατροφῆς, ῥέπει συνήθως νὰ κατοικήσῃ γονιμωτέρας χώρας, ἐν αἷς ἡ ἐργασία αὐτοῦ δὲν ἀπαιτεῖται ἐπὶ τοσοῦτον μεγάλη. Παρετηρήθη ἤδη, ὅτι αἱ μεγάλαι ἐν τῇ ἱστορίᾳ μεταναστεύσεις τῶν λαῶν διεξάγονται ἀπὸ τῶν ἀπορωτέρων εἰς τὰς εὐπορωτέρας τῶν χωρῶν. Φύσει ὁ ἄνθρω-πος ἐπιζητεῖ πληρέστερον τὴν θεραπείαν τῶν χρειῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν· καὶ σπεύδει νὰ καταλάβῃ τὰ ἐδάφη ἐκεῖνα, ὅπου τοῦτο δύναται νὰ πραγματωθῇ ἀσφαλέστερον. Πᾶσα ἄρα ἱστορικὴ μετα-νάστευσις ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἰκονομικὸν μᾶλλον ἢ ἐθνικὸν καὶ πολιτικὸν σκοπόν. Αἱ μεγάλαι τῶν τε παλαιτέρων καὶ τῶν νεωτέρων λαῶν *κάθοδοι* συγκεντροῦνται κατ' ἐξοχὴν περὶ τοῦτο—περὶ τὴν κα-τάληψιν εὐφορωτέρας καὶ παραγωγικωτέρας χώρας.

Καὶ ἐν τούτοις οὐχὶ ἅπαξ ἐν τῇ πραγματικότητι ἐπέρχεται τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Δυνατὸν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ προϊόντα ἀγόνου χώρας νὰ ᾖνε κατὰ τὸ ποσὸν καὶ κατὰ τὸ ποιὸν ἀφθονώτερα καὶ ὑπέρ-τερα τῶν τῆς γονίμου. Τίς ὁ λόγος τοῦ φαινομένου τούτου; Εὐαπό-δεικτος. Παρατηρεῖται ἐκ τῆς φυσιολογικῆς ἀναλύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ὅπου οὗτος εὑρίσκει ἄφθονα τὰ πρὸς θεραπείαν τῶν βιωτικῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χρειῶν μέσα, μὴ ἐξαναγκαζόμενος εἰς ἐργασίαν, διηνεκῆ τουτέστιν ἔντασιν τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, καθίσταται ἐπὶ τέλους φυγοπονώτερος, νωθρότερος κατά τε τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα. Οἱ μυῶνες, τὰ νεῦρα, τὸ αἷμα διατελοῦσιν ἐν διηνεκεῖ ἀτονίᾳ. Εἶνε βέβαιον, ὅτι λαοὶ ὑγιεῖς καὶ δραστήριοι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, κατοικοῦντες ἄλλοτε ἄστοργα ἐδάφη ὡς πρὸς τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τῆς παραγωγῆς, ἀλλ' εἶτα καταλαβόντες γαίας γονίμους, διεφθάρησαν μετά τινας γενεὰς ἐκ τῆς ραστώνης καὶ τῆς ἀκινησίας.

Παρατηρεῖται ἐπίσης, ὅτι οὐ μόνον τὸ γόνιμον ἔδαφος ἐκνευρίζει τὸν ἄνθρωπον, μὴ ποιούμενον συχνὴν χρῆσιν τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ κλῖμα ἐν γένει ἐπιδρᾷ διαφόρως ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἢ ἠθικῆς αὐτοῦ συστάσεως. Τὸ θερμὸν κλῖμα καθίστησι τὸν ἄνθρωπον νωχελέστερον καὶ ἀμελέστερον περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων. Ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις ἔχει οὗτος ὀλίγας χρείας, ταύτας δὲ εὐχερῶς θεραπεύει. Κολοσσαῖα δένδρα τῶν Τροπικῶν προσφέρουσι τοὺς καρποὺς ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῶν, ἄνευ πόνου καὶ ἐργασίας προμηθευομένους αὐτούς. Ἀλλά, τούτου ἕνεκα, μὴ ἐκδηλουμένης πλήρους τῆς ἐργασίας τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ἡ παραγωγὴ τῆς φύσεως διατελεῖ περιωρισμένη. Τοὐναντίον ἐν τοῖς ψυχροῖς κλίμασιν, ὡς καὶ ἐν τοῖς ξηροῖς τόποις, ἐν οἷς ἡ γῆ εἶνε πενιχρὰ μᾶλλον, ὁ ἄνθρωπος καταβάλλει μὲν μείζονα προσπάθειαν καὶ ἐνέργειαν πρὸς παραγωγήν, ἀλλ' αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ καθίσταται μείζων Τὸ κεφάλαιον ἄρα τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου ἐν ταῖς μὴ παραγωγικῶς εὐεκτούσαις χώραις ἀντικαθίστησι τὴν παραγωγικὴν αὐτῶν ἀνικανότητα. Οὕτως ἐπέρχεται συνήθως ἰσοσταθμία μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν, ἐνιαχοῦ μὲν κατισχυούσης τῆς γῆς, ἐνιαχοῦ δὲ τῆς ἐργασίας.

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν τε φανερῶν καὶ τῶν λανθανουσῶν δυνάμεων τοῦ φυσικοῦ κόσμου εἶνε ἓν τῶν μεγίστων προβλημάτων τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπιστήμης. Πολλάκις τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ στοιχεῖον, ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ, τὸ πῦρ καὶ ἡ ἔνοικος ἐν αὐτῷ δύναμις ἐκδηλοῦνται ἐν καταστρεπτικῇ ἐνεργείᾳ ἐπί τε τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου. Ἐν τούτοις, ἡ μετ' ἐπιστασίας χρησιμοποίησις αὐτῶν, ἡ καθυπόταξις καὶ ἰδιοποίησις ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου προκαλοῦσι τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Ἡ ἀνθρωπότης, πεφωτισμένη, ἐργαζομένη, καθίστησι τὰς φυσι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κὰς δυνάμεις, ἀπὸ ἐχθρικῶν πολλάκις καὶ δυσμενῶν, συμμάχους καὶ εὐεργετικάς.

Ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς φύσεως πρὸς τὸν ἄνθρωπον, αὕτη ἀνθίσταται, ἐπιμένει, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑποχωρεῖ. Τὸ πνεῦμα κατισχύει τῆς ὕλης. Καὶ ἂν ἡ γῆ δὲν δύναται νὰ κατακτηθῇ ὁλοσχερῶς, οὐχ' ἧττον ὑποκύπτει. Ἐπὶ τῆς ὑποταγῆς δὲ ταύτης θεμελιοῦται κατ' ἐξοχὴν τὸ οἰκονομικόν, τὸ ἠθικὸν ἅμα κράτος τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος.

Ἐκ πρώτης, ἐξ ἀτελοῦς ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων, δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ἡ φύσις παρέχει τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν δυνάμεων αὐτῆς *δωρεάν*, ἄνευ ἀντιστάσεως· ἀλλὰ μετ' ἐπισταμένην ἔρευναν ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἡ προσφορὰ αὕτη δὲν ἐπέρχεται ἐθελουσίως· παρέχεται μετὰ μακρὸν ἀγῶνα, καθ' ὃν ὑποκύπτουσιν αἱ ὑλικαὶ δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ συνεργάζονται μετὰ τῶν ἠθικῶν, ἡ γῆ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ γῆ ἐν γένει εἶνε ὁ πρώτιστος τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς· ἀλλ' ἡ παραγωγὴ αὕτη θὰ ἦτο ἀναξία λόγου, ἂν δὲν παρίστατο ἑκάστοτε ὁ ἄνθρωπος, χρησιμοποιῶν τὰς ποικίλας αὐτῆς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας. Ἐν τῇ συνεργασίᾳ ταύτῃ κεῖται ἡ μηδέποτε ἐλαττουμένη ἢ ἀπολλυμένη παραγωγικότης τῆς ὑδρογείου σφαίρας, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸ οἰκονομικὸν στάδιον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Παραγωγικὴ ἀνισότης τῆς γῆς.

Καθὰ ἐρρήθη ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, ἡ ποικιλία εἶνε ὁ νόμος τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ποὺ μὲν ἐκδηλοῦται μείζων καὶ εὐρυτέρα ἡ παραγωγικὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια τῆς φύσεως, ποὺ δὲ ὀλιγωτέρα. Τμήματά τινα αὐτῆς ἐπλάσθησαν λόγῳ τοποθεσίας κεντρικώτερα καὶ προσφορώτερα εἰς τὴν μετὰ τῶν ἀνθρώπων σύμμιξιν καὶ συνεργασίαν, ἕτερα δὲ ἀπροσφορώτερα. Ἡ ἐπιπολαιοτάτη παρατήρησις τῆς ὑδρογείου σφαίρας ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν πιστοποιεῖ, ὅτι ἡ παραγωγικὴ αὐτῆς δύναμις ὑφίσταται ποικίλας αὐξομειώσεις κατὰ λόγον τοποθεσίας. Τὰ τρία κύρια στοιχεῖα τῆς δυνάμεως ταύτης, ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ, τὸ πῦρ ἐν τῇ ποικίλῃ αὐτῶν συνθέσει καὶ ἐνεργείᾳ ἀλλαχοῦ μὲν προκαλοῦσι μείζονα παραγωγήν, ἀλλαχοῦ δὲ ἐλάσσονα. Τὸ ἔδαφος τῆς γῆς ἀλλαχοῦ μὲν τυγχάνει γόνιμον, ἀλλαχοῦ δὲ ἄγονον. Πλεῖσται ἐπίσης ἄλλαι συνθῆκαι τῆς ὑδρογείου σφαίρας ἔτι μᾶλλον προκαλοῦσι τὴν κατὰ τόπον ἀνάπτυξιν τοῦ φαινομένου τούτου τῆς παραγωγικῆς ἀνισότητος.

Οὕτω τὰ προϊόντα τῆς γῆς διανέμονται ποικίλως καὶ ἀνίσως κατὰ χώρας καὶ κλίματα. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς πρὸς ἀλλήλας ἀνταλλαγῆς.

Ἐν ταῖς θερμαῖς χώραις τὰ προϊόντα ταῦτα εἶνε ἀφθονώτατα. Ἐν αὐταῖς φύονται ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἢ διὰ σμικρᾶς μόνον συμμετοχῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πάντα τὰ εἴδη ἐκεῖνα τῆς γεωργικῆς δημιουργίας, ὧν ἡ χρῆσις καὶ ἡ ἀπόλαυσις καθιστᾶσι τὸν βίον ὅσον ἔνεστι γαλήνιον καὶ ἄπονον. Δάση ἐκ βανανεῶν καὶ φοινίκων καλύπτουσι τὰς χώρας τῶν Τροπικῶν· ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία, ὁ σῖτος καὶ ἡ ὄρυζα καὶ οὐκ ὀλίγα ἄλλα προϊόντα τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τῶν εὐκράτων χωρῶν παρέχονται σχεδὸν δωρεάν. Ἡ φύσις εἶνε ἡ μυθικὴ *Ἀμάλθεια*,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἥτις οὐδὲν ἀρνεῖται εἰς τὸν ἄνθρωπον. Κεκτημένος οὗτος τὰ πάντα ἐν ἀφθονίᾳ δὲν εὑρίσκεται κατηναγκασμένος εἰς τὴν διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων παραγωγικὴν ἐργασίαν.

Ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ φύσις, ἡ τοσοῦτον ἀφειδῶς δωροφορεῦσα τὴν ζωὴν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐν τῇ ἀφθονίᾳ ταύτῃ καὶ τῇ μεγαλοδωρίᾳ ἐγκυμονεῖ καὶ τὸν κάματον, τὴν ἐξάντλησιν τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων, τὸν ἐκνευρισμόν. Ὁ μὴ ἐξαναγκασμὸς εἰς ἐργασίαν, προστιθεμένης καὶ τῆς ἄγαν θερμότητος τῶν χωρῶν τούτων, ἐπιφέρει πλήρη τὴν χαλάρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Ἡ παραγωγὴ εἶνε αὐτόματος σχεδόν, φυσική, ἥκιστα μετεχούσης ἐν αὐτῇ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ.

Τοὐναντίον φαινόμενον ἐξελίσσεται ἐν ταῖς ψυχραῖς χώραις. Τὸ ἔδαφος εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τραχὺ καὶ ἄγονον. Ἡ θερμότης καὶ ἡ ζωή, αἵτινες ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ εἶνε ἀλλαχοῦ ἐπικεχυμέναι, ἐνταῦθα εἰς ἐλάχιστον βαθμὸν ἐκδηλοῦνται. Τὰ φυσικὰ δῶρα τῆς γῆς εἶνε περιωρισμένα· ὁ ἄνθρωπος ἀναγκάζεται νὰ κάμῃ χρῆσιν πρωτίστως τῶν δυνάμεων αὐτοῦ πρὸς παραγωγήν, πρὸς πορισμὸν τῶν ἐπιτηδείων. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο καθίστησιν αὐτὸν σύννουν, παρὰ μηδενὸς ἐλπίζοντα ἢ μόνον παρὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων. Οὕτως ἡ ἄστοργος φαινομένη ἐκ πρώτης ἀντιλήψεως μήτηρ γῆ τῶν ψυχρῶν κλιμάτων καθίσταται κατ' οὐσίαν ἀγαθὴ καὶ εὐεργετικὴ ἐν τοῖς ἀποτελέσμασιν.

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ταύτῃ εἰκόνι τῆς ἀνίσου διανομῆς τῶν φυσικῶν προϊόντων καὶ εὐεργεσιῶν τῆς ὑδρογείου σφαίρας ἀποκαλύπτεται ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ ἡ ἱστορικὴ εἰκών, ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Οὗτος ἐξεκολάφθη τὸ πρῶτον ἐν ταῖς θερμαῖς χώραις, ἀλλ' ἐλαχίστην ἔσχεν ἐπίδοσιν, στερουμένου τοῦ ἀνθρώπου δραστηριότητος. Ἐπὶ αἰῶνας φυτοβιοῖ ἐν ταῖς χώραις ταύταις. Εἶτα ἄρχεται ἡ μετανάστευσις πρὸς κλίματα καὶ χώρας, ἃς ὀλιγώτερον θερμαίνει καὶ ζωογονεῖ ὁ ἥλιος.

Ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ καὶ καθόλου ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἰσχὺς τοῦ ἀνθρώπου εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας ἐργασίας τὸ πρῶτον, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον τῆς συνεργίας τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Ἡ φύσις προσφέρεται γενναία εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἀλλὰ δὲν εἶνε εἰς κατάστασιν, καθ' ὡρισμένην περίοδον, ἢ καθ' ὅλας ἐν γένει τὰς περιόδους, πάντα τὰ μέλη αὐτοῦ νὰ κάμωσι χρῆσιν αὐτῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοποθεσία γεωγραφική.

Ἡ γεωγραφικὴ τοποθεσία χώρας τινὸς εἶνε ἓν τῶν συντελεστικωτάτων ὀργάνων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος τῶν κατοίκων αὐτῆς, εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου. Χῶραι, περιβρεχόμεναι ὑπὸ θαλασσίων ἢ διαρρεόμεναι ὑπὸ ποταμίων ὑδάτων, κεντρικαὶ ἐν γένει, παρέχουσι τὰ μέσα, ὡς λεωφόροι, εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν λαῶν, εἶνε πρόσφοροι πρὸς παραγωγήν. Ἐν ταῖς χώραις ταύταις ὁ ἄνθρωπος εἶνε συνήθως ζωηρότερος, δραστηριώτερος, ἀποδημητικώτερος, παραγωγικὸς ἐν γένει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Τὸ ῥέον καὶ ἀεικίνητον ὕδωρ εἶνε ἡ ἐξωτερικὴ παράστασις τοῦ ἐσωτερικοῦ ὄντος. Ἀνησυχεῖ τοῦτο διηνεκῶς, δὲν ἀρέσκεται εἰς τὸ ἑνεστώς· ζητεῖ μεταβολὰς καθ' ἑκάστην· ἀποδημητικόν, ῥέπει ἀκαταπαύστως πρὸς νέους ὁρίζοντας. Ὑπὸ τοιαύτην ἀφετηρίαν ἐξελίσσεται ὅ τε ἠθικὸς καὶ ὁ οἰκονομικὸς τοῦ ἀνθρώπου βίος. Κατά τε τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ παραθαλάσσιοι καὶ παραποτάμιοι λαοὶ διὰ τῶν παρεχομένων αὐτοῖς ὑπὸ τῆς φύσεως μέσων πρωτηγωνίστησαν ἐν τῷ πολιτισμῷ, ὅστις, δύναμαι νὰ εἴπω, κατ' ἐξοχὴν ἔσχεν οἰκονομικὴν τὴν ἀφετηρίαν. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι οἱ *Φοίνικες* καὶ οἱ *Καρχηδόνιοι*, οἱ *Ἕλληνες* καὶ ἰδίᾳ τὸ ἰωνικὸν στοιχεῖον, ὀφείλουσι τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν εἰς τὴν γεωγραφικὴν τοποθεσίαν, εἰς τὴν θάλασσαν. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῶν πλείστων ἐκ τῶν νεωτέρων χωρῶν—τῆς Ἰταλίας, τῆς Ὁλλανδίας, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας. Ὁ πολιτισμὸς αὐτῶν ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως, ἥτις ἰδίᾳ προῆλθεν ἐκ τῆς γεωγραφικῆς τοποθεσίας.

Γεωλογικὴ σύστασις.

Ἑτέρα συνθήκη τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως λαοῦ τινος εἶνε ἡ γεωλογικὴ σύστασις, τὸ ποιὸν τῆς χώρας, ἐφ' ἧς κατοικεῖ. Ὡς ἐρρήθη πρότερον, στοιχεῖα τῆς οἰκονομικῆς παραγωγῆς δὲν ὑφίστανται μόνον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν. Τὰ ποικίλα ὀρυκτὰ καὶ μέταλλα, τὰ ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὑδρογείου σφαίρας εὑρισκόμενα, δὲν ὑπάρχουσι διανενεμημένα ἐξίσου. Ἄλλαι μὲν χῶραι εὐμοιροῦσι τοιούτων, ἄλλαι δ' οὐχί. Αἱ τῆς πρώτης κατηγορίας δύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νανται ποικίλως νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸν ὑποχθόνιον αὐτῶν πλοῦτον, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καθιστάμεναι παραγωγικώτεραι.

Ὁ σύγχρονος βιομηχανικὸς πολιτισμὸς κατ' ἀνάγκην ἔμελλε ν' ἀναπτυχθῇ παρὰ τοῖς λαοῖς ἐκείνοις, παρ' οἷς ἐν ἀφθονίᾳ ὑφίστατκι ὁ ὑποχθόνιος πλοῦτος. Ἡ βιομηχανικὴ δύναμις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Βελγικῆς προῆλθεν οὐ μόνον ἐκ τοῦ φιλοπόνου καὶ ἐπιχειρηματικοῦ χαρακτῆρος τῶν κατοίκωναὐτῶν, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἐκ τοῦ ὑπογείου αὐτῶν θησαυροῦ, εὐφυέστατα χρησιμοποιηθέντος ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐργασίᾳ τῶν λαῶν τούτων. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ βούλησις, ἀπαιτεῖται πρὸς τούτοις καὶ ἡ παροχὴ τῶν μέσων πρὸς ἐπίδοσιν τῆς βιομηχανίας. Ὅπως δὲ ἡ γεωργία ἀναπτύσσεται κατ' ἐξοχὴν ἐν χώραις προσφόροις πρὸς καλλιεργίαν, ὅπως ἡ ἐμπορία λαμβάνει ὤθησιν ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν τοποθεσίας, οὕτω καὶ ἡ βιομηχανία, ἐν τῇ εἰδικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ, τὴν πρώτην καὶ ὑπερτάτην λαμβάνει ἀφετηρίαν ἐκ τῆς γεωλογικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους, παρέχοντος πάντα τὰ μέσα — τὸν ἄνθρακα, τὸν σίδηρον, τὰ κυριώτατα τῶν ὀργάνων τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΡΓΑΣΙΑ

.....

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Θεωρία τῆς ἐργασίας.

Ἡ φύσις καὶ ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ φύσις δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν χρειῶν. Ὅσον καὶ ἂν ἦνε ἐνιαχοῦ δαψιλὴς καὶ πλουσιοπάροχος, οὐχ ἧττον τὰ προϊόντα αὐτῆς δὲν δύνανται νὰ συντηρήσωσι τὸ ἀνθρώπινον ὄν, καὶ ἐν ἐλαχίστῃ ποσότητι ἐπ' αὐτῆς οἰκοῦν. Ἐντεῦθεν ὁ ἐξαναγκασμὸς αὐτοῦ εἰς ἐξεύρεσιν τῶν ἐπιτηδείων πρὸς συντήρησιν, πρὸς μείζονα καὶ δαψιλεστέραν παραγωγήν, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐργασίας.

Ἔννοια τῆς ἐργασίας.

Ἐργασία, ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐννοίᾳ, εἶνε ἡ καταβολὴ τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς παραγωγήν.

Εἶνε κατάρα ἢ εὐλογία διὰ τὸν ἄνθρωπον ;

Ἡ *Γραφὴ* λέγει ὅτι, ὅτε κατηράσθη ὁ Θεὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀποδιώξας ἐκ τοῦ παραδείσου, κατεδίκασεν αὐτὸ νὰ τρώγῃ τὸν ἄρτον ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου. Τοιαύτη εἶνε ἐπίσης ἡ ἐκτίμησις τῆς ἐργασίας παρὰ τοῖς πρώτοις λαοῖς. Θεωρεῖται ὡς ἀτυχὴς κλῆρος.

Προφανὴς ἡ ἔννοια καὶ εὐχερὴς ἡ ἐξήγησις τῆς τοιαύτης συλλήψεως τῆς ἐργασίας. Ὑπὸ τὴν στυγερὰν κατάστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ περίοδον, ὁ βίος ἐνομίζετο ἀποτέλεσμα κατάρας. Πρὸς θεραπείαν τῶν στοιχειωδεστάτων χρειῶν ἠναγκάζετο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὰ διεξάγῃ ἀκατάπαυστον ἀγῶνα πρὸς τὴν φύσιν. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ, ἐπιζητοῦν τι κρεῖττον καὶ νομίζον ὅτι τοῦτο κεῖται ἐν τῷ παρελθόντι, διετύπωσε τὸν θρῦλον τῆς πρώτης παραδεισίου κατοικίας.

Ἀλλ' ἡ ἐργασία ἐν τῇ πραγματώσει αὐτῆς εἶνε μία τῶν γενναιοτάτων ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Κατανοεῖ τοῦτο ἐξ ἐμφύτου, ὅτι ἡ ἀτομικὴ εὐδαιμονία δὲν ὑφίσταται ἐν τῇ ἀπραγμοσύνῃ· ἀντιλαμβάνεται τἀποτελέσματα τοιαύτης καταστάσεως. Ἡ φύσις δὲν παρέχει δωρεὰν τοὺς καρποὺς αὐτῆς· ἡ ἁρπαγὴ δὲν ἐξασφαλίζει τὴν συντήρησιν τοῦ βίου. Ἐντεῦθεν ὁ ἐσωτερικὸς καταναγκασμὸς τοῦ λογικοῦ πρὸς τὴν ἐργασίαν.

Ἐργασία καὶ ἡδονή.

Ἡ ἐργασία προξενεῖ εὐχαρίστησιν.

Ἡ ἐργασία εἶνε ἐνέργεια, κίνησις, ζωή. Ὁ ἐργαζόμενος αἰσθάνεται ἑαυτὸν ζωηρότερον καὶ ὑγιέστερον· τοὐναντίον δὲ ὁ ἀπράγμων καταβάλλεται ὑπὸ τῆς νάρκης, καθίσταται δυστυχής, νοσεῖ· ἢ ὢν ἀκτήμων, φυτοβιοῖ· ἐκλείπει πρὸ τῆς ὥρας.

Οὕτως ἡ μὲν ἐργασία εἶνε ἡ *φυσιολογικὴ* κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ ἀργία *παθολογικὸν* φαινόμενον.

Τῇ ἐργασίᾳ παρομαρτεῖ ἐκάστοτε ὁ πόνος, ἡ ταλαιπωρία, ὁ κίνδυνος πολλάκις· ἀλλ' ὁποία ἡ μετὰ ταῦτα εὐχαρίστησις! Χρεία τις θέλει θεραπευθῇ· ὅσῳ δὲ μείζων ὁ πόνος, τοσούτῳ ἀφθονωτέρα ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς εὐχαρίστησις.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν ἐργασίαν· ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν μείζων ἔτι ἡ ἡδονή. Ἡ ἐργασία τοῦ ἐπιστήμονος, τοῦ τεχνίτου ἐξελίσσεται ὑπὸ τὴν ἀμέριστον αὐτοῦ εὐχαρίστησιν. Ὁ ἐπιστήμων, αὐτὸς ὁ ἐρασιτέχνης, ἐπὶ ἔτη διέρχεται τὸν βίον ἐν τῇ ἐργασίᾳ· λησμονεῖ τὸν ἄρτον, τὸν ὕπνον, τὰς πρωτίστας τῶν χρειῶν. Ὁ βίος αὐτοῦ εἶνε τραγῳδία. Τίς ἐπιβάλλει αὐτῷ τὴν ἐργασίαν; ἡ εὐχαρίστησις, ἥτις καθίστησι τὸν Ἀριστοτέλη πνευματικὸν μικρόκοσμον, ἥτις γεννᾷ τὸν Κλεάνθην καὶ τὸν Σπινόζαν, ἥτις παράγει τὰ μεγάλα κοσμοϊστορικὰ συστήματα τοῦ Πτολεμαίου, τοῦ Κοπερνίκου καὶ τοῦ Νεύτωνος, δημιουργεῖ δὲ ἀπὸ ἐργατῶν εἰς εὐεργέτας τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος τὸν Κολόμβον καὶ τὸν Γαλιλαῖον, τὸν Βάττ καὶ τὸν Φούλτωνα, τὸν Ἐδισσῶνα καὶ τὸν *Pasteur*.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἱστορικὴ Ἐξέλιξις τῆς Ἐργασίας.

Ἡ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐξέλιξις τῆς ἐργασίας εἶνε μία τῶν περιεργοτάτων ψυχολογικῶν μελετῶν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, συνδέεται πρὸς αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ἱστορίαν, τοῦ πολιτισμοῦ, οὗ σημειοῖ τοὺς διαφόρους βαθμοὺς καὶ τὰς ποικίλας φάσεις.

Ἐν τῇ προϊστορικῇ περιόδῳ ἡ ἐργασία παρίστησι τὴν καταδυνάστευσιν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῆς φύσεως. Ἔχει ἀνάγκην τροφῆς· τίνι τρόπῳ προμηθευθήσεται αὐτήν ; μόλις θὰ κατορθώσῃ νὰ πράξῃ τοῦτο ἀντὶ ὑπερφυῶν πόνων. Ἀλλὰ ποῦ θὰ εὕρῃ στέγην, ἵνα προφυλάξῃ τὸ ὑπὸ τοῦ ψύχους ἢ τοῦ καύσωνος καταβεβλημένον σαρκίον ; διὰ τίνων ἐργαλείων θὰ κατασκάψῃ βράχον, ἵνα παρασκευάσῃ τρώγλην, νὰ κόψῃ δένδρον, ἵνα κατασκευάσῃ καλύβην, κλάδους αὐτοῦ, ἵνα πήξῃ σκηνήν ; Ἐν τῷ πρὸς αὐτοσυντήρησιν τούτῳ ἀγῶνι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ὑποκύπτουσιν, ἐλάχιστοι δ' ἐπιζῶσιν.

Παρερχομένης τῆς περιόδου ταύτης, ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου ἐκδηλοῦται μᾶλλον ἐλευθέρα καὶ ὑπέροχος ἐπὶ τῆς φύσεως. Ἀλλ' ἄλλη ἐπέρχεται κατάστασις. Ὁ ἄνθρωπος καταδυναστεύεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐργασία εἶνε ἐπιβεβλημένη, οὐχὶ ὑποχρεωτική, καθῆκον· πόνος καὶ οὐχὶ εὐχαρίστησις. Πρὸς συντήρησιν τῶν ὀλίγων, τῶν καταναλωτῶν, ἐργάζονται οἱ πολλοί, οἱ παραγωγοί.

Θαυμάζονται αἱ Πυραμίδες, τὰ μνημεῖα ἐν γένει τῆς παλαιᾶς Ἀνατολῆς, αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ Ρώμης. Ἀλλὰ πῶς ἐτελέσθησαν ; διὰ τίνων ἀνθρώπων καὶ μηχανικῶν μέσων ; Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ἀξίαν, ἐργάζεται οὐχὶ πρός τι κοινὸν ἀγαθὸν καὶ συμφέρον, ἀλλὰ πρὸς εὐχαρίστησιν ὑπερφιάλου δεσπότου.

Ἐν τῇ γεωργίᾳ, ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἡ ἐργασία εἶνε ὁ κλῆρος τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κοινωνικοῦ ἀποκλήρου, καταδίκη, ἣν εὐάριθμοι ἄνθρωποι ἐκφέρουσι κατὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· διεξάγεται καταναγκαστικῶς.

Τοιαύτη εἶνε ἡ δευτέρα φάσις τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς ἐργασίας. Ὁ ἄνθρωπος χειραφετεῖται ἐπὶ τέλους ἀπὸ τῆς κηδεμονίας καὶ τῆς καταδυναστεύσεως τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων, ἀναγνωρίζεται δὲ ἡ προσωπικότης αὐτοῦ καὶ ἡ ἐλευθερία. Μεγάλη ἐπανάστασις τελεῖται. Ὁ δοῦλος καθίσταται ἐλεύθερος· δὲν ἐκβιάζεται· συναλλάσσεται Ἡ ἐργασία εἶνε αὐθόρμητος, ὁ ἐργολήπτης προσέρχεται πρὸς τὸν ἐργοδότην ἴσος πρὸς ἴσον, συνομολογεῖ πρὸς αὐτὸν συμβόλαιον ἀμοιβαίας ἀναγνωρίσεως δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ νίκη τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀπελευθέρωσις αὐτοῦ διὰ τῆς χειραφετήσεως τῆς ἐργασίας. Εἰς τὴν μεγάλην δὲ ταύτην καινοτομίαν, ἣν ἀπό τινων αἰώνων ἐπεδίωξεν ἡ ἀνθρωπότης, ὀφείλεται ἡ ὑλικὴ ἅμα καὶ ἠθικὴ πρόοδος αὐτῆς. Ἡ ἐργασία, κηρυχθεῖσα ἐλευθέρα, κατέστησε τὸν ἄνθρωπον ἰσχυρότερον καὶ ἐξηυγένισεν αὐτόν. Δὲν εἶνε οὗτος πλέον ὑποτελής, ἀλλὰ κατακτητὴς καὶ κύριος τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Φυσικοὶ καὶ Ἠθικοὶ παράγοντες ἐν τῇ ἀνελίξει τῆς ἐργασίας.

Φυσικοὶ Παράγοντες.

Ἡ ἐργασία δὲν διεξάγεται ὁμοιοτρόπως παντοῦ καὶ πάντοτε. Ὑφίσταται κατὰ πρῶτον τὴν ἐπίδρασιν ποικίλων αἰτίων, φυσικῶν τε καὶ ἠθικῶν.

Τοῦ φυσικοῦ κόσμου, τοῦ *περιέχοντος*, ἡ ἐνέργεια ἐπὶ τῆς συστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ ἀνεγνωρίσθη ἔκπαλαι (Ἱπποκράτης, Ἀριστοτέλης). Ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπέδωκαν εἰς αὐτὴν μεγάλην σημασίαν νεώτεροι φυσιοδίφαι καὶ κοινωνιολόγοι, (Βοδῖνος, Μοντέσκιος, Κυβιέρος, Καβανῆς, Βοῦκκλε κτλ.)

Τὸ θέμα τοῦτο, πολλάκις συζητηθὲν καὶ ἀμφισβητηθέν, διαφέρει οὐ μόνον τὸν ἱστορικὸν καὶ τὸν κοινωνιολόγον, ἀλλὰ καὶ τὸν οἰκονομολόγον. Ἡ ἐλαχίστη τοῦ βίου τῶν λαῶν παρατήρησις πιστοποιεῖ, ὅτι ἔν τισι χώραις ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ ἐκδηλοῦται ἰσχυροτέρα ἢ ἀσθενεστέρα κατὰ τὸ φυσικὸν περιέχον. Ἡ γεωλογικὴ σύστασις τῆς χώρας, τὸ ἔδαφος αὐτῆς, ὀρεινὸν ἢ πεδινόν, γρανιτικὸν ἢ ἀμμῶδες, μονότονον ἢ ποικίλον, αὐχμηρὸν ἢ διαρρεόμενον ὑπὸ ποταμῶν καὶ διαπνεόμενον ὑπὸ ποικίλων ἀνέμων, παράλιον ἢ μεσόγειον, συντελεῖ προφανῶς ἐπὶ τῆς φυσικῆς συστάσεως καὶ ἰσχύος τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐπικουρικῶν αὐτοῖς ζώων καὶ φυτῶν, ἐπὶ τῆς ἠθικῆς καὶ νοητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας καὶ δραστηριότητος. Πάντα ταῦτα εἶνε ἐναργεῖς δυνάμεις καὶ ἀφετηρίαι τῆς ἀνθρωπίνης παραγωγῆς.

Οὕτως ἐν τῇ παραγωγικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ ἡ φύσις φέρει προφανῆ τὴν σφραγῖδα καὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ φυσικοῦ περιέχοντος.

Ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία, ἡ ἐμπορία δυσχερῶς ἀναπτύσσονται καὶ ἀκμάζουσιν ὑπὸ τὰ ἄγαν ψυχρὰ ἢ ἄγαν θερμὰ κλίματα. Τὸ μὲν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ψῦχος καθίστησι δυσκίνητον τὸ μυϊκὸν σύστημα, ὁ δὲ καύσων καταβάλλει αὐτὸ καὶ ἀπονεκροῖ. Τοὐναντίον ἐν τοῖς εὐκράτοις· ὁ ἄνθρωπος εἶνε δραστηριώτερος.

Εὐχερὴς ἡ ἀπόδειξις. Ἐν τῇ αὐτῇ γεωγραφικῇ μοίρᾳ καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς φυσικὰς συνθήκας ἡ δραστηριότης τοῦ ἀνθρώπου παραλλάσσει κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους. Αὐτὴ ἡ φύσις ὑφίστᾶται τὴν ἐπιρροὴν ταύτην ἐν τῇ ὀργανικῇ αὐτῆς ἐνεργείᾳ, κατὰ μείζονα δὲ λόγον ὁ κατοικῶν ἄνθρωπος.

Παρατηρητέον ἐν τούτοις, ὅτι αἱ φυσικαὶ ἐπιδράσεις ἐλαττοῦνται διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ἄνθρωπος καθίσταται πνευματικώτερος, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρότερος, ὑπερνικῶν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ φυσικοῦ περιέχοντος.

Ἠθικοὶ Παράγοντες.

Τὸ φυσικὸν περιέχον καταρτίζει ἐν πρώτοις τὴν ποικίλην σύστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, τὸν ὀργανισμὸν αὐτοῦ, φυσικόν τε καὶ ἠθικόν. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἀποτελεῖται ἡ **φυλή**, ἴδιος, διακεκριμένος φυσιολογικὸς τύπος ἀνθρώπων, κεκτημένων κοινὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα.

Αἱ διάφοροι φυλαὶ τῆς ὑδρογείου σφαίρας παραλλάσσουσι κατὰ φυσικὴν σύστασιν, εἶνε δραστηριώτεραι ἢ νωθρότεραι. Τοῦτο τὸ φαινόμενον ἐκδηλοῦται καὶ ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ.

Ὑπάρχουσι χῶραι, ὧν οἱ κάτοικοι προκρίνουσι μᾶλλον ν' ἀποθάνωσιν ἢ νὰ ἐργασθῶσιν· ἀλλαχοῦ ἡ ἐργασία παρέχει τέρψιν.

Ἑκάστη φυλὴ διακρίνεται ἐπὶ μείζονι ἢ ἐλάσσονι ἰδιοφυΐᾳ καὶ δεξιότητι περὶ τὴν ἐργασίαν, ἐπὶ στερεότητι, ἐπὶ οἰκονομικωτέρᾳ παραγωγῇ.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὸν ἐν γένει χαρακτῆρα τῆς φυλῆς.

Ἰδίᾳ πολλοὶ παράγοντες, μερικοὶ καὶ ὡρισμένοι, συντελοῦσιν εἰς τὴν αὔξησιν ἢ τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἐργασίας κατὰ χρόνον καὶ τόπον.

Κυριώτατοι τούτων εἶνε:

1) **Θρησκευτικὰ συστήματα.** Θρησκευτικόν τι σύστημα διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἐνισχύει ἢ ἐκνευρίζει τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ οἰκονομικῇ παραγωγῇ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀρχαίων θρησκευτικῶν συστημάτων, ὄντα ἡ ἐκδήλωσις τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως τῶν λαῶν, παρ' οἷς ἐγεννήθησαν, τιμῶσι καὶ γεραίρουσι τὴν ἐργασίαν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀποτελέσματα. Ἡ *Βίβλος* τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, τὸ *Zend-avesta* τῶν Περσῶν πολλαχῶς παραινοῦσι τὴν ἐργασίαν.

Τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος οἱ ἠθικολόγοι γεραίρουσι τὴν ἐργασίαν. Ὁ παλαιὸς Ἡσίοδος, ὁ ἑρμηνευτὴς οὗτος τῶν τότε κρατουσῶν ἰδεῶν, πολλαχοῦ ἐπαινεῖ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἀποταμίευσιν.[1]

2) *Ἠθικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἰδέαι.* Ἡ κρατοῦσα ἠθικὴ τάξις ἔν τινι κοινωνίᾳ, αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι οὐ σμικρὸν συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐργασίας καὶ τῆς παραγωγῆς. Τῆς ἐργασίας τιμωμένης ὑπὸ τῶν ἠθῶν, τῶν παραγωγικῶν παραγγελμάτων ἀναγνωριζομένων ὡς χρησίμων, ὁ πλοῦτος καθίσταται δαψιλέστερος. Εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐργασίας ὀφείλουσι τὴν ἀκμὴν αὐτῶν ἀρχαῖαί τινες πολιτεῖαι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἰδίᾳ δὲ τῆς τελευταίας, κέντρα καταστᾶσαι θαυμασίου πολιτισμοῦ καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις πόλεις τινὲς τῆς Ἰταλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Φλανδρικῆς, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Γαλλία κτλ.

Ἡ ἀγγλοσαξωνικὴ φυλὴ ἰδίᾳ παρίστησι τὸν εὐγενέστατον τῶν ἐργατικῶν λαῶν τύπον.

Ἐπισκέφθητε χώραν τινά. Ἂν ἴδητε αὐτὴν καλλιεργημένην, ἔμπλεων καπνοδοχῶν, πλήρεις τοὺς λιμένας πλοίων, μὴ ἀμφιβάλλετε, ὅτι κατοικεῖται αὕτη ὑπὸ λαοῦ φιλοπόνου, νηφαλίου, ἀποταμιευτικοῦ, ἐλευθέρου καὶ νομοταγοῦς. Πᾶσαι αὗται αἱ ἀρεταὶ συμβιβάζονται. Τοῖς τοιούτοις λαοῖς προστήκει ἡ *ἀποταμίευσις*· τοὐναντίον δὲ οἱ βάρβαροι καὶ οἱ ὀκνηροὶ σκέπτονται μόνον περὶ τῶν χρειῶν τῆς σήμερον.

3) Πολιτικὴ ἰσότης καὶ ἐλευθερία. Ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ ὁ ἐλεύθερος βίος, ἡ ἰσονομία καὶ ἰσηγορία, ἡ ἰσχὺς ἐν γένει τοῦ δικαίου συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐργασίας. Ὅπου ἐξασφαλίζεται ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ ἀτόμου ὑπὸ τῶν νόμων, ἐκεῖ ἡ ἐργασία καὶ αἱ συναλλαγαὶ διεξάγονται κανονικώτερον.

1 Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δὲ τ' ὄνειδος. . .
Εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο
καὶ θαμὰ τοῦτ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ τοιαύτη ἀναγνώρισις τῆς ἐργασίας, ἧς ἀποτέλεσμα εἶνε ὁ θεσμὸς τῆς ἰδιοκτησίας, καθίσταται εἷς τῶν πρωτίστων οἰκονομικῶν παραγόντων τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ σὺν τῇ ἀναγνωρίσει τῆς ἰδιοκτησίας πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ καὶ τὸ δίκαιον τῆς κληρονομίας ἐν τῇ πλήρει ἐννοίᾳ τῆς οἰκογενειακῆς ἰσότητος.

Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσι συλλήβδην τὸ ἐλεύθερον πολιτικὸν σύστημα, ποικίλως ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς ἐργασίας, ἄρα καὶ ἐπὶ τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου.

Τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα ἐμπνέουσιν εἰς τὸν λαὸν πεποίθησιν, ἧς στερεῖται ἐν τοῖς μοναρχικοῖς.

Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος ἀναγνωρίσει τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται δραστηριώτερον· καθίσταται παραγωγικός· συνεταιρίζεται, συναλλάσσεται, μηδαμῶς παρακωλυόμενος Ἐκ τῆς ἐνεργείας δὲ ταύτης τοῦ ἐλευθέρου ἀτόμου ἡ ἐργασία καθίσταται παραγωγικωτέρα.

Τοῖς ἐλευθέροις πολιτεύμασι πλεῖσται ἀρεταὶ παρέπονται, συντελοῦσαι εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἐργασίας. Ἡ ἀνατροφὴ (οἰκογενειακή, κοινωνική), ἡ παίδευσις, ἡ ἐπιστήμη, πολλαχῶς κρατύνουσι τὰς πνευματικὰς δυνάμεις, πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ τὴν σκέπην ἐλευθέρας καὶ ἰσονόμου πολιτείας ἐξελισσόμενα, ἀναπτύσσουσι τὴν ἐργασίαν. Ἡ παίδευσις τοῦ λαοῦ, κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἔννοιαν, *σωματικὴ* καὶ *πνευματική*, εἶνε πολύτιμος ἀρωγὸς τῆς ἐργασίας. Ἡ σωματικὴ ἄσκησις εἶνε ἀφετηρία καὶ τῆς πνευματικῆς. Οἱ κατὰ σῶμα ὑπέροχοι λαοὶ εἶνε τοιοῦτοι καὶ κατὰ πνεῦμα, δραστηριώτεροι καὶ παραγωγικώτεροι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

Διὰ τῆς ἐπιστήμης, ἐλευθέρως διδασκομένης καὶ ἐφαρμοζομένης, ἀναπτύσσονται εὐρεῖς ὁρίζοντες γνώσεων καὶ ἐργασίας. Ὁ ἀπαίδευτος ἄνθρωπος φοβεῖται τὸ *πῦρ*, τὸ *ὕδωρ*, τὸν *ἀέρα*, ὡς δυνάμεις τοῦ κακοῦ· ἀλλ' ὁ ἐπιστήμων συλλέγει αὐτάς, χρησιμοποιῶν λύξάνεται ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, πολλαπλασιάζεται ἡ ἐργασία, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ὁ πλοῦτος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἐλευθερία τῆς ἐργασίας

Τὸ ζήτημα.

Ὑπὸ τίνας συνθήκας δέον νὰ διεξάγηται ἡ ἐργασία πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστι μείζονα παραγωγὴν καὶ σκοπιμωτέραν διανομὴν τοῦ πλούτου; Ποικίλα μέχρι τοῦδε προὐτάθησαν συστήματα, ἡ δ' ἐπιστήμη ἀπὸ πολλοῦ ἀγωνίζεται νὰ καθορίσῃ τοὺς ἀκριβεῖς κανόνας τῆς ἐξασκήσεως τῆς ἐργασίας.

Κρεῖττον ἡ ἐργασία νὰ καθορίζηται ὑπὸ τῆς πολιτείας κατά τινα κανόνα, ἢ ν' ἀφίηται πλήρης ἐλευθερία ἐν τῇ ἐξασκήσει αὐτῆς;

Ἔρευνα τοῦ ζητήματος

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας εἶνε τὸ πρόβλημα αὐτῆς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἡ ἀμφισβήτησις αὐτῆς, ἡ παραβίασις εἶνε ἄρνησις τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἧς τὰ δεδομένα ἀπορρέουσιν ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως.

Ἡ ἐλευθερία εἶνε συμφυὴς τῷ ἀνθρώπῳ. Ἐλεύθερος ὢν οὗτος, κέκτηται μείζονα καὶ εὐρυτέραν συνείδησιν ἑαυτοῦ· γινώσκων, ὅτι πᾶσα πρᾶξις αὐτὸν καὶ μόνον εὐθύνει, ἐνεργεῖ μετὰ διακρίσεως.

Ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ ταύτῃ ἥ τε ἀτομικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ἐνέργεια λειτουργοῦσι πληρέστερον, ἡ δὲ παραγωγή, ὁ κατ' ἐξοχὴν σκοπὸς τῆς ἐργασίας, ἐκδηλοῦται συνῳδὰ τῇ ἐπ' αὐτῆς ἀποτυπουμένῃ ἐλευθέρᾳ βουλήσει.

Ἐλευθερία τῆς ἐργασίας — πλεονεκτήματα.

Τούτων δεδομένων, ὁ ἄνθρωπος δέον νὰ ἐξασκῇ τὸ ἔργον αὐτοῦ κατ' ἐλευθέραν ἐκλογήν, ἀσπαζόμενος τὸ *ἐφ' ᾧ πέφυκεν*. Ὑπὸ τοιαύτας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συνθήκας ἐξασκουμένη ἡ ἐργασία, καθίστησιν αὐτὸν φιλοπονώτερον καὶ παραγωγικώτερον. Τὰ παλαιὰ συστήματα, τὰ κατὰ τάξεις καθορίζοντα τὴν ἐργασίαν, προὐκάλουν τὴν ἐλάττωσιν μᾶλλον ἢ τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις παραβιάζεται διὰ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς. Οὐδεὶς ἐργασθήσεται εὐχαρίστως, ἐκβιαζόμενος· ἀπὸ ὄντος σκεπτομένου, καθίσταται μηχανή. Ἐνῷ ὁ ἐλεύθερος ἐργάτης νυχθημερὸν διατελεῖ ἀφωσιωμένος εἰς τὸ ἔργον του, ὁ μὴ τοιοῦτος πράττει τοῦτο μετ' ἀποστροφῆς, καθιστάμενος ἐχθρὸς τῆς κοινωνίας, τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς παραγωγῆς κατ' ἐλάχιστον αὐξανομένης.

Ὁ ἐλευθέρως συναλλασσόμενος ἐργάτης ἀναπτύσσει ἀρετάς, ἃς ἀγνοεῖ τέλεον ὁ δοῦλος, ἢ ὁ διατελῶν ὑπὸ τὴν αἰγῖδα κηδεμονευτικοῦ καθεστῶτος ἐλεύθερος. Ὁ τοιοῦτος ρέπει ὁσημέραι νὰ καταστῇ ἀνώτερος ἑαυτοῦ, βελτιούμενος· ἀποταμιεύει, προνοῶν περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἡ ἐλευθερία ἀποκαλύπτει αὐτῷ τὸ μυστήριον τῆς προόδου, ὅ περ ἀγνοεῖ ἐν ἄλλῃ κοινωνικῇ καταστάσει.

Κανονισμὸς τῆς ἐργασίας.

Νεώτερά τινα κοινωνιολογικὰ συστήματα, ἀδιαφοροῦντα πρὸς τὰ δεδομένα τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἱστορίας, ἀμφισβητοῦσι τὸ δίκαιον καὶ τὴν χρησιμότητα τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ ἐργασίᾳ, ζητοῦσι δὲ νὰ κανονίσωσι τὰ κατ' αὐτὴν διὰ τῆς πολιτείας. Ὅσον τοῦτο καὶ ἂν προέρχηται ἐξ ἀγαθῶν διαθέσεων ὑπὲρ τῶν ἐργατικῶν τάξεων, κατ' οὐσίαν θ' ἀπολήξῃ εἰς ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Διὰ τοῦ διακανονισμοῦ ἡ ἠθικὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου παραβιάζεται, πᾶσα ἐνέργεια δεσμεύεται, καθίσταται δ' ἐπίσης νευρόσπαστον, ὡς ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ἐκράτουν τὰ συστήματα τῆς *δουλείας* καὶ τῶν *συντεχνιῶν*.

Ἀλλ' ὁ σκοπὸς τῆς πολιτείας δὲν δύναται, οὐδὲ πρέπει νὰ ἦνε τοσοῦτον εὐρύς. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆς, ἐπιτεινομένη καθ' ὅλας τὰς σχέσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου, θέλει προκαλέσῃ τὴν ὑποτέλειαν καὶ τὴν ἐξασθένωσιν τοῦ ἀτόμου.

Βεβαίως ἡ πολιτεία ἐξασκεῖ ἀγαθοποιὸν ἐπίδρασιν ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τῶν κοινωνιῶν, ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀποστολὴ δέον νὰ ἦνε παροδική. Ὅπου δὲ συνέβη τοῦτο, ὁ ἄνθρωπος, ἐν τῇ ἐπελθούσῃ χειραφετήσει, κατέστη ἐλευθερώτερος καὶ δραστηριώτερος, παραγωγικώτερος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πρωτίστως ἐν τῇ κοινωνικῇ τάξει ἡ πολιτεία ἐκπροσωπεῖ τὴν συνθετικὴν αὐτῆς δύναμιν καὶ ἰδέαν. Ἐν τῇ δυνάμει δὲ ταύτῃ κεῖται ἡ πραγμάτωσις τοῦ δικαίου καὶ ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐλευθερίας. Ἔξω τῆς λειτουργίας ταύτης ἡ πολιτεία δὲν δικαιοῦται, ἢ ἐν ἐκτάκτοις μόνον περιστάσεσι, νὰ ἀναλάβῃ καὶ ἕτερα κοινωνικὰ καθήκοντα.

Ἡ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς ἐργασίας παρέμβασις τῆς πολιτείας θὰ ἦτο ὁ μέγιστος νοητὸς δεσποτισμός. Αὕτη ἔχει ἀείποτε τὸ σύστημα αὐτῆς, τὰ πάθη, τὰ μίση, προλήψεις, συμφέροντα. Τῆς ἐργασίας ἄρα, κανονιζομένης ὑπὸ τοιαύτης, μεροληπτικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δυνάμεως, θέλει ἐπέλθῃ, ὡς εἶπέ τις Οἰκονομολόγος, οὐχὶ ἡ ὀργάνωσις αὐτῆς, ἀλλ' ἡ τῆς ὀκνηρίας.

Ἡ κοινωνιστικὴ Πολιτεία τῶν ἐργατῶν.

Ἔσται αὕτη ἔμψυχός τις πολιτικὴ πρόνοια, πανταχοῦ παροῦσα, τὰ πάντα πληροῦσα καὶ διέπουσα, κανονίζουσα πάσας τὰς σχέσεις τοῦ βίου, τὴν οἰκογένειαν, τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν κληρονομίαν, ἅτινα κατ' οὐσίαν θέλουσιν ἐκλίπῃ· τεράστιος Λεβιάθαν, οὗ οἱ πλόκαμοι θέλουσι περισφίγγῃ ὅλον τὸ κοινωνικὸν σῶμα, χωρὶς νὰ δύναται ν' ἀναπνέῃ, νὰ ζῇ. Δεσπότης ἀπόλυτος, εἰς οὐδὲν ἄτομον θὰ ἐπιτρέπῃ τὴν προσήκουσαν, τὴν *ἀναγκαίαν* ἐλευθερίαν. Αὕτη ἔσται γεωργός, κτηνοτρόφος, βιομήχανος, ἔμπορος, τραπεζίτης, κανονίζουσα κατὰ τὸ δοκοῦν πᾶσαν οἰκονομικὴν σχέσιν· θέλει καλλιεργῇ τὴν γῆν διὰ τῶν ἐργατῶν αὐτῆς, θέλει πωλῇ καὶ ἀγοράζῃ διὰ τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς, θέλει ἔχῃ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, ἀρτοποιεῖα, παντοπωλεῖα, ὑποδηματοποιεῖα κτλ. Τοιαύτη κατ' ἀρχήν. Ὅ τι ἀπαρέσκει αὐτῇ δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως. Οἱαδήποτε νέα ἰδέα ἢ ἐφεύρεσις, εὐεργετική, συντελεστικὴ εἰς τὴν αὔξησιν τῶν ἀγαθῶν ἢ εἰς τὴν μείωσιν τῶν δεινῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δέον νὰ ὑποβληθῇ τὸ πρῶτον εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτῆς, ἵνα τύχῃ πραγματώσεως. Ἀλλὰ ποσάκις ἡ πολιτεία, καὶ αὐτὴ ἡ μᾶλλον φιλελεύθερος, δὲν ἐδείχθη συντηρητική, μηδὲν ἢ τὰ παραδεδεγμένα ἀναγνωρίζουσα! Ἐκ τινος ἀκατανοήτου φιλαυτίας περιφρονεῖ πᾶν τὸ μὴ ἐκπροσωποῦν τὰς ἰδέας αὐτῆς καὶ τὰ συμφέροντα. Ἐν δὲ ταῖς οἰκονομικαῖς σχέσεσι δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀρθοφρονεῖ ἧττον τοῦ ἰδιώτου, κρεῖττον κατανοοῦντος τὸ συμφέρον ἑαυτοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐλπίζεται, ὅτι διὰ τῆς ὑπὸ τῆς πολιτείας ὀργανώσεως τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων τῶν λαῶν θέλει ἀρθῇ ὁ ἀνταγωνισμός, δι' ὃν καταγγέλλεται συνήθως ἡ οἰκονομικὴ ἐλευθερία. Ἀλλ' ἂν ὑπάρχῃ ἐλατήριον ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ, προκαλοῦν τὰ μεγάλα ἔργα, τοῦτο εἶνε ὁ ἀνταγωνισμός. Εἶνε ὁ ἀτμὸς ἢ ὁ ἠλεκτρισμὸς τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως, τὸ θαυμασιώτατον ὄργανον τῆς εὐθηνίας τῶν προϊόντων. Ἐξ αὐτοῦ ἐπετεύχθησαν πλεῖσται οἰκονομικαὶ βελτιώσεις καὶ μεταρρυθμίσεις. Ἄνευ αὐτοῦ, τίς ἐργάτης, τίς ἐπιστήμων, θέλει καταναλώσῃ πολλὰ ἔτη τοῦ βίου πρὸς τελειοποίησιν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς μεθόδου, ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς μηχανῆς πρὸς ἀφθονωτέραν παραγωγήν; Ἡ ἀμοιβὴ εἶνε ἄδηλος· ἡ ἀνακάλυψις θὰ τεθῇ εἰς χρῆσιν τῶν πολιτῶν. Τί ἄρα θὰ τὸν παρωθήσῃ εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἐκλείποντος τοῦ συμφέροντος; Ἁπλῆ ἐπιζήτησις φήμης; Ἀμφίβολον.

Διὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ὁ ἐργάτης ὡς καταναλωτὴς εἶνε εὐτυχέστερος· τὰ πράγματα πωλοῦνται εὐθηνότερον· ἐν ᾧ διὰ τῆς προστασίας ὁ ἐπιχειρηματίας, ἀμοιρῶν ἐλευθέρας δράσεως, θέλει παραγάγῃ ὀλιγώτερα, ἄρα καὶ ἀκριβώτερα.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐλευθερία, ἐν ᾗ καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας, ἀπορρέει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας τοῦ προσώπου, ἑκάστου δικαιουμένου φύσει νὰ ἐκλέξῃ τὸ προσῆκον ἐπάγγελμα, νὰ προμηθευθῇ κατ' ἀρέσκειαν τὸ ἀναγκαιοῦν ὑλικόν, τὰ ὄργανα τῆς ἐργασίας, νὰ ἐργασθῇ περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον καὶ ν' ἀμειφθῇ συνῳδὰ τῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ. Ἡ οἰκονομικὴ δ' αὕτη ἐλευθερία δὲν εἶνε πόλεμος ἢ ἀναρχία, ἀλλ' ἡ ἐπίρρωσις τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων.

Ὡς ἐγνωμοδότησαν οἱ σπουδαιότατοι τῶν πολιτειολόγων καὶ οἰκονομολόγων, αὐτὸς ὁ Ἀδὰμ Σμίθ, ἡ ἀποστολὴ τῆς κυβερνήσεως κεῖται ἐν τῇ προστασίᾳ τοῦ ἀτόμου κατὰ πάσης ἔξωθεν ἢ ἔσωθεν βιαίας πράξεως, ἄρα εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης· καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν σύστασιν καὶ διατήρησιν ἔργων χρησιμότητος, δι' ἃ δὲν ἐπαρκεῖ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία.

Πέρα τῶν καθηκόντων τούτων ἄρχεται ὁ δεσποτισμὸς ὑπὸ τὸ εὔφωνον ὄνομα τῆς κοινωνικῆς προστασίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Περὶ Καταμερισμοῦ τῶν ἔργων.

Ὁ καταμερισμὸς ἐν τῇ φύσει.

Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἔγκειται ἐν τῇ εἰδικῇ ἐργασίᾳ, ἣν ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ἐξασκεῖ συνῳδὰ τῇ ἰδιοφυΐᾳ αὐτοῦ ἢ τῇ τεχνικῇ ἀνατροφῇ. Βασίζεται δὲ ἐπὶ τῆς πολλαπλῆς ποικιλίας τοῦ τε φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου.

Πᾶσαι αἱ χῶραι τῆς ὑδρογείου σφαίρας δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν κατασκευήν, οὐδ' ἐκδηλοῦσι τὴν αὐτὴν ἰδιοφυΐαν. Ἡ ἁρμονία τοῦ κόσμου κεῖται ἐν τῇ διαφορᾷ καὶ τῇ ἀνομοιότητι. Τοῦτο παρατηρεῖται ἐν τῷ συστήματι τοῦ παντός, ὡς καὶ ἐν τῷ γηΐνῳ πλανήτῃ.

Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει προέρχεται ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας· εἶνε ἀρχαῖος, ὡς ὁ κόσμος. Τὸ βασίλειον τῶν φυτῶν, τῶν ζῴων διέπονται ὑπ' αὐτοῦ· ἔτι δὲ μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος.

Μόλις ἐξέλθῃ οὗτος ἀπὸ τῆς σφαίρας τῆς περιωρισμένης ἀτομικῆς ἐνεργείας, δημιουργῶν στοιχειώδη οἰκογένειαν, κατανοεῖ τὴν ἀνάγκην τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων. Εἷς ἀνήρ, μία γυνή· τὰ δύο ταῦτα ὄντα ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην οἰκογένειαν, ἀλλ' ἅμα καὶ τὴν πρώτην κοινωνίαν. Ἄρχεται δ' ἀμέσως καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων.

Ὁ ἀνὴρ ἐξέρχεται τοῦ οἴκου πρὸς πορισμὸν τῶν χρειωδῶν· ἡ γυνὴ παραμένει ἐν αὐτῷ, παρασκευάζουσα τὰ τῆς τροφῆς, τῆς ἐνδυμασίας κτλ. Τοιαύτη ἡ πρώτη ἀρχὴ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων.

Καθ' ὅσον ἐν τούτοις ἐξελίσσεται ὁ κοινωνικὸς βίος, κατὰ τοσοῦτον καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων πραγματοῦται πληρέστερον. Ὡς εἶπεν ὁ *Roscher*, «καθ' ὅσον δένδρον τι ἀναπτύσσεται, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἐκφύει πλείονας κλάδους καὶ κλῶνας».[1]

1 System der Volkswirtschaft. I.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παλαιαὶ καὶ νέαι θεωρίαι περὶ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων.

Ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ χρησιμότης τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων κατενοήθη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Τὰ κατ' αὐτὴν ἐξηγεῖ ὡς ἑξῆς ὁ Ἀθηναῖος Ξενοφῶν :

«Ὥσπερ γὰρ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι διαφερόντως ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν ἐξειργασμέναι εἰσίν ... ἐν μὲν ταῖς μικραῖς πόλεσιν οἱ αὐτοὶ ποιοῦσι κλίνην, θύραν, ἄροτρον, τράπεζαν, πολλάκις δὲ ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ οἰκοδομεῖ, καὶ ἀγαπᾷ, ἢν καὶ οὕτως ἱκανοὺς αὐτὸν τρέφειν ἐργοδότας λαμβάνῃ. . Ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις πόλεσι, διὰ τὸ *πολλοὺς ἑκάστου δεῖσθαι*, ἀρκεῖ καὶ μία ἑκάστῳ τέχνη εἰς τὸ τρέφεσθαι· πολλάκις δὲ οὐδ' ὅλη μία, ἀλλ' ὑποδήματα ποιεῖ ὁ μὲν ἀνδρεῖα, ὁ δὲ γυναικεῖα· ἔστι δ' ἔνθα καὶ ὑποδήματα ὁ μὲν νευρορραφῶν μόνον τρέφεται, ὁ δὲ σχίζων, ὁ δὲ χιτῶνας μόνον συντέμνων, ὁ δὲ γε τούτων οὐδὲν ποιῶν, ἀλλὰ συντιθεὶς ταῦτα. . Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο πέπονθε καὶ τὰ ἀμφὶ τὴν δίαιταν.»[1]

Ἀναλυτικώτερον δ' ἔτι καταδεικνύει τὴν οἰκονομικὴν σημασίαν τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων καὶ τὰ παρεπόμενα κοινωνικὰ ἀποτελέσματα ὁ *Πλάτων* :

« Ἀλλὰ μὴν πρώτη γε καὶ μεγίστη τῶν χρειῶν ἡ τῆς *τροφῆς* παρασκευὴ τοῦ εἶναί τε καὶ ζῆν ἕνεκα. . . Δευτέρα *δὴ οἰκήσεως*, τρίτη δ' *ἐσθῆτος* καὶ τῶν τοιούτων. . . Πῶς ἡ πόλις ἀρκέσει ἐπὶ τοσαύτην παρασκευήν ; ἄλλο τι γεωργὸς μὲν εἷς, ὁ δὲ οἰκοδόμος, ἄλλος δέ τις ὑφάντης ; ἢ καὶ σκυτοτόμον αὐτόσε προσθήσομεν, ἤ τιν' ἄλλον τῶν περὶ τὸ σῶμα θεραπευτήν ; Εἴη δ' ἂν ἥ γε ἀναγκαιοτάτη πόλις ἐκ τεττάρων ἢ πέντε ἀνδρῶν. . . Ἕνα ἕκαστον τούτων δεῖ τὸ αὐτοῦ ἔργον ἅπασι *κοινὸν* κατατιθέναι, οἷον τὸν γεωργὸν ἕνα ὄντα παρασκευάζειν σιτία τέτταρσι καὶ τετραπλάσιον χρόνον τε καὶ πόνον ἀναλίσκειν ἐπὶ σίτου παρασκευῇ καὶ ἄλλοις κοινωνεῖν, ἢ ἀμελήσαντα ἑαυτῷ μόνον τέταρτον μέρος ποιεῖν τούτου τοῦ σίτου ἐν τετάρτῳ μέρει τοῦ χρόνου, τὰ δὲ τρία, τὸ μὲν ἐπὶ τῇ τῆς οἰκίας παρασκευῇ διατρίβειν, τὸ δὲ ἱματίου, τὸ δὲ ὑποδημάτων, καὶ μὴ ἄλλοις κοινωνοῦντα πράγ-

1 *Κύρου Παιδείας* Η'. Β, 5.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματα ἔχειν, ἀλλ' αὐτὸν δι' αὐτὸν τὰ αὐτοῦ πράττειν ; . . πρῶτον μὲν *φύεται ἕκαστος οὐ πάνυ ὅμοιος* ἑκάστῳ, ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν, ἄλλος ἐπ' ἄλλου ἔργου πρᾶξιν». Τοῦτο ἔχει σημαντικὰ ἀποτελέσματα· «*κάλλιον πράττοι* ἄν τις εἷς ὢν πολλὰς τέχνας ἐργαζόμενος, ἢ ὅταν μίαν εἷς ;— Ἐκ δὴ τούτων *πλείω* τε ἕκαστα γίγνεται καὶ *κάλλιον* καὶ *ῥᾷον*, ὅταν εἷς ἓν κατὰ *φύσιν* καὶ ἐν *καιρῷ*, σχολὴν τῶν ἄλλων ἄγων, πράττῃ. . . «Πλειόνων δὴ πολιτῶν ἢ τεττάρων ἐπὶ τὰς παρασκευὰς ὧν ἐλέγομεν· ὁ γὰρ γεωργός, ὡς ἔοικεν, οὐκ αὐτὸς ποιήσεται ἑαυτῷ τὸ ἄροτρον, εἰ μέλλει καλὸν εἶναι, οὐδὲ σμινύην, οὐδὲ τἆλλα ὄργανα, ὅσα περὶ γεωργίαν· οὐδ' αὖ ὁ οἰκοδόμος· πολλῶν δὲ καὶ τούτῳ δεῖ· ὡσαύτως δὲ ὁ ὑφάντης τε καὶ ὁ σκυτοτόμος. . . Ἀλλὰ μήν, κατοικίσαι γε αὐτὴν τὴν πόλιν εἰς τοιοῦτον τόπον, οὗ ἐπεισαγωγίμων μὴ δεήσεται, σχεδόν τι ἀδύνατον. Προσδεήσει ἄρα ἔτι καὶ ἄλλων, οἱ ἐξ ἄλλης πόλεως αὐτῇ κομίσουσιν ὧν δεῖται . . . δεῖ δὴ τὰ οἴκοι μὴ μόνον ἑαυτοῖν ποιεῖν ἱκανά, ἀλλὰ καὶ οἷα καὶ ὅσα ἐκείνοις, ὧν ἂν δέωνται. . . Καὶ ἐὰν μέν γε κατὰ θάλατταν ἡ ἐμπορία γίγνηται, συχνῶν καὶ ἄλλων προσδεήσεται τῶν ἐπιστημόνων τῆς περὶ τὴν θάλατταν ἐργασίας» κτλ.

Ὁ *Ἀριστοτέλης* καὶ ὁ *Ἰσοκράτης* ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀνέλυσαν ἐπίσης τὰ κατὰ τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων.

Βραδύτερον *Θωμᾶς* ὁ Ἀκυινάτης, ὁ *Λούθηρος*, ὁ *Ρουσσώ*, ὁ *Βεκκαρίας*, ὁ Τυργκὼ καὶ πλεῖστοι τῶν καθ' ἡμᾶς Οἰκονομολόγων ἐξῆραν τὴν σημασίαν τοῦ φυσικοῦ τούτου φαινομένου.

Ἡ κατὰ τὸν Ἀδὰμ Σμὶθ ἀνάλυσις τῆς ἀρχῆς τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων.

Ἐν ταῖς *Ἐρεύναις περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν αἰτίων τοῦ Πλούτου τῶν Ἐθνῶν* ἀνελύθη ἰδίᾳ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ σημασία τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων.

Ἀναγράφονται τὰ ἑπόμενα :

Πρὸς κατασκευὴν καρφοβελόνης ἀπαιτεῖται μερικὴ ἐργασία δέκα ὀκτὼ σχεδὸν ἀνθρώπων. Ἐν μικρῷ τοιούτῳ ἐργοστασίῳ, ἐν ᾧ δέκα

1 Πολιτ. Β'. 11.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μόνον εἰργάζοντο ἐργάται, ἔπρεπέ τινες ἐξ αὐτῶν νὰ ἐκτελῶσιν ἀνὰ δύο ἢ τρεῖς μερικὰς ἐργασίας. Οἱ ἐργάται οὗτοι ἦσαν ἄποροι, τούτου δ' ἕνεκα ἐστεροῦντο τῶν ἀναγκαιούντων μηχανημάτων· ἐν τούτοις ἠδύναντο διὰ συντόνου ἐργασίας νὰ κατασκευάζωσιν ὁμοῦ ἡμερησίως **12** περίπου λίτρας καρφοβελονῶν. Ἐπὶ μιᾶς λίτρας ἀναλογοῦσιν ὑπὲρ τὰς χιλίας καρφοβελόνας μεσαίου μεγέθους. Οἱ ἐργάται ἄρα οὗτοι ἠδύναντο νὰ κατασκευάζωσι καθ' ἑκάστην **48,000** καρφοβελονῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος τούτων κατεσκεύαζε τὸ δέκατον τῶν **48,000**, κατεσκεύαζεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ **4,800** καρφοβελονῶν. Ἂν οἱ δέκα οὗτοι ἐργάται ἐξετέλουν τὴν ἐργασίαν αὐτῶν ἰδίᾳ καὶ ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, δὲν ἦσαν δὲ ἐντριβεῖς εἰς τὸ εἰδικὸν τοῦτο ἔργον, οὐδεὶς βεβαίως ἐξ αὐτῶν θὰ κατεσκεύαζεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ οὐ μόνον εἴκοσιν, ἀλλ' οὐδὲ μίαν καρφοβελόνην.[1]

Ἀποτελέσματα τοῦ Καταμερισμοῦ τῶν Ἔργων.

Πολλαχῶς ἀνελύθησαν καὶ ἐξετιμήθησαν τὰ ἐκ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων πλεονεκτήματα. Συλλήβδην ταῦτα εἶνε τὰ ἀκόλουθα :

1) *Ἀνάπτυξις τῆς δεξιότητος.* Ὁ ἄνθρωπος, ἀσχολούμενος ἐπὶ μακρὸν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔργον, ἀποκτᾷ σὺν τῷ χρόνῳ ἰδιοφυΐαν, πεῖραν, ἱκανότητα. Ἡ ἐργασία μονονουχὶ τελεῖται καθ' ἕξιν. Πᾶσα τέχνη λαμβάνει μείζονα ἔντασιν· ὑπερφυῶς αὐξάνεται ἡ δεξιότης. Ἡ δημιουργουμένη εἰδικότης ἐκτείνεται κατά τε τὴν σωματικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν.

2) *Ἐξοικονόμησις χρόνου.* Πρὸς τῇ ἐκ τῆς μακρᾶς ἀσκήσεως ἀναπτυσσομένῃ ἐμπειρίᾳ καὶ δεξιότητι, ἕτερον ἐπίσης ἐπέρχεται πλεονέκτημα, ἡ ἐξοικονόμησις τοῦ χρόνου. *Ὁ χρόνος εἶνε χρῆμα.* Ὅσον δ' οὗτος προσφυῶς ἐξοικονομεῖται, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ παραγωγὴ εἶνε ἀξία λόγου. Ὁ δεξιὸς ἐργάτης γινώσκει τὰς ἰδιότητας καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐργαλείου, εἶνε κύριος αὐτοῦ, ἐργάζεται ἄρα ταχύτερον.

1 *Wealth of Nations.* — Ἐν τῷ *Journal des Economistes* ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπιστολὴ ἐκ Κοννεκτικούτης, ἐν ᾗ ἐσημειοῦτο, ὅτι *τέσσαρες* ἄνθρωποι διὰ μηχανῶν **70**, μόνων σχεδὸν κινουμένων, παράγουσι καθ' ἑκάστην **7,500,000** καρφοβελονῶν, ἤτοι **1,875,000** ἕκαστος. — Σχεδὸν 400άκις περισσότερον, παρ' ὅ τι συνέβαινεν ἐπὶ Ἀδὰμ Σμίθ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

3) *Ἐλάττωσις τοῦ χρόνου τῆς μαθητείας.* Διὰ τῆς ἀποκλειστικῆς ἀφοσιώσεως τοῦ ἐργάτου εἰς ἕνα μόνον κλάδον ἐργασίας ἐλαττοῦται ὁ χρόνος τῆς μαθήσεως, μισθοδοτεῖται ἄρα οὗτος ταχύτερον. Πρότερον ἀπητοῦντο τέσσαρα καὶ πέντε ἔτη πρὸς ἐκμάθησιν τέχνης τινός· ἀλλ' ἤδη ὁ ἐργάτης, ὅσον καὶ ἂν τυγχάνῃ ἀδέξιος, ἐκμανθάνει τέχνην τινὰ ἀναλόγως τῆς μικρᾶς ἢ μεγάλης εὐφυΐας του, οὕτω δὲ δὲν εἶνε ἐπὶ μακρὸν χρόνον βάρος εἰς τὴν οἰκογένειάν του.

4) *Χρῆσις τῶν Μηχανῶν.* Ἐν τῷ συστήματι τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων κατορθοῦται σκοπιμώτερον ἡ ὑποκατάστασις μηχανῶν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν χειρῶν. Ἐκ τούτου ἐπέρχεται ἐλάττωσις μὲν δαπάνης, αὔξησις δὲ τῆς παραγωγῆς, ἄρα μείζων εὐθηνία.

5) *Προσήκουσα χρησιμοποίησις τῆς ἰδιοφυΐας.* Καταμεριζομένων τῶν ἔργων, πάντες μετέχουσι συνῳδὰ τῇ ἱκανότητι αὐτῶν — δεξιοὶ καὶ ἀδέξιοι. Οὕτως ὁ ἐργολάβος δύναται νὰ προσλάβῃ ἐν τῇ ἐκτελέσει παντὸς ἔργου πρὸς τοῖς δεξιοῖς καὶ ἐξησκημένοις ἐργάταις παιδία καὶ γυναῖκας, ἀναθέτων αὐτοῖς τὴν προσήκουσαν ἐργασίαν.

6) *Αὔξησις τῶν παραγωγικῶν κεφαλαίων.* Τοῦτο συμβαίνει, συγκεντρουμένων μεγάλων κεφαλαίων ἐν μεγάλοις ἐργοστασίοις· ἐπέρχεται δ' ἐξοικονόμησις χρόνου καὶ χρήματος.

7) *Ἐλάττωσις τῶν δαπανῶν τῆς παραγωγῆς.* Διὰ τῆς ὑποκαταστάσεως τῶν μηχανῶν καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἐργατικῶν χειρῶν, ἐπέρχεται ἐλάττωσις τῶν παραγωγικῶν δαπανῶν. Ἀποτέλεσμα τούτου ἔσται ἡ αὔξησις τῆς καταναλώσεως, ἕνεκα τῆς εὐθηνίας, ἄρα ἡ ἀπόλαυσις πολλῶν πραγμάτων χρησίμων ἢ εὐαρέστων ἀντὶ ἐλαχίστης δαπάνης. (Ἄρτος, κρέας, ἐνδυμασία, διδασκαλία, συγγραφαί, μουσικαὶ συνθέσεις, καλλιτεχνικὰ ἀντικείμενα, ὑγιεινότερα καὶ ἀνετώτερα οἴκησις, περιηγήσεις καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν διδασκαλία καὶ τέρψις, ὑλικὴ ἐν γένει καὶ ἠθικὴ χρησιμότης).

8) *Ἀνάπτυξις τῆς ἀνθρωπίνης ἐπικοινωνίας.* Τὰ προϊόντα, ἄφθονα καὶ εὐθηνὰ παραγόμενα, ἀποστέλλονται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, οὕτω δὲ δημιουργεῖται μεταξὺ αὐτῶν μείζων κοινοπραξία.

9) *Μείζων ἀμοιβή.* Οἱ ἐργάται σὺν τῷ χρόνῳ καθιστάμενοι δεξιώτεροι καὶ παραγωγικώτεροι, ἀμείβονται πληρέστερον.

10) *Παγκόσμιος συνεργασία.* Ἐν τῷ συστήματι τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων ἕκαστος λαὸς προσφέρει μείζονα ἢ ἐλάσσονα τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συμβολὴν αὐτοῦ ἐν τῇ βιομηχανικῇ ἐργασίᾳ, ἥτις ἀείποτε μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὡς ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς συγκοινωνίας, δὲν ἔχει πλέον τοπικὸν μόνον, ἀλλ' ἐν γένει παγκόσμιον χαρακτῆρα. Ἀποτέλεσμα τοῦ φαινομένου τούτου εἶνε ἡ συνεργασία τῶν ἀνθρώπων, ἐργαζομένων ἰδιοφυῶς τῶν τε ἀτόμων καὶ τῶν ἐθνικῶν ὁμάδων πρὸς μείζονα παραγωγήν, κατανάλωσιν καὶ ἀπόλαυσιν.

Κοινωνικὴ σημασία τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων.

Ἕκαστος πρὸς ὃ πέφυκεν. Τὸ ρητὸν τοῦτο τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου πιστοῦται ἔκπαλαι ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων. Ἡ ἀΐδιος φύσις ἐπέθηκε τὴν σφραγῖδα αὐτῆς ἐπὶ τῆς ποικίλης τῶν ὄντων ἰδιοφυΐας. Χῶραι, λαοί, ἄτομα ὑφίστανται τὴν ἐνέργειαν ταύτην. Τὸ ἐναντίον θὰ ἦτο ἄρνησις τῶν στοιχειωδεστάτων αὐτῆς νόμων.

Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων δὲν εἶνε μόνον δεδομένον τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ προϊὸν τῆς ἀνάγκης. Ὁ ἄνθρωπος, ὢν ὑποχρεωμένος νὰ τυρβάζῃ περὶ πολλὰ ἔργα, εἰς ὧν τὴν ἐκτέλεσιν δὲν ἔχει τὴν προσήκουσαν ἰδιοφυΐαν, εἰς οὐδὲν ἐξ αὐτῶν καθίσταται δεξιός· τούναντίον, ἀφοσιούμενος εἴς τι ὡρισμένον ἐπάγγελμα, ἀποκτᾷ δεξιότητα. Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων. Παρὰ τοῖς πρωτογόνοις λαοῖς εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος θεραπεύει πλείονας τῆς μιᾶς τέχνας καὶ ἐπιστήμας. Ἀλλὰ καθ' ὅσον εὑρύνονται οἱ ὁρίζοντες τοῦ πνεύματος, κατὰ τοσοῦτον ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἐπιβάλλεται. Βεβαίως ὑπάρχουσιν ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος, ἀλλ' ἐλάχισταί εἶνε αὗται. Ἐν γένει κρατεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς εἰδικότητος, ἀποτέλεσμα τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων.

Ὁ ἐργάτης, καθιστάμενος εἰδικός, κατανοεῖ τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰ μειονεκτήματα τοῦ ἐργαλείου αὐτοῦ, ὅ περ, νοήμων ὤν, δύναται νὰ βελτιώσῃ. Βεβαίως μεγάλη μηχανικὴ ἐφεύρεσις δὲν δύναται νὰ τελεσθῇ παρ' ἁπλοῦ ἐργάτου· διαφεύγει τοῦτο τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ δύναμιν· ἀλλὰ δευτερεύουσαι ἐφευρέσεις ἐν τοῖς μηχανουργείοις ὀφείλονται ἰδίᾳ εἰς ἐργάτας. Ὁ ἐπιστήμων μηχανικός, ὁ διευθύνων ἐργασίαν τινά, παρατηρεῖ τὸ σύνολον, μὴ δυνάμενος ἀνὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰς λεπτομερείας· δὲν ἀντιλαμβάνεται ἄρα τῶν εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐργάτου μόνον ὑποκειμένων μειονεκτημάτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων κατὰ γεωγραφικὴν χώραν.

Ἐρρήθη ἤδη, ὅτι πᾶσαι αἱ χῶραι τῆς ὑδρογείου σφαίρας δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν παραγωγικὴν δύναμιν. Ἡ παραγωγὴ παραλλάσσει κατὰ χώρας, κλίματα καὶ ἐδάφη. Ἐπίσης ἀλλαχοῦ μὲν εἶνε μείζων, ἀλλαχοῦ δ' ἐλάσσων.

Ὁ σῖτος, ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, ἡ συκῆ, ὁ φοῖνιξ, ἡ βανανέα, δὲν εὐδοκιμοῦσι πανταχοῦ. Ἐπίσης ὑπὸ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κλῖμα τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ προϊὸν εὐδοκιμεῖ μᾶλλον εἰς ξηρὸν ἢ εἰς παχὺ ἔδαφος. Οὕτως ἡ φυσικὴ παραγωγὴ εἶνε διανενεμημένη μεταξὺ τῶν χωρῶν.

Ἡ εἰδικότης αὕτη τῆς φύσεως ἀναπτύσσει σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τὴν εἰδικότητα τῆς καλλιεργίας τοῦ φυομένου προϊόντος. Ἐπὶ παραδείγματι· ἔν τινι χώρᾳ εὐδοκιμεῖ κατ' ἐξοχὴν ὁ σῖτος καὶ ἡ ἐλαία, οὐ μόνον ἕνεκα κλιματολογικῶν αἰτίων, ἢ διότι συντελεῖ εἰς τοῦτο προσφυὲς ἔδαφος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ διότι σὺν τῷ χρόνῳ ἀναπτύσσεται ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ μεγάλη δεξιότης ἐν τῇ καλλιεργίᾳ καὶ τῇ βελτιώσει τοῦ προϊόντος. Ἀναμφισβήτητον τυγχάνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἐν οἱᾳδήποτε βαθμῖδι πολιτισμοῦ, ρέπει ἀείποτε νὰ βελτιώσῃ τὰς σχέσεις του κατὰ πάντα τρόπον. Ἐν δὲ τῇ οἰκονομικῇ παραγωγῇ πράττει τοῦτο διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῆς ἐργασίας. Ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη παρέχουσιν εἰς αὐτὸν προσφυέστερα καὶ τελειότερα ὄργανα. Μέγιστος δ' ὁδηγὸς καὶ παράγων εἶνε ἐν τῇ λειτουργίᾳ ταύτῃ ἡ πεῖρα.

Ἡ παραγωγικὴ ἄρα ἰδιοφυΐα χώρας τινὸς προκαλεῖ κατ' ἀνάγκην κρείττονα τεχνικὴν παραγωγήν· ἡ φύσις ἐπικαλεῖται ἐπίκουρον τὴν τέχνην. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ χῶραι τῆς ὑδρογείου σφαίρας δύνανται νὰ ἐπιδείξωσι τοιαύτην φυσικὴν εἰδικότητα, ἰδιοφυΐαν, προσηκόντως χρησιμοποιουμένην ἐν τῇ βιομηχανικῇ ἐργασίᾳ.

Οὕτως ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καλλιεργεῖται τεχνικώτατα ἡ σταφίς, αὐξανομένου τοῦ τε ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῆς παραγωγῆς· ἀπό τινος δὲ χρόνου ἤρξατο κατακτῶσα ἔδαφος ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐκ σταφυλῶν ἀποστάγματος (Cognac). Ἐν Ἰταλίᾳ εὐδοκιμεῖ ἡ τεχνικὴ παραγωγὴ τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ οἴνου, ἐν Γαλλίᾳ ἡ τοῦ οἴνου, τῆς μετάξης καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς προϊόντων. Ἐν Ἑλβετίᾳ, Ὁλλανδίᾳ, Ἀγγλίᾳ ἡ βιομηχανία τοῦ τυροῦ ἢ τοῦ βουτύρου, ἐν Ρωσσίᾳ ἡ τοῦ σίτου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἄφθονος παράγεται ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ σίδηρος καὶ ὁ ἄνθραξ. Ἀλλ' ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἔστησεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τὴν ἕδραν αὐτοῦ ὁ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καθηγεμών, ὁ Ἥφαιστος.

Ἑκάστη χώρα, ἕκαστον χώρας τινὸς διαμέρισμα εὐδοκιμοῦσιν ἐκ φύσεως ἢ ἀπὸ τῆς τέχνης ἐν τοιαύτῃ παραγωγικῇ εἰδικότητι. Διὰ τῆς φύσεως τὸ μέν, διὰ τῆς τέχνης ἀφ' ἑτέρου, δημιουργεῖται ἄφθονος πλοῦτος, ὑλικὴ καὶ πνευματικὴ εὐημερία ἐν ταῖς γινωσκούσαις νὰ χρησιμοποιῶσι τὰ φυσικὰ αὐτῶν πλεονεκτήματα χώραις.

Ὁ κατὰ τόπους καταμερισμὸς τῶν ἔργων, ἀτελὴς ἐν ταῖς πρωτογόνοις κοινωνίαις, ἐν αἷς ἡ χεὶρ τοῦ ἐργάτου ἀποτελεῖ σπουδαιότατον ὄργανον, μείζονα λαμβάνει ἀνάπτυξιν, καθ' ὅσον ἡ χρῆσις τῶν μηχανῶν καὶ ἄλλων τεχνικῶν τρόπων ἐπιφέρει εὐρυτέραν παραγωγήν.

Μεγάλα πλεονεκτήματα, ἀλλ' ἐπίσης καὶ μειονεκτήματα, παρομαρτοῦσι συνήθως ἐν τῇ τοπικῇ ταύτῃ κατανομῇ. Ἡ παραγωγὴ χώρας τινὸς δὲν ἐκδηλοῦται πάντοτε ἐν μέτρῳ καὶ κανονικῶς. Εἴτε ἕνεκα φυσικῶν, εἴτε ἕνεκα κοινωνικῶν αἰτίων, ἐπέρχονται νοσηραὶ περίοδοι ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ τῶν λαῶν, αἱ καλούμεναι *κρίσεις*. Ἐννοεῖται, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν καθίστανται ἐπαισθητότερα ἐν αἷς χώραις οἱ πληθυσμοὶ ἀποζῶσιν ἐκ τῆς ἀποκλειστικῆς θεραπείας εἰδικοῦ τῆς παραγωγῆς κλάδου. Βεβαίως θᾶττον ἢ βράδιον τὸ κακὸν τοῦτο παρέρχεται. Ἐν τούτοις σωφρονέστερον φέρονται οἱ ἄνθρωποι, προνοοῦντες καὶ τὰ πρόσφορα μέτρα λαμβάνοντες κατὰ τῶν ἀναποδράστων τούτων κρίσεων. Ἰδίᾳ δὲ προνοητικὸς τυγχάνει ὁ λαός, ὁ παρεσκευασμένος ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῶν τοιούτων κρίσεων. Ἐπιβάλλεται ἄρα εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, αἵτινες εὐνοοῦνται ὑπὸ τῆς φύσεως πρός τινα εἰδικὴν γεωργικὴν παραγωγήν, νὰ μὴ περιορίζωνται εἰς τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἐπίσης νὰ περιθάλπωσι καὶ ἄλλους παραγωγικοὺς κλάδους. Ἐπερχομένης οἰκονομικῆς δυσχερείας ἐκ τοῦ κρατοῦντος κλάδου, προσέρχονται ἀρωγοὶ καὶ ἐπίκουροι οἱ ὑπολειπόμενοι.

Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων κατὰ κληρονομίαν.

Ὁ κατὰ κληρονομίαν καταμερισμὸς τῶν ἔργων παρά τε τοῖς ἀτόμοις κατ' ἰδίαν καὶ τῇ κοινωνίᾳ καθ' ὅλου ἀπορρέει ἔκ τε φυσικῶν καὶ ἐξ ἠθικῶν αἰτίων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κέκτηται μὲν βεβαίως πλεονεκτήματά τινα, ἀλλ' οὐχ ἧττον παρομαρτοῦσιν αὐτῷ καὶ μειονεκτήματα.

Τὸ σύστημα τοῦ κληρονομικοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων κρατεῖ ἰδίᾳ παρὰ λαοῖς, διαβιοῦσιν ὑπὸ καθεστὼς μονίμου κοινωνικῆς ἀνισότητος καὶ προνομίων. Ὡς τοιοῦτο δ' ἀπάδει πρὸς τὰς ὑγιεῖς ἀρχὰς τῆς ἐλευθέρας οἰκονομικῆς ἐργασίας.

Ἡ κληρονομικότης ἐν τῇ φυσικῇ καὶ τῇ ἠθικῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποτελεῖ οὐσιώδη δύναμιν. Ἕκαστος ἄνθρωπος εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ ἀκριβὲς ἀπεικόνισμα, φυσικὸν καὶ πνευματικόν, τῶν γονέων αὐτοῦ, πολλάκις τετελειοποιημένον διὰ τῆς προσηκούσης ἀνατροφῆς καὶ μορφώσεως. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ δημιουργεῖται φυσικὴ καὶ τεχνητὴ δεξιότης ὑπὸ τὸν νόμον τῆς *κληρονομικῆς ἐξελίξεως*. Παρ' οἰκογενείᾳ, παρ' ᾗ ἐκαλλιεργήθησαν φυσικά τινα καὶ πνευματικὰ πλεονεκτήματα, ταῦτα μεταβιβάζονται συνήθως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἀποτελοῦσι δ' οὐ μόνον οἰκογενειακήν, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν δύναμιν (καλλιτεχνικὴ δεξιότης, ἐπιστημονικὴ ἰδιοφυΐα, βιομηχανικὴ ἱκανότης κτλ.) Ἡ κληρονομικὴ αὕτη ἰδιοφυΐα ἐξακολουθεῖ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἰδίᾳ ἐν τοῖς κλάδοις τῆς ἐργασίας ἐκείνοις, παρ' οἷς ἀπαιτεῖται προσοχή, ἥκιστα δ' ἔξοχος ἰδιοφυΐα.

Ἐν πολλαῖς χώραις τῆς ὑδρογείου σφαίρας, ὑπὸ οἰκονομικὸν σύστημα στάσιμον, τὰ βιωτικὰ ἐπαγγέλματα μεταβιβάζονται διαδοχικῶς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν παρὰ τῇ αὐτῇ οἰκογενείᾳ. Καὶ ἐν ᾗ μὲν περιπτώσει συμβαίνει τοῦτο κατὰ συνήθειαν ἁπλῆν καὶ ἐλευθερίαν, οὐχὶ δ' ἐπιβεβλημένως ὑπὸ τῆς πολιτείας ἢ τῆς κρατούσης κοινωνικῆς τάξεως, ἔχει καλῶς· τοὐναντίον δέ, δύναται νὰ καταστῇ ὀλέθριον. Πολλάκις ἐπέρχονται ἀνόσια ἀποτελέσματα ὑπὸ τὸ τοιοῦτο καθεστώς. Ἄτομόν τι ἐπὶ παραδείγματι εἶνε πεπροικισμένον ὑπὸ τῆς φύσεως δι' ἰδιαζούσης δεξιότητος ἔν τινι κλάδῳ τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ ἐργασίας· ἀλλ' οἱ κρατοῦντες θεσμοὶ καὶ αἱ προλήψεις δὲν ἐπιτρέπουσι τοῦτο. Φοβερὰ τραγῳδία τελεῖται ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Ῥέπει πρὸς εὑρεῖς ὁρίζοντας, δύναται νὰ καταφθάσῃ αὐτούς, ἀλλ' οἱ κοινωνικοὶ νόμοι ἀνθίστανται. Ἐπὶ τέλους θέλει συντριβῇ ὑπὸ τὸ ἄχθος τῆς ὀδύνης καὶ τῶν κοινωνικῶν προλήψεων.

Ἦτο ποιμὴν προβάτων ἐν τῇ παιδικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ ὁ Γιόττος. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν εἶχε συναντήσῃ αὐτὸν ὁ Σιμαβύης. Ὁ νεαρὸς ποιμὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔκλινε κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην πρὸς τὸ ἔδαφος, διαγράφων ἐπ' αὐτοῦ ἐξαίσια σχήματα. Ἐξεπλάγη ὁ Σιμαβύης· παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἐδίδαξε τὸν Γιόττον τὴν τέχνην του. Ὁ πρώην ποιμὴν κατέστη ὁ θεμελιωτὴς τῆς ζωγραφικῆς ἐν Ἰταλίᾳ, ὑπερβαλὼν τὸν διδάσκαλον.

Ἐν τούτοις, ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις, καὶ τεχνικὰς καὶ οἰκονομικάς, συμφέρει τοῖς τέκνοις νὰ συνεχίζωσι τὸ ἔργον τῶν γονέων. Ἰδίᾳ δὲ ἐν ταῖς κατὰ τέχνην καὶ ἐπιστήμην προηγμέναις κοινωνίαις, ἐν αἷς ὁ περὶ τοῦ βίου ἀγὼν διεξάγεται μετὰ πολλῆς ὀραστηριότητος, λίαν δυσχερὴς καθίσταται ἡ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων ἐμπορικὴ ἢ βιομηχανικὴ ἐπιχείρησις ἐν τῷ κρατοῦντι οἰκονομικῷ ἀνταγωνισμῷ, καθ' ὃν οἱ ἔχοντες μείζονα μέσα δύνανται νὰ καταστρέψωσι τοὺς στερουμένους τοιούτων. Οὐχ ἧττον δέον ν' ἀφίηται πλήρης ἐλευθερία ὑπὸ τῆς πολιτικῆς τάξεως ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ ἐπαγγέλματος.

Ἀναγκαῖαι συνθῆκαι πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων.

Ἡ ἐργασία διεξάγεται διαφόρως ἐν ἑκάστῃ ἱστορικῇ ἐποχῇ, ἐπενεργουσῶν ἐπ' αὐτῆς ποικίλων συνθηκῶν. Αἱ δὲ κοινωνικαὶ χρεῖαι δὲν εἶνε ἄσχετοι πρὸς τὴν ἑκάστοτε πραγμάτωσιν αὐτῆς.

Ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τοῦ βίου τῶν λαῶν ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων μόλις κατανοεῖται, ἢ καὶ ἂν τυγχάνῃ πραγματώσεως, τοῦτο συμβαίνει ἐν περιωρισμένῃ ἐννοίᾳ. Ἡ βιομήχανος τέχνη εἶνε κατ' ἐλάχιστον ἀνεπτυγμένη. Ἕκαστος δ' ἄνθρωπος δύναται εὐχερῶς νὰ ἐξασκήσῃ μίαν ἢ καὶ πλείονας τούτων.

Ἀλλὰ τῶν χρειῶν αὐξανομένων, τῆς δὲ τέχνης προαγομένης, καὶ δυσχερέστερον δυναμένης νὰ ἐξασκηθῇ, ἰδίᾳ δὲ αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ, ἄρα καὶ τῆς καταναλώσεως, ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ἐπιβάλλεται ἐκ τῶν πραγμάτων, συμπαρομαρτοῦντος μάλιστα καὶ τοῦ αἰτίου τῆς ἐπιστημονικωτέρας ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ, οὗ ἕνεκα αὐξάνονται μὲν αἱ χρεῖαι, ἐπιζητεῖται δὲ ὡς κρεῖττον ἡ θεραπεία αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, μὴ ἀρεσκομένων εἰς οἱονδήποτε προϊὸν στοιχειώδους καὶ ἀτελῶς ἐξασκουμένης ἐργασίας.

Τὰ κατ' ἐξοχὴν αἴτια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔρ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γων εἶνε ἡ αὔξησις τῶν κεφαλαίων καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς καταναλώσεως. Ἐλλειπόντων τῶν κεφαλαίων, ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων λίαν περιωρισμένως κατορθοῦται. Πρὸς ἵδρυσιν μεγάλου ἐργοστασίου, ἐν ᾧ θέλουσιν ἐργάζεσθαι πολλοὶ ἐργάται, ἀπαιτεῖται σημαντικὸν κεφάλαιον πρὸς κατασκευὴν οἰκοδομήματος, ἀγορὰν μηχανῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὑλικῶν καὶ χρησίμων πραγμάτων, ἅτινα θ' ἀποτελέσωσι τὴν ἀφετηρίαν τῆς βιομηχανίας.

Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον προκαλοῦν τὴν ἀνάγκην τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων εἶνε ἡ κατανάλωσις τῶν προϊόντων. Μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς παραγωγῆς, τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ὑφίσταται πλήρης ἰσορροπία. Γινώσκων ὁ παραγωγός, ὅτι θέλει εὕρῃ ἀγορὰς ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς καταναλώσεως τῶν προϊόντων αὐτοῦ, θὰ ἐπιζητήσῃ τὸν πολλαπλασιασμὸν αὐτῶν, καθιστὰς εὐθηνότερα, ἄξια λόγου κατά τε ποσὸν καὶ ποιόν.

Ἐπικρίσεις κατὰ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων.

Αὗται συνοψίζονται ὡς ἀκολούθως :

1) Ἡ εἰδικότης ἐξαναγκάζει τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐπιδοθῇ διηνεκῶς εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔργον. Οὕτω καθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ νευρόσπαστον, μηδεμίαν κεκτημένος αὐτοβουλίαν, μὴ σκεπτόμενος. Ὑπὸ τοιαύτην δ' ἔποψιν ὁ βάρβαρος, εἰ καὶ ἐλαττούμενος κατὰ πολλὰ τοῦ πεπολιτισμένου ἐργάτου, κέκτηται σχετικῶς εὐρυτέρους ὁρίζοντας, εἶνε αὐτονομώτερος καὶ ποικιλώτερος ἔν τε τῷ βίῳ αὐτοῦ καὶ τῇ ἐργασίᾳ. Ὁ ἀσχολούμενος δὲ εἰς ἐλάχιστόν τι ἔργον, νὰ κατασκευάζῃ ἐπὶ παραδείγματι διηνεκῶς τὸν τροχὸν τοῦ ὡρολογίου, ἐλαττοῦται κατὰ πνεῦμα σὺν τῷ χρόνῳ.[1]

Ἀληθὲς ἐν μέρει τοῦτο· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετον σύστημα δὲν παρουσιάζει κρείττονα ἀποτελέσματα. Ὁ ἐργάτης κατ' ἀνάγκην διατελεῖ προσηλωμένος εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔργον, εἴτε κατασκευάζων μέρος ὑποδήματος τινός, εἴτε ὁλόκληρον. Γινώσκει μὲν πλείονας κλάδους τῆς αὐτῆς τεχνουργικῆς ἐργασίας, ἀλλὰ καθόλου εἰπεῖν οὐδεμίαν γινώσκει ἀκριβῶς. Βεβαίως ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιστάσεσι δὲν δυνα-

1 *Lemontey* Influence morale de la division du Travail.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν πότε ἡ ἐργασία εἶνε μᾶλλον ἀποθηριωτική. Κατὰ μὲν τὸ πρῶτον σύστημα ὁ ἐργάτης, πολυάσχολος ὤν, διέρχεται τὰς ἡμέρας αὐτοῦ, ἀσχολούμενος εἰς ὅλα τὰ τμήματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐργασίας, μηδὲν ἐπιστάμενος, δυσχερέστατα δὲ συντηρούμενος, μὴ δυνάμενος ἄρα νὰ σκεφθῇ γενναιότερον. Τοὐναντίον ὁ ἐργάτης κατὰ τὸ ἐνεστὼς σύστημα, διατελῶν μᾶλλον ἐλεύθερος, δύναται ν' ἀφοσιωθῇ ἐν ὥραις σχολῆς εἰς πνευματικώτερα ἔργα. Ἀληθῶς δέ, πιστοῦται ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν στατιστικῶν δεδομένων τοῦ καθ' ἡμᾶς βιομηχανικοῦ κόσμου, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ ἐφαρμογῆς τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῶν ἐργατῶν ἐβελτιώθη μᾶλλον ἢ ἐβλάβη. Δυνατὸν εἰς τοῦτο νὰ συνετέλεσαν καὶ ἄλλα αἴτια βεβαίως. Οὐχ ἧττον οὐδαμῶς ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων ὀλεθρίως ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς νοητικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην βιομηχανικὴν αὐτοῦ περίοδον.

2) Ἐν τῷ κρατοῦντι συστήματι τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων ποικίλαι φυσικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ περιπέτειαι καὶ δυσφορία ὀλεθρίως ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ ἐργάτου, στερουμένου πολλάκις τῶν πρὸς συντήρησιν ἐπιτηδείων ἕνεκα οἰκονομικῆς κρίσεως, ἀνακαλύψεως παραγωγικωτέρας μηχανῆς, ἀνταγωνισμοῦ, ἐσωτερικοῦ ἢ ἐξωτερικοῦ, ἐν τῇ καταναλώσει τῶν παραγομένων προϊόντων.

Πάντα ταῦτα τὰ ἐπεισόδια ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ τῆς βιομηχανίας εἶνε ἀναπόδραστα βεβαίως, μοιραῖα σχεδόν. Ἀλλὰ μὴ δὲν ἐπέρχονται τοιαῦτα, ἕνεκα ἀναλόγων ἢ παραπλησίων αἰτίων, καὶ κατὰ τὸ ἄλλο σύστημα τοῦ μὴ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων; Αἱ κρίσεις, αἱ νόσοι αὗται τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν λαῶν, ἐπέρχονται ἑκάστοτε ἕνεκα ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἀφορμῆς. Ὅπως τελειότερον μηχανικὸν σύστημα, εἰσαγόμενον ἔν τινι βιομηχανίᾳ, δύναται νὰ καταστήσῃ ἐκ ποδῶν ἀτελέστερον σύστημα καὶ νὰ βλάψῃ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἀποζῶντας ἐργατικοὺς πληθυσμούς, οὕτως ἐργάτης, κρεῖττον διεξάγων τὸ ἔργον αὐτοῦ, δύναται νὰ καταστήσῃ ἄχρηστον ἕτερον ἐργάτην, ἀτελέστερον ἐργαζόμενον, καταδικάζων ἴσως αὐτὸν εἰς τὸν ἐξ ἀσιτίας θάνατον.

Ταῦτα εἶνε φαινόμενα, μὴ λείποντα καὶ ἐκ τῶν δύο συστημάτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πορίσματα.—Δυναταὶ μεταρρυθμίσεις καὶ βελτιώσεις.

Μεγάλη ἐπῆλθεν οἰκονομικὴ πρόοδος ἐκ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν. Ἡ μὲν παραγωγὴ ἀνεπτύχθη κατὰ ποσὸν καὶ ποιόν, ἡ δὲ κατανάλωσις ηὐξήθη κατὰ ποσὸν καὶ κατ' εὐθηνίαν. Πολλὰ πράγματα, ἀντικείμενα πρότερον πολυτελείας, κατέστησαν σήμερον προσιτὰ καὶ εἰς τὸν τελευταῖον ἀπεχειροβίωτον. Οἱ ἄνθρωποι ἀπολαύουσι νῦν πληρέστερον ἢ κατὰ τὸ παρελθόν. Ἐβελτιώθη ἄρα μᾶλλον ἢ ἐχειροτέρευσεν ἡ τύχη τῶν ἐργατικῶν τάξεων. Πάντες μετέχουσι τῶν ὠφελημάτων τοῦ παραγομένου πλούτου, τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα πρότερον διετίθεντο ὑπὲρ εὐαρίθμων ὁμάδων.

Οὐχ ἧττον παρομαρτοῦσι καί τινα ἄτοπα ἐν τῷ οἰκονομικῷ τούτῳ συστήματι. Εἶνε ἀληθές, ὅτι καταγγέλλονται μετὰ περισσῆς μεροληψίας, ὥστε νὰ προκαλῶσιν ἐνίοτε τὸν δισταγμὸν καὶ τὴν δυσπιστίαν τῶν ἐλευθέρως ἐξεταζόντων καὶ κρινόντων τὰ πράγματα, ἐν τούτοις ἀλήθειά τις ὑφίσταται ἐν ταῖς ἐπικρίσεσι ταύταις. Εἰς τὴν ἄρσιν τῶν ὑφισταμένων ἀτόπων πάντες διαφέρονται—καὶ ἐργάται, καὶ ἐργοστασιάρχαι, καὶ πολιτεία. Πάντες ἄρα καλοῦνται νὰ συνεργασθῶσιν ἐν ὁμοφωνίᾳ καὶ ἀμοιβαίᾳ ἐμπιστοσύνῃ πρὸς τὴν ἄρσιν τῶν ἀτόπων τούτων, ἅτινα τὰ αὐτὰ σχεδόν, ἴσως καὶ ὑπὸ χείρονα μορφήν, ἐξεδηλοῦντο ἐν τῇ προτέρᾳ οἰκονομικῇ τάξει τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ πληρεστέρα τοῦ ἐργάτου παίδευσις συμφέρει οὐ μόνον εἰς αὐτὸν τοῦτον, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ἐργοστασιάρχην. Ἐργάτης, ἀνεπτυγμένος πνευματικῶς, καθίσταται ἰσχυρότερος παράγων, μεταβιβάζει δὲ τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ἐπίσης ὁ κατὰ τὸ προσῆκον περιορισμὸς τῶν ὡρῶν τῆς καθημερινῆς ἐργασίας ἐπιβάλλεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ συμφέροντος τῶν ἐργοστασιαρχῶν, ὡς καὶ ἡ ἐν μέτρῳ καὶ κατ' ἠθικὴν ἐργασία τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων.

Πάντα ταῦτα ὀφείλουσι πρωτίστως νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψει, νὰ μελετήσωσι καὶ διαρρυθμίσωσιν ἀπὸ κοινοῦ, ἄνευ δυσπιστίας καὶ ἀντιπαθείας ἑκατέρωθεν, οἱ διαφερόμενοι, ἐργοδόται καὶ ἐργάται. Μόνον, τούτων δυστροπούντων, δύναται καὶ ὀφείλει νὰ προσέλθῃ ἐπίκουρος ἡ πολιτεία, ἀλλ' ἔχουσα ἀείποτε ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ὑπεράγαν παρέμβασις κακὸν μᾶλλον ἢ ἀγαθὸν δύναται νὰ προκαλέσῃ. Κηδεμονευτικὴ πολιτικὴ πρῶτον θέλει βλάψῃ τὸν κηδεμονευόμενον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

.....

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Γένεσις τοῦ κεφαλαίου.

Ὁ τρίτος τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, τὸ *κεφάλαιον*, κατ' οὐσίαν δὲν εἶνε πρωτόγονος, ἀναπτύσσεται βραδύτερον, κατανοουμένης τῆς ἀνάγκης αὐτοῦ. Ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τοῦ βίου ἡ παραγωγὴ τελεῖται ἰδίᾳ διὰ τῆς γῆς καὶ τῆς ἐργασίας.

Ὁ ἄνθρωπος ἀνέρχεται ἐπὶ δένδρου καὶ κόπτει τοὺς ἐπ' αὐτοῦ καρπούς· ἁπλῆ ἐνέργεια, ἀπαιτοῦσα τὴν συνδρομὴν τῆς φύσεως καί τινα κίνησιν τοῦ σώματος.

Ἀλλ' ἀτελῶς ἐπιτυγχάνεται ἡ θεραπεία τῶν χρειῶν. Τὰ ἀπὸ τοιαύτης ἐνεργείας προϊόντα διανέμονται, καταναλίσκονται ἀμέσως. Ἕνεκα φυσικῶν αἰτίων δὲν δύναται νὰ παράγῃ ὁ ἄνθρωπος καθ' ἑκάστην· πρέπει νὰ μεριμνήσῃ καὶ περὶ τῆς ἐπαύριον.

Ἐντεῦθεν ἡ πρόνοια *ἀποταμιεύσεως*, συντηρήσεως ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον πραγμάτων, δυναμένων νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς θεραπείαν τῶν χρειῶν, καὶ ἔτι πρός, τῆς κατασκευῆς ἐργαλείων, δι' ὧν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εὐχερέστερον ἡ κατάληψις τῶν φυσικῶν προϊόντων.

Ὁ ἄνθρωπος, θηρεύων, ἢ ἁλιεύων, μὴ ἐπαρκούμενος εἰς τὴν ἐκ τῶν καρπῶν τῆς γῆς συντήρησιν, προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ ἀφθονώτερα καὶ ποικιλώτερα τὰ πρὸς τὸ ζῆν μέσα. Τὰ ἐργαλεῖα, ὧν ποιεῖται χρῆσιν ἐν τῇ θήρᾳ, τῇ ἁλιείᾳ ἢ τῇ καλλιεργίᾳ τῆς γῆς, δὲν ἀπορρίπτει ὡς ἄχρηστα μετὰ τὴν ἐργασίαν.

Αἱ πρὸς συντήρησιν τοῦ μέλλοντος αὗται προμήθειαι καὶ τὰ χρησιμοποιούμενα ἐργαλεῖα ἀποτελοῦσι τὸ πρῶτον κεφάλαιον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εἶνε θαυμαστὴ ἡ στιγμή, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος κατασκευάζει τὸ πρῶτον ἐργαλεῖον. Ἀτελεστάτη εἶνε ἡ ἐργασία· ἐλάχιστα δὲ τὰ ἀποτελέσματα· ἀλλ' οὕτω τίθενται αἱ βάσεις εὐτυχεστέρας παραγωγῆς. Ἡ φύσις ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν.

Ἀλλά, καθ' ὅσον ἡ νοημοσύνη καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύσσονται, καθ' ὅσον πκρατηρεῖ, ὅτι ἐλάχιστα πράγματα παρέχει αὐτῷ ἡ συνδρομὴ τοῦ λιθίνου ἐργαλείου, προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ ἕτερον ὄργανον ἰσχυροτέρας ἀντοχῆς. Τοιοῦτον εἶνε ὁ σίδηρος, κεκτημένος μείζονα πλεονεκτήματα. Εἶνε εὐκαμπτότερος, λαμβάνει ποικιλωτέρας μορφὰς καὶ διαστάσεις, χρησιμοποιεῖται εἰς πλείονας ἐργασίας. Οὕτως ἀναπτύσσεται ὁ *σιδηροῦς* αἰών, ὑπότε ἔρχεται ἡ ἀληθὴς βιομηχανικὴ περίοδος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Τοῦ σιδήρου τέκνα εἶνε αἱ *μηχαναί*, τὰ ἁπλᾶ ἢ σύνθετα ἐργαλεῖα, τὰ τοσοῦτον προσφυῶς συντελοῦντα εἰς τὴν ἐργασίαν. Ἐπὶ αἰῶνας αὗται τίθενται εἰς χρῆσιν, κινούμεναι ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ ἀνθρώπου, εἶτα δὲ ὑπὸ τῶν ζώων, καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, τοῦ ὕδατος, τοῦ ἀτμοῦ, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ κτλ.

Ἐν τῇ χρήσει τῶν μηχανικῶν ἐργαλείων ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ ὑποτελοῦς τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὄντος, διεξεδίκησεν ὑπέροχον μοῖραν, ὑπέταξεν εἰς τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ κατέστησεν αὐτὰς θεραπαινίδας καὶ συνεργάτιδας. Ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ἐξεδηλώθη πρωτίστως ἡ λογικὴ φύσις, τὸ προνοητικόν, ἡ αὐτοπεποίθησις. Ἔφριττε πρῶτον πρὸ τῆς θέας τῆς θαλάσσης, τοῦ ποταμοῦ· ἀλλὰ διὰ τῶν μηχανικῶν ἐργαλείων κατασκευάζει πλοῖα καὶ γεφύρας, νικῶν τὰς ἐχθρικὰς ταύτας δυνάμεις· ἀποκαλύπτει στάδια δράσεως, ἥτις θὰ ἐξοικονομήσῃ οὐ μόνον τὰς σωματικάς, ἀλλὰ καὶ τὰς πνευματικὰς χρείας.

Παράγοντες τοῦ κεφαλαίου.

Οἱ πρῶτοι παράγοντες, οἱ προκαλοῦντες τὴν γένεσιν τοῦ κεφαλαίου, εἶνε *ἡ ἐργασία* καὶ *ἡ ἀποταμίευσις*.

Ὁ ἄνθρωπος, ἀγωνιζόμενος πρὸς συντήρησιν ἑαυτοῦ, μεριμνᾷ οὐ μόνον περὶ τοῦ παρόντος, ἀλλα καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐντεῦθεν ἡ *πρόνοια*, ἰδιότης τῶν τε ἀλόγων θηρίων καὶ τῶν λογικῶν ὄντων.

Παράγει ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πρὸς θεραπείαν χρειῶν τριῶν ἡμερῶν. Κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰς δύο ἡμέρας δὲν ἀναπαύεται, ἀλλὰ παρασκευάζεται πρὸς νέαν παραγωγήν. Ἐπὶ παραδείγματι· κατασκευάζει σκαπάνην, ἐπικουρικὴν τῶν χειρῶν· ἄροτρον, κλαδευτήριον, ἀξίνην, πᾶν ὅ τι θέλει διευκολύνῃ τὴν ἐργασίαν. Τοιαύτη ἡ γένεσις τοῦ κεφαλαίου.

Ἡ καταβαλλομένη αὕτη πρόνοια ἀποτελεῖ τὴν ἔννοιαν τῆς *ἀποταμιεύσεως*.

Τὰ κατασκευαζόμενα ἐργαλεῖα δὲν ἀπορρίπτονται μετὰ τὴν κτῆσιν τοῦ προϊόντος· τηροῦνται πολλαπλασιαζόμενα· αἱ προμήθειαι ἐπίσης. Οὕτως ἡ παραγωγὴ τοῦ μέλλοντος ἔσται εὐχερεστέρα καὶ ἀφθονωτέρα, τὸ δὲ κεφάλαιον πολλαπλάσιον.

Ἀποταμίευσις ἄρα εἶνε παρακαταθήκη ἀγαθῶν πρὸς εὐρυτέραν ἐν τῷ μέλλοντι παραγωγήν.

Ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔπραττε τοῦτο, ἂν εἰργάζετο μίαν ἡμέραν πρὸς θεραπείαν χρειῶν τριῶν ἡμερῶν, ἀνεπαύετο δὲ τὰς δύο ἡμέρας, ἡ παραγωγὴ θὰ περιωρίζετο, οὐδεμία θὰ ἐπετυγχάνετο οἰκονομικὴ πρόοδος, ἡ πρώτη δὲ δυσχέρεια ἤθελεν ἐπενέγκῃ καταστροφήν.

Ὁ ἀποταμιευτὴς εἶνε φίλος ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἀλλ' ἡ λειτουργία τοῦ οὑτωσὶ σχηματισθέντος κεφαλαίου δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν προσωπικὴν τοῦ κατασκευαστοῦ χρῆσιν. Ἐν πολλαῖς περιστάσεσι δύναται νὰ παράσχῃ τὸ ἐργαλεῖον αὐτοῦ εἰς ἕτερον, ἔχοντα ἀνάγκην, δι' ὃν εἶνε χρήσιμον. Παρ' αὐτοῦ λαμβάνει συνήθως τὸ προσῆκον ἀντάλλαγμα — ἀμοιβήν. Οὕτω τὸ κεφάλαιον καθίσταται παραγωγικὸν ἀμφοτέρους.

Ὁ πρῶτος κατασκευαστὴς ἐργαλείου εἶνε εὐεργέτης ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν συμβιούντων, ἀπομιμουμένων. Ἐκ τῆς ἀμίλλης περὶ κρείττονος κατασκευῆς, ἥτις ἔσται καὶ κρειττων παραγωγή, ἀναπτύσσεται βιομηχανία τις, ἥτις ὁσημέραι βελτιοῦται.

Ἀλλ' ἐν τῇ μηχανικῇ ταύτῃ προόδῳ συμβαίνει καὶ τοῦτο :

Ἄνθρωποί τινες εἶνε δεξιώτεροι περὶ τὴν κατασκευὴν ἐργαλείων. Ὑπὸ τὴν ἰδιοφυίαν δὲ ταύτην ἀναλαμβάνουσιν ὑπὲρ ἄλλων, ἀδεξιωτέρων, τὴν κατασκευὴν τοιούτων ἐπ' ἀνταλλάγματι. Σὺν τῷ χρόνῳ καθίστανται *εἰδικοί*, τοῦτο τὸ ἐπάγγελμα μετερχόμενοι, κατασκευάζοντες χρήσιμα ἐργαλεῖα ταχύτερον καὶ ἐπιτηδειότερον. Οὕτως ἀναπτύσσεται μὲν ἡ βιομηχανία, ἀλλ' ἐπίσης πολλαπλασιάζεται καὶ τὸ κεφάλαιον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοιαύτη ἡ *φυσιολογικὴ* γένεσις καὶ ἐξέλιξις τοῦ κεφαλαίου. Δὲν εἶνε ὁ δεσπότης, ἀλλ' ὁ εὐεργέτης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ τοιαύτη γένεσις μαρτυρεῖ τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἠθικότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἡ ἁρπαγὴ εἰς οὐδὲν θὰ ὠφέλει. Πρὸς τίνα λόγον θὰ εἰργάζετό τις ἐν τῇ πρωτογόνῳ καταστάσει, ὁπότε τὸ κῦρος ἀνωτέρας δυνάμεως ἦτο ἄγνωστον, ἂν ἔβλεπεν, ὅτι ἡ ἐργασία αὐτοῦ δὲν ἦτο σεβαστή, ἁρπάζοντο δὲ παρὰ τοῦ πρώτου ἰσχυροῦ τὰ ἀποταμιεύματα καὶ τὰ κεφάλαια; Θὰ κατηνάλισκεν αὐθημερὸν ὅ τι παρῆγεν, ἡ δὲ ἀνθρωπότης θὰ διῆγε μέχρι τῆς σήμερον βίον θηρίων.

Ὁ ἄνθρωπος, ἀποταμιεύων, καθιστάμενος κεφαλαιοῦχος, εἶνε ἐργατικός, νηφάλιος, φειδωλός, παραγωγικός· νυχθημερὸν μεριμνᾷ περὶ τῆς αὔριον· βελτιοῖ τὰς συνθήκας τοῦ βίου, καταβάλλων μείζονας πρὸς παραγωγὴν προσπαθείας.

Τὸ Κεφάλαιον ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς κοινωνίαις.

Οὕτως ἀποτελεῖται τὸ κεφάλαιον ἐν ταῖς πρώταις κοινωνίαις. Ἀλλὰ σὺν τῇ ἀναπτύξει αὐτῶν ἡ ἐργασία λαμβάνει ποικίλας μεταμορφώσεις καὶ ὑποστάσεις, ἡ δὲ γένεσις τοῦ κεφαλαίου παρουσιάζει δυσχερέστερον χαρακτῆρα, δυσδιακριτώτερον.

Οὐχ ἧττον καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τὸ αὐτὸ συμβαίνει. Ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἀποταμίευσις εἶνε οἱ παράγοντες τοῦ κεφαλαίου.

Ἐξασκεῖ τις ἐπάγγελμα ἐν οἱῳδήποτε κλάδῳ ἐργασίας, ὑλικῆς ἢ πνευματικῆς. Τὴν ἐπὶ τούτῳ ἀμοιβὴν ἢ ἀντιμισθίαν δὲν δαπανᾷ ἐξ ὁλοκλήρου. Μέρος τι ἀποταμιεύει — τὸ πλεονάζον· τοῦτο δὲ καὶ χρησιμοποιεῖ πρὸς παραγωγὴν νέων οἰκονομικῶν ἀγαθῶν· ἀγοράζει γαίας, καθίσταται μέτοχος ἐμπορικῆς ἢ βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως, ἀγοράζει χρεώγραφα, δημόσια ἢ ἰδιωτικά, πλεῖστα ἄλλα ἀντικείμενα, χρήσιμα ἅμα καὶ παραγωγικά. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ ἰδιωτικὸν κεφάλαιον, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸ ἐθνικόν· εἶνε ἀφετηρίαι τῆς παραγωγῆς. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο, προσηκόντως διευθυνόμενον, δύναται ἐν εὐνοϊκαῖς περιστάσεσι νὰ πολλαπλασιασθῇ ἐπ' ἄπειρον.

Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου πρὸς γένεσιν καὶ πολλαπλασιασμὸν τοῦ κεφαλαίου εἶνε μία τῶν εὐγενεστάτων αὐτοῦ ἀρετῶν καὶ ἰδιοτήτων· ἐγγύησις εὐημερίας, κρηπὶς τῆς κοινωνικῆς τάξεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τῶν στοιχείων το ῦΚεφαλαίου.

Τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ κεφάλαιον λαοῦ τινος, ποικίλλουσι, παραλλάσσοντα κατὰ χρόνον καὶ τόπον καὶ κατὰ τὰς ὑφισταμένας κοινωνικὰς χρείας. Μέχρι τοῦδε πολλαὶ ἐγένοντο διαιρέσεις καὶ ταξινομήσεις αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν γένει τὸ κεφάλαιον ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀκολούθων στοιχείων.

Ἐν τῇ πρώτῃ κατηγορίᾳ τῶν κεφαλαίων δύνανται νὰ ταξινομηθῶσι τὰ ἀμέσως καταναλισκόμενα. Τοιαῦτα δὲ εἶνε τὰ *τρόφιμα*, τὰ *ἐνδύματα*, αἱ *οἰκοδομαὶ* καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ἔπιπλα.

Ταῦτα ἀνάγει ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *ἀπροσόδων* κεφαλαίων, τῶν ὑποκειμένων εἰς ἁπλῆν κατανάλωσιν. Οὐχ ἧττον τινὰ τούτων ἐνίοτε φέρουσι καὶ πρόσοδον. Ἐπὶ παραδείγματι· οἰκοδομή τις, ἔπιπλα ἔν τισι περιστάσεσιν.

Ἐν χώραις οἰκονομικῶς ὠργανωμέναις τὸ κεφάλαιον ἀπορρέει ἀπὸ τῶν ἀκολούθων στοιχείων :

1) *Ἀπὸ τοῦ καλλιεργησίμου ἐδάφους καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ.* Τὸ ἔδαφος δὲν εἶνε πάντοτε παραγωγικόν. Τούτου δ' ἕνεκα εἶνε ἀνάγκη κατεργασίας αὐτοῦ, καλλιεργίας, βελτιώσεων. Ὀλίγα ἐδάφη τῆς ὑδρογείου σφαίρας φέρουσι τὰ συστατικὰ εὐχερῶς καὶ αὐτοσχεδίου, ἄνευ ἐργασίας καὶ πόνων, παραγωγῆς· τὰ πλεῖστα ἀπαιτοῦσιν ὑπερφυεῖς ἀγῶνας. Οἷα ἐπὶ παραδείγματι διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἐδάφους τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ὁλλανδίας !

Αἱ βελτιώσεις τοῦ ἐδάφους ἀποτελοῦνται ἀπὸ τῆς προσηκούσης καλλιεργίας, ἀρδεύσεως καὶ διανομῆς τῶν ποταμίων καὶ τῶν βροχίμων ὑδάτων, ἀπὸ τῶν τεχνικῶν ἐργασιῶν, αἵτινες ἐκτελοῦνται πρὸς παρακώλυσιν τῆς κατακλύσεως τῶν ὑδάτων, ἀπὸ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, δενδροφυτειῶν κτλ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

2) Ἀπὸ τῶν *οἰκοδομῶν*, ἰδιωτικῶν τε καὶ *δημοσίων*, ὁδῶν συγκοινωνίας, μεγάλης ἢ μικρᾶς κτλ.

3) Ἀπὸ τῶν *ἐργαλείων*, *μηχανῶν* καὶ ἄλλων παραπλησίων ὀργάνων τῆς ἐξοικονομήσεως τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐργασίας.

4) Ἀπὸ τῶν *ζῴων*, τῶν ἐπικουρικῶν καὶ χρησίμων τοῖς ἀνθρώποις.

5) Ἀπὸ τῶν *πρώτων ὑλῶν*, καταναλισκομένων πρὸς παραγωγήν, μὴ σωματοποιουμένων δὲ μετὰ τοῦ νέου προϊόντος. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται ὁ *ἄνθραξ*, ἡ *πυρῖτις*, ὁ *σίδηρος*, πᾶν τὸ συντελοῦν πρὸς παραγωγήν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ λαμβάνῃ αὕτη τὸ ἐλάχιστον παρ' αὐτῶν ὑλικόν.

6) Ἀπὸ τῶν *μέσων τῆς συντηρήσεως*, τῶν εἰς τοὺς παραγωγοὺς παρεχομένων πρὸ τῆς συμπληρώσεως τῆς ἐργασίας.

7) Ἀπὸ τῶν *ἐμπορικῶν προμηθειῶν*.

8) Ἀπὸ τοῦ *χρήματος*, ὡς ἀνταλλακτικοῦ ὀργάνου, κεκτημένου δὲ χρησιμότητα καὶ ἀξίαν.

9) Ἀπὸ τῶν *ἀΰλων* κεφαλαίων, τῶν χρησιμοποιουμένων πρὸς πᾶσαν παραγωγήν. Τοιαῦτα εἶνε ἡ *πελατεία* ἐμπορικοῦ οἴκου, ἡ *δεξιότης* ἐργάτου κτλ.

10) Ἀπὸ τῆς *φήμης* τῶν ἐμπορικῶν ἢ βιομηχανικῶν οἴκων ἐπὶ δεξιότητι, ἀκριβείᾳ, τιμιότητι κτλ.[1]

Πλεῖστα ἄλλα στοιχεῖα τοῦ κεφαλαίου, μείζονος ἢ ἐλάσσονος σημασίας, λειτουργοῦσιν ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ πλούτου. Τούτων δὲ τὰ μὲν ἀναπτύσσονται ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρχῶν τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, τὰ δὲ ἐκδηλοῦνται διαφόρως κατὰ χρόνον, τόπον, πολιτισμὸν κτλ.

1 *auR* Grundsâtze der Vokswirthschaftslehre. *Roscher* System der Volkswirthschaft.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Παραγωγικότης καὶ λειτουργία τοῦ Κεφαλαίου. Κατηγορίαι αὐτοῦ. Ὑλικὰ καὶ ἄϋλα κεφάλαια.

Παραγωγικότης.

Θεμελιώδης ἔννοια τοῦ κεφαλαίου δὲν εἶνε ἡ ἄμεσος αὐτοῦ κατανάλωσις καὶ καταστροφή, ἀλλ' ἡ εἰς μέλλουσαν παραγωγὴν χρησιμοποίησις.

Τὸ κεφάλαιον πολλαπλασιάζει τὴν ἐργασίαν, προκαλοῦν τὴν ἐν αὐτῇ παραγωγικὴν δύναμιν. Ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν πλήρης σύμπραξις. Ἡ μὲν ἐργασία δὲν δύναται νὰ τελεσφορήσῃ ἄνευ τοῦ κεφαλαίου, ἐπίσης δὲ καὶ τοῦτο δὲν δύναται νὰ πληρώσῃ τὴν ἀποστολήν του ἄνευ τῆς ἐπικουρίας ἐκείνης.

Τὸ κεφάλαιον εἶνε ἐργασία *συγκεντρωμένη* πρὸς παραγωγήν. Μετὰ πεποιθήσεως δὲ δύναται νὰ ὁρισθῇ, ὅτι τὸ σημερινὸν κεφάλαιον ἔθνους τινός, ἢ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καθ' ὅλου, δὲν ἀπορρέει μόνον ἀπὸ τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας ὀλίγων ἀνθρωπίνων γενεῶν, ἀλλ' ὅτι εἶνε πολλάκις μεταμορφωμένη ἐργασία παλαιῶν χρόνων. Εἶνε ἡ ἐκδήλωσις τῆς οἰκονομικῆς ἀλληλεγγύης τοῦ ἐνεστῶτος, τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος.

Λειτουργία τοῦ κεφαλαίου. Σταθερὰ καὶ κυκλοφοροῦντα κεφάλαια.

Τὸ κεφάλαιον ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ ὑποστάσει ἐκδηλοῦται διττῶς: ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ***προμηθειῶν*** καὶ τὴν τῶν ***ἐργαλείων***. Τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, ἐπέρχεται ἡ ποικίλη αὐτοῦ μεταμόρφωσις, ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἱ τεχνικαὶ τῆς λειτουργίας τοῦ κεφαλαίου ὑποδιαιρέσεις καὶ κατηγορίαι εἶνε *σταθερά*, πάγια ἢ ἀμεταμόρφωτα κεφάλαια, καὶ *κυκλοφοροῦντα*, μεταμορφούμενα.

Ἐν τῇ παραγωγικῇ λειτουργίᾳ τοῦ κεφαλαίου ἀμφότεραι αἱ κατηγορίαι συναντῶνται καὶ συνεργάζονται πολλαχῶς. Οὐδαμῶς δὲ δύναται νὰ τελεσιουργήσῃ αὕτη ἄνευ τῆς ἐπικουρίας ἐκείνης.

Σταθερὰ κεφάλαια εἶνε τὰ μὴ ἀμέσως, ἀλλὰ μετὰ μακρὰν χρῆσιν καταναλισκόμενα. Ὁ παραγωγὸς ἄρα δὲν δύναται ν' ἀδιαφορῇ, ὑποθέτων αὐτὰ αἰώνια· ὀφείλει ν' ἀφαιρῇ ἀπὸ τοῦ κέρδους τῆς παραγωγῆς ποσόν τι πρὸς βελτίωσιν αὐτῶν καὶ ἀντικατάστασιν.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *μεταμορφουμένων*, τῶν κυκλοφορούντων κεφαλαίων ὑπάγονται τὰ ἅπαξ μόνον χρησιμοποιούμενα πρὸς παραγωγὴν πράγματα. Τοιαῦτα εἶνε κατὰ πρῶτον λόγον αἱ προμήθειαι καὶ αἱ λεγόμεναι πρῶται ὕλαι, αἵτινες συγχωνεύονται τέλεον ἐν τῷ προϊόντι, ὑφιστάμεναι πλήρη μεταμόρφωσιν, (ἄνθραξ, ἔριον, ἔλαιον ἐν τῇ βιομηχανικῇ παραγωγῇ). Ἡ ἀξία τῶν κεφαλαίων τούτων οὐδαμῶς ἀπόλλυται ἐκ τῆς μεταμορφώσεως, ἀλλ' ἀναπαράγεται ἐν τῷ προϊόντι, προστίθεται δ' εἰς αὐτὴν καὶ ἡ ἀξία τοῦ μισθοῦ τῆς ἐργασίας, τὸ κέρδος τοῦ κεφαλαίου, ἡ ἀμοιβὴ ἐν γένει τοῦ ἐπιχειρηματίου καὶ τῶν λοιπῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Ἄϋλα κεφάλαια.

Περὶ τῆς φύσεως τῶν κεφαλαίων τούτων ἐρρήθησαν ὅσα καὶ περὶ τῆς ἀύλου παραγωγῆς καὶ ἐργασίας. Μεγάλαι ἐγένοντο συζητήσεις παρὰ τῶν Οἰκονομολόγων.

Κατ' ἀρχὴν πᾶν τὸ εἰς τὴν παραγωγὴν συντελοῦν εἶνε κεφάλαιον· ἄρα τοῦ τε ὑλικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου αἱ δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι. Τούτου τεθέντος, ἡ πνευματικὴ εὐφυΐα καὶ δεξιότης ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ, ὑφ' ὧν τὴν ὥθησιν αὐξάνεται κατά τε ποσὸν καὶ κατὰ ποιόν ἡ παραγωγή, δέον νὰ θεωρηθῶσιν ἐπίσης ἀναγόμενα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κεφαλαίων, ὡς ὑπάγονται ὁ ἄνθραξ, ὁ σίδηρος, ἡ μηχανὴ κτλ.

Πρὸς δημιουργίαν ἐπίσης ἀύλων κεφαλαίων ἀπαιτοῦνται αἱ αὐταὶ συνθῆκαι, οἷαι καὶ πρὸς δημιουργίαν ὑλικῶν κεφαλαίων. 1) *Ἐρ-*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γασία, χάριν μέλλοντος ἀποτελέσματος· 2) στερήσεις, ἀποταμιεύσεις, θυσίαι. Οὕτω μεταξὺ τῶν ὑλικῶν καὶ τῶν ἀύλων κεφαλαίων ὑπάρχει κατ' οὐσίαν ἡ αὐτὴ ἀναλογία ἐν τῇ δημιουργικῇ αὐτῶν παραγωγῇ.

Πολύτιμον διεκδικοῦσι σημασίαν τὰ κεφάλαια ταῦτα ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ τῶν λαῶν. Τυγχάνουσιν ἀναφαίρετον αὐτῶν κτῆμα, ἀναμφιβόλως δὲ ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πλούτου. Ἐμπνέουσιν ἐμπιστοσύνην ἐν τῇ συναλλακτικῇ ἐργασίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Τὰ ἄϋλα κεφάλαια παρακολουθοῦσι τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἐκδηλοῦνται μὲν ἐπ' ἐλάχιστον ἐν ἐποχαῖς βαρβάροις· ἀλλὰ πολλαπλασιάζονται καὶ μεγίστην ἐξασκοῦσι παραγωγικὴν ἐνέργειαν καὶ οἰκονομικὴν δύναμιν ἐν προηγμέναις κοινωνίαις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ κεφαλαίου

Ἡ ἱστορία καθ' ἁπάσας αὐτῆς τὰς φάσεις δὲν ἐκδηλοῦται ὁμοιομόρφως. Ὑφίσταται τὴν διαδοχικὴν ἐπίδρασιν ποικίλων δυνάμεων, ρευμάτων, αἰτίων καὶ παραγόντων. Οὐδεμία ἠθικὴ ἢ κοινωνικὴ δύναμις καὶ ἰδέα ἐξεδηλώθησαν ὁμοιοτρόπως ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν. Ὑπέστησαν ποικίλας φάσεις καὶ μεταμορφώσεις.

Τοιοῦτό τι συμβαίνει καὶ ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τοῦ κεφαλαίου.

Αἱ μεγάλαι αὐτῆς περίοδοι ἢ φάσεις εἶνε τρεῖς.

Πρώτη περίοδος.

Τὸ κεφάλαιον ὑφίσταται ἐν ἐλαχίστῃ μοίρᾳ. Ἡ φύσις καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶνε τὰ κατ' ἐξοχὴν στοιχεῖα τῆς παραγωγῆς, ἡ δὲ ἐργασία αὐτοῦ ἀποσπᾷ μόλις ἀπὸ τῆς γῆς τὰ μέσα τῆς διατροφῆς· τεράστιοι πρὸς τοῦτο καταβάλλονται ἀγῶνες.

Ὁ ἄνθρωπος ζῇ ἐν μοίρᾳ θηρίου, ἀγνοεῖ τὸν τρόπον τῆς μεθοδικῆς καὶ σκοπίμου κατεργασίας τῆς γῆς. Ἐλαχίστας ἔχει προμηθείας, ἀτελέστατα δ' ἐργαλεῖα. Νόσοι καταστρεπτικαὶ ἐξαφανίζουσιν αὐτὸν ἑκάστοτε, φυσικαὶ περιπέτειαι. Ἡ πενία εἶνε ἀχώριστος σύντροφος.

Ἡ κατάστασις αὕτη καθίστησιν αὐτὸν προνοητικώτερον καὶ τεχνικώτερον. Κατανοεῖ τὴν ἀποταμίευσιν, δημιουργεῖ δὲ διὰ μακρῶν στερήσεων τὸ πρῶτον κεφάλαιον.

Δευτέρα περίοδος.

Τούτου ἅπαξ γενομένου, κατανοεῖται σὺν τῷ χρόνῳ ἡ χρησιμότης καὶ ἡ σημασία τοῦ κεφαλαίου. Δι' αὐτοῦ ἡ ἐργασία καθίσταται τε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χνικωτέρα καὶ παραγωγικωτέρα· τὰ προϊόντα δ' αὐτῆς δὲν χρησιμοποιοῦνται μόνον εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν χρειῶν· ἅτε πλεονάζοντα ἤδη, ἀποστέλλονται εἰς ξένας χώρας, ἀνταλλασσόμενα ὑπὸ κρείττονας ὅρους. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐμπορίας. Ἐκ τῶν ξένων χωρῶν μετακομίζονται προϊόντα εὐθηνότερα· ἀλλ' ἐπίσης καὶ γνώσεις, καὶ βίος εὐκοσμότερος. Τὸ κεφάλαιον, πολλαπλασιαζόμενον, συντελεῖ εἰς κοινωνικήν τινα ἄνεσιν καὶ ραστώνην, εἰς κατανόησιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἀποστολῆς, εἰς θεραπείαν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης. Τίθενται τὰ πρῶτα τοῦ πολιτισμοῦ θεμέλια.

Εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάπτυξιν καὶ ἐπίδρασιν τοῦ κεφαλαίου ὀφείλεται ὅ τε τεχνικὸς καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς πολιτισμὸς τῶν ἀρχαίων λαῶν.

Τρίτη περίοδος.

Ἤδη ἡ ἐξέλιξις τοῦ κεφαλαίου εἶνε πληρεστέρα. Ἐν τῇ προηγουμένῃ περιόδῳ ἐλλείπουσιν ἐπαρκῆ μέσα πρὸς τὴν πλήρη αὐτοῦ χρησιμοποίησιν, ἀσφάλεια, τεχνικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ μέθοδος. Ἀλλ' ἤδη ὁ ἄνθρωπος τρέπεται πρὸς τὰ πρόσω. Ἐκ τῆς πολυχρονίου ἀποταμιεύσεως τὸ κεφάλαιον εἶνε ἀφθονώτερον, καθίσταται παραγωγικώτερον. Ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀναπτύσσονται ὁσημέραι. Ἀνακαλύπτονται ξέναι χῶραι, ἐφευρίσκονται τεχνικαὶ μέθοδοι, ποικίλως ἐνεργοῦσαι ἐπὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων, τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ καθ' ἡμᾶς αἰὼν εἶνε ἡ ἐποχὴ τῆς *βασιλείας τοῦ κεφαλαίου*· ὀφείλεται εἰς αὐτὸ ἡ θαυμασία παραγωγικὴ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας. Ἀληθεῖς εὐεργέται τῆς ἀνθρωπότητος εἶνε οἱ εἰς τοῦτο συντελέσαντες: ὁ Βάττ καὶ ὁ Φούλτων, ὁ Στέφενσων καὶ ὁ Ἔδισσων. Ὁ συνεταιρισμὸς τῶν κεφαλαίων καὶ τὰ ἔξοχα αὐτοῦ ἀποτελέσματα προῆλθον ἐκ τῶν τεχνικῶν τούτων προόδων. Εἰς τὸ αἴτιον δὲ τοῦτο ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν ἡ ἐκτέλεσις τοσούτων καὶ τηλικούτων ἔργων παγκοσμίου χρησιμότητος, σιδηραῖ ὁδοί, ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία, διατρήσεις ὀρέων, διορύξεις ἰσθμῶν, τηλεγραφικὴ ἐπικοινωνία κτλ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ὀργάνωσις τοῦ κεφαλαίου.

Τὸ κεφάλαιον κατέστη ἀναμφισβητήτως σήμερον ἡ μεγίστη τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων· τὸ πρόβλημα ἄρα τῆς κρείττονος αὐτοῦ διευθύνσεως καὶ διαχειρίσεως, τῆς *ὀργανώσεως*, διατελεῖ ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων.

Ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην δύναμιν χρησιμεύει νῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς καὶ προόδου τῶν λαῶν. Διὰ τοῦ κεφαλαίου ἡ ἐργασία, πολλαπλασιαζομένη κατὰ ποσόν, βελτιοῦται καὶ κατὰ ποιόν· συμφώνως δὲ ἀναπτύσσεται καὶ ἡ παραγωγή, ὑφισταμένη τὴν ἐπίδρασιν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς λειτουργίας τῶν κεφαλαίων.

Ἐν τούτοις αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ, αἵ τε πάλαι καὶ αἱ νῦν, ἀμφισβητοῦνται ἀπό τινος μετὰ περισσῆς προκαταλήψεως καὶ ἐχθροπαθείας.

Ἡ ἀπολογία τοῦ κεφαλαίου ἔγκειται ἐν αὐτῇ αὐτοῦ τῇ οἰκονομικῇ καὶ ἱστορικῇ ἐξελίξει· ἀλλ᾽ ὡς ἔχουσι σήμερον τὰ πράγματα, ἐπιβάλλεται ἡ ὀργάνωσις αὐτοῦ ἔκ τε κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν λόγων.

Ὡς ἐρρήθη, τὸ κεφάλαιον ἀπετελέσθη πρωτίστως ἐκ τῆς ἀποταμιεύσεως, ἀφαιρέσεως μέρους τῆς παραγωγῆς, πρὸς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι τοιαύτην. Ἡ ὑποτιθεμένη στέρησις δὲν παρέχει ὀδύνην· τοὐναντίον εὐχαρίστησιν, γνωστοῦ ὄντος ἐκ πείρας, ὅτι ἡ στέρησις αὕτη ἔσται ἀφετηρία μείζονος ἀφθονίας καὶ εὐθηνίας τῶν προϊόντων. Ἡ ἀποταμίευσις ἄραε῏νε λογικὴ καὶ *ἀναγκαία*· ἐπιβάλλεται ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ συμφέροντος τῆς παραγωγῆς.

Ἐν τούτοις τὸ κεφάλαιον, οὕτω καταρτιζόμενον, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἀποταμιευόμενον καὶ λειτουργοῦν, συγκεντρούμενον εἰς εὐαρίθμους χεῖρας, πιθανὸν νὰ καταστῇ ἐνίοτε ὄργανον πλημμελοῦς διαχειρίσεως καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου μεταξὺ τῶν κεφαλαιούχων, τῶν διευθυνόντων τὴν ἐργασίαν, καὶ τῶν ἐργατῶν, μείζονας τῶν πρώτων ὑφι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σταμένων παραγωγικούς ἀγῶνας. Ἐντεῦθεν τὸ λεγόμενον *κοινωνικὸν ζήτημα*, τὸ τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, ὧν ὁ ἀνταγωνισμὸς διαταράσσει τὸν σύγχρονον κόσμον. Ὁ ἀγὼν οὗτος, μὴ προσηκόντως κανονιζόμενος, δύναται νὰ ἐκτραπῇ εἰς φοβερὰν διαμάχην, ὀλεθρίαν διὰ τὴν κανονικὴν ἔκβασιν καὶ λειτουργίαν τοῦ καθ' ἡμᾶς πολιτισμοῦ.

Πῶς διευθετηθήσεται ; πῶς κατορθωθήσεται ἡ συνδιαλλαγὴ τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας ἐπὶ ἀσφαλεστέρων θεμελίων ;

Κατάργησις τοῦ κεφαλαίου καὶ δήμευσις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς πολιτείας θὰ ἦτο πραξικόπημα κατὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ ἀποταμίευσις θὰ ἠλαττοῦτο, θὰ ἐπανήρχετο δὲ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ἀρχέγονον οἰκονομικὸν καθεστώς.

Ἄνθρωπος ἄνευ ἐλατηρίων, ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας ἐξεγειρομένων ἰδίᾳ, ἄνευ αὐτονόμου δράσεως καὶ ἀπολαυστικῶν ροπῶν, θὰ ἐστερεῖτο πάσης δραστηριότητος καὶ ροπῆς πρὸς ἐργασίαν. Οὕτως ἡ παραγωγὴ θὰ ἠλαττοῦτο καὶ σὺν αὐτῇ τὰ πλεῖστα τῶν μέσων, ὑλικῶν τε καὶ ἠθικῶν, ὧν ἄνευ ὁ βίος καθίσταται νωθρὸς καὶ ἄχαρις.

Τὸ κεφάλαιον, τὰ συμπαρομαρτοῦντα αὐτῷ ἀγαθά, οὐ σμικρὸν ὑποθάλπουσι τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν. Οὐδεμία δὲ σώφρων νομοθεσία δύναται νὰ σκεφθῇ περὶ καταργήσεως αὐτοῦ. Ἐν τούτοις εὔκοσμος πολιτικὴ τάξις ὀφείλει νὰ συντελέσῃ, καὶ δύναται, ἵνα τὸ κεφάλαιον καταστῇ προσιτὸν εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς ὁμάδας.

Τοῦτο δύναται νὰ κατορθωθῇ τὸ μὲν διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας, τὸ δὲ διὰ τῶν προσηκόντων νομοθετικῶν μέτρων.

Διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας κατανοεῖται, ὅτι καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀποταμίευσις ἐπαρκεῖ πρὸς σχηματισμὸν κεφαλαίου καὶ ἀπόλαυσιν τῶν ἐξ αὐτοῦ ὠφελημάτων. Ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν δὲ τῆς πολιτείας ἡ ἀποταμίευσις δύναται νὰ λειτουργήσῃ διὰ τοῦ *συνεταιρισμοῦ*.

Ἡ πολιτεία ἐπίσης ὀφείλει νὰ λάβῃ τὰ προσήκοντα νομοθετικὰ μέτρα πρὸς εὔκοσμον λειτουργίαν τῶν κοινωνικῶν ἐκείνων θεσμῶν, δι' ὧν τὸ πνεῦμα τῆς ἐργασίας, τῆς ἀποταμιεύσεως, τῆς συμπράξεως τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ. Ἀλλὰ πᾶσα παρέμβασις αὐτῆς πρὸς αὐθαίρετον κανονισμὸν τῶν σχέσεων κεφαλαίου καὶ ἐργασίας ὀλέθρια θὰ εἶχεν ἀποτελέσματα. Ἀμφότεραι αἱ οἰκονομικαὶ αὗται δυνάμεις ἀφ' ἑαυτῶν δέον νὰ λειτουργῶσιν. Οὐδὲν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δύναται τὸ κεφάλαιον ἄνευ τῆς ἐργασίας, ἀλλ' ἐπίσης καὶ αὕτη ἄνευ ἐκείνου.

Μεγίστην ἔχει πρὸς τούτοις ὑποχρέωσιν κατὰ τὸν νῦν αἰῶνα ἡ πολιτεία — τὸν περιορισμὸν τῶν δαπανῶν — στρατιωτικῶν, πολιτικῶν, τὴν κατάργησιν ἀργομίσθων θέσεων.

Οὕτως ἡ ἐργασία, ἐλαφρυνομένη, καταστήσεται δραστηριωτέρα καὶ παραγωγικωτέρα.

Διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν ἐργατικῶν ὁμάδων ἡ δύναμις τοῦ κεφαλαίου οὐ σμικρὸν περιορισθήσεται. Αἱ δυνάμεις τοῦ ἐργάτου ἀποτελοῦσιν ἐπίσης ἰσχυρὸν καὶ μόνιμον κεφάλαιον, ἰσχυρότερον πολλάκις τοῦ ἀποτετελεσμένου κεφαλαίου.

Ἐν τούτῳ κεῖται συλλήβδην ἡ ἀρετὴ τῆς φιλοπονίας, τῆς νηφαλιότητος, τῆς ἀποταμιεύσεως, τῆς ἀλληλοβοηθείας. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ παραγωγὴ ἔσται μείζων, μὴ καταργουμένου, ἀλλὰ τοὐναντίον συντηρουμένου καὶ προσηκόντως λειτουργοῦντος τοῦ κεφαλαίου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Σύμπραξις κεφαλαίου καὶ ἐργασίας.

Ὡς ἐγνώσθη ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅρος ἀναπόφευκτος ἀξίας λόγου παραγωγῆς εἶνε ἡ σύμπραξις τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας. Καὶ ἐν μὲν τοῖς παλαιοτέροις καιροῖς διευθύνουσα οἰκονομικὴ δύναμις ἦτο ἡ ἐργασία, νῦν δὲ τὸ κεφάλαιον.

Τῆς παραγωγῆς διεξαγομένης ὑφ' ἑνὸς ἀνθρώπου, ὡς ἐν ταῖς πρώταις κοινωνίαις, τὸ κεφάλαιον ἦσσονα ἐπιτελεῖ λειτουργίαν. Ὁ παραγωγὸς τυγχάνει ἐργάτης ἅμα καὶ κεφαλαιοῦχος· ἀλλ' ἡ παραγωγὴ εἶνε ἀναξία λόγου.

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ κεφαλαίου δύνανται νὰ γοητευθῶσιν ἴσως ἐκ τῆς εἰκόνος ταύτης τῆς ἀρχετύπου παραγωγῆς. Ἀλλὰ τὸ προϊὸν αὐτῆς μόλις ἐπαρκεῖ εἰς θεραπείαν τῶν στοιχειωδεστάτων χρειῶν.

Ἡ παραγωγὴ ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ εἶνε δυσχερὲς καὶ πολυσύνθετον ἔργον. Δὲν ἀπαιτεῖται μόνον ἁπλῆ ἐργασία, ἀλλὰ πρωτίστως συνδυασμὸς περιστάσεων καὶ συνθηκῶν, ἐκτίμησις αὐτῶν, ἐκμετάλλευσις.

Καὶ ἡ μὲν ἀρχέτυπος παραγωγὴ διατελεῖ σύμφωνος ταῖς χρείαις τοῦ ἀνθρώπου· εἶνε σχετική. Ἀλλὰ καθ' ὅσον αὐταὶ πολλαπλασιάζονται, ὑφίσταται δ' ἀνάγκη πλειόνων προϊόντων, κατὰ τοσοῦτον ἐπιβάλλεται ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων, ἡ σύμπραξις ἄρα τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας.

Ἐπὶ τίνα ἡ διεύθυνσις ;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ κεφάλαιον ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς κοινωνίαις διατελεῖ *συγκεντρωμένον* εἰς χεῖρας ὀλίγων, ἢ ἐκ προσωπικῆς αὐτοβουλίας καὶ δραστηριότητος, ἢ ἐκ τύχης (κληρονομίας κτλ.). Τοῦτο θέλει συμπράξῃ μετὰ τῆς ἐργασίας. Ἀλλὰ πρὸς εὐδόκιμον παραγωγὴν ἀπαιτεῖται δεξιὰ διεύθυνσις. Αὕτη δὲ δέον νὰ δοθῇ εἰς τὸν καταλληλότερον. Τοιοῦτος παράγων κατ' ἀνάγκην ἐν τῇ βιομηχανικῇ παραγωγῇ εἶνε τὸ κεφάλαιον. Πᾶσα ἐπιχείρησις δὲν ὑπόσχεται πάντοτε ἐπιτυχίαν. Δυνατὸν ν' ἀποτύχῃ καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ πρωτίστως δι' ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς διευθύνσεως.

Τούτου ἕνεκα τὸ κεφάλαιον ἀξιοῖ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν διεύθυνσιν. Ὡς γνωστόν, ἀντιπροσωπεύει ἐπίσης καὶ τὴν ἐργασίαν, ἥτις ἐν προτέροις καιροῖς κατεβλήθη.

Ἡ ἑπομένη ἀνάλυσις θέλει καταδείξῃ τὴν ὀρθότητα τῆς θεωρίας ταύτης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τῶν Μηχανῶν καὶ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς παραγωγῆς.

Αἱ Μηχαναὶ ἐν γένει.

Θαυμάσιον φαινόμενον παρίστησιν ὁ κόσμος οὗτος ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου — τὸν ἀγῶνα μεταξὺ τούτου καὶ τῆς φύσεως. Αὕτη ἔχει τὸ πρῶτον ὑποτελῆ τὸν ἄνθρωπον· ἀλλ' ὁ νοῦς ἐπανίσταται κατὰ τῆς δεσποτείας ταύτης. Εἶνε ἡ μακρὰ ἐποποιία τῆς ἱστορίας. Πλέον ἢ ἅπαξ ὑπέκυψεν ὁ ἄνθρωπος· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐξῆλθε νικητής.

Ὁ πολιτισμὸς εἶνε τοῦ ἀγῶνος τούτου ἀποτέλεσμα.

Πῶς κατωρθώθη ;

Διὰ τῆς ἐργασίας. Εἰς τὰς σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ὁ ἄνθρωπος προσέθηκε νέας, τεχνητάς, ἐπικουρικάς, δι' ὧν ἤρξατο ἀγωνιζόμενος κατὰ τῆς φύσεως. Ἐντεῦθεν τὰ ὄργανα τοῦ πρώτου βίου του, δι' ὧν ἐνίσχυσε τὰς τέως ἀσθενῶς καὶ περιωρισμένως ἐκδηλουμένας δυνάμεις τοῦ σώματος.

Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ηὐξήθη ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις διὰ τῶν ἐργαλείων τούτων, ἐπολλαπλασιάσθη ἡ παραγωγή, ἐπετεύχθη δὲ ἡ πλήρωσις πολλῶν ἄλλων πόθων ἐπὶ αἰῶνας, ὁ ἄνθρωπος δὲν ηὐχαριστήθη. Ρέπων ἀπὸ φύσεως πρὸς τὴν πρόοδον, κατενόει, ὅτι διὰ μόνων τῶν ἀρχεγόνων ἐκείνων ὀργάνων δὲν ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ τέλεον τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, αὐξάνων τὴν παραγωγὴν πρὸς μείζονα καὶ εὐρυτέραν θεραπείαν τῶν ἀείποτε αὐξανομένων χρειῶν.

Ὁσημέραι βελτιῶν τὰ πρωτόγονα ὄργανα, αὐξάνων τὴν δύναμιν αὐτῶν κατὰ ποσὸν καὶ ποιόν, τῇ ἐπικουρίᾳ τῶν φυσικῶν δυνάμεων, κατώρθωσε τὴν ἐφεύρεσιν τῶν *Μηχανῶν*. Δι' αὐτῶν ἡ παραγωγὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπολλαπλασιάσθη. Ἔκτοτε δ' ἀληθῶς σημαίνεται νέα ἐποχὴ ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ βίου.

Ὁ Ἀριστοτέλης, οἱονεὶ προαισθανόμενος τὴν μεγάλην ταύτην νίκην τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, λέγει τὰ ἑπόμενα: «Εἰ γὰρ ἠδύνατο ἕκαστον τῶν ὀργάνων κελευσθὲν ἢ προαισθανόμενον ἀποτελεῖν τὸ αὐτοῦ ἔργον . . . *οὐδὲν ἂν ἔδει οὔτε τοῖς ἀρχιτέκτοσιν ὑπηρετῶν, οὔτε τοῖς δεσπόταις δούλων*».[1]

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς χρήσεως τῶν μηχανῶν ἔν τε τῇ παραγωγικῇ, τῇ οἰκονομικῇ καὶ τῇ ἠθικῇ ἐν γένει ἐργασίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πολλαχῶς ἀνελύθησαν καὶ ἐξετιμήθησαν. Εἶνε ἡ ἀνέλιξις θαύματος. Ἕκαστον εἶδος βιομηχανικῆς παραγωγῆς μαρτυρεῖ τὴν ὑπέροχον ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος. Τοῦτο δὲ θέλει πιστώσῃ ἔτι μᾶλλον ἡ ἀνάλυσις τῆς γενέσεως, τῆς ἐξελίξεως, τῆς κοινωνικῆς ἐπιδράσεως οἱουδήποτε ἀντικειμένου.

Λαμβάνω ἓν *βιβλίον*.

Πῶς τοῦτο ἀπετελέσθη;

Ἡ παραγωγὴ αὐτοῦ ἐγένετο κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον:

Εἰσέλθετε εἰς *Χαρτοποιεῖον*.

Ὀλίγα ῥάκη, ἀπορρίμματα τῆς χρήσεως τοῦ δυστυχεστάτου, τοῦ πενεστάτου τῶν ἀνθρώπων, διὰ διαδοχικῆς κατεργασίας, τῇ βοηθείᾳ πολυσυνθέτων μηχανῶν, μεταμορφοῦνται ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος εἰς χάρτην. Ἐπ' αὐτοῦ θέλει ἀναγραφῇ ἡ σκέψις μεγάλου πνεύματος, ποιητοῦ, φιλοσόφου ἢ ἐπιστήμονος. Οἵα διαφορὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μηχανικῆς ταύτης ἐργασίας καὶ τῶν παλαιῶν μεθόδων τῆς ἀντιγραφῆς τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως ἐπὶ ξυλίνης, λιθίνης ἢ χαλκίνης πλακός, ἐπὶ Περγαμηνῆς ἢ Παπύρου! Ἄπειρος εἶνε ἡ παραγωγὴ τοῦ προϊόντος τούτου, μεγάλη ἡ εὐθηνία· εἶνε προσιτὸν εἰς πάσας τὰς τάξεις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἀλλ' ἡ ἐξέλιξις, ἡ χρῆσις καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ δὲν ἀπετελέσθησαν ἔτι.

Ἀπὸ τοῦ χαρτοποιείου εἰσέλθετε εἰς *Τυπογραφεῖον*. Ἄλλη ἐνέργεια καὶ μεταμορφώσεις. Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ σκέψις εἶνε ἀναγεγραμμένη ἐπὶ ἑνὸς φύλλου χάρτου· εἶνε κτῆμα ἑνὸς ἀνθρώπου, τῶν

1 Πολιτικὰ Α'. 2.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εὐτυχησάντων ν' ἀναγνώσωσιν αὐτήν. Τὸ πολὺ ἐγνώσθη δι' ἀντιγράφων εἰς εὐάριθμον κύκλον, ἴσως φυγοπόνων καὶ οὐδαμῶς δημιουργικῶν πνευμάτων. Οἱ πολλοί, οἱ φιλομαθεῖς, οἱ ἐρευνητικοί, στεροῦνται τῆς διδασκαλίας ταύτης καὶ τῆς ψυχικῆς ἀπολαύσεως. Πρὸς τί τόσαι μεγάλαι σκέψεις, τί θέλουσι δημιουργήσῃ νέον, κατὰ τί θέλουσι καταστῇ χρήσιμοι τῇ κοινωνίᾳ διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν συζητήσεως, τῆς διαδόσεως, τῆς ἐφαρμογῆς; Ἡ τέχνη τοῦ τυπογράφου, τὸ μηχανικὸν αὐτοῦ ἐργοστάσιον λύει τὸ πρόβλημα.

Ὁ χάρτης ἐκεῖνος, τὸ πάλαι ἀπόβλητον ράκος, διὰ μηχανικῆς ἐνεργείας, ὑποβοηθουμένης ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης χειρός, καὶ ἔτι πρός, ὑπὸ τοῦ ἀτμοῦ, προκαλουμένης, συμπραττόντων καὶ ἄλλων παραγόντων, τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων, κατεσκευασμένων ἐκ μολύβδου, τυπογραφικῆς μελάνης, κατασκευασθείσης δι' ἄλλων μηχανικῶν ἐργασιῶν, καθίσταται ἐπὶ τέλους βιβλίον. Τοῦτο ἐκτυποῦται εἰς μυριάδας ἀντιτύπων εὐαναγνώστων, εὐθηνῶν, προχείρων, προσιτῶν παντὶ ἀνθρώπῳ, καὶ αὐτῷ τῷ πενεστάτῳ, ἀπὸ τῶν ρακῶν τοῦ ὁποίου κατάγεται ἴσως τὸ βιβλίον. Ὅ τι τέως ἦτο χλιδὴ καὶ πολυτέλεια, καθίσταται ἤδη κοινὴ χρῆσις. Τὸ ἐπὶ περγαμηνῆς ἢ παπύρου ἀντίγραφον ἠδύνατο νὰ ἦνε κτῆσις εὐαρίθμων πλουσίων, μηδ' ἀναγινωσκόντων αὐτὸ ἴσως, ἐκ ματαιότητος μόνον ἐπιδεικνυόντων αὐτό, οὐχὶ τοῖς φιλομαθέσιν, ἀλλὰ τοῖς περιέργοις καὶ τοῖς ματαιοσχόλοις. Ἤδη εἶνε τὸ κτῆμα, ἀλλὰ καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ πένητος· καθίσταται προσιτὸν εἰς πᾶσαν διάνοιαν, ἥτις τὸ ἐρευνᾷ, τὸ κρίνει, τὸ ἐπωφελεῖται. Ἡ σκέψις δὲν εἶνε ἀπόρρητος, ἀλλὰ πάνδημος. Μεγάλη πρόοδος ἐξεδηλώθη διὰ τοῦ βιβλίου, ἥτις ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ σοφοῦ λαμβάνει σάρκα καὶ ὑπόστασιν, συγκεντροῦται ἐν τῇ κοινωνικῇ συνειδήσει, καθίσταται πραγματικότης.

Πλεῖστα ἀντικείμενα, θεραπευτικὰ τῶν ἀνθρωπίνων χρειῶν, παρήχθησαν διὰ τῆς μηχανῆς κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας. Οὕτως ἡ ἀνθρωπότης ηὔξησε τὴν δύναμιν αὐτῆς, τὸν βίον, κατά τε ποσὸν καὶ ποιόν.

Ὑπηρεσίαι τῶν Μηχανῶν.

Διφυεῖς εἶνε αἱ ὑπηρεσίαι, ἃς αἱ μηχαναὶ προσφέρουσι τῷ ἀνθρώπῳ· τὸ μὲν αὐξάνουσι τὴν παραγωγικότητα τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲ χρησιμοποιοῦσι τὰς τυφλὰς καὶ ἀσυνειδήτους δυνάμεις τῆς φύσεως. Ὅ τι δὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ ἡ χείρ, ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου ἢ μετὰ μεγάλης δυσχερείας καὶ λίαν ἀτελῶς, ἐκτελεῖται διὰ τοῦ ἐργαλείου, ἀτελοῦς ἢ τελείου, καθίσταται οἱονεὶ συμπληρωτικὸν ὄργανον, προέκτασις τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος· ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τοιαύτης συνεργασίας εἶνε ἀνυπολογίστως μεῖζον.

Τοιαύτη εἶνε ἡ πρώτη ἔννοια τῆς χρησιμότητος τῶν μηχανῶν. Αἱ ὑπηρεσίαι δ' αὐτῶν εἶνε ἀναμφισβήτητοι κατὰ χρόνον καὶ τόπον.

Κατὰ τὴν γνώμην τῶν Μηχανικῶν, αἱ μηχαναὶ δὲν παράγουσι δύναμιν· τοὐναντίον καταναλίσκουσι τοιαύτην. Καλλίστη δὲ εἶνε ἡ μηχανή, ἡ χρησιμοποιοῦσα τὰ τρία τέταρτα τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῇ φυσικῆς δυνάμεως.

Ἡ σημασία τῶν μηχανῶν κεῖται ἰδίᾳ ἐν τῇ δι' αὐτῶν ὑποτάξει καὶ χρησιμοποιήσει ἀπείρου δυνάμεως, τέως ἀχρήστου διατελούσης.

Ὁ ἄνεμος, τὸ ὕδωρ, τὸ πῦρ καθίστανται διὰ τῶν μηχανῶν θαυμάσιαι καὶ τελεσιουργοὶ δυνάμεις κοινωνικῆς χρησιμότητος. Ἡ παραγωγὴ πολλαπλασιάζεται, γινομένη ταχυτέρα, τελειοτέρα, εὐθηνοτέρα.

Τοιαύτης οὔσης τῆς μηχανῆς, ἐπέρχονται κατ' ἀνάγκην τὰ ἑπόμενα πλεονεκτήματα, συντελεστικὰ εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ταῦτα συνοψίζονται ὡς ἑξῆς :

1) *Ἐλάττωσις* τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας κατὰ χρόνον.

2) *Φυσικὴ καὶ ἠθικὴ ἐπίρρωσις* τοῦ ἀνθρώπου. Πρότερον ἦτο μηχανή, ὑποζύγιον· νῦν κατέστη νοῦς καὶ διεύθυνσις τῆς μηχανῆς.

3) *Ἐκτέλεσις* ἔργων, δυσχερῶς διεξαγομένων κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα.

4) *Ταχύτης* ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἐργασίας.

5) *Αὔξησις* τῆς παραγωγῆς.

6) *Εὐθηνία* ἐν τῇ καταναλώσει.

7) *Ἀπόλαυσις* καὶ χρησιμοποίησις.

Ἡ λειτουργία τῶν Μηχανῶν.

Ἡ διὰ τῶν μηχανῶν ἐπίτευξις τῆς παραγωγῆς δὲν ἐκτελεῖται

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄνευ προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ ἱκανότητος.

Πρὸς λειτουργίαν δ' αὐτῶν ἀπαιτοῦνται τὰ ἑπόμενα :

1) *Κεφάλαια*. Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ προμηθειῶν, ἐξ ἐργαλείων, ἐξ οἰκοδομῶν, ἐξ ἀποταμιεύσεων πρὸς παραγωγὴν ἢ κατανάλωσιν.

2) *Ἱκανότης* τῶν ἐργατῶν, ἀνωτέρων τε καὶ ὑποδεεστέρων.

3) *Τόποι καταναλώσεως* ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἢ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τῆς χώρας.

5) *Κοινωνία* πολυάνθρωπος καὶ πεπολιτισμένη, ἔχουσα χρείας καὶ γινώσκουσα νὰ ἐκτιμᾷ τὴν βιομηχανικὴν παραγωγήν.

Ἀντίδρασις κατὰ τῶν Μηχανῶν.

Ἡ μεγάλη εὐεργεσία, ἥτις παρεσχέθη εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, δὲν κατενοήθη ἀμέσως, οὐδ' ἐγένετο εὐγνωμόνως ἀποδεκτὴ ὑπ' αὐτοῦ. Ἡ μηχανὴ προὐκάλεσε τὴν ἀνάπτυξιν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν προβλημάτων, ἅτινα ἀπασχολοῦσιν ἀπό τινος χρόνου τοὺς κύκλους τῶν πολιτικῶν, τῶν οἰκονομολόγων καὶ τῶν φιλανθρώπων, αὐτῶν τῶν ἐργατῶν, πρότερον ἐλάχιστον μελετησάντων τὸ πρόβλημα αὐτῶν. Ἔσχεν ἐπικριτάς, τὸ μὲν ἐκ δεισιδαιμονίας καὶ ἐκ προλήψεων, τὸ δὲ ἐξ ἐσφαλμένης ἐπιστημονικῆς ἐκτιμήσεως.

Κατὰ πρῶτον ἐπέδειξεν ἐχθρικὰς διαθέσεις πρὸς τὴν μηχανὴν αὐτὸς ὁ λαός, οὗ ὁ οἰκονομικὸς κλῆρος πάντως ἐβελτιοῦτο·[1] εἶτα οἱ ἔχοντες ἀντίθετα συμφέροντα ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν τοιούτων νεωτεριστικῶν συστημάτων.

Πλεῖσται μηχανικαὶ ἐφευρέσεις, οἷα ἡ *τυπογραφία*, ἡ *ἀτμήρης ναυτιλία*, τὸ *μηχανικὸν ἄροτρον*, ἡ *κλωστικὴ μηχανὴ* καὶ ἄλλαι τοιαῦται ἔτυχον τῆς τιμῆς τῆς καταδιώξεως ὑπὸ τῶν ἀμαθῶν ἢ τῶν πονηρῶν. Εἶνε ἡ μοῖρα τοῦ αἰωνίου Προμηθέως, τιμωρουμένου ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς, ἅτινα ἐπήνεγκεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἡ δημαγωγία δὲν διστάζει ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς μηχανικῶν ἐφευρέσεων ἐν τῇ τεχνουργικῇ βιομηχανίᾳ, τῇ συγκοινωνίᾳ, κολακεύουσα μικρὰς ἢ μεγάλας ὁμάδας

1 Περὶ τῆς λαϊκῆς κατὰ τῶν μηχανῶν ἀντιδράσεως ἴδ. *L. Beaulieu* Précis d'Economie politique.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ λαοῦ, ὑπὸ τὸ πρόσχημα μερίμνης περὶ τῶν συμφερόντων αὐτοῦ. Οὕτω καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τὸ μαρτυρολόγιον τῶν τεχνικῶν ἀνακαλύψεων καὶ ἐφευρέσεων ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ οὐκ ὀλίγα θύματα, τὸ μὲν τῶν ἀντιθέτων συμφερόντων τῶν ἐργοστασιαρχῶν, τὸ δὲ τῆς ἀμαθείας καὶ εὐπιστίας τῶν ἐργατῶν, καὶ ἐπὶ τέλους τῆς ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ τῶν δημοκολάκων ἀνοσίων συμφερόντων.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη καὶ αἱ Μηχαναί.

Ἡ ἄγνοια, ἡ ἀπειρία, ἡ μοχθηρία δυνατὸν νὰ τυφλώττωσι πρὸ τῶν γεγονότων. Παράδοξον ἐν τούτοις φαινόμενον παρέστησε πλέον ἢ ἅπαξ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, ἐν εἰλικρινείᾳ ἀμφισβητήσασα τὰ ἀγαθοποιὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν εἰς τὴν τεχνουργίαν ἀποτελέσματα.

Πρωτεύει ὁ Σισμόνδης.

Ἐκ διαφέροντος πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ἐξετάζων ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος τὸ φαινόμενον καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν εἰς τὴν τεχνουργίαν, τὰ ἠθικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα, προέβη εἰς συμπεράσματα καὶ κρίσεις δυσμενεστάτας. Ὡς εἶπεν ὁ *M. Chevalier*, αἱ περὶ Μηχανῶν θεωρίαι τοῦ Σισμόνδη ἀποτελοῦσι τὸ κατηγορητήριον, τὸ ἀπαγγελθὲν κατὰ τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον.[1]

Αἱ κατηγορίαι αὗται συνοψίζονται ὡς ἑξῆς :

1) *Αἱ μηχαναὶ στεροῦσι τὸν ἐργάτην τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἄρα τῶν πρὸς συντήρησιν μέσων.*

Δὲν εἶνε ἀκριβὲς τοῦτο.

Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν τὰ προϊόντα τῆς παραγωγῆς κατέστησαν ἀφθονώτερα καὶ εὐθηνότερα, ἄρα τὸ πολὺ πλῆθος ἀπολαύει δαψιλέστερον. Τούτου μὴ ἀφισβητουμένου, πῶς ἐπέρχεται πενία καὶ ἀθλιότης εἴς τινα κοινωνικὴν τάξιν, καὶ δὴ τὴν πολυαριθμοτάτην ; Βεβαίως, μηχανῆς τινος εἰσαγομένης εἰς τὴν βιομηχανίαν, μερὶς ἐργατῶν στερεῖται ἐργασίας. Ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει προσωρινῶς μόνον. Αὐξανομένης τῆς παραγωγῆς, πολλαπλα-

1 Cours d'Economie politique.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιάζεται ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐργασία, μετατιθεμένων τῶν ἐργατῶν εἰς ἄλλον κλάδον ἐργασίας.

Βεβαιοῦται ἐπίσης ἐκ τῶν στατιστικῶν δεδομένων τῆς συγχρόνου βιομηχανίας, ὅτι ἡ μηχανὴ δὲν εἰσάγεται ἀμέσως, αἰφνιδίως καὶ συγχρόνως εἰς πᾶν εἶδος βιομηχανικῆς ἐργασίας. Τοῦτο συμβαίνει βαθμηδόν. Αἱ τεχνικαὶ ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις γεννῶνται διαδεχικῶς, δὲν εἰσάγονται ἀμέσως, οὐδ' εὑρίσκουσι πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὰ ἀπαιτούμενα κεφάλαια. Προσθετέον ἐπίσης, ὅτι πολλοὶ τῶν βιομηχάνων, ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ἢ ἐκ συμφέροντος, ἐπιμένουσιν εἰς τὸ καθεστώς, παρὰ τὰ μειονεκτήματα αὐτοῦ.

Τὰ πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐργάτου μέσα, ὡς φρονοῦσιν οἱ πολέμιοι τῶν μηχανῶν, οὐδαμῶς ἐπίσης ἀφαιροῦνται. Ἀποδείκνυται, ὅτι κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν ηὐξήθη μᾶλλον ἢ ἠλαττώθη. Διὰ τῆς μηχανῆς ἐτελειοποιήθησαν αἱ μέθοδοι τῆς παραγωγῆς, αὐξηθείσης ἐν γένει, ἐπολλαπλασιάσθη δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια ἐργαζομένων.

Βεβαιοῦται ἐπίσης ἐκ τῶν στατιστικῶν δεδομένων ἡ αὔξησις τοῦ ἡμερομισθίου, ὅπερ ἀποδοτέον εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς.

Τὸ συμπέρασμα εἶνε, ὅτι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μηχανῶν ἐπῆλθον μὲν προσωρινῶς διαταράξεις ἐν τῇ βιομηχανικῇ τάξει, ἐν ταῖς σχέσεσι τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, ἐν τῷ ἡμερομισθίῳ τοῦ ἐργάτου, ἀλλ' ἐν γένει ἡ εὐημερία αὐτοῦ ηὐξήθη μᾶλλον ἢ ἠλαττώθη. Τὰ προϊόντα, τὰ διὰ τῆς μηχανικῆς ἐργασίας παραγόμενα, ἄρα δι' ἐλαττώσεως τῶν χειρῶν, εἶνε εὐθηνότερα. Τοιαῦτα δὲ ὄντα, εἶνε μᾶλλον ἐπιζήτητα, ἄρα ἡ παραγωγὴ αὐτῶν πολλαπλασιάζεται. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ ἐργοστασιάρχαι ἔχουσι συμφέρον ν' ἀναπτύξωσι τὴν παραγωγικὴν αὐτῶν ἐργασίαν, αὐξάνοντες τὸν ἀριθμὸν τῶν μηχανῶν, ἄρα καὶ τοὺς δι' αὐτῶν ἐργαζομένους. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν ἀποπέμπονται οὗτοι τοῦ ἐργοστασίου, ἀλλὰ μᾶλλον παραμένουσιν ἐν αὐτῷ, αὐξανόμενοι κατ' ἀριθμόν.

2) *Ἡ μηχανὴ καθίστησιν ἀκανόνιστον τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν παραγωγήν. Ὁτὲ μὲν ἐκδηλοῦται διὰ τῶν ἐργοστασίων ἔκτακτος δραστηριότης, ὁτὲ δὲ στασιμότης. Ὁ ἐργάτης ἐπίσης ἐξαντλεῖται ἐκ κοπώσεως, ταχέως περιπίπτων εἰς ἀχρηστίαν καὶ ἀθλιότητα.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ ἡ κατηγορία αὕτη δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ πράγματα. Ἀποδείκνυται δὲ δι' αὐτῶν τοὐναντίον.

Ἡ ἵδρυσις μεγάλου μηχανικοῦ ἐργοστασίου δὲν εἶνέ τι εὐχερές, οὐδὲ δύναται νὰ τελεσθῇ αὐτοσχεδίως. Ἀπαιτεῖται μέγα κεφάλαιον, δι' οὗ θέλουσιν ἀσφαλισθῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὰ πρὸς παραγωγὴν ἀπαιτούμενα, προμήθειαι, πρῶται ὕλαι, ἀποθῆκαι προϊόντων, ἐργοστάσιον, προσωπικὸν καὶ ὅ τι ἄλλο ἀναγκαῖον. Κατ' οὐδένα δὲ τρόπον συμφέρει εἰς τὸ κεφάλαιον καὶ ἐπὶ ἐλάχιστον χρόνον νὰ διακοπῇ ἡ λειτουργία τοῦ ἐργοστασίου, οὗ ἕνεκα θὰ ἐπήρχοντο μεγάλαι οἰκονομικαὶ καταστροφαί. Πολλάκις τὸ κεφάλαιον ἀναγκάζεται νὰ παράγῃ ἄνευ ἀμοιβῆς, διότι πᾶσα διακοπὴ τῶν ἐργασιῶν ἤθελεν ἐπενέγκῃ καταστροφὴν εἰς αὐτό, οἱ ἐργάται ἄρα, ἔστω καὶ μὲ ἀσήμαντον ἔκπτωσιν, ἐξακολουθοῦσι μισθοδοτούμενοι.

Ἐπέρχονται ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ τῶν λαῶν κρίσεις. Ἀλλὰ τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ ἐξίσου ἔν τε τῇ μικρᾷ καὶ τῇ μεγάλῃ βιομηχανίᾳ.

3) ***Ἡ μηχανὴ ἐπιβάλλει δυσβάστακτα βάρη εἰς τὸν ἐργάτην, παρακολουθοῦντα τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς, κινουμένης μετὰ δυνάμεως πολλῶν ἵππων. Καθίσταται ἄρα οὗτος παράρτημα αὐτῆς, στερεῖται δὲ πάσης προσωπικῆς δράσεως καὶ αὐτενεργείας.***

Καὶ τοῦτο ἀνυπόστατον. Ἡ μηχανὴ καθίστησι τὸ ἔργον τοῦ ἐργάτου ἧττον κοπιῶδες. Οὐχὶ ἡ μηχανὴ τὸν ἐργάτην, ἀλλ' οὗτος ἐκείνην κινεῖ καὶ διευθύνει.

Παραβληθήτω ἡ ἐργασία τῶν χωρῶν, ἐν αἷς λειτουργεῖ ἡ ἀτμομηχανή, πρὸς τὰς τῶν χωρῶν, ἐν αἷς δὲν λειτουργεῖ. Μεγίστη ἡ διαφορὰ ἑκατέρωθεν. Ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει ὁ ἐργάτης εἶνε κύριος, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ὑποζύγιον.

Τίνι τρόπῳ κατεσκευάσθησαν τὰ τεράστια κατ' ὄγκον καὶ διαστάσεις μνημεῖα τῆς παλαιᾶς Ἀνατολῆς, τὰ πελασγικὰ τείχη τῆς Ἑλλάδος, τὰ ἐπὶ τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀκροπόλεως μνημεῖα καὶ καθεξῆς ; Διὰ τίνων ὑπερανθρώπων πόνων ἐτέθησαν ἐπ' ἀλλήλων οἱ τεράστιοι λίθοι, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται τὰ μνημεῖα ταῦτα τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας ; Ἀλλ' ἡ σημερινὴ βιομηχανικὴ ἀγνοεῖ τοὺς πόνους τούτους καὶ τοὺς κινδύνους. Πόσοι ἐθανατώθησαν ἐν τῇ κατασκευῇ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἔργου τῶν ἀρχαιοτέρων αἰώνων ! Σήμερον ὁ βαρύτατος τῶν λιθίνων ἢ σιδηρῶν ὄγκων μετακομίζεται, τι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θέμενος ὅπου δεῖ διὰ τῆς μηχανικῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ ἄνευ ἐλαχίστου πόνου καὶ ἀγῶνος. Ὁ ἄνθρωπος τέως ἦτο ὑποζύγιον, νῦν κατέστη δύναμις δρῶσα καὶ διευθύνουσα.

4) *Αἱ μηχαναὶ παρατείνουσι τὰς ὥρας τῆς ἡμερησίας ἐργασίας ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἐργατικῶν τάξεων.*

Δυστυχῶς πολλαχοῦ συμβαίνει τοῦτο· ἀλλὰ συνέβαινε καὶ ἐν τῷ παρελθόντι. Δὲν εἶνε εἰδικὴ κατηγορία, δυναμένη ν' ἀπευθυνθῇ κατὰ τῶν μηχανῶν· νοήμονες ἐργοστασιάρχαι κατανοοῦσιν ἀπό τινος χρόνου, ὅτι ἡ πέρα τοῦ δέοντος ἐπασχόλησις τοῦ ἐργάτου καὶ ὑπὲρ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ οὐδὲν ἀγαθὸν παρέχει ἀποτέλεσμα. Βλάπτει αὐτὴν τὴν παραγωγήν. Τούτου δ' ἕνεκεν ἠλάττωσαν τὰς ἐργασίμους ὥρας.

5) *Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων, παρομαρτῶν τῇ ἀτμομηχανῇ, ἐπιδρᾷ ὀλεθρίως ἐπὶ τῶν ἐργατῶν. Ὁ νοῦς αὐτῶν περιορίζεται ἐν τῇ εἰδικῇ περὶ ἓν ἔργον ἀσχολίᾳ. Ὑπὸ τοιαύτας δὲ συνθήκας ὁ ἄνθρωπος καθίσταται μηχανικὸν ὄργανον, ἥκιστα διαφέρων ἐκείνου, ὃ περ κινεῖ.*

Ἀλλ' ἐρρήθη ἤδη ἐν τῷ περὶ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων κεφαλαίῳ, ὅτι καὶ πρότερον ὑπὸ τὸ ἀντίθετον σύστημα ὁ πνευματικὸς ὁρίζων τοῦ ἐργάτου δὲν ἦτο εὐρύτερος. Ἔν τε τῇ μικρᾷ καὶ τῇ μεγάλῃ βιομηχανίᾳ διατελεῖ οὗτος πνευματικῶς περιωρισμένος. Οὐχ ἧττον συγκριτικῶς σήμερον διάκειται εἰς κρεῖττονα μοῖραν. Ὁ τῶν μεγάλων ἐργοστασίων ἐργάτης παρακολουθεῖ μετὰ διαφέροντος τὴν λειτουργίαν τοῦ συστήματος τῶν μηχανῶν· ἐργαζόμενος διδάσκεται ἅμα. Κεκτημένος δὲ νοητικὴν δεξιότητα, δύναται ν' ἀνέλθῃ σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς ἐπιμελείας εἰς ὑπέροχον σημεῖον δράσεως.

Ἐλαχίστη παραβολὴ τῶν ἐργατῶν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος πιστοποιεῖ τοῦτο. Ὑπὸ τὸ παλαιὸν καθεστὼς ὁ ἐργάτης ἦτο δοῦλος· σήμερον εἶνε ἐλεύθερος. Ὁ χρόνος θέλει συντελέσῃ εἰς μείζονα τελειότητα.

Πορίσματα.

Θαυμάσια εἶνε τ' ἀποτελέσματα τῶν μηχανῶν ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ ἐν γένει ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ἀνάγκη ἐδημιούργησε τὴν βιομηχανίαν, αὕτη δὲ πάλιν ἀνέπτυξε τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων, ἃς θεραπεύει νῦν ὅσον τὸ δυνατὸν κρεῖττον. Ἡ βιομηχανία προήγαγε τεραστίως τὴν ἐργασίαν, ἐπολλαπλασίασε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ κεφάλαιον, οὕτω δὲ οἱ ἐργατικοὶ πληθυσμοὶ εὑρίσκουσιν εὐχερέστερον σήμερον ἢ ἄλλοτε ἐπασχόλησιν καὶ συντήρησιν. Ἡ μηχανὴ ἐπέδρασε τὰ μάλιστα ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἠὔρυνεν εἰς μέγιστον βαθμὸν τὸν ὁρίζοντα τῶν γνώσεων καὶ τῶν ἀπολαύσεων τοῦ ἀνθρώπου. Πρὸ τῶν πλεονεκτημάτων αὐτῆς ἐκμηδενίζονται τὰ ἀναπόδραστα μειονεκτήματα. Στενοχωρεῖται πρὸς στιγμὴν ὁ ἐργάτης, ἅμα τῇ ἐφευρέσει νέας μηχανῆς· ἀλλ' ἡ στενοχωρία αἴρεται· ὁ κύκλος τῆς ἐργασίας εὐρύνεται. Οὕτω δὲ ἐξακολουθεῖ, μηδαμῶς ἀνακοπτομένη, ἡ προοδευτικὴ σταδιοδρομία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τοῦ Συνεταιρισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ δυνάμεως.

Περὶ τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἐν γένει.

Ὁ ἄνθρωπος, ὅσον καὶ ἂν ἦνε δραστήριος, τίμιος, φυσικῶς καὶ ἠθικῶς ἰσχυρός, ἀδυνατεῖ νὰ κατορθώσῃ τι γενναῖον διὰ τῶν μεμονωμένων δυνάμεων. Ἡ βούλησις αὐτοῦ καὶ ἡ ἐνέργεια συντρίβονται πρὸ ὑπερτέρων δυνάμεων. Τοῦτο κατανοεῖ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ βίου. Αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὑποδεᾶ ἐν τῇ περιωρισμένῃ σφαίρᾳ τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας, καταβάλλεται. Ἀλλὰ ῥέπει πρὸς κοινωνίαν· καθίσταται μέλος τοιαύτης, ἡ δὲ πρώτη προσχώρησις εἰς αὐτὴν εἶνε ἐκδήλωσις ἐμφύτων ροπῶν πρὸς ἐνέργειαν ἰσχυροτέραν.

Ἡ πρώτη κοινωνία εἶνε ροπή, τὸ μὲν τοῦ πρὸς αὐτὴν ὁρμεμφύτου, τὸ δὲ οἰκονομικῆς ἀνάγκης. Μὴ τυγχάνων αὐτάρκης ὁ ἄνθρωπος, ζητεῖ τὴν συμπραξιν τῶν ὁμοίων του. Οὕτως ἀποτελεῖται *μία* μονὰς ἐν πολλαπλῇ ὑποστάσει.

Ἡ σύμπραξις αὕτη, ὁ συνεταιρισμὸς φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν, εἶνε ὁ χαρακτὴρ πασῶν τῶν ἱστορικῶν φάσεων καὶ περιόδων τοῦ κατ' ἄνθρωπον βίου. Τοῦτο δ' ἐκδηλοῦται ἐξόχως σήμερον. Καθ' ἑκάστην ἐκτυλίσσεται εὐρύτερον τὸ φαινόμενον καὶ τ' ἀποτελέσματα, ἠθικὰ καὶ οἰκονομικά, τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων.

Διαφέρει ἐνταῦθα πρωτίστως ἡ ἔρευνα τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων, εἰς ὃν καὶ πάλαι μέν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τοσαῦτα ὀφείλει ἡ ἀνθρωπότης.

Ὁ συνεταιρισμὸς εἶνε ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἄλλοτε ἡ κοινωνία ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτῆς, τῇ οἰκονομικῇ ἐπίσης,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐξεπροσωπεῖτο ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἧς τὸ μεγαλουργὸν ἢ μὴ πνεῦμα ἦτο ὁ συντελεστὴς παντὸς κοινωφελοῦς ἔργου. Ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου τὸ ἄτομον χειραφετηθὲν ὅπως δήποτε ἀπὸ τῆς κηδεμονευτικῆς ἐπιδράσεως τῶν κυβερνήτεων, ζητεῖ ἀπὸ τῶν ἰδίων δυνάμεων τὴν λύσιν τοῦ τε κοινωνικοῦ καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος.

Τοῦτο ἐπετεύχθη ὅπως δήποτε, ὁ δὲ συνεταιρισμὸς εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης ταύτης ἐπαναστάσεως.

Ὁ οἰκονομικὸς συνεταιρισμὸς ὑπὸ πάσας αὐτοῦ τὰς ἐκδηλώσεις εἶνε ὁ συνδυασμὸς τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ χρησίμου. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται ἀρχαὶ συμπράττουσιν ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ. Δὲν δύναται νὰ κατανοηθῇ, οὐδ' ἐπιτυχῶς νὰ λειτουργήσῃ ἡ μία ἄνευ τῆς ἄλλης. Ἀρέσκεται ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ἐπιζητεῖ αὐτὴν παντὶ τρόπῳ, οὐχ ἧττον κατανοεῖ, ὅτι εἶνε ὂν κοινωνικόν, ὅτι ἔχει τὴν ἀνάγκην τῆς συμπράξεως τῶν ὁμοίων του. Ἡ εἰς ἑαυτὸν συγκέντρωσις εἶνε ἄρνησις πάσης κοινωνίας, ἄρα πάσης μεγάλης ἐργασίας.

Ὁ συνεταιρισμὸς κεῖται ἐν αὐτῇ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἐν ταῖς χρείαις τοῦ ἀτόμου. Πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐκδηλοῦται, καὶ ὅτε καταδιώκεται ἢ κωλύεται ὑπὸ τῶν θετῶν νόμων. Ἡ πρὸς συνεταιρισμὸν ροπὴ ἰδιάζει πάσῃ προοδευτικῇ κοινωνίᾳ. Ἐν τῇ μονώσει ἐλάχιστα παράγει ὁ ἄνθρωπος· ἀλλ' ἐνισχύεται διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ. Εἶνε δ' ἐκδηλώσεις αὐτοῦ καὶ ὑποστάσεις ἡ *Ἐκκλησία*, τὰ *ἐπιστημονικὰ* σωματεῖα, τὰ *ἠθικά*, τὰ *φιλανθρωπικά*.

Ἀλλ' ὁ οἰκονομικὸς συνεταιρισμὸς ἐκδηλοῦται εὐρύτερον. Διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης καὶ ἐπικουρίας τὰ ἄτομα, ἐλευθέρως συμπράττοντα, ἀλλήλοις προσφέροντα τὰς οἰκονομικὰς αὐτῶν δυνάμεις, μεγάλας ἢ μικράς, τὰ κεφάλαια καὶ τὴν ἐργασίαν, κατορθοῦσι τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων ἔργων, τοῦθ' ὅ περ δυσχερῶς θὰ κατώρθουν ὑπὸ ἀλλότριον καθεστώς.

Ὁ συνεταιρισμὸς δὲν δύναται νὰ λειτουργήσῃ ἄνευ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτονομίας τῶν ἀτόμων. Ἄλλοτε ἐδεσμεύετο ὑπὸ κοινωνικῶν προλήψεων, ὑπὸ πολιτικῶν περιορισμῶν. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὑγιῶν ἀρχῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ἀνεγνωρίσθη τὸ δίκαιον τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ λειτουργίας. Σώφρων νομοθεσία, ἀγαθὴ διοίκησις δέον νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψει καὶ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀρχὴν ταύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

την, ἐνισχύουσαι τὸ συνεταιριστικὸν τῶν λαῶν πνεῦμα, ὅ περ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ μόνον ἐπιρρώννυται, ἀποφέρον τοὺς ἐπιζητουμένους καρπούς.

Ὁ Συνεταιρισμὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἡ γένεσις καὶ ἐξέλιξις τοῦ συνεταιρισμοῦ εἶνε ἓν τῶν σπουδαιοτάτων κεφαλαίων τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Περὶ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὀλίγιστα γνωστά, καὶ ταῦτα οὐχὶ ἄξια λόγου. Οὐχ ἧττον ἀναμφισβήτητος ἡ λειτουργία αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Μείζονα ἔσχεν ἀνάπτυξιν ἐν Ἑλλάδι.

Ὁ συνεταιρισμὸς κατενοήθη ἐν αὐτῇ ἀπὸ παμπαλαίου. Εἰς τοιαύτην τινὰ αἰτίαν πρέπει ἴσως ν' ἀποδοθῇ ἡ μυθικὴ παράδοσις τῆς Ἀργοῦς πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ *χρυσοῦ δέρατος*. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ συνεταιριστικὸν πνεῦμα ἐνισχύεται. Ἡ *κοινὴ* ἰδέα προεξάρχει ἐν τῷ βίῳ τῶν ἑλληνικῶν λαῶν, ὁ δὲ συνεταιρισμὸς ἐκδηλοῦται ὑπὸ ποικίλα ὀνόματα (ἔρανοι, σύλλογοι, σύνοδοι, κοιναί, ἐργασίαι, συνέδρια, συμβιώσεις, συντάγματα, συνάφειαι, συνεργασίαι, συναγωγαί, ἑταιρεῖαι, φατρίαι κτλ.).

Ἐν γένει νομοθέται καὶ φιλόσοφοι τῆς Ἑλλάδος μεγάλην προσδίδουσι σημασίαν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ συνεταιρισμοῦ. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει : «χρήματα ἀποστερῆσαι *ἑταῖρον* δεινότερον ἢ πολίτην.»

Δὲν εἶνε ὑπερβολή, ἂν εἴπῃ τις, ὅτι εἰς τὸ συνεταιριστικὸν πνεῦμα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ὀφείλεται ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἀποικιακοῦ αὐτοῦ συστήματος, μὴ ἀπορρέοντος μόνον ἐκ πολιτικῶν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐξ οἰκονομικῶν λόγων.

Ὁ ἐξ ἐράνων συνεταιρισμὸς *δι'* οὗ συνεκεντροῦντο ἐν τῷ αὐτῷ πολλὰ κεφάλαια πρὸς ἐμπορίαν, δὲν ἦτο ἄγνωστος. Ἐπίσης κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν Ἑλλάδι τὸ πρῶτον ἐγνώσθη καὶ ἐπραγματώθη ἡ ἀρχὴ τῆς *ἑτερορρύθμου* ἑταιρείας.

Ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἑταιρεῖαι *ἀλληλοβοηθείας*, κοινὸν ἔχουσαι ταμεῖον, πληρούμενον ἐκ τῶν μηνιαίων εἰσφορῶν τῶν μελῶν, χρησιμοποιουμένων ἑκάστοτε πρὸς περίθαλψιν τῶν δυστυχούντων. Μνημονεύει αὐτῶν ὁ Θεόφραστος.

Πληρεστέραν ἔσχεν ἐπίδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν ὁ οἰκονομικὸς συνεται-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταιρισμὸς ἐν Ρώμῃ. Ὑπῆρχον καὶ ἐν αὐτῇ *ἑταιρεῖαι* (societates), *σωματεῖα* (corporationes), ἀποβλέποντα πρός τε οἰκονομικὸν σκοπὸν καὶ πρὸς ἀλληλοβοήθειαν. Διείποντο συνήθως ὑπὸ ἰδίων θεσμῶν, πολλαὶ δὲ δημόσιαι ὑπηρεσίαι ἦσαν ἀνατεθειμέναι τοῖς δεσμοῖς τούτοις.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Γαλατίᾳ, ἐν τῇ πρωτογόνῳ Γερμανίᾳ τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρισμοῦ δὲν ἦτο ἐπίσης ἄγνωστον· ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐπεξετάθη ἐπὶ τῶν νεωτέρων λαῶν διὰ τῆς χριστιανικῆς ἐπιδράσεως. Εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρισμοῦ, ὅ περ εἶνε τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν τὸ ἔργον τῶν νεωτέρων αἰώνων—ἠθικόν, κοινωνικόν, πολιτικόν, οἰκονομικόν. Ἄνευ αὐτοῦ πλεῖσται ἠθικαὶ καὶ κοινωνικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου θὰ διετέλουν ἔτι ἀδρανεῖς καὶ νεκραί. Ὁ συνεταιρισμὸς ἐξήγειρεν αὐτάς, ὠργάνωσεν, ἐχρησιμοποίησεν. Ἀληθῶς τὸ ἔργον τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ εἶνε τοῦ ἀνθρωπίνου συνεταιρισμοῦ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον.

Ἡ ἐλευθερία ἐν τῷ Συνεταιρισμῷ.

Τὸ δίκαιον τοῦ συνεταιρισμοῦ εἶνε κοινωνικὸν δίκαιον, ἄρα ἔμφυτον καὶ ἀπαραβίαστον. Σήμερον ἀνεγνωρίσθη πανδήμως τοῦτο.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ παρελθόν, δυσπίστως προσβλέπον εἴδη τινὰ συνεταιρισμῶν, ἡ νεωτέρα κοινωνία παρέχει πλήρη εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίαν, ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς προσβάλλονται θεμελιώδεις θεσμοὶ τῆς ἠθικῆς τάξεως.

Περὶ τῆς συστάσεως καὶ λειτουργίας τῶν οἰκονομικοὺς σκοποὺς ἐπιδιωκουσῶν ἑταιρειῶν ποικίλαι ὑπάρχουσι διχογνωμίαι. Ζητεῖται παρά τινων ἡ αὐστηρὰ καὶ διηνεκὴς κυβερνητικὴ ἐπίβλεψις τῶν ἑταιρειῶν ἔν τε τῇ συστάσει αὐτῶν καὶ τῇ μετὰ ταῦτα λειτουργίᾳ. Εἶνε δυνατὸν πολλάκις ἐν τοῖς οἰκονομικοῖς συνεταιρισμοῖς ἡ κερδοσκοπία νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἀπειρίαν τῶν ἁπλουστέρων. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἡ πολιτεία δὲν δικαιοῦται νὰ ἀδιαφορῇ, ἀλλὰ νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν λειτουργίαν τῆς ἑταιρείας, τῶν ἑταίρων μὴ δυναμένων ἐξ ἀγνοίας, εἴτε ἀπόντων ἐκ τοῦ κέντρου τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, νὰ παρακολουθῶσι τὰ ἑκάστοτε συμβαίνοντα.

Ἕτεροι φρονοῦσιν, ὅτι ἡ συνεχὴς ἀνάμιξις καὶ ἐπέμβασις τῆς πολιτείας εἰς ἀντικείμενα ἰδιωτικοῦ συμφέροντος καὶ κέρδους, δύναται ὡς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ καταστῇ ὀλεθρία. Τῆς πολιτείας δικαιουμένης νὰ ἐπεμβαίνῃ ἑκάστοτε καὶ νὰ ἐξελέγχῃ, ὁ συνεταιρισμὸς θέλει προσκόψῃ κατ' ἀνάγκην, στερούμενος αὐτονομίας καὶ ὑφιστάμενος τὴν πλημμελῆ ἐπίδρασιν τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας.

Τὸ ζήτημα εἶνε ἀληθῶς περίπλοκον, δυσχερὴς δ' ἡ λύσις αὐτοῦ. Βεβαίως πρέπει νὰ ἦνε ἀνεγνωρισμένη ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία, ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει αὕτη δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ τι γενναῖον καὶ χρήσιμον, ποιά τις ἐποπτεία τῆς πολιτείας δὲν εἶνε ἄστοχος. Αὕτη, ἐξασκοῦσα ἐνίοτε προληπτικὴν ἐνέργειαν, δύναται νὰ διακανονίζῃ διὰ τῆς νομοθετικῆς ἢ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας τὰ τῆς συστάσεως ἑταιρείας τινός, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ νοημοσύνη τῶν μετόχων δὲν εἶνε ἐπαρκής Καὶ τοῦτο πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν.

Ἐξέλιξις τῆς Ἑταιρείας.

Ἡ ἑταιρεία ἀποτελεῖται ποικιλοτρόπως. Κατὰ πρῶτον ὡς ὁμόρρυθμος ἐκείνη, καθ' ἣν δύο ἢ πλείονα πρόσωπα συμπράττουσι πρός τινα οἰκονομικὸν σκοπόν.

Ἡ ἀνάγκη τοῦ σχηματισμοῦ τοιαύτης ἑταιρείας εἶνε προφανής. Ὑπάρχουσιν ἐπιχειρήσεις, μὴ δυνάμεναι νὰ διεξαχθῶσιν ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, στερουμένου ἐπίσης τῆς προσηκούσης ἱκανότητος. Κρείττονες τοῦ ἑνὸς οἱ πολλοί· τοῦτο κατενόησεν ἔκπαλαι ὁ ἄνθρωπος καθ' ἁπάσας αὐτοῦ τὰς σχέσεις, καὶ δὴ τὰς οἰκονομικάς.

Ἡ *ἑτερόρρυθμος* ἑταιρεία εἶνε πληρεστέρα ἐξέλιξις τῆς ὁμορρύθμου· ἐκδηλοῖ τὴν σύμπραξιν ἑνὸς ἢ πλειόνων ὁμορρύθμων καὶ ἑτερορρύθμων ἑταίρων. Ἡ ἑταιρεία αὕτη εἶνε δημιούργημα τῶν νεωτέρων χρόνων Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ὁπότε αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐθεωροῦντο εὐτελὲς ἐπιτήδευμα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς ἐκ τοῦ κρατοῦντος τιμαριωτικοῦ συστήματος, εὐγενὴς κεφαλαιοῦχος, ἀπαξιῶν νὰ μετέλθῃ ἐμπορικὴν ἐπιχείρησιν, παρεῖχε τὰ κεφάλαια αὐτοῦ εἰς τρίτους, μηδένα διατρέχων κίνδυνον ἢ τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν μόνον. Οὕτως ἐν τῇ ἑταιρείᾳ ταύτῃ τινῶν μὲν ἑταίρων ἡ εὐθύνη περιορίζεται εἰς τὸ καταβληθὲν ποσόν, τῶν δὲ λοιπῶν τυγχάνει πλήρης.

Ἡ ἑτερόρρυθμος ἑταιρεία διαφέρει τῆς ἀνωνύμου, καθ' ὅτι ἐν αὐτῇ διαχειρίζονται τὰ ἑταιρικὰ συμφέροντα οἱ ὁμόρρυθμοι, ὀλιγάριθμοι συν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ήθως ὄντες, εὐθυνόμενοι δὲ πρὸς τοὺς ἑτερορρύθμους καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν συναλλασσομένους. Τοὐναντίον ἐν τῇ ἀνωνύμῳ ἡ εὐθύνη βαρύνει τὴν καταβολὴν ἑκάστου τῶν μετόχων. Ἕνεκα τούτου καὶ ἄλλων αἰτίων ἡ ἑταιρεία αὕτη θεωρεῖται σήμερον ὡς ἡ κρεῖττον ἐκπροσωποῦσα τὸ πνεῦμα τῆς οἰκονομικῆς προόδου.

Ἀνώνυμος Ἑταιρεία.

Αὕτη εἶνε ἡ πληρεστέρα ἐκδήλωσις τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἡ κατ' ἐξοχὴν δυναμένη νὰ πραγματώσῃ εὐρυτέρους οἰκονομικοὺς σκοπούς. Διὰ τῆς καταβολῆς ὀλίγων κεφαλαίων, περισσευμάτων τοῦ πλουσίου, ἀποταμιευμάτων τοῦ πένητος, ἀποτελεῖται κολοσσαῖον χρηματικὸν ποσόν, οἰκονομικὴ δύναμις, δι' ἧς συντελοῦνται μεγάλα δαπανηρὰ ἔργα, ὧν ἡ κατασκευὴ δὲν εἶνε ἔργον τῆς κυβερνήσεως, ἀποφεύγει δὲ νὰ διακυβεύσῃ τὰ κεφάλαιά του καὶ ὁ μέγιστος τῶν κεφαλαιούχων καὶ ὁ ἱκανώτατος τῶν ἐπιχειρηματιῶν.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων τῶν συγχρόνων λαῶν κατέστησεν ἀναπόδραστον τὴν ἐν τῷ αὐτῷ συγκέντρωσιν μεγάλων κεφαλαίων. Τοῦτο δὲ κατορθοῦται διὰ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, φερούσης τὸν τύπον *μικροσκοπικῆς οἰκονομικῆς πολιτείας*. Αὕτη ἱδρύεται ἐλευθέρως κατά τι καθεστὼς ὑπὸ τῶν ἑταίρων, εἴτε ὡς ἱδρυτῶν, εἴτε ὡς μετὰ ταῦτα ἀποδεχομένων τοῦτο. Πρὸς νομιμοποίησιν δὲ πολλαχοῦ ἀπαιτεῖται ἡ ἔγκρισις τοῦ καταστατικοῦ τῶν τοιούτων ἑταιρειῶν παρὰ τῆς ἐκτελεστικῆς ἢ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι καθορίζουσι γενικούς τινας κανόνας, ὧν μὴ τηρουμένων, ἡ ἑταιρεία ἀπόλλυσι τὸ νόμιμον κῦρος, οἱ δὲ τὰ αὐτῆς διευθύνοντες ὑπέχουσιν εὐθύνας.

Ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας παρίσταται ἀνάγκη, πρὸς ἐπιτυχεστέραν διαχείρισιν, ν' ἀνατεθῇ αὕτη τοῖς μᾶλλον προσήκουσιν ἐκ τῶν μετόχων, κεκτημένοις ἐν τούτοις ὡρισμένον ἀριθμὸν μετοχῶν, ἄρα διαφερομένων ὑπὲρ τῆς ἑταιρείας· ἀλλ' ἐνδεχόμενον νὰ ἐπέλθῃ κατάχρησις ἐνίοτε τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ἑταίρων ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐκλεγομένου, καθὰ συνέβη ἐσχάτως πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη ἐποπτείας τῶν ἐργασιῶν τῆς ἑταιρείας, διὰ τῆς προηγουμένης ἐγκρίσεως τοῦ κατα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στατικοῦ αὐτῆς, ἀλλὰ πρωτίστως τῆς νοημοσύνης τῶν μετόχων ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν συμβούλων καὶ αὐστηρᾶς ἐξελέγξεως ὑπὸ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.

Τὸ καταστατικὸν τῆς ἀνωνύμου ἑταιρίας εἶνε ὁ θεμελιώδης τῆς λειτουργίας αὐτῆς χάρτης, οὗ τὰς διατάξεις δὲν δικαιοῦνται νὰ παραβῶσι τὸ παράπαν οἱ διαχειρισταί. Ἐν αὐτῷ ὁρίζονται ἰδίᾳ ἡ ἕδρα τῆς διευθύνσεως, τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας, τὰ *καθήκοντα* τοῦ συμβουλίου καὶ τοῦ διευθυντοῦ, ἡ *διανομὴ* τῶν κερδῶν, τὰ κατὰ τὴν *διάλυσιν* ἐν ὡρισμένῳ ἢ ἀορίστῳ χρόνῳ, πᾶν ὅ τι σχετικὸν πρὸς τὴν ἑταιρικὴν ἐπιχείρησιν.

Παρὰ ταῖς ἑταιρείαις, ταῖς ἐπιδιωκούσαις εὐρυτέρους οἰκονομικοὺς σκοπούς, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται πολλάκις ἡ δημοσία χώρας τινὸς πίστις, ἀντιπροσωπεύεται συνήθως ἡ κυβέρνησις δι' εἰδικοῦ ἐπιτρόπου, διατελουσῶν οὕτως αὐτῶν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς πολιτείας. Ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία ἐκπροσωπεῖ ἰσχυρὰν κοινωνικήν τε ἅμα καὶ οἰκονομικὴν δύναμιν, ἐπικίνδυνον πολλάκις, ὡς ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς καὶ τῶν διατιθεμένων χρηματιστικῶν μέσων, τῇ τε πολιτείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ· δύναται νὰ ἐκμεταλλευθῇ τοὺς ἁπλουστέρους καὶ νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς χώρας, πρὸς τὸ συμφέρον ὀλίγων ὡρισμένων ἀτόμων ἢ κόμματος νὰ ταράξῃ τὴν ἁρμονίαν τῆς δημοσίας τάξεως, προκαλοῦσα δι' ἐγκληματικῆς κερδοσκοπίας κατάστασιν, ἐξ ἧς δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἡ διαίρεσις καὶ τὸ μῖσος τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων. Ἐντεῦθεν ἡ ἀναγκη ἀνωτέρας ἐπιβλέψεως.

Εἶνε κοινωνικὸν καὶ οἰκονομικὸν ἅμα συμφέρον νὰ μὴ ἦνε ἐπιτεταμμένον εἰς καὶ ὁ αὐτὸς σύμβουλος νὰ ἦνε τοιοῦτος εἰς πολλὰς ἑταιρείας. Ὡς μὴ ὤφελε, πολλαχοῦ παρουσιάζονται τοιοῦτοι ἐξ ἐπαγγέλματος, γινώσκοντες νὰ μεριμνῶσι περὶ τῶν συμφερόντων τῶν ἰδίων μᾶλλον καὶ τῶν φίλων ἢ περὶ τῶν καθολικῶν τῶν ἑταίρων.

Ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας ἡ ἑταιρικὴ μετοχή, εἴτε *ὀνομαστική*, εἴτε *ἀνώνυμος*, μεταβιβάζεται εὐχερῶς ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον, χωρὶς νὰ ταραχθῇ τὸ παράπαν ἡ λειτουργία τῆς ἑταιρείας· δύναται ἡ μετοχὴ νὰ μεταβάλῃ κύριον καὶ δι' ἁπλῆς τηλεγραφικῆς ἐντολῆς. Ἡ δὲ τοιαύτη κυκλοφορία τοῦ κεφαλαίου εἶνε ἓν τῶν θαυμασιωτάτων φαινομένων τῆς οἰκονομικῆς πίστεως καὶ ἀλληλεγγύης τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία, ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, διατελεῖ ἀνεξάρτητος πάσης περιπετείας, εὐτυχίας ἢ συμφορᾶς, τοῦ μετόχου, ἐξακολουθεῖ τὸ ἔργον αὐτῆς, ὡσεὶ μηδὲν εἶχε συμβῆ. Πολλάκις οἱ συναλλασσόμενοι πρὸς τὰς ὁμορρύθμους ἢ ἑτερορρύθμους ἑταιρείας ἀγνοοῦσι τὴν πραγματικὴν αὐτῶν κατάστασιν, δύνανται ν' ἀπατηθῶσιν, ἐμπιστευόμενοι εἰς αὐτάς. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀνωνύμῳ δὲν συμβαίνει τοῦτο. Ἡ οἰκονομικὴ αὐτῆς κατάστασις γνωστοποιεῖται καθ' ἑκάστην ἐν τῷ χρηματιστικῷ κόσμῳ, ἔτι μᾶλλον δὲ διὰ τῆς καθ' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον δημοσιεύσεως τοῦ ἰσολογισμοῦ.

Μειονεκτήματα τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας.

Πρὸς τοῖς ρηθεῖσι πλεονεκτήμασιν ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία ἔχει καί τινα μειονεκτήματα. Βεβαίως πλήρης ἐξέλιξις αὐτῆς δὲν ἐγένετο ἔτι. Καθ' ὅσον ὁ οἰκονομικὸς βίος τῶν νεωτέρων λαῶν προβαίνει πρὸς τὰ πρόσω, ἡ δὲ πεῖρα παρέχει τὰ διδάγματα αὐτῆς καὶ τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ νομοθεσίᾳ, πλεῖστα ἀποκαλύπτονται ἄτοπα καὶ κενά, ὧν ἡ ἄρσις ἐπιδιώκεται ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων.

Ἐκ τῶν καταγγελλομένων μειονεκτημάτων ἄξια εἰδικῆς μνείας εἶνε τὰ ἑπόμενα :

1) *Περιορισμὸς ἐν τῇ διαχειρίσει.* Ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν μετόχων ὁρίζει τὰ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς ἑταιρείας. Λαμβάνει βεβαίως ὑπ' ὄψει ἐν τῇ ἐκλογῇ αὐτῆς τὰ προσφυέστατα τῶν προσώπων, εἰς ἃ ἀναθέτει τὴν διαχείρισιν τῶν συμφερόντων αὐτῆς. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἦνε ταῦτα ἀνώτερα ὑπονοίας, δὲν ἐμπιστεύεται ἀπολύτως, δὲν παρέχει εἰς αὐτὰ πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Ὁρίζει τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας, μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν ἐλαχίστην ἐκτροπήν.

Ἀλλ' εἶνε πάντοτε τοῦτο προσφυὲς πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς ἑταιρείας ; Παρουσιάζεται ἀξία λόγου κερδοσκοπικὴ ἐπιχείρησις, μὴ περιλαμβανομένη ἐν τῷ Καταστατικῷ. Ἡ διοίκησις δὲν δικαιοῦται ν' ἀναλάβῃ αὐτήν. Τί ποιητέον ; Δέον νὰ συγκληθῇ ἡ συνέλευσις τῶν μετόχων· ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀδύνατον ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι· θέλει παρέλθῃ καιρός, ἀποτύχῃ δ' ἐπιχείρησις, σπουδαῖα κέρδη ὑποσχομένη τῇ ἑταιρείᾳ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν τῷ περιορισμῷ τούτῳ τῆς διοικήσεως κεῖται βεβαίως μειονέκτημα. Οὐχ ἧττον ἀπόλυτος πληρεξουσιότης δὲν εἶνε πρέπον νὰ δοθῇ εἰς αὐτήν, δυναμένην νὰ παρεκτραπῇ ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ἐξουσίας ἐξ οἱωνδήποτε λόγων. Προτιμοτέρα δὲ ἡ στέρησις τοιούτων κερδῶν, ἢ τὸ ἀβέβαιον καὶ παρακεκινδυνευμένον τῆς ἀπολύτου πληρεξουσιότητος τῆς διοικήσεως.

2) *Παραβάσεις ἐν τῇ διαχειρίσει ἐξ ἀμελείας ἢ δόλου.* Ἡ διαχείρισις τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας δύναται πολλάκις νὰ προσκόψῃ ἕνεκα ἀμελείας ἢ δόλου τῆς διοικήσεως Αὕτη, ὅσον καὶ ἂν τὰ μέλη αὐτῆς ἐνδιαφέρονται ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς ἑταιρείας, κατέχουσι δὲ πολλὰς μετοχάς, διαχειρίζεται ἀλλότρια συμφέροντα. Τούτου ἕνεκα ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου.

3) *Ἀπειρία ἢ ἀδιαφορία τῶν μετόχων.* Μειονέκτημα ἐπίσης τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν εἶνε ἡ *ἀπειρία*, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ ἡ *ἀδιαφορία* τῶν μετόχων. Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιστάσεσιν ὁ μέτοχος, εἴτε δὲν προσέρχεται εἰς τὴν συνέλευσιν, εἴτε ἀδιαφορεῖ, παρέχων εὐχερῶς τὴν ψῆφόν του εἰς τοὺς ἐπαγγελλομένους τὸν σύμβουλον τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, πτοούμενος πολλάκις πρὸ τοῦ κοινωνικοῦ αὐτῶν ὄγκου, ἢ ὑποχωρῶν εἰς ἐπιτηδείους συστάσεις. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ τοιούτου φαινομένου πολλάκις κατεδείχθησαν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις περὶ τὴν ἵδρυσιν τοιούτων ἑταιριῶν, ἱδρυομένων καὶ διευθυνομένων ὑπό τινων *ἐξ ἐπαγγέλματος*. Τὰ καταστατικὰ συντάσσονται καὶ ψηφίζονται μονομερῶς, μηδενὸς ἐφιστάντος τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰς διαφόρους αὐτῶν διατάξεις.

Ταῦτα δὲν θὰ συνέβαινον, ἂν οἱ μέτοχοι ἐγίνωσκον ἢ δὲν ἠδιαφόρουν συνήθως ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν τῆς ἑταιρείας.

Βελτίωσις τοῦ συστήματος τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν.

Ὁσημέραι ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία καθίσταται ὁ σπουδαιότατος τῶν παραγόντων τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν, τούτου δ' ἕνεκα ἐπιβάλλεται καὶ ἡ εὐρυτέρα τοῦ προβλήματος αὐτῆς κατανόησις καὶ λύσις.

Οἱ μέτοχοι, ὅσον καὶ ἂν φωτισθῶσιν ὑπὸ τῆς πείρας, δὲν θὰ μετα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βάλωσιν ἐντελῶς φύσιν, οἱ δὲ κερδοσκόποι χρηματισταί, ἕτοιμοι πάντοτε νὰ καταχρασθῶσι τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς εὐπιστίας τῶν πολλῶν, δὲν θὰ ἐκλίπωσιν ἀπὸ τοῦ κόσμου. Ἐπιβάλλεται ἄρα τῇ πολιτείᾳ μέριμνα ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν ἑταιρειῶν τούτων, ἀλλὰ μέριμνα, μὴ ὑπερβαίνουσα τὰ ὅρια τῆς φυσικῆς αὐτῆς δικαιοδοσίας.

Συμπεραίνεται ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἔγκρισις καὶ ἡ ἀνάμιξις τῆς πολιτείας εἰς τὰ τῶν ἑταιρειῶν τούτων δὲν εἶνε κατ' ἀρχὴν ἀναγκαία. Οὐχ ἧττον δέον νὰ ὁρίζῃ ὁ νόμος αὐστηρὰς διατάξεις ἐν τῇ συστάσει αὐτῶν, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ἅμα δὲ καὶ τὴν νοημοσύνην τῆς κοινωνίας.

Τὰ συμβαίνοντα ἄτοπα δὲν εἶνε δίκαιον ν' ἀποθαρρύνωσιν. Ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ ἐνεργείᾳ πρὸς τῷ ἀγαθῷ παρομαρτεῖ καὶ τὸ κακόν. Διότι δύναται νὰ καταστραφῇ σιδηροδρομική τις γραμμὴ ἐξ οἱουδήποτε φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ αἰτίου, ἢ μηχανικὸν ἐργοστάσιον ἔκ τινος ἐκρήξεως, δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ καταδικασθῇ ἀπολύτως ἡ εἰσαγωγὴ τῶν μηχανῶν εἰς τὴν συγκοινωνίαν ἢ τὴν βιομηχανίαν.

Παρὰ τοὺς παρομαρτοῦντας κινδύνους ὁ συνεταιρισμὸς εἶνε οὐσιωδέστατον ὄργανον οἰκονομικῆς προόδου· βελτιούμενος δὲ καὶ *ὀργανούμενος* προσηκόντως, δύναται οὐ σμικρὸν νὰ συντελέσῃ εἰς ἐπιτυχῆ λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ τῆς Συγκοινωνίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς δυνάμεως.

Περὶ τῆς Συγκοινωνίας ἐν γένει.

Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν λαῶν, ἄρα ὁ ὀργανισμὸς αὐτῶν, ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ λειτουργία, ἀναπτύσσεται κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς συγκοινωνίας. Ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος, ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι ἐπλάσθη τέλειος, ἀδύνατον νὰ ἐκδηλώσῃ τι γενναῖον καὶ συνθετικόν, ἄνευ τῆς μετὰ τῶν ὁμοίων του κοινωνίας καὶ συμπράξεως· κατ' ἀνάγκην περιορίζεται ἐν στενοτάτῃ ἐνεργείας σφαίρᾳ. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐσκέφθη νὰ δημιουργήσῃ ἴδιον κόσμον. *Εἷς οὐδείς.* Τὸ δόγμα τοῦτο ἀπορρέει ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τῶν ἀτελειῶν αὐτῆς. Εἶνε μειονέκτημα, ἀλλ' ἐπίσης καὶ μέγιστον πλεονέκτημα.

Ἡ συνένωσις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, καί, ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ, χώρας μετὰ χώρας, εἶνε ἓν τῶν ἰσχυροτάτων μέσων πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς παραγωγῆς τῶν λαῶν.

Ὅσον καὶ ἂν ἦνε χώρα τις πεπροικισμένη ὑπὸ τῶν δώρων τῆς φύσεως, δὲν ἐπαρκεῖ ἡ παραγωγὴ αὐτῆς εἰς πλήρη θεραπείαν τῶν χρειῶν τῶν κατοίκων. Ὁ καταμερισμὸς τῶν προϊόντων τῆς φύσεως ποικίλλει κατὰ χώρας, δὲν ἐπιτυγχάνεται δ' εὐχερῶς ἡ παντοία παραγωγή. Χῶραί τινες παράγουσι σῖτον, ἕτεραι οἶνον, ἔλαιον καὶ καθεξῆς· εὐμοιροῦσιν ἀνθράκων, σιδήρου, χρυσοῦ, ἀργύρου· τὰ δάση χωρῶν τινων προσφέρουσι ξυλείαν πρὸς οἰκοδομήν. Ἄλλαι εἶνε πρόσφοροι πρὸς κτηνοτροφίαν.

Ἡ φύσις, πολλαπλασιάζουσα τὰ δῶρα αὐτῆς, διήρεσεν αὐτὰ μεταξὺ χωρῶν καὶ ἀνθρώπων, καταστήσασα δ' αὐτοὺς χρειῶν ἐπιδεκτικούς, ἐξηνάγκασε πρὸς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς τούτων θεραπείας. Ἐν τῇ ποικι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λίᾳ ταύτῃ καὶ ταῖς ἀντιθέσεσι κεῖται ἡ ἁρμονία, ὁ σύνδεσμος τῶν ἀντιθέσεων, ἡ ἐπίτευξις τῆς καθολικῆς εὐημερίας.

Ἡ ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ παραγωγὴ ἔν τισι μὲν εἶνε ἐπαρκὴς συνήθως πρὸς τὰς χρείας τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἔν τισι δὲ πλεονάζει, ἔτι μάλλον πολλαπλασιαζομένη διὰ τῆς ἐργασίας, ἥτις ἀποβλέπουσα τὸ πρῶτον εἰς τὴν θεραπείαν τῶν χρειῶν, αὐξάνεται ἀκολούθως ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς τῶν οἰκείων προϊόντων ἀνταλλαγῆς πρὸς ξένα, ὧν ἡ χρησιμότης ἀποκαλύπτεται τῷ ἀνθρώπῳ προϊόντος τοῦ βίου.

Χώρα, παράγουσα σῖτον πλεοναζοντα, ἀνταλλάσσει τὸ ὑπερβάλλον διὰ τοῦ οἴνου ἢ τοῦ ἐλαίου. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ἔννοια τῆς ἀνταλλαγῆς, ἀλλ' ἅμα καὶ ἡ τῆς παραγωγῆς αὔξησις. Χώρα ἐπίσης, παράγουσα ὡς πλεῖστα προϊόντα καὶ ἀνταλλάσσουσα αὐτά, δημιουργεῖ δύναμιν, οὐ μόνον οἰκονομικήν, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴν καὶ πολιτικήν.

Ἡ ἐλαχίστη ἔρευνα τῶν συνθηκῶν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ ἀποκαλύπτει, ὅτι αὕτη κεῖται ἐν τῇ δυνάμει τῆς παραγωγῆς, ἥτις πάλιν σχετίζεται πρὸς τὴν ἐπέκτασιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς συγκοινωνίας. Ἐν ᾗ χώρᾳ βρίθουσιν αἱ ὁδοὶ καὶ τὰ μέσα τῆς λαϊκῆς κυκλοφορίας, ἀδιστάκτως ἐπέρχεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ παραγωγὴ δύναται νὰ λογισθῇ κατ' εὐθεῖαν ἀναλογίαν πρὸς τὴν συγκοινωνίαν. Καθ' ὅσον ἡ παραγωγὴ ἀναπτύσσεται, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ χρεία αὐτῆς ἐπιβάλλεται. Αὕτη τρέφει ἐκείνην· καὶ ἀντιστρόφως. Μείωσις τῆς παραγωγῆς κατ' ἀνάγκην ἐπιφέρει τὴν μείωσιν τῆς συγκοινωνίας, καθισταμένης ἀχρήστου.

Πλεῖστα προϊόντα τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης οὐδεμίαν θὰ εἶχον χρησιμότητα, ἄρα ἀξίαν, ἄνευ τῆς συγκοινωνίας. Αὕτη κατέστη σήμερον ἡ τεραστία *πτερόεσσα ἅμαξα* τοῦ πολιτισμοῦ, μεταφέρουσα πανταχοῦ τοῦ κόσμου ἀνθρώπους καὶ πράγματα, ἰδέας καὶ προϊόντα, διασκορπίζουσα τὸ φῶς τῆς ἐξημερώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ σχέσεις τῶν λαῶν ἀναπτύσσονται, συσφίγγονται οἱ δεσμοὶ αὐτῶν, πολλαπλασιάζεται ἡ δύναμις. Ἡ ἀνθρωπότης, ἀπὸ ἐξηρθρωμένου ὀργανισμοῦ, καθίσταται ἐνιαία. Ὅ τι δὲν κατώρθωσεν ἀπὸ αἰώνων ἡ διδασκαλία τοσούτων θρησκευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν συστημάτων, κηρυττόντων τὴν ἑνότητα καὶ τὴν ἀλληλεγγύην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐπετεύχθη διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ. Τὸ σύριγμα τῆς ἀτμομηχανῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰσδύει νῦν βαθύτερον εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων, παρ' ὅσον εἰσέδυεν ἄλλοτε τὸ εὐγλωττότατον τῶν κηρυγμάτων τῆς ἀδελφότητος.

Διὰ τῆς συγκοινωνίας ὁ ἄνθρωπος *γενικεύεται*· δὲν ἀνήκει μόνον εἰς μίαν χώραν, εἰς μίαν φυλήν. Αὐθημερὸν μεταβαίνει εἰς ξένην αὐτῷ χώραν· ἔχει πολλὰ νὰ διδαχθῇ παρ' αὐτῆς· ἀναγνωρίζει παρ' ἄλλοις λαοῖς ταὐτότητα ἰδεῶν, φρονημάτων· εὑρίσκει φίλους καὶ οὐχὶ ἐχθρούς. Οὕτως αἱ ἐθνικαὶ ἀντιπάθειαι αἴρονται σὺν τῷ χρόνῳ, ἀποκαθίστανται δὲ κοινότης ἰδεῶν, συμφερόντων, ἐργασίας, παραγωγῆς. Ὁ ἀτμὸς μεταφέρει ἐν ἀκαρεῖ πανταχοῦ πᾶσαν νέαν ἰδέαν ἢ ἀνακάλυψιν, ἀλλ' ἐπίσης συντελεῖ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος εἰς τὴν διανομὴν τῶν προϊόντων, τοῦ πλούτου.

Ἡ Συγκοινωνία ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἐκπαλαι κατενόησεν ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν σημασίαν τῆς συγκοινωνίας. Ἀκαταπαυστος ἀνησυχία καὶ ἐνέργεια ὠθεῖ αὐτὸν πρὸς τὴν μεταλλαγήν· ζητεῖ πανταχοῦ τὰ μέσα μείζονος εὐημερίας. Ὑπάρχει τι τὸ παγκόσμιον ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ, ὅπερ ρέπει ὁσημέραι νὰ πραγματώσῃ.

Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται τὸ πρῶτον διὰ τῶν ποδῶν, τὰ δὲ προϊόντα μεταφέρονται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐπὶ τοῦ σώματος. Οὕτως ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ὑποζύγιον. Ἀλλά, καθ' ὅσον κατισχύει τῶν φυσικῶν δυνάμεων, κατὰ τοσοῦτον νοεῖ, ὅτι δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν ἄλογον κόσμον· πρὸς τοῦτο μεταχειρίζεται τὰ θηρία, ἅτινα τιθασσεύει, εἶτα δὲ τὸ ἔδαφος τῆς γῆς, τὸν ποταμὸν ἢ τὴν θάλασσαν. Μεταβαίνει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, μεταφέρων ἑαυτὸν ἢ τὰ προϊόντα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐργασίας ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ὄνου, τοῦ ἵππου, τῆς καμήλου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Ὁ ἄνθρωπος σὺν τῷ χρόνῳ καθίσταται τεχνικώτερος· ἐφευρίσκει τὴν ἅμαξαν, διὰ τοῦ συστήματος τῶν τροχῶν αὐξάνει τὴν μεταγωγικὴν δύναμιν τῶν ζώων κατὰ βάρος καὶ ταχύτητα. Πρὸς τοῦτο δ' ἀναγκάζεται νὰ ἰσοπεδώσῃ τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ μέλλει νὰ διέλθῃ ἡ ἅμαξα.

Διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἐπίσης ὁδοῦ ἡ συγκοινωνία λαμβάνει ποικίλας μεταβολὰς καὶ βελτιώσεις. Ἄρχεται ἡ μετάβασις τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἡ μεταφορὰ τῶν προϊόντων αὐτῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τῶν ἐμπορευμάτων, τὸ πρῶτον διὰ πλοίων, ἐλαυνομένων ὑπὸ τῆς κώπης τῇ συνδρομῇ τῆς ἀνθρωπίνης χειρός, εἶτα διὰ τοῦ ἱστίου, ἀντικαθιστάντος τὴν κώπην καὶ σήμερον διὰ τοῦ ἀτμοῦ, ἐπενεγκόντος ἐπανάστασιν ἐν τῇ διὰ τοῦ ὕδατος συγκοινωνίᾳ.

Ὁ ἀτμὸς ἐν τῇ συγκοινωνίᾳ εἶνε ἓν τῶν μεγίστων γεγονότων τῆς ἱστορίας. Δι' αὐτοῦ ἐπῆλθεν ἐλάττωσις τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐπίσης τοῦ ποσοῦ τῆς ἐργασίας καὶ τῶν δαπανῶν τῆς μεταφορᾶς. Ἄλλοτε ἡ μεταφορικὴ ἐργασία ἦτο σωματικὴ καὶ τὰ μάλα ἐπίπονος. Σήμερον ὁ ἄνθρωπος ἥκιστα καταπονεῖται. Ἡ δύναμις τοῦ ἀτμοῦ, δι' ἧς προκαλεῖται ἡ κίνησις τῶν σωμάτων, ἐλαχίστην ἔχει ἀνάγκην τῆς σωματικῆς ἐνεργείας τῶν ἀνθρώπων.

Παρατηρητέον, ὅτι ἡ συγκοινωνία ἐγένετο ἔκπαλαι καὶ ὄργανον πολιτικῆς ἐνεργείας. Ἡ Ρώμη διὰ τῶν ὁπλων ὑπέταξε τὴν Οἰκουμένην, ἀλλὰ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς δύναμιν ἐχρησιμοποίησε διὰ θαυμασίου συστήματος ὁδῶν, ὧν μέχρι τῆς σήμερον καταφαίνονται τὰ ἴχνη. Τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη ἐφαρμόζουσι κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν τὴν πολιτικὴν ταύτην.

Τρόποι Συγκοινωνίας.

Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Ἡ κατὰ ξηρὰν συγκοινωνία εἶνε ἡ ἀρχαιοτέρα. Τὰ δὲ εἴδη αὐτῆς εἶνε τὰ ἑπόμενα:

1) *Κοιναὶ ὁδοί*. Τὸ ἔδαφος κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δὲν παρεῖχεν εὐχερῶς τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας. Μόλις κατωρθοῦτο αὕτη διὰ τοῦ φορτηγοῦ ζῴου (ὄνου, ἡμιόνου, καμήλου κτλ.) Ἀλλὰ βαθμηδὸν κατενοήθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκκαθάρσεως καὶ ἰσοπεδώσεως τοῦ ἐδάφους, ἐφευρέθη δὲ ὁ τροχὸς καὶ σὺν αὐτῷ ἡ ἅμαξα. Ὅσον ἀτελῶς καὶ ἂν ἦτο αὕτη κατεσκευασμένη, ἠδύνατο νὰ φέρῃ μείζονα βάρη ἢ τὰ νῶτα τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν ζῴων. Παρατηρητέον ὅτι, καθ' ὅσον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους εἶνε στερεωτέρα, κατὰ τοσοῦτον εἶνε ἰσχυροτέρα ἡ κίνησις τῆς ἁμάξης, εὐχερῶς μεταφερούσης τὰ ἐπ' αὐτῆς βάρη.

Ἡ ὁδὸς προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας τῇ συγκοινωνίᾳ. Κυβερνήσεις, προνοοῦσαι περὶ κατασκευῆς τοιούτων, ἐθεωρήθησαν πάντοτε εὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εργετικαί. Αἱ δι' αὐτὰς ἀπαιτούμεναι δαπάναι δὲν ρίπτονται μάτην εἰς τὸ ἔδαφος· ἥ τε παραγωγὴ καὶ ἡ κατανάλωσις, ὁ πλοῦτος, πολλαπλασιάζονται.

Ἡ κατασκευὴ τῶν τοιούτων ὁδῶν συγκοινωνίας μαρτυρεῖ τὴν δραστηριότητα τῶν λαῶν καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν μέριμναν τῶν κυβερνήσεων. Δὲν ὑπάρχει σήμερον χώρα πεπολιτισμένη, μὴ δαπανῶσα ἐτησίως μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διὰ τῶν ὁδῶν συγκοινωνίας.

Αἱ ὁδοὶ διαιροῦνται συνήθως εἰς *δημοτικάς*, *ἐπαρχιακὰς* καὶ *ἐθνικάς*, καθ' ὅσον διὰ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ἐξυπηρετοῦνται τὰ συμφέροντα καὶ αἱ χρεῖαι τῶν δήμων, τῶν ἐπαρχιῶν, ἢ τοῦ τόπου ὁλοκλήρου. Ἑκάστη τούτων ἔχει ἰδίων χαρακτῆρα καὶ ἰδίαν ἀποστολήν.

2) *Σιδηρόδρομοι*. Τὰ κατ' αὐτοὺς εἶνε ἄξια εἰδικωτέρας καὶ εὐρυτέρας ἐρεύνης καὶ μελέτης.

Οἱ σιδηρόδρομοι εἶνε δημιούργημα τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἀλλὰ τὰ ἐξ αὐτῶν ἀποτελέσματα, ἠθικά, πολιτικά, οἰκονομικά, εἶνε τοσοῦτον μεγάλα, ὥστε ὑπερέβαλον πᾶν ἄλλο σύστημα συγκοινωνίας.

Ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις αἱ σιδηραῖ ὁδοὶ ἀποτελοῦσι σήμερον τὴν κυρίαν βάσιν τῆς τε ἐπιτοπίου καὶ τῆς διεθνοῦς συγκοινωνίας. Αἱ λοιπαὶ κατὰ ξηράν, ποταμόν, ἢ θάλασσαν ὁδοὶ εἶνε παρακόλουθοι τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Ἄπειρα εἶνε τὰ ἐξ αὐτῆς πλεονεκτήματα. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου πολλαπλασιάζεται. Οὕτως οἱ σιδηρόδρομοι συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν, εἰς τὴν οἰκονομικὴν παραγωγὴν καὶ κατανάλωσιν, εἰς τὴν ταχεῖαν ἐπικοινωνίαν τῶν διεθνῶν ἰδεῶν, εἰς μείζονα σύμπραξιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον τῆς προόδου.

Ἐν διαστήματι τριῶν ἡμερῶν μεταβαίνει τις σήμερον ἀπὸ Παρισίων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν ᾧ ἄλλοτε μῆνες ἀπητοῦντο πρὸς τοῦτο. Σπανιώτατα διακόπτεται ἡ συγκοινωνία. Ὁ ταξειδιώτης ἔχει πάσας τὰς ἀνέσεις τοῦ οἴκου ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σιδηροδρόμου (τράπεζαν, κλίνην, γραφεῖον, σφαιριστήριον, ζατρίκιον, ἀναγνωστήριον κτλ.) Ἀδιαφορεῖ, ἂν ἔξω πίπτει χιών, ἢ μαίνεται ἡ καταιγίς.

Τὰ τρόφιμα, χρειώδη ἢ ἀπολαυστικά, μεταφέρονται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετὰ ταχύτητος ἀτμοῦ. Μεγάλη διεξάγεται ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων τῶν διαφόρων κλιμάτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀναπτύσσεται ἐπίσης ὁ πόθος τῶν ταξειδίων ἡ ἐξ αὐτῶν εὐχαρίστησις καὶ διδασκαλία. Μυριάδες περιηγητῶν διατρέχουσι τὸν κόσμον, σπουδάζοντες ἢ ἄνεσιν ζητοῦντες. Οἱ λόγῳ ὑγιείας μὴ δυνάμενοι νὰ ζήσωσιν εἰς ψυχρὰ κλίματα κατέρχονται εἰς εὐκραέστερα, παντοῦ, ὅπου ἡ φύσις, ἡ τέχνη καὶ ἡ ἱστορία προκαλοῦσι τὸν θαυμασμόν. Ἡ ἀνθρωπότης λαμβάνει κοσμοπολιτικώτερον χαρακτῆρα· χῶραί τινες καθίστανται *διεθνεῖς*. Πάντα ταῦτα ὀφείλονται εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀτμοῦ.

Οἱ σιδηρόδρομοι εἶνε *πλατεῖς* ἢ *στενοί*, ὄντος τοῦ πλάτους αὐτῶν μείζονος ἢ ἐλάσσονος συνήθως ἑνὸς μέτρου.

Ἡ πρώτη κατηγορία προσήκει ἰδίᾳ χώραις πολυανθρώποις ἢ ἐχούσαις μεγάλην κίνησιν ἀνθρώπων καὶ μεταφορὰν ἐμπορευμάτων. Ἀλλ' ἀπαιτοῦνται πολλαὶ δαπάναι πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν καὶ συντήρησιν· τούτου δ' ἕνεκα δὲν δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐν πτωχαῖς ἢ ὀλιγανθρώποις χώραις, αἵτινες δύνανται νὰ ἐξοικονομηθῶσι καὶ διὰ στενοῦ σιδηροδρόμου, ἀπαιτοῦντος ὀλιγωτέρας δαπάνας. Οὐχ ἧττον ἐνίοτε προνοητικαὶ κυβερνήσεις δύνανται νὰ προβῶσιν εἰς κατασκευὴν πλατέων σιδηροδρόμων, ἐν ᾗ περιπτώσει προβλέπεται ταχεῖα ἐν τῷ μέλλοντι ἀνάπτυξις τῆς συγκοινωνίας καὶ αὔξησις τῶν πόρων αὐτῶν. Μέσον τι ὅμως σύστημα σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας τυγχάνει τὸ πάντων προσφορώτατον.

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ αἰῶνος τούτου τὰ δημόσια οἰκονομικὰ χωρῶν τινῶν ὑπέστησαν καταστροφάς, ἕνεκα τῆς κατασκευῆς τῶν δημοσίων αὐτῶν ἔργων, ἰδίᾳ δὲ σιδηροδρόμων, μὴ δυναμένων, ἕνεκα ἐλλείψεως πληθυσμοῦ καὶ προϊόντων, ν' ἀποδώσωσι τοὺς τόκους τῶν δαπανῶν τῆς κατασκευῆς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ σιδηρόδρομος καθίσταται ἀντικείμενον πολυτελείας μᾶλλον ἢ χρησιμότητος.

Ἡ κατασκευὴ σιδηρᾶς ὁδοῦ δὲν εἶνε εὐχερὲς χρῆμα· ἀπαιτεῖται μεγάλη δαπάνη, ἐπιστημονικὴ δὲ καὶ τεχνικὴ δεξιότης. Δέον νὰ διατρηθῶσιν ὄρη, νὰ ζευχθῶσι ποταμοί, νὰ κατασκευασθῶσι τεχνικὰ ἔργα. Ἡ σιδηρᾶ ὁδὸς θὰ διέλθῃ διὰ ξένων ἰδιοκτησιῶν· θὰ ἔλθῃ εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν ὁμοίων ἄλλων χωρῶν. Ἡ κατασκευὴ ἄρα καὶ χρησιμοποίησις τοιαύτης ὁδοῦ ἀφορᾷ οὐ μόνον εἰς τὰς οἰκονομικάς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς χώρας τινὸς σχέσεις. Τού-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

του ἕνεκα ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν ὁδῶν τούτων λειτουργοῦσι κανόνες, ἀναγεγραμμένοι ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τῶν νεωτέρων πολιτειῶν.

Ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις σιδηρᾶς ὁδοῦ εἶνε ἀντικείμενον δημοσίας τάξεως, εὐρυτέρου κοινωνικοῦ συμφέροντος. Δὲν δύναται ἄρα ν' ἀφεθῇ πλήρης πρὸς λειτουργίαν αὐτοῦ ἐλευθερία. Μεγάλα συμφέροντα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς εὐστόχου κατασκευῆς καὶ ἐκμεταλλεύσεως τοιούτων ὁδῶν. Τούτου ἕνεκα ἡ πολιτεία καθῆκον ἔχει νὰ ἐποπτεύῃ διηνεκῶς τὰ κατ' αὐτάς.

Ἡ κατασκευὴ σιδηρᾶς ὁδοῦ σπανίως ἐκτελεῖται ὑφ' ἑνὸς ἀτόμου, ὅσον καὶ ἂν διαθέτῃ μεγάλα κεφάλαια. Οἱοσδήποτε ἐπιχειρηματίας δὲν διακυβεύει τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ὑπὲρ ἔργου, μὴ ὑποσχομένου πάντοτε ν' ἀποδώσῃ ἀμέσως καὶ ἀσφαλῶς τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως. Συνήθως ἀναλαμβάνει αὐτὸ ἀνώνυμος ἑταιρεία. Ἐρευνᾶται πρότερον τὸ ἔδαφος τῆς χώρας, ἐν ᾗ μέλλει νὰ διέλθῃ ἡ σιδηρᾶ ὁδός, ἀπὸ ποικίλης ἀπόψεως, ἐδαφικῆς, οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς, εἶτα ζητεῖται ἄδεια τῆς κυβερνήσεως, ἐξεταζούσης καὶ ταύτης προσηκόντως διὰ τῶν οἰκείων μηχανικῶν. Παρέχει ἡ κυβέρνησις πολλὰς ἀτελείας τῇ ἐπιχειρήσει, ἐνίοτε ἀποζημιώσεις κατὰ χιλιόμετρον, ὑπόσχεται δ' ἐπίσης, ὅτι δὲν θέλει χορηγήσῃ ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον τὴν κατασκευὴν παραλλήλου ὁδοῦ εἰς ἄλλην ἐπιχείρησιν, μὴ ἐκ τοιούτου ἀνταγωνισμοῦ ἐπέλθῃ οἰκονομικὴ ζημία. Ἡ κυβέρνησις, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, ὁρίζει τὰς βάσεις τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἔργου, τὰς ἀποζημιώσεις πρὸς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν γαιῶν, δι' ὧν θὰ διέλθῃ ἡ σιδηρᾶ ὁδός. Λύται ἀποζημιοῦνται καταλαμβανόμεναι λόγῳ δημοσίας ἀνάγκης. Πολλαὶ ἄλλαι ἐπίσης λεπτομέρειαι κανονίζονται μεταξὺ κυβερνήσεως καὶ ἐπιχειρήσεως, σχετικαὶ πρὸς τὴν κρείττονα εὐδοκίμησιν τοῦ ἔργου.

Ὁρίζεται ὁ χρόνος τῆς ἐκμεταλλεύσεως, μὴ ὑπερβαίνων συνήθως αἰῶνα. Μετὰ ταῦτα ἡ ἐπιχείρησις καθίσταται κτῆμα τοῦ δημοσίου. Οὐχ ἧττον δύναται καὶ ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐξαγορασθῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ προσηκούσῃ ἀποζημιώσει.

Ὁρίζεται ἐπίσης ἡ διατίμησις τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων ἀναλόγως τῶν δαπανῶν τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς συντηρήσεως.

Κατ' ἀληθῆ οἰκονομικὸν κανόνα, ἡ κατασκευὴ σιδηρᾶς ὁδοῦ προσ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ήκει κατ' ἐξοχὴν ἰδιωτικῇ ἐπιχειρήσει. Πολλὰ καὶ ποικίλα εἶνε τὰ ἐκ τούτου πλεονεκτήματα.

Πρῶτον ἡ *δαπάνη*. Εἶνε ἀποδεδειγμένον, ὅτι αἱ ὑπὸ ἰδιωτῶν διεξαγόμεναι ἐπιχειρήσεις διεξάγονται ὀλιγοδαπανώτερον ἢ ὑπὸ τοῦ δημοσίου, τῶν μὲν πρώτων ὄντων φειδωλῶν, τουναντίον δὲ τοῦ δευτέρου καθ' ἑκάστην ἀποδεικνυμένου ἀδεξίου διαχειριστοῦ.

Δεύτερον πλεονέκτημα εἶνε ἡ *εὐθύνη*. Ἡ ἰδιωτικὴ ἐνέργεια ὑφίσταται ἔλεγχον, ἐνῷ ἡ τοῦ δημοσίου καὶ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ διεκφεύγει συνήθως αὐτόν, ὅσον καὶ ἂν ἦνε ἡ δημοσία διοίκησις προσηκόντως ὠργανωμένη καὶ ἐρρυθμισμένη.

Ἕτερον πλεονέκτημα παρίσταται, τὸ ἐκ τῆς *διευθύνσεως*. Ἡ κυβέρνησις, διεξάγουσα παντοίας κοινωνικὰς λειτουργίας, δὲν ἐπαρκεῖ εἰς πάντα· ἡ οἰκονομικὴ δρᾶσις δὲν προσήκει αὐτῇ· ἀποτέλεσμα δ' ἔσται ἡ ἐκμηδένισις τοῦ ἀτόμου. Ὅσον καὶ ἂν ἦνε κοσμίως συντεταγμένη ἡ πολιτεία, ἡ διοικητικὴ αὐτῆς ἐνέργεια ἐν ἰδιωτικαῖς ὑποθέσεσι προκαλεῖ ὀλέθρια οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα.

Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ συστήματος τῶν δημοσίων σιδηροδρόμων ἐπικαλοῦνται τὸ ἐπιχείρημα τῆς κοινωνικῆς τάξεως, τῶν πολιτικῶν ἐν γένει καὶ στρατιωτικῶν συμφερόντων τῆς χώρας. Ἀμφισβητήσιμον τοῦτο. Οὐδεμία κυβέρνησις παραχωρεῖ εὐχερῶς καὶ ἀμελετήτως τὴν κατασκευὴν καὶ ἐκμεταλλευσιν σιδηρᾶς ὁδοῦ εἰς ξένους. Ἀλλ' οἱοιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν οὗτοι, ἐξασκουμένης ἐπ' αὐτῶν διηνεκοῦς ἐποπτείας διὰ τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως, οὐδεὶς ὑφίσταται κίνδυνος ἐξ ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν.

Ἡ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐκμετάλλευσις τῶν σιδηρῶν ὁδῶν, ἰδίᾳ δὲ ἐν *ἐκλογικαῖς* πολιτείαις, παρίστησι πολλάκις λυπηρὸν θέαμα. Αἱ θέσεις παρέχονται εἰς ἀδεξίους ὀπαδούς τοῦ κρατοῦντος συστήματος. Σπατάλη περὶ τὴν διοίκησιν· κομματικὴ πίεσις καὶ καταχρήσεις. Ἡ κυβέρνησις εὑρίσκει πλείονα μέσα διαφθορᾶς πολιτικῆς, ὡσεὶ μὴ ἤρκει αὐτῇ ἡ παροχὴ τῶν δημοσίων θέσεων. Καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Ἡ σιδηροδρομικὴ νομοθεσία εἶνε μία τῶν σπουδαιοτάτων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Τούτου δ' ἕνεκα δέον νὰ καταβληθῇ μεγάλη προσοχὴ περὶ τὴν σύνταξιν αὐτῆς. Ἐξαρτῶνται οὐ μόνον οἰκονομικὰ συμφέροντα χώρας τινός, ἀλλὰ καὶ κοινωνικά, καὶ πολιτικά, καὶ διεθνῆ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐπὶ τοῦ ὕδατος Συγκοινωνία.

1) *Πλωταὶ ὁδοί.* Ἡ ἐπι τοῦ ὕδατος συγκοινωνία, τῆς *βαδιξούσης* ὁδοῦ, ὡς ἔλεγεν ὁ Pascal, διεξάγεται ἀπὸ παλαιτάτου καιροῦ. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε οἰκονομικώτερον, οὐχ ἧττον παρουσιάζει καὶ δυσχερείας. Οἱ ποταμοὶ ὑφίστανται πολλαχοῦ τὴν ἐπίδρασιν τῶν φυσικῶν περιπετειῶν, βροχῶν, διαλύσεως χιόνων· τὸ ὕδωρ αὐτῶν αὐξομειοῦται, στειρεύουσιν ἢ ὑπερεκχειλίζουσιν. Οἱ ποταμοὶ ἔχουσιν ἄφθονον ὕδωρ τὸν χειμῶνα, ὁπότε ἡ συγκοινωνία εἶνε περιωρισμένη, ὀλιγώτερον δὲ τὸ θέρος, ὁπότε εἶνε συχνοτέρα. Ἐπίσης εἶνε εὐχερὴς μὲν ἡ κατάβασις τῆς νηὸς ἐν τῷ ποταμῷ, δυσχερὴς δὲ ἡ ἀνάβασις, μάλιστα πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀτμοῦ, οὗ ἡ κινητήριος δύναμις ἐξουδετεροῖ σήμερον τὴν δύναμιν τοῦ ρεύματος. Οἱ ποταμοὶ διὰ τὰς εὐκολίας, ἃς παρέχουσιν εἰς τὴν συγκοινωνίαν, τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἐνωρὶς κατέστησαν κέντρα ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ καὶ οἰκονομικῆς δράσεως. Πλείονες τῆς μιᾶς χῶραι ἐβάσισαν τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐπὶ ποταμοῦ. Αἱ πλεῖσται δὲ καὶ αἱ μέγισται τῶν πρωτευουσῶν τοῦ τε παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου ἐκτίσθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν.

Εἰς τὸν ποταμὸν Νεῖλον ὀφείλει ἡ Αἴγυπτος τὴν θαυμασίαν τοῦ ἐδάφους αὐτῆς εὐφορίαν καὶ τὴν λοιπὴν οἰκονομικὴν δύναμιν.

Αἱ διώρυγες ἀποτελοῦσι τεχνητοὺς ποταμούς, οὓς κατεσκεύασεν ἡ χεὶρ τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις πλεονεκτοῦσι τῶν ποταμῶν. Ἐλλείπουσιν ἀπ' αὐτῶν τὰ ἰσχυρὰ ρεύματα, αἱ συχναὶ αὐξομειώσεις τοῦ ὕδατος, αἱ τοσοῦτον ἐπισφαλῆ καθιστᾶσαι τὴν διὰ τῶν ποταμῶν ναυσιπλοΐαν. Ὀλίγη ποσότης ὕδατος ἀρκεῖ πρὸς συντήρησιν διώρυγος, ἐνῷ αὕτη θὰ ἦτο ἀνεπαρκὴς διὰ τὸν ποταμόν.

Τῶν διωρύγων ἐν τούτοις πήγνυται εὐκόλως ἐν καιρῷ χειμῶνος τὸ ὕδωρ. Εἶνε ἄρα ἀκατάλληλοι μὲν διὰ ψυχράς, χρήσιμοι δὲ δι' εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας.

Ἡ ἐπὶ τοῦ ὕδατος συγκοινωνία προκόπτει ἰδίᾳ ἐν τῇ θαλάσσῃ. Αὕτη εἶνε τὸ πρώτιστον ὄργανον τῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν καὶ κοινωνικῆς συναλλαγῆς. Οὐδεμία ἄλλη φυσικὴ δύναμις συνετέλεσε τοσοῦτον εἰς τὸν πολιτισμόν, ὅσον ἡ θάλασσα. Ἤδη μάλιστα διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ ἀτμοῦ ἡ ἀτμήρης ναυτιλία προσφέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρει εἰς τὰς οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς συναλλαγὰς τῶν λαῶν τὰς αὐτὰς ὑπηρεσίας, ἃς κατὰ ξηρὰν ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία.

Ταχυδρομικὴ καὶ Τηλεγραφικὴ Συγκοινωνία.

Σπουδαιοτάτην ἀποστολὴν ἐκπροσωπεῖ καὶ κοινοτάτην μεταξὺ τῶν λαῶν λειτουργίαν διεξάγει ἡ διὰ τῶν ταχυδρομείων, τηλεγράφων καὶ τηλεφώνων συγκοινωνία. Ἀναμφισβητήτως δὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς τριπλῆς ταύτης ἐπικοινωνίας τυγχάνουσιν ὄντα οὐ μόνον ἠθικὰ καὶ κοινωνικά, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικὰ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

Τὸ ταχυδρομεῖον δὲν εἶνε ἐφεύρεσις τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Λειτουργεῖ ἐν τῇ ἐπικοινωνίᾳ τῶν λαῶν ἀπὸ τῆς παλαιτάτης ἀρχαιότητος. Πάντες οἱ λαοί, ἐν οἱᾳδήποτε καὶ ἂν διετέλουν καταστάσει, κατενόησαν ἐνωρὶς τὴν κοινωνικὴν ἀνάγκην καὶ τὴν οἰκονομικὴν σημασίαν τοῦ ταχυδρομείου. Οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Πέρσαι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Μεξικανοί, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ρωμαῖοι καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ νεώτεροι λαοί, ἀνέπτυξαν ἔκπαλαι, ἐν ταῖς ἐπιχωρίοις ἢ ταῖς διεθνέσι σχέσεσιν αὐτῶν, τὸν θεσμὸν τῆς ταχυδρομικῆς συγκοινωνίας.

Κυρίως εἰπεῖν, ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ συστάσει τὸ ταχυδρομεῖον ἐχρησίμευεν ὡς ὄργανον τῆς πολιτικῆς τῶν πρώτων κυβερνήσεων, αἰσθανομένων τὴν ἀνάγκην νὰ μεταβιβάζωσι διαταγὰς καὶ νὰ λαμβάνωσι πληροφορίας περὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ συμβαινόντων. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ αἱ ὑπηρεσίαι τῶν ταχυδρομείων ἐπεξετάθησαν ἀπὸ τῶν κυβερνητικῶν, τῶν δημοσίων, καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ συμφέροντα.

Ὑποχωροῦντος τοῦ μέσου αἰῶνος, φωτιζομένων καὶ γραμματιζομένων τῶν λαῶν, μανθανόντων γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἡ ταχυδρομικὴ συγκοινωνία ἤρξατο ἐπὶ μᾶλλον εὐρυνομένη, ἐξασκουμένη ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων. Βραδύτερον κατενοήθη καὶ ἡ δημοσιονομικὴ αὐτῆς σημασία ἐν Γαλλίᾳ τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ ὑπουργοῦ Sully· εἶτα ἀπεμιμήθησαν αὐτὴν καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων.

Ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία ὑπὸ τίνων δέον νὰ ἐξασκῆται; ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, ἢ ὑπὸ ἰδιωτῶν, ἀναλαμβανόντων αὐτὴν ὑπό τινας ἐγγυήσεις;

Πολλὰ δύνανται νὰ ῥηθῶσι περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Οὐχ ἧττον ἡ πεῖρα διδάσκει, ὅτι ὅσον καὶ ἂν ἀπεχθάνηταί τις τὰ κυβερνη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τικὰ μονοπώλια, ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ ταχυδρομείου συμφορώτερον εἶνε διά τε τὰ δημόσια καὶ τὰ ἰδιωτικὰ συμφέροντα ν' ἀνατεθῇ αὕτη, τό γε νῦν ἔχον, τῇ πολιτείᾳ.

Πλεῖστα συμφέροντα σχετίζονται ἐν τούτῳ. Τὸ ταχυδρομεῖον εἶνε ὁ ἀγωγός, δι' οὗ διέρχονται ἄπειρα ἠθικά, κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ συμφέροντα πάντων συλλήβδην τῶν λαῶν. Τοιαύτη δὲ λειτουργία αὐτῆς δέον νὰ διατελῇ ἐξησφαλισμένη ὑπὸ τῆς πολιτείας.

Σήμερον ἡ ταχυδρομικὴ συγκοινωνία, δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι εἶνε σχεδὸν *παγκόσμιος*. Τὰ κατ' αὐτὴν διέπουσι κοιναὶ κανόνες, ἀνεγνωρισμένοι διὰ διεθνῶν μεταξὺ πασῶν τῶν πολιτειῶν συμβάσεων. Πρὸς τοῦτο δ' ἀπετελέσθη πρό τινων ἐτῶν ὁ λεγόμενος *παγκόσμιος ταχυδρομικὸς σύνδεσμος*, οὗ τὸ κεντρικὸν γραφεῖον λειτουργεῖ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς ἑλβετικῆς Συμπολιτείας.

Παραπλήσιον τῷ τῶν ταχυδρομείων σκοπὸν ἐπιδιώκει ἡ τηλεγραφικὴ καὶ τηλεφωνικὴ συγκοινωνία. Ὀφείλεται τοῦτο εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἥτις ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἐξεμηδένισε σήμερον τὰς ἀποστάσεις. Ὅπως αἱ ἐφαρμογαὶ τοῦ ἀτμοῦ, οὕτω καὶ αἱ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἀποτελοῦσιν ἕνα τῶν μεγίστων θριάμβων τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος, τὴν νίκην τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης.

Καὶ ἐν μὲν τῇ τηλεγραφικῇ συγκοινωνίᾳ, ἥτις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, δὲν εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν εὕρημα τῶν νεωτέρων καιρῶν, οὐδ' ἐγεννήθη μετὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, διά τινων ἀπὸ κοινοῦ καθωρισμένων σημείων ἐκφράζουσι τὰ διανοήματά των οἱ ἄνθρωποι, ἅτινα μεταβιβάζουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον· ἐν δὲ τῇ τηλεφωνικῇ μεταβιβάζουσιν αὐτὴν τὴν φωνήν, συνδιαλεγόμενοι ἐξ ἀποστάσεως χιλιομέτρων.

Τῇ τοιαύτῃ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ χρησιμοποιήσει δὲν παρέπονται μόνον ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἐπίσης καὶ οἰκονομικά. Ἄλλοτε ἡ ἀνθρωπότης ἐβάδιζε μετὰ τῆς ταχύτητος τῆς καμήλου ἢ τοῦ ἵππου· ἀλλὰ σήμερον *πετᾷ* μετὰ τῆς ταχύτητος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, δι' ὧν μεταδίδονται οὐ μόνον ἐπιστημονικαὶ γνώσεις καὶ ἰδέαι, ἀλλ' ἐπίσης διεξάγεται ἡ οἰκονομικὴ τῶν λαῶν λειτουργία, οὐδενὸς κατ' αὐτῆς προσκόμματος παρεντιθεμένου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

.....

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ ποικίλη πραγμάτωσις τῆς Ἐργασίας.

Ἡ ἀνθρωπίνη ἐργασία, ἡ τέχνη τοῦ βίου, ποικίλως ἐκδηλουμένη καὶ διεξαγομένη ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως αὐτὰ χρησιμοποιοῦσα, ἀποκαθίστησι τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ τοῦ πόθου τῆς κτήσεως καὶ τῆς ἀπολαύσεως, τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως, περὶ ὃ οὐ σμικρὸν ἀσχολεῖται ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Πρὸς τοῦτο παρέχεται πᾶν ὅ τι ἡ φύσις προσφέρει, ἐπιδεκτικὸν δὲ τυγχάνει κατεργασίας καὶ χρησιμοποιήσεως.

Πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν αὐτοῦ, πρὸς παραγωγὴν πλούτου, ὁ ἄνθρωπος κατεργάζεται καὶ ἐκμεταλλεύεται ποικιλοτρόπως τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Πᾶσα αὐτοῦ ἡ ἐνέργεια ἐκδηλοῦται μυριοτρόπως. Τῆς ἐνεργείας δὲ ταύτης πολλαὶ κατηγορίαι δύνανται ν' ἀποτελεσθῶσιν, ἀλλ' αἱ κυριώταται εἶνε αἱ ἀκόλουθοι :

1) *Πρωτόγονος ἐργασία ἢ βιομηχανία*. Εἰς ταύτην ὑπάγονται ἰδίᾳ ἡ *Θήρα*, ἡ *ἁλιεία*, ἡ *μεταλλευτική*.

2) *Γεωργικὴ βιομηχανία* καὶ σὺν αὐτῇ *Κτηνοτροφία* καὶ *Δασονομία*.

3) *Τεχνουργικὴ Βιομηχανία*.

4) *Ἐμπορικὴ βιομηχανία*.

Χρῆσις τῆς λέξεως Βιομηχανία.

Ἐν ταῖς καθ' ἑκάστην συνδιαλέξεσι γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ταύτης, καθ' ἣν περίπτωσιν δηλοῦται ἡ χειροτεχνικὴ ἐργασία, ἡ σκοποῦσα τὴν μεταμόρφωσιν καὶ εἰδοποίησιν τῶν ὑπὸ τῆς φύσεως παρεχομένων προϊόντων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει γίνεται διάκρισις γεωργίας, ἐμπορίας καὶ βιομηχανίας. Ἡ διάκρισις αὕτη ἐξακολουθεῖ κρατοῦσα μέχρι τῆς ὥρας παρὰ τῷ λαῷ, γίνεται δὲ χρῆσις καὶ ἐν τῇ ἐπισήμῳ νομοθεσίᾳ.

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτῆς σημασίᾳ ἡ βιομηχανία εἶνε ἡ ἀνθρωπίνη ἐργασία ἄνευ διακρίσεως εἴδους ἐν τῇ ἀπεριορίστῳ αὐτῆς ἐφαρμογῇ. Βιομηχανία ἄρα καὶ ἐργασία εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συνώνυμα.

Διαφέρουσι κατὰ τοῦτο.

Διὰ μὲν τῆς ἐργασίας ἐκφράζεται ἡ ἁπλῆ καὶ καθαρὰ ἐνέργεια τῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν ἡμῶν δυνάμεων ἐν τῇ εὐρείᾳ αὐτῶν ἐξελίξει, διὰ δὲ τῆς βιομηχανίας δηλοῦται ἡ ἐφαρμογή, ἡ θετικὴ πραγμάτωσις τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἐν τῷ ποικίλῳ αὐτῶν οἰκονομικῷ συνδυασμῷ. Ἡ μὲν ἐργασία ἄρα φέρει γενικώτερον χαρακτῆρα, τοὐναντίον δὲ εἰδικώτερον ἡ βιομηχανία. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην αὕτη περιλαμβάνει τὸ σύνολον τῆς οἰκονομικῆς τοῦ ἀνθρώπου δράσεως. Εἶνε τὸ παγκόσμιον δένδρον, οὗ οἱ κλάδοι συνδέονται δι' ὀργανικῆς ἀλληλουχίας.

Ἡ βιομηχανία ἀντιπαραβάλλεται συνήθως πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν καὶ εὐγενεστέραν θεωρουμένην ἐργασίαν, τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης, τῶν γραμμάτων, καὶ τῆς δημοσίας λειτουργίας ἐκπροσωπουμένην, τὴν πνευματικὴν ἐν γένει ἐργασίαν.

Οὐχ ἧττον ἀμφότεραι αὗται αἱ κατηγορίαι τῆς ἐργασίας, ἥ τε πνευματικὴ καὶ ἡ ὑλική, μετὰ λόγου ἀνάγονται σήμερον εἰς τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα.

Τοῦτο ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς κρείττονος κατανοήσεως τῶν οἰκονομικῶν ὅρων, καθ' οὓς λειτουργεῖ ἡ κοινωνία, ὑπὸ τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης καὶ πολιτείας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Πρωτόγονος Βιομηχανία (Θήρα, ἁλιεία, μεταλλευτική).

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτοῦ βίου ὁ ἄνθρωπος, ἀδυνατῶν ὡς ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν μέσων νὰ καταδαμάσῃ καὶ χρησιμοποιήσῃ τὸν ὑλικὸν κόσμον, περιορίζεται εἰς τὴν ἄμεσον συλλογὴν τῶν ἐναργῶν, τῶν προσκειμένων εἰς τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ προϊόντων τοῦ γηΐνου ἐδάφους. Ταῦτα εἶνε ἐλάχιστα. Ἄνευ πολλοῦ κόπου προχείρως συλλέγει καὶ λαμβάνει αὐτά, πληρῶν τὰς ἐπειγούσας χρείας.

Τοιαῦτα εἶνε οἱ ἄγριοι καρποὶ καὶ τὰ φυτά, τὰ προϊόντα τῆς ἁλιείας καὶ τῆς θήρας, οἱ λίθοι καὶ τὰ προχείρως ἐξαγόμενα μέταλλα· οὕτω θεραπεύει τὴν χρείαν τῆς τροφῆς διὰ τῶν ἀγρίων καρπῶν, διὰ τῶν προϊόντων τῆς θήρας καὶ τῆς ἁλιείας, ἀλλ' ἐπίσης χρησιμοποιεῖ τὸ δέρμα τῶν ζώων, ἄτινα φονεύει πρὸς τροφήν, διὰ τὴν ἐνδυμασίαν αὐτοῦ. Διὰ δὲ τῶν λίθων καὶ τῶν μετάλλων κατασκευάζει στοιχειώδη ἐργαλεῖα, ἐπικουρικὰ τῆς ἐργασίας.

Ἡ τοιαύτη βιομηχανία δὲν ἐξέλιπεν, ἐκλιπόντος τοῦ πρωτογόνου, τοῦ κατὰ φύσιν βίου, μετεμορφώθη καὶ ἐβελτιώθη, πολλαχοῦ καταστᾶσα ἄξιος λόγου κλάδος τῆς ἀνθρωπίνης παραγωγῆς.

Ἡ ἁλιεία σήμερον ἀκμάζει κατά τε ποσὸν καὶ κατὰ ποιόν. Πολλαχοῦ δὲν περιορίζεται πλέον εἰς τὴν ἁπλῆν συλλογὴν τῶν προϊόντων τῆς θαλάσσης, τῶν λιμνῶν ἢ τῶν ποταμῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς τέχνης ἔσχε μεγάλην ἀνάπτυξιν. Ὅπως ἡ ξηρά, καλλιεργεῖται καὶ τὸ ὕδωρ, χρησιμοποιοῦνται αἱ γεννητικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις, οὕτω δὲ τὰ προϊόντα αὐτοῦ πολλαπλασιάζονται. Χῶραί τινες ἀντλοῦσι τὸν πλοῦτον αὐτῶν ἐκ τῆς τοιαύτης παραγωγῆς.

Ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων τροφῶν τοῦ ἀνθρώπου εἶνε οἱ ἰχθῦς, οἱ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κάτοικοι οὗτοι τοῦ ἐναλίου κόσμου, θρεπτικοί, ὑγιεινοί, εὐάρεστοι. Χρησιμοποιοῦνται πρὸς τροφήν, ἅμα τῇ συλλήψει αὐτῶν, ἐπίσης δὲ καὶ διὰ τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατηρήσεως. Παρατίθενται ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦ τε πτωχοῦ καὶ τοῦ πλουσίου ἐν μείζονι μοίρᾳ τῶν χερσαίων ζώων. Ὑπῆρξαν μάλιστα λαοὶ *ἰχθυοφάγοι*. Τὸ ἔλαιον τῶν ἰχθύων χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς.

Ἡ τοιαύτη χρησιμότης τῶν προϊόντων τοῦ ὕδατος κέκτηται μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν οἰκονομίαν παντὸς λαοῦ. Ὑπάρχουσι δὲ χῶραι, ἐν αἷς ἡ ἁλιεία παράγει ὅσα καὶ ἡ γεωργία. Ἀφθονώτερα εἶνε τὰ ζωϊκὰ προϊόντα τῆς θαλάσσης τῶν τῆς ξηρᾶς. Ἐν τούτοις ἡ ἁλιεία αὐτῶν δέον νὰ ἐκτελῆται μετὰ προσοχῆς, ἐπισταμένως. Ἀκαταλλήλως διεξαγομένη δύναται νὰ προκαλέσῃ καταστροφήν· ἐπιβάλλεται ἄρα εἰς τὸ δημόσιον καὶ τοὺς ἰδιώτας ἡ μέριμνα σκοπιμωτέρας ἁλιείας.

Τὰ προϊόντα τῆς θήρας δὲν ἔχουσι σήμερον τὴν αὐτὴν οἰκονομικὴν σημασίαν, ἣν εἶχον ἐν παρελθόντι χρόνῳ. Οὐχ ἧττον ἀποτελοῦσι πολλαχοῦ ἄξιον λόγου κλάδον παραγωγῆς· ὡς ἡ ἁλιεία, οὕτω καὶ ἡ θήρα κανονίζεται συνήθως ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἵνα μὴ ἀκαίρως ἐξασκουμένη, ἐπιδρᾷ ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς παραγωγῆς.

Πρὸς τῇ ἁλιείᾳ καὶ τῇ θήρᾳ ἡ μεταλλευτική, ἡ ἀπὸ τῶν ἐγκάτων τουτέστι τῆς γῆς ἐξαγωγὴ καὶ χρησιμοποίησις τῶν μετάλλων, κατεδείχθη ἐνωρὶς ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων. Τὰ μέταλλα συνετέλεσαν τὰ μάλιστα εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ δὲ βιομηχανία ἐρείδεται κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῆς συμβολῆς αὐτῶν.

Σήμερον ὁ γαιάνθραξ καὶ ὁ σίδηρος κατέστησαν ἐκ τῶν πρωτίστων παραγόντων πάσης οἰκονομικῆς ἐργασίας. Ὑπολογίζεται, ὅτι ὁ πρῶτος δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ ἀκόμη ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας αἰῶνας εἰς τὰς χρείας τῆς ἀνθρωπότητος. Τί γενήσεται μετὰ ταῦτα; Οἱ ἀπαισιόδοξοι ἀνησυχοῦσιν. Ἀλλὰ τίς οἶδεν, ὁπόσαι καὶ ὁποῖαι κινητήριοι δυνάμεις ὑπάρχουσιν ἔτι ἐν τοῖς κόλποις τῆς φύσεως, ἃς θέλει χρησιμοποιήσῃ ἡμέραν τινὰ ὁ ἄνθρωπος τῇ συνδρομῇ τῆς ἐπιστήμης;

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Κτηνοτροφία.

Κτηνοτροφία ἐν γένει.

Ὁ ἄνθρωπος, ἀγωνιζόμενος πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον κατὰ τὴν περίοδον τῆς πρώτης αὐτοῦ οἰκονομικῆς ἡλικίας, ἐπιρρώννυται σωματικῶς τε καὶ ψυχικῶς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Οὕτω καθίσταται κυρίαρχος τῆς πέριξ φύσεως, καταδαμάζων αὐτὴν καὶ χρησιμοποιῶν. Μία τῶν πρώτων ἐκδηλώσεων τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ ῥώμης εἶνε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ τιθάσσευσις καὶ ἡ σκοπιμωτέρα χρησιμοποίησις θηρίων τινῶν, ἅτινα, τέως ἄγρια καὶ δυσυπότακτα ὄντα, καθίστανται ἐπὶ τέλους ὑπηρετικὰ καὶ χρήσιμα.

Οὕτω δημιουργεῖται ἡ οἰκονομικὴ περίοδος τῆς **κτηνοτροφίας**, ἡ πρώτη οἰκονομικὴ ἐξέλιξις ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, εἰσερχομένων εἰς νέον, εὐρύτερον στάδιον παραγωγικῆς καὶ ἐκπολιτευτικῆς ἐνεργείας.

Διὰ τῆς κτηνοτροφίας ὁ βίος καθίσταται μονιμώτερος, πολλαπλασιάζεται δὲ ὁ πλοῦτος. Καὶ συντελεῖ μὲν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἡ φύσις καὶ τὸ ἔδαφος χωρῶν τινων κατ' ἐξοχήν, οὐχ ἧττον περιθάλπουσιν αὐτὴν οἱ ἄνθρωποι, ἐπὶ σειρὰν γενεῶν εὑρίσκοντες ἐκ τῶν προϊόντων αὐτῆς τὴν θεραπείαν τῶν πρωτίστων χρειῶν, τῆς τροφῆς, τῆς ἐνδυμασίας κτλ.

Ἡ Κτηνοτροφία ὡς οἰκονομικὸς παράγων.

Καὶ πάλαι καὶ νῦν ἡ κτηνοτροφία ἀνεγνωρίσθη ὡς εἷς τῶν σπουδαιοτάτων οἰκονομικῶν παραγόντων ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν, ἀπολιτίστων τε καὶ πεπολιτισμένων. Πρὸς τῇ θεραπείᾳ ποικίλων ἀνθρωπίνων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χρειῶν μεγίστας παρέχει ὑπηρεσίας τῇ γεωργίᾳ, τῇ τεχνουργίᾳ, τῇ ἐμπορίᾳ. Οἱ ἀποκλειστικῶς κτηνοτροφικοὶ λαοὶ ἐλαττοῦνται μὲν κατὰ πολιτισμὸν καὶ εὐημερίαν τῶν γεωργικῶν, τεχνουργικῶν καὶ ἐμπορικῶν, ἀλλ' ἡ σημασία αὐτῶν ἐν τῇ καθόλου οἰκονομικῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δὲν εἶνε πρέπον νὰ παροραθῇ. Ἡ κτηνοτροφία, ὠργανωμένη, σκοπίμως θεραπευομένη, εἶνε ἀξία λόγου δύναμις. Πάντες οἱ λαοὶ καὶ πάντες οἱ πολιτισμοὶ ἀνεγνώρισαν τοῦτο.

Τὸ κρέας τῶν κτηνῶν, τὸ γάλα αὐτῶν, τὸ λίπος, τὸ δέρμα, τὸ ἔριον, τὰ κέρατα, ἡ κόπρος, χρησιμεύουσι ποικιλαχῶς εἰς ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τεχνουργίας, ἀποτελοῦσι δὲ πολλῶν λαῶν ἄξιον λόγου πλοῦτον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Γεωργία.

Γεωργία ἐν γένει.

Ἡ Γεωργία ὑπῆρξεν ἔκπαλαι μία τῶν σπουδαιοτάτων δυνάμεων τοῦ πλούτου. Δι' αὐτῆς ἐκδηλοῦται ἰδίᾳ ἡ πρώτη ἠὼς παντὸς πολιτισμοῦ, ἀποκαθίσταται δὲ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ μονιμότης καὶ τάξις. Ὁ ἄνθρωπος, μετὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ νομαδικοῦ βίου, τοῦ ἁλιευτικοῦ, τοῦ θηρευτικοῦ, τοῦ ποιμενικοῦ, λαμβάνει ἀνὰ χεῖρας τὸ ἄροτρον καὶ τὴν δίκελλαν, ἀναπτύσσων ἐπὶ μᾶλλον τὴν παραγωγικὴν ἐνέργειαν τῆς γῆς, ἐν ᾗ εἶδεν ἀείποτε φιλόστοργον τροφὸν καὶ μητέρα.

Ἕνεκα τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων ἡ γεωργία ηὐλογήθη καὶ ἐξυμνήθη ὑπὸ πάσης θρησκείας καὶ κοινωνίας. Ἐν Ἑλλάδι ἐθεοποιήθησαν ἡ *Δημήτηρ* καὶ ὁ *Τριπτόλεμος*, οἱ εἰσαγαγόντες εἰς τὴν χώραν τὸν σῖτον. Ποιηταὶ αὐτῆς καὶ ἠθικολόγοι, ὁ *Ἡσίοδος* ἐκ τῶν πρώτων, εἶνε θαυμασταὶ τῆς ἀγροτικῆς ἐργασίας, ὁ δὲ *Ξενοφῶν* ἔτι μᾶλλον ἀναλύει τὰ ἀγαθὰ τῆς γεωργικῆς τάξεως.[1] Ἐν Ῥώμῃ ὁ Κικέρων[2] συνιστᾷ ἐπίσης τὴν γεωργίαν, ἧς τὰς

1 Τῆς γεωργίας οὐδ' οἱ πάνυ μακάριοι δύνανται ἀπέχεσθαι. . Ἔοικε γὰρ ἡ ἐπιμέλεια αὐτῆς εἶναι ἅμα τε ἡδυπάθειά τις καὶ οἴκου αὔξησις καὶ σωμάτων ἄσκησις εἰς τὸ δύνασθαι ὅσα ἀνδρὶ ἐ λ ε υ θ έ ρ ῳ προσήκει . . . . ἐνδοξοτάτη πρὸς τῶν πόλεων αὕτη ἡ βιοτεία, ὅτι καὶ πολίτας ἀρίστους καὶ εὐνουστάτους παρέχεσθαι δεῖ τῷ κοινῷ. . . Ὅσον δ' ἂν ἀναγκασθῇ ἡ γῆ χερσεύειν, ἀποσβέννυνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι σχεδόν τι κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν. (Οἰκονομικὸς Ε, ς'.)

3 Omnium rerum in quibus aliquid acquiritur, nihil est agricultura melius ; nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius (de Officiis I, 42).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡδονικὰς ἀπολαύσεις ἐκθειάζει ἐν τῷ κρατίστῳ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ὁ Βεργίλιος.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἔτι μᾶλλον κατανοεῖται ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ σημασία τῆς γεωργίας· ὁ Sully[1] τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ οἱ ἐν Γαλλίᾳ Φυσιοκρατικοὶ θεωροῦσιν αὐτὴν ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν τροφὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως τῶν χρονικῶν τῆς ἀνθρωπότητος μαρτυρεῖται, ὅτι ἡ γεωργία εἶνε ἀσφαλὴς κρηπὶς τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας. Σὺν τῇ ἐπιδόσει αὐτῆς ἐθεμελιώθησαν τὰ πρῶτα μόνιμα κέντρα τῶν ἀνθρώπων, ἀφετηρίαι εὐνομίας καὶ πολιτισμοῦ.

Πλέον ἢ ἅπαξ οἱ ἠθικολόγοι, οἱ πολιτικοί, οἱ οἰκονομολόγοι, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὰ κοινωνικὰ ἀποτελέσματα τῆς γεωργίας, ἔδωκαν ταύτῃ τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ οἰκονομικῇ παραγωγῇ ἐπὶ ὀλιγωρίᾳ τῆς κτηνοτροφίας, τῆς τεχνουργίας, τῆς ἐμπορίας. Ἀλλ' ἡ ἐλαχίστη ἔρευνα τῆς οἰκονομικῆς δράσεως τῶν λαῶν πιστοποιεῖ, ὅτι δὲν εἶνε ἡ γεωργία ἡ μόνη δύναμις τοῦ πλούτου, ὡς δὲν ἀποτελοῦσι τοῦτον ἀποκλειστικῶς ἡ κτηνοτροφία, ἡ τεχνουργία, ἡ ἐμπορία. Λαός, ἐξ ὁλοκλήρου γεωργικός, παραμελῶν τὰς λοιπὰς τέχνας καὶ ἐργασίας, δὲν δύναται νὰ παράσχῃ εἰς ἑαυτὸν σταθερὰν πηγὴν οἰκονομικῆς εὐεξίας. Καὶ κατὰ πνεῦμα καὶ κατὰ χαρακτῆρα ὑστερεῖ. Συντηρητικὸς τυγχάνων ἐν τῇ παραγωγικῇ λειτουργίᾳ, καθίσταται τοιοῦτος καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ καὶ τῇ κοινωνικῇ.

Ἐξέλιξις τῆς Γεωργίας.

Μόλις ὁ ἄνθρωπος ἐμονιμοποιήθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, οἰκειωθεὶς πρὸς αὐτό, ἤρξατο καλλιεργῶν τὴν γῆν. Μεγάλη πρόοδος· αἱ χρεῖαι αὐτοῦ ποικίλλουσιν, ἡ δὲ θεραπεία καθίσταται ἐπιτακτικωτέρα. Ὁ θηρευτικός, ὁ νομαδικὸς βίος εἶνε ποιά τις ἄρνησις τῆς κοινωνικῆς μονιμότητος. Ἐργάζεται μὲν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐλάχιστα ἀποταμιεύει· ἤδη διὰ τῆς γεωργικῆς ἐργασίας τὸ πνεῦμα τῆς ἀποταμιεύσεως ἐκδηλοῦται καθολικώτερον.

1 Labourage et paturage sont les deux mâmelles de l'État. (Economies royales).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀτελὴς εἶνε τὸ πρῶτον ἡ καλλιεργία τῆς γῆς· λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἡ ἔκτασις μᾶλλον καὶ ἡ γονιμότης· τῶν ἐργαλείων ἀτελῶν ὄντων, δὲν ἠδύνατο νὰ συμβῇ ἄλλως. Οὕτω κατὰ πρῶτον καλλιεργοῦνται αἱ γόνιμοι γαῖαι, αἱ εὐχερέστερον δυνάμεναι νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ καλλιεργητοῦ· ἀλλὰ καθ' ὅσον ὁ πληθυσμὸς πολλαπλασιάζεται, καταλαμβάνονται δ' ὁριστικῶς καὶ καθίστανται ἰδιωτικαὶ αἱ γόνιμοι γαῖαι, ἡ μηχανὴ χρησιμοποιεῖται μᾶλλον εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς γεωργίας. Οὕτως ἡ καλλιεργία λαμβάνει νέαν φάσιν· δὲν λαμβάνεται πλέον ὑπ' ὄψει ἡ ἔκτασις καὶ ἡ γονιμότης τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ καὶ ἡ μέθοδος τῆς καλλιεργίας, ἡ δύναμις, δι' ἧς αὕτη ἐξασκεῖται, ἡ *ἔντασις*.

Τὰς δύο ταύτας ἱστορικὰς καὶ κοινωνικὰς φάσεις τῆς γεωργίας ἐκπροσωπεῖ ἡ λεγομένη *κατ' ἔκτασιν καὶ κατ' ἔντασιν* καλλιεργία.

Κατ' ἔκτασιν καλλιεργία.

Κατ' ἔκτασιν καλλιεργία εἶνε ἐκείνη, καθ' ἣν ἡ δύναμις τῆς παραγωγῆς κεῖται ἐν τῇ ἐκτάσει τοῦ ἐδάφους. Ἡ φύσις μόνη παράγει, ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῶν κεφαλαίων ἐκδηλουμένη, ἐλάχιστον συντελεῖ εἰς τοῦτο. Πρωτίστη ἄρα μέριμνα τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ κατ' ἔκτασιν καλλιεργίᾳ εἶνε ἡ παραγωγή. Περὶ συντηρήσεως τοῦ ἐδάφους, περὶ μὴ ἐξαντλήσεως τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, κρατεῖ πλήρης ἄγνοια καὶ ἀδιαφορία. Τοιοῦτος εἶνε ὁ γεωργικὸς χαρακτὴρ τῶν πρώτων λαῶν.

Τὰ στοιχεῖα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς εἶνε τρία—*ἔδαφος, ἐργασία, κεφάλαιον*. Ἐν τῇ κατ' ἔκτασιν καλλιεργίᾳ πρωτεύει ἡ φύσις, εἶτα δὲ ἡ ἐργασία καὶ ἐπὶ τέλους τὸ κεφάλαιον. Ὁ καλλιεργητὴς πρωτίστως λαμβάνει ὑπ' ὄψει τὸ ἄμεσον προϊόν, ἀδιαφορεῖ δὲ διὰ τὰ παρεπόμενα ἀποτελέσματα τοῦ ἐπερχομένου ἔτους.

Δικαίως ἐκλήθη τὸ εἶδος τοῦτο τῆς καλλιεργίας ληστρικὸν ὑπὸ τοῦ μεγάλου χημικοῦ *Liebig* (*Raubcultur*).

Ὁ ἄγριος, κατὰ Μοντέσκιον, κόπτει ἀπὸ τῶν ριζῶν τὸ δένδρον πρὸς συλλογὴν τῶν καρπῶν. Τοιοῦτό τι πράττει καὶ ὁ γεωργὸς ἐν τῇ κατ' ἔκτασιν καλλιεργίᾳ.

Ἀποτέλεσμα τῆς μεθόδου ταύτης ἔσται ἡ ἐλάττωσις τῶν προϊόν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡδονικὰς ἀπολαύσεις ἐκθειάζει ἐν τῷ κρατίστῳ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ὁ Βεργίλιος.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἔτι μᾶλλον κατανοεῖται ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ σημασία τῆς γεωργίας· ὁ Sully[1] τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ οἱ ἐν Γαλλίᾳ Φυσιοκρατικοὶ θεωροῦσιν αὐτὴν ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν τροφὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως τῶν χρονικῶν τῆς ἀνθρωπότητος μαρτυρεῖται, ὅτι ἡ γεωργία εἶνε ἀσφαλὴς κρηπὶς τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας. Σὺν τῇ ἐπιδόσει αὐτῆς ἐθεμελιώθησαν τὰ πρῶτα μόνιμα κέντρα τῶν ἀνθρώπων, ἀφετηρίαι εὐνομίας καὶ πολιτισμοῦ.

Πλέον ἢ ἅπαξ οἱ ἠθικολόγοι, οἱ πολιτικοί, οἱ οἰκονομολόγοι, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὰ κοινωνικὰ ἀποτελέσματα τῆς γεωργίας, ἔδωκαν ταύτῃ τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ οἰκονομικῇ παραγωγῇ ἐπὶ ὀλιγωρίᾳ τῆς κτηνοτροφίας, τῆς τεχνουργίας, τῆς ἐμπορίας. Ἀλλ' ἡ ἐλαχίστη ἔρευνα τῆς οἰκονομικῆς δράσεως τῶν λαῶν πιστοποιεῖ, ὅτι δὲν εἶνε ἡ γεωργία ἡ μόνη δύναμις τοῦ πλούτου, ὡς δὲν ἀποτελοῦσι τοῦτον ἀποκλειστικῶς ἡ κτηνοτροφία, ἡ τεχνουργία, ἡ ἐμπορία. Λαός, ἐξ ὁλοκλήρου γεωργικός, παραμελῶν τὰς λοιπὰς τέχνας καὶ ἐργασίας, δὲν δύναται νὰ παράσχῃ εἰς ἑαυτὸν σταθερὰν πηγὴν οἰκονομικῆς εὐεξίας. Καὶ κατὰ πνεῦμα καὶ κατὰ χαρακτῆρα ὑστερεῖ. Συντηρητικὸς τυγχάνων ἐν τῇ παραγωγικῇ λειτουργίᾳ, καθίσταται τοιοῦτος καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ καὶ τῇ κοινωνικῇ.

Ἐξέλιξις τῆς Γεωργίας.

Μόλις ὁ ἄνθρωπος ἐμονιμοποιήθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, οἰκειωθεὶς πρὸς αὐτό, ἤρξατο καλλιεργῶν τὴν γῆν. Μεγάλη πρόοδος· αἱ χρεῖαι αὐτοῦ ποικίλλουσιν, ἡ δὲ θεραπεία καθίσταται ἐπιτακτικωτέρα. Ὁ θηρευτικός, ὁ νομαδικὸς βίος εἶνε ποιά τις ἄρνησις τῆς κοινωνικῆς μονιμότητος. Ἐργάζεται μὲν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐλάχιστα ἀποταμιεύει· ἤδη διὰ τῆς γεωργικῆς ἐργασίας τὸ πνεῦμα τῆς ἀποταμιεύσεως ἐκδηλοῦται καθολικώτερον.

1 Labourage et paturage sont les deux mâmelles de l'État. (Economies royales).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀτελὴς εἶνε τὸ πρῶτον ἡ καλλιεργία τῆς γῆς· λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἡ ἔκτασις μᾶλλον καὶ ἡ γονιμότης· τῶν ἐργαλείων ἀτελῶν ὄντων, δὲν ἠδύνατο νὰ συμβῇ ἄλλως. Οὕτω κατὰ πρῶτον καλλιεργοῦνται αἱ γόνιμοι γαῖαι, αἱ εὐχερέστερον δυνάμεναι νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ καλλιεργητοῦ· ἀλλὰ καθ' ὅσον ὁ πληθυσμὸς πολλαπλασιάζεται, καταλαμβάνονται δ' ὁριστικῶς καὶ καθίστανται ἰδιωτικαὶ αἱ γόνιμοι γαῖαι, ἡ μηχανὴ χρησιμοποιεῖται μᾶλλον εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς γεωργίας. Οὕτως ἡ καλλιεργία λαμβάνει νέαν φάσιν· δὲν λαμβάνεται πλέον ὑπ' ὄψει ἡ ἔκτασις καὶ ἡ γονιμότης τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ καὶ ἡ μέθοδος τῆς καλλιεργίας, ἡ δύναμις, δι' ἧς αὕτη ἐξασκεῖται, ἡ *ἔντασις*.

Τὰς δύο ταύτας ἱστορικὰς καὶ κοινωνικὰς φάσεις τῆς γεωργίας ἐκπροσωπεῖ ἡ λεγομένη *κατ' ἔκτασιν καὶ κατ' ἔντασιν* καλλιεργία.

Κατ' ἔκτασιν καλλιεργία.

Κατ' ἔκτασιν καλλιεργία εἶνε ἐκείνη, καθ' ἣν ἡ δύναμις τῆς παραγωγῆς κεῖται ἐν τῇ ἐκτάσει τοῦ ἐδάφους. Ἡ φύσις μόνη παράγει, ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῶν κεφαλαίων ἐκδηλουμένη, ἐλάχιστον συντελεῖ εἰς τοῦτο. Πρωτίστη ἄρα μέριμνα τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ κατ' ἔκτασιν καλλιεργίᾳ εἶνε ἡ παραγωγή. Περὶ συντηρήσεως τοῦ ἐδάφους, περὶ μὴ ἐξαντλήσεως τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, κρατεῖ πλήρης ἄγνοια καὶ ἀδιαφορία. Τοιοῦτος εἶνε ὁ γεωργικὸς χαρακτὴρ τῶν πρώτων λαῶν.

Τὰ στοιχεῖα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς εἶνε τρία—*ἔδαφος*, *ἐργασία*, *κεφάλαιον*. Ἐν τῇ κατ' ἔκτασιν καλλιεργίᾳ πρωτεύει ἡ φύσις, εἶτα δὲ ἡ ἐργασία καὶ ἐπὶ τέλους τὸ κεφάλαιον. Ὁ καλλιεργητὴς πρωτίστως λαμβάνει ὑπ' ὄψει τὸ ἄμεσον προϊόν, ἀδιαφορεῖ δὲ διὰ τὰ παραγωγικὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐπερχομένου ἔτους.

Δικαίως ἐκλήθη τὸ εἶδος τοῦτο τῆς καλλιεργίας ληστρικὸν ὑπὸ τοῦ μεγάλου χημικοῦ ***Liebig*** (*Raubcultur*).

Ὁ ἄγριος, κατὰ Μοντέσκιον, κόπτει ἀπὸ τῶν ριζῶν τὸ δένδρον πρὸς συλλογὴν τῶν καρπῶν. Τοιοῦτό τι πράττει καὶ ὁ γεωργὸς ἐν τῇ κατ' ἔκτασιν καλλιεργίᾳ.

Ἀποτέλεσμα τῆς μεθόδου ταύτης ἔσται ἡ ἐλάττωσις τῶν προϊόν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

των, ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐδάφους, μειουμένων τῶν παραγωγικῶν αὐτοῦ δυνάμεων. Πλεῖσται χῶραι, ἐκ φύσεως εὐφορώταται, παρουσιάζουσι τὸ φαινόμενον τῆς ἐξωλείας. Εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα ἀστόχου, ἐγκληματικῆς καλλιεργίας, ἀπρονοησίας καὶ ἀδιαφορίας πρὸς ἀναζωογόνησιν τοῦ ἐδάφους. Δύναταί τις δὲ νὰ πορισθῇ ἀσφαλεστάτην γνώμην περὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς εὐφυΐας λαοῦ τινος, περὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς καλλιεργίας τοῦ ἐδάφους. Εἶνε τὸ δυναμόμετρον τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἀποτέλεσμα ἡ πενία.

Κατ' ἔντασιν καλλιεργία.

Ἐν τῇ κατ' ἔντασιν καλλιεργίᾳ δύναμις τῆς παραγωγῆς δὲν εἶνε μόνον τὸ ἔδαφος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον. Ἐκ τῆς μακρᾶς πείρας ἀποδείκνυται, ὅτι ἔδαφος γῆς, ὅσον καὶ ἂν ἦνε γόνιμον, ἐξαντλεῖται προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐλαττοῦνται δὲ τὰ προϊόντα αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελε μείνει ἐπί τινα χρόνον ἤρεμον, ἤθελεν ἀναλάβῃ νέας παραγωγικὰς δυνάμεις. Ἔτι δὲ μᾶλλον αὐταὶ θὰ ηὐξάνοντο, καθ' ὅσον τὸ ἔδαφος ἤθελε καλλιεργηθῇ προσφορώτερον, τυγχάνον μείζονος θεραπείας—τροφῆς.

Εἰς τὴν θεραπείαν ταύτην συντελεῖ πρωτίστως τὸ κεφάλαιον. Δι' αὐτοῦ τὰ ἐργαλεῖα τῆς καλλιεργίας καθίστανται τελειότερα, τὸ ἔργον ἄρα αὐτῶν τελεσφορώτερον. Πᾶν τὸ συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ ἐδάφους κατορθοῦται διὰ τῆς ἀφθονίας τῶν κεφαλαίων. Ἡ χρησιμοποίησις μείζονος ἀριθμοῦ ἐργατῶν, μηχανῶν, λιπασμάτων, ἡ ἄρδευσις τῆς γῆς, ἡ ἀροτρίωσις, ἡ κατὰ τὸ προσῆκον χρῆσις τῶν μέσων τῆς καλλιεργίας κατ' ἐπιστήμην καὶ τέχνην, πάντα ταῦτα εἶνε κύρια συστατικὰ τῆς κατ' ἔντασιν καλλιεργίας.

Ἡ κατ' ἔντασιν καλλιεργία προέρχεται ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τῶν κεφαλαίων καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης. Ἄνευ τῶν συνθηκῶν τούτων ἡ τοιαύτη καλλιεργία δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ, εἶνε οἰκονομικῶς ἀσύμφορος.

Ἡ κατ' ἔντασιν καλλιεργία παραλλάσσει οὐ μόνον κατὰ χρόνον καὶ τόπον, ἕνεκα τῶν ἤδη μνημονευθέντων αἰτίων, ἀλλὰ καὶ κατ'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶδος παραγωγῆς. Εἴδη τινὰ προϊόντων ἀπαιτοῦσι μείζονα κατ' ἔντασιν καλλιεργίαν ἄλλων, δυναμένων νὰ παραχθῶσιν ἀφθόνως καὶ ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς κατ' ἔκτασιν καλλιεργίας.

Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀντικείμενον τῆς *Ἀγρονομίας*.

Μεγάλη καὶ μικρὰ Καλλιεργία.

Συναφὲς πρὸς τὰ ἤδη εἰρημένα τυγχάνει τὸ θέμα τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς καλλιεργίας. Διαφέρει οὐ μόνον τὴν ἀγρονομικὴν ἐπιστήμην καὶ τέχνην, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκονομικὴν καὶ αὐτὴν τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν τάξιν.

Ποῖον τῶν δύο τούτων συστημάτων τὸ κρεῖττον ;

Δυσχερὴς ἡ ἀπόκρισις.

Δὲν δύναται πάντοτε νὰ ὁρισθῇ ἐκ τῶν προτέρων, ἂν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ σύστημα εἶνε τὸ κρεῖττον καὶ ὑπὸ ἀγρονομικὴν καὶ ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔννοιαν. Πολλαὶ συνθῆκαι ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο. Καὶ πρῶτον ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ παραδείγματι· ἐν χώρᾳ ὀρεινῇ καὶ μὴ ἐνιαίᾳ ἡ μεγάλη καλλιεργία δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ· ἐπίσης αὕτη δὲν δύναται νὰ τεθῇ εἰς χρῆσιν ἐν τοῖς κήποις, ἐν οἷς ἀπαιτεῖται μείζων τέχνη. Προϊόντα τινὰ τοῦ ἐδάφους, καρποί, παρατιθέμενοι ἐν πολυτελέσι τραπέζαις, ἄνθη καὶ τοιαῦτα εἴδη πολυτελείας ἐπιβάλλουσιν ἐπισταμένην καθημερινὴν καλλιεργίαν, ταύτην δὲ δύναται νὰ ἐκτελέσῃ μόνον ἐργάτης ἐξησκημένος καὶ μείζον τῶν λοιπῶν ἀμειβόμενος. Ἡ κηπουρική, ἡ ἀνθοκομία καθ' ὅλου ἀναγνωρίζονται σήμερον ὡς ἀπαιτοῦσαι πρωτίστως τεχνικὴν δεξιότητα ἔν τε τῷ πολλαπλασιασμῷ αὐτῶν καὶ τῇ ποιότητι.

Οἱ συνηγοροῦντες ὑπὲρ τοῦ συστήματος τῆς μεγάλης καλλιεργίας ἰσχυρίζονται, ὅτι δι' αὐτοῦ συνδυάζεται προσφυέστερον ἡ λειτουργία τῶν κεφαλαίων καὶ ἡ ἐργασία τῶν ἀνθρώπων, κατορθουμένης φειδοῦς χρόνου καὶ ἐργασίας. Τοῦτο δὲ πρωτίστως ὀφείλεται εἰς τὴν χρῆσιν τῶν μηχανῶν.

Τὰ πλεονεκτήματα τῆς μεγάλης καλλιεργίας εἶνε ἐξοικονόμησις παραγωγικῶν δαπανῶν, οἰκοδομῶν, ἀποθηκῶν, κεφαλαίων, μηχανῶν, ἐργαλείων, διεύθυνσις κτλ. Πάντα ταῦτα βεβαίως αὐξάνουσι τὴν πίστιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἔτι δὲ μᾶλλον δέον νὰ ἐξαρθῇ ἐν τῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεγάλῃ καλλιεργίᾳ ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνικὴ μέθοδος, ἧς γίνεται χρῆσις καὶ ἧς ἀποτέλεσμα εἶνε ἥ τε βελτίωσις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον συντήρησις αὐτοῦ. Παρατηρεῖται ἐν γένει, ὅτι ἐν τῇ καλλιεργίᾳ ταύτῃ, διευθυνομένῃ ὑπὸ ἐπιστήμονος, τίθεται εἰς ἐνέργειαν πᾶσα ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνικὴ ἐφεύρεσις, ἧς ἕνεκα ἐπέρχεται ἐλάττωσις μὲν τῶν δαπανῶν, αὔξησις δὲ τῶν προσόδων καὶ ἄλλαι βελτιώσεις.

Χαρακτὴρ τῆς μεγάλης καλλιεργίας εἶνε ἐπίσης ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων. Ὡσαύτως ἡ ἀποταμίευσις τῶν προϊόντων ἐν ἡμέραις γεωργικῶν κρίσεων, προοδευτικαὶ ροπαί, αἵτινες σπανίως ἐκδηλοῦνται ἐν τῇ μικρᾷ, ἕνεκα τοῦ συνήθως, ἔκ τε φύσεως καὶ ἐξ ἀνατροφῆς, συντηρητικοῦ χαρακτῆρος τῶν χωρικῶν, σπανίως ἀπομακρυνομένων τῶν παραδόσεων τῶν προγόνων.

Audiatur et altera pars. Οἱ συνήγοροι τοῦ συστήματος τῆς μικρᾶς καλλιεργίας ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ καλλιεργητής, ὅστις εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἰδιοκτήτης καὶ διευθυντὴς τῆς ἐπιχειρήσεως, τυγχάνει διηνεκῶς ἀφωσιωμένος μετὰ ζήλου εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ, ὑπ' οὐδενὸς προσκόμματος περισπώμενος· ὁ τοιοῦτος καλλιεργητὴς δεικνύει ἀμέριστον διαφέρον ὑπὲρ τῆς εὐδοκιμήσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, καλῶς γινώσκων, ὅτι ἐργάζεται ὑπὲρ ἑαυτοῦ μᾶλλον, εἴτε ὡς ἰδιοκτήτης, εἴτε ὡς ἐκμισθωτής.

Πρὸς τούτῳ συμβαίνει ἐπίσης καὶ τὸ ἑξῆς ἐν τῇ μικρᾷ καλλιεργίᾳ. Ὡς γνωστόν, ἡ μεγάλη ἐκτελεῖται κατ' ἀνάγκην ἐπὶ ἀπεράντου ἐκτάσεως γαιῶν, ὅσον δὲ καὶ ἂν ἦνε ἀκάματος καὶ πεπειραμένος ὁ διευθυντὴς τῆς ἐπιχειρήσεως, οἱανδήποτε καὶ ἂν ἐξασκῇ ἐποπτείαν, δὲν κατορθοῖ τοῦτο ἐξ ὁλοκλήρου, ἐνῷ ὁ μικρὸς καλλιεργητὴς διηνεκῶς ἐπιβλέπει τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ πράττῃ τοῦτο.

Ὡς ἔλλειψις ἐν τῷ συστήματι τῆς μικρᾶς καλλιεργίας θεωρεῖται τὸ συντηρητικὸν τῶν φρονημάτων τῶν χωρικῶν, ἀπαρεσκομένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ τὰς καινοτομίας, μὴ ἀποδεχομένων δ' εὐχερῶς τὰς νέας τῆς ἐπιστήμης προόδους καὶ βελτιώσεις. Οἱ ὑπέρμαχοι τῆς μικρᾶς καλλιεργίας ἰσχυρίζονται, ὅτι τοῦτο συνέβαινεν ἐν παλαιτέροις καιροῖς, ἐποχῇ γενικῆς ἀπαιδευσίας τῶν τε πόλεων καὶ τῶν ἐξοχῶν, ὑπότε πᾶσα ἐφεύρεσις προὐκάλει καθ' ἑαυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς τὸ δυσμενὲς βλέμμα τῶν κατωτέρων τάξεων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει σήμερον. Ὁ χωρικὸς δὲν στερεῖται ἤδη ποιᾶς τινος μορφώσεως. Ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις ἐπεξετάθη ἀπό τινος χρόνου καὶ ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν διὰ τοῦ σχολείου, τοῦ ἡμερησίου τύπου, τῆς συγκοινωνίας, παντὸς μέσου, καταβαλλομένου ὑπὸ τῶν συγχρόνων πολιτειῶν πρὸς μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Ἡ μικρὰ καλλιεργία, ἀποτέλεσμα οὖσα συνήθως τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας, ἐμπνέει εἰς τὸν χωρικὸν αἰσθήματα τάξεως, προνοίας, ἀποταμιεύσεως. Ἐν τῇ μορφώσει αὐτοῦ δὲν ἀντιδρᾷ πρὸς τὰς βελτιώσεις τῆς κτήσεώς του· ἡ γῆ καλλιεργεῖται ἐπιμελέστερον καὶ ἐπιστημονικώτερον. Ἐν τῇ μικρᾷ καλλιεργίᾳ δὲν ὑπάρχει βεβαίως ἡ εἰδικότης, ἀλλ' αὕτη καὶ δὲν εἶνε τοσοῦτον ἀναγκαία, προκειμένου περὶ γεωργίας.

Τὸ πρόβλημα τῆς μεγάλης ἢ μικρᾶς καλλιεργίας δὲν δύναται νὰ λυθῇ καθ' ὡρισμένον σύστημα· οὐδὲ δύναταί τις νὰ συνηγορήσῃ μονομερῶς ὑπὲρ τούτου ἢ ἐκείνου. Ἀμφοτέρων ἡ πραγμάτωσις ἐξαρτᾶται, ὡς ὑπεδείχθη, ἐκ ποικίλων συνθηκῶν, φυσικῶν τε καὶ κοινωνικῶν.

Τὸ σύστημα τῆς μεγάλης καλλιεργίας κρατεῖ κατ' ἀνάγκην ἐν αἷς χώραις ὑπάρχουσι μεγάλαι ἰδιοκτησίαι. Τοὐναντίον, ὅπου ἡ ἰδιοκτησία εἶνε διῃρημένη (μέση ἢ μικρὰ ἰδιοκτησία), ἐκεῖ ἀναπτύσσεται μᾶλλον τὸ σύστημα τῆς μικρᾶς καλλιεργίας. Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο πάντοτε ἐπόμενον. Δυνατὸν πολλάκις τὸ σύστημα τῆς καλλιεργίας ταύτης νὰ συλλειτουργήσῃ τῇ μεγάλῃ. Οὕτως ἡ παραγωγὴ καθίσταται ποικιλωτέρα, ἀποσοβουμένων, εἰ δυνατόν, τῶν μειονεκτημάτων ἑκατέρου τῶν συστημάτων, ἀναπτυσσομένων δὲ μόνον τῶν πλεονεκτημάτων.

Ἐν τῷ συνδυασμῷ ἀμφοτέρων τῶν συστημάτων ἐπιτυγχάνεται οὐ μόνον ἐργασία, τεχνικωτέρα καὶ παραγωγικωτέρα, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ κοινωνικὴ τάξις ἐρείδεται ἐπὶ ἀσφαλεστέρων βάσεων. Ἡ μεγάλη καλλιεργία δύναται νὰ ἐπωφεληθῇ πάσης νέας ἐπιστημονικῆς ἐφευρέσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ παρ' αὐτῇ λειτουργοῦσα μικρὰ ἐπωφελεῖται τῶν ἐπιστημονικῶν διδαγμάτων.

Ἀλλ' ὅ τι δέον παρεμπιπτόντως νὰ παρατηρηθῇ ὡς ἄγαν σπουδαῖον εἶνε, ὅτι ἡ μικρὰ καλλιεργία ἀναπτύσσει τὴν μέσην καὶ μικρὰν ἰδιοκτησίαν. Αὕτη παρέχει πλεῖστα πλεονεκτήματα, ἠθικά τε καὶ κοινωνικά· ἀνάλογα δὲ καὶ οἰκονομικά. Ὁ ἰδιοκτήτης, ἢ ὁ φιλοδοξῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὰ καταστῇ τοιοῦτος, ἀναπτύσσει μεγάλας ἀρετάς, καθίσταται φιλόπονος, ἀποταμιευτικός, οἰκονόμος, χρήσιμος ἐν γένει πολίτης.

Τοὐναντίον ὁ μέγας ἰδιοκτήτης εἶνε συνήθως νωθρός, ἐγωϊστής, φυγόπονος, σπάταλος· ἐνῷ ὁ καλλιεργητής, ἐστερημένος κτήσεως, καθίσταται δοῦλος, ἀλλ' ἐπίσης φυγόπονος, ἥκιστα διαφερόμενος ὑπὲρ τῆς παραγωγῆς, ἣν καταστρέφει μᾶλλον, μηδαμῶς σκεπτόμενος νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ τε ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου.

Σχέσεις τῆς Γεωργίας πρὸς τὴν Κτηνοτροφίαν, τὴν Τεχνουργίαν καὶ τὴν Ἐμπορίαν.

1) ***Γεωργία καὶ Κτηνοτροφία.*** Ὁ *Sully*, συνδυάζων τὴν γεωργίαν πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀποκαλῶν ἀμφοτέρας τοὺς δύο μαστοὺς τῆς διατροφῆς τῶν λαῶν, ἀπήγγειλε μεγάλην ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἄνευ κτηνοτροφίας ἡ γεωργία οὔτε νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε νὰ εὐδοκιμήσῃ δύναται. Χῶραί τινες, οἷα ἡ Ἑλβετία, δὲν ἔχουσι μεγάλην ἀνάγκην τῆς γεωργίας, οὐχ ἧττον γεωργία εὐδοκιμοῦσα ὀφείλει κατ' ἀνάγκην νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς κτηνοτροφίας. Δι' αὐτῆς προμηθεύεται παντοειδῆ λιπάσματα, ὧν τοσοῦτον ἔχει χρείαν πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ ἐδάφους, ὅσον καὶ ἂν ᾖνε τοῦτο ἰσχυρὸν καὶ δαψιλές. Δύναταί τις δ' εἰπεῖν, ὅτι ἡ κτηνοτροφία ἀκμάζει πρωτίστως ἐν ταῖς γεωργικαῖς χώραις.

Δέον ἐν γένει ἀμφότεροι οὗτοι οἱ κλάδοι τῆς παραγωγῆς ἑκάστοτε νὰ ἀλληλοβοηθῶνται· ἡ μὲν κτηνοτροφία νὰ θεραπεύηται ἐφ' ὅσον συμφέρει τοῦτο τῇ γεωργίᾳ· καὶ τ' ἀνάπαλιν. Ἐν ἐναντίᾳ περιστάσει ἡ οἰκονομικὴ παραγωγὴ ἤθελεν ἐλαττωθῇ ἐπὶ βλάβῃ ἀμφοτέρων.

2) ***Γεωργία καὶ Τεχνουργία.*** Ἡ γεωργία δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐπίσης ἄνευ τῆς τεχνουργίας. Αὕτη ὑπῆρξεν ἰδίᾳ ἡ πρώτη ἐκείνης ἐπίκουρος. Ἡ γῆ, καλλιεργουμένη διὰ τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν, θὰ ἠτό τι ἀνάξιον λόγου ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν· ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀπεκάλυψε τὴν παραγωγικὴν αὐτῆς ἱκανότητα. Αὗται ἐχορήγησαν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ πρῶτα ἐργαλεῖα τῆς καλλιεργίας, τὴν δίκελλαν, τὸ ἄροτρον, τὴν ἀξίνην, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἀτμομηχανήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ βιομηχανία τρέφει καὶ συντηρεῖ τὴν γεωργίαν, καὶ αὕτη ἐκείνην. Εὐδοκιμεῖ κοινωνικῶς τε καὶ οἰκονομικῶς ἡ χώρα, ἐν ᾗ ἀμφότεραι θεραπεύονται καὶ συνεργάζονται. Διὰ τῶν μηχανικῶν ἐργαλείων ἡ γῆ καλλιεργεῖται εὐχερέστερον, προσφυέστερον, οἰκονομικώτερον. Γεωργικὴ μηχανὴ ἀντικαθίστησι πολλῶν ἀνθρώπων χεῖρας, αὐξάνουσα τὴν δύναμιν καὶ παραγωγικότητα τοῦ ἐδάφους κατὰ ποσόν καὶ ποιόν.

3) *Γεωργία καὶ Ἐμπορία.* Μεγίστην ἐπίσης παρέχει ὑπηρεσίαν τῇ γεωργίᾳ ἡ ἐμπορία. Τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς χώρας τινὸς οὔσης πλέον ἢ ἐπαρκοῦς, ἐπιβάλλεται ἡ ἀποστολὴ τοῦ πλεονάσματος εἰς ξένας ἀγορὰς πρὸς κατανάλωσιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐθνικὴ παραγωγὴ λαμβάνει μείζονα ἔντασιν ἢ ἂν περιωρίζοντο τὰ προϊόντα αὐτῆς εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως. Τοιαύτην συνδρομὴν παρέχουσα ἡ ἐμπορία τῇ γεωργίᾳ, πολλαπλασιάζει τὰς πηγὰς τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, ἀνταλλάσσουσα δὲ τὰ προϊόντα ἄλλων χωρῶν πρὸς τὰ ἰθαγενῆ, μείζονα παρέχει συνδρομὴν εἰς τὴν ἐθνικὴν παραγωγήν. Ἐκπαλαι μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ σήμερον, πολλαὶ χῶραι τοῦ τε παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου ἐξάγουσι μεγίστας ποσότητας ἐθνικῶν προϊόντων, ἀνταλλάσσουσαι αὐτὰς πρὸς τὸ ἐξωτερικόν. Οὕτω δὲ πᾶσα ἐθνικὴ παραγωγὴ ἀμείβεται διὰ τῆς ἐμπορικῆς συναλλαγῆς. Ἀλλ' αὕτη δέον νὰ τελῆται ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως. Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἀποδέχεται τὴν ἀρχήν, ὅτι τὰ προϊόντα τῶν διαφόρων χωρῶν κατ' οὐσίαν εἶνε ἰθαγενῆ ἑκάστης τούτων προϊόντα, αἱ ἀπαγορευτικαὶ ἄρα εἰσαγωγῆς ἢ ἐξαγωγῆς αὐτῶν διατάξεις κατ' οὐσίαν παρακωλύουσι μᾶλλον τὴν παραγωγήν, ἐπιβλαβεστάτην δ' ἔχουσιν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς τῶν συναλλασσομένων χωρῶν, τῶν τε ἀπαγορευουσῶν καὶ τῶν ἀπαγορευομένων, εὐεξίας καὶ προόδου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Δασονομία.

Τὸ δάσος.

Ἐν τῇ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ λαοῦ τινος, ἥτις κατὰ πρῶτον ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τῆς παραγωγῆς τῆς γῆς, τὸ δάσος κέκτηται ἰδιαιτέραν σημασίαν, ἀξίαν ἐπίσης πολλοῦ λόγου. Ἐκπροσωπεῖ εἰδικὴν σχέσιν καὶ ἐνέργειαν ἔν τε τῷ φυσικῷ καὶ τῷ οἰκονομικῷ ὀργανισμῷ πάσης χώρας. Δὲν εἶνε ἀδιάφορος ἐν τῷ βίῳ αὐτῆς παράγων· ἀποτελεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖον φυσικῆς ζωῆς καὶ κοινωνικῆς λειτουργίας.

Οὕτως ἔκπαλαι ἀνεγνωρίσθη τὸ δάσος εὐεργετικώτατον στοιχεῖον καὶ παρ' αὐτῶν ἔτι τῶν ἐν ταπεινοτάτῃ κοινωνικῇ βαθμίδι διατελούντων λαῶν. Ἐθεοποιήθησαν πολλαχῶς αἱ ἐν αὐτῷ ἐκδηλούμεναι καὶ λειτουργοῦσαι φυσικαὶ δυνάμεις. Ἡ ζωή, ἡ ὑγίεια, ἡ εὐρωστία, ἥτις ἀπὸ τῶν ἀδύτων αὐτοῦ ἐξέρχεται, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐνεργήσῃ ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν πρώτων λαῶν, ἄνευ δυσχερείας κατανοησάντων τὰ εὐεργετικὰ αὐτοῦ ἀποτελέσματα καὶ τὴν συμβολήν, ἣν πολλαχῶς παρέχει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην οἰκονομίαν.

Πιστοῦται ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι ὁ χαρακτὴρ τῶν λαῶν, αἱ πρὸς τὸν πολιτισμὸν ροπαὶ αὐτῶν μαρτυροῦνται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐκ τῆς δασικῆς οἰκονομίας, ἐκ τῆς μερίμνης πρὸς καλλιέργειαν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν.

Διαφορὰ Γεωργίας καὶ Δασονομίας.

Εἰ καὶ συγγενὴς ἡ δασονομία τῇ γεωργίᾳ, παραλλάσσει ὑπό τινας ἐπόψεις. Ἀλλ' ἐν πολλοῖς συμπράττουσιν.

Διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὰ ἑπόμενα.

Τὰ δασικὰ προϊόντα εἶνε κατ' ἐξοχὴν φυσικά· εἰς τὴν παραγωγὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δ' αὐτῶν κατὰ δεύτερον λόγον συντελεῖ ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον. Τοὐναντίον συμβαίνει διὰ τὰ γεωργικὰ προϊόντα. Πολλαχοῦ πᾶσα δασικὴ καλλιεργία ἀγνοεῖται· τὸ δάσος τρέφει τὸ δάσος. Ἐνιαχοῦ μαλιστα καταστρέφονται τὰ δάση χάριν ἐλαχίστου κέρδους (ἀποκοπῆς ξύλων ἐν οὐ δέοντι χρόνῳ, ἐξαγωγῆς ρητίνης, παραγωγῆς χόρτου διὰ τὴν κτηνοτροφίαν). Τοιαῦται πράξεις εἶνε ἀληθῶς *βανδαλικαί*· ἐπιφέρουσιν οὐ μόνον τὴν ἐλάττωσιν τῆς παραγωγῆς· ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῶν βροχῶν, τὴν ἀταξίαν αὐτῶν, τὴν βλάβην τῆς ὑγιείας καὶ εὐεξίας τῶν κατοίκων, οἰκονομικὰς ζημίας.

Διαφέρουσι συνήθως τὸ ἔδαφος τοῦ δάσους καὶ τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἀναπτύσσεται ἡ γεωργία. Τὸ πρῶτον δύναται νὰ ᾖνε καὶ ὀρεινόν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καταστρέφονται τὰ δάση, τὰ ἐπὶ τοῦ εὐφόρου ἐδάφους κείμενα, αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων, ἵνα ἐπέλθῃ μείζων παραγωγὴ διὰ τῆς γεωργίας. Στρέμμα γῆς, καλλιεργούμενον πρὸς παραγωγὴν γεωργικῶν προϊόντων, τυγχάνει μᾶλλον προσοδοφόρον στρέμματος, ἐν τῇ αὐτῇ θέσει κειμένου καὶ κατειλημμένου ὑπὸ δάσους.

Ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ ὑπερέχει τῆς δασικῆς, τούτου δ' ἕνεκα καὶ μᾶλλον ἐπιζητεῖται ἐν τῇ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ. Πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ δασικὰ προϊόντα ἀπαιτοῦσι πρὸς παραγωγὴν μείζονα τῶν γεωργικῶν χρόνον· τοσαῦτα ἔτη διὰ τὰ πρῶτα, ὅσαι ἑβδομάδες διὰ τὰ δεύτερα.

Τὰ δασικὰ προϊόντα δὲν εἶνε πολλὰ καὶ ποικίλα· ἀλλὰ χρησιμεύουσιν εἰς πολλὰς οἰκονομικὰς καὶ βιομηχανικὰς χρήσεις. Ἡ καύσιμος ὕλη (ἄνθραξ), ἡ οἰκοδομήσιμος, ἡ ναυπηγήσιμος, αἱ παντοῖαι βαφικαὶ ὕλαι, πολύτιμος ξυλεία, πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσιν οὐσιώδη στοιχεῖα ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐργασίᾳ καὶ παραγωγῇ τῶν λαῶν. Αἱ δὲ δι' αὐτῶν θεραπευόμεναι χρεῖαι εἶνε ἐπίσης ἐπιτακτικαί, ὅσον καὶ αἱ διὰ τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ἔν τε τῇ ἀπολιτίστῳ καὶ ἐν τῇ πεπολιτισμένῃ καταστάσει τοῦ ἀνθρώπου τὰ προϊόντα ταῦτα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν παρέχουσι μεγάλην οἰκονομικὴν χρησιμότητα.

Κτῆσις τοῦ δάσους, καλλιεργία.

Τὰ δάση εἶνε *ἰδιωτικὰ* ἢ *δημόσια*. Κατὰ τὴν πρώτην περίστασιν ὁ ἰδιοκτήτης δὲν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἀπόλυτον ἐπ' αὐτῶν ἐλευθερίαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπὶ βλάβῃ τῆς ὑγιείας ἢ τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῆς χώρας.

Θεωρεῖται συστατικὸν πεπολιτισμένης πολιτείας ἡ ἐπιστημονικὴ καλλιεργία, συντήρησις καὶ ξύλευσις τοῦ δάσους. Ποικίλα συμφέροντα ἐξαρτῶνται ἐκ τούτου, δημοσίας ὑγιείας, οἰκονομίας κτλ. Καταστρεφομένων ἐκ κακουργίας ἢ ἐξ ἀβελτηρίας τῶν δασῶν, περιορίζεται ἡ ὑγρασία τοῦ τε ἐδάφους καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας, ἡ βροχὴ δὲν πίπτει κανονικῶς, ἀλλὰ κατὰ περιόδους καὶ μετὰ βιαιότητος, παρασύρουσα ἀπὸ τῶν ὀρέων καὶ τῶν ὑψηλῶν τοποθεσιῶν, ἔνθα συνήθως κεῖνται τὰ δάση, τὸ χῶμα καὶ σὺν αὐτῷ τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους, σχηματίζει χειμάρρους, μεταφέροντας πᾶσαν γονιμοποιὸν ὕλην εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν ταῖς τοιαύταις χώραις ὁ καύσων εἶνε μεγαλήτερος ἢ ἐν ταῖς δεδασωμέναις. Δεδασωμένον ἔδαφος θερμαίνεται καὶ ψύχεται βραδύτερον ἢ ἀδάσωτον· ὡς πρὸς τὴν δημοσίαν δὲ ὑγίειαν τὸ δάσος παρέχει ὅσα καὶ ἡ θάλασσα πλεονεκτήματα.

Ὁ φυτεύων δένδρον δημιουργεῖ ζωήν, ὁ καταστρέφων φονεύει. Τὰ πλεῖστα τῶν θρησκευμάτων διδάσκουσι καὶ ἐπιβάλλουσι τὴν λατρείαν αὐτῶν καὶ τὴν φειδώ.

Σήμερον ἀναγνωρίζεται πανδήμως ἥ τε ὑγιεινὴ καὶ ἡ οἰκονομικὴ αὐτῶν χρησιμότης.

Πᾶσαι αἱ πολιτεῖαι προνοοῦσι περὶ συντηρήσεως αὐτῶν καὶ βελτιώσεως, τιμωροῦσαι αὐστηρῶς τὰς κατ' αὐτῶν βλάβας. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ εἰς τοῦτο μόνη ἡ νομοθεσία· ἀπαιτεῖται πρωτίστως ἡ ἀνατροφὴ τοῦ λαοῦ, διδασκομένου, ὅτι ἡ βλάβη δένδρου τινὸς εἶνε αὐτοῦ τοῦ οὕτωσὶ κακουργοῦντος βλάβη. Τοῦτο πρέπει νὰ διδάσκηται ἔν τε τοῖς ναοῖς καὶ ἐν τοῖς σχολείοις, διὰ συγγραφῶν. Ἡ καθ' ἕκαστον θέρος ἐπαναλαμβανομένη ἐγκληματικὴ καταστροφὴ τῶν δασῶν, ἀληθὲς στίγμα οἱουδήποτε λαοῦ, εἶνε ἅμα ζημία ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ συμφερόντων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Βιομήχανος τέχνη ἢ κυρίως Βιομηχανία.

Περὶ τῆς τέχνης ἐν γένει.

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ τῶν λαῶν λειτουργίᾳ σπουδαιοτάτην ἐκπροσωπεῖ δύναμιν ἡ τέχνη. Αὕτη εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐκδήλωσις τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, ῥέποντος πρὸς βελτίωσιν τῶν ἑαυτοῦ, πρὸς παραγωγὴν τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως.

Ἡ τεχνικὴ ἐνέργεια ἐκδηλοῦται ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, ζητοῦντος νὰ παράσχῃ εἰς τὸν πρώτιστον τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, τὴν γῆν, μείζονα παραγωγικότητα, ἢ εὐχερῶς νὰ πορισθῇ τὰ ποικίλα αὐτῆς προϊόντα. Ἐν τούτῳ ὁ ἄνθρωπος ἀληθῶς καθίσταται δημιουργικὸς παράγων, πολλαπλασιάζων τὰς ποικίλας ἰδιότητας τῆς ἀψύχου ὕλης, τὴν ζωὴν καὶ ἐνέργειαν, αἵτινες τέως διετέλουν ἀδρανεῖς ἢ λανθάνουσαι.

Ἡ τέχνη, ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς ἐμφανείᾳ, εἶνε ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ ἀληθοῦς πλούτου, ἡ κατ' ἐξοχὴν δέσποινα τῆς οἰκονομικῆς παντὸς λαοῦ λειτουργίας. *Ἡ ἀνάγκη τέχνας κατεργάζεται.* Ὁ ἄνθρωπος, προσπαθῶν νὰ θεραπεύσῃ, ἐπαρκῶς κατὰ τὸ ἐνόν, τὰς πολλαπλασιαζομένας χρείας, ἐφευρίσκει τέχνας, τρόπους, ἵνα καταστήσῃ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ παραγωγικωτέραν. Οὕτως ἡ τέχνη ἐκπροσωπεῖ ἔκπαλαι σημαντικὴν ἐν τῇ παραγωγῇ δύναμιν· ὡς τοιαύτη δὲ καθίσταται ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων ἀντικειμένων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Ἐξέλιξις τῆς βιομηχάνου τέχνης.

Ἡ βιομήχανος τέχνη ἀναπτύσσεται ποικίλως κατὰ χρόνον καὶ τόπον· παρακολουθεῖ ἐν γένει τὴν ἱστορικὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν τῇ ἀρχεγόνῳ καταστάσει τῶν κοινωνιῶν εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος μετέρχεται διάφορα ἔργα. Πλείονες τῆς μιᾶς λειτουργίαι συγκεντροῦνται παρ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ· ἄγνωστος εἶνε ἡ ἀνταλλαγή, ἐπίσης δὲ μόλις ὑφίσταταί που ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων μεταξὺ τῶν μελῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Προσθετέον, ὅτι οὐσιώδης χαρακτὴρ τῆς ἀρχεγόνου ταύτης καταστάσεως εἶνε ἡ κοινότης τῶν κτήσεων.

Ἡ βιομήχανος τέχνη ἐκδηλοῦται τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἁλιευτικῇ καὶ τῇ θηρευτικῇ, βραδύτερον δὲ ἐν τῇ κτηνοτροφικῇ περιόδῳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ πρωτόγονος φυλὴ συλλέγει τοὺς καρποὺς τῆς γῆς, ἢ ἐπιδίδοται εἰς τὴν θήραν καὶ τὴν ἁλιείαν τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης θηρίων. Ἡ βιομηχανία αὐτῆς περιορίζεται εἰς ἐλάχιστα θηρευτικά, ἐπιθετικὰ ἢ ἀμυντικά, ἐργαλεῖα· ἔτι δὲ μᾶλλον ἀναπτύσσεται διὰ τῆς τεχνικῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἐρίου ζώων τινῶν πρὸς ἐνδυμασίαν, ἢ τοῦ δέρματος πρὸς ὑπόδυσιν. Εἶτα ἐπέρχεται ἡ γεωργικὴ βιομηχανία διὰ τῆς καλλιεργίας τῆς γῆς. Τὰ προϊόντα τῶν ποικίλων τούτων ἐργασιῶν διανέμονται εἰς τὰ μέλη τῆς φυλῆς· ἀλλὰ δυνατόν τινα τούτων νὰ πλεονάζωσι· ταῦτα δ' ἀνταλλάσσονται τότε πρὸς προϊόντα ἄλλης φυλῆς. Ἐντεῦθεν ἡ ἐμπορικὴ βιομηχανία, ἀρρήκτως συνδεδεμένη καὶ λειτουργοῦσα μετὰ τῆς γεωργικῆς καὶ τῆς χειροτεχνικῆς.

Ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται σὺν τῷ χρόνῳ, καθ' ὅσον ἀναπτύσσεται ἡ ἀνταλλαγή, ἐπιζητεῖται ἄρα ἡ κρείττων καὶ ἀνυσιμωτέρα κατασκευὴ τῶν προϊόντων. Ἐν τῇ ἐξελίξει ταύτῃ τῆς βιομηχάνου τέχνης τὸ νόμισμα ἀντικαθίστησι τὴν εἰς εἶδος ἀνταλλαγήν, ἥτις καθίσταται εὐχερεστέρα, ἡ δὲ παραγωγὴ μείζων. Ἡ ἐργασία διανέμεται· ἕκαστος δὲ ἄνθρωπος ἐκλέγει ἴδιον εἶδος, πρὸς ὃ φέρουσιν αὐτὸν αἱ χρεῖαι, ἡ ἱκανότης, αἱ ροπαί, τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς.

Ἀποτέλεσμα τῆς διαιρέσεως ταύτης τῆς ἐργασίας εἶνε ἡ διάσπασις τῆς χειροτεχνικῆς βιομηχανίας, καθισταμένης εἰδικοῦ κλάδου τῆς ἐργασίας, διαφόρου τῆς γεωργικῆς, μεθ' ἧς πρότερον ἦτο συνδεδεμένη. Ἀσήμαντος τὸ πρῶτον, καταλαμβάνει εἶτα ἐξέχουσαν δύναμιν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ. Ἡ οἰκονομικὴ λειτουργία τῶν λαῶν εὐρύνεται κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τόπον. Πολλαπλασιάζεται δὲ ἡ παραγωγὴ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων.

Ἡ βιομήχανος τέχνη εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐκδήλωσις καὶ πραγμάτωσις τῆς ἀτομικῆς ἐργασίας καὶ τῶν ὑπερτέρων πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν ροπῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Πρότερον αὕτη περιώριζε τὴν δρᾶσιν αὐτῶν ἐν περιωρισμένῃ σφαίρᾳ. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἄτομον, ἀνῆκε τὸ πρῶτον εἰς ἑαυτόν, εἶτα δὲ εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν φυλήν. Ἀλλὰ βαθμηδὸν ὁ κύκλος τῆς ἐνεργείας, ἠθικῆς τε καὶ οἰκονομικῆς, εὐρύνεται. Διὰ τῆς ἐργασίας ἀνήκει εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν. Ἀνυπέρβλητα προσκόμματα παρεκώλυον πρότερον τὴν συναλλαγήν, τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἐργασίας μεταξὺ ὁμοφύλων. Ἀλλὰ σήμερον τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Εὐρωπαῖος καὶ Ἀσιάτης, Ἀμερικανὸς καὶ Αὐστραλός, συνεργάζονται ἐν διαφόροις τμήμασι τῆς ὑδρογείου σφαίρας ὡς μέλη μιᾶς οἰκογενείας, ἀνταλλάσσοντες τὰ προϊόντα αὐτῶν καὶ σὺν αὐτοῖς τὰς ἰδέας, τοὺς πόθους, τὰ αἰσθήματα, τὸν πολιτισμόν. Ἐκ τῆς συμπράξεως δὲ ταύτης ἐπέρχεται αὔξησις τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τῆς ἀνθρωπότητος οὐχὶ κατ' ἀριθμητικήν, ἀλλὰ πάντως κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον. Οὕτω διὰ τῆς βιομηχανικῆς συνεργασίας ἡ δύναμις τοῦ ἀτόμου πολλαπλασιάζεται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.[1]

Ὁ καθ' ἡμᾶς αἰὼν δικαίως ἐκλήθη *βιομηχανικὸς* αἰών. Ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτοῦ κρατεῖ κατ' ἐξοχὴν ἡ ἐργασία, ὁ οἰκονομικὸς συναγωνισμὸς τῶν ἀνθρώπων, ἡ κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη. Τῷ ὄντι σήμερα ἀναπτυσσομένῳ πολιτισμῷ παρέπεται ἡ αὔξησις τῶν ποικίλων χρειῶν, αἵτινες κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον δύνανται νὰ θεραπευθῶσι προσφυέστερον ἢ διὰ τῆς βιομηχάνου τέχνης.

Ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ δρᾶσις αὕτη βαίνει πρὸς εὐρύτερον μέλλον διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν δεδομένων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ μηχανική, ἡ χημεία καὶ αἱ λοιπαὶ συμφυεῖς ἐπιστῆμαι μεγάλην ἐξασκοῦσιν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν βιομηχάνων τεχνῶν, ὧν τὰ ἀποτελέσματα δὲν ἀφορῶσι μόνον εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον, ἀλλὰ πρωτίστως εἰς τὴν κοινωνικὴν εὐεξίαν καὶ εὐημερίαν.

1 L'Uomo è un' tal potenza, che unita al' altra non fa un eguale alla somma, ma al quadrato della somma (Genovesi παρὰ Roscher System der Volkswirtschaft).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐλευθερία ἐν τῇ Βιομηχανίᾳ.

Νόμος καὶ ἐγγύησις τῆς βιομηχανίας εἶνε ἡ ἐλευθερία. Οὐδεμία ἄρα κοινωνικὴ δύναμις, ὑφ' οἱανδήποτε μορφὴν ἢ ἀποστολήν, δικαιοῦται νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἐλευθέραν αὐτῆς πραγμάτωσιν. Ἡ βιομήχανος τέχνη ἀναπτύσσεται κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τὸν νόμον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ἄρα ὑπὸ τὸν νόμον τῆς ἐλευθερίας. Οὐχὶ κοινωνικὴ δύναμις, ἀλλ' ἡ ἀβίαστος ἐργασία, ἀποτέλεσμα τοῦ νοῦ, προύκάλεσεν αὐτήν· καὶ σήμερον μόνον ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν προστατευτικῶν καὶ κοινωνιστικῶν δογμάτων ζητεῖται κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἡ παρέμβασις τῆς πολιτείας πρὸς διακανονισμὸν τῶν σχέσεων τῆς βιομηχανίας, τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως τῶν προϊόντων αὐτῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἤθελεν ἐπενέγκῃ παντελῆ καταστροφήν, παρακωλῦον τὴν ἐνίσχυσιν τῆς μεγάλης ταύτης οἰκονομικῆς δυνάμεως. Τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, καταστελλομένου ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς βιομηχανίας, ἐκλείπει τὸ ἰσχυρότατον τῶν ἐλατηρίων πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Ὁ ἀνταγωνισμὸς εἶνε ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος, ὅπου δὲ τοῦτο δὲν λειτουργεῖ ἐπαρκῶς, ἐκλείπει τὸ πρώτιστον τῶν κινήτρων τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας. Ὁ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐξασκούμενος ἔλεγχος ἤθελεν ἐκτραπῇ εἰς δυναστικὸν ἐξαναγκασμόν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιστάσει ἡ δικαιοσύνη ἤθελε παραβιασθῇ μᾶλλον ἢ λειτουργήσῃ. Διότι δικαιοσύνη εἶνε ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἑκάστου αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας, ἐν τῇ οἰκονομικῇ δὲ τάξει ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας.

Κοινωνικὰ ἀποτελέσματα τῆς Βιομηχανίας.

Καὶ οἱ βάρβαροι δὲν στεροῦνται βιομηχανίας. Ἀλλ' αὕτη κατ' ἐξοχὴν εἶνε τὸ προσὸν τῶν πεπολιτισμένων λαῶν. Ὁ μὲν βάρβαρος, ἐξασκῶν ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν βιομήχανον τέχνην, ἀποβλέπει μόνον πρὸς τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν θεραπείαν τῶν χρειῶν. Τοὐναντίον δὲ ὁ πεπολιτισμένος ἀποβλέπει πρὸς ὑψηλότερον σκοπόν: οὐχὶ νὰ θεραπεύσῃ στοιχειώδεις χρείας, ἀλλὰ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ποικίλην τῆς ἀνθρωπότητος ἐξημέρωσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν τῇ συγχρόνῳ φάσει τῆς βιομηχάνου τέχνης, ὑπὸ τὴν συμβολὴν τῆς ἐπιστήμης, ἐπιζητεῖται τὸ καλὸν πρὸς τῷ χρησίμῳ. Οὐχὶ μόνον ἡ συντήρησις, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ εὐμάρεια. Πάντων δὲ τούτων τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύει οὐχὶ διακεκριμένη κοινωνικὴ τάξις, ἀλλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πᾶς ἄνθρωπος.

Οὕτως ἡ βιομηχανία ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν αὔξησιν τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως, τὴν πολλαπλῆν, ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Εἶνε ἀποτέλεσμα καὶ αἴτιον τῆς ἀφθονίας τοῦ πλούτου, ἐπιζητουμένου δι' αὐτῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἅμα, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ χρησίμου. Ἂν ὁ πολιτισμὸς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας, καὶ αὕτη ἀφ' ἑτέρου συντελεῖ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀείποτε ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας ἐτέθησαν αἱ πολιτεῖαι, αἱ κατ' ἐξοχὴν θεραπεύσασαι τὴν βιομηχανίαν. Ἐν τε τῇ ἀρχαιότητι καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους αἱ χῶραι ἐκεῖναι ηὐδοκίμησαν, ἐπιζήσασαι μυρίων δοκιμασιῶν καὶ περιπετειῶν, ὅσαι ἐθεράπευσαν τὴν ἐργασίαν καὶ τὰς συμφυεῖς τέχνας.

Ἔτι μᾶλλον ἡ βιομήχανος τέχνη πρωτοστατεῖ σήμερον ἐν ταῖς τύχαις τῶν ἐθνῶν, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Τὰ παραγόμενα προϊόντα προσφέρονται ἀφθονώτατα. Ὅ τι ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο καὶ ἦτο χλιδὴ διὰ τοὺς ὀλίγους, σήμερον εἶνε κοινὴ ἀπόλαυσις. Ἡ βιομηχανία ἠύρυνε τοὺς πόθους ἡμῶν, παρασχοῦσα ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ἀπολαύσεως. Καὶ ἂν δύναται νὰ καυχηθῇ διά τι ἡ σημερινὴ δημοκρατικὴ κοινωνία, εἶνε ὅτι ὀφείλει εἰς τὴν τέχνην τὴν αὔξησιν καὶ τὴν *ἐξίσωσιν* τῶν χρειῶν καὶ τῶν ἀπολαύσεων.

Οἱ βιομηχανικοὶ ἐργάται ἐν παραβολῇ πρὸς τοὺς γεωργικούς.

Τὸ θέμα τοῦτο δὲν εἶνε ἀνάξιον συζητήσεως. Εἶνε οἰκονομικὸν ἅμα καὶ κοινωνικόν.

Πᾶσα πολιτεία δέον νὰ συνδυάζῃ τὴν βιομηχανικὴν ἐργασίαν τῶν πόλεων πρὸς τὴν γεωργικὴν τῶν ἀγρῶν ἔκ τε οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς μερίμνης. Ὀλιγωρία τῆς γεωργίας χάριν τῆς βιομηχανίας, καὶ τἀνάπαλιν, ἤθελεν ἐπενέγκῃ ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐπί τε τοῦ ἠθι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἐργατῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ εὐεξίας τοῦ λαοῦ.

Οἱ ἐργάται τῶν βιομηχανικῶν ἐργοστασίων, ἅτινα συνήθως κεῖνται καὶ λειτουργοῦσιν ἐντὸς τῶν μεγάλων τοῦ ἀνθρωπίνου πληθυσμοῦ κέντρων, παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς, παρουσιάζουσι διάφορον χαρακτῆρα. Οἱ μὲν πρῶτοι εἶνε ζωηροί, ἀνήσυχοι, νεωτεριστικοί· ἄρα στασιαστικώτεροι, *παλίμβολοι*, καθιστάμενοι εὐχερῶς ὄργανα καὶ θύματα τοῦ πρώτου δημαγωγοῦ, ἕνεκα προσωπικῶν σκοπῶν καὶ συμφερόντων ἐκμεταλλευομένου τὸ ἀνήσυχον αὐτῶν πνεῦμα. Ζῶντες ἐντὸς τῶν πόλεων, ὑφιστάμενοι καθ' ἑκάστην τὰς ἐπιδράσεις καὶ τοὺς πειρασμοὺς βίου, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἥκιστα προσήκοντος αὐτοῖς, γαργαλιζόμενοι ὑπὸ ποικίλων πόθων, διαφθείρονται πολλάκις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ψυχοφθόρων δογμάτων, ἀτόπως πολεμίων πρὸς τὸ κοινωνικὸν καθεστώς. Ἐρχόμενοι εἰς τὰς πόλεις ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐκ τῶν ἀγροτικῶν ἑξοχῶν, στεροῦνται οἰκογενείας, ἀγνοοῦσι τὰς τέρψεις αὐτῆς, τὰς ὑποχρεώσεις, τὰ ἐξ αὐτῆς ἀναπτυσσόμενα αἰσθήματα, ἐν τοῖς πρώτοις δὲ τὴν νηφαλιότητα καὶ τὴν οἰκονομίαν, ἥτις ἰδίᾳ εὐδοκιμεῖ ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς κοινωνίαις. Ὁ ἐργάτης τῶν πόλεων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ζῇ ἐλευθέρως μετά τινος παιδίσκης, τεκνοποιῶν ἐξ αὐτῆς· ἂν δὲν στέλλῃ τὰ τέκνα αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκθετοτροφεῖον, τὰ φονεύει. Ἔχει μείζονα βεβαίως νοημοσύνην ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν χωρικόν, ἀλλὰ τοῦτο οὐχὶ πάντοτε ἐπὶ κοινωνικῷ ἀγαθῷ. Εὐχερῶς καθίσταται θῦμα καὶ ὄργανον ἀνατρεπτικῶν ἰδεῶν. Ἡ οἰκονομικὴ ἱστορία τῶν συγχρόνων λαῶν δέον νὰ παράσχῃ διδάγματα διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἵδρυσιν τῶν μεγάλων τεχνουργικῶν ἐργοστασίων, παρ' οἷς ὑπηρετεῖ μέγας ἀριθμὸς ἐργατῶν. Αἱ πόλεις, αἱ πρωτεύουσαι συνήθως, ἐν αἷς συσσωρεύεται ὑπερμέτρως ὁ ἐργατικὸς πληθυσμός, ὑφίστανται εἰς ἐπικίνδυνον βαθμὸν τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀποτελέσματα, ἅτινα σοβαρῶς ὀφείλει νὰ ἐρευνήσῃ ἡ ἐπιστήμη.

Φυσικὴ ἐξέλιξις τῆς Βιομηχανίας.

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐξελίξει λαοῦ τινος δέον ἡ βιομηχανία ν' ἀναπτύσσηται *φυσιολογικῶς*, οὐχὶ δὲ τεχνητῶς διὰ προστατευτικῶν τρόπων, ὁπότε εἶνε ἀδύνατον ν' ἀνταγωνισθῶσιν ἐπιτυχῶς τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας παραγόμενα προϊόντα πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, παρ' οἷς ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ ἐξελίσσεται ὑπὸ κανονικωτέρας συνθήκας. Πρωτίστως δὲν πρέπει νὰ ἐπεμβαίνῃ ἡ κυβέρνησις, ἧς σκοπὸς εἶνε μᾶλλον ἡ ἐξασφάλισις τοῦ ἀτόμου, οὐχὶ δὲ ἡ ἀνάμιξις εἰς τὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἐνεργείας. Βιομηχανίαι, στερούμεναι ἀφ' ἑαυτῶν τῶν πρὸς ὕπαρξιν μέσων, δυσχερῶς δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι, παρὰ τὴν προστασίαν τῶν κυβερνήσεων. Τὸ πολύ, δύναται ἡ κυβέρνησις ἐπί τινα χρόνον νὰ παράσχῃ περιωρισμένην προστασίαν, ἀτέλειαν δασμῶν καὶ ἄλλα ὠφελήματα, οὐχὶ ὅμως τοιαῦτα, ὧν ἄνευ νὰ ἦνε ἀδύνατος ἡ ὕπαρξις τῆς βιομηχανίας.

Περὶ τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς παραγωγῆς ἐν τῇ Βιομηχανίᾳ.

Ὡς ἐγνώσθη πρότερον, ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων καὶ τῶν μηχανῶν, ἡ δὲ παραγωγὴ ἐπολλαπλασιάσθη· οὕτω τὰ προϊόντα αὐτῆς προσφέρονται πρὸς κατανάλωσιν ἐν μείζονι ἢ πρότερον μοίρᾳ.

Ἡ διὰ τῶν μηχανῶν διεξαγομένη ἐργασία διεξάγεται ἀπαύστως, ἡμέραν καὶ νύκτα. Διαρκῶς ἀποσυντίθενται καὶ συντίθενται ἐκ νέου κεφάλαια, ἡ δὲ παραγωγὴ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν σταματᾷ. Ἡ τοιαύτη λειτουργία δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἄνευ πλήρους καὶ προσφόρου ὀργανώσεως καὶ τάξεως.

Μέγα τεχνουργικὸν ἐργοστάσιον παρίστησι τὴν εἰκόνα μικροσκοπικῆς πολιτείας. Αὕτη δέον νὰ ἦνε ὠργανωμένη, νὰ λειτουργῇ προσηκόντως. Ἀλλ' ἡ λειτουργία αὕτη δέον νὰ ἦνε κατηρτισμένη ἐπὶ τὸ μοναρχικώτερον, εἴτε διὰ συνεταιρισμοῦ κατηρτίσθη τὸ ἐργοστάσιον, εἴτε διὰ τῶν κεφαλαίων ἑνὸς ἀνδρός. Οὕτως ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπιχειρήσεως δέον νὰ διατελῇ διευθυντής, ἐξασκῶν ἀπόλυτον κῦρος, παρ' αὐτὸν δὲ καὶ ὑπ' αὐτὸν ἡ λοιπὴ τῶν ἐργατῶν ἱεραρχία κατὰ βαθμολογίαν. Τὰ καθήκοντα ἑκάστου τούτων δέον νὰ ἦνε διαγεγραμμένα πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένων συγκρούσεων ἐκ τῆς ἰσότητος.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὸ προσωπικόν.

Ὡς πρὸς τὸ οἰκονομικὸν δὲ μέρος ἡ μεγάλη βιομηχανία παρέχει ἄξια πολλοῦ λόγου πλεονεκτήματα. Ἐνῷ κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μικρᾶς βιομηχανίας ἡ νυκτερινὴ ἐργασία ἦτο πολυδάπανος, κατὰ τὸ νέον ἐπῆλθε κεφαλαίων οἰκονομία. Οὐδὲν ἀπόλλυται ἐν τῇ μεγίστῃ βιομηχανικῇ παραγωγῇ· πάντα χρησιμοποιοῦνται προσηκόντως, καὶ χρόνος, καὶ ἐργασία, καὶ κεφάλαιον.

Ὁ φωτισμός, ἰδίᾳ ὁ διὰ τοῦ ἀεριόφωτος ἢ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, μεταποιεῖ τὴν νύκτα εἰς ἡμέραν· ἡ ἐργασία διεξάγεται ὑπὸ ἀρίστας συνθήκας ταχύτητος, εὐθηνίας. Τοῦτο δ' ἔτι μᾶλλον ἐπιτυγχάνεται ἐν τοῖς ἐργοστασίοις, ἐν οἷς ἡ αὐτὴ δύναμις συντελεῖ εἴς τε τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν καὶ εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ ἐργοστασίου διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός.[1]

Κρεῖττον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τεχνουργικὸν ἐργοστάσιον εἶνε τὸ παράγον ταχύτερον καὶ εὐθηνότερον τελειότερα προϊόντα. Ἡ δὲ εὐθηνία εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ περιορισμοῦ τῶν δαπανῶν τῆς παραγωγῆς ἕνεκα τῶν προμνησθέντων αἰτίων.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συμπεραίνεται, ὅτι ὅροι ἀναπόδραστοι πρὸς λειτουργίαν μεγάλου τεχνουργείου εἶνε ἡ συγκέντρωσις κεφαλαίων καὶ ἡ εὕρεσις κέντρων ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς καταναλώσεως τῶν προϊόντων, ταχύτης ἐργασίας καὶ εὐθηνία αὐτῆς διὰ τῶν μηχανῶν.

Ὅ τι ἰδίᾳ συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ συστήματος τῆς μεγάλης παραγωγῆς εἶνε ἡ εὐθηνὴ τιμὴ τῶν προϊόντων. Ταῦτα εἶνε προσιτὰ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις. Ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις συναμιλλῶνται. Ἡ κοινωνία ἐκδηλοῖ εὐρυτέραν τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν, τὴν παραγωγικὴν δραστηριότητα, ἀλλ' ἅμα καὶ τὴν καταναλωτικὴν δρᾶσιν. Ὁ πολιτισμὸς ἐξελίσσεται ποικιλώτερον, προάγονται τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, ἡ κοινωνικὴ ἐν γένει εὐημερία.

1 Βιομηχανικὸν ἐργοστάσιον ἀξίας ἑνὸς ἑκατομμυρίου δραχμῶν ἀπαιτεῖ δαπάνην 20 χιλιάδας δραχ. ἐτησίως. Ἡ δαπάνη, ἡ ἀπαιτουμένη πρὸς φωτισμὸν τοῦ καταστήματος δι' ἠλεκτρικοῦ φωτός, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ κινητήριος τῶν ἠλεκτρομηχανῶν δύναμις λαμβάνεται ἐξ αὐτῆς τῆς μεγάλης κινητηρίου μηχανῆς, εἶνε κατωτέρα καὶ τοῦ 1/20 τῆς ἀνωτέρω δαπάνης, ἤτοι ἀνέρχαιτε μόλις εἰς 1,600 δρ. κατ' ἀνώτατον ὅρον. Ἡ δαπάνη ἐπίσης πρὸς ἀνανέωσιν τῶν φθειρομένων ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων εἶνε κατωτέρα τῆς ἀπαιτουμένης διὰ πᾶν ἄλλο εἶδος φωτισμοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παρατηρητέον, ὅτι ἐκ τῆς τοιαύτης παραγωγῆς ὠφελοῦνται ἰδίᾳ αἱ κατώτεραι, αἱ ἀπορώτεραι τάξεις.

Προϊόντα, ἅτινα ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς μικρᾶς παραγωγῆς ἦσαν ἀπρόσιτα, διὰ τοῦ νέου συστήματος καθίστανται πάγκοινα· θεραπεύονται δι' αὐτῶν αἵ τε σωματικαὶ καὶ αἱ πνευματικαὶ χρεῖαι, ὡς καὶ αἱ ἀπολαυστικαὶ ροπαί.

Ἔπεται ἄρα, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεγάλης βιομηχανίας, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ τῆς μικρᾶς, εἶνε ἀπείρως ὑπέρτερα κατὰ *ποσόν*, κατὰ *ποιὸν* καὶ ἐπὶ τέλους κατὰ τὸ *εὐαπόκτητον*.

Ἡ μεγάλη βιομηχανία δὲν δύναται νὰ ἦνε πολεμία πρὸς τὴν μικράν· δύναται δὲ νὰ ἐξακολουθῇ συλλειτουργοῦσα. Ὑπάρχουσιν ἔργα, ἀπαιτοῦντα πρὸς ἐκτέλεσιν φαντασίαν, τεχνικὸν αἴσθημα, λεπτότητα καὶ ἐπιμονὴν ἐπεξεργασίας, ἅτινα ἰδίᾳ ἐπιτυγχάνονται διὰ τῆς ἀνθρωπίνης χειρός, ἀδυνατεῖ δὲ νὰ ἐκτελέσῃ, παρὰ τὴν τελειότητα αὐτῆς, ἡ μηχανικὴ ἐργασία. Βεβαίως τὰ τοιαῦτα προϊόντα εἶνε ἀκριβώτερα, οὐχ ἧττον καταναλίσκονται, ἐπιζητούμενα ἰδίᾳ, ὡς ἀντικείμενα πολυτελείας καὶ ἐπιδείξεως, παρὰ τῶν εὐπορουσῶν τάξεων. Ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος αὐξάνεται ἐκ τῆς τοιαύτης καλλιτεχνικῆς δεξιότητος, ἣν οὐδέποτε δικαιοῦται νὰ περιφρονήσῃ σώφρων κοινωνικὴ οἰκονομία, γινώσκουσα νὰ χρησιμοποιῇ προσηκόντως τό τε καλὸν καὶ τὸ χρήσιμον.

Σημασία τῆς Διευθύνσεως ἐν τῇ μεγάλῃ Βιομηχανίᾳ.

Ἀξία ἰδίας μνείας τυγχάνει ἐν τῇ μεγάλῃ βιομηχανίᾳ ἡ σημασία τῆς διευθύνσεως. Αὕτη δὲν εἶνε κοινὸν πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις χρῆμα, προσιδιάζουσα μόνον εἴς τινα ἐκλεκτὰ πρόσωπα, ὧν ἡ προσήκουσα ἐκλογὴ ἐγγυᾶται τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ὁ διευθυντὴς εἶνε ὁ νοῦς τῆς ἐργασίας. Πεπροικισμένος δι' ἀνωτέρων ψυχικῶν χαρισμάτων, τίθησιν αὐτὰ εἰς ἐνέργειαν ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τοῦ ἔργου, ὅ περ ἀνέλαβεν, εἴτε ὡς κεφαλαιοῦχος, ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ ἐνεργῶν, εἴτε κατ' ἐκλογὴν καὶ ἐμπιστοσύνην ἄλλων κεφαλαιούχων. Ἐξασκεῖ κατ' ἀνάγκην ἀπόλυτον κῦρος καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ ἐργοστασίῳ ἐργαζομένων. Τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα εἶνε ἀσύμφορον ἐν ταῖς τοιαύταις οἰκονομικαῖς ἐπιχειρήσεσιν. Οἱ ὑποδιευθυνταί,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οἱ συμπράκτορες, οἱ ἐργάται δὲν δικαιοῦνται νὰ διεκδικῶσιν ἰδίαν γνώμην, πολλῷ δὲ μᾶλλον νὰ ἐπιβάλλωσιν αὐτήν. Ἡ τοιαύτη ἀποδοχὴ ἤθελε προκαλέσῃ τὴν ἀναρχίαν, τὴν καταστροφὴν τῆς ἐπιχειρήσεως. Τούναντίον, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ διευθυντὴς σκέπτεται καὶ ἐνεργεῖ ἀποκλειστικῶς, ὑπέχει τὴν προσήκουσαν εὐθύνην, ἡ δὲ λειτουργία τῆς ἐπιχειρήσεως προσκόπτει ἐπ' ἐλάχιστον. Οὗτος ἐπισκοπεῖ αὐτήν, χρῆται τοῖς προσήκουσι τρόποις τῆς κρείττονος διεξαγωγῆς, ἐκλέγει τὸ κατάλληλον προσωπικόν, παραγγέλλει τὸ ὑλικὸν τῆς παραγωγῆς, πᾶν ἐν γένει τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου. Ταῦτα ἀπαιτοῦσιν οὐ μόνον τὴν κτῆσιν θεωρητικῶν γνώσεων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ πείρας, δραστηριότητος, φειδοῦς, τιμιότητος· δὲν εὑρίσκονται δ' εὐχερῶς παρ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ἐν τῇ προσωπικῇ ἐργασίᾳ τοῦ διευθυντοῦ συγκεντροῦται συλλήβδην ἡ ἐργασία καὶ ἡ δύναμις πολλῶν ἐργατῶν. Ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἐπίσης λαμβάνει ἐκδήλωσιν ἡ δύναμις τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, ἅτινα ἄλλως θὰ εἶχον ἐλάσσονα παραγωγήν, ἠδύναντο δὲ καὶ νὰ ματαιωθῶσι, κακῶς διευθυνόμενα παρὰ τοῦ τυχόντος.

Ἐν παλαιτέροις καιροῖς τὰ προσόντα ταῦτα συνεκεντροῦντο σπανιώτερον παρ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ· ἀλλὰ σήμερον διὰ τῆς ἐπιδόσεως τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν τοῦτο δὲν συμβαίνει πλέον. Ἡ εὕρεσις ἄρα καταλλήλων βιομηχανικῶν διευθυντῶν εἶνε εὐχερεστέρα.

Ἐποπτεία τῆς Βιομηχανίας.

Κατ' ἀρχὴν ἡ βιομηχανία δέον νὰ ἐξασκῆται ἐλευθέρως. Ἀλλ' ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ ἀκώλυτος ἐξάσκησις αὐτῆς δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς δημοσίας ὑγιείας καὶ ἀσφαλείας. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει δέον ἡ διοίκησις νὰ ἐποπτεύῃ τὰ κατὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν βιομηχανικῶν ἐργοστασίων. Ἀπομιμεῖται ὁ ἄνθρωπος σήμερον, ἐπὶ παραδείγματι, διάφορα φυσικὰ προϊόντα διὰ τῆς βιομηχανίας, παραγομένων παρομοίων, ἐχόντων τὸ φαινόμενον μόνον αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ οὐσιαστικὰ συστατικά. Ἡ τεχνικὴ χημεία παράγει ἀπό τινος χρόνου διάφορα εἴδη κατ' ἀπομίμησιν φυσικῶν τοιούτων (οἶνον, ἔλαιον, σάπωνα, οἰ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νόπνευμα, χρώματα, γάλα κτλ.). Καὶ καθ' ὅσον μὲν ταῦτα δὲν βλάπτουσι, ἔχει καλῶς· ἀλλ' ἐν ἐναντίᾳ περιστάσει δέον ἡ πολιτεία νὰ λαμβάνῃ τὰ προσήκοντα νομοθετικὰ μέτρα πρὸς παρακώλυσιν παραγωγῆς, παραβλαπτούσης τὴν δημοσίαν ὑγίειαν.

Διὰ λόγους δημοσίου συμφέροντος καὶ ἀσφαλείας ἐπίσης αἱ μεταλλευτικαὶ ἐργασίαι δέον νὰ διεξάγωνται τῇ προηγουμένῃ γνώσει καὶ ἐγκρίσει τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς. Πολλάκις ἐπιβάλλεται ἡ μακρὰν τῶν μεγάλων κοινωνικῶν κέντρων τοποθέτησις βιομηχανικῶν ἐργοστασίων, ἀφ' ὧν ἐκρίπτονται ἀκάθαρτοι ὕλαι, ἢ δύνανται νὰ ἐπενέγκωσι κίνδυνον καὶ νὰ προκαλῶσι διηνεκῆ θόρυβον καὶ ἀνησυχίαν ἐκ τῆς διηνεκοῦς λειτουργίας τῆς μηχανῆς. Ἡ ἀστυνομία δέον νὰ ᾖ ἥνε προνοητική, μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν ἵδρυσιν τοιούτων ἐργοστασίων ἐν τόποις ἀκαταλλήλοις, μὴ προσβάλλοντος τούτου τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν, ἅτε τοῦ συμφέροντος τῆς κοινωνίας ὄντος μείζονος τοῦ τῶν ἀτόμων. Διὰ τὰ αὐτὰ αἴτια αἱ ἀποθῆκαι, ἐν αἷς ἀποταμιεύονται προϊόντα τοιούτων βιομηχανικῶν ἐργοστασίων, δέον νὰ εὑρίσκωνται μακρὰν τῶν πόλεων. (Ἀποθῆκαι ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, πετρελαίου κτλ.).

Προστατευτικὸν σύστημα καὶ ἐλευθέρα Βιομηχανία.

Ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως *προστασία* δηλοῦται τὸ κοινωνικὸν ἐκεῖνο σύστημα, καθ' ὃ ἡ πολιτεία, ἐκ δημοσιονομικῶν ἢ κοινωνικῶν συμφερόντων, ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συνδρομῆς τῆς βιομηχανικῆς ἐργασίας καὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐξ αὐτῆς συμφερόντων. Ἐν τῷ σκοπῷ τῆς πολιτείας ἡ ὑποχρέωσις αὕτη καὶ ἡ λειτουργία δὲν εἶνε ξένα. Ὅσον καὶ ἂν ἦνε χώρα τις ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς ὑπέροχος, ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ πολιτεία ὑποχρεοῦται, ἐξ ἀνωτέρων λόγων, νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς καὶ βιομηχανικῶν συμφερόντων. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τοῦ *προστατευτικοῦ* συστήματος, τοῦθ' ὅ περ σημαίνει ποιάν τινα κηδεμονευτικὴν ἐνέργειαν τῆς πολιτείας πρὸς προστασίαν τῆς ἐγχωρίου ἐργασίας διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῆς ἀπὸ παντὸς φορολογικοῦ τέλους, διὰ τῆς μὴ τελωνιακῆς ἀσμολογήσεως τῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν χρησιμευουσῶν πρώτων ὑλῶν, τῆς ἐπιβαρύνσεως δὲ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων προϊόντων, μὴ δυναμένων ν' ἀμιλλῶνται πρὸς τὰ τῆς ἰθαγενοῦς παραγωγῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας

Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἔκπαλαι ὑπῆρξε θέμα ἐρίδων καὶ συζητήσεων μεταξὺ τῶν οἰκονομολόγων καὶ τῶν πολιτικῶν. Πολλοὶ τούτων ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς πολιτείας παρεχομένη ἰσχυρὰ ὑποστήριξις τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ κλάδῳ τῆς βιομηχάνου τέχνης δύναται μόνη νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπίδοσιν αὐτῆς, ἄρα εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου. Τοῦ συστήματος τούτου περιφανὴς ἀντιπρόσωπος κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὑπῆρξε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Γάλλος ὑπουργὸς Κολβέρτος. Κατὰ τὸν δέκατον ἕνατον αἰῶνα αἱ ἰδέαι τῆς βιομηχανικῆς ἐλευθερίας ἔσχον γενναίους ἀποστόλους. Οὐχ ἧττον ἀντίδρασις ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν ἀπό τινος χρόνου πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐν γένει ἡ προστασία τῆς πολιτείας ἐν τοιαύταις περιστάσεσι δέον νὰ παρέχηται μετὰ πολλῆς ἐπιφυλακτικότητος καὶ περισκέψεως. Κλάδος βιομηχανίας, ὀφείλων τὴν ἐπίδοσιν αὐτοῦ μόνον τῇ ἀντιλήψει τῆς πολιτείας, καταστρέφεται ἅμα τῇ πρώτῃ ἐναντίᾳ περιπετείᾳ. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας παρέχει πλεῖστα παραδείγματα ἀποτυχίας, ὀφειλόμενα κυρίως εἰς τὸ προστατευτικὸν σύστημα.

Βιομηχανικὴ Ἐκπαίδευσις.

Ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις καὶ παραγωγὴ οἱουδήποτε λαοῦ συντελεῖ εἴς τε τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν εὐεξίαν, τὸν πλοῦτον. Λαοὶ καὶ κυβερνήσεις δὲν δύνανται νὰ παρίδωσι τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ἡ τεχνουργικὴ βιομηχανία εἶνε ὁ μέγιστος τῶν οἰκονομικῶν παραγόντων· δι' αὐτῆς πραγματοῦται κατ' ἐξοχὴν ἡ οἰκονομικὴ δρᾶσις τῶν λαῶν, τὸ ἐπιχειρηματικὸν αὐτῶν πνεῦμα, ἡ ἐργασία. Ἐντεῦθεν ἡ πολιτεία δέον νὰ μεριμνᾷ προσηκόντως περὶ τῆς βιομηχανικῆς παιδεύσεως, ὅπως μεριμνᾷ καὶ περὶ τῆς καθόλου παιδεύσεως τῶν τε ἀνωτέρων καὶ τῶν κατωτέρων τοῦ λαοῦ τάξεων διὰ τῆς συστάσεως καταλλήλων σχολῶν (βιομηχάνων τεχνῶν, ἐπαγγελματικῶν, πρακτικῶν λυκείων κτλ.). Ἀλλὰ πρὸς τῇ κανονικῇ ταύτῃ ἐκπαιδεύσει δέον νὰ παρέχηται τῷ λαῷ παρά τε τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης πᾶν μέσον καὶ πᾶσα εὐκαιρία πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν τεχνουργικῶν αὐτοῦ ροπῶν διὰ τῆς συστάσεως καὶ τῆς *πρακτικῆς* λειτουργίας σχολείων τοῦ λαοῦ,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἑσπερινῶν ἢ κυριακῶν. Τούτου ἐπιτυγχανομένου, ὁ ἐργάτης ἐπωφελεῖται τῶν ὡρῶν τῆς ἀργίας, διαθέτων αὐτὰς κρεῖττον. Ἡ βιομηχανικὴ παίδευσις δέον νὰ ᾖνε ἐν γένει τὸ πρώτιστον τῶν μελημάτων πάσης προοδευτικῆς κυβερνήσεως.

Βιομηχανικαὶ ἑταιρεῖαι.

Παραλλήλως τῇ ὑπὸ τῆς πολιτείας παρεχομένῃ βιομηχανικῇ παιδεύσει δύνανται ἐπίσης νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ἐργάζονται ἀπό τινος χρόνου πολλαχοῦ, ἑταιρεῖαι σκοποῦσαι τὴν διάδοσιν τεχνουργικῶν γνώσεων εἰς τὰς κατωτέρας ἰδίᾳ, τὰς ἐργατικὰς τάξεις. Γινώσκομεν ὁποία δύναμις, ἠθικὴ καὶ οἰκονομική, τυγχάνει ὁ συνεταιρισμός, σκοπῶν τό τε προσωπικὸν συμφέρον τῶν ἑταίρων καὶ τὸ τοῦ λαοῦ ἐν γένει. Διὰ τῶν τοιούτων ἑταιρειῶν, προσηκόντως λειτουργουσῶν, αἱ τεχνουργικαὶ γνώσεις δύνανται νὰ διαδοθῶσιν ἀνὰ τὰ εὐρύτατα κοινωνικὰ στρώματα ἀνεπαισθήτως σχεδὸν καὶ ἠρέμα διὰ τῆς συγγραφῆς βιβλίων, διὰ καταλλήλων περὶ τοῦ θέματος τούτου διαλέξεων τῶν εἰδημόνων, διὰ πάσης ἐν γένει προσφόρου διδασκαλίας. Εἶνε καθῆκον τῶν λαῶν νὰ μὴ ἀναμένωσι τὰ πάντα ἀπὸ τῶν κυβερνήσεων, ἀλλὰ πρωτίστως νὰ ἐμπιστεύωνται τὴν τύχην αὐτῶν καὶ ἐπίδοσιν εἰς τὴν ἰδίαν ἱκανότητα καὶ πρωτοβουλίαν.

Βιομηχανικαὶ Ἐκθέσεις.

Καὶ αὗται ἀπεδείχθησαν ἐκ τῶν συντελεστικωτάτων μέσων πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ τεχνουργικοῦ πνεύματος καὶ τῆς οἰκονομικῆς προόδου τῶν νεωτέρων λαῶν. Εἶνε τὸ εὐρὺ καὶ γενναῖον στάδιον τῆς ὁράσεως καὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ αὐτῶν, εὐγενέστερον καὶ κοινωνικώτερον ἐπιδιώκουσαι σκοπὸν τοῦ τῶν ἀγώνων τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ ἀγῶνες τῆς βιομηχανίας εἶνε κατ' ἐξοχὴν οἱ ἀγῶνες τοῦ πρακτικοῦ πνεύματος τῶν λαῶν, στάδια τὸ μὲν ἀνταγωνισμοῦ εἰρηνικοῦ, τὸ δὲ οἰκονομικῆς συνθέσεως καὶ ἐνεργείας.

Αἱ Ἐκθέσεις διαιροῦνται συνήθως εἰς *παγκοσμίους*, *ἐθνικάς*, *ἐπαρχιακάς*, *μιᾶς πόλεως*. Συγκεντροῦνται ἐν ἑκάστῃ τούτων τὰ προϊόντα τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου, ἑνὸς ἔθνους, μιᾶς ἐπαρχίας ἢ πόλεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πρώτη τοιαύτη Ἔκθεσις ἐγένετο ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει 1798. Ταύτῃ δ' ἐπηκολούθησαν ἐν Γαλλίᾳ αἱ ἐν ἔτει 1802 καὶ 1803, μείζονα σχοῦσαι ἐπιτυχίαν. Ἀλλὰ μεγίστην ἔσχον εὐδοκίμησιν, τὰ μάλιστα ἐπιδράσασαι ἐπὶ τῆς συγχρόνου βιομηχανικῆς προόδου, αἱ παγκόσμιοι Ἐκθέσεις τοῦ Λονδίνου (1851, 1862), αἱ τῶν Παρισίων (1867, 1878, 1889), αἱ τῆς Βιέννης (1874), ἡ τοῦ Σικάγου (1893). Πλεῖσται ἄλλαι ἐπίσης, τοπικώτερον ἢ εἰδικώτερον ἔχουσαι χαρακτῆρα, ἐγένοντο ἐκθέσεις κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον. Καὶ ἐν Ἑλλάδι δέ, τῇ πρωτοβουλίᾳ μεγαθύμου ἀνδρός, παρασχόντος τὰ πρὸς τοῦτο μέσα, πλείονες τῆς μιᾶς ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ 1859 Ἐκθέσεις, αἱ καλούμεναι τῶν *Ὀλυμπίων*.

Αἱ βιομηχανικαὶ Ἐκθέσεις τὸ μὲν εἶνε στάδια, ἐφ' ὧν παρελαύνει ἡ οἰκονομικὴ δύναμις καὶ τὸ ἐφευρετικὸν πνεῦμα τῶν νεωτέρων λαῶν, τὸ δὲ διδασκαλεῖα, ἐν οἷς συγκεντροῦται ἡ πεῖρα καὶ αἱ γνώσεις αὐτῶν ἐν τοῖς διαφόροις κλάδοις τῆς τεχνουργικῆς ἐργασίας. Τὸ τοιοῦτο καθίσταται πολλαχῶς λυσιτελὲς καὶ εὐδόκιμον. Ἀναπτύσσει τὸν οἰκονομικὸν ἀνταγωνισμὸν καὶ τὴν ὁραστηριότητα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Χῶραι, γινώσκουσαι, ὡς ἡ Γαλλία, νὰ ἐκμεταλλεύωνται καὶ χρησιμοποιῶσι τὰς οἰκονομικὰς αὐτῶν δυνάμεις, ἓν τῶν κυριωτάτων πρὸς τοῦτο μέσων ἔχουσι τὰς διεθνεῖς Ἐκθέσεις.

Σήμερον αἱ Ἐκθέσεις αὗται ἐπαναλαμβάνονται σχεδὸν κατ' ἔτος πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ἐν τούτοις, πρέπει νὰ καταβάλληται πρὸς τοῦτο ἡ προσήκουσα προσοχή. Πρέπει νὰ ᾖνε γνωστὸν ἐκ τῶν προτέρων, ἂν ἡ Ἔκθεσις ὑπόσχεται εὐάρεστα διὰ τὸν τόπον ἀποτελέσματα· ἂν δύναται οὗτος νὰ ἐπιδείξῃ ἀληθεῖς προόδους ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, νὰ συναγωνισθῇ εὐδοκίμως πρὸς τὴν τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἐπέρχονται μὲν πολλαὶ δαπάναι καὶ ἔντασις τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων, ἀλλ' οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα.

Διεθνὴς προστασία τῆς Βιομηχανίας.

Αἱ ἀπομιμήσεις καὶ ἡ παραποίησις τῶν τεχνουργικῶν προϊόντων, κλοπή τις τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἰδιοκτησίας οὖσαι, δὲν πρέπει νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καταδιώκωνται μόνον ἐν τῇ χώρᾳ τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς. Ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας καὶ ἰδιοκτησίας δέον νὰ ὑπάρχῃ σύμπραξις οὐ μόνον μεταξὺ τῶν μελῶν ὡρισμένης πολιτείας, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν πολιτειῶν, διὰ κοινῶν σήμερον συνδεομένων ἰδεῶν καὶ συμφερόντων. Πρὸς τοῦτο δ' αὗται ἐξασφαλίζουσιν ἀπό τινος χρόνου τὸ δίκαιον τῆς ἐργασίας καὶ τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας διὰ διεθνῶν *συμβάσεων*. Οὕτω τὰ βιομηχανικὰ δικαιώματα ἐξασφαλίζονται κατὰ πάσης ἁρπαγῆς καὶ δολίας παραποιήσεως. Τὰ *σήματα* τῶν βιομηχανικῶν ἐργοστασίων καὶ ἐφευρετῶν εἶνε ἰδιοκτησία αὐτῶν, δικαιοῦνται ἄρα οἱ βιομήχανοι νὰ διεκδικήσωσι διὰ τῶν προσηκόντων ἐνδίκων μέσων τὸν σεβασμὸν αὐτῶν καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ὑφισταμένης νομίμου τάξεως ἀναγνώρισιν. Ἐν τῇ διεθνεῖ προστασίᾳ τῆς βιομηχανίας ἡ ἐργασία τῶν νεωτέρων λαῶν ἔλαβε τεραστίαν ἐπίδοσιν. Οὕτως ἀναγνωρίζεται, ὅτι τὸ ἐργαζόμενον, τὸ παράγον, τὸ συντελοῦν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου ἄτομον, ἐργάζεται ἅμα πρὸς αὔξησιν τοῦ παγκοσμίου πλούτου. Ἡ ἐργασία ἄρα αὐτοῦ, αἱ ἐφευρέσεις, αἱ τέχναι, ἐφαρμογαί, βελτιώσεις καὶ χρησιμοποιήσεις εἶνε ἰδιοκτησία, καὶ ὡς τοιαύτη σεβαστὴ καὶ νόμιμος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Ἐμπορικὴ Βιομηχανία.

Περὶ Ἐμπορίας ἐν γένει.

Ὡς ἡ γεωργία καὶ ἡ τεχνουργία, οὕτω καὶ ἡ ἐμπορία ἀποτελεῖ οὐσιώδη τῆς παραγωγῆς κλάδον, οὐδ' ἐκφράζει μόνον τὴν ἔννοιαν τῆς ἁπλῆς ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων. Τούτου δ' ἕνεκα κατατάσσεται —καὶ δικαίως — εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοις τῆς βιομηχανίας, περὶ ὧν μέχρι τοῦδε ὁ λόγος, διεξάγονται ἀγοραπωλησίαι. Κατ' οὐσίαν ἄρα ὑφίσταται καὶ ἐμπορία ἄνευ ἐμπόρων· ἀλλὰ τοῦτο ἐν στοιχειώδει ὑποστάσει, ἀτελῶς.

Κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν προσέγγισιν καὶ τὴν συνεργασίαν παραγωγῶν καὶ καταναλωτῶν συντελοῦσιν οἱ ἔμποροι. Οὗτοι διευκολύνουσιν αὐτήν. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ δημιουργεῖται ἰδία βιομηχανικὴ κατηγορία — ἡ *ἐμπορική*, ἐξίσου πρὸς τὰς ἄλλας ἐπωφελής.

Ὁ ἄνθρωπος δεῖται πολλῶν πραγμάτων, ἅτινα ἀδυνατεῖ ἀπ' εὐθείας νὰ προμηθευθῇ ἐκ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ κατοικεῖ, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξ ἄλλων τόπων, ἕνεκα γεωγραφικῆς ἀποστάσεως καὶ ἄλλων φυσικῶν ἢ κοινωνικῶν αἰτίων. Τοῦτο πράττων, θὰ περιήγετο εἰς πλείστας δυσχερείας.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐμπορίας.

Ἐκ τῆς πληθύος τῶν χρειῶν καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν συμφερόντων δημιουργεῖται τάξις ἀνθρώπων, καταλλήλων ἐξ ἰδιοφυΐας νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν ἐμπορίαν. Οὗτοι μεταβαίνουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀγοράζουσιν ἢ πωλοῦσι χρήσιμα πράγματα εἰς πωλητὰς ἢ εἰς ἀγοραστάς, ἐπὶ τιμῇ συμφερούσῃ κατὰ τὸ ἐνόν, ἀποθηκεύουσιν αὐτὰ ἔν τισι περιστάσεσι, μεταπωλοῦντες ἐνίοτε εἰς μικρεμπόρους ἢ καταναλωτὰς πρὸς κατανάλωσιν ἢ ἀναπαραγωγήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οὕτω καθίσταται ἡ ἐμπορία λυσιτελεστάτη εἰς τὴν ἀνθρωπίνην παραγωγήν, πυρὴν καὶ ἀφετηρία πολιτισμοῦ (Φοινίκη, Τῦρος, Σιδών, Καρχηδών, Ἰωνικαὶ πόλεις, Σικελία, Ἰταλία, Ὁλλανδία, Μεγάλη Βρεττανία κτλ.).

Ἡ ἐμπορία ἐξασφαλίζει τὴν εἰρήνην, ἄρα τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς, τὴν τάξιν, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἐργασίαν, ἥτις εἶνε συντελεστικώτατον χρῆμα διὰ τὴν παραγωγήν. Ἡ ἐμπορία εἶνε ὁ μέγιστος τοῦ πολέμου ἐχθρός. Εἷς τῶν τελευταίων προέδρων τῶν *Ἡνωμένων Πολιτειῶν*, ὁ *Garfield*, ἐχαρακτήριζε τὴν ἐμπορίαν, ὡς καθιστᾶσαν τὸ ἀνθρώπινον γένος μίαν οἰκογένειαν, ἐν ᾗ ἡ εὐημερία τῶν μὲν ἐξαρτᾶται παρὰ τῆς τῶν ἄλλων.

Ὁ ἔμπορος δὲν καταναλίσκει μόνον, ἀλλὰ καὶ παράγει. Γνωστοῦ καθισταμένου δι' αὐτοῦ, ὅτι προϊόντα ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς χώρας ἐπωφελῶς δύνανται νὰ καταναλωθῶσιν ἐν ἄλλῃ, ἡ παραγωγὴ θεραπεύεται πολλαχῶς ἀναπτυσσομένη. Οὕτως ἡ οἰκονομικὴ αὐτῆς δύναμις βαίνει παραπλησίως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

Ἡ παραγωγὴ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν θεραπείαν τῶν χρειῶν τοῦ ἐργαζομένου καὶ παράγοντος ἀτόμου, τὸ πολὺ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. Ὁ πλοῦτος, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἀναπτυσσόμενος καὶ αὐξανόμενος διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀποταμιεύσεως, ἐπαρκῶν ἤδη εἰς τὸ ἀνθρώπινον ὄν, δύναται νὰ συντελέσῃ ἐπίσης καὶ εἰς τὴν θεραπείαν πλειόνων χρειῶν τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων, νὰ κυκλοφορήσῃ ἄρα ἐντὸς εὐρυτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων.

Καθ' ὃν τρόπον τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ, τρέφον αὐτὸν καὶ συντηροῦν, μεταδίδον τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐεξίαν καθ' ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἀναπτύσσον αὐτὰ καὶ διαπλάττον ποικιλοτρόπως, οὕτω καὶ ὁ πλοῦτος κυκλοφορεῖ ἐν τῷ καθολικῷ ὀργανισμῷ τῆς ἀνθρωπότητος, μεταδίδων εἰς αὐτὸν τὰ μέσα τῆς τροφῆς, τῆς συντηρήσεως, τῆς εὐεξίας. Διὰ τῆς κυκλοφορίας ταύτης ἡ παραγωγικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου καθίσταται ζωηροτέρα καὶ θετικωτέρα. Τὰ διάφορα μέλη τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ἐν συνόλῳ ἢ ἐν μέρει, συνδέονται ἀλλήλοις, συμπράττουσι, διατελοῦσιν ἐν διηνεκεῖ συναφείᾳ. Ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ τοῦ πλούτου συνοψίζεται κατ' ἐξοχὴν ἡ ἰδέα τῆς καθολικῆς εὐημερίας, ἥτις δὲν περιορίζεται μόνον ἐν τῇ ἰδικῇ σφαίρᾳ τοῦ ἀτόμου, τῆς οἰκογενείας, τῆς φυλῆς, τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ τοῦ συνόλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ πλοῦτος κυκλοφορεῖ, μεταβάλλων μορφήν, ἰδιότητας, τρόπον τῆς τῶν χρειῶν θεραπείας. Ἀλλὰ σὺν αὐτῷ κυκλοφορεῖ καὶ ἡ ἐργασία, ἧς οὗτος κατ' ἐξοχὴν εἶνε τὸ παραγόμενον, πραγματοῦται δὲ ἡ ἑνότης καὶ σύμπραξις τῶν ἀνθρώπων. Ἄνευ τῆς κυκλοφορίας ταύτης, τῶν ἐξ αὐτῆς ἀναπτυσσομένων ἀγαθῶν, ὁ πλοῦτος θὰ διετέλει περιωρισμένος, εἰς ἐλάχιστα χρήσιμος· θὰ ἐξεδηλοῦτο εἰς τὰ προϊόντα τῆς γῆς, εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ ἀγρίου. Ἀλλ' ἐν τῇ εὐρείᾳ κυκλοφορίᾳ ἀναπτύσσεται ἡ διανομὴ αὐτοῦ καὶ ἅμα ἡ παραγωγικὴ ἐπὶ μᾶλλον ἐνέργεια τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ Ἀνταλλαγῆς

Ἀνταλλαγὴ ἐν γένει

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς κυκλοφορίας ἐξυπακούεται ἡ τῆς ἀνταλλαγῆς, τῶν ποικίλων τοῦ πλούτου μεταλλαγῶν καὶ μεταμορφώσεων. Ὡς εἶπεν ὁ *Bastiat*, «ἡ ἀνταλλαγὴ εἶνε αὐτὴ ἡ Πο*λιτικὴ Οἰκονομία*, ἡ κοινωνία ὁλόκληρος. Ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ ἡ κοινωνία ἄνευ τῆς ἀνταλλαγῆς, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ ἄνευ τῆς κοινωνίας». [1])

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπλάσθη αὐτάρκης, ἀλλὰ *πολλῶν ἐνδεής*. Τοῦτο δηλοῖ τὴν ἀτέλειαν αὐτοῦ, ἥτις ἐν τούτοις εἶνε ἡ ἀφετηρία τῆς κοινωνικῆς προόδου. Τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐστερημένος τῆς τοιαύτης ἀτελείας, ἐπαρκῶν ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς θεραπείαν τῶν πρωτίστων χρειῶν, μηδενὸς ἔχων ἀνάγκην; Ἠδύνατο ἴσως νὰ πλασθῇ ὑπὸ τῆς *φύσεως* τελειότερος, *αὐταρκέστερος*, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν θὰ ἦτο ἀτελής. Οὐδεὶς θὰ διεφέρετο ὑπὲρ αὐτοῦ, ὑπὲρ οὐδενὸς θὰ διεφέρετο οὗτος. Ἐγωιστὴς καὶ ἀπρόσιτος θὰ ἐμερίμνα ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον. Ἀλλ' ὁποία μέριμνα αὕτη! ἁπλῶς τῆς σωματικῆς συντηρήσεως, τῆς θεραπείας τῶν χρειῶν τοῦ σαρκίου

Κατὰ τί διαφέρει τῶν θηρίων ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος; Κατὰ τοῦτο μόνον· ἵσταται ὄρθιος· βαδίζει ἐπὶ τῶν ποδῶν· βλέπει πρὸς τὰ ἄνω· σκέπτεται ὅπως δήποτε· ἀλλὰ πᾶσα ἄλλη ἐνέργεια, πᾶσα ἐπίρρωσις τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων θὰ ἦτο ἄγνωστος, τὸ πολὺ περιωρισμένη ἐν στενοτάτῃ δράσεως σφαίρᾳ. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει θὰ παρεῖχε διάφορον εἰκόνα ὁ ἀνθρώπινος βίος. Ἀλλ' ἀμφίβολον, ἂν αὕτη θὰ ἦτο πληρεστέρα καὶ εὐγενεστέρα τῆς σημερινῆς.

1) Harmonies Economiques.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὂν κοινωνικόν· ὁ μὴ τοιοῦτος, ὁ ἄπολις, ἢ θηρίον, ἢ θεός. Πόσον ἀληθινὴ ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ φιλοσόφου! Ὁ θεός, τὸ ὑπέρτατον ὄν, ἡ ἀπόλυτος τελειότης, δύναται νὰ διάγῃ μεμονωμένον βίον, αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν ἐπαρκῶν. Ἀλλὰ τί θὰ ἦτο ὁ κόσμος οὗτος, ἂν πάντα τὰ ἔμψυχα, τὰ λογικὰ ὄντα, διετέλουν ἐν ἀπολύτῳ ἐρημίᾳ καὶ μονώσει; Οὐδεὶς τὸ ἐφαντάσθη, καθ' ὅσον γινώσκω, ἐκ τῶν μελετησάντων τὸ πρόβλημα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ εἱμαρμένης.

Ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος εἶνε ὁ *ἀνταλλάσσων* ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὅστις, παρέχων τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν τῶν ὁμοίων, λαμβάνει ἅμα παρ' αὐτῶν ἄλλας ὑπηρεσίας χρησίμους. Ἐν τῇ τοιαύτῃ τῶν ὑπηρεσιῶν ἀνταλλαγῇ ἐκδηλοῦται ἡ ἀνθρωπίνη κοινοπραξία καὶ ἀλληλεγγύη, ἀλλὰ πρὸς ταύτῃ καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰς ἐνιαίαν προσωπικότητα.

Ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτοῦ καταστάσει ὁ ἄνθρωπος νομίζει ἑαυτὸν δυστυχῆ, ἅτε μὴ δυνάμενος νὰ εὐχαριστήσῃ μόνος ἑαυτόν, νὰ θεραπεύσῃ τὰς χρείας τοῦ σώματος, νὰ πληρώσῃ τὰ ἰδεώδη τοῦ πνεύματος. Ἐν τούτοις, ὁπόση εὐδαιμονία λανθάνει ὄπισθεν τῆς τοιαύτης φαινομενικῆς δυστυχίας! Ὁ ἄνθρωπος, μὴ αὐτάρκης, καθίσταται τοιοῦτος διὰ τῆς τῶν ὁμοίων συμβολῆς. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ εὐδαιμονία αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος, στερούμενος, λαμβάνων χρείαν τῶν ὁμοίων, ἀνταλλάσσων μετ' αὐτῶν, ἅρα συγκοινωνῶν, καθίσταται μεγάλη δύναμις, *μικρόκοσμος*, ἐνέχων ἐν σμικρῷ καὶ ἐκδηλῶν συλλήβδην πάσας τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων τὰς μεμονωμένας δυνάμεις.

Οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἄτομα καὶ ὡς σύνολον, δὲν γεννῶνται οἱ αὐτοί. Ἐν τῇ εὐρείᾳ ὑδρογείῳ σφαίρᾳ, τοσοῦτον παραλλασσούσῃ κατὰ τόπους καὶ φυσικὰς ἰδιότητας, παραλλάσσουσι κατά τε σῶμα καὶ πνεῦμα, κατὰ ποικιλίαν δυνάμεων. Αὗται δὲ συνδυαζόμεναι ἀποτελοῦσι τὴν μεγάλην κοινωνικὴν ἑνότητα καὶ ἰσχὺν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἧς πρώτη μὲν ἀφετηρία εἶνε ἡ φύσις, δευτέρα δὲ ἡ συναφὴς ἀνατροφή, δι' ἧς πολλαπλασιάζεται κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν ἡ ἀρχέγονος δύναμις.

Αἱ ποικίλαι αὗται δυνάμεις συναλλασσόμεναι ἀναπτύσσουσι καταπληκτικὴν ἰσχύν, ἐν ᾗ συγκεντροῦται ἡ μερικὴ ἰσχύς, ἥτις αὐξάνει οὐχὶ κατ' ἀριθμητικὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον.

Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἰδίων ἑκάστου δυνάμεων πρὸς τὰς τοῦ ἄλλου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀποτελεῖ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀνθρώπου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξέρχεται οὗτος νικητὴς κατὰ πάντων τῶν προσκομμάτων.

Ἡ διαφορὰ καὶ ἡ ἀνομοιότης τῶν χωρῶν τῆς ὑδρογείου σφαίρας καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀνθρώπων, διαφορά, προερχομένη ἀπό τε τῶν φυσικῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν ἐπιδράσεων, προκαλεῖ κατ' ἀνάγκην τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων. Μία χώρα, εἷς ἄνθρωπος ἀνταλλάσσουσι τὸ ὑπερβάλλον προϊὸν τῆς ἐργασίας καὶ τῆς παραγωγῆς, τὸ παραχθὲν πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν αὐτῶν. Οὕτω διὰ τῆς ἀντ>λλαγῆς ἀλληλοθεραπεύονται αἱ ἀνθρώπιναι χρεῖαι.

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς ἀνταλλαγῆς.

Ἡ ἀνταλλαγὴ ὑφίσταται μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, παρακολουθεῖ δ' αὐτὸ κατὰ χρόνον καὶ τόπον. Δύο χῶραι, δύο ἄνθρωποι, δύο παραγωγοί, μὴ ἐπαρκούσης τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀτομικῆς ἐργασίας, προσφέρουσι τὰ προϊόντα ἑαυτῶν πρὸς ἀντιπαροχὴν ἄλλων.

Ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ πρώτη, ἡ ἀρχέγονος τῆς ἀνταλλαγῆς μορφή. Αὕτη δ' ἐκδηλοῦται διὰ τῆς εἰς εἶδος ἀνταλλαγῆς (Troc).

Εἶμαι παραγωγὸς σίτου· δὲν δύναμαι ἀποκλειστικῶς δι' αὐτοῦ νὰ θεραπεύσω τὴν χρείαν τῆς τροφῆς· ἔχω ἀνάγκην οἴνου ἢ ἐλαίου· πρὸς τοῦτο παραχωρῶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς παραγωγῆς μου, ἵνα λάβω παρ' ἄλλου τὸ ὑπερβάλλον αὐτῷ ἐκ τοῦ οἴνου ἢ τοῦ ἐλαίου. Οὕτω διὰ τῆς ἀντιπαροχῆς ταύτης θεραπεύονται χρεῖαι, ἢ πληροῦνται ἐπιθυμίαι δύο ἢ πλειόνων προσώπων. Ἕκαστον τούτων παρέχει εἰς τὸ ἄλλο τὰ μέσα τῆς τε συντηρήσεως καὶ τῆς θεραπείας χρειῶν καὶ πόθων.

Παρὰ τὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς ἡ τοιαύτη ἀνταλλαγὴ δὲν δύναται ἐξ ὁλοκλήρου νὰ πληρώσῃ τὸν σκοπὸν τῆς κυκλοφορίας τοῦ πλούτου. Ἡ συναλλαγὴ διατελεῖ περιωρισμένη, τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει ἡ τῶν ἀνθρώπων ἐπικοινωνία. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος φύσει ρέπει πρὸς εὐρύτερον στάδιον ἐνεργείας, συγχρόνως δὲ αἵ τε χρεῖαι καὶ αἱ ἐπιθυμίαι αὐτοῦ αὐξάνονται. Τούτου γινομένου, τῆς δὲ παραγωγῆς παρακολουθούσης τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἡ ἀνταλλαγὴ εὑρύνεται, μὴ περιοριζομένη πλέον μεταξὺ τῶν ἐν ὡρισμένῃ γεωγραφικῇ περιφερείᾳ διαβιούντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ εὐρυνομένη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἀνταλλακτικὴ αὕτη κυκλοφορία δὲν διεξάγεται μεταξὺ δύο μόνον, ὡς ἐρρήθη ἤδη, προσώπων, ἀλλὰ συνήθως πλειόνων, τοῦ ἑνὸς προτφέροντος εἰς τὸ ἄλλο τὸ ὑπερβάλλον. Ἐν τῇ ἀπεριορίστῳ ταύτῃ ἐργασίᾳ ἀναπτύσσεται σὺν τῷ χρόνῳ πολυπλοκώτατον σύστημα διηνεκοῦς *δοῦναι καὶ λαβεῖν*, ἐντὸς παραλλασσουσῶν κατὰ τόπον καὶ χρόνον συνθηκῶν, χρειῶν, ἐπιθυμιῶν, χρησιμότητος.

Ἡ τοιαύτη ἀνταλλακτικὴ λειτουργία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅσον καὶ ἂν ἦνε εὐεργετική, δὲν εἶνε εὐχερὲς νὰ ἐξακολουθῇ πραγματουμένη. Καθ' ὅσον ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ αὐξάνεται, αἱ χρεῖαι πολλαπλασιάζονται, νέαι δ' ἐπιθυμίαι ἐκδηλοῦνται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἀναπτύσσεται μὲν ἡ ἀνταλλαγή, ἀλλ' ἐπίσης καὶ καθίσταται δυσχερεστέρα. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἡ χρησιμότης καὶ ἡ ἀξία ἑκάστου ἀνταλλασσομένου εἴδους. Καθ' ἑκάστην ἀνταλλάσσει ὁ ἄνθρωπος προϊόν τι τῆς παραγωγῆς του πρὸς μυρία ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς χρήσεως. Πόση δυσχέρεια ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ταύτῃ!

Ἡ εἰς εἶδος ἀνταλλαγὴ εὐδοκιμεῖ μόνον ἐν ᾗ περιστάσει ὁ ἄνθρωπος, ἐλαχίστας ἔχων χρείας, ἀνταλλάσσει δύο ἢ τρία ἀντικείμενα, ὧν ἔχει ἀνάγκην, ἡ δὲ πρᾶξις αὕτη δὲν δύναται συνήθως νὰ διεξαχθῇ ἢ μεταξὺ προσώπων, γινωσκόντων ἄλληλα καὶ ἐχόντων ἀμοιβαίαν ἐμπιστοσύνην. Ἐν τῷ ἀρχεγόνῳ βίῳ ἡ χρησιμότης τῶν πραγμάτων κανονίζεται συνήθως ὑπὸ τῆς χρείας, ἣν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο προκαλεῖ, ὑπὸ τοῦ πρὸς κτῆσιν πόθου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὁρίζηται ἑκάστοτε, διηνεκῶς ἀλλοιουμένων τῶν περιστάσεων, μεταβαλλομένης δὲ τῆς σχέσεως τῶν πρὸς ἄλληλα πραγμάτων.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀπὸ τῶν παλαιτάτων ἡμερῶν ἀνάγκη τοῦ καθορισμοῦ πράγματός τινος, οὗ ἡ κτῆσις καὶ ἡ χρησιμότης τὰ μάλα διαφέρει τὸν ἄνθρωπον, ὡς κατὰ συνθήκην μέτρου τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων. Τὸ μέτρον τοῦτο παραλλάσσει κατὰ τόπον, χρόνον καὶ πολιτισμόν. Καὶ ἐν πρώτοις μὲν εἶνε εἶδός τι καθημερινῆς χρησιμότητος, σῖτος, οἶνος, ἅλας, τέϊον, βοῦς, πρόβατον, μετὰ ταῦτα δὲ μέταλλον, ὅσον τὸ δυνατὸν πολύτιμον, στερεόν, διαρκέστερον κτλ. Πρὸς ταῦτα κανονίζεται τὸ πρῶτον ἡ ἀξία τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἀνταλλακτικῇ αὐτῶν λειτουργίᾳ.

Ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀνταλλαγῇ ἐκτιμᾶται συνήθως καὶ ἀνταλλάσσε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τνι ἡ θεραπεία δύο χρειῶν, ὧν ἀμφοτέρων στεροῦνται οἱ ἀνταλλάσσοντες. Ἀλλ' ἐν τῇ νέᾳ μεταμορφώσει, ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀνταλλαγῆς, ἡ ἀξία τῶν πραγμάτων κανονίζεται οὐχὶ ἐκ τῆς ἀμοιβαίας χρησιμότητος, ἀλλὰ κατ' ἀντιπαραβολὴν πρὸς κοινόν τι, πασῶν τῶν ἀξιῶν μέτρον, ὅ περ ἀναγνωρίζεται ἀνταλλακτικὸν αὐτῶν ὄργανον. Ἐν τῇ τοιαύτῃ μεταμορφώσει ἡ ἀνταλλαγὴ καθίσταται εὐχερεστέρα, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τῆς εὑρέσεως τοῦ προσφορωτάτου τῶν ἀνταλλακτικῶν ὀργάνων, τοῦ μετάλλου. Τοῦτο υἱοθετεῖ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἀνθρωπότης, συνδεομένη δι' αὐτοῦ ὑλικῶς τε καὶ ἠθικῶς, αὐξάνουσα μὲν τὰς χρείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εὐκολύνουσα τὰ πρὸς θεραπείαν μέσα διὰ τῆς χρήσεως τοῦ νομίσματος.

Ἡ τοιαύτη ἀνταλλαγὴ τῶν πραγμάτων εἶνε μία τῶν σημαντικωτάτων ἐκδηλώσεων τῆς ἀνθρωπίνης συνεργασίας. Μεταξὺ τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς θεραπείας τῶν χρειῶν ὑπάρχει ἀναλογία. Καθ' ὅσον αὗται αὐξάνονται, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ θεραπεία αὐτῶν ἐπιζητεῖται μετὰ μείζονος ζήλου, ῥέπει δ' ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς ν' αὐξάνῃ τὰς ἐπιθυμίας του. Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ταύτῃ λειτουργίᾳ τῆς κοινωνίας, ἥτις ἅμα εἶνε καὶ ἠθική, καταφθάνει οὗτος τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἐκπολιτιστικῆς δράσεως· οἱ κοινωνικοὶ δεσμοὶ ἐπιρρώννυνται οὐ μόνον ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἡ ἀνταλλαγὴ ἐν τῇ κοινωνικῇ αὐτῆς δράσει.

Ἐλαχίστη ἐξέτασις καὶ γνῶσις τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου μαρτυρεῖ τὴν ὑπέροχον ἐν αὐτῷ σημασίαν τῆς ἀνταλλαγῆς. Πᾶς ἄνθρωπος, οἱονδήποτε μετερχόμενος ἐπάγγελμα, εἰς οἱανδήποτε κοινωνικὴν τάξιν ἀνήκων, ἐπωφελεῖται τῆς ἐργασίας καὶ τῆς παραγωγῆς ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ κοινωνία βασίζεται καὶ ἀναπτύσσεται ἐπὶ τοῦ ὑπερφυοῦς τούτου μηχανισμοῦ, ὃν ὀφείλει οὐχὶ εἰς τινα πρόνοιαν, οὐχὶ εἴς τινα ἀνωτάτην κοινωνικὴν δύναμιν, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν ἐνδόμυχον καὶ ἀκατάσχετον δύναμιν τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως καὶ ἐνεργείας, εἰς τὸν συνεταιρισμὸν καὶ τὴν ἀλληλουχίαν ποικίλων δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν, ἀνταλλασσομένων κατὰ πᾶσαν στιγμήν. Οὐδεὶς ἄνθρωπος δύναται νὰ καυχηθῇ, ὅτι εἶνε αὐτάρκης, ὅτι δὲν ἔχει χρείαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ ὁμοίου του. Ἅπαξ σκεπτόμενός τις τοῦτο, κατέρχεται εἰς τὴν ταπεινοτάτην βαθμῖδα τῶν ὀργανικῶν ὄντων, χεῖρον ἔτι, διότι καὶ ταῦτα κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ὑφίστανται τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀνταλλαγῆς, παροχῆς τῶν ἰδίων ἐνεργειῶν, ἐπὶ ἀντιπαροχῇ, ἐπ' ἀνταλλαγῇ.

Κανόνες, καθ' οὓς ἐξελίσσεται ἡ ἀνταλλαγή

Οἱ κανόνες, καθ' οὓς λειτουργεῖ ἡ ἀνταλλαγή, δὲν εἶνε αὐθαιρέτως τεθειμένοι, κατὰ τὸ οἰκεῖον τῶν συναλλασσομένων συμφέρον, ἀλλὰ λειτουργοῦσι κατὰ γενικοὺς νόμους, *φυσικούς*.

Ὁ ἄνθρωπος ἀνταλλάσσει τὸ ὑπερβάλλον ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν χρειῶν αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων αὐξανομένης τῆς δεξιότητος καὶ τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τῶν ἀνθρώπων, ἕκαστος αὐτῶν δὲν παράγει ὅσα μόνον ἀναγκαιοῦσιν, ἀλλ' ὅσα δύναται· τὰ λοιπὰ ἀνταλλάσσει πρὸς ἄλλα προϊόντα. Ἡ ἀνταλλαγὴ δ' αὕτη δὲν ἐκβιάζεται, ἀλλ' αὐθορμήτως καὶ ἐθελουσίως τελεῖται.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη κανονίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀκολούθων κανόνων :

1) *Ἐλευθερία*. Θεμελιώδης κανὼν τῆς ἀνταλλαγῆς εἶνε ἡ ἐλευθερία ἔν τε τῷ *δοῦναι* καὶ τῷ *λαβεῖν*. Ἐρρήθη ἤδη, ὅτι ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ πράξει, ἄρα καὶ ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐνεργείᾳ, ἡ ἐλευθερία εἶνε ὁ πρώτιστος τῶν παραγόντων καὶ ἡ ἰσχυροτάτη τῶν δυνάμεων. Ὁ ἄνθρωπος, ἐλευθέρως παράγων, ἐλευθέρως δικαιοῦται καὶ ν' ἀνταλλάσσῃ. Οὐδεμία σώφρων κοινωνία διενοήθη ν' ἀρνηθῇ τὸ δίκαιον τοῦτο. Ὁσάκις δὲ πολιτικόν τι καθεστὼς ἀπεπειράθη νομοθετικῶς νὰ κανονίσῃ, ἢ νὰ θέσῃ φραγμοὺς εἰς τὴν ἀνταλλακτικὴν ἐλευθερίαν τῶν μελῶν αὐτοῦ, οὐ μόνον δὲν ἐπετεύχθη ὁ οἰκονομικὸς σκοπὸς τῆς κοινωνίας, ἀλλ' ἐπῆλθε τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Μόνον ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσι, πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον, δύνανται νὰ τεθῶσιν ἐνίοτε περιορισμοί τινες ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἐξελίξει τῆς ἀνταλλαγῆς· ἀλλ' ἐν γένει οὐδεμία κοινωνικὴ τάξις ἢ δύναμις δικαιοῦται ν' ἀμφισβητήσῃ τῷ ἐλευθέρῳ ἀτόμῳ τὸ ἀνταλλακτικὸν δικαίωμα τῶν περισσευόντων αὐτῷ πραγμάτων πρὸς ἕτερα κατ' ἰδίαν βούλησιν.

Ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἀνταλλακτικῆς ἐλευθερίας εἶνε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ *ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς* ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ καὶ ταῖς μεταμορφώσεσι τῶν ἀνταλλασσομένων πραγμάτων. Ἕκαστος τῶν παραγωγῶν πράγματός τινος ἔχει συμφέρον καὶ προσπαθεῖ κατά τε ποσὸν καὶ ποιὸν νὰ παράσχῃ τι τελειότερον. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, διεξαγομένου ἐν τῇ ἀμίλλῃ τῆς μείζονος καὶ κρείττονος παραγωγῆς τῶν ἀνταλλασσομένων πραγμάτων· εἶνε μία τῶν γονιμωτάτων ἀρχῶν καὶ δυνάμεων πάσης κοινωνικῆς οἰκονομίας. Λαοί, οἰκονομικῶς ἀκμαῖοι, ὀφείλουσι τὴν ἀκμὴν αὐτῶν κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνταγωνισμόν, οὐχὶ ὃ' εἰς τὸ κανονιστικὸν πνεῦμα τοῦ κρατοῦντος πολιτικοῦ συστήματος· τοῦτο σημαίνει κηδεμονείαν, ἐπίσημον παρακώλυσιν τουτέστι τῆς ἐλευθέρας τοῦ ἀτόμου ἐνεργείας. Ὑπὸ τοιοῦτο καθεστὼς τὸ ἄτομον συντρίβεται μᾶλλον ἢ ἐξεγείρεται, ἀναμφίβολος δ' οἰκονομικὴ πτῶσις συνεπάγεται τὴν παρὰ φύσιν ταύτην ἐκδηλουμένην ἐνέργειαν τῆς πολιτείας. Καὶ προκαλεῖται μὲν ἐνίοτε ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἀναστάτωσις ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ τῶν ἀτόμων, συγκρούσεις, προβαίνουσαι μέχρι ῥήξεων, ἀλλ' ἐν συνόλῳ οὗτος κρατύνει τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἐξευγενίζει τὸν χαρακτῆρα, ἐξεγείρει τὰς πρὸς τὴν δρᾶσιν ροπάς. Οὕτως αὐξάνεται ἡ οἰκονομικὴ παραγωγὴ διὰ τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ.

Οἱ πλεῖστοι τῶν Οἰκονομολόγων ἀνεγνώρισαν τὸ δεδομένον τοῦτο τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐπιβεβαιοῦται διαπρυσίως ὑπὸ τῆς ἱστορίας.[1] Ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐν τῇ ἀνταλλαγῇ τῶν προϊόντων συντελεῖ μᾶλλον εἰς τὴν κατάπτωσιν τῆς ἀξίας αὐτῶν, ἄρα εἰς τὴν εὐρυτέραν κατανάλωσιν καὶ θεραπείαν τῶν χρειῶν. Ἡ παραγωγὴ αὐξάνεται καὶ σὺν αὐτῇ ὁ δημόσιος πλοῦτος καὶ ἡ κοινωνικὴ εὐημερία. Ὁ μεταξὺ τῶν παραγωγῶν ἀνταγωνισμὸς προκαλεῖ ἀφθονωτέραν καὶ εὐθηνοτέραν παραγωγήν. Ἂν τοῦτο δὲν συνέβαινεν, οἱ παραγωγοὶ δὲν θὰ ἠμιλλῶντο, καταβάλλοντες τοσούτους κόπους πρὸς αὔξησιν τῶν προϊόντων αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς ἐπιτυχίας εὐρυτέρων ἀγορῶν. Τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο, ἄφθονα παράγον καὶ ἄφθονα καταναλίσκον, ἐκδηλοῖ μεῖζον τὰς

1) *Roscher* die Grundlagen der Nationalö Konomie ἐν ἐκτάσει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παραγωγικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἢ ὑπὸ τὸ ἀντίθετον σύστημα τοῦ ἐπισήμου διακανονισμοῦ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως.

Ὁ κανονισμὸς τῶν σχέσεων τῆς ἀνταλλαγῆς κατ' ἀνάγκην θέλει ἐπιδράσῃ ὁλεθρίως ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τῶν προϊόντων. Ἡ παραγωγὴ ἐν γένει δὲν ἐκδηλοῦται ἡ αὐτὴ πάντοτε. Ὡς ἐκ τῆς ἀφθονίας ἢ μὴ αὐτῆς, ὑφίστανται διακυμάνσεις αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ποικίλων, φυσικῶν καὶ ἐνίοτε κοινωνικῶν συνθηκῶν. Ἐντεῦθεν ὁ νόμος τῆς *προσφορᾶς* καὶ τῆς *ζητήσεως*.

Ποικιλλούσης τῆς παραγωγῆς, αὐξανομένης ἢ ἐλαττουμένης, ἡ ἀνταλλαγὴ εὑρύνεται ἢ ἐλαττοῦται. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διεξάγεται αὕτη οὐχὶ κατὰ κοινὸν μέτρον, ἀλλ' ἀναλόγως τῆς χρησιμότητος πράγματός τινος. τῆς ζητήσεως αὐτοῦ ἢ τῆς προσφορᾶς.

Ἔχω χρείαν πράγματος, ὅ περ μέλλει νὰ θεραπεύσῃ πόθον μου· τοῦτο κέκτηται δι' ἐμὲ χρησιμότητα, ἀξίαν· εἶμαι ἄρα πρόθυμος ν' ἀνταλλάξω αὐτὸ ἀντὶ ἰδίων πραγμάτων ἢ προϊόντων, ἅτινα δύναμαι νὰ παραχωρήσω ἄνευ μεγάλων ἀξιώσεων.

Ὡς ἀλλαχοῦ παρετηρήθη, ἡ ἀρχὴ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως εἶνε *φυσικὸς* νόμος, δὲν διατυποῦται δὲ οὐδ' ἐπιβάλλεται ὑπὸ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος ἢ τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος. Ὁ ἄνθρωπος ἔκπαλαι ἐχρήσατο αὐτῷ ἐν ταῖς μετὰ τῶν ὁμοίων σχέσεσιν, ἐν τῇ προσφορᾷ τῶν ὑπηρεσιῶν. Αὗται καθ' ὅσον ἐπιζητοῦνται, κέκτηνται μείζονα ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν· καὶ τἀνάπαλιν.

Ἐκ τῆς πραγματώσεως τοῦ νόμου τούτου ἐπέρχεται κατ' ἀνάγκην ὁ οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμός, ποικίλας λαμβάνων φάσεις καὶ μεταμορφώσεις κατὰ τόπον καὶ χρόνον. Ὁ ἐκ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως ἀνταγωνισμὸς καθίσταται οὕτως ἡ ἀρχὴ τῆς παραγωγῆς, ἀλλ' ἐν εὐρυτέρᾳ οἰκονομικῇ ἐννοίᾳ ἡ ἀφετηρία καὶ τὸ ἐλατήριον πάσης ἀνταλλαγῆς.

Ἡ ἀνταλλαγὴ παγκόσμιος δύναμις.

Μετὰ τὰ ἤδη εἰρημένα, ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνταλλαγῆς ἐπεκτείνεται διὰ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, μὴ περιοριζομένη πλέον μεταξὺ ἀτόμων, διαβιούντων ἔν τινι ὡρισμένῳ γεωγραφικῷ σημείῳ, ἀλλὰ μεταξὺ πάντων τῶν λαῶν τῆς ὑδρογείου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σφαίρας. Χώρα τις, παράγουσα εἰδικά τινα προϊόντα ἐκ φύσεως, ἀναπτύσσει σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἐπεκτείνει τὴν τοιαύτην παραγωγήν, ἀνταλλάσσουσα τὸ ὑπερβάλλον πρὸς τὰ προϊόντα ξένων χωρῶν, ὧν ἔχει ἀνάγκην. Οὕτως ἕκαστος ἄνθρωπος πολλαπλασιάζει τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως, διαφέρεται ἄρα οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς παραγωγῆς τῶν ἑαυτοῦ, ἢ τῶν τῆς χώρας, ἐν ᾗ διαβιοῖ, προϊόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἐν τῇ ἀλληλεγγύῃ ταύτῃ τῶν συμφερόντων ἐκδηλοῦται ὁ κατ' ἐξοχὴν σκοπὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸ ὑλικὸν συμφέρον, τὸ ἐλατήριον τῆς φυσικῆς συντηρήσεως, πρωτόγονος ροπή, μεταβάλλεται σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἠθικὸν διαφέρον ἀμοιβαιότητος καὶ συνεργασίας πάντων τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ ἀνταλλαγὴ ἐξάγει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς μονώσεως· τὸν συνδέει μετὰ τῶν ὁμοίων του· δημιουργεῖ μεταξὺ αὐτῶν κοινὰ συμφέροντα. Οὗτος ἐργάζεται ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐργάζεται ἅμα ὑπὲρ τοῦ ἄλλου, ὃν οὐδὲ κατ' ὄψιν γινώσκει: ὁ γεωργὸς ὑπὲρ τοῦ κτηνοτρόφου, οὗτος ὑπὲρ τοῦ ἐμπόρου, ὁ βιομήχανος ὑπὲρ τοῦ ἐπιστήμονος κτλ. Ἐν τῇ εὐρείᾳ ἐξελίξει τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς προϊόντων, ὑπηρεσιῶν, φυσικῶν ἢ ἠθικῶν δυνάμεων, ἐξελίσσεται ἡ μεγάλη, ἡ ἀκατάπαυστος, ἡ αἰωνία οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τιμῆς.

Τιμὴ ἐν γένει.

Ἐν ταῖς οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμέναις κοινωνίαις, ἐρρήθη ἤδη, ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πραγμάτων δὲν διεξάγεται εἰς εἶδος, ἀλλὰ λαμβάνεται ὡς μέτρον χρήσιμόν τι πρᾶγμα, συνῳδὰ τῷ ὁποίῳ κανονίζεται αὕτη. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἔννοια τῆς *τιμῆς*, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει τὴν εἰς νόμισμα ἐκδήλωσιν τῆς ἀξίας.

Ἡ τιμὴ βάσιν ἔχει κυρίως καὶ ἀφετηρίαν τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ μεταξὺ ἀμφοτέρων σχέσις κανονικὴ δὲν ὑφίσταται. Ἡ τιμὴ πράγματός τινος δὲν παρακολουθεῖ πάντοτε τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Ὡς ἐγνώσθη ἤδη, ἡ ἀξία φέρει πολλάκις ὑποκειμενικὸν μᾶλλον, ἄρα ποικίλον καὶ παραλλάσσοντα, ἢ σταθερὸν καὶ μόνιμον χαρακτῆρα. Ἐπιθυμῶ ν' ἀποκτήσω πρᾶγμά τι, οὗ ἔχω ἀνάγκην· τοῦτο ἔχει ἀξίαν. ὁτὲ μὲν προσωπικήν, ὁτὲ δὲ καθολικήν. Ἡ ἀξία αὕτη ἐκφαίνεται, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀνταλλαγῇ, καθ' ἣν περίπτωσιν εἶνε ἐπιδεκτικὸν αὐτῆς τὸ πρᾶγμα.

Δεδομένου ὄντος, ὅτι ἡ ἀξία δὲν εἶνέ τι μόνιμον ἐν τῇ ἀνταλλακτικῇ λειτουργίᾳ τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅτι ἐκφράζει ψυχολογικὴν κρίσιν τῶν ἀνθρώπων ἐπ' αὐτῶν, δὲν δύναται αὕτη νὰ ὁρισθῇ συνῳδὰ τῇ μεταβαλλομένῃ, ἕνεκα διαφόρων αἰτίων, ἀξίᾳ. Αὕτη ἐξαρτᾶται ἐξ ἄλλων λόγων, οἵτινες λαμβάνονται ὑπ' ὄψει ἐν τῇ ἀνταλλαγῇ παρά τε τοῦ ζητοῦντος καὶ τοῦ προσφέροντος.

Διὰ τῆς τιμῆς πραγματοῦται ἡ ἀνταλλαγή. Τοῦτο συμβαίνει κατ' ἐξοχὴν ἐν ταῖς ὡς ἄριστα οἰκονομικῶς ὠργανωμέναις κοινωνίαις. Ἡ δὲ τιμὴ τότε μόνον λαμβάνει πλήρη ὑπόστασιν, ὁπότε ὁ ζητῶν, ὁ ἀγοραστής, καταβάλλει πρὸς κτῆσιν τοῦ πράγματος τὸ ζητούμενον χρῆμα, τὸ νόμισμα. Οὗτος εἶνε ὁ ἀληθῶς καθορίζων τὴν ἀξίαν αὐτοῦ διὰ τοῦ προσφερομένου νομισματικοῦ ἀνταλλάγματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πρᾶγμα ἄρα, ὅ περ πρότερον εἶχεν ἀξίαν μόνον ἐν τῇ κατοχῇ τοῦ πωλητοῦ, ἤδη διὰ τῆς νομισματικῆς καταβολῆς τοῦ ἀγοραστοῦ λαμβάνει τιμήν. Ἡ μὲν ἀξία λοιπὸν ὑφίσταται πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς, μετ' αὐτὴν δὲ ἡ τιμή.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς τιμῆς εἶνε μία τῶν πραγματικωτάτων ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἧς ἄνευ ἡ ἀνταλλαγὴ δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἐν τῇ πλήρει αὐτῆς εὐχερείᾳ καὶ χρησιμότητι.

Ποικιλίαι ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν τῆς τιμῆς πραγμάτων.

Ἡ τιμὴ πράγματός τινος δὲν εἶνε παντοῦ καὶ πάντοτε ἡ αὐτή· ποικίλλει κατὰ χρόνον, τόπον, φυσικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας. Ἐν γένει δὲ τὰ κατ' αὐτὴν ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως :

1) *Ἡ τιμὴ καὶ ὁ ἀνταγωνισμός.* Ἐρρήθη ἐν τῷ πρόσθεν κεφαλαίῳ, ὅτι τὰ κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πραγμάτων κανονίζει πρωτίστως ὁ νόμος τῆς ζητήσεως καὶ προσφορᾶς. Πρᾶγμά τι ἔχει ἀξίαν, ἄρα καὶ τιμήν, ὅταν ὑπάρχῃ ζήτησις αὐτοῦ· τοὐναντίον, ὅταν προσφέρηται. Τοῦτο συμβαίνει συνήθως ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ. Παρατηρεῖται, ὅτι ἐν ᾗ περιπτώσει πρᾶγμά τι ζητεῖται, ὁ πωλητὴς ἐκμεταλλευόμενος τὴν χρείαν, τὸν πόθον πρὸς κτῆσιν τοῦ ζητοῦντος, τοῦ ἀγοραστοῦ, ἀπαιτεῖ μείζονας τιμὰς πρὸς παράδοσιν τοῦ εἰς αὐτὸν ἀνήκοντος πράγματος. Καὶ τοὐναντίον, ἐν ᾗ περιπτώσει κάτοχός τις πράγματος ἀφθονοῦντος, μὴ ζητουμένου, δὲν εὑρίσκει ἀγοραστάς, προσφέρει αὐτὸ εἰς τιμὰς ἥττονας. Ταῦτα συμβαίνουσι κατὰ γενικὸν κανόνα. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ πωλῶν εἰς μείζονας τιμὰς δὲν εἶνε ἔντιμος ἄνθρωπος, οὔτε ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ προσφέρων καταχρᾶται τὴν ἀνάγκην τοῦ κεκτημένου πολλὰ πράγματα, ἀδυνατοῦντος δὲ ἕνεκα ἐλλείψεως ζητήσεως νὰ τὰ ἐκποιήσῃ.

Ἡ γενικὴ αὕτη ἀρχὴ εἶνε ἡ παραγωγικὴ δύναμις τῶν κοινωνιῶν. Πολλάκις ὑπό τινας ἐπόψεις δύναται νὰ φανῇ ἐπαχθὴς ὁ νόμος οὗτος τοῦ ἀνταλλακτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ τῆς ζητήσεως καὶ προσφορᾶς. Ἀλλ' ὄπισθεν αὐτοῦ ἐνεργεῖ δραστηρίως καὶ εὐεργετικῶς ἡ ἐργασία, ἡ ἀποταμίευσις, ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης καὶ τὰ παρεπόμενα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἐν τῇ τιμῇ πολλοὶ τῶν συγχρόνων Οἰκονομολόγων ἐξεδήλωσαν ἀπέχθειαν· εὗρον ἐν αὐτῷ λειτουργοῦν τὸ συμφέρον ὑπὸ τὴν προσωπικωτάτην ἔννοιαν. Εἴτε ὁ πωλητὴς προσφέρει ἐνίοτε τὸ ἐμπόρευμά του, ἐπωφελούμενος τὰς ὑφισταμένας κοινωνικὰς χρείας, εἰς μείζονας τοῦ συνήθους καὶ τοῦ προσήκοντος τιμάς, εἴτε ὁ ἀγοραστής, ἐκμεταλλευόμενος τὴν στενοχωρίαν τοῦ πωλητοῦ, προσφέρει ἐλάσσονα τῆς ἀληθοῦς τιμῆς τοῦ πράγματος, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι πράττουσί τι ἀνήθικον. Ἂν ἀμφότεροι ἔπραττον τοὐναντίον, ἠθικῶς θὰ ἦσαν ἴσως ἀξιόζηλοι, ἀλλὰ πάντως θὰ ἦσαν ἄχρηστοι οἰκονομικοὶ παράγοντες, ἀγνοοῦντες τοὺς νόμους καὶ τὰς συνθήκας, καθ' ἃς διεξάγεται ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πραγμάτων.

2) *Ἡ τιμὴ καὶ τὰ μονοπώλια* Ἀντίθετον ὅλως φέρει χαρακτῆρα ἡ περίστασις, καθ' ἣν ἡ τιμὴ ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ μονοπωλίου.

Διὰ τοῦ μονοπωλίου, ἐπίσημον συνήθως φέροντος χαρακτῆρα, ἡ τιμὴ πράγματός τινος ὁρίζεται οὐχὶ ὑπὸ τῆς προσφορᾶς αὐτοῦ ἢ τῆς ζητήσεως, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀρχῆς κατὰ τὸ δοκοῦν μέτρον καὶ συμφέρον. Οὕτω τὸ ὁριζόμενον ἐμπορεύματός τινος τίμημα φέρει χαρακτῆρα ὅλως φορολογικόν. Ἡ πολιτεία ἔχει ἀνάγκην χρημάτων καὶ πρὸς τοῦτο ἀναλαμβάνει ἡ ἰδία τὴν πώλησιν πράγματός τινος, ἐφ' οὗ ἐπιβάλλει μείζονα τῆς συνήθους τιμήν, ὑπερβαίνουσαν τὰς δαπάνας τῆς παραγωγῆς.

Τὸ τοιοῦτον φέρει ἀναμφιβόλως ταμιευτικόν, ἀλλ' ἥκιστα οἰκονομικὸν χαρακτῆρα, εἶνε ἀποτέλεσμα δημοσίας ἀνάγκης, εἰς ἣν ὑπεβλήθησαν καὶ πάλαι μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, πολιτεῖαί τινες· δύναται δὲ νὰ ἐπιτραπῇ μόνον ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσι καὶ ἕνεκα ἀνωτέρων ἐθνικῶν ἀναγκῶν. Οὐχ ἧττον σώφρων οἰκονομικῶς πολιτεία δέον νὰ ᾖνε προσεκτικὴ ἐν τῇ ἐπιβολῇ καὶ τῷ καθορισμῷ τῶν μονοπωλιακῶν τιμῶν. Παρατηρεῖται καθ' ἑκάστην ἐκ τῆς οἰκονομικῆς πείρας τῶν διαφόρων λαῶν, ὅτι ἐν ᾗ περιπτώσει αἱ τιμαὶ τῶν μονοπωλίων εἶνε ὑψωμέναι, αἱ δημόσιαι εἰσπράξεις μᾶλλον ἐλαττοῦνται, περιοριζομένων κατ' ἀνάγκην τῶν δαπανῶν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν χρησιμωτάτων, τῶν πρώτης ἀνάγκης πραγμάτων. Ἡ πολιτεία ἄρα, ἡ ἐπιβάλλουσα μονοπώλιόν τι, διαπράττουσα ἑπομένως τὸ πρῶτον οἰκονομικὸν παράπτωμα, ὀφείλει νὰ μὴ προβῇ περαιτέρω, ζητοῦσα νὰ εἰσπράξῃ πλείονα τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προσήκοντος. Καταπονεῖ οὕτω τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις τῆς κοινωνίας, μεταχειριζομένη πολιτικὴν ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἁρπαγῆς. Ἡ πολιτικὴ αὕτη θέλει ἐπενέγκῃ ἀναμφιβόλως κατ' αὐτῆς ταύτης τὸ τελευταῖον, τὸ δυνηρότατον τῶν τραυμάτων.

3) *Ἡ τιμὴ καὶ ἡ δημοσία τάξις, ἢ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον.* Ἀνεζητήθησαν ἤδη τὰ αἴτια καὶ τὰ ἀποτελέσματα δύο κατηγοριῶν, ὅλως ἀντιθέτων, τῆς τιμῆς. Ἀλλ' ὑπάρχει πρὸς ταύταις καὶ ἑτέρα, τρίτη κατηγορία τῆ, τιμῆς. Αἱ πλεῖσται τῶν πολιτειῶν, πάλαι τε καὶ νῦν, εἴτε ἀποδεχόμεναι τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, εἴτε ἐπιβαλλόμεναι τὸ μονοπώλιον εἴς τινα εἴδη προϊόντων καὶ ἐμπορευμάτων, ἀρέσκονται ἐκ λόγων κοινωνικοῦ συμφέροντος, προστασίας τῶν πρώτων χρειῶν τοῦ λαοῦ, νὰ καθορίζωσι δι' οἰκείας ἀρχῆς, ἀγορανομικῆς, ἀστυνομικῆς, τὸ προσῆκον, τὸ ἀναγκαῖον τίμημα ἐπί τινων ἀντικειμένων τῆς καταναλώσεως, ἢ ἄλλων κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν (τιμὴ ἄρτου, κρέατος, ἅλατος, μισθώματος ἁμάξης, ἀχθοφόρου κτλ.)

Τὸ δημόσιον συμφέρον τῆς κοινωνίας ἀπαιτεῖ ἴσως πολλάκις τὴν τοιαύτην ταξινόμησιν τῶν τιμῶν προϊόντων τινῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης. Ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ συνηγορήσῃ ἢ ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσιν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης πολιτικῆς. Ἡ ὑπὸ τῆς δημοσίας ἀρχῆς ταξινόμησις καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν τιμῶν πραγμάτων, εἴτε πρώτης ἀνάγκης, εἴτε δευτερευούσης σημασίας, δὲν δύναται νὰ λαβῃ εὐάρεστα οἰκονομικῶς ἀποτελέσματα. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τῶν ἑπομένων.

Ἐν πρώτοις ἀποστολὴ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς δὲν εἶνε ἡ ἐπέμβασις εἰς τὰς ἰδιωτικάς, τὰς οἰκονομικὰς σχέσεις τῶν πολιτῶν. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπεκτείνῃ ὑπερμέτρως τὴν κηδεμονευτικὴν αὐτῆς ἐξουσίαν ἐπὶ βλάβῃ τῶν πολιτῶν καὶ ἐλαττώσει τῶν ἀτομικῶν αὐτῶν δικαίων, τῆς ἀναποδράστου ἐλευθέρας δράσεως καὶ λειτουργίας. Ἡ κυβέρνησις δικαιοῦται μόνον καὶ καθῆκον ἔχει νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν δημοσίαν τάξιν, προλαμβάνουσα κατὰ τὸ ἐνὸν ἐνδεχομένην σύγκρουσιν τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων· πᾶσα δ' ἄλλη ἐνέργεια ὑπερβαίνει τὰ καθήκοντα τῆς ἐνεργείας αὐτῆς. Ἐξασκεῖ μόνον ἐποπτείαν· πέρα ταύτης ἄρχεται ἡ αὐθαιρεσία καὶ ἡ δήμευσις τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων ὑπὸ οἱονδήποτε πολιτειακὸν σχῆμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πρὸς τούτοις ἡ ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ταξινόμησις τῆς τιμῆς τῶν πραγμάτων, δυναμένη νὰ παραβλάψῃ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ποιότητα καὶ ἀξίαν, προκαλεῖ χείρονα, δυσάρεστα διὰ τὴν κοινωνικὴν τάξιν, τὸ δημόσιον συμφέρον, τὴν δημοσίαν ὑγίειαν. Ἐλλείποντος τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὁ πωλητής, παρὰ τὴν οἰκείαν ἴσως αὐτῷ ἠθικότητα, δὲν θέλει διστάσῃ, ἐκ συμφέροντος ἢ ἐξ ἀνάγκης, νὰ νοθεύσῃ, νὰ παραποιήσῃ τὸ ἐμπόρευμα πρὸς μεῖζον κέρδος. Οὕτως ἡ πολιτεία, ἀναλαμβάνουσα νὰ προστατεύσῃ τὰ δημόσια συμφέροντα, παραβλάπτει μᾶλλον αὐτὰ διὰ τῆς τοιαύτης κηδεμονείας.

Παράγοντες τῆς τιμῆς.

Ἡ τιμὴ οἱουδήποτε πράγματος δὲν παρίστησι θετικόν τι, ὁριστικόν, διηνεκές· παραλλάσσει κατὰ πᾶσαν τοῦ χρόνου στιγμὴν ἐκ διαφόρων αἰτίων. Οὐχ ἧττον ὑπάρχουσι γενικά τινα αἴτια, ἅτινα δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει ἐν τῷ ἑκάστοτε καθορισμῷ αὐτῆς. Ταῦτα εἶνε πολλά, ποικίλλουσι δὲ κατὰ τόπον καὶ χρόνον, *ἄλλας τε φυσικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας*. Ἐκ τῶν κυριωτάτων εἶνε αἱ *δαπάναι τῆς παραγωγῆς*, τουτέστιν ἡ πρώτη ὕλη, ἡ ἐργασία, τὸ κεφάλαιον, πᾶν ὅ τι ἐν γένει συνετέλεσεν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ καταναλισκομένου προϊόντος. Τῶν Οἰκονομολόγων τινὲς ἀποδίδουσι μεῖζονα ἢ ἐλάσσονα σημασίαν εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν παράγοντα τῆς παραγωγῆς, ἄρα καὶ τῆς τιμῆς τῶν πραγμάτων. Κατ' οὐσίαν τοῦτο δὲν διαφέρει, ἂν ἡ ἐργασία ἢ τὸ κεφάλαιον τυγχάνωσι σπουδαιότεροι συντελεσταί. Ὅ τι τυγχάνει ἀληθὲς διὰ τὴν οἰκονομικὴν παραγωγὴν καὶ ἀνταλλαγήν, εἶνε ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ προέλθῃ ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ, οἰκονομικῶς καὶ εὐκόσμως ὠργανωμένῃ, ἄνευ τῆς συμπράξεως τῶν δύο τῆς παραγωγῆς συντελεστῶν, τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας.

Ἡ τιμὴ καὶ τὸ νόμισμα.

Πρὸς τοῖς ἄνω εἰρημένοις αἰτίοις ἡ τιμὴ πράγματός τινος ἐξαρτᾶται καὶ ὑπολογίζεται ἐκ τοῦ προσφερομένου ἀνταλλακτικοῦ αὐτοῦ ὀργάνου—τοῦ *νομίσματος*. Τὰ περὶ τούτου τυγχάνουσιν ἀρκούντως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκοτεινὰ καὶ δυσχερῆ. Ὅπως ἐπέρχονται ποικίλαι διακυμάνσεις ἐν ταῖς τιμαῖς τῶν πραγμάτων ἐκ τῆς μείζονος ἢ ἐλάσσονος αὐτῶν παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ἐκ τῆς ἀείποτε ποικιλλούσης προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, οὕτω καὶ ἐν τῇ τῶν μετάλλων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ ἑκάστοτε εἰς κυκλοφορίαν νόμισμα. Ἂν τοῦτο δὲν συνέβαινεν, ἡ τιμὴ τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ὑψώσει ἢ τῇ καταπτώσει αὐτῆς θὰ ἐξηγεῖτο φυσικώτερον καὶ εὐχερέστερον· ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει· τὰ αὐτὰ δ' αἴτια, τὰ ἐπιδρῶντα ἐπὶ τῆς αὐξήσεως ἢ τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἐμπορευμάτων, ἐπιδρῶσιν ἐπίσης ἐπὶ τῆς αὐξήσεως ἢ τῆς ἐλαττώσεως τῆς τιμῆς τοῦ νομίσματος. Τοῦτο μόνον παρατηρεῖται ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιστάσει, ὅτι ἡ αὐξομείωσις τῆς τιμῆς τοῦ νομίσματος δὲν ἐπέρχεται τοσοῦτον συχνή, ὅσον ἡ τῶν λοιπῶν φυσικῶν ἢ τεχνητῶν προϊόντων. Τοῦτο ἐπιστώθη ἤδη πρὸ πολλοῦ, ἐντεῦθεν δὲ ἡ πάνδημος ἀποδοχὴ τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος ὡς μέτρου τῆς τιμῆς.

Δεδομένου ὄντος, ὅτι αὐξομειοῦται καὶ ἡ τιμὴ τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος, ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς πότε ὑψοῦται καὶ πότε πίπτει ἡ τιμὴ πράγματός τινος. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου παρατηρεῖται, ὅτι πολλάκις ὑψοῦται ἡ τιμὴ πράγματος καθ' ἣν περίστασιν ὑψώθη καὶ ἡ τιμὴ τοῦ νομίσματος, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ ἐπέλθῃ τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα, κανονικοῦ ὄντος, ἵνα ἡ σπάνις τοῦ νομίσματος αὐξάνῃ τὴν τιμὴν τῶν πραγμάτων καὶ τἀνάπαλιν.

Ἡ τιμὴ καὶ ἡ κερδοσκοπία.

Ἡ τιμὴ τῶν πραγμάτων δύναται ἐπίσης πολλάκις νὰ αὐξηθῇ ἢ νὰ ἐλαττωθῇ ἐξ ἄλλου αἰτίου, τῆς *κερδοσκοπίας*, πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως ἐπιδρώσης ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν. Ἡ κερδοσκοπία ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως δὲν φέρει ἐλαττωματικὸν χαρακτῆρα. Ἔμπορός τις, ἐκ προνοίας ὠθούμενος, ἀποτίθησιν ἰδιαιτέρως ἐμπόρευμά τι, προωρισμένον πρὸς κατανάλωσιν, ἐπερχομένης δὲ ζητήσεως αὐτοῦ, ἀπαιτεῖ μείζονας τιμάς. Τὸ τοιοῦτο δύναται νὰ ᾖνε ἐπιβλαβὲς ἐνίοτε εἰς τὰ δημόσια συμφέροντα, οὐχ ἧττον δύναται νὰ ᾖνε καὶ εὐεργετικόν. Ὁ κερδοσκόπος προνοεῖ ὑπὲρ τῶν πολλῶν, οἵτινες δύνανται νὰ εὕρωσι παρ' αὐτῷ χρήσιμον πρᾶγμα, ἔστω καὶ ἐπὶ μείζονι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τιμῇ. Οὐχ ἧττον καὶ ἡ πρόνοια αὕτη, χωρὶς νὰ ὠφελήσῃ τὸν κερδοσκόπον, δύναται νὰ ὠφελήσῃ τὸ εὐρὺ δημόσιον, μὴ ἐπιτευχθέντων τῶν προϋπολογισμῶν αὐτοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ τιμὴ τοῦ πράγματος θέλει ἐλαττωθῇ μᾶλλον ἢ αὐξηθῇ.

Ἡ κερδοσκοπία δὲν πρέπει νὰ καταδικασθῇ ὡς ἀσύμφορος τῇ κοινωνίᾳ. Εἶνε ἡ πληρεστέρα ἐξέλιξις τοῦ ἀποταμιευτικοῦ πνεύματος, οὗ ἄνευ δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν προσηκούσῃ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ ὁ ἄνθρωπος. Ὁ κερδοσκόπος, ὠθούμενος ὑπὸ τοῦ ἐλατηρίου τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, ἐργάζεται κατὰ τὸ φαινόμενον ὑπὲρ τῶν ὁμοίων του. Ἐντὸς τοῦ πρέποντος ὠφελούμενος, προσφέρει ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ὑπερβαίνων τὰ ὅρια αὐτοῦ, προκαλεῖ ἀντίδρασιν, ἐκδηλουμένην ὁτὲ μὲν διὰ τῆς ἀποταμιεύσεως τῶν πολλῶν, ὁτὲ δὲ διὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ὁμοτέχνων, ἐπίσης κερδοσκοπούντων ἐπὶ μελλούσῃ ὠφελείᾳ.

Πραγματική, τρέχουσα, δικαία τιμή.

Ἡ τιμὴ τῶν πραγμάτων δύναται νὰ ἐξετασθῇ καὶ καθορισθῇ ὑπὸ ποικίλας ἐπόψεις. Ἀλλ' ἐν γένει δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τὴν τριττὴν ταύτην διαίρεσιν: ὡς *πραγματική*, ὡς *τρέχουσα*, ὡς *δικαία* τιμή.

1) *Πραγματικὴ τιμή*. Αὕτη βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν καλύπτονται δι' αὐτῆς αἱ παραγωγικαὶ δαπάναι.

2) *Τρέχουσα τιμή*. Εἶνε ἐκείνη, ἣν πρᾶγμά τι ἔχει ἐν τῇ ἀγοραίᾳ αὐτοῦ κυκλοφορίᾳ. Καλεῖται δ' αὕτη καὶ ἀγοραία τιμή.

Ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ ἀγοραία τιμὴ δὲν ἀπομακρύνεται τῆς πραγματικῆς, ἡ οἰκονομικὴ λειτουργία τῆς κοινωνίας εὐδοκεῖται, τοῦ τε παραγωγοῦ καὶ κερδοσκόπου, ὡς καὶ τοῦ καταναλωτοῦ, προσηκόντως εὐχαριστουμένων, τοῦ μὲν ἐν τῇ ἀμοιβῇ καὶ ἀποζημιώσει, τοῦ δὲ ἐν τῇ κτήσει καὶ τῇ ἀπολαύσει. Ἀλλ' ὅτε ἡ ἀγοραία τιμὴ τυγχάνῃ οὖσα ἀνωτέρα τῆς πραγματικῆς, ὁ παραγωγὸς ἀμείβεται δαψιλέστερον, οὐχ ἧττον σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ζήτησις ἐλαττοῦται· καὶ τ' ἀνάπαλιν.

Ἐν γένει παρατηρητέον, ὅτι ἡ ἀγοραία τιμὴ ὁτὲ μὲν ὑψοῦται, ὁτὲ δὲ πίπτει ὑπὸ τὴν πραγματικήν, ἀλλ' ἐν κανονικῇ οἰκονομικῶς καταστάσει ἡ πρώτη τιμὴ περιστρέφεται περὶ τὴν δευτέραν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

3) *Δικαία τιμή* Τὸ θέμα τοῦτο ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν Ἠθικὴν ἢ εἰς τὴν Οἰκονομικὴν ἐπιστήμην.

Πολλάκις ἐγένετο καὶ γίνεται λόγος περὶ δικαίας τιμῆς τῶν πραγμάτων, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν δαπανῶν τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ πρωτίστως τῶν δημοσίων χρειῶν καὶ τῆς φιλανθρωπίας.

Ἡ νομοθετικὴ κύρωσις τοιαύτης ἀρχῆς ἀπάδει ἄντικρυς πρὸς τὰς στοιχειωδεστάτας τῶν ἀρχῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Ἤθελεν ἐπέλθῃ ἐκ τῆς τοιαύτης ἀποδοχῆς ἀνατροπὴ τῶν οἰκονομικῶν βάσεων, ἀβεβαιότης ἐν οἱᾳδήποτε συναλλαγῇ, δυσπιστία ἐπὶ τέλους μεταξὺ τῶν συναλλασσομένων. Ὡς ἐρρήθη ἤδη, πᾶσα συναλλαγὴ ἀπορρέει ἀπὸ πολλῶν συνθηκῶν, τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, τῶν ἑκάστοτε ἐκδηλουμένων κατ' αὔξησιν ἢ ἐλάττωσιν ἀτομικῶν ἢ κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Ἀλλ' ἐὰν ἡ πολιτικὴ τάξις ἤθελεν ἀναγνωρίσῃ καὶ κυρώσῃ τὴν ἀρχὴν δικαίας τιμῆς, πίπτει ἐκ βάθρων αὐτὴ ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας καὶ τὰ παρεπόμενα πλεονεκτήματα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ νομίσματος

Ἔννοια τοῦ νομίσματος

Ὁ Ἀριστοτέλης, ἐρευνῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ νομίσματος, λέγει :

« Ἐν τῇ πρώτῃ κοινωνίᾳ· τοῦτο δ' ἐστὶν οἰκία. . . οἱ μὲν τῶν αὐτῶν ἐκοινώνουν πάντων, οἱ δέ, κεχωρισμένοι, πολλῶν πάλιν καὶ ἑτέρων, ὧν κατὰ τὰς δεήσεις ἀναγκαῖον ποιεῖσθαι τὰς μεταδόσεις· καθάπερ ἔτι πολλὰ ποιεῖ καὶ τῶν *βαρβαρικῶν* ἐθνῶν κατὰ τὴν ἀλλαγήν· αὐτὰ γὰρ τὰ χρήσιμα πρὸς αὐτὰ καταλλάττονται, ἐπιπλέον δ' οὐδέν, οἷον οἶνον πρὸς σῖτον διδόντες καὶ λαμβάνοντες καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἕκαστον. Ἡ μὲν οὖν τοιαύτη μεταβλητικὴ οὔτε παρὰ φύσιν, οὔτε χρηματιστικῆς ἐστιν εἶδος οὐδέν· εἰς ἀναπλήρωσιν γὰρ τῆς κατὰ φύσιν αὐταρκείας ἦν· ἐκ μέν τοι ταύτης ἐγένετο ἐκείνη κατὰ λόγον· ξενικωτέρας γὰρ γινομένης τῆς βοηθίας τῷ εἰσάγεσθαι, ὧν ἐνδεεῖς, καὶ ἐκπέμπειν, ὧν ἐπλεόναζον, *ἐξ ἀνάγκης ἡ τοῦ νομίσματος ἐπορίσθη χρῆσις*· οὐ γὰρ εὐβάστακτον ἕκαστον τῶν κατὰ φύσιν ἀναγκαίων. Διὸ πρὸς τὰς ἀλλαγὰς τοιοῦτόν τι συνέθεντο πρὸς σφᾶς αὐτοὺς διδόναι καὶ λαμβάνειν, ὃ τῶν χρησίμων αὐτὸ ὂν εἶχε τὴν χρείαν εὐμεταχείριστον πρὸς τὸ ζῆν, οἷον σίδηρος καὶ ἄργυρος· κἂν εἴτι τοιοῦτον ἕτερον, τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ὡρίσθη *μεγέθει* καὶ *σταθμῷ*, τὸ δὲ τελευταῖον καὶ *χαρακτῆρα* ἐπιβαλόντων, ἵνα ἀπολύσῃ τῆς μετρήσεως αὐτούς· ὁ γὰρ χαρακτὴρ ἐτέθη τοῦ ποσοῦ σημεῖον. . . Λῆρος εἶναι δοκεῖ τὸ νόμισμα καὶ εἰς *νόμος* πανταπασι, φύσει δ' οὐδέν, ὅτι μεταθεμένων τε τῶν χρωμένων, οὐδενὸς ἄξιον οὔτε χρήσιμον πρὸς οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐστὶ καὶ νομίσματος πλουτῶν πολλάκις ἀπορήσει τῆς ἀναγκαίας τροφῆς.»[1])

1) Πολιτ. Α. 3.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ φιλοσόφου εὑρηται ἡ περὶ τοῦ νομίσματος πρώτη θεωρία. Ἐν πάσῃ ἀρχεγόνῳ κοινωνίᾳ αἱ χρεῖαι τῶν ἀνθρώπων, ἐν μονώσει καὶ κεχωρισμένως διαβιούντων, ἐκδηλοῦνται ἐλάχισται, θεραπεύονται δ' ἐκ τῶν ἐνόντων. Ἡ παραγωγὴ μιᾶς οἰκογενείας ἐπαρκεῖ πρὸς τὴν θεραπείαν τῶν χρειῶν αὐτῆς, τούτου δ' ἕνεκα δὲν ζητεῖ ἀλλαχοῦ τὸν πορισμὸν τῶν πρὸς τὸν βίον ἐπιτηδείων. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων διεξάγεται περιωρισμένως, εὔκολος δ' εἶνε ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας αὐτῶν ἐν τῇ ἀντιπαροχῇ. Οὕτως ἡ αὐτάρκεια εἶνε ὁ χαρακτὴρ τῆς ἀρχικῆς κοινωνίας.

Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀναπτυχθείσης τῆς ἀνθρωπίνης ἐπικοινωνίας, ἡ συναλλαγὴ ἐγένετο εὐρυτέρα. *Αἱ χρεῖαι ηὐξήθησαν.* Ἰδιοφυΐα χωρῶν, ἀνθρώπων, ἀποτέλεσμα φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν αἰτίων, ἐπήνεγκε τόν τε φυσικὸν καὶ τὸν τεχνητὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων. Οὕτως ἡ παραγωγὴ ἔλαβε μείζονας διαστάσεις.

Διὰ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων ἑκάστη χώρα, καὶ ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ ἕκαστον ἄτομον παρῆγε μεῖζον ποσὸν προϊόντων, ὧν τὸ ὑπερβάλλον εἰς θεραπείαν τῶν χρειῶν τῆς κοινότητος ἀντηλλάσσετο πρὸς ἄλλης χώρας καὶ κοινότητος προϊόντα. Καθ' ἑκάστην ἡ παραγωγὴ ἐπολλαπλασιάζετο διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος, ἡ ἀνταλλαγὴ ἄρα διεξήγετο εὐρύτερον. Προϊόντα, ὑπηρεσίαι ἀνταλλάσσονται. Οὗτοι λαμβάνουσιν ἀνάγκην ἐκείνων· καὶ ἡ κοινωνία παρίσταται ὑπὸ πληρεστέραν ἔννοιαν καὶ μορφήν.

Ἡ ἀνταλλαγὴ διεξάγεται τὸ πρῶτον εἰς εἶδος (troc). Ἀλλὰ σὺν τῇ αὐξήσει τῶν χρειῶν, ἐπερχομένης τῆς ἀνάγκης εὐρυτέρας ἀνταλλαγῆς, αὕτη τελεῖται δυσχερέστερον. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εὑρίσκει εὐχερῶς ἕτερον, παρ' οὗ νὰ προμηθευθῇ πᾶν τὸ ἀναγκαιοῦν αὐτῷ. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, καὶ εὑρισκομένου τοῦ τοιούτου, δὲν ἐπέρχεται εὐχερῶς συνεννόησις. Ἕκαστος δίδει μείζονα σημασίαν εἰς τὸ ἐμπόρευμά του. Ἡ μεταφορὰ ἐπίσης τῶν προϊόντων δὲν εἶνε εὐχερής, ἐλλειπόντων τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας.

Μεταφέρει τις προϊόντα εἴς τινα χώραν πρὸς ἀνταλλαγήν, ταῦτα δὲ δὲν γίνονται δεκτὰ ὡς ἐκ τῆς πλησμονῆς.

Πόσα ἄλλα ἄτοπα ἐκ τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου συστήματος.

Τούτων πάντων ἕνεκα, οἱ ἄνθρωποι ἐκλέγουσι μεταξὺ πάντων τῶν πραγμάτων ἕν, τὸ κοινοτέρας χρήσεως, ὅ περ πανδήμως ἀνα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γνωρίζεται ὡς κοινὸν μέτρον τῶν ἀξιῶν. Ὑπὸ τὸ σύστημα δὲ τοῦτο ἡ ἀνταλλαγὴ διεξάγεται εὐχερέστερον.

Ἀναγνωρίζεται π. χ. κοινὸν μέτρον τὸ πρόβατον. Δύο ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦσι ν' ἀνταλλάξωσι τὰ προϊόντα αὐτῶν. Τί θέλουσι πράξῃ; Ὁ μὲν ἔχει σῖτον, ὁ δὲ ἔλαιον. Ἕκαστον τῶν ἐμπορευμάτων τούτων θὰ ἐκτιμηθῇ πρὸς τόσα πρόβατα: κοιλὸν σίτου πρὸς ἓν πρόβατον· λάγηνος ἐλαίου πρὸς δύο πρόβατα. Ἡ τοιαύτη διατίμησις δὲν εἶνε αὐθαίρετος· φέρει τὸ κῦρος τῆς κοινωνικῆς ἀναγνωρίσεως.

Ἀλλ' ἐνδεχόμενον ἐνίοτε τὸ ἕτερον τῶν ἐμπορευμάτων νὰ ᾖνε σπανιώτερον, ἄρα μᾶλλον ζητημένον, τιμιώτερον. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει κρατεῖ ὁ νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως.

Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ νομίσματος δὲν ἀνταποκρίνεται μόνον εἰς τὴν χρείαν καὶ τὰς εὐκολίας τῆς συναλλαγῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλον, εὐρύτερον καὶ κοινωφελέστερον σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ὁ ἄνθρωπος ἐνωρὶς κατενόησε τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποταμιεύσεως. Ἐργάζεται πρός τε θεραπείαν τῶν χρειῶν τῆς σήμερον καὶ προνοεῖ περὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ μέλλοντος· ἀλλὰ τὰ ἀποταμιεύματα ὑπόκεινται εἰς φθοράν. Ἐν τούτοις διὰ τοῦ νομίσματος, πρὸς ὃ δύνανται ταῦτα ν' ἀνταλλαχθῶσι, καθίστανται μονιμώτερα. Τὸ νόμισμα, πανδήμως ἀνεγνωρισμένον, ἀντιπροσωπεύει τὸ κεφάλαιον

Διὰ τοῦ νομίσματος ἡ ἀνταλλαγὴ εὐχερέστερον διεξάγεται. Ἐξέρχεται τοῦτο τῶν ὁρίων τῆς χώρας, ἀναγνωρίζεται δὲ καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν λαῶν μᾶλλον ἢ ἧττον· λαμβάνει κοσμοπολιτικωτέραν ἀποστολήν· χρησιμοποιεῖται· πληροῖ καθολικὰς χρείας, μὴ χρησιμεῦον μόνον ὡς ἀνταλλακτικὸν ὄργανον. Ἀλλὰ καί τι ἄλλο πλεονέκτημα παρουσιάζει, οὗ στερεῖται ἡ εἰς εἶδος ἀνταλλαγή.

Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀναλαμβανομένων ὑποχρεώσεων δὲν εἶνε *ἄμεσος*, ὡς συμβαίνει ἐν τῇ εἰς εἶδος ἀνταλλαγῇ, διεξάγεται ἐπὶ μελλούσῃ παροχῇ, ἐπὶ προσδοκίᾳ. Οὕτω γεννᾶται ἡ πίστις, τὰ μάλα συντελοῦσα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συναλλαγῶν διὰ τῆς παρεχομένης ταχύτητος καὶ εὐκολίας, εὐχερεστέρας δὲ προμηθείας τῶν χρειωδῶν.

Τὸ νόμισμα ἐν τῇ ποικίλῃ αὐτοῦ χρήσει.

Πᾶν ἀντικείμενον, σπάνιον ἢ σύνηθες, δὲν δύναται νὰ καταστῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νόμισμα. Ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο προσόντα. Ταῦτα δ' εἶνε ἐν συντόμῳ τὰ ἑπόμενα:

1) *Χρησιμότης*. Ταύτης ὑφισταμένης, τὸ νόμισμα κέκτηται ἀξίαν, ἰδίᾳ ἀνταλλακτικήν. Ἡ ἀξία δ' αὕτη δέον νὰ ἦνε φυσικὴ καὶ οὐχὶ κατὰ σύμβασιν.

2) *Ὁμογενὲς καὶ διαιρετόν*. Τὸ νόμισμα, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀνταλλαγῆς, δέον νὰ ἦνε ὁμογενές, διαιρετόν, διατηροῦν τὴν πραγματικὴν ἀξίαν, χωρὶς νὰ παραβλάπτῃ αὐτὸ ἡ διαίρεσις.

3) Εὐχέρεια μεταφορᾶς. Τὸ νόμισμα δέον νὰ μεταφέρηται μετ' εὐκολίας, ἄνευ πολλῆς δαπάνης· ἔτι δὲ νὰ περικλείηται ἐν σμικρῷ χώρῳ, ἵνα μὴ προσελκύῃ τὰς ἁρπακτικὰς διαθέσεις τῶν κακοποιῶν. Προσθετέον, νὰ ἔχῃ μεγάλην ἀξίαν, ἐκπροσωπουμένην διὰ μικροῦ βάρους.

4) *Πάνδημος ἀναγνώρισις*. Τὸ νόμισμα πληροῖ παγκόσμιον ἀνταλλακτικὴν ἀποστολήν. Οὕτω δέον νὰ μὴ ἀμφισβητῆται ἡ ἀξία του· ἡ δὲ ἐπ' αὐτῆς τιθεμένη ἐθνικὴ σφραγὶς ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς πολιτείας νὰ ἦνε ἀποδεδεγμένη, νὰ αἴρηται ἢ νὰ καθορίζηται.

5) *Πάνδημος ἐμπιστοσύνη*. Τὸ νόμισμα δέον νὰ κυκλοφορῇ παντοχοῦ, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ἀποστάσεως, εἰ δυνατὸν δὲ καὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ ἔθνους καὶ τῆς πολιτείας.

Παραλλαγαὶ τοῦ νομίσματος κατὰ χρόνον καὶ τόπον.

Τὰ ἤδη εἰρημένα πλεονεκτήματα δὲν κατενοήθησαν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῶν ἀνθρώπων. Μέχρις οὗ ἐξευρεθῇ καὶ κατανοηθῇ ἡ σημασία τοῦ μετάλλου, ὡς ἀνταλλακτικοῦ ὀργάνου, πολλὰ ἐχρησιμοποιήθησαν πράγματα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Ἄξια μνείας εἶνε τὰ ἑπόμενα: Χῶραι τινὲς ἐχρῶντο ὡς νομίσματι τῷ *ἅλατι*· ἐν Σινικῇ νόμισμα ἐθεωρεῖτο τὸ *τέϊον*· ἐν Μεξικῷ ὁ *κόκκος τοῦ κακάου*. Οἱ Ρωμαῖοι τῶν πρώτων χρόνων ἐχρῶντο τῷ *χαλκῷ*· ἐπὶ δὲ Διονυσίου τοῦ τυράννου οἱ Συρακούσιοι ἔκοπτον νομίσματα ἐκ *κασσιτέρου*. Ἐν ταῖς Μαλδίβαις νήσοις καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς νόμισμα κρατοῦν εἶνε τὰ *κογχύλια*, ἐν δὲ Ρωσσίᾳ μέχρι Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἦτο ἡ *βύρσα* κτλ.[1]).

1) Οἱ Καρχηδόνιοι νομίσματι χρῶνται τοιῷδε· ἐν δερματίῳ σμικρῷ ἀποδέδε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Λυκούργου ἐκράτει ὁ *σίδηρος* ὡς νόμισμα· παρὰ δὲ τοῖς Ἀθηναίοις ἐπὶ τοῦ Τιμοθέου ὁ *χαλκός*.

Πάντα ταῦτα τὰ εἴδη δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ἐπὶ μακρὸν ὡς νόμισμα, ἅτε στερούμενα τῶν ἀπαραιτήτων ἰδιοτήτων τῆς συναλλακτικῆς λειτουργίας. Ἐντεῦθεν ἡ κατανόησις τῆς ἀνάγκης τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, ὡς ἀνταλλακτικῶν ὀργάνων τῶν ἀξιῶν, ἐκπροσωπούντων τὰς ἰδιότητας τοῦ νομίσματος.

Χρυσὸς καὶ ἄργυρος ὡς ὄργανα ἀνταλλαγῆς.

Τὰ δύο ταῦτα μέταλλα κέκτηνται τὰ ἀκόλουθα πλεονεκτήματα:

Ὁ μὲν χρυσὸς διατελεῖ ἀναλλοίωτος, οὐδ' ὑπόκειται εἰς ἐξωτερικὰς ἐπηρείας· δὲν φθείρεται, εἴτε ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ, εἴτε ἐν ὑψηλῇ τοιαύτῃ· οὔτε ἡ ξηρά, οὔτε ἡ ὑγρὰ ἀτμόσφαιρα ἐπιδρῶσιν ἐπ' αὐτοῦ· δὲν ἀλλοιοῦται καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἐντὸς τοῦ πυρός· δὲν ἐλαττοῦται, ὅσον καὶ ἂν προσπαθήσῃ τις τοῦτο διὰ χημικῶν ἐνεργειῶν.

Τὸ μέταλλον τοῦτο, τὸ πάντων πολυτιμότατον, χρησιμοποιεῖται ἔκπαλαι ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κατασκευὴν κοσμημάτων, πολυτίμων ἀντικειμένων, ἀπεικονίσεων τεχνικῶν κτλ. Πρὸς ἐξόρυξιν αὐτοῦ ἀπαιτεῖται μεγάλη δαπάνη· χρήσιμον ὂν εἰς ποικίλας τέχνας τοῦ βίου, τιμᾶται ἔκπαλαι τὰ μέγιστα.

Ὁ ἄργυρος στερεῖται τῶν τοῦ χρυσοῦ ἰδιοτήτων, ὑπόκειται μᾶλλον αὐτοῦ εἰς φθοράν· εὐχερέστερον δ' ἀλλοιοῦται ἐν γένει. Οὐχ ἧττον καὶ τὸ μέταλλον τοῦτο χρησιμοποιεῖται πολυτρόπως ἐν ταῖς βιομηχάνοις τέχναις.

Ἕνεκα τῶν πλεονεκτημάτων τούτων ἐζητήθησαν καὶ ἐτιμήθησαν ἀείποτε ὅ τε χρυσὸς καὶ ἄργυρος. Ἡ χρῆσις τοῦ χρυσοῦ ἐθεωρήθη τὸ

ται ὅσον γε στατῆρος τὸ μέγεθος μάλιστα· ὅτι δέ ἐστι τὸ ἐναποδεδεμένον οὐδεὶς γινώσκει, ἢ μὴ οἱ ποιοῦντες . . . Ἐν δὲ τῇ Αἰθιοπίᾳ λίθοις ἐγγεγλυμμένοις χρῶνται.» (Πλάτωνος Ἐρυξίας).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄκρον ἄωτον τῆς ἀνθρωπίνης εὐζωίας. Σὺν τῷ ἀργύρῳ δὲ ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον, παρὰ τὰς χημικὰς ἀνακαλύψεις καὶ βελτιώσεις ἐν τῇ τέχνῃ, νὰ κρατῇ τὰ σκῆπτρα ἐν τῇ χρησιμοποιήσει τῶν πολυτίμων μετάλλων.

Πρὸς τῷ χρυσῷ καὶ τῷ ἀργύρῳ ἐγένετο τὸ πάλαι χρῆσις καὶ τοῦ *ἠλέκτρου*, τὸν παρελθόντα δ' αἰῶνα ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἡ *πλατίνα*, κεκτημένη καὶ αὕτη τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, φυσικάς τε καὶ χημικάς. Εἶνε σπάνιον, ἀκριβώτερον δὲ τῶν δύο εἰρημένων μετάλλων. Ἐν ἔτει 1828 ἡ Ρωσία ἐτύπωσε τοιαῦτα νομίσματα, ἀλλὰ μὴ ἐκτελέσαντα τὸν προορισμόν των προσηκόντως, ἐγκατελείφθησαν, ἀπαγορευθέντα ἐν ἔτει 1845. Ἡ ἀξία τοῦ μετάλλου τούτου δὲν εἶνε σταθερά. Κατὰ πρῶτον μὲν ἡ τιμή του ἦτο ἴση τῇ τοῦ χρυσοῦ· εἶτα δ' ἐξέπεσεν ἐκ τῆς ἀφθονίας. Ἕνεκα τῶν τοιούτων διακυμάνσεων δὲν ἐκτήσατο τὰ στοιχεῖα σταθεροῦ νομίσματος. Ἡ πλατίνα ἀπόλλυσι σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἀρχικὴν ἀξίαν, τοῦθ' ὅπερ δὲν συμβαίνει παρὰ τῷ χρυσῷ καὶ τῷ ἀργύρῳ.

Τὰ μέταλλα ταῦτα ἐκπροσωποῦσι τὴν ἀληθῆ φύσιν τοῦ νομίσματος. Ὁ συναλλασσόμενος εἰς εἴδος ἀναγκάζεται νὰ συζητῇ περὶ τῆς ἀξίας τῶν προσφερομένων πραγμάτων, ἵνα λάβῃ εἰς ἀντάλλαγμα τὸ αὐτῷ χρήσιμον. Ἡ δὲ συζήτησις πολλάκις ἀποβαίνει ματαία. Ἀλλ' αἱ δυσχέρειαι αὗται αἴρονται διὰ τῆς νομισματικῆς ἀνταλλαγῆς.

Χρῆσις τοῦ μετάλλου ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἱστορίᾳ.

Δὲν εὑρέθη, οὐδ' ἀνεγνωρίσθη εὐχερῶς τὸ μέταλλον ὡς μέτρον τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων. Πολλαὶ δυσχέρειαι ἐπήρχοντο ἐν τῇ ἀνταλλαγῇ, μέχρις οὗ κατενοήθη ἡ ἀνάγκη αὐτοῦ καὶ ἡ χρησιμότης. Ἀλλὰ καὶ ὁπότε ἀνεγνωρίσθη, δὲν ἐχρησιμοποιήθη ἀμέσως τὸ κράτιστον, τὸ ἐκπροσωποῦν ἐν γένει τὰς ἰδιότητας τοῦ νομίσματος.

Ἕκαστον μέταλλον καὶ νόμισμα ἐκπροσωπεῖ μᾶλλον ἢ ἧττον διάφορον πολιτισμοῦ κατάστασιν. Ὁ βάρβαρος χρῆται συνήθως τοῖς δυσὶν εὐτελεστάτοις τῶν μετάλλων, τῷ σιδήρῳ καὶ τῷ χαλκῷ. Μείζονα ἀνταλλακτικὴν σημασίαν λαμβάνει ἐν τῇ οἰκονομικῇ λει-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τουργίᾳ τῶν λαῶν, ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ πλούτου αὐτῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ἄργυρος καὶ ἐπὶ τέλους ὁ χρυσός. Τὸ κυκλοφοροῦν ἄρα ἔν τινι χώρᾳ μέταλλον εἶνε τὸ μέτρον τῆς πλουτολογικῆς αὐτῆς καὶ κοινωνικῆς δυνάμεως.

Τὸ σῆμα τοῦ νομίσματος.

Τὸ νόμισμα εἶνε κατασκεύασμα τοῦ νόμου. Ὡς τοιοῦτο δὲ δέον νὰ φέρῃ τὸν τύπον τῆς πολιτείας, ἧς τὰς συναλλακτικὰς σχέσεις κανονίζει. Τὸ μέταλλον κατὰ πρῶτην ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τεμάχια σταθμώμενον καὶ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐξελεγχόμενον· ἀλλὰ τοῦτο ἦτο καὶ δυσχερὲς καὶ ὀχληρόν. Αἱ συναλλαγαὶ διεξήγοντο δυσκόλως, μέχρις οὗ ἐξακριβωθῇ ἡ γνησιότης καὶ ἡ ἀξία τοῦ μετάλλου, οὗ ἕνεκα ἐπήρχοντο συγκρούσεις τῶν συναλλασσομένων, ματαιουμένου πολλάκις τοῦ σκοποῦ.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπισήμου ὑπὸ τῆς πολιτείας σημάνσεως τοῦ νομίσματος, ἐνέχοντος ὡρισμένον βάρος καὶ ἀξίαν. Τοῦτο ἀπετέλεσε μεγάλην ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἱστορίᾳ πρόοδον.

Ἐν τῷ νομίσματι φέρονται τὰ *ἐμβλήματα* τῆς πολιτείας, ἐγγυωμένης τὴν γνησιότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀξίαν, ἡ τιμή, πᾶν σχετικόν.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἀπόψεως αὐτοῦ ἄλλοτε μὲν φέρεται ἡ προτομὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πολιτείας, ἄλλοτε δὲ σύμβολόν τι αὐτῆς. Πᾶσα πολιτεία ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτῆς σταδίῳ παρήλλαξε νομισματικοὺς τύπους, ἀναγνωριζομένους εὐκόλως. Τὸ νόμισμα φέρει ἴδιον ὄνομα ἔκ τινος κρατοῦντος παρ' αὐτῷ χαρακτῆρος, μορφῆς ἢ ἀξίας.

Ἀξία τοῦ νομίσματος.

Ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος δέον νὰ ᾖνε πραγματική, ἀνταποκρινομένη εἰς πραγματικὰς σχέσεις καὶ χρείας τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω μόνον δύναται τοῦτο νὰ πληρώσῃ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ.

Οὐχ ἧττον εὑρέθησαν πολιτεῖαι, ζητήσασαι διὰ τῆς νοθεύσεως τοῦ νομίσματος νὰ λύσωσι τὸ οἰκονομικὸν αὐτῶν πρόβλημα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ἐν τῇ ἀρχομένῃ πολιτικῇ καὶ οἰκονομικῇ προόδῳ τῶν νέων κοινωνιῶν, μονάρχαι τινὲς ἐσκέφθησαν νὰ ἐλαττώσωσι τὸ βάρος τοῦ μετάλλου τῶν νομισμάτων. Ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἐξαχρείωσις ἡμιλλῶντο ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ.

Ὑπὸ τὸ κράτος ψευδῶν οἰκονομικῶν ἀρχῶν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἐν Τουρκίᾳ μέχρις ἐσχάτων, ἐκόπτοντο χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ ἄλλα νομίσματα, ἔχοντα τὴν μορφὴν καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ μονάρχου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ προσῆκον βάρος καὶ τὴν μεταλλικὴν ἀξίαν· ταῦτα ἐζύγιζον τὸ ἥμισυ ἢ τὰ τρία τέταρτα τοῦ ἀρχικοῦ βάρους τοῦ μετάλλου. Διὰ τῆς κιβδήλου ταύτης πράξεως πολλοὶ βασιλεῖς ἐνόμισαν, ὅτι ἠδύναντο νὰ πληρώσωσι τὰς ὑποχρεώσεις των, ἢ ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς ἄφρονας δαπάνας. Ἡ τοιαύτη κιβδηλεία ἀποτελεῖ περίεργον ψυχολογικὸν φαινόμενον καὶ κεφάλαιον τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν κρατουσῶν ἰδεῶν περὶ οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Τὸ ψεῦδος ἐξελέγχει ἡ ἀμείλικτος πραγματικότης. Τὰ κίβδηλα νομίσματα κατ' ἐπίφασιν μόνον ἔφερον τὸ κῦρος καὶ τὴν ἐγγύησιν τῆς πολιτείας· πράγματι ἐστεροῦντο τῆς ἐπιβεβλημένης ἀξίας. Οὕτω τὸ κοινόν, νοημονέστερον πολλάκις καὶ πρακτικώτερον τῶν κυβερνήσεών του, παρὰ τὰς διατάξεις αὐτῶν καὶ τὰς ἀπειλάς, δὲν ἀπεδέχετο τὴν ἀξίαν τῶν νομισμάτων τούτων, ἅτινα ταχέως ἐξέπιπτον εἰς τὴν πραγματικὴν τιμήν, ἐκπροσωποῦσαν τὸ ἐν τῷ νομίσματι περιεχόμενον ποσὸν τοῦ μετάλλου.

Ἡ ἄγνοια τῶν οἰκονομικῶν νόμων οὐ σμικρὸν συνετέλει εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη, ἐμβριθέστερον σὺν τῷ χρόνῳ μελετήσασα καὶ ἀναλύσασα τὸ οἰκονομικὸν φαινόμενον τῆς κυκλοφορίας καὶ λειτουργίας τοῦ νομισματικοῦ συστήματος, κατέδειξε τὴν ἄτοπον ἐνέργειαν τῶν κυβερνήσεων, αὐθαιρέτως δημιουργουσῶν τὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος. Κατεδείχθη, ὅτι τὸ νόμισμα δέον νὰ ἔχῃ πραγματικὴν ἀξίαν καὶ οὐ δυνατὸν ἄλλως γενέσθαι· ὅτι εἶνε ἐμπόρευμα. Ἡ δ' ἀξία αὐτοῦ προέρχεται ἐκ τοῦ ἐμπεριεχομένου πολυτίμου μετάλλου· τοῦτο τὸ προσδίδον τὴν ἀξίαν, οὐχὶ δὲ τὸ κυβερνητικὸν σῆμα. Τούτου μὴ ὄντος, οὐδεμίαν δύναται τὸ κοινὸν νὰ παράσχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς κίβδηλον καὶ ἐστερημένον τῆς σημαινομένης ἀξίας μέταλλον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὰ νομισματικὰ κέρματα.

Πρὸς εὐκολίαν τῶν συναλλαγῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τῇ πωλήσει πραγμάτων, μηδεμίαν κεκτημένων ἀξίαν, γίνεται χρῆσις συμπληρωτικῶν νομισμάτων. Ἡ κυκλοφορία αὐτῶν, καὶ περ πληροῦσα ἀνάγκας τῆς ἐμπορίας, δὲν δύναται νὰ ᾖνε καταναγκαστὴ ἢ εἰς ἐλαχίστας πληρωμὰς καὶ ποσότητας. Νεμισματικὰ κέρματα εἶνε συνήθως μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα, χαλκᾶ, νικέλινα κτλ. Τὰ κερμάτια ταῦτα, ἰδίᾳ τὰ ἀργυρᾶ, 5, 2, 1, 50, 25 λ. περιέχουσι 835 χιλιοστὰ ἀργύρου, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ ᾖνε 900 χιλιοστά, ἵν' ἀποτελῶσι πλήρη τὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος. Ἡ ἀξία ἄρα αὐτῶν εἶνε ἥττων τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένης. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰ χαλκᾶ καὶ νικέλινα, ἔχοντα συνήθως τὸ τρίτον τῆς νομίμου ἀξίας. Τούτου ἕνεκα οὐδεὶς ἀναγκάζεται, κατὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐν γένει νομοθεσίαν τῶν πλείστων πολιτειῶν, νὰ δεχθῇ ποσὸν χρηματικὸν μεῖζον τῶν 5 δρ. ἐκ χαλκίνων, ἢ πλέον τῶν 50 δρ. ἐξ ἀργυρῶν κερμάτων. Ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι κανονικόν, ἀλλ' ἐπικουρικὸν νόμισμα μόνον.

Σχέσεις τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον· ὑπεροχὴ τοῦ πρώτου.

Ἀπὸ ἀμνημονεύτου χρόνου ὁ πεπολιτισμένος κόσμος συναλλάσσεται κατ' ἐξοχὴν διὰ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου. Τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν εἶνε τοιαῦτα, ὥστε ἐπιβλήθησαν κατ' ἀνάγκην. Ἐν τούτοις διαφέρουσιν οὐσιωδῶς· ὁ χρυσὸς ὑπερέχει τοῦ ἀργύρου, τούτου δ' ἕνεκα πλέον ἢ ἅπαξ συνεζητήθη, ἔτι δὲ μᾶλλον σήμερον, ἂν ὁ χρυσὸς εἶνε προτιμότερος τοῦ ἀργύρου.

Παραβληθήτωσαν ἀμφότερα.

Ὁ μὲν χρυσὸς εἶνε μᾶλλον εὐμετακόμιστος· ὡς ἐκ τοῦ σμικροῦ δὲ βάρους καταλληλότερος εἰς τὰς πληρωμάς. Πρὸς τούτοις κέκτηται πλεονεκτήματα, ὧν στερεῖται ὁ ἄργυρος· εἶνε ὡραιότερος ἐν τῇ τεχνικῇ κατασκευῇ τῶν κοσμημάτων διὰ πολλὰς τοῦ κοινωνικοῦ βίου χρείας. Ὁ ἄργυρος ὑστερεῖ ἐν γένει. Οὐχ ἧττον, μὴ ὑφισταμένου, ἐκ τῆς σπανιότητος, πολλοῦ χρυσοῦ ἔν τινι χώρᾳ, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν ταῖς συναλλαγαῖς. Ἀλλ' ἐν γένει μικτὸν σύστημα θεωρεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ κρεῖττον, ἐφ' ὅσον ἡ ἀφθονία τοῦ χρυσοῦ δὲν εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὰς συναλλαγάς. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὁ ἄργυρος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπικουρικὸν νόμισμα.

Τὸ νόμισμα καὶ ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος.

Τά τε ἄτομα καὶ τὰ ἔθνη διευκολύνονται ἐν ταῖς συναλλαγαῖς, θεραπεύουσι τὰς ἑαυτῶν χρείας ὅσον τὸ δυνατὸν ἐπαρκέστερον καὶ ἀδρότερον, ἐν κατοχῇ εὑρισκόμενα πολυτίμων μετάλλων. Ἀλλὰ δὲν ἕπεται, ὅτι τὸ πολύτιμον μέταλλον, ὡς νόμισμα, ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ βάσιν τοῦ πλούτου χώρας τινός· πλοῦτος πραγματικὸς δὲν εἶνε. Πάνυ δικαίως ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ παρέβαλε τὸ νόμισμα πρὸς ἅμαξαν, δι' ἧς μετακομίζονται τὰ χρειώδη. Ἀλλ' ἡ ἀφθονία τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος δὲν σημαίνει αὔξησιν πλούτου. Δύναται νὰ διπλασιασθῇ τὸ νόμισμα, ἀλλὰ σὺν τούτῳ καὶ ἡ τιμὴ τῶν πραγμάτων, οὐχὶ δὲ ὁ πλοῦτος. Τοιοῦτό τι οἰκονομικὸν φαινόμενον παρετηρήθη ἰδίᾳ ἐν Εὐρώπῃ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν μεταλλείων τῆς Ἀμερικῆς. Εἰσέρρευσε χρυσὸς καὶ ἄργυρος εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπήνεγκε καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου αὐτῆς, ὡς ὑπέθεσεν ἡ ἐμποροκρατικὴ Σχολή. Πλείστων χρειωδῶν τοῦ βίου ἡ ἀξία ἐπολλαπλασιάσθη· ἄρα οὐδὲν ὄφελος. Οὐχ ἧττον ἀνεπτύχθησαν αἱ συναλλαγαὶ καὶ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἐκ τῆς εἰσροῆς τῶν πολυτίμων μετάλλων.

Ἄτομόν τι δύναται νὰ κατέχῃ ἑκατομμύρια εἰς μεταλλικόν. Λέγεται καὶ εἶνε πλούσιος. Ὡς τοιοῦτος δύναται νὰ παράσχῃ μεγάλας ὑπηρεσίας τῇ περὶ αὐτὸν κοινωνίᾳ, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς προόδου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἔθνη. Δύνανται ταῦτα νὰ ἔχωσιν ἄφθονον νόμισμα, οὐχ ἧττον στεροῦνται τῶν κυριωτάτων πόρων τῆς παραγωγῆς—γεωργίας, κτηνοτροφίας, βιομηχανίας, ἐμπορίας. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁ λαὸς οὗτος, αὐξανομένων τῶν τιμῶν πάντων τῶν χρειωδῶν, θέλει περιπέσῃ εἰς πενίαν.

Τὸ πολύτιμον μέταλλον ἐν γένει εἶνε ἐμπόρευμα, κεκτημένον ἀξίαν, δὲν ἀποτελεῖ ὅμως τὴν σπουδαιοτάτην μερίδα τοῦ πλούτου. Ἡ εὐημερία ἔθνους τινὸς διευκολύνεται μόνον διὰ τοῦ μεταλλικοῦ νομίσμα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τος. Ἀλλ' ὑπεράγαν πλησμονὴ εἶνε πολλάκις περιττός, ἄχρηστος, ἐνίοτε δ' ἐπιβλαβὴς πλοῦτος, κακῶς διατεθειμένος, μὴ χρησιμοποιούμενος προσηκόντως.

Ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδείκνυται, ὅτι οἱ πλουσιώτατοι λαοὶ δὲν εἶνε οἱ κεκτημένοι πλείονα μεταλλικὸν πλοῦτον. Ἀμέτρητος χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἦτο ἐγκεκλεισμένος ἐν τοῖς βασιλικοῖς θησαυροφυλακίοις παλαιῶν τινων μοναρχιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ἡ χώρα, παρὰ τὴν εὐφορίαν αὐτῆς καὶ γονιμότητα, μόλις ἐπήρκει πρὸς θεραπείαν τῶν πρωτίστων χρειῶν. Σήμερον ἡ Ἀγγλία, τὸ βιομηχανικώτατον, ἄρα τὸ πλουσιώτατον τῶν ἐθνῶν, κέκτηται μόνον 3 χιλιεκατομμύρια καὶ 600 ἑκατομμύρια πολυτίμων μετάλλων, ἐξ ὧν 3 χιλιεκατομμύρια καὶ 100 ἑκατομμύρια εἰς χρυσόν, 500 δὲ ἑκατομμύρια εἰς ἄργυρον. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ὡσαύτως, καὶ αὗται πλουσιώταται, ἔχουσι μόνον 4 χιλιεκατομμύρια καὶ 500 ἑκατομ. εἰς χρυσὸν καὶ εἰς ἄργυρον, ἤτοι 3 χιλιεκατομ. εἰς χρυσὸν καὶ 1 χιλιεκτ. καὶ 400 ἑκατομμύρια εἰς ἄργυρον. Ἡ δὲ Γαλλία, μὴ ἔχουσα τὸν πληθυσμὸν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὀλιγώτερον δὲ τῆς Ἀγγλίας οὖσα ἐμπορική, κέκτηται πλεῖον νόμισμα, 8 χιλιεκατομμύρια περίπου, ὧν τὰ μὲν 5 εἰς χρυσόν, τὰ δὲ 3 εἰς ἄργυρον [1]) Οὐχ ἧττον καὶ αὕτη εἶνε πλουσία, ἅτε μετ' ἐπιτυχίας θεραπεύουσα τὴν βιομηχανίαν.

Ἡ τοιαύτη περίσσεια τοῦ πολυτίμου μετάλλου σημαίνει μὲν πλοῦτον, ἀλλὰ κακῶς διατεθειμένον, μὴ τοσοῦτον παραγωγικόν. Ὁ τόκος ἐλαττοῦται κατ' ἀνάγκην, μὴ ὑπαρχούσης ζητήσεως, ἄρα καὶ αἱ ἐθνικαὶ πρόσοδοι· ἐν ᾧ τοὐναντίον συμβαίνει ἐν ταῖς χώραις, αἵτινες κέκτηνται μείζονα πλοῦτον γεωργικόν, βιομηχανικὸν ἢ μεταλλικόν.

Ἡ νοθεία τοῦ νομίσματος.

Τὸ ἐπὶ τοῦ μετάλλου τιθέμενον σῆμα τῆς πολιτείας δηλοῖ μὲν τὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν πραγματικήν. Ἐν τούτοις Οἰκονομολόγοι τοῦ παρελθόντος, ἐν χρόνοις ἀγνοίας καὶ πλάνης, ὑπεστήριξαν τὴν ἀρχήν, ὅτι ἡ σφραγὶς τοῦ νομίσματος,

1) *L. Beaulieu* Précis etc.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ σῆμα, δύναται νὰ δηλώσῃ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος. Ἐκ τούτου καὶ ἡ δικαιολογία αὐτῶν περὶ ἀλλοιώσεως τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ ἀξίας. Πᾶσα ἐλάττωσις τοῦ ἀρχικοῦ βάρους τοῦ νομίσματος δύναται ἄρα νὰ ἐπιτραπῇ. Ἡ τοιαύτη λογική, μᾶλλον λῃστρικὴ ἢ οἰκονομική, ἐγένετο πλέον ἢ ἄπαξ ὀλεθρία εἰς τὰ κοινὰ συμφέροντα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους καὶ εἰς τὴν πίστιν τῆς πολιτείας. Τὸ νόμισμα κατ' ἀνάγκην ἐν ταῖς καθολικαῖς συναλλαγαῖς ἐστερεῖτο τῆς ἐπισήμως σεσημασμένης ἀξίας, ὑψουμένων τῶν τιμῶν πάντων τῶν προϊόντων καὶ ἐμπορευμάτων. Ἡ πολιτεία ἐφρόνει, ὅτι κερδαίνει ἐκ τῆς τοιαύτης κιβδηλείας, ἀλλ' ἐζημιοῦτο καὶ κατεστρέφετο ἡ κοινωνία, ἧς αἱ πλεῖσται τάξεις ποικίλως ἐφορολογοῦντο.

Περὶ Χαρτονομίσματος.

Συμφυῆ πρὸς τὰ ἤδη εἰρημένα εἶνε τὰ κατὰ τὸ χαρτονόμισμα, ὡς ἐπίσημον πολιτείας τινὸς νόμισμα, ἀναγκαστικὴν ἔχον κυκλοφορίαν.

Κατ' οὐσίαν ἐλαχίστη ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ ἀμφοτέρων.

Ἐν τῷ κιβδήλῳ νομίσματι ἐμπεριέχεταί τις ποσότης μετάλλου, ἀλλ' ἐν τῷ χαρτονομίσματι οὐδαμῶς. Κατὰ τὴν θεωρίαν, ὅτι ἡ νομισματικὴ ἀξία βάσιν ἔχει τὴν σφραγῖδα τῆς πολιτείας, δύναται αὕτη νὰ παράσχῃ αὐθαιρέτως τοιαύτην ἐφ' οἱουδήποτε ἀντικειμένου, εἴτε χρυσοῦ, εἴτε ἀργυροῦ, εἴτε χαλκοῦ, εἴτε χαρτίνου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει σμικρὰ μεταξὺ πάντων διαφορά.

Ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ἀποτέλεσμα τεραστίας μωρίας. Ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικῇ ἐκτελέσει αὐτῆς δὲν δύναται νὰ πλανήσῃ καὶ τοὺς ἠλιθιωτάτους, παρέχοντας ἀξίαν νομίσματος εἰς ἁπλοῦν χάρτην, φέροντα μόνον τὴν σφραγῖδα τῆς πολιτείας. Τούτου ἕνεκα ἐζητήθη ἡ ἐξασφάλισις τοῦ χάρτου διὰ πραγματικῶν ἀξιῶν. Ἀλλὰ συμβαίνει ἐνίοτε ἄξιον μελέτης οἰκονομικὸν φαινόμενον. Πολιτεῖαι, εὑρισκόμεναι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸν χάρτην ὡς νόμισμα, διατελοῦσιν εἰς ἐκτάκτους οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς στενοχωρίας. Αἱ πρόσοδοι αὐτῶν δσημέραι ἐλαττοῦνται. Ἐν ἀπορίᾳ δὲ μέσων πρὸς συντήρησιν δὲν διστάζουσιν, ἅμα τῇ πρώτῃ στενοχωρίᾳ, ν' αὐξήσωσι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ χαρτονόμισμα αὐτῶν, χωρὶς τοῦτο ν' ἀντιπροσωπεύῃ πραγματικὴν ἀξίαν, ἐναποτεθειμένην καὶ ἐξησφαλισμένην. Ἡ κυβέρνητις ἐκδίδει τοιοῦτο, ἀλλὰ τίνι τρόπῳ θέλει τὸ ἐξαργυρώσῃ παρουσιαζόμενον;

Ἡ οἰκονομικὴ ἱστορία τῶν νεωτέρων λαῶν βρίθει τοιούτων παραδειγμάτων. Ἡ Ἀμερική, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πολέμων τῆς Ἀνεξαρτησίας, περιῆλθεν εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας, ἃς ἐζήτησε νὰ θεραπεύσῃ διὰ τῆς ἐκδόσεως χαρτονομίσματος. Ἀλλὰ τοῦτο, μὴ ἀντιπροσωπεῦον πραγματικὴν ἀξίαν, μηδὲ δυνάμενον νὰ ἐξαργυρωθῇ, ἀπώλεσεν ἀμέσως πᾶσαν ἀξίαν.

Ἐν ἔτει 1777 ἑκατὸν πραγματικὰ φράγκα εἶχον ἀξίαν πεντακοσίων χαρτίνων, ἐν δὲ 1780 τὸ αὐτὸ ποσὸν εἶχεν ἀξίαν τετρακισχιλίων φρ. χαρτίνων. Μέλος τι τοῦ *Συνεδρίου* εἶχε λαμβάνειν παρὰ τοῦ ἀμερικανικοῦ δημοσίου δι' ὑπηρεσίας αὐτοῦ 40 χιλιάδας λιρῶν στερλινῶν, κατὰ δὲ τὴν τρέχουσαν ἀξίαν τοῦ χαρτονομίσματος ἓν ἑκατομμύριον φρ. χαρτίνων. Ἔλαβεν ἀντὶ τῶν ἀξιώσεών του 22 χιλιάδας χρυσῶν φράγκων.

Ταῦτα ἐν Ἀμερικῇ. Ἀλλὰ τὸ ἐκπληκτικώτατον παράδειγμα τοῦ ἐξευτελισμοῦ τοῦ χαρτονομίσματος παρέχει ἡ Γαλλία κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ἡ τότε κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ προβῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν χαρτονομίσματος (assignats). Οὕτως ἐξεδόθη κατὰ πρῶτον τοιοῦτον ἀξίας τετρακοσίων ἑκατομμυρίων ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἡ ἔκδοσις ἀνῆλθεν εἰς ἓν δισεκατομμύριον καὶ διακόσια ἑκατομμύρια· τοῦτο δὲ ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1795. Τελευτῶντος τοῦ ἔτους τούτου κατεσκευάσθησαν ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα δισεκατομμύρια. Μετὰ ταῦτα ἦτο φυσικὴ ἡ ἔκπτωσις τῆς ἀξίας τοῦ χαρτονομίσματος, βασιζομένου ἐπὶ τῆς κυβερνητικῆς αὐθαιρεσίας, οὐχὶ δ' ἐπὶ τῆς πραγματικότητος. Ἐνῷ ἡ ἔκπτωσις τοῦ χαρτονομίσματος ἦτο 10)00 ἐν ἔτει 1791, ἔφθασεν εἰς 78)00 κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1794. Ἐπὶ τέλους ἀπώλεσε πᾶσαν ἀξίαν. Οὐδὲν δ', ἠδύνατό τις δι' αὐτοῦ ν' ἀγοράσῃ.

Οὕτως ἐξέπεσεν ἡ θεωρία, καθ' ἣν ἡ σφραγὶς τῆς πολιτείας δημιουργεῖ τὸν πλοῦτον. Ἐπῆλθον καταστροφαί, καὶ ἐν τούτοις ὁ κόσμος δὲν ἐδιδάχθη. Πλέον ἢ ἅπαξ δεσποτικαὶ ἢ ἐπαναστατικαί, ἐκτὸς τοῦ νόμου καὶ τῆς λογικῆς, κυβερνήσεις προέβησαν εἰς τοιαῦτα τολμήματα, ἀλλὰ δεινῶς ἐτιμωρήθησαν καὶ αὗται καὶ ἡ κοινωνία,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἧς ὀνόματι, πολλάκις δὲ καὶ κατ' ἐπίνευσιν, ἐθεσμοθέτησαν. Ἡ πενία, ἡ κοινωνικὴ δυστυχία, ἡ φυγάδευσις τοῦ πλούτου εἶνε τὰ πορίσματα τῆς τοιαύτης οἰκονομικῆς ἀκολασίας.[1])

Τὸ Νόμισμα καὶ ἡ Πολιτεία.

Τίνα τὰ ὅρια τῆς ἐνεργείας τῆς πολιτείας ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ τοῦ νομίσματος;

Ἡ πολιτεία δὲν δύναται νὰ νομοθετήσῃ αὐθαιρέτως, καθορίζουσα τὰ τῆς τιμῆς καὶ κυκλοφορίας τοῦ νομίσματος· οὐδὲ κανονίζει τὴν αὔξησιν ἢ τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀξίας αὐτοῦ, ἢ τῆς διατιμήσεως· ὑποχρεοῦται μόνον νὰ καταδιώκῃ πᾶσαν ἀπόπειραν καταχρήσεως ἐν τῇ νομισματικῇ κυκλοφορίᾳ, πᾶσαν νοθείαν.

Καθῆκον ἄρα αὐτῆς εἶνε:

1) Ἡ κατασκευὴ τοῦ νομίσματος, ἢ ἡ ἐποπτεία τῆς ἐν τοῖς νομισματοκοπείοις αὐτῆς ἐκκοπῆς νομισμάτων ὑπὸ ἰδιωτῶν.

2) Ὁ καθορισμὸς τῆς νομίμου σχέσεως τῶν κυκλοφορούντων νομισμάτων, (χρυσοῦ καὶ ἀργύρου), λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν ἑκάστοτε ἐπισυμβαινουσῶν ἀνωμαλιῶν ἐν ταῖς σχέσεσι ταύταις ἕνεκα αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως τῆς παραγωγῆς τοῦ ἑτέρου ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐκλογὴ ὡς μεταλλου τοῦ μᾶλλον προσήκοντος εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς λειτουργίαν.

Ἐνιαία πολιτεία δέον νὰ ἔχῃ ἐνιαῖον νόμισμα· ἄλλως, μεγάλαι δυσχέρειαι θὰ ἐπήρχοντο ἐν τῇ νομισματικῇ λειτουργίᾳ τῆς χώρας, μεγάλα δὲ θὰ παρεβλάπτοντο, οὐ μόνον οἰκονομικά, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ συμφέροντα.

Νομισματικὸν σύστημα. Μονομεταλλισμός· Διμεταλλισμός.

Ἡ συναλλαγὴ διεξάγεται πολλαχῶς. Ἐκδηλοῦνται ἐν τῷ βίῳ χρεῖαι μικραὶ καὶ μεγάλαι, πρὸς θεραπείαν τῶν ὁποίων γί-

1) Ὁ *Mirabeau* λέγει: «Tout papier-monnaie est une orgie du despotisme en délire» *Baudrillart* Manuel d'Économie politque.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νεται χρῆσις διαφόρων νομισμάτων (χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ νικελίου κτλ.),

Πραγμάτων τινῶν ἡ τιμὴ εἶνε κατωτέρα ἐλαχίστου τμήματος χρυσοῦ, δυναμένου ἀσφαλῶς νὰ κυκλοφορήσῃ· ἄλλων δὲ παλιν μεγάλη· πρὸς ἀγορὰν τούτων θὰ ἦτο δυσχερὴς ἡ χρῆσις μετάλλων, ἐχόντων κατωτέραν τοῦ χρυσοῦ ἀξίαν. Οὕτως ὁ χρυσὸς θὰ ἦτο ἀσύμφορον νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς εὐτελεῖς συναλλαγάς, ἐπίσης δὲ ὁ ἄργυρος καὶ ὁ χαλκὸς εἰς τὰς μεγάλας.

Τούτου ἕνεκα ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου ἐγένετο ἀποδεκτὸν μικτόν τι σύστημα ἐν τῇ νομισματικῇ κυκλοφορίᾳ.

Ἀλλὰ ποῖον δέον νὰ ἦνε τὸ ἐπίσημον μέταλλον, τὸ δυνάμενον νὰ χρησιμεύῃ ὡς βάσις τῶν συναλλασσομένων;

Ἐντεῦθεν τὸ μονομεταλλικὸν καὶ τὸ διμεταλλικὸν σύστημα.

Κατὰ τὸ πρῶτον, καθορίζεται ἓν μέταλλον πρὸς ἐξόφλησιν τῶν πληρωμῶν· τὰ λοιπὰ δὲ κέκτηνται προαιρετικὴν σημασίαν· λαμβάνονται ἢ δίδονται πρὸς εὐχέρειαν τῆς συναλλαγῆς, ἀλλ' οὐχὶ καθ' ὑποχρέωσιν, καὶ μάλιστα ἂν ὑπερβαίνωσι χρηματικόν τι ποσόν.

Αἱ διάφοροι πολιτεῖαι ἑκάστοτε ἀπεδέξαντο τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέταλλον, τὸν χρυσὸν ἢ τὸν ἄργυρον, ὡς ἐπίσημον νόμισμα, ἀναλόγως τοῦ πλούτου αὐτῶν καὶ τῆς συναλλακτικῆς λειτουργίας. Καὶ ἐν ᾗ μὲν χώρᾳ ἐπίσημον κέκτηται κυκλοφορίαν ὁ χρυσός, αἱ χρηματικαὶ ληψοδοσίαι ἐνεργοῦνται διὰ τοῦ μετάλλου τούτου, ἐν ᾗ δὲ ὁ ἄργυρος, δι' αὐτοῦ. Ὁ πιστωτὴς δὲν δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ἄλλο μέταλλον.

Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον σύστημα, τὸ διμεταλλικόν, ἀμφότερα τὰ μέταλλα, ὅ τε χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, χρησιμοποιοῦνται ἐξίσου. Οὕτω πᾶσα ὀφειλὴ ἀποτίνεται ἐγκαίρως εἴτε διὰ χρυσοῦ, εἴτε δι' ἀργύρου, μὴ δικαιουμένου τοῦ λαμβάνοντος ν' ἀπαιτήσῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέταλλον.

Πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συναλλαγῶν ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις, ἐν αἷς ἰσχύει τὸ σύστημα τοῦτο, καθορίζεται ἡ ἀκριβὴς σχέσις τῆς ἀξίας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πολλαὶ διεξήχθησαν συζητήσεις, διάφορα δὲ συστήματα ἐγένοντο ἀποδεκτά. Ἐν Γαλλίᾳ, ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος, διὰ τοῦ νόμου τοῦ ἔτους 1803 ὡρίσθη ἡ σχέσις χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ὡς 1 πρὸς 15 1)2: ἤτοι ἓν γραμμάριον χρυσοῦ ἔχει ἀξίαν 15 1)2 γραμμαρίων ἀργύρου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ποῖον τὸ κρεῖττον ἐκ τῶν δύο συστημάτων; ὁπότερον βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀληθείας;

Ἡ ἱστορία τοῦ ζητήματος εἶνε μακρά· ἀπησχόλησε δ' ἀπ' αἰώνων πλείστους τῶν Οἰκονομολόγων καὶ Πολιτικῶν.

Ἐν μὲν τῇ ἀρχαιότητι τὸ νομισματικὸν σύστημα ἐβασανίζετο συνήθως ἐπὶ τοῦ μονομεταλλισμοῦ. Ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ μέσου αἰῶνος ἐκράτει τὸ αὐτὸ σύστημα, λειτουργοῦντος τοῦ ἀργύρου ὡς νομισματικῆς μονάδος· ὁ δὲ χρυσὸς ἐχρησιμοποιήθη βραδύτερον σὺν τῷ ἀργύρῳ. Κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους αἱ περὶ νομίσματος ἰδέαι ἐσκοτίσθησαν ἔκ τε τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς πλεονεξίας τῶν ἡγεμόνων, πολλῶν νομιζόντων, ὅτι καθίστανται πλούσιοι διὰ τῆς κιβδηλοποιΐας.

Ἀλλ' ὀσημέραι ἀνεπτύσσοντο ὑγιέστεραι θεωρίαι καὶ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Φιλόσοφοί τινες καὶ Κοινωνιολόγοι— ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ—ἀπεφήναντο, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν δύο πολυτίμων μετάλλων, σχέσις διαρκής, τούτου δ' ἕνεκα ἕκαστος λαὸς δέον νὰ ἐκλέγῃ ἓν ἐκ τῶν δύο τούτων μετάλλων ὡς μέτρον τῶν ἀξιῶν.

Ὁ Ἄγγλος *Petty* λέγει:

«Ἡ σχέσις τῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὴν τοῦ ἀργύρου τροποποιεῖται, καθ' ὅσον τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς παρέχουσιν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην βιομηχανίαν τὸ ἓν μέταλλον μᾶλλον τοῦ ἄλλου. Ἓν μόνον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς νόμισμα.»

Ὁ *Locke* ἐπίσης:

«Δύο μέταλλα δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύωσι συγχρόνως ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ὡς μέτρον ἐν ταῖς ἀνταλλαγαῖς, διότι πρέπει τοῦτο νὰ ἦνε διαρκῶς τὸ αὐτὸ καὶ νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἐν τῇ ἀξίᾳ.»

Ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος εἶνε διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων ἐμπορεύματα, ὧν ἡ τιμὴ αὐξάνεται ἢ ἐλαττοῦται ἀναλόγως τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Βεβαίως δὲν εἶνε ξένα ἀλλήλοις· ἀλλ' ὁ σύνδεσμος παραλλάσσει κατὰ χρόνον καὶ τόπον.

Πιστοῦται τοῦτο ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου. Ὁσάκις δὲ πολιτεία τις ἠβουλήθη νὰ καταστήσῃ ἀμφότερα ταῦτα τὰ μέταλλα βάσεις τοῦ νομισματικοῦ αὐτῆς συστήματος καὶ νὰ καθορίσῃ τὴν σχέσιν αὐτῶν, αὕτη ἠλλοιώθη μετὰ βραχὺ ἕνεκα τῶν προειρημένων αἰτίων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Συμβαίνει ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὥστε τὸ μέταλλον, τὸ ἔχον μείζονα ἀξίαν τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ὡρισμένης, νὰ καταλίπῃ τὸν τόπον τῆς κυκλοφορίας πρὸς ἀνεύρεσιν ἄλλης ἀγορᾶς, ἐν ᾗ θὰ ἐτύγχανε μείζονος ζητήσεως. Οὕτω, παρὰ τὴν βούλησιν τοῦ νομοθέτου, καθιεροῦται τὸ μονομεταλλικὸν σύστημα. Ἀλλ' ἐὰν μετά τινα χρόνον ἀντίθετος ἐπήρχετο μεταβολή, τὸ φυγαδευθὲν μέταλλον θὰ ἐπανήρχετο, φυγαδευομένου τοῦ ἀπομείναντος.

Ὁ Ἀριστοφάνης λέγει ἐν τοῖς *Βατράχοις*, ὅτι οἱ πονηροὶ πολῖται προτιμῶνται τῶν ἀγαθῶν, ὅπως καὶ τὸ κίβδηλον νόμισμα τοῦ γνησίου. [1]) Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἀποτελέσματα τοῦ διμεταλλισμοῦ.

Περίπυστος κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἶνε ἡ περὶ τούτου θεωρία τοῦ παρὰ τῇ αὐλῇ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Ἐλισάβετ συμβούλου Θωμᾶ *Gresham*, ἣν ἠσπάσθη καὶ ὁ Νεύτων. Μετ' εὐκρινείας ἀπέδειξεν οὗτος ἐν ἔτει 1558, ὅτι τὸ ἧττονα ἀξίαν κεκτημένον νόμισμα ἀποδιώκει πάντως ἔκ τινος χώρας τὸ μείζονα κεκτημένον, μεταφερόμενον ἀλλαχοῦ, ἢ ἄλλως χρησιμοποιούμενον.

Θεμελιώδης ἔλλειψις τοῦ διμεταλλικοῦ συστήματος εἶνε, ὅτι ἡ σχέσις τῆς ἀξίας τῶν δύο μετάλλων παραλλάσσει. Ἡ παραγωγὴ αὐτῶν αὐξομειοῦται συνεχῶς. Ὡς λέγει δὲ ὁ *L. Beaulier*, ψηφίζων τις, ὅτι γραμμάριον χρυσοῦ θὰ ἔχῃ εἰς ἀεὶ τὴν ἀξίαν 15 1)2 γραμμαρίων ἀργύρου, εἶνε τὸ αὐτό, ὡσεὶ ἐψήφιζεν, ὅτι ἓν ἑκατόλιτρον σίτου θὰ ἔχῃ εἰς ἀεὶ τὴν ἀξίαν δύο ἑκατολίτρων βρώμης, ἢ ὅτι λίτρα ἐρίου θ' ἀντηλλάσσετο διηνεκῶς πρὸς δύο λίτρας βάμβακος.» [2]

Ἕνεκα τῶν αἰτίων τούτων οἱ πλεῖστοι τῶν καθ' ἡμᾶς Οἰκονομολόγων ἀποφαίνονται γνώμην ὑπὲρ τοῦ μονομεταλλικοῦ συστήματος, ὡς κρεῖττον ἐξυπηρετοῦντος τὰς διεθνεῖς συναλλαγάς· τὸ ἐμπόριον διευκολύνε-

1) «Πολλάκις γ' ἡμῖν ἔδοξεν ἡ πόλις πεπονθέναι
ταυτὸν ἔς τε τῶν πολιτῶν τοὺς καλούς τε κἀγαθούς,
ἔς τε τἀρχαῖον νόμισμα καὶ τὸ καινὸν χρυσίον.
οὔτε γὰρ τούτοισιν οὖσιν οὐ κεκιβδηλευμένοις,
καὶ μόνοις ὀρθῶς κοπεῖσι καὶ κεκωδωνισμένοις
ἔν τε τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς βαρβάροις πανταχοῦ,
χρώμεθ' οὐδέν, ἀλλὰ τούτοις τοῖς πονηροῖς χαλκίοις,
χθές τε καὶ πρώην κοπεῖσι τῷ κακίστῳ κόμματι...» 717—726.

2) Précis d'Économie politique.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ται, ὑπάρχοντος ὡρισμένου νομίσματος, ἐνῷ ὑπὸ τὸ ἀντίθετον σύστημα οὐδεὶς γινώσκει, ἂν κατὰ πᾶσαν στιγμὴν δύναται νὰ ἐξοικονομήσῃ τὸ ἀναγκαιοῦν χρῆμα, ἢ πρὸς εὕρεσιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος θ' ἀναγκασθῇ νὰ καταβάλῃ πρόσθετα τέλη.

Αὐξομειώσεις τῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου.

Ὡς ἐρρήθη ἤδη, ἡ ἀξία τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου κανονίζεται κατὰ τὴν παραγωγὴν αὐτῶν, δεσπόζει ἄρα ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ νόμος τῆς ζητήσεως καὶ προσφορᾶς. Οὕτω τὸ μεταλλικὸν νόμισμα ὡς ἀνταλλακτικὸν μέτρον δὲν δύναται νὰ ἦνε ἀπολύτως ἀληθές, ὡς εἶνε ἄλλα τινὰ μέτρα καὶ σταθμά, οὐδέποτε ἀλλοιούμενα, ἢ κατ' ἐλάχιστον ἐπηρεαζόμενα ἔξωθεν.

Τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο φαινόμενον τῆς τοιαύτης αὐξομειώσεως τῆς ἀξίας τῶν μετάλλων παρατηρεῖται ἐκπαλαι, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος, ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς. Ὅ τε ἄργυρος καὶ ὁ χρυσὸς ἐπανειλημμένως ἀνετιμήθησαν ἢ ὑπετιμήθησαν κατὰ τὴν ἑκάστοτε παραγωγὴν αὐτῶν. Κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, ἀνακαλυφθέντων ἀργυρείων ἐν Μεξικῷ καὶ Περοῦ, ἠλαττώθη ἐπαισθητῶς ἡ τιμὴ τοῦ ἀργύρου. Ἐπίσης ἡ ἀνακάλυψις χρυσωρυχείων μεγάλων ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Καλλιφρονίᾳ προὐκάλεσε τὴν ὑποτίμησιν τοῦ χρυσοῦ. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1871 ἕνεκα τοιούτων αἰτίων ὑπετιμήθη τὰ μέγιστα ὁ ἄργυρος.

Οὐχ ἧττον αἱ αὐξομειώσεις αὗται δὲν εἶνε τοσοῦτον συνήθεις, ὅσον αἱ τῶν λοιπῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς. Οὕτως ἄνευ σημαντικῆς διὰ τὰς συναλλαγὰς ζημίας ἐξακολουθοῦσιν ἀείποτε νὰ χρησιμεύωσιν ὡς νόμισμα. Ἔτι δὲ μᾶλλον συντελεῖ εἰς τὴν νομισματικὴν αὐτῶν σημασίαν, ὅτι τὰ μέταλλα ταῦτα δὲν καταστρέφονται, ὅπως τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς παραγωγῆς. Αἱ ἀνθρώπιναι χρεῖαι αὐξάνονται ἐτησίως, ἀλλὰ σὺν αὐταῖς καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν πολυτίμων μετάλλων, ἑκάστοτε χρησιμοποιουμένων, ἀνταποκρινομένων ἄρα εἰς τὰς χρείας.

Βεβαίως ἐπέρχονται αὐξομειώσεις ἐν ταῖς τιμαῖς τῶν μετάλλων τούτων, ἀλλ' αὗται, καθὰ παρατηρεῖται τοὐλάχιστον μέχρι τῆς σήμερον, εἶνε ἀσήμαντοι. Τὰ δὲ πλεονεκτήματα αὐτῶν εἶνε τοιαῦτα,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὥστε δυσχερῶς δύναται νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι θέλει χρησιμοποιηθῇ ἐν τῷ μέλλοντι ἄλλο τι πρᾶγμα ἐκτὸς τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, ὡς ἀνταλλακτικὸν ὄργανον τῶν ἀξιῶν.

Περὶ παγκοσμίου νομίσματος.

Τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη βαίνουσι σήμερον πρός τινα ἑνότητα ἠθικήν, κοινωνικήν, πολιτικήν, ἀνταλλακτικήν. Αἱ δυνάμεις τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν εἰς τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὴν συγκοινωνίαν, διέρρηξαν τοὺς στενοὺς κύκλους, ἐντὸς τῶν ὁποίων διεξήγετο πρότερον ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ μεταξὺ τῶν λαῶν συγκοινωνία, προελθοῦσα οὐ μόνον ἐξ ἠθικῶν αἰτίων, ἐξ ἀνάγκης κοινοπραξίας καὶ ἀνταλλαγῆς ἰδεῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ οἰκονομικῶν συμφερόντων, ἐπιβάλλει ἔτι μᾶλλον τὸν μεταξὺ αὐτῶν σύνδεσμον. Πᾶν ἄρα τὸ συντελοῦν εἰς τοῦτο καθίσταται ἀποδεκτόν.

Ἡ οἰκονομικὴ κοινοπραξία, ἥτις ἀείποτε ἀποτελεῖ ἓν τῶν οὐσιωδεστάτων ἐλατηρίων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐπιβάλλει σήμερον τὴν συνεννόησιν τῶν πεπολιτισμένων λαῶν πρὸς νομισματικὴν σύμπραξιν. Τὸ πρόβλημα ἐκεῖνο, ὅ περ ἐν χρόνοις κοινωνικῆς διαστάσεως ἐγένετο θέμα προφητικῶν νόων, ἡ χίμαιρα, δέον νὰ λυθῇ κατ' εὐχὴν καὶ καταστῇ πραγματικότης.

Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ὁ Ἰταλὸς *Scaruffi* ἐξέφρασε τὴν ἰδέαν καθολικοῦ εὐρωπαϊκοῦ νομίσματος. Κατ' αὐτόν, πᾶσαι αἱ πολιτεῖαι ὤφελον ν' ἀποδεχθῶσιν ὁμοιόμορφον κοινὴν βάσιν πρὸς κατασκευὴν νομισμάτων ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, συνεννοούμεναι πρὸς τοῦτο ἐν Συνόδῳ, καθοριζούσῃ τὸν τύπον, τὸ βάρος, τὸ μίγμα, τὸν τίτλον καὶ τὴν ἀξίαν τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν νομισμάτων. Οὐδείς, ἔλεγεν, ὁ μὴ ἐπειγόμενος ν' ἀποδεχθῇ τὴν νέαν ταύτην τάξιν, διότι ἡ νομισματικὴ ἀταξία ἀναπτύσσεται δσημέραι, ἕκαστος δ' ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιτύχῃ ἐν εὐλόγῳ ποσότητι καθαροῦ μετάλλου τὴν πλήρη καὶ πραγματικὴν ἀπότισιν τῆς ὀφειλῆς. Τρεῖς αἰῶνες παρῆλθον ἔκτοτε, ἡ δὲ θεωρία μένει εὐχή. Ἐλπίσωμεν, ὅτι τοῦτο ἐπιτευχθήσεται ἐν προσεχεῖ μέλλοντι κατὰ τὰς δικαίας ἐλπίδας τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Λατινικὴ νομισματικὴ Ἕνωσις.

Ἀπὸ τοιούτων βεβαίως ἰδεῶν ἐλαυνόμεναι πολιτεῖαί τινες τῆς Εὐρώπης προεκάλεσαν τὴν λεγομένην *νομισματικὴν ἕνωσιν τῶν λατινικῶν λαῶν*. Ἐν ἔτει 1855 ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Βελγικὴ καὶ ἡ Ἑλβετία, προσχωρησασῶν βραδύτερον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρωμουνίας, ἀπετέλεσαν τὸν νομισματικὸν τοῦτον δεσμόν. Οὗτος δ' ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ἀκολούθων :

Τὰ νομίσματα (χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, χαλκᾶ) τῶν Δυνάμεων τούτων ἐξετυπώθησαν κατὰ τοὺς αὐτοὺς τύπους καὶ ἠδύναντο νὰ κυκλοφορῶσιν ἐν ταῖς συμβληθείσαις χώραις. Τοῦτο θὰ συνετέλει εἰς τὴν εὐχερεστέραν ἐμπορικὴν συναλλαγήν.

Τὸ νομισματικὸν σύστημα τοῦ λατινικοῦ συνδέσμου ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ διμεταλλισμοῦ. Ἡ μεταξὺ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἀναλογία ὡρίσθη ὡς 1 πρὸς 15 1)2. Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα δὲν εἶνε δεκτὰ ἐν πάσῃ πληρωμῇ ἢ μόνον μέχρι τῶν πεντήκοντα φράγκων. Ἀλλὰ μετὰ βραχὺ ἐπῆλθε τὸ ἄτοπον, τὸ ἐγκείμενον ἐν τῇ φύσει τοῦ συστήματος. Ἀπὸ τοῦ 1871 ἀρξαμένης τῆς ὑποτιμήσεως τοῦ ἀργύρου, οἱ κερδοσκόποι ἐξετύπωσαν μεγάλας ποσότητας ἐν τοῖς νομισματοκοπείοις τῶν κρατῶν τοῦ Συνδέσμου, ἀντήλλασσον δὲ τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα πρὸς χρυσᾶ, ἅτινα ἐξῆγον ἢ ἐχρησιμοποίουν εἰς ἄλλας χρείας. Οὕτως ἐπήρχετο σπάνις χρυσῶν νομισμάτων ἐν ταῖς χώραις τοῦ Συνδέσμου καὶ δυσαναλογία ἐν τῇ μετὰ τῶν ἀργυρῶν κυκλοφορίᾳ. Ἔχουσαι ταῦτα ὑπ' ὄψει αἱ ἁρμόδιαι κυβερνήσεις συνῆλθον ἐπανειλημμένως δι' ἀντιπροσώπων εἰς συνδιασκέψεις. Ἐν ἔτει 1874 ἀπεφασίσθη νὰ ὁρισθῇ ἡ ποσότης τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων, ἅτινα ἐδικαιοῦτο νὰ ἐκτυπώσῃ ἕκαστον κράτος. Ἐπίσης τ' αὐτὰ ἐπανελήφθησαν ἐν ἔτει 1875 Ἐπὶ τέλους θεραπείας μὴ ἐπερχομένης, ἀπηγορεύθη ὁμοφώνως ἡ ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐκτύπωσις οἱουδήποτε ἀργυροῦ νομίσματος. Οὕτω κατ' οὐσίαν ἀνεγνωρίζετο τὸ σύστημα τοῦ μονομεταλλισμοῦ. Ἀλλ' αἱ ἰδέαι τοῦ διμεταλλισμοῦ ὀσημέραι ἐκπίπτουσι. Πολιτεῖαί τινες τοῦ λατινικοῦ Συνδέσμου, ἡ Βελγικὴ καὶ ἡ Ἑλβετία, ἀποκλίνουσι πρὸς τὸ ἀντίθετον σύστημα, τὸ ἐκ χρυσοῦ μονομεταλλικόν.[1])

1) *L. Beaulieu* Précis d' Economie politique.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὰ συμφέροντα τῶν λαῶν ὁσημέραι καθίστανται κοινότερα. Εὐκταῖον δὲ καὶ ἠθικῶς καὶ οἰκονομικῶς ν' ἀποτελεσθῇ ἐν προσεχεῖ χρόνῳ σύνδεσμος τῶν πολιτειῶν οἰκονομικός. Ὁ λατινικὸς σύνδεσμος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀφετηρία τῆς λύσεως τοῦ μεγάλου τούτου τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν προβλήματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Περὶ Πίστεως

Ἔννοια τῆς πίστεως καὶ ἰδία τῆς οἰκονομικῆς.

Οἱ ἄνθρωποι συμβιοῦσι γινώσκοντες, ὅτι ἔχουσι κοινὰ συμφέροντα καὶ ὅτι ἡ βλάβη τοῦ συμφέροντος τούτου συνεπάγεται τὴν ἐκείνου. Ἐν τῇ κοινοπραξίᾳ κεῖται ἡ ἔννοια τῆς κοινωνίας, αὕτη δὲ πρωτίστως ἀπορρέει ἀπὸ τῆς ἀμοιβαίας πίστεως.

Τοῦτο συμβαίνει καθ' ἅπαντα τὰ στάδια τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Ὁ ἔχων πίστιν ἐπὶ τὸν ἄλλον αἰσθάνεται μείζονα τὴν εἰς ἑαυτὸν πεποίθησιν, ἐργαζόμενος καὶ πονῶν μετὰ μείζονος ζήλου.

Πίστις ἄρα εἶνε κοινωνικότης, ἀλλ' ἅμα καὶ μείζων ἀτομικὴ ἐνέργεια.

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐργασίᾳ διὰ τῆς πίστεως ἐκφράζεται ἡ δύναμις, ἣν ἄνθρωπός τις ἔχει, ὥστε νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ λάβῃ παρὰ τρίτου κεφάλαιον πρὸς παραγωγήν, ὑποσχόμενος ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν τέως κάτοχον τὸ δοθὲν κεφάλαιον αὐτούσιον ἢ ἰσότιμον. Οὕτω νοουμένη ἡ οἰκονομικὴ πίστις εἶνε ὄργανον παραγωγῆς, μηδενὸς ζημιουμένου, μήτε τοῦ παρέχοντος, μήτε τοῦ λαμβάνοντος.

Ἡ πίστις δὲν εἶνε μόνον ἠθικὴ πρᾶξις, ἀλλ' ἅμα καὶ οἰκονομικὴ λειτουργία. Τὸ ἐπὶ πίστει παρεχόμενον κεφάλαιον, ὃ περ ἄλλως θὰ ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ πρός τινα παραγωγήν, ἄρα πρὸς ὄφελος τοῦ κεφαλαιούχου, παρεχόμενον πρὸς τρίτον, λαμβάνει σὺν τῇ ἀποδόσει καί τινα μερίδα τοῦ προελευσομένου κέρδους. Τοῦτο καλεῖται τόκος. Ἐπέρχεται ἄρα διπλῆ ὠφέλεια ἐκ τῆς πράξεως ταύτης τῷ τε πιστωτῇ καὶ τῷ πιστουμένῳ. Ἂν τὸ κεφάλαιον δὲν ἐδανείζετο, ἔμενε δὲ ἀδρανὲς παρὰ τῷ πιστοῦντι, θὰ ἦτο στεῖρον, ἀλλ' ἤδη καθίσταται παραγωγικὸν τῷ δανειζομένῳ, ἐξασκοῦντι τὴν ἱκανότητα ἑαυτοῦ,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀλλ' ἐπίσης αὐξάνοντι καὶ τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις, τὸν πλοῦτον τῆς κοινωνίας. Οὕτως ἡ οἰκονομικὴ πίστις εἶνε εὐεργετικὴ τῷ πιστοῦντι, τῷ πιστουμένῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ.

Δικαίως ἐχαρακτηρίσθη ἡ πίστις ὡς μία τῶν ἰσχυροτάτων δυνάμεων τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς τῶν λαῶν. Δι' αὐτῆς ἡ ἐμπορία, ἡ βιομηχανία, ἡ παραγωγὴ ἐν γένει, ἐποίησαν ἅλματα. Ἄνθρωποι, ἀπομεμακρυσμένοι ἀλλήλων, ἐν διαφόροις ἠπείροις οἰκοῦντες, συνδέονται διὰ τῆς πίστεως καὶ συνεργάζονται. Εἶνε ἡ πραγμάτωσις τοῦ μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων συνδέσμου.

Ἡ πίστις ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἠθικὴν καὶ τὴν Κοινωνικὴν Οἰκονομίαν.

Ἐν αἷς κοινωνίαις αἱ συναλλαγαὶ διεξάγονται οὐχὶ ἀμέσως διὰ τοῦ νομίσματος, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως, ὑφίσταται ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη· αὕτη δὲ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐνεργείας καὶ παραγωγῆς τῶν λαῶν. Ἡ πίστις διευκολύνει τὰς συναλλαγάς, ἀναπτύσσει αὐτάς, συντελεῖ εἰς τὴν ἐξοικονόμησιν χρόνου καὶ κεφαλαίων. Ὁ ἐπὶ πιστώσει προμηθευόμενος, ἀποδόσει τουτέστι τοῦ τιμήματος μετὰ πάροδον χρόνου, κατορθοῖ διὰ τούτου νὰ παράσχῃ χρήσιμα πράγματα τῇ κοινωνίᾳ, νὰ ὠφελήσῃ αὐτήν, ἑαυτὸν καὶ τὸν πιστωτήν, ἐνῷ οὐδὲν τούτων θὰ συνέβαινεν ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, καθ' ἣν θὰ ἠγόραζε τοῖς μετρητοῖς. Ἡ τοιαύτη οἰκονομικὴ λειτουργία, ἡ διὰ τῆς πίστεως κατορθουμένη, εἶνε μία τῶν τελειοτάτων καὶ πραγματικωτάτων ἐφευρέσεων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη πίστις ἐκδηλοῦται κατ' ἐξοχὴν παρὰ πληθυσμοῖς, κεκτημένοις ἠθικότητα, νηφαλίοις, ἐργατικοῖς, προοδευτικοῖς. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις τὸ πολιτικὸν καθεστὼς οὐ σμικρὸν συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Ὅπου ἡ δημοσία ἀσφάλεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου εἶνε ἀνεγνωρισμένα δικαιώματα καὶ περιφρουροῦνται μετὰ ζήλου ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἐκεῖ ἡ οἰκονομικὴ πίστις ἀκμάζει. Ἐν ταῖς χώραις ταύταις τὸ κεφάλαιον δὲν κρύπτεται, τοὐναντίον κυκλοφορεῖ μεταβιβαζόμενον ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, καθιστάμενον γόνιμον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ παραγωγικόν. Ἐν ταῖς βαρβάροις χώραις ὁ πλούσιος κρύπτει τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐντὸς τῶν σπλάγχνων τῆς γῆς, φοβούμενος μὴ οὗτος προκαλέσῃ τὰς φιλάρπαγας ὀρέξεις τοῦ ἄρχοντος ἢ τῶν ἀπὸ τῆς ἁρπαγῆς καὶ τῆς ἀνομίας ζώντων, ἀλλ' ἐν ταῖς εὐκόσμοις καὶ πεπολιτισμέναις ἡ πολιτικὴ τάξις ἐγγυᾶται τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ὡς καὶ τῆς ἐλευθέρας αὐτῆς διαχειρίσεως. Ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν ἡ πίστις ἐκδηλοῦται ἀφόβως καὶ ἐν ἐπιγνώσει τῶν ἀγαθοποιῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων.

Πλεονεκτήματα τῆς πίστεως.

Χαρακτὴρ τῆς πίστεως εἶνε, ὅτι δι' αὐτῆς μεταβιβάζονται καὶ κυκλοφοροῦσι κεφάλαια, ἄλλως δυνάμενα νὰ διατελῶσι νεκρά. Ἐν τῇ τοιαύτῃ περιστάσει ταῦτα καθίστανται χρήσιμα καὶ παραγωγικὰ τῷ τε πιστοῦντι καὶ τῷ πιστουμένῳ. Οὕτως ἡ κοινωνία, ἐν ᾗ ἡ πίστις λειτουργεῖ καὶ εἶνε ἀνεγνωρισμένη ὑπό τε τοῦ νόμου καὶ τοῦ λαοῦ, καθίσταται φειδωλοτέρα, ἀποταμιευτικωτέρα, δημιουργικὴ νέων κεφαλαίων, ἄρα πλουσιωτέρα.

Διὰ τῆς πίστεως ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται ἐν ταῖς συναλλαγαῖς μέσα μεταφορᾶς τῶν κεφαλαίων ταχύτερα ἢ ἧττον δαπανηρὰ τῆς ἀποστολῆς νομίσματος, οὗ ἐλαχίστη γίνεται χρῆσις. Τοῦτο δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ μεταβιβασθῇ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὅ περ ἄλλως οὐ σμικρὰς θὰ συνεπήγετο δαπάνας, πολλάκις δὲ ζημίας καὶ βραδύτητα ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας.

Οὕτως ἡ πίστις ἐνισχύει τὴν παραγωγικὴν ἐργασίαν. Ὁ γινώσκων, ὅτι δύναται νὰ προμηθευθῇ κεφάλαια, μὴ ἔχων δὲ τοιαῦτα, δανείζεται ταῦτα, παρέχων τὸ νόμιμον ὄφελος. Ἀλλ' ἐπίσης ὁ κεφαλαιοῦχος, ὁ μὴ δυνάμενος ἢ μὴ γινώσκων νὰ χρησιμοποιήσῃ τοῦτο, δανείζει εἰς τὸν δυνάμενον. Ἐκ τῆς τοιαύτης πράξεως ἐπέρχεται πολλαπλῆ ὠφέλεια, αἱ δὲ παραγωγικαὶ δυνάμεις αὐξάνονται.

Ἡ πίστις ἐνισχύει τὸ πνεῦμα τῆς ἀποταμιεύσεως, χρησιμοποιοῦσα τὸ κεφάλαιον εἰς χεῖρας τῶν δραστηριωτέρων καὶ τῶν παραγωγικωτέρων. Οὕτως ἐπιτυγχάνεται δι' αὐτῆς λίαν εὐχερῶς ἡ κατασκευὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν μεγάλων δημοσίων ἔργων, συντελεστικῶν καὶ τούτων εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῆς ἐργασίας.

Εἰς τὴν πίστιν ὀφείλει ὁ νέος κόσμος τὴν ποικίλην αὐτοῦ πρόοδον· ἡ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐπικοινωνία κατέστη συχνοτέρα, ἄρα καὶ ἡ συνεργασία. Ὡς δὲ εἶπεν ἔγκριτος Οἰκονομολόγος, διὰ τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως αἱ ἔρημοι τοῦ νέου κόσμου κατέστησαν μαγικαὶ ὁάσεις παραγωγῆς, πλούτου, πολιτισμοῦ· ὁ ἄνθρωπος καθυπέταξε τὴν ὕλην καὶ ἐξεμεταλλεύθη τὸν πλανήτην τοῦτον, ἐπίγειον καὶ ὑπόγειον.

Πολλαπλῆ πραγμάτωσις τῆς πίστεως. Προσωπικὴ καὶ πραγματική. Παραγωγικὴ καὶ καταναλωτική.

Ἡ πίστις ἐκδηλοῦται πολλαχῶς. Ὡς τοιαύτη καλεῖται προσωπικὴ μέν, παρεχομένη εἴς τι πρόσωπον, πραγματικὴ δὲ ἐπὶ τῇ προσφορᾷ πράγματος. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιστάσει ἡ πίστις παρέχεται, λαμβανομένου ἐξ ὁλοκλήρου ὑπ' ὄψει τοῦ προσώπου, τῶν πλεονεκτημάτων, τῆς τιμῆς, τῆς ἱκανότητος, τῆς ἐξιδιασμένης αὐτοῦ διαχειριστικῆς ἀρετῆς. Τοῦτο τυγχάνει ὠφέλιμον μέν, ἀλλὰ καὶ πολλαχῶς ἐπικίνδυνον. Πρόσωπόν τι δυνατὸν ἄλλοτε ν' ἀπέδειξε τὰς ἀρετὰς ταύτας, οὐχ ἧττον ἀπώλεσεν αὐτὰς σὺν τῷ χρόνῳ ἕνεκα ποικίλων αἰτίων.

Ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει παρέχεται ἡ πίστις, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει πράγματος, αὕτη λειτουργεῖ ἀσφαλέστερον. Τὸ δανεισθὲν κεφάλαιον δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀπολεσθῇ, καὶ ἂν ἡ ἐπιχείρησις ἤθελεν ἀποτύχῃ. Τὸ πρῶτον εἶδος τῆς πίστεως εἶνε σπανιώτερον, σύνηθες δὲ τὸ δεύτερον.

Παραγωγικὴ δὲ εἶνε ἡ πίστις, ὁπότε δι' αὐτῆς αὐξάνεται ὁ δημόσιος πλοῦτος, ἐνῷ τοὐναντίον συμβαίνει ἐπὶ τῆς καταναλωτικῆς πίστεως. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ (πρεμήθεια κεφαλαίων πρὸς γεωργικήν, βιομηχανικήν, ἐμπορικὴν κτλ. ἐπιχείρησιν) τὸ κεφάλαιον πολλαπλασιάζεται· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ (πίστωσις παρεχομένη ἐν τῇ καταναλώσει πραγμάτων, εἴτε πρώτης ἀνάγκης, εἴτε πολυτελείας) τὰ κεφάλαια καταστρέφονται, εἰς μηδὲν χρησιμεύοντα ἢ εἰς πλήρωσιν χρειῶν καὶ πόθων, πολλάκις ἀξίων καταδίκης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ πίστις καὶ ἡ ἀσωτία.

Κατεδείχθησαν ἐπαρκῶς τὰ πλεονεκτήματα τῆς πίστεως. Οὐχ ἧττον ἐκ τῆς ἀμέτρου χορηγίας αὐτῆς, μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ δανειζομένου, δύνανται νὰ ἐπέλθωσιν ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Ὁ δανειζόμενος, δυνατὸν πολλάκις, ἀντὶ νὰ ποιήσῃ τὴν προσήκουσαν χρῆσιν τοῦ δανεισθέντος ποσοῦ πρὸς παραγωγικὰ ἔργα, νὰ δαπανήσῃ αὐτὸ ἀφειδῶς καὶ ἀφρόνως, ἄνευ τοιούτου σκοποῦ. Ἡ βλάβη εἶνε προφανής. Ἀπώλεια τοῦ κεφαλαίου· καταστροφὴ τοῦ τε πιστοῦντος καὶ τοῦ πιστουμένου· ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς· δυεύκολυνσις τῆς σπατάλης· παρακώλυσις τῆς ὑπ' ἄλλου προσώπου κρειττονος καὶ σκοπιμωτέρας διαχειρίσεως τῆς πίστεως.

Ἡ πίστις καὶ ἡ φιλανθρωπία.

Ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ τῶν κοινωνιῶν δὲν κρατεῖ ἡ φιλανθρωπία ἀπολύτως. Αὕτη εἶνε μὲν ἠθικὴ ἀρετή, ἀξία παντὸς ἀνθρώπου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἰκονομική. Ἕκαστος ἄνθρωπος εἶνε ἄξιος ἀγάπης καὶ συμπαθείας· καὶ ὁ δυνάμενος ὀφείλει νὰ ἐλεήσῃ αὐτόν, μετριάζων τὴν δυστυχίαν. Ἀλλὰ πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν ταύτην οὐδὲν ἔχει κοινὸν ἡ οἰκονομικὴ πίστις. Ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ δανειζόμενος στερεῖται τῶν πλεονεκτημάτων τῆς διαχειρίσεως, οὐδὲν ἀγαθὸν θέλει ἐπέλθῃ ἐκ τῆς πίστεως, τοὐναντίον δὲ ζημία εἶνε τὸ ἀναπόδραστον ἀποτέλεσμα. Ἡ πίστις δέον νὰ παρέχηται, ὁπόταν ὑπάρχῃ βεβαιότης ἐκ τῶν προτέρων περὶ τῆς σκοπίμου αὐτῆς χρήσεως. Ἡ δ' ἐλευθεριότης, ἀρετὴ ἠθικῶς ἀξία, οἰκονομικῶς εἶνε ἀποκρουστέα.

Ὄργανα τῆς πίστεως.

Ταῦτα ἐπολλαπλασιάσθησαν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους. Τὰ κυριώτερα δ' ἐξ αὐτῶν εἶνε:

1) *Γραμμάτιον εἰς διαταγήν*. Δι' αὐτοῦ ὑπόσχεταί τις νὰ κατα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βάλῃ χρηματικὸν ποσὸν εἴς τινα πιστωτήν, ἢ εἰς διαταγὴν αὐτοῦ ἐν ὡρισμένῃ προθεσμίᾳ.

2) *Συναλλαγματική*. Αὕτη προτομοιάζει τῷ εἰς διαταγὴν γραμματίῳ. Δι' αὐτῆς δ' ἐντέλλεταί τις πρὸς τρίτον τὴν ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ καὶ τόπῳ καταβολὴν χρηματικοῦ ποσοῦ εἴς τι πρόσωπον ἢ εἰς τὸν ἐκδοχέα αὐτοῦ, ὡς ἀντάλλαγμα τοῦ παρ' αὐτοῦ ἢ παρὰ τρίτου ληφθέντος ἀντιτίμου εἰς χρήματα ἢ εἰς ἐμπορεύματα.

Ἡ Συναλλαγματικὴ εἶνε ἓν τῶν οὐσιωδεστάτων ὀργάνων τῆς οἰκονομικῆς πίστεως· ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν στοιχεῖον ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν παγκοσμίων συναλλαγῶν. Ἄδηλον πότε ὁριστικῶς ἐφευρέθη. Πολλοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι δὲν ἦτο ἄγνωστος τῇ ἀπωτάτῃ ἀρχαιότητι. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ ἔμποροι τῆς Τύρου, τῆς Καρχηδόνος, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Κορίνθου, τῶν Συρακουσῶν, τῆς Ἀλεξανδρείας δὲν ἠγνόουν τὸν μηχανισμὸν καὶ τὴν χρησιμότητα αὐτῆς. Ἀλλ' ἂν στερούμεθα νομοθετικῶν μνημείων, μαρτυρούντων περὶ τῆς λειτουργίας τῆς Συναλλαγματικῆς ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς συναλλαγαῖς τῶν τότε καιρῶν, οὐχ ἧττον ἔχομεν δεδομένα, ἐξ ὧν καταδείκνυται, ὅτι ἡ δι' ἐγγράφων ἀποστολὴ χρημάτων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον δὲν ἦτο πάντῃ ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι [1].)

Ἀλλ' ἰδίᾳ ἐλειτούργησε τὸ ὄργανον τοῦτο τῆς οἰκονομικῆς πίστεως ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, εἰσαχθὲν εἰς τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς κατά τινας ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ἐξωσθέντες ἐκ Γαλλίας καὶ καταφυγόντες εἰς Λομβαρδίαν, ἔθηκαν εἰς χρῆσιν τὰς συναλλαγματικὰς πρὸς ἀσφαλεστέραν ἐξαγωγὴν τῆς περιουσίας αὐτῶν. Οὕτως οἱ εἰς Γαλλίαν μεταβαίνοντες ἔμποροι, μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ φέρωσι μεθ' ἑαυτῶν χρήματα, ἕνεκεν ἐλλείψεως ἀσφαλείας, ἐλάμβανον παρὰ τῶν ἐν Γαλλίᾳ φίλων καὶ ἀνταποκριτῶν τῶν Ἰουδαίων τὰ ποσά, ὧν τὸ ἀντίτιμον εἶχον ἤδη καταλίπῃ ἐν Λομβαρδίᾳ.

1) «Ἐγὼ γάρ, ὦ ἄνδρες δικασταί, μέλλοντος Στρατοκλέους εἰσπλεῖν εἰς τὸν Πόντον, βουλόμενος ἐκεῖθεν ὡς πλεῖστα ἐκκομίσασθαι τῶν χρημάτων, ἐδεήθην Στρατοκλέους, τὸ μὲν αὐτοῦ χρυσίον ἐμοὶ καταλιπεῖν, ἐν δὲ τῷ Πόντῳ παρὰ τοῦ πατρὸς τοῦ μοῦ κομίσασθαι, *νομίζων μεγάλα κερδαίνειν*, εἰ κατὰ πλοῦν μὴ κινδυνεύοι τὰ χρήματα, ἄλλως τε καὶ Λακεδαιμονίων ὑπαρχόντων κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον κυρίων τῆς θαλάσσης» (Ἰσοκράτους Ἀρεοπαγιτικός).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἕτεροι δ' ἀποδίδουσι τὴν ἐφεύρεσιν τῆς συναλλαγματικῆς εἰς πολίτας τῆς Φλωρεντίας, οἵτινες ἀποδιωχθέντες ἐκ τῆς πατρίδος ὑπὸ τοῦ ὑπερισχύσαντος ἀντιθέτου κόμματος, κατέφυγον εἰς Γαλλίαν ἔνθα ἐχρήσαντο τῷ πιστωτικῷ τούτῳ ὀργάνῳ πρὸς ἐξαγωγὴν ἐκ τῆς Φλωρεντίας τῆς περιουσίας των ἢ τῶν ἐξ αὐτῆς προσόδων.

Τρίτοι παραδέχονται, ὅτι ἡ Συναλλαγματικὴ πρέπει νὰ χρονολογηθῇ ἀπὸ τῶν Σταυροφοριῶν, ὁπότε ἐνεκαινίσθησαν ἐν Εὐρώπῃ αἱ μεγάλαι, σχεδὸν παγκόσμιοι *ἐμπορικαὶ πανηγύρεις*, καθ' ἃς διεξήγοντο, ὡς γνωστόν, αἱ σπουδαιόταται τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων. Τὰ μετακομιζόμενα εἰς τὸν τόπον τῆς πανηγύρεως ἐμπορεύματα ἐπωλοῦντο συνήθως τοῖς μετρητοῖς, ἀλλὰ μὴ ὑπαρχούσης ἀσφαλείας πρὸς μεταφορὰν χρημάτων, ἠναγκάζοντο οἱ ἔμποροι νὰ ζητῶσιν ἐντάλματα πληρωμῆς παρὰ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι τῶν πανηγύρεων ἐγκατεστημένων ἀργυραμοιβῶν, πληρωτέα ἐν οἱᾳδήποτε ἐμπορικῇ πόλει.

Τὸ μέγα πλεονέκτημα τῆς Συναλλαγματικῆς εἶνε, ὅτι δι' αὐτῆς κανονίζονται αἱ οἰκονομικαὶ σχέσεις καὶ ὁσοληψίαι δύο ἢ πλειόνων ἐμπορικῶν κέντρων ἄνευ ἀποστολῆς νομίσματος. Ταχύτης, ἀσφάλεια, εὐκολία, πᾶν τὸ συντελεστικὸν εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον ἐν γένει περιλαμβάνονται ἐν τῇ πράξει ταύτῃ.

3) Warrants (ἀποδεικτικὰ ἀποταμιεύσεως ἐμπορευμάτων.)

Ὑπάρχουσι σήμερον πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης αἱ λεγόμεναι *Γενικαὶ Ἀποθῆκαι* (magasins généraux, docks), ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐναποτίθενται ἐμπορεύματα, *ἐργαζόμενα ὡς κεφάλαιον*, κατὰ τὴν κρατοῦσαν φρασεολογίαν. Αἱ ἀποθῆκαι αὗται εἶνε δημόσιαι ἢ ἰδιωτικαί. Οἱ ἐν αὐταῖς ἐναποθέτοντες τὰ ἐμπορεύματά των δύνανται ἐπὶ ἐγγυήσει αὐτῶν νὰ ζητήσωσι πίστωσιν παρὰ κεφαλαιούχων, ἀποζημιουμένων ἐν τῷ προσήκοντι χρόνῳ.

Δημοσία πίστις.

Ὡς ὁ ἰδιώτης, οὕτω καὶ ἡ πολιτεία ἔχει ἀνάγκην τῆς πίστεως. Αὕτη πρὸς πλήρωσιν τῶν χρειῶν τῶν μελῶν, ἅτινα ἀπαρτίζουσιν αὐτήν, ὑφίσταται δαπάνας, ταύτας δὲ δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄνευ χρηματικῶν μέσων. *Δεῖ δὴ χρημάτων* ὅ τι συμβαίνει εἰς τὸν ἰδιώτην, τοῦτο καὶ εἰς τὸ σύνολον τῶν ἰδιωτῶν, τὴν πολιτείαν. Ἀλλ' ὅπως ὁ πρῶτος δὲν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ δραστηριότητα ἄνευ τῆς πίστεως, οὕτω πολλάκις καὶ ἡ πολιτεία ἕνεκα ποικίλων αἰτίων, οἰκονομικῆς παραγωγῆς, στρατιωτικῆς ὀργανώσεως, βελτιώσεως τῆς συγκοινωνίας διὰ κατασκευῆς μεγάλων δημοσίων ἔργων, ἀποκρούσεως ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν, πραγματώσεως ἐθνικῆς ἰδέας, ἀναγκάζεται, μὴ ἐπαρκουσῶν τῶν κανονικῶν προσόδων, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν πίστιν αὐτῆς, προσφεύγουσα εἰς δάνεια καὶ παρέχουσα πρὸς ἀπότισιν αὐτῶν μέρος τῶν προσόδων.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῶν δημοσίων δανείων, τοσοῦτον συνήθων ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ τῶν νεωτέρων χρόνων.

Δάνειον ἄρα δημόσιον εἶνε τὸ χρηματικὸν ποσόν, τὸ καταβαλλόμενον εἴς τι κράτος ἐπὶ ἀποδόσει, ὁτὲ μὲν διὰ καταβολῆς ἐν ὡρισμένῳ χρονικῷ διαστήματι, ὁτὲ δὲ διὰ χρεωλυσίου, ἢ δι' οἱουδήποτε ἄλλου ἐφικτοῦ τρόπου.

Τὰ δημόσια δάνεια διατελοῦσιν ἀπό τινος χρόνου ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει τῆς παγκοσμίου πολιτικῆς. Βάρβαροι καὶ πεπολιτισμέναι κυβερνήσεις, πτωχοὶ καὶ πλούσιοι λαοί, διὰ πᾶσαν ὑλικὴν στενοχωρίαν, καταφεύγουσιν εἰς τὴν συνομολόγησιν δημοσίων δανείων. Ἡ δανειομανία αὕτη χαρακτηρίζει τὸν σύγχρονον κόσμον, τούς τε προοδευτικοὺς καὶ τοὺς στασίμους λαοὺς ὑφ' οἱονδήποτε πολιτειακὸν σχῆμα· παρίστησι δὲ περίεργον ψυχολογικὸν φαινόμενον ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ τῶν νεωτέρων χρόνων.

Σημασία τῶν δημοσίων δανείων.

Ὅπως τὰ ἰδιωτικὰ δάνεια δύνανται ἔν τισι περιστάσεσι νὰ ἦνε συντελεστικὰ εἰς τὸν οἰκονομικὸν σκοπὸν τῆς κοινωνίας, ὁπότε ἐπιζητεῖται δι' αὐτῶν ἡ ἀνάπτυξις τῆς παραγωγῆς, οὕτω καὶ τὰ δημόσια. Ἀλλ' ὁπότε ἐπιδιώκεται δι' αὐτῶν οὐχὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου καὶ ἡ πραγμάτωσις ἔργων ὑπερόχου κοινωνικοῦ συμφέροντος, ἀλλ' εἶνε ἀποτελέσματα τῆς ματαιότητος τῶν κυβερνήσεων, ἀποβλεπουσῶν δι' αὐτῶν εἰς τὴν πραγμάτωσιν δυσεκτελέστων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκοπῶν, ἢ συστηματικῆς σπατάλης ἐκ κουφότητος καὶ ἀπρονοησίας, ἤ, ὅ περ τὸ χεῖρον, πρὸς πολιτικὴν ἐξαχρείωσιν, τότε τὰ δάνεια ἀναμφιβόλως συνεπάγονται οἰκονομικόν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν ὄλεθρον. Ἡ συνομολόγησις ἄρα δημοσίου δανείου, μικροῦ ἢ μεγάλου, δεῖται ἑκάστοτε προσοχῆς, δικαιολογεῖται δὲ μόνον ἐν ᾗ περιπτώσει εἶνε ἀνάγκη νὰ συντελεσθῇ δημόσιον ἔργον, δυνάμενον νὰ προαγάγῃ τὴν οἰκονομικὴν εὐρωστίαν τῆς χώρας. Ἀλλ' ἐν γένει τὰ δημόσια ἔργα δέον νὰ κατασκευάζωνται, παρακολουθοῦντα τὴν ἠθικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πληθυσμοῦ. Πολλάκις οὐχ ἧττον, ἂν δὲν παρίστανται παραγωγικὰ ἅμα τῇ ἐκτελέσει, δέον δι' αὐτῶν νὰ ἐπιδιώκηται προσεχὴς βελτίωσις τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων.

Τρόποι συνομολογήσεως τῶν δημοσίων δανείων.

Τὰ δημόσια δάνεια συνομολογοῦνται, ὁτὲ μὲν ἐκδιδομένων γραμματίων καὶ ὁμολογιῶν, πληρωτέων ἐν ὡρισμένῃ χρονικῇ προθεσμίᾳ, εἴτε ἅπαξ, εἴτε διὰ περιοδικῶν κληρώσεων καὶ ἀποσβέσεων· ὁ τρόπος οὗτος καλεῖται πληρωμὴ τοῦ δημοσίου χρέους διὰ χρεωλυσίου, χρεωλυτικὸν δάνειον. Ὁτὲ δὲ διὰ τῆς ἐκδόσεως δημοσίων χρεωγράφων, τίτλων διηνεκῶν προσόδων. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ πολιτεία δανείζεται, μὴ ὑποχρεουμένη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν δανειστὴν τὸ κεφάλαιον καθ' ὡρισμένον χρόνον, ἀλλὰ νὰ παρέχῃ μόνον τόκον. Εἶνε τὸ πάγιον δάνειον.

Τὸ πρῶτον σύστημα εἶνε ὀρθότερον καὶ σκοπιμώτερον, ἐξοφλουμένου σὺν τῷ χρόνῳ τοῦ ἀρχικοῦ δανείου· ἐνῷ κατὰ τὸ δεύτερον, τοῦτο μένει διηνεκές, μεταβιβαζόμενον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Ἡ καταβολὴ τοῦ δημοσίου χρέους, εἴτε τῶν τόκων αὐτοῦ πρέπει νὰ τελῆται ἐκ τῶν προσόδων τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους· ἄλλως, οὐδὲν ὄφελος, πολλάκις προφανὴς ζημία.

Ὑπεροχὴ τῶν ἐσωτερικῶν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν δανείων

Τὰ δημόσια δάνεια δύνανται νὰ συνομολογηθῶσιν εἴτε ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, εἴτε ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυσχερὲς ν'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀποφανθῇ τις ποῖα εἶνε ὑπέρτερα, τὰ ἐσωτερικὰ ἢ τὰ ἐξωτερικά. Ἐνδεχόμενον ἐνίοτε ἐξωτερικόν τι δάνειον, ὑπὸ συμφέροντας ὅρους συνομολογούμενον, οὐ σμικρὸν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας καὶ τῶν παραγωγικῶν χώρας τινὸς δυνάμεων. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο δέον νὰ τελεσθῇ ἐν μεγάλῃ προσοχῇ. Δυνατὸν νὰ συμβῇ, ὥστε τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τοῦ δανείου νὰ μὴ ἐκδηλωθῶσιν ἅμα τῇ συνομολογήσει. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ κράτος καθίσταται τόκου ἢ μᾶλλον φόρου ὑποτελὲς τοῖς ξένοις δανεισταῖς, ἀπορροφῶσιν ἐτησίως μέγα μέρος τῶν ἐθνικῶν προσόδων. Τὰ οὕτως ἐξερχόμενα ἰθαγενῆ χρήματα πλουτίζουσιν ἄλλους λαούς. Ἐν περιπτώσει δ' ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τοῦ χαρτονομίσματος, ἐπέρχεται ἐκ τῶν εἰρημένων αἰτίων ἡ ὑποτίμησις αὐτοῦ, ἀποσυρομένου εἰς τὸ ἐξωτερικὸν παντὸς τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος. Ἀδύνατον δὲ νὰ μὴ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς τοιαύτης δημοσιονομικῆς πολιτικῆς μεγάλη οἰκονομικὴ ζημία.

Ὑπέρτερα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν θεωροῦνται τὰ ἐσωτερικὰ δάνεια· οἱ τόκοι αὐτῶν δὲν ἐξέρχονται, ἀλλὰ παραμένουσιν ἐν τῷ τόπῳ, χρησιμοποιούμενοι αὖθις πρὸς ἄλλας ἐπιχειρήσεις. Οὐχ ἧττον καὶ ταῦτα δύνανται νὰ ἐπενέγκωσιν ἐπίσης βλάβην εἰς τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν, ὁσάκις οἱ δανεισταὶ ἀποβλέπουσι μόνον εἰς τὸ ὑπὸ τῆς πολιτείας παρεχόμενον αὐτοῖς τοκομερίδιον, ἀδιαφοροῦσι δὲ νὰ ἐπιδιώξωσι διὰ τῶν κεφαλαίων των γενναῖόν τι καὶ μᾶλλον προσοδοφόρον οἰκονομικὸν ἔργον.

Κατάχρησις τῆς δημοσίας πίστεως.

Τὸ δημόσιον χρεώγραφον εἶνε φοβερὰ ὀφειλὴ διά τι ἔθνος, δεινὴ ζημία τοῦ δημοσίου ταμείου, προξένησις τοῦ οἰκονομικοῦ μέλλοντος τοῦ λαοῦ. Τὸ δημόσιον χρέος προκαλεῖ νέαν φορολογίαν, ἀπορρόφησιν τοῦ ἱδρῶτος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ λαοῦ, καταπόνησιν τῶν τε οἰκονομικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ τοῦτο ἀπ' αἰώνων. Ἐν τούτοις αἱ καθ' ἡμᾶς κυβερνήσεις δὲν διστάζουσι, μετὰ τὴν τεραστίαν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον αὔξησιν τοῦ πλούτου τῶν λαῶν, ἐν πρώτῃ στιγμῇ οἰκονομικῆς στενοχωρίας ἢ οἱας-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁήποτε πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνάγκης, νὰ προσφεύγωσιν εἰς τὴν συνομολόγησιν δημοσίων δανείων. Μοναρχικαί τε καὶ κοινοβουλευτικαὶ κυβερνήσεις ὑποπίπτουσι καθ' ἑκάστην εἰς τὸ τοιοῦτον ἁμάρτημα. Λόγῳ στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν ἢ ἄλλων κοινωνικῶν ἀναγκῶν, ἰδίᾳ δὲ πολέμων, συνωμολογήθησαν δάνεια, ἀπορροφῶντα μᾶλλον ἢ ἧττον τὸν προϋπολογισμὸν τῶν δημοσίων προσόδων. Τὸ τοιοῦτο προβαίνει ὁσημέραι. Αἱ πλεῖσται δὲ τῶν πολιτειῶν διατελοῦσιν ὑπὸ τὸ κράτος δεινῆς οἰκονομικῆς ἀνισότητος ἐν ταῖς προσόδοις αὐτῶν καὶ ταῖς δαπάναις.

Εὐτυχῶς ἀπό τινος χρόνου κυβερνήσεις τινὲς κατενόησαν τὸν κατήφορον, πρὸς ὃν κατέρχονται, διὰ ποικίλων δὲ οἰκονομικῶν συνδυασμῶν προσπαθοῦσι ν' ἀνακόψωσι τὸ ἀτίθασσον ρεῦμα τῆς πτωχεύσεως. Πρώτη ἡ Ἀμερική, ἡ πρὸ τριακονταετίας συνομολογήσασα κολοσσαῖα δάνεια ὑπὲρ καταργήσεως τῆς δουλείας, παρέσχεν ἀξιομίμητον παράδειγμα· διὰ σώφρονος οἰκονομικῆς διοικήσεως ἠλάττωσεν ἐν βραχεῖ χρόνῳ οὐ σμικρὸν τὸ δημόσιον αὐτῆς χρέος.

Δυστυχῶς ἐν τῷ παλαιῷ κόσμῳ ἐλαχίστους εὑρίσκει μιμητὰς ἡ οἰκονομικὴ αὕτη σωφροσύνη καὶ ὑποθήκη τοῦ Νέου κόσμου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Περὶ Τραπεζῶν

Φύσις καὶ σκοπὸς τῶν Τραπεζῶν.

Τὸ σπουδαιότατον ὄργανον τῆς οἰκονομικῆς πίστεως καὶ συναλλαγῆς εἶνε αἱ τράπεζαι.

Ἡ ἐργασία ἐν γένει, ἡ ἐμπορία, ἡ βιομηχανία πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀνάπτυξιν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ὀφείλουσι πρωτίστως εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν τραπεζῶν. Δι' αὐτῶν διευκολύνονται αἱ σχέσεις τῶν τε ἀτόμων καὶ τῆς πολιτείας. Αἱ τράπεζαι προσέρχονται ἐπίκουροι εἰς τὰς χρείας τῆς γεωργίας, τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας.

Σήμερον ἡ τραπεζιτικὴ κατέχει δικαίως σπουδαιοτάτην θέσιν ἐν τῇ οἰκονομικῇ τάξει τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν.

Ἡ τράπεζα εἶνε ἵδρυμα, σκοπὸν ἔχον παροχὴν καὶ χρησιμοποίησιν πίστεως. Ἐν τούτῳ κεῖται ἰδίᾳ ἡ μεγάλη αὐτῆς δυναμις. Παρὰ τῇ τραπέζῃ κατατίθενται κεφάλαια ἀτόμων, μὴ δυναμένων συνήθως νὰ χρησιμοποιήσωσιν αὐτὰ προσηκόντως, ἅτε στερουμένων τῶν πρὸς τοῦτο μέσων ἢ τῆς ἱκανότητος· ταῦτα δὲ δανείζονται ἐπί τινι ὠφελείᾳ εἰς τοὺς στερουμένους, ἀλλὰ δυναμένους νὰ καταστήσωσι παραγωγικά. Οὕτω διὰ τῆς μεσολαβήσεως αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται κεφάλαια, ἅτινα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ διετέλουν νεκρά, ἤδη δὲ τοποθετοῦνται ἐπωφελῶς.

Τὰ παρὰ τῇ τραπέζῃ κατατιθέμενα κεφάλαια καθίστανται εὐεργετικὰ τῷ τε κατατιθεμένῳ ταῦτα καὶ τῷ δανειζομένῳ, ἀλλ' ἰδίᾳ τῷ συνόλῳ τῆς κοινωνίας. Δὲν κατατίθεται ἀτόκως τὸ χρηματικὸν τοῦτο ποσόν, ἀπολαμβάνει τὸν προσήκοντα τόκον, ἐπαρκῆ πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ κεφαλαιούχου, ἀλλ' ὅ περ σπουδαιότατον οἰκονομικῶς, τὸ κε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φάλαιον παρέχεται τῷ δανειζομένῳ, γεωργῷ, ἐμπόρῳ ἢ βιομηχάνῳ, ἀντὶ ἐλάσσονος μὲν τόκου, ἀλλ' ἱκανοῦ ν' ἀνταμείψῃ τὸν κατατιθέμενον τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν τράπεζαν διὰ τὰς δαπάνας, ἃς κατ'ἀνάγκην ὑφίσταται ὡς μεσολαβητικὸν ἵδρυμα τῆς τοποθετήσεως τῶν κεφαλαίων καὶ ἐπὶ τέλους τὸν δανειζόμενον, τὸν μέλλοντα νὰ χρησιμοποιήσῃ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ τὰ κεφάλαια ταῦτα. Ἐν τῷ εὐρυτάτῳ παγκοσμίῳ συνεταιρισμῷ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ὡς παρατηρεῖ προσφυῶς συγγραφεύς τις, ἡ τράπεζα πληροῖ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κρατοῦντος τὰ ἐμπορικὰ βιβλία, τοῦ ὑπολογίζοντος, κανονίζοντος καὶ ἐξισοῦντος τοὺς ἰδιαιτέρους λογαριασμοὺς τῶν συναλλασσομένων, πιστοποιοῦντος τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν καὶ διανέμοντος εἰς ἕκαστον τὸ ἀνῆκον μέρος ἀναλόγως τῆς αὐξήσεως ἢ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ χρυσοῦ ταλάντου, ὅ περ ἐνεπιστεύθησαν αὐτῷ.

Κεφάλαιον, οἵας δήποτε φύσεως, μὴ ἐργαζόμενον, καθίσταται ἄγονον, ὡς καθίσταται τοιοῦτος καὶ ὁ μὴ ἐργαζόμενος, στερούμενος πάσης ἀντιμισθίας καὶ ἀμοιβῆς. Ἀλλὰ διὰ τῆς τραπεζικῆς μεσολαβήσεως οἱονδήποτε χρῆμα δύναται νὰ καταστῇ γόνιμον καὶ παραγωγικόν. Ἐντεῦθεν ἡ οἰκονομικὴ σπουδαιότης καὶ ἡ δύναμις τῶν τραπεζῶν, ὁσημέραι ἀναγνωριζομένων εὐρυτέρας πίστεως καὶ λειτουργίας ἱδρυμάτων. Δι' αὐτῶν ὁ οἰκονομικὸς συνεταιρισμὸς κατέστη σήμερον ἓν τῶν κυριωτάτων καὶ ἰσχυροτάτων ὀργάνων τῆς κοινωνικῆς προόδου.

Ἱστορικὴ ἀνάπτυξις τοῦ θεσμοῦ τῶν τραπεζῶν.

Ἡ τράπεζα, ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῆς ἔννοιαν καὶ λειτουργίαν, ἦτο ἄγνωστος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τήν τε ἀνατολικὴν καὶ τὴν ἑλληνορρωμαϊκήν. Παρὰ τὴν ἐνιαχοῦ τῶν χωρῶν τούτων ἀνάπτυξιν τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, ὁ θεσμὸς τῶν τραπεζῶν κατενοήθη ἀτελῶς. Ἐκ τινων ἀρχαιολογικῶν μνημείων πιστοποιεῖται μὲν ἡ ὕπαρξις καὶ λειτουργία τραπεζῶν ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἀλλὰ πάντως ἐν ἐμβρυώδει καταστάσει.

Πολλὰ τὰ αἴτια τῆς μὴ ἀναπτύξεως τοῦ θεσμοῦ τῶν τραπεζῶν ἐν ταῖς χώραις ταύταις. Λίαν περιωρισμέναι ἐτύγχανον αἱ ἐμπορικαὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συναλλαγαί, ὁ δὲ τόκος ὑπεβλέπετο ὑπό τε τῶν ἠθῶν καὶ τῶν νόμων. Θρησκευτικαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ στρατιωτικαὶ κοινωνίαι δὲν ἠδύναντο νὰ κατανοήσωσι τὴν μεγάλην σπουδαιότητα καὶ ἀποστολὴν τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας.

Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, ζωηροτέρᾳ τὸν χαρακτῆρα καὶ ἐμπορικωτέρᾳ τῆς Ἀνατολῆς, μᾶλλον ἔμελλε νὰ κατανοηθῇ ὁ θεσμὸς τῶν ἱδρυμάτων τούτων. Ὑπῆρχον πολλὰ τοιαῦτα καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ, ἀνταλλάσσοντα νομίσματα ἢ δεχόμενα κεφάλαια ἐπὶ τόκῳ καὶ ἀντὶ ἐνεχύρου, χρησιμοποιοῦντα δὲ τὰ κεφάλαια ταῦτα ἐπὶ τῇ προσηκούσῃ ἀμοιβῇ.

Αἱ τράπεζαι ἐδέχοντο χρήματα παρ' ἰδιωτῶν, ἄτινα ἐδάνειζον ἐπὶ ἐγγυήσει· διετηροῦντο παρ' αὐταῖς τακτικὰ βιβλία, ἐν οἷς ἐνεγράφοντο αἱ ληψοδοσίαι τῶν πελατῶν· ταῦτα δ' ἐκαλοῦντο *γράμματα* [1]).

Τοιαύτην ἀποστολὴν ἐπλήρουν οὐ μόνον αἱ ἰδιωτικαὶ τράπεζαι, ἀλλὰ καὶ οἱ ναοί, παρ' οἷς κατετίθεντο πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν χρήματα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ. Πολλοὶ ἦσαν οἱ τοιοῦτοι ναοί, ὁ τῆς Ἐφέσου π. χ. [2]). Ἐν Δελφοῖς ἑκάστη πόλις ἐκέκτητο ἴδιον θησαυρόν· ἐν δὲ τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρχον ἐπίσης *παραθῆκαι*.

Ταῦτα ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλ' ὁριστικῶς ὁ θεσμὸς τῶν τραπεζῶν κατενοήθη καὶ ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους· καὶ πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἱδρύθησαν αἱ τράπεζαι *παρακαταθηκῶν*.

Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα λίαν πλημμελῶς εἶχον τὰ τῶν νομισματικῶν σχέσεων. Πολλὰ καὶ ποικίλα ἐκυκλοφόρουν νομίσματα, κίβδηλα,

1) Ἀποδιδοὺς ἐμοὶ τὸ ἀργύριον, ὃ κατέλιπεν ὁ πατὴρ ὀφείλοντα αὐτὸν ἐν τοῖς γράμμασιν. (Δημοσθ. ὑπὲρ Φορμίωνος.)

2) Περὶ τῆς παρακαταθήκης τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ γράφει ὁ Δ. Χρυσόστομος «Ἴστε που τοὺς Ἐφεσίους, ὅτι πολλὰ χρήματα παρ' αὐτοῖς ἔστι, τὰ μὲν ἰδιωτῶν ἀποκείμενα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος, οὐκ Ἐφεσίων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὁπουθεν ὁπηοθεν ἀνθρώπων, τὰ δὲ καὶ δήμων καὶ βασιλέων, τιθέασι πάντες οἱ τιθέντες ἀσφαλείας χάριν, οὐδενὸς οὐδεπώποτε τολμήσαντος ἀδικῆσαι τὸν τόπον, καὶ τοι πολέμων ἤδη μυρίων γεγονότων καὶ πολλάκις ἁλούσης τῆς πόλεως.» (Orat. XXXI).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στερούμενα τοῦ προσήκοντος βάρους, καὶ τῆς ἀξίας ἄρα, ἔκ τε τῆς πολυχρονίου κυκλοφορίας καὶ τῆς πλεονεξίας τῶν ἐκτυπούντων ἡγεμόνων. Πρὸς δὲ οἱ ἰδιῶται δυσχερῶς ἠδύναντο νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν κινητὴν αὐτῶν περιουσίαν.

Τοῦτο ἐπετεύχθη διὰ τῆς συστάσεως τῶν τραπεζῶν, ὧν πρώτη ἀποστολὴ ἦτο ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκέντρωσις ἰδιωτικῶν κεφαλαίων.

Ἀρχαιοτέρα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἦτο ἡ τῆς Βενετίας. Εἶτα δὲ κατὰ τὸ πρότυπον αὐτῆς συνέστησαν αἱ τοῦ Ἀμβούργου, τῆς Νυρεμβέργης, τῆς Ροττερδάμης, τοῦ Ἀμστελοδάμου, τῆς Στοκχόλμης, ἥτις ἐξέδιδε μάλιστα πιστοποιητικὰ καταθέσεως, κυκλοφοροῦντα ἀντὶ νομίσματος.

Τῶν τραπεζῶν τούτων τὸ πλημμελὲς καὶ οἰκονομικῶς ἀσύμφορον εἶνε ὅτι δὲν κατέβαλλον τόκους. Οὕτω μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ ἔμενον νεκρά. Ἦσαν μᾶλλον ταμιευτήρια τῶν πλουσίων, ἐξέδιδον δὲ ἀποδεικτικὰ καταθέσεως, κυκλοφοροῦντα ἀντὶ νομίσματος καὶ ἐκπροσωποῦντα τὰ παρ' αὐταῖς κατατεθειμένα χρήματα, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐδάνειζον.

Παρατηρητέον ἐπίσης, ὅτι αἱ τράπεζαι αὗται δὲν ἦσαν ἔργον ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλ' ἱδρύματα ἐθνικὰ καὶ δημοτικά, διευθυνόμενα καὶ συνήθως προικιζόμενα ὑπὸ τοῦ κράτους ἢ τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἐλειτούργουν. Παρείχοντο δ' αὐτοῖς ἐπίσης πολλὰ προνόμια καὶ μονοπώλια.

Αἱ τράπεζαι αὗται προσήνεγκον μεγάλας ὑπηρεσίας, ἐξησφαλίσθησαν ὅπως δήποτε αἱ ἐμπορικαὶ συναλλαγαί, αἱ δὲ κεκτημέναι αὐτὰς πόλεις ἐκτήσαντο μεγάλην ἐμπορικὴν πίστιν. Τοῦτο παρεῖχεν οὐ σμικρὰς προσόδους [1].)

Ἡ πρώτη τῶν τραπεζῶν τούτων, ἡ τῆς Βενετίας, διήρκεσε μέχρι τοῦ ἔτους 1797, ὁπότε ὑπέκυψε μετὰ τῆς πολιτείας, καταλυθείσης ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος.

Ἀξία ἰδίας μνείας ἐκ τῶν πρώτων τούτων τραπεζῶν εἶνε ἡ τῆς Στοκχόλμης. Συγγραφεῖς τινες ἰσχυρίζονται, ὅτι αὕτη ἦτο εἴδός τι

1) *A. Smith* Wealth of Nations.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἱδρύματος, δανείζοντος ἐπὶ ὑποθήκῃ πολυτίμων ἀντικειμένων καὶ ἀκινήτων εἰς τὰ τρία τέταρτα τῆς ἀξίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τράπεζα σὺν τῷ χρόνῳ ἠπείλει νὰ καταστῇ ὁ ἀποκλειστικὸς ἰδιοκτήτης τῆς Στοκχόλμης, ἀπεφασίσθη, ἵνα οἱ ὀφειλέται αὐτῆς ὑποχρεωθῶσι ν' ἀποτίνωσι κατ' ἔτος, ἐκτὸς τοῦ τόκου, καὶ ὡρισμένον χρηματικὸν τίμημα πρὸς ἀγορὰν τῶν ἀκινήτων αὐτῶν ἰδιοκτησιῶν.

Σημαντικώτατον οἰκονομικὸν σταθμὸν ἐκπροσωπεῖ ἡ σύστασις τῶν τραπεζῶν Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας.

Ἐν ἔτει 1614 ἱδρύθη ἡ ἐν Λονδίνῳ ἐπὶ τῇ βάσει ὅλως νεωτεριστικῶν ἀρχῶν. Πρώτη αὕτη ἔσχε τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως γραμματίων κυκλοφορίας (au porteur, à vue), καταβολῆς δὲ χρηματικῶν ποσῶν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸν τύπον τῶν προεξοφλήσεων. Κατέστη συγχρόνως τράπεζα παρακαταθήκης, κυκλοφορίας καὶ προεξοφλήσεως, οὕτω δ' ἐνεκαίνισε νέαν περίοδον ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἱστορίᾳ. Ὑπέστη περιπετείας τινὰς καὶ δοκιμασίας, ἀλλ' ἐξῆλθε νικηφόρος, ἡ δὲ μέχρι τοῦ νῦν ἀκμὴ καὶ δραστηριότης τοῦ πιστωτικοῦ τούτου ἱδρύματος καθιστᾶσιν αὐτὸ ἓν τῶν δραστηριωτάτων ὀργάνων, οὐ μόνον τῆς ἀγγλικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς παγκοσμίου συναλλαγῆς.

Αἱ τράπεζαι τῆς Σκωτίας ἐπίσης ἱδρύθησαν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορικῆς πίστεως καὶ λειτουργίας, μεγάλα καὶ αὗται παρασχοῦσαι ὠφελήματα, ὡς καὶ αἱ κατὰ τὸ ἀγγλικὸν πρότυπον ἱδρυθεῖσαι τράπεζαι τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Ἄπειρα κεφάλαια συγκεντροῦνται σήμερον ἐν ταῖς τελευταίαις ταύταις, αἵτινες ἀληθῶς διευθύνουσι τὴν οἰκονομικὴν λειτουργίαν τοῦ νέου κόσμου.

Ἡ τράπεζα τῆς Γαλλίας ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, ἤρξατο δὲ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἐν ἔτει 1800. Μετὰ τριετίαν ἀπήλαυσε τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκδόσεως γραμματίων, πληρωτέων τῷ κομιστῇ ἅμα τῇ ἐμφανίσει. Τοῦτο ἐν Παρισίοις μόνον. Κατὰ τὸ πρότυπον δ' αὐτῆς ἱδρύθησαν μετὰ ταῦτα καὶ ἄλλαι ἀλλαχοῦ τῆς Γαλλίας τράπεζαι, ἀλλ' ἐν ἔτει 1848 συνεχωνεύθησαν ἅπασαι μετὰ τῆς ἐν Παρισίοις, λαβούσης τὸ προνόμιον τῆς ἐκδόσεως γραμματίων δι' ἅπασαν τὴν χώραν.

Ἡ τράπεζα αὕτη εἶνε ἓν τῶν σπουδαιοτάτων πιστωτικῶν ἱδρυμάτων τῶν νεωτέρων χρόνων, πολλάκις δειχθεῖσα εὐεργετικωτάτη τῷ τε ἐμπορικῷ κόσμῳ καὶ τῷ γαλλικῷ δημοσίῳ. Ἐν ἔτει 1870 ἐδάνεισεν εἰς τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κράτος 1,500 ἑκατομμύρια φράγκων, ἐν στιγμῇ δὲ κρίσεως προσήνεγκεν ἐπίσης εἰς τὴν ἀγγλικὴν τράπεζαν μέγα χρηματικὸν ποσόν, καταδειχθείσης οὕτως ἐμπράκτως τῆς οἰκονομικῆς ἀλληλεγγύης, ἥτις δέον νὰ ὑφίσταται μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν.

Πανταχοῦ τοῦ κόσμου σήμερον τ' αὐτὰ κρατοῦσιν ἐν τῷ θεσμῷ τῶν τραπεζῶν. Ἅπασαι εἶνε ὠργανωμέναι κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου σύστημα. Ἐκτὸς δὲ τῶν προνομιούχων ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ ἰδιωτικαί, παρέχουσαι εὐκολίας εἰς τὰς οἰκονομικὰς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ὁσημέραι πολλαπλασιάζονται.

Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος.

Ἅμα τῇ ἱδρύσει τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου τὸ ζήτημα τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ πίστεως ἐτέθη κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τοῦ τάπητος. Μετὰ πολλὰς δυσχερείας μόλις ἐν ἔτει 1843 συνέστη ἡ «*Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος*», ὡς ὑποθηκικὴ καὶ προεξοφλητική, λαβοῦσα τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως γραμματίων, ἐξαργυρωτέων ἅμα τῇ ἐμφανίσει καθ' ὅλον τὸ κράτος.

Ἡ ἐθνικὴ τραπεζα παρέσχεν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς οὐ σμικρὰς ὑπηρεσίας τῷ τε δημοσίῳ καὶ τοῖς ἰδιώταις διὰ λελογισμένης διοικήσεως. Δυστυχῶς σήμερον ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς τελευταίας οἰκονομικῆς κρίσεως· οὐχ ἧττον δύναται νὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτῆς σθεναρὰ καὶ αὖθις δρῶσα ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐργασίᾳ τοῦ ἔθνους, εἰσερχομένη δὲ εἰς τὸ στάδιον νέων, ριζικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ βελτιώσεων.

Παρατηρητέον ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ πίστις δὲν ἐλειτούργησεν ἔτι ὡς ἔδει παρ' ἡμῖν. Τοῦτο ὀφείλεται ἰδίᾳ εἰς τὴν παραμέλησιν τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς τὴν πλημμελῆ ἀντίληψιν καὶ πραγμάτωσιν τῶν ἀρχῶν τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἥκιστα ἀποδείξαντος τὴν γενναίαν ἐκείνην ἐνέργειαν, εἰς ἣν τοσαῦται ὀφείλονται μεγάλαι κατακτήσεις ἔν τε τῷ οἰκονομικῷ καὶ τῷ ἠθικῷ βίῳ τοῦ νεωτέρου κόσμου.

Λειτουργία τῶν Τραπεζῶν.

Δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι σήμερον ὁ κύκλος τῶν τραπεζιτικῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐργασιῶν ἀπετελέσθη. Οἱαιδήποτε δὲ καὶ ἂν ἐπέλθωσι μεταβολαὶ ἐν τῇ οἰκονομικῇ τοῦ μέλλοντος ἐργασίᾳ, ἀδύνατον ν' ἀλλοιωθῶσιν αἱ βάσεις, ἐφ' ὧν στηρίζεται καὶ λειτουργεῖ τὸ τραπεζιτικὸν σύστημα. Τό γε νῦν ἔχον ὁ κύκλος τῶν τραπεζιτικῶν ἐργασιῶν περιλαμβάνει τὰς ἀκολούθους κυρίας κατηγορίας :

1) *Ἀποδοχὴ παρακαταθηκῶν*. Κεφάλαια, μὴ προσηκόντως χρησιμοποιούμενα ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐλλείψεως μέσων, κατατίθενται ἐπὶ σμικρᾷ ὠφελείᾳ ἐν ταῖς τραπέζαις, αἵτινες δανείζουσιν αὐτὰ τοῖς βουλομένοις ἐπὶ τῇ προσηκούσῃ ἀσφαλείᾳ καὶ ἐπὶ τόκῳ, ἐλάσσονι σχετικῶς τοῦ προσφερομένου ὑπ' ἄλλων κεφαλαιούχων ἢ πιστωτικῶν ἱδρυμάτων. Ἡ πρᾶξις δ' αὕτη τυγχάνει ἓν τῶν χαρακτηριστικωτάτων γνωρισμάτων τῆς πιστωτικῆς τῶν τραπεζῶν ἐργασίας.

Ἐκ τῆς λειτουργίας ταύτης ἡ τράπεζα δὲν ζημιοῦται. Ὠφελεῖται αὕτη τε, ὡς καὶ οἱ καταθέτοντες καὶ οἱ δανειζόμενοι. Ἡ κυκλοφορία τῶν κεφαλαίων διεξάγεται ἄρα εὐεργετικώτατα διὰ τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν.

Αἱ τοιαῦται χρηματικαὶ καταθέσεις δύνανται ἐνίοτε νὰ θεωρηθῶσι καὶ ὡς σύμπτωμα ἐλλείψεως ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος χωρῶν τινων, παρ' αἷς οἱ ἰδιῶται καταθέτουσι κεφάλαια, ἀντὶ νὰ χρησιμοποιήσωσιν αὐτὰ εἰς ἐπωφελεστέρας ἐργασίας. Ἐν τούτοις ἀφ' ἑτέρου παρέχουσιν εἰς τὴν τράπεζαν τὰ μέσα σκοπιμωτέρας χρησιμοποιήσεως. Ἐπιχειρηματίαι, προσφέροντες τὴν προσήκουσαν ἀσφάλειαν, δύνανται νὰ λάβωσιν αὐτὰ ἐπὶ μετρίῳ τόκῳ καὶ νὰ ἐνεργήσωσι μεγάλας παραγωγικὰς ἐργασίας.

Καταθέσεις ἐπίσης κεφαλαίων γίνονται παρὰ ταῖς τραπέζαις ἐπ' ἀνοικτῷ λογαριασμῷ. Τοῦτο δὲ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Κεφαλαιοῦχοι, ἐξασκοῦντες γεωργικάς, ἐμπορικὰς ἢ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, καταθέτουσι χρηματικὰ ποσὰ παρά τινι τραπέζῃ, ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς ὁποίας ὁρίζεται δι' αὐτοὺς ἰδιαιτέρα στήλη· οὕτω πιστοχρεοῦνται. Καταθέτουσι χρήματα καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐκδίδουσιν ἐπιταγὰς ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὑποχρεουμένης νὰ ἐξοφλήσῃ αὐτὰς ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει, ἢ κατὰ προθεσμίαν.

Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει μόνον μεταξὺ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, πιστοχρεουμένου ἐν τοῖς τραπεζικοῖς βιβλίοις. Ἡ πρᾶξις αὕτη δύναται νὰ διεξαχθῇ καὶ μεταξὺ πλειόνων προσώπων, πάντων ἐχόντων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἴδιον ἀνοικτὸν λογαριασμὸν παρὰ τῇ αὐτῇ τραπέζῃ, ἑκάστου δ' αὐτῶν πιστοχρεουμένου ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῆς. Οὕτω κατορθοῦται εὐχερῶς ἡ μεταβίβασις χρηματικῶν ποσῶν διὰ τῆς ἀναγραφῆς καὶ διαγραφῆς πιστώσεων καὶ χρεώσεων ἐν ἐλαχίστῳ χρονικῷ διαστήματι, μεταβιβαζομένων ἑκάστοτε ἢ διαγραφομένων κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς συναλλαγῆς.

Τὴν τοιαύτην λειτουργίαν ἐκτελοῦσα ἡ τράπεζα ἐπιτρέπει τῷ βουλομένῳ, ἀξιοχρέῳ κεφαλαιούχῳ, νὰ ζητήσῃ τὴν ἐγγραφὴν ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῆς. Τοῦτο καλεῖται *ἀνοικτὸς* λογαριασμός, ὅστις ἔχει τὸ ἐνεργητικὸν καὶ τὸ παθητικὸν μέρος ἐν ἰδίᾳ στήλῃ. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἀναγράφονται τὰ ἑκάστοτε κατατιθέμενα παρὰ τῇ τραπέζῃ χρηματικὰ ποσά, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τὰ καταβαλλόμενα διὰ λογαριασμὸν εἰς τοὺς διαφόρους δικαιούχους καὶ πιστωτάς. Ἐννοεῖται, ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ πράξεις ἐνεργοῦνται ἐντόκως.

2) *Προεξοφλήσεις*. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει οἱαδήποτε οἰκονομικὴ πρᾶξις δὲν δύνανται νὰ λειτουργήσωσιν ἐπιτυχῶς ἄνευ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς παρεχομένων εὐκολιῶν. Αἱ ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ δὲν διεξάγονται πάντοτε τοῖς μετρητοῖς. Ἀπαιτεῖται ἄρα εὐρεῖα οἰκονομικὴ τῶν συναλλασσομένων, πιστούντων τε καὶ πιστουμένων, πίστις. Πρὸς τοῦτο δ' οὐ σμικρὸν συντελοῦσιν αἱ τράπεζαι.

Ἔμπορός τις ἐκποιεῖ τὰ ἐμπορεύματα αὐτοῦ οὐχὶ τοῖς μετρητοῖς, ἀλλ' ἐπὶ ὡρισμένῃ προθεσμίᾳ πληρωμῆς. Ὁ λαβὼν παρέχει εἰς αὐτὸν πιστωτικὸν τίτλον, γραμμάτιον εἰς διαταγήν, συναλλαγματικὴν κτλ. Ὁ πρῶτος, μὴ δυνάμενος ν' ἀναμένῃ τὸν χρόνον τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ γραμματίου, προεξοφλεῖ αὐτὸ ἔν τινι τραπέζῃ, λαμβάνων τὸ ἀναγραφόμενον χρηματικὸν ποσόν, δι' οὗ θέλει ἐξοικονομήσῃ τὰς ὑποχρεώσεις του. Ἡ τράπεζα δὲν ἔχει ἀφορμὴν ν' ἀρνηθῇ τοῦτο ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν δυσπιστεῖ εἰς τὴν τιμιότητα καὶ τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις τοῦ τε ἐκδότου τοῦ γραμματίου καὶ τοῦ κατόχου, τοῦ ζητοῦντος τὴν προεξόφλησιν, ἀμφοτέρων εὐθυνομένων ἐπὶ τῇ ἐκπληρώσει τῶν ἐπιβαλλομένων ὑποχρεώσεων. Οὕτω προεξοφλεῖ τὸ γραμμάτιον, προαφαιρουμένου τοῦ τόκου τοῦ διαλαμβανομένου χρηματικοῦ ποσοῦ μέχρι λήξεως τῆς προθεσμίας. Ἐν ᾗ περιπτώσει δὲ τὸ ἐν λόγῳ γραμμάτιον δὲν ἤθελεν ἐξοφληθῇ καθ' ὡρισμένον χρόνον, ἡ τράπεζα θέλει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προβῇ εἰς τὴν διαμαρτυρίαν αὐτοῦ, ἐπερχομένων τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένων συνεπειῶν.

Ἡ λειτουργία αὕτη τῆς πίστεως εἶνε ἓν τῶν συντελεστικωτάτων μέσων τῆς ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς συναλλαγῆς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις.

3) *Ἔκδοσις τραπεζικῶν γραμματίων.* Ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ ἐπιτηδειότατον ὄργανον τῶν συναλλαγῶν θεωρεῖται τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον.

Δὲν εἶνε τοῦτο ἐφεύρεσις ἐξ ὁλοκλήρου τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Φαίνεται, ὅτι ἤτο ἀπὸ πολλῶν αἰώνων γνωστὸν ἐν Σινικῇ· ἐπίσης παλαιότεραί τινες τράπεζαι, ἡ τῆς Βενετίας, ἡ τοῦ Ἀμστελοδάμου, ἡ τοῦ Ἀμβούργου, ἡ τῆς Ροττερδάμης κατενόησαν καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὸν μηχανισμὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἰδίᾳ ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην οἰκονομικὴν ἐνέργειαν καὶ δραστηριότητα τοῦ νεωτέρου κόσμου. Δι' αὐτοῦ τράπεζά τις ὑπόσχεται νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν κομιστήν, οἱονδήποτε, τὸ ἀναγεγραμμένον χρηματικὸν ποσὸν ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ γραμματίου. Ἡ ἐξαργύρωσις δὲ τῶν τοιούτων γραμματίων εἶνε ὑποχρεωτικὴ ἐν οἱαδήποτε στιγμῇ καὶ ἅμα τῇ ἀπὸ τοῦ ταμείου τῆς τραπέζης ἐξαγωγῇ, χωρὶς ν' ἀμφισβητηθῇ τὸ παράπαν ἡ ὑποχρέωσις τῆς πληρωμῆς, εἰμὴ μόνον ἐν ὑποψίᾳ παραποιήσεως.

Αἱ τράπεζαι ἐκδόσεως λαμβάνουσι συνήθως ἐξαιρετικὰ ὑπὸ τῆς πολιτείας προνόμια, ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου δέον νὰ ὑφίστανται καὶ ἀντιστοίχους ὑποχρεώσεις· ἡ δὲ λειτουργία αὐτῶν διεξάγεται ὡς ἀκολούθως :

Συνεπείᾳ τοῦ προνομίου ἐκδίδονται ὑπὸ τῆς τραπέζης γραμμάτια, ὑπογραφόμενα ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς, τοῦ ταμίου καὶ τοῦ παρ' αὐτῇ ἐντεταλμένου ἀντιπροσώπου τῆς πολιτείας, μεταβιβάζονται δὲ καὶ κυκλοφοροῦσιν ἄνευ ἄλλης διατυπώσεως. Οἱ πρότεροι κάτοχοι δὲν εὐθύνονται ἐπ' αὐτοῖς. Ἐνῷ δὲ τὰ ἐμπορικὰ γραμμάτια δέον νὰ ἐξοφλῶνται καθ' ὡρισμένην χρονικὴν προθεσμίαν, τὸ τραπεζικὸν ἐξοφλεῖται καὶ μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν, μὴ ὑποκείμενον, ὡς τὰ ἄλλα, εἰς παραγραφήν.

Ὁ κατ' ἐξοχὴν χαρακτὴρ τῶν συναλλαγῶν εἶνε, ὡς ἐρρήθη, ἡ ταχύτης καὶ ἡ περὶ τὴν κυκλοφορίαν εὐχέρεια. Πρὸς τοῦτο δὲ τὰ ἀριθμητικὰ ποσά, τὰ δηλοῦντα τὴν τιμὴν ἑκάστου γραμματίου,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶνε τοιαῦτα, ὥστε νὰ μὴ παρέχωσι δυσχέρειαν ἐν τῇ ἀριθμήσει: 10, 25, 50, 100, 500 κτλ.

Τὸ φερέγγυον τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν προσὸν μεγάλην σημασίαν καὶ δύναμιν εἰς τὰ τοιαῦτα γραμμάτια. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ἐλλειπούσης τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ δημοσίου, τὸ γραμμάτιον θέλει ὑποτιμηθῇ κατ' ἀνάγκην. Πρὸς τούτοις, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ἡ πίστις αὕτη δέον νὰ ἦνε διεθνής. Ἡ οἰκονομικὴ δρᾶσις τῶν λαῶν δὲν περιορίζεται σήμερον ἐντὸς μιᾶς μόνης ἐπικρατείας, εἶνε παγκόσμιος. Ἡ τράπεζα ἐπίσης δὲν δικαιοῦται νὰ παρεμβάλλῃ τὸ ἐλάχιστον πρόσκομμα περὶ τὴν ἐξαργύρωσιν τῶν γραμματίων αὐτῆς· τὸ δὲ νόμισμα, δι' οὗ ἀνταλλάσσεται, δέον νὰ μὴ ἐπιβαρύνῃ τὸν λαμβάνοντα.

Τὸ ἐκ χάρτου ἁπλοῦν τοῦτο γραμμάτιον, καὶ περ ἐστερημένον πραγματικῆς ἀξίας, ἐπιζητεῖται ἐν αἷς χώραις διατελεῖ ἀκμαία ἡ πίστις τοῦ δημοσίου πρὸς τὴν λειτουργίαν τῶν τραπεζῶν. Προτιμᾶται τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος ἐν ταῖς συναλλαγαῖς· ἐνίοτε δὲ διατελεῖ ἡ τιμὴ αὐτοῦ ὑπὲρ τὸ ἄρτιον τοῦ ἀνταλλασσομένου νομίσματος. Τὰ γραμμάτια πασῶν τῶν ἐπιτυχῶς ὠργανωμένων καὶ διευθυνομένων τραπεζῶν κέκτηνται τὸ πλεονέκτημα τοῦτο τῆς πανδήμου ἀναγνωρίσεως. Στεροῦνται πραγματικῆς ἀξίας. Ἀλλ' ὄπισθεν αὐτῶν ὑφίσταται ἀσφαλὴς καὶ ἀκμαία ἡ πίστις τῆς ἐκδιδούσης τραπέζης.

Τό τε δημόσιον καὶ ἡ τράπεζα ἀρύονται σπουδαῖα πλεονεκτήματα ἐκ τοῦ πιστωτικοῦ τούτου ὀργάνου: τὸ μὲν κοινόν, διότι τυγχάνει εὐμετακόμιστον, ἡ δὲ τράπεζα, διότι ἀπολαύουσα τῆς γενικῆς ἐμπιστοσύνης, δύναται νὰ κυκλοφορῇ μείζονα ἀριθμὸν γραμματίων, μηδαμῶς σπεύδοντος τοῦ κατόχου αὐτῶν εἰς τὴν ταχεῖαν ἐξαργύρωσιν.

Ἡ τοιαύτη ἔκδοσις τῶν τραπεζικῶν γραμματίων δὲν εἶνε ἀπόλυτος. Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ εἶνε νενομοθετημένοι κανόνες, οὓς οὐδεμία τράπεζα δικαιοῦται νὰ ὑπερβῇ ἐπὶ ποινῇ ἀπωλείας τῆς δημοσίας αὐτῆς πίστεως. Ἐντεῦθεν ἡ ὑποχρέωσις τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν νὰ ἐναποθέτωσιν ἐν τοῖς ταμείοις αὐτῶν ἢ τοῖς δημοσίοις μεταλλικόν, κατώτερον μὲν τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ γραμματίων, ἀλλ' ἐπαρκὲς ἐν δεδομένῃ στιγμῇ εἰς ἐξόφλησιν τῶν παρουσιαζομένων γραμματίων ἕνεκα ἀφνιδίας ζητήσεως μεταλλικοῦ νομίσματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁπόσον πρέπει νὰ ἦνε τὸ παρὰ τῇ τραπέζῃ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα; Πρότερον ὡρίζετο εἰς τὸ ἓν τρίτον τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων, νῦν ὅμως, κατὰ γενικὸν κανόνα, ἐν ταῖς σπουδαιοτάταις τῶν τραπεζῶν τὸ ἀποταμίευμα ἀντιπροσωπεύει τὸ ἥμισυ τῶν γραμματίων. Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἐν πάσῃ χώρᾳ, ἐν ᾗ ἡ κυκλοφορία τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου διεξάγεται κανονικῶς, ἐξοικονομεῖται οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητον μέταλλον.

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἡ τράπεζα δύναται καὶ εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ παρέχῃ δάνεια ἐπὶ εὐτελεστέρῳ τοῦ συνήθους τόκῳ καὶ νὰ ἐνισχύῃ τὴν οἰκονομικὴν ἐνέργειαν καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν τοῦ λαοῦ πνεῦμα, προσερχομένη ἐπίκουρος πάσης δυσχερείας. Δύναται μάλιστα νὰ δειχθῇ τοιαύτη καὶ πρὸς ἀλλοεθνῆ πιστωτικὰ ἱδρύματα ἐν ἡμέραις κρίσεων. Οὕτως ἔπραξεν, ὡς ἐρρήθη, ἡ γαλλικὴ τράπεζα πρό τινων ἐτῶν, ἀποστείλασα τῇ ἀγγλικῇ οὐ σμικρὸν νομισματικὸν ποσόν, πρὸς τῇ ἀγγλικῇ ἐνισχύσασα καὶ τὴν παγκόσμιον οἰκονομικὴν πίστιν.

Περὶ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας.

Ἐρρήθη ἤδη, ὅτι τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνωσι τοὐλάχιστον τὸ διπλοῦν τοῦ μεταλλικοῦ ἀποταμιεύματος. Παρὰ τῷ κοινῷ πρέπει νὰ τηρῆται ἑδραία ἡ πίστις, ὅτι ἡ τράπεζα ὀφείλει νὰ ἦνε εἰς κατάστασιν ἑκάστοτε νὰ ἐξοφλῇ ἅμα τῇ ἐμφανίσει τὸ πρὸς ἐξαργύρωσιν γραμμάτιον. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται, ὅτι ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ δέον νὰ ἐποπτεύῃ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τοῦ κανόνος τούτου, ἵνα μὴ διαταραχθῇ ἡ νομισματικὴ τάξις, ἥτις δύναται νὰ ἐπενέγκῃ μεγάλην οἰκονομικὴν ἀταξίαν, τὸν πανικὸν πολλάκις τοῦ δημοσίου, σπεύδοντος ἁθρόως νὰ ἐξαργυρώσῃ τὰ παρ' αὐτῷ γραμμάτια, τοῦθ' ὅ περ δύναται νὰ συνεπαγάγῃ τὸν κίνδυνον τοῦ τραπεζικοῦ ἱδρύματος, αὐτῆς τῆς πίστεως τῆς χώρας.

Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις περιστάσεις, καθ' ἃς ἕνεκα μεγάλων ἀναγκῶν τοῦ δημοσίου, ὀφείλοντος νὰ ἐκτελέσῃ δυσκναλόγους πρὸς τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ δυνάμεις δαπάνας ἢ συνεπείᾳ δεινῶν κρίσεων, ἡ πολιτεία ἀναγκάζεται νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου. Πρὸς τοῦτο παρέχει τὸ δικαίωμα τῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκδοτικὴ τραπέζη τῆς μὴ ἐξαργυρώσεως τῶν γραμματίων αὐτῆς ἅμα τῇ ἐμφανίσει. Τὸ τοιοῦτο διττὸν ἔχει σκοπόν: τὸ μέν, ἐπιτρέπει εἰς τὸ δημόσιον νὰ δανεισθῇ παρὰ τῆς τραπέζης ποσόν τι γραμματίων, ἀναγκαιοῦν αὐτῷ, ἀντὶ ἐλάσσονος τοῦ συνήθους τόκῳ, τὸ δὲ ἐξακολουθεῖ νὰ παρέχῃ τῇ τραπέζῃ τὰ μέσα τῆς διευκολύνσεως τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας διὰ τῶν πιστώσεων αὐτῆς.

Τὰ ἔκτακτα, ἀλλὰ καὶ ἔσχατα ταῦτα μέτρα ὑπαγορεύονται ἐξ ὑπερτάτης κοινωνικῆς ἀνάγκης· ἔχουσιν ἄρα σχετικὴν δικαιολογίαν· οὐδ' ἐπιτρέπεται ὑπὸ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος νὰ παραταθῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ τοιαύτη ἔκρυθμος οἰκονομικὴ κατάστασις. Τούτου συμβαίνοντος, τῆς δυσπιστίας τῶν ἰδιωτῶν σὺν τῷ χρόνῳ ἐπαυξανομένης, θέλει ἐπέλθῃ ἀναποδράστως ἡ ἔκπτωσις καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς τῶν τραπεζικῶν γραμματίων, στερουμένων τῆς ὀνομαστικῆς αὐτῶν ἀξίας. Ἐπέρχεται ἀνισορροπία μεταξὺ τραπεζικοῦ γραμματίου καὶ μεταλλικοῦ νομίσματος, τοῦ πρώτου ὑποχωροῦντος εἰς τὸ δεύτερον ἐν ταῖς συναλλαγαῖς, ἅτε μὴ ἐκπροσωποῦντος πραγματικὴν ἀξίαν, οὐδ' ἐξασφαλιζομένου ἐπαρκῶς ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ τραπέζῃ κατατεθειμένου μεταλλικοῦ ἀποταμιεύματος.

Τὸ ἔκρυθμον τοῦτο οἰκονομικὸν φαινόμενον παρεστάθη πολλάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Οὐδ' ὑπάρχει ἀνάγκη μακρᾶς ἐπιστημονικῆς ἀναλύσεως, ἵνα καταδειχθῶσι τὰ ἐξ αὐτοῦ ὀλέθρια ἀποτελέσματα.

Περὶ τοῦ ἐνιαίου ἢ πολλαπλοῦ τῶν τραπεζῶν.

Τὸ θέμα τοῦτο ἀπησχόλησε πλέον ἢ ἅπαξ τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην.

Ἐν εἰλικρινείᾳ δὲν δύναται νὰ λυθῇ εὐχερῶς. Συνδέεται πρὸς τὰς οἰκονομικὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς διατελεῖ χώρα τις, πρὸς τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα τῶν κατοίκων, ἐν γένει πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν θεμάτων ἐκείνων, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ λυθῶσι διὰ τῆς θεωρίας μόνον, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἡ πρακτικὴ ἔρευνα συναφῶν ἄλλων οἰκονομικῶν ἀντικειμένων. Κατὰ θεωρίαν μοναδικὴ τράπεζα δύναται νὰ παράσχῃ πολυτίμους ὑπηρεσίας ἔν τινι πε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ριόδῳ, οὐχ ἧττον δύναται νὰ καταστῇ ἐπιβλαβὴς σὺν τῷ χρόνῳ, καταχρωμένη τὴν δύναμιν αὐτῆς, καθισταμένη συντηρητική, ὀπισθοδρομικὴ μᾶλλον. Ἐξασκοῦσα μονοπώλιον ἀδιαφορεῖ πολλάκις περὶ τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας, στερουμένης μάλιστα ἀρτίας οἰκονομικῆς ἀνατροφῆς. Τοὐναντίον ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ λειτουργία πλειόνων τραπεζῶν δὲν εἶνε πολλάκις ἀσύμφορος. Ὁ ἐκ τούτου ἐπερχόμενος οἰκονομικὸς συναγωνισμὸς προκαλεῖ δραστηριωτέραν ἐνέργειαν, ἥτις ὠφελεῖ τὰ μάλιστα καὶ τοὺς ἰδιώτας καὶ τὰς τραπέζας, ἐνῷ ὑπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ προνομίου καὶ τοῦ μονοπωλίου δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἡ στασιμότης καὶ ἡ ἀδράνεια.

Συνῳδὰ τοῖς εἰρημένοις, ἡ πίστις, αἱ συναλλαγαί, αἱ ἐμπορικαὶ εὐκολίαι καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἐπερχομένη ἀνάπτυξις τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς λαοῦ τινος οὐ σμικρὸν ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ πολλαπλοῦ τῶν τραπεζῶν. Ἀλλὰ τοῦτο, λαμβανομένων καὶ τιθεμένων ἐν ἐνεργείᾳ τῶν προσηκόντων περιορισμῶν, ἰδίᾳ δ' ἐποπτευούσης τῆς πολιτείας, ἵνα μὴ ἐκ τῆς ὑπεράγαν ἐλευθερίας ἐπέλθωσι καταχρήσεις.

Ἐλευθερία ἐν τῇ συστάσει τῶν τραπεζῶν.

Οἱ ἐπικαλούμενοι τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ συστάσει τῶν τραπεζῶν ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ ἐπέμβασις τῆς κυβερνήσεως προσβάλλει τὰς ἀρχὰς τῆς ἀτομικῆς αὐτονομίας· τοὐναντίον δὲ οἱ ἀντίθετοι γνωματεύουσιν, ὅτι ἡ ἵδρυσις ἑνικίας τραπέζης δημοσίας πίστεως, πρὸς ἣν συνδέοντα, μεγάλα κοινωνικὰ συμφέροντα, ἐπιβάλλεται εἰς πᾶσαν εὐκόσμως ὠργανωμένην καὶ λειτουργοῦσαν πολιτείαν.

Ἐν τῇ πρακτικῇ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν δύναται ἐπίσης νὰ λυθῇ καθ' ὡρισμένον κανόνα. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἀναπτύξεως τοῦ λαοῦ, τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, τῶν παραδόσεων, τῆς προσωπικῆς ἐνεργείας καὶ δραστηριότητος, δι' ἅτινα ἂν ἀδιαφορῇ ἐνίοτε ὁ θεωρητικὸς οἰκονομολόγος, δέον ὁ οἰκονομικὸς νομοθέτης νὰ μὴ παραβλέπῃ.

Ἡ προνομιοῦχος τράπεζα τῆς Γαλλίας ἀξίαν λόγου ἐπιτελεῖ οἰκονομικὴν λειτουργίαν ἐν τῷ τόπῳ· ἀλλὰ καὶ αἱ πολλαπλαῖ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας δὲν ὑστεροῦσιν ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐνεργείᾳ τῶν χωρῶν, παρ' αἷς λειτουργοῦσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἕτεραι κατηγορίαι τραπεζῶν κοινωνικῆς πίστεως.

Πρὸς ταῖς ἤδη μνημονευθείσαις προεξοφλητικαῖς καὶ ἐκδοτικαῖς τραπέζαις λειτουργοῦσι, κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἰδίᾳ, καὶ ἄλλαι παρεμφερῆ ἐπιδιώκουσαι σκοπὸν τράπεζαι, οὐ σμικρὸν δὲ συντελοῦσαι εἰς τὴν ἐπίρρωσιν καὶ βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων. Ὁ ὀργανισμὸς αὐτῶν καὶ ἡ λειτουργία παραλλάσσουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον· ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἐπιδιώκουσι τὸν αὐτὸν σκοπόν, τὴν χρησιμοποίησιν τῆς οἰκονομικῆς πίστεως. Τοιαῦται τράπεζαι, ἢ ἑταιρεῖαι κατά τινας Οἰκονομολόγους, ἰδρύθησαν οὐκ ὀλίγαι ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ ἑνὸς ἤδη καὶ πλέον αἰῶνος· ἀνομολογεῖται δὲ παρὰ πάντων ἡ μεγάλη αὐτῶν χρησιμότης καὶ ἐπιτυχία.

Μεταξὺ τῶν τραπεζῶν τούτων ἢ ἑταιρειῶν ἀμφισβητοῦσι τὰ πρωτεῖα αἱ ἑπόμεναι :

1) *Ἑταιρεῖαι κτηματικῆς πίστεως.* Ἡ λειτουργία αὐτῶν διεξάγεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Χαρακτὴρ τῶν προεξοφλητικῶν καὶ ἐκδοτικῶν τραπεζῶν εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἡ ταχεῖα ἐνέργεια καὶ διεξαγωγὴ τῆς πίστεως καὶ τῶν συναλλαγῶν τῶν τε πιστούντων καὶ τῶν πιστουμένων. Ἀλλ' ὅλως ἀντίθετον φαινόμενον παρουσιάζουσιν αἱ ἑταιρεῖαι τῆς κτηματικῆς πίστεως. Σκοπὸς αὐτῶν εἶνε ἡ ἐπὶ ὑποθήκῃ παροχὴ δανείων εἰς γαιοκτήμονας διὰ μακρὰς προθεσμίας. Τὰ δάνεια ταῦτα παρέχονται ἀντὶ ἀσφαλοῦς ὑποθήκης καὶ ἐπὶ μετρίῳ τόκῳ· ἐξοφλοῦνται δὲ χρεωλυτικῶς κατὰ δόσεις. Οὕτω μετὰ παρέλευσιν χρονικοῦ τινος διαστήματος δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐξόφλησις, νὰ ἐλευθερωθῇ δὲ τὸ ἀκίνητον.

Τὰ πλεονεκτήματα τῆς τοιαύτης μεθόδου εἶνε προφανῆ. Ἥ τε τράπεζα καὶ ὁ δανειζόμενος ἀρύονται μεγάλα ὠφελήματα : αὕτη μὲν χορηγεῖ δάνειον, λαμβάνουσα πρὸς ἐξασφάλισιν ἀκίνητον, οὗ ἡ ἀξία καὶ ἡ τιμὴ διατελοῦσιν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἀμετάβλητα, σπανίως ἄρα κινδυνεύει νὰ ὑποστῇ ζημίας, ἐν ἡμέρας μόνον μεγάλων οἰκονομικῶν κρίσεων ἢ κοινωνικῶν ἀλλοιώσεων. Ὁ δὲ δανειζόμενος λαμβάνει τὸ ἀναγκαιοῦν αὐτῷ χρηματικὸν ποσόν, μὴ ὢν ὑπόχρεως νὰ καταβάλῃ αὐτό, ἅμα ζητηθῇ, ἀλλ' ἐν προθεσμίᾳ, ἣν ἐκ τῶν προτέρων γινώσκει, μακρᾷ προθεσμίᾳ, μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῆς ὁποίας δύναται νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λάβῃ τὰ προσήκοντα οἰκονομικὰ μέτρα. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἄξιον λόγου τυγχάνει τὸ σύστημα τοῦτο, ἕνεκα τῆς χρεωλυτικῆς ἐξοφλήσεως τοῦ δανείου.

Τοιαῦται εἶνε αἱ ὑπηρεσίαι, ἃς προσφέρουσιν αἱ ἑταιρεῖαι τῆς κτηματικῆς πίστεως, λίαν εὐδοκίμως λειτουργοῦσαι ἐν Πολωνίᾳ καὶ πολλαχοῦ τῆς Γερμανίας, εἰσαχθεῖσαι δὲ σήμερον ἐν πάσῃ σχεδὸν τῇ Εὐρώπῃ. Ἡ λειτουργία αὐτῶν βασίζεται ἐπὶ τῆς εἰδικότητος. Στεροῦνται τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀναμίγνυσθαι εἰς ἀλλοτρίας ὑποθέσεις· τοῦτο ὁ' οὐ σμικρὸν ἐγγυᾶται περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν καὶ τῆς ἀναγκαιούσης δημοσίας ἐμπιστοσύνης, ἧς ἄνευ δὲν δύνανται νὰ ὁράσωσι μετ' ἐπιτυχίας καὶ χρησιμότητος.

Ἰδιάζων χαρακτὴρ τῶν κτηματικῶν τούτων ἑταιρειῶν εἶνε, ὅτι δὲν δικαιοῦνται εἰς ἔκδοσιν τραπεζικῶν γραμματίων, οὔτε δέχονται παρακαταθήκας, ὡς πράττουσιν αἵ τε προεξοφλητικαὶ καὶ αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι. Ἐπειδὴ δὲ δανείζουσιν ὑπὸ μακρὰν προθεσμίαν, δανείζονται ἐπίσης ὑπὸ τοιαύτην, ἐκδίδουσαι κτηματόγραφα ἢ ἐνυποθήκους ὁμολογίας κατὰ τὸ αὐτὸ χρεωλυτικὸν σσύτημα. Οὕτω παρέχουσι καὶ λαμβάνουσιν εὐκολίας, προσφέρουσαι ὑπηρεσίαν τῷ δανειζομένῳ, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τῷ δανειστῇ, λαμβάνοντι τὰς ἀπαιτουμένας ἐγγυήσεις παρὰ τῆς τραπέζης καὶ μὴ ὑποχρεουμένῳ νὰ συνεννοῆται μετὰ τοῦ ὀφειλέτου, τοῦθ' ὅ περ ἤθελε παρέχῃ δυσχερείας εἰς τὴν χρησιμότητα τῆς πίστεως.

Σώφρων καὶ σκόπιμος διαχείρισις τῶν τραπεζῶν τούτων λύει οὐ σμικρὸν τὸ πρόβλημα τῆς κτηματικῆς πίστεως. Ὁ τοκογλύφος δὲν δύναται καὶ κατ' ἐλάχιστον νὰ παρεισέλθῃ, παραβλάπτων τὴν κανονικὴν διεξαγωγὴν τῶν συναλλαγῶν. Ἀσφαλῆ καὶ φερέγγυα ἱδρύματα, διατελοῦντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν, τὴν ἐγγύησιν οὕτως εἰπεῖν τῆς δημοσίας ἀρχῆς, μὴ ἀποβλέποντα δ' εἰς ἔνοχον κερδοσκοπίαν ἢ ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐν οἰκονομικαῖς στενοχωρίαις διατελούντων, παρέχουσι μεγάλας ὑπηρεσίας. Ὁ ἰδιοκτήτης, οὗ αἱ πρόσοδοι τυγχάνουσι σμικραὶ μέν, ἀλλ' ἀσφαλεῖς καὶ κανονικαί, δὲν ριψοκινδυνεύει τὴν κτῆσιν αὐτοῦ, εὑρίσκων ἀφθονώτερα χρήματα παρὰ κερδοσκόποις, ἐπιβουλεύουσι τὴν περιουσίαν αὐτοῦ· λαμβάνει μὲν ὀλιγώτερα ποσά, ἀναλόγως τῶν ἐγγυήσεων, ἃς παρέχει, ἀλλὰ διὰ τῆς μεθόδου τῆς χρεωλυτικῆς ἐξοφλήσεως ἀνέτως καὶ ἄνευ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στενοχωρίας ἐπιστρέφει αὐτὰ κατὰ μακρὰς ἐτησίας δόσεις. Ἂν δὲ παρανοῶν τὴν παρεχομένην εὐκολίαν, ἤθελε τολμήσῃ νὰ ζητήσῃ καὶ ἀλλαχοῦ δάνεια ἐπὶ τοῦ κτήματός του, ἡ τράπεζα οὐδαμῶς ἤθελε ζημιωθῇ, ἀπολαύουσα συνήθως ἰδιαιτέρων προνομιῶν, ἀναλόγων τῶν παρεχομένων ὑπηρεσιῶν.

Ἰσχυρίζονταί τινες, ὅτι τὴν τοιαύτην πιστωτικὴν λειτουργίαν τῶν τραπεζῶν τούτων δύναται νὰ διεξαγάγῃ αὐτὴ ἡ πολιτεία· ἀλλ' ἡ ὀρθοτέρα καὶ πρακτικωτέρα γνώμη εἶνε, ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς κτηματικῆς πίστεως δύναται νὰ λυθῇ μόνον διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ. Ἀνεπτύχθησαν ἀλλαχοῦ τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ πεῖρα καθ' ἑκάστην διδάσκει, ὅτι οὐδεμία ἄλλη δύναμις κατώρθωσε μᾶλλον αὐτοῦ τὴν λύσιν τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος τῶν κοινωνικῶν.

2) *Γεωργικαὶ τράπεζαι.* Καὶ ἡ ἵδρυσις τῶν τοιούτων τραπεζῶν εἶνε ἔργον τῶν νεωτέρων χρόνων. Εἰ καὶ δὲν ὠργανώθη δὲ ἐξ ὁλοκλήρου, οὐδ' ἐτελειοποιήθη προσηκόντως ὁ θεσμὸς οὗτος, οὐχ ἧττον ἀναγνωρίζεται παρὰ πάντων ὡς ἀντικείμενον πανδήμου ὠφελείας τῶν τε μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν γαιοκτημόνων.

Ἡ οἰκονομικὴ πίστις καὶ αἱ δι' αὐτῆς παρεχόμεναι εὐκολίαι καὶ ὑπηρεσίαι οὐ σμικρὸν ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐπεξετάθησαν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὅπου ἡ ἀτομικὴ δρᾶσις, τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα καὶ τὰ παρομαρτοῦντα ἀποτελέσματα ἠλλοίωσαν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν τέως λειτουργοῦσαν οἰκονομικὴν τάξιν τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν. Οἱαδήποτε ἐμπορικὴ ἢ βιομηχανικὴ ἐπιχείρησις εὑρίσκει πάντα τὰ μέσα τῆς ὑποστηρίξεως καὶ τῆς προόδου. Κεφαλαιοῦχοι καὶ συνεταιρισμοὶ προσέρχονται ἐπίκουροι. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει ἐν ταῖς ἐξοχαῖς. Οἱ κάποικοι αὐτῶν, ἐλλείψει ἐπαρκῶν κεφαλαίων, διατελοῦσιν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς τοκογλυφίας, κύπτοντες ἐπὶ τέλους καὶ καταστρεφόμενοι. Τὸ χρῆμα ἥκιστα προσέρχεται εἰς τοὺς ἀγρούς, μὴ εὑρίσκον στάδιον ἐνεργείας καὶ χρησιμοποιήσεως. Ἀποτέλεσμα τῆς καταστάσεως ταύτης εἶνε, ὅτι ἡ μικρὰ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία, ἐξοντωθεῖσα ὑπὸ τῆς τοκογλυφίας, ἐκλείπει ὁσημέραι ἐπὶ βλάβῃ αὐτῆς τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἀναγκαζομένων τῶν μικρογαιοκτημόνων νὰ ἐκποιῶσι τὰς ἰδιοκτησίας αὐτῶν, δι' ὧν πρότερον συνετηροῦντο, καὶ νὰ προσφεύγωσιν εἰς τὰ μεγάλα τοῦ πλη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θυσμοῦ κέντρα, αὐξάνοντες οὕτω τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἀποχειροβιώτων.

Τὸ κακὸν τοῦτο ἀρκούντως δύναται ν' ἀποσοβηθῇ διὰ τῆς συστάσεως γεωργικῶν τραπεζῶν καὶ συνεταιρισμῶν. Πρὸς τοῦτο δὲ καθῆκον ἔχει ἔν τισι περιστάσεσι νὰ συνδράμῃ κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον καὶ ἡ πολιτεία, καταλείπουσα οὐχ ἧττον πλήρη τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν. Αἱ γεωργικαὶ τράπεζαι καθίστανται οὕτω πολύτιμα κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἱδρύματα.

Ἡ λειτουργία αὐτῶν διεξάγεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον.

Ὁ γεωργοκτηματίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχει ἀνάγκην κεφαλαίων ἐν βραχεῖ χρόνῳ διὰ τὰς ἀπαιτουμένας δαπάνας τῆς καλλιεργίας καὶ τῆς συγκομιδῆς μέχρι τῆς ὑπὸ συμφερούσας τιμὰς ἐκποιήσεως τῶν προϊόντων. Τούτου δεδομένου, ἡ γεωργικὴ τράπεζα προκαταβάλλει αὐτῷ τὰ ἀπαιτούμενα κεφάλαια ἐπὶ ἐγγυήσει τῶν προσδοκωμένων καρπῶν τοῦ κτήματος,ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν ἐργαλείων καὶ τῶν ποιμνίων.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου πατάσσεται ἡ τοκογλυφία, ἀπελευθεροῦται δὲ τῶν ὀνύχων αὐτῆς ἥ τε μικρὰ καὶ μεγάλη ἔγγειος κτῆσις. Τὸ σύστημα τῶν τοιούτων γεωργικῶν τραπεζῶν δὲν ἔσχεν ἔτι πλήρη ἀνάπτυξιν· οὐχ ἧττον μεγάλαι πανταχοῦ καταβάλλονται προσπάθειαι πρὸς κρείττονα αὐτοῦ ὀργάνωσιν καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ κεφαλαίου ὑπὲρ τῆς οἰκονομικῆς χειραφετήσεως τῆς γεωργίας. Τοῦτο δ' ἔσται ἐξόχως ὠφελὲς διὰ τὴν κοινωνικὴν πρόοδον τοῦ νεωτέρου κόσμου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Περὶ Ἐμπορίας

Ἡ ἐμπορία ἐν γένει.

Ἡ ἀνθρωπίνη ἐπικοινωνία δὲν περιορίζεται ἐν μεμονωμένῃ δράσει. Τείνει νὰ περιλάβῃ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῆς εὐρύτερον ὁρίζοντα, νὰ καταλάβῃ μεγαλήτερον στάδιον ἐργασίας, παραγωγῆς. Ὁ ἄνθρωπος ἐξέρχεται τοῦ στενοῦ κύκλου τῆς ἐπιτοπίου ἀνταλλαγῆς, ἐπιζητῶν συναλλαγὴν εὐρυτέραν, παγκόσμιον. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ἐργασία αὐτοῦ καὶ ἡ ἀφετηρία τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη καλεῖται ἐμπορία. Χρονολογεῖται δ' ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου, συμφυὴς οὖσα τῷ χαρακτῆρι καὶ ταῖς ροπαῖς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐν τῇ κοινωνικῇ συνεργασίᾳ πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν, αἵτινες ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ πολλαπλασιάζονται, ὡρισμένη τόπου τινὸς φυσικὴ ἢ τεχνητὴ παραγωγὴ δὲν ἐπαρκεῖ. Αὕτη ἡ ἐκείνη ἡ γεωγραφικὴ ζώνη ἐκδηλοῖ διάφορον ἐνέργειαν, καρποφορίαν, παραγωγήν. Τῶν ποικίλων τούτων προϊόντων δεῖται ὁ ἄνθρωπος· ὀφείλει ἄρα νὰ μετακομίσῃ αὐτὰ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ.

Οὕτως ἀναπτύσσεται ἡ ἐμπορία, ἀποτελοῦσα ἰσχυροτάτην δύναμιν ἐν τῇ παραγωγῇ οὐ μόνον ὡρισμένης χώρας, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου. Ἐντεῦθεν καθίσταται αὕτη οὐ μόνον πλουτολογικός, ἀλλὰ καὶ ἐκπολιτιστικὸς παράγων. Πολλῶν λαῶν ὁ πλοῦτος ἐπολλαπλασιάσθη διὰ τῆς ἐμπορίας. Αὕτη ἀποκαλύπτει πανταχοῦ τοῦ κόσμου τόπους καταναλώσεως, ἐξωτερικὰς ἀγοράς. Οὕτω δὲ συντελεῖ οὐ μόνον εἰς τὴν ἐπιτόπιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παγκόσμιον παραγωγὴν καὶ κατανάλωσιν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Ἰταλὸς *Verri* ὥριζε τὴν ἐμπορίαν ὡς τὴν «μεταφορὰν προϊόντων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον.» Κατ' ἀρχὴν τοιαύτη ἀληθῶς εἶνε, ἀλλ' ἐν τῇ κοινωνικῇ αὐτῆς λειτουργίᾳ, ὁπόσον ὑπερέχει τοῦ ἁπλοῦ τούτου ὁρισμοῦ! Δὲν μεταφέρει μόνον πράγματα· συντελεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως πασῶν τῶν χωρῶν, εἰς τὴν εὐρεῖαν τῶν προϊόντων κυκλοφορίαν, εἰς τὴν μείζονα θεραπείαν τῶν χρειῶν, ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν σύσφιγξιν τῶν κοινῶν ροπῶν καὶ αἰσθημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους

Ἡ ἐμπορία ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Οὐχὶ σύγγραμμα, ἀλλὰ βιβλιοθήκη ὁλόκληρος δύναται νὰ γραφῇ περὶ τῆς ἐμπορίας. Δι' αὐτῆς ἐτελέσθη ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τῆς ἐμφύτου καὶ ἀκατασχέτου ροπῆς, ἣν συναισθάνεται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν ὅμοιόν του ἀπὸ τοῦ ἀρχεγόνου ἱστορικοῦ λίκνου. Ἐν οἱᾳδήποτε ζώνῃ τῆς ὑδρογείου σφαίρας, ἐν πάσῃ βαθμῖδι πολιτισμοῦ, ὑφ' ἕκαστον κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν σύστημα, ἡ ἐμπορία ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία τῆς παγκοσμίου ἐπικοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ πλούτου. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀνεπτύχθη κατά τε πνεῦμα καὶ ἦθος, ἐμορφώθησαν δὲ ἄρτια κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ συστήματα, ἐξασφαλίσαντα τῇ παραγωγῇ ἐπίζηλον θέσιν ἐν τῇ οἰκονομικῇ τάξει τῆς ἀνθρωπότητος.

Αἱ πλεῖσται τῶν ἀρχαίων νομοθεσιῶν, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, δυσμενῶς εἶχον πρὸς τὴν ἐμπορίαν, θεωροῦσαι αὐτὴν οὐχὶ ἀξίαν εὐπατριδῶν. Ἐξαιροῦνται χῶραι τινὲς τῆς Ἀνατολῆς, Φοινίκη, Καρχηδὼν κτλ. ἐν Ἑλλάδι αἱ ἰωνικαὶ πόλεις, αἱ σικελικαί, ἡ Κόρινθος καὶ τινες ἄλλαι εὐάριθμοι. Αὐτὴ ἡ Ρώμη εἶχε παραγνωρίσῃ τὴν σημασίαν τῆς μεγάλης ταύτης οἰκονομικῆς δυνάμεως.

Ἡ ἐμπορία ἄρχεται ἰδίᾳ κατανοουμένη εὐρύτερον ἀπὸ τῶν Σταυροφοριῶν. Πολλαχοῦ τῆς μεσημβρινῆς καὶ κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βορείῳ διεξάγονται δι' αὐτῆς μεγάλαι εἰρηνικαὶ κατακτήσεις, ἀφ' ὧν μέλλει νὰ προέλθῃ ὁ νεώτερος πολιτισμός. Τὸ κατακτητικὸν πνεῦμα τῶν θρησκευτικῶν Σταυροφόρων διαδέχεται ἕτερον κα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τακτητικὸν πνεῦμα, τὸ τῶν εἰρηνικῶν σταυροφόρων. Ἀποτέλεσμα τῶν ροπῶν τούτων εἶνε αἱ μεγάλαι γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις, ἰδίᾳ κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, αἵτινες παρέχουσι νέαν τροφὴν καὶ ὥθησιν εἰς τὴν παγκόσμιον ἐμπορίαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης χρονολογοῦνται αἱ μεγάλαι ἐμπορικαὶ δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Γαλλία κτλ.

Σήμερον ἡ ἐμπορία ἀνεγνωρίσθη ὡς μία τῶν ὑψίστων δυνάμεων τῆς οἰκονομικῆς ὁράσεως τῶν λαῶν. Πλείονες τοῦ ἑνὸς ἠθικολόγοι καὶ φιλόσοφοι δυσμενῶς ἔκριναν ἄλλοτε τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγάς· ἀλλ' ἤδη οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ τὴν εὐεργετικὴν αὐτῶν σημασίαν.

Ἡ εἰδικότης ἐν τῇ ἐμπορίᾳ.

Παρατηρεῖται καθ' ἑκάστην ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ βίου, ὅτι πᾶσα ἐνέργεια, σχετικὴ πρὸς τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ, δὲν διεξάγεται εὐχερῶς ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου. Ἕκαστος πρὸς ὃ πέφυκεν. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς εἰδικότητος ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ ἐργασίᾳ, πνευματικῇ τε καὶ μή, καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ ἐμπορίᾳ. Ὁ ἔμπορος ἐκπληροῖ σπουδαιοτάτην λειτουργίαν, δὲν ἔχει ἀποστολὴν νὰ πωλῇ μόνον ἢ ν' ἀγοράζῃ προϊόντα, μεταφέρων αὐτὰ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Δεῖται πρὸς τοῦτο εὐρυτάτων *ἐγκυκλοπαιδικῶν* τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ γνώσεων. Ἐπὶ παραδείγματι· ὀφείλει νὰ γινώσκῃ ἀκριβῶς τὰ περὶ τῆς παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ἑκάστης χώρας, μεθ' ἧς συναλλάσσεται ἢ σκοπεῖ νὰ συναλλαγῇ· ἐν γένει τὰς παραγωγικὰς καὶ οἰκονομικὰς αὐτῆς δυνάμεις, τὴν εἰδικότητα ἐν τῇ παραγωγῇ, τὰς ἀγορὰς ἐν τῇ καταναλώσει. Δέον ἐπίσης νὰ γινώσκῃ εἰς ποῖον προϊόν, φυσικὸν ἢ τεχνητόν, εὐδοκιμεῖ οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ τόπος κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν καὶ ποῦ δύναται τοῦτο νὰ καταναλωθῇ εὐχερέστερον καὶ ἐπωφελέστερον διά τε τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κατανάλωσιν. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα δὲ ταύτην ὁ ἔμπορος καθίσταται σπουδαιότατος παράγων ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς συναλλαγαῖς. Ὀφείλει οὗτος ἐπίσης νὰ προβλέπῃ ἑκάστοτε, γινώσκων διὰ τῶν ἑκασταχοῦ ἀνταποκριτῶν, τὴν προσεχῆ παραγωγὴν ἐμπορεύματός τινος ἐν διαφόροις χώραις, τὴν πιθανὴν αὐτοῦ κατανάλωσιν, κανονίζων οὕτω τὰς τιμὰς τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πωλήσεως. Ἐμβριθὴς ἐν ταῖς ἀποφάσεσιν αὐτοῦ δὲν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρέπει ν' ἀποδειλιᾷ ἢ νὰ τολμᾷ ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσιν ἄνευ λελογισμένου αἰτίου. Ἡ τοιαύτη δὲ δεξιότης δὲν εἶνε προσὸν ἑκάστου ἀνθρώπου, ὅσον οὗτος καὶ ἂν περικοσμῆται πολλάκις ὑπὸ πλεονεκτημάτων ἄλλης φύσεως. Οὕτως ἡ ἐμπορία, προϊόντος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, καθίσταται κατ' ἀνάγκην εἰδικὴ λειτουργία ὡρισμένης τάξεως ἀνθρώπων, ἐχόντων καὶ ἐκ φύσεως καὶ ἐξ ἀνατροφῆς τὰ πρὸς τοῦτο προσόντα. Τοῦτο, ὡς νοεῖται, ἐπιβάλλει αὐτὸ τὸ οἰκονομικὸν συμφέρον τῆς κοινωνίας.

Παρατηρητέον ὅτι, ὅπως ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, κεκτημένοι δεξιότητα καὶ εἰδικότητα ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς, οὕτως ὑπάρχουσι καὶ χῶραι καὶ λαοί, διὰ δεξιότητος πρὸς τὴν ἐμπορίαν πεπροικισμένοι.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐν τῇ ἐμπορίᾳ.

Ἐν παλαιτέροις καιροῖς, ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ ὁρᾶσις τῆς πολιτείας ἐν ταῖς ποικίλαις σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων ἐξεδηλοῦτο αὐθεντικωτάτη, τὰ τῆς ἐμπορίας ἐκανονίζοντο συνήθως ὑπ' αὐτῆς κατὰ τρόπον αὐθαίρετον, ἥκιστα δὲ συντελεστικὸν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς διευκολύνσεως τῆς καταναλώσεως. Ἡ πολιτεία ἠξίου νὰ παρεμβαίνῃ ἐν πάσῃ ἐμπορικῇ πράξει. Δὲν ἠδύνατο ὁ τυχών, καίπερ κεκτημένος τὰ κατάλληλα προσόντα, νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ἐμπορίαν, ἀπῃτοῦντο μεγάλαι διατυπώσεις, ὧν ἕνεκα δυσχερὴς καθίστατο τοῦτο. Ἐπίσης ἡ δημοσία ἀρχὴ αὐθαιρέτως ἀνελάμβανε νὰ διακανονίσῃ τὰ τῶν τιμῶν τῶν ἐμπορευμάτων. Ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐν γένει οὐδαμῶς ἦτο ἐπιτετραμμένος. Ἀλλὰ σήμερον τὰ τοιαῦτα προσκόμματα ἤρθησαν ὅπως ὁπότε, ἀνεγνωρίσθη δὲ ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ χρησιμότης τοῦ ἐμπορικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

Ἀνεκτίμητα τυγχάνουσι τὰ ἐξ αὐτοῦ πλεονεκτήματα. Ὁ ἱκανώτατος, ὁ δραστηριώτατος ὁρέπει τὴν δάφνην τῆς ἐπιτυχίας, ὁ δυνάμενος νὰ παράσχῃ εἰς τὸ κοινὸν ὑπὸ κρείττονας ὅρους τὰ προϊόντα τῶν διαφόρων χωρῶν. Ὠφελεῖται μὲν οὗτος, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ καὶ ἡ κοινωνία.

Ἀλλὰ τῆς γενναίας ταύτης ἀρχῆς τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἐκδηλοῦνται πολλάκις ἡ ἀντίστροφος ὄψις. Πλέον ἢ ἅπαξ, ἐκ πνεύματος ὑπεράγαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φιλοκερδοῦς, οἱ διαγωνιζόμενοι, καταπαύοντες τὸν πρὸς ἀλλήλους πόλεμον, συνεταιρίζονται πρὸς ἐπιβολὴν τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν εἰς τὸ κοινὸν ἐπὶ μείζονι κέρδει. Ἐκ τούτου προκύπτουσιν αἱ λεγόμεναι ἐμπορικαὶ συστάσεις, κακοήθεις σύνδεσμοι τῶν διεξαγόντων ἐμπορικὰς ἢ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις. Οὕτω παραγωγοὶ τοῦ αὐτοῦ προϊόντος συνεννοοῦνται ἀλλήλοις, ἵνα ἐπιβάλωσιν αὐτὸ εἰς μείζονας τιμάς. Ἐπίσης ἔμποροι τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ εἴδους, παντοπῶλαι, ξενοδόχοι, σιδηροδρομικαὶ καὶ ἀτμοπλοϊκαὶ ὁμάδες κτλ. συνεννοοῦνται νὰ διατηρήσωσιν ὑψωμένας τὰς τιμὰς τῶν ἐμπορευμάτων, ἢ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Κατ' οὐσίαν δὲν ὠφελοῦνται ἐκ τῆς ἐκβιαστικῆς ταύτης πολιτικῆς. Τὸ κοινόν, ἐπὶ τῇ κακοήθει συστάσει, περιορίζει κατὰ τὸ ἐνὸν τὰς δαπάνας αὐτοῦ. Οὕτως ἐπέρχεται θᾶττον ἢ βράδιον ζημία τοῖς συστασιώταις· ἰδίᾳ δὲ ὁπότε εἷς ἢ πλείονες ἐξ αὐτῶν ἀποχωρήσωσι τοῦ συνδέσμου, ἢ ἕτερος ἐπιχειρηματίας, προβλέπων τὰ προσπορισθησόμενα ὠφελήματα, ἀναλάβῃ τὴν αὐτὴν ἐπιχείρησιν, διεξάγων οὕτως ἀγῶνα κατὰ τῶν συστασιωτῶν.

Ταῦτα κατ' ἀρχήν. Ἀλλ' ὁπότε ἐκ τῶν τοιούτων μακρῶν συστάσεων προφανῶς δύνανται νὰ βλαβῶσι τὰ δημόσια συμφέροντα, καθῆκον καὶ δικαίωμα ἔχει ἡ πολιτεία νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς, παρεμβαίνουσα προσηκόντως πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς προσβληθείσης ἠθικῆς καὶ οἰκονομικῆς τάξεως.

Ἡ ἐμπορία καὶ τὸ μεῖζον κέρδος.

Ὁ ἔμπορος μετέρχεται τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ πρὸς ἐπίτευξιν κέρδους. Εὐφυὴς ἄρα δύναται νὰ κληθῇ ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελε κατορθώσῃ, εὐρύνων τὸν κύκλον τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ, νὰ προσκομίσῃ μείζονα κέρδη. Πῶς τοῦτο ἐπιτευχθήσεται; Δὲν κατανοεῖται πάντοτε.

Πολλοὶ τῶν ἐμπόρων φρονοῦσιν, ὅτι πωλοῦντες τὰ προϊόντα αὐτῶν εἰς μεγάλας τιμάς, κερδαίνουσιν εὐχερῶς καὶ ἀκόπως. Ἀλλ' ὁ ἀληθὴς ἔμπορος, ὁ γινώσκων κρεῖττον τὴν φύσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐπαγγέλματός του, δὲν δύναται νὰ παραδεχθῇ τὴν ἔωλον ταύτην καὶ μὴ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐρειδομένην ἀρχήν. Γινώσκει, ὅτι αἱ ὑπεράγαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀξιώσεις ἀποδιώκουσι τὸν ἀγοραστήν· προσπαθεῖ ἄρα νὰ πωλήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν πλείονα πράγματα ἀντὶ μικροῦ κέρδους.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη, εἰς ἣν μεγάλα ὀφείλει κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ ἐμπορία, ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἔκτακτον παραγωγὴν καὶ κυκλοφορίαν, ἣν προὐκάλεσεν ἡ ἐν τῇ βιοτεχνικῇ ἐργασίᾳ χρῆσις τῶν μηχανῶν καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς πολλαπλασιασμὸς τῶν προϊόντων. Ἀνεγνωρίσθη, ὅτι ἡ εὐρεῖα ἐμπορικὴ κυκλοφορία εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν συμφέρον τοῦ ἐμπόρου· ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἄνευ τοῦ μικροῦ κέρδους. Τὰ εὐθηνὰ ἐμπορεύματα καθίστανται προσιτὰ εἰς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐν ἀφθονίᾳ δυνάμενα νὰ κυκλοφορῶσι πανταχοῦ· ἐνῷ τοῦτο δὲν δύναται νὰ συμβῇ προκειμένου περὶ τῶν ἐπὶ μεγάλῳ κέρδει πραγμάτων.

Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου,τοῦ μεγάλου κέρδους ἐκ τῆς πωλήσεως πολλῶν εἰς πολλούς, δὲν ἐπαρκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ὑφ' ἑνὸς ἀτόμου ἐξασκουμένη ἐμπορία. Οὔτε κεφάλαια μεγάλα δύναται νὰ διαθέσῃ συνήθως εἷς καὶ μόνος ἔμπορος, οὔτε παρακαταθήκας νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, οὔτε προαγορὰς νὰ τελέσῃ, οὔτε νὰ διακινδυνεύσῃ χρηματικὰ ποσά, ἀποβλέπων εἰς ἀβέβαιον κέρδος. Τοῦτο κατωρθώθη ἀπό τινος χρόνου λίαν ἐπιτυχῶς διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ. Οὕτως ἱδρύθησαν πολλαχοῦ, ἰδίᾳ ἐν τοῖς πολυανθρώποις ἐμπορικοῖς κέντροις, ἑταιρεῖαι, διὰ τῆς καταθέσεως μικρῶν κεφαλαίων συγκεντρώσασαι μεγάλα κεφάλαια πρὸς τὸν σκοπὸν εὐρείας καταναλώσεως τῶν ἐμπορευμάτων. Ἡ ἀρχομένη αὕτη νέα τροπὴ τῆς ἐμπορικῆς ἐργασίας ὑπισχνεῖται μείζονας ὑπηρεσίας ἐν τῷ μέλλοντι. Βεβαίως ζημιοῦνται ὡς ἐκ τούτου οἱ μικρέμποροι, οἱ ἀποβλέποντες κατ' ἐξοχὴν εἰς ἄφθονα κέρδη ἐκ τῆς ἐκποιήσεως ὀλίγων ἐμπορευμάτων· ἀλλὰ τὸ μέγα δημόσιον, τὸ ἐργαζόμενον πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστι πληρεστέραν ἀπόλαυσιν καὶ χρῆσιν τῶν παραγομένων ἀντικειμένων, δὲν δύναται ἢ νὰ ὠφελῆται ἐκ τούτου. Οἱ τέως πολλὰ κέρδη εἰσπράττοντες μικρέμποροι ἔμελλον νὰ κατεξαναστῶσι κατὰ τῆς τοιαύτης μετατροπῆς τῆς ἐμπορικῆς ἐργασίας, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι τὸ μέγα κεφάλαιον καταβάλλει καὶ ὑποτάσσει ἐν τῷ ἐμπορικῷ ἀνταγωνισμῷ τὰ μικρά. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἀκριβές, ὡς δὲν εἶνε ἐπίσης, ἂν οἱ μικροὶ τραπεζῖται καὶ τοκισταί, οἱ ἐπὶ ὑπερόγκῳ τόκῳ δανείζοντες, καταφέρωνται κατὰ τῶν μεγάλων πιστωτικῶν ἱδρυμάτων, τῶν παρεχόντων δάνεια καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προεξοφλούντων γραμμάτια ἐπὶ εὐτελεῖ κέρδει. Βεβαίως διὰ τῆς τοιαύτης ἐμπορικῆς ἐργασίας ζημιοῦται τὸ μικρεμπόριον· ἀλλὰ λαμβάνει εὐκολίας ἡ εὐρυτάτη καὶ ὠφελιμωτάτη λαϊκὴ κατανάλωσις. Ἐξοικονομουμένων χώρου, χρόνου, ὑπηρεσιῶν, διευθύνσεως, πολλῶν ἄρα κεφαλαίων, ἐπέρχεται ἡ εὐθηνή, ἐπὶ σμικρῷ κέρδει, κατανάλωσις τῶν ἐμπορευμάτων.

Ἡ ἐμπορία καὶ αἱ πιστώσεις.

Εἶνε βέβαιον, ὅτι διὰ τῆς πίστεως ἡ ἐμπορικὴ καὶ ἐν γένει ἡ οἰκονομικὴ λειτουργία διεξάγεται σκοπιμώτερον καὶ ἐπωφελέστερον. Ἀλλ' ἡ χρῆσις τῆς πίστεως ἐν ἀπεριορίστῳ βαθμῷ κατὰ τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς δὲν εἶνε ἀείποτε ἐπωφελής. Ἐκ τοῦ ὑφισταμένου ἐμπορικοῦ ἀνταγωνισμοῦ οἱ μικρέμποροι πωλοῦσι πολλάκις ἐπὶ πιστώσει πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πελάτας· ἀλλὰ τοῦτο πράττουσιν οὐχὶ ἐξ εὐαγγελικῆς φιλανθρωπίας· πωλοῦσιν, ἐκποιοῦντες ἄχρηστα πολλάκις πράγματα εἰς μεγάλας τιμάς, καταχρώμενοι δὲ τὴν ἀνέχειαν πελατῶν, μὴ δυναμένων ν' ἀποτίσωσιν αὐθωρεὶ τὸ τίμημα τοῦ ἐμπορεύματος. Τὸ τοιοῦτο κακὸν ἀποσοβεῖται διὰ τῆς ἱδρύσεως μεγάλων ἐμπορικῶν καταστημάτων, παρ' οἷς αἱ πληρωμαὶ γίνονται τοῖς μετρητοῖς. Τὸ κοινὸν δὲν ἀγοράζει ἐπὶ πιστώσει, ἀντὶ προσωρινῆς εὐχαριστήσεως προεξοφλοῦν τὴν ἐργασίαν, τὰς τέρψεις ἴσως, τοῦ μέλλοντος. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ μὴ ἐφικτοῦ τῆς πίστεως εἶνε οὐ μόνον οἰκονομικά, ἀλλὰ καὶ ἠθικά. Ἕκαστος τῶν καταναλωτῶν δαπανᾷ ἀναλόγως τῶν μέσων αὐτοῦ, οὐδ' ἀναγκάζεται ν' ἀποτίσῃ βραδύτερον λίαν δυσχερῶς τὴν ἀπρονοησίαν καὶ τὰς ἀπολαυστικὰς ὀρέξεις τοῦ παρελθόντος.

Ὑπὸ τοιαύτην ἔρευναν ὁ ἐμπορικὸς ἀνταγωνισμὸς ὠφελεῖ καὶ βλάπτει· συντελεῖ μὲν ἐνίοτε εἰς τὴν εὐθηνίαν, ἀλλὰ πολλάκις ἐπέρχεται τὸ ἐναντίον ἀποτέλεσμα.

Ἡ ἐμπορία καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ἐνέργεια τῆς δημοσίας ἀρχῆς.

Ἡ ἐλευθέρα ἐμπορικὴ ἐργασία ἀνεγνωρίσθη ἤδη ὡς μία τῶν οὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιωδῶν συνθηκῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας, ἔν τε τῇ παραγωγῇ καὶ τῇ καταναλώσει. Ἀλλ' ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς τὸ δόγμα τοῦτο ἐν τῇ αὐστηρᾷ αὐτοῦ πραγματώσει δύναται νὰ προκαλέσῃ δυσάρεστα διὰ τὸν κοινωνικὸν διάκοσμον ἀποτελέσματα. Πολλάκις ὁ ἀνταγωνισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία ἐν τῇ καταναλώσει ἐμπορευμάτων, καθ' ἑκάστην ἀναγκαιούντων πρὸς διατροφὴν καὶ συντήρησιν τῶν ἀπόρων ἰδίᾳ τάξεων (σίτου, κρέατος, οἴνου, γάλακτος καὶ λοιπῶν πρώτων χρειωδῶν) δύναται νὰ ᾖνε ἔν τισι περιστάσεσιν ἐπιβλαβής, ἀναγνωριζομένου ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς τοῦ διαγωνισμοῦ. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου δύναται νὰ ἐπέλθῃ κατάχρησις ὡς πρὸς τὸ ποιὸν τῶν ἐμπορευμάτων, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς εὐθηνίας πωλουμένου τοῦ χειρίστου εἴδους αὐτῶν, ἐπιβλαβῶν καθισταμένων εἰς τὴν δημοσίαν ὑγίειαν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ δημοσία ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ διατελῇ ἀδιάφορος, ὀφείλουσα νὰ λάβῃ τὰ προσήκοντα περιοριστικὰ μέτρα κατὰ τῶν παρεκτροπῶν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Ἀλλ' ἡ παρέμβασις πρέπει νὰ διεξάγηται ὅσον τὸ δυνατὸν περιωρισμένως. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ διοίκησις εἶνε αὐθαίρετος, μεροληπτική, ἰδίᾳ δὲ ἐν ταῖς σημεριναῖς, ταῖς διὰ τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος συντεταγμέναις πολιτείαις.

Ἐπιβάλλεται βεβαίως ἔν τισι περιστάσεσιν ἡ παρέμβασις τῆς ἀρχῆς· ἀλλὰ τοῦτο κατὰ τρόπον, μὴ προσβάλλοντα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου, εὐεργετικὸν δὲ διὰ τὰς πολυπληθεστέρας, τὰς ἀπόρους λαϊκὰς τάξεις.

Ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἐμπορία.

Ἡ ἐμπορικὴ λειτουργία ὁτὲ μὲν διεξάγεται ἐντὸς τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων πολιτείας τινός, ὁτὲ δὲ μεταξὺ διαφόρων πολιτειῶν. Ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει παραγωγὴ διαμερίσματος τῆς χώρας, πλεονάζουσα, ἀποστέλλεται πρὸς κατανάλωσιν εἰς ἄλλο διαμέρισμα, στερούμενον. Ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς τοιαύτης ἀνταλλαγῆς ὑπῆρχον ἄλλοτε πολλοὶ περιορισμοὶ καὶ λεπτολόγοι διατυπώσεις, ὧν ἕνεκα παρεκωλύετο οὐ σμικρὸν ἡ ἐλευθέρα ἐμπορικὴ συναλλαγὴ λαῶν, ἀποτελούντων τὸ αὐτὸ πολιτικὸν καθεστώς. Τὰ ἐσωτερικὰ λεγόμενα τελωνεῖα ἐπὶ αἰῶνας ἐν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εὐρώπῃ ἐξεπροσώπουν σινικὰ τείχη κατὰ τῆς ἐμπορικῆς κυκλοφορίας. Εὐτυχῶς τὸ σύστημα τοῦτο κατέπεσε σήμερον ὑπὸ τὰς ἰδέας τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας.

Ἡ ἐξωτερικὴ ἐμπορία σκοπεῖ γενναιοτάτην καὶ εὐρυτάτην ἐπίσης ἀποστολήν. Αἱ συναλλαγαὶ δὲν περιορίζονται ἀποκλειστικῶς μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς αὐτῆς χώρας, ὁ παραγωγὸς καὶ ὁ ἔμπορος ἀναζητοῦσι καὶ ἀλλοτρίας ἀγοράς, ἐν αἷς ἐπωφελέστερον δύνανται νὰ ἐκποιήσωσι τὰ ἐμπορεύματα τῆς ἰδίας χώρας. Συνήθως πᾶσαι αὗται παράγουσιν ὑπὲρ τὰς χρείας των. Τί πράττουσιν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει; ἀνταλλάσσουσι τὰ πλεονάζοντα πρὸς τὰ ὑπολειπόμενα, ἐν τῇ τοιαύτῃ δὲ διεθνεῖ συναλλαγῇ ἡ οἰκονομικὴ τῶν λαῶν ἐργασία λαμβάνει μείζονα ἔντασιν. Δύναταί τις ἴσως εἰπεῖν, ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ προϊὸν δύναται νὰ παραχθῇ διὰ τῆς προσηκούσης καλλιεργίας καὶ ἐν ἄλλῃ χώρᾳ, ἀφυεστέρᾳ πρὸς τοῦτο. Ἀλλ' ἀπαιτοῦνται πλείονες δαπάναι, παρομαρτοῦσι δὲ καὶ μεγάλοι κίνδυνοι. Ἐντεῦθεν κρεῖττον ἡ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ μεταφορά, ἡ καλλιεργία δὲ καὶ ἡ παραγωγὴ ἄλλου εἴδους προσφυεστέρου.

Οὕτως ἀναπτύσσεται ἡ διεθνὴς ἐμπορικὴ συναλλαγὴ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ζημίας, ἀλλ' ἐπίσης ἀναπτύσσεται καὶ βελτιοῦται ἡ καθ' ἕκαστον τόπον παραγωγή.

Εἶνε ἀναντίρρητον, ὑπὸ τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἱστορίας τῶν λαῶν πιστούμενον, ὅτι τῇ φυσικῇ παραγωγῇ χώρας τινὸς παρέπεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν πεπολιτισμένῃ τοῦ λαοῦ καταστάσει καὶ ἡ τεχνικὴ καὶ βιομηχανικὴ αὐτοῦ ἐπίδοσις. Ἡ πορφύρα, τὸ πολύτιμον τεχνούργημα τῶν Φοινίκων, δὲν θὰ κατεσκευάζετο ἄνευ τῆς πολλαχοῦ τῆς Μεσογείου ὑπάρξεως καὶ ἁλιείας τῶν παραγόντων αὐτὴν κογχυλίων· ἡ καλλιτεχνία ἐν Ἑλλάδι ὀφείλει τὴν ἀκμήν αὐτῆς οὐ σμικρὸν εἰς τὸ πάλλευκον μάρμαρον τῆς Πάρου καὶ τῆς Πεντέλης· αἱ ἄμπελοι τῆς Βουργουδίας καὶ τῆς Καμπανίας προὐκάλεσαν ἀναμφιβόλως τεχνικωτέραν κατασκευὴν τοῦ γαλλικοῦ οἴνου. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει ἐπίσης διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Βελγικήν, ἐν αἷς ἡ ὑφαγενὴς ἄνθραξ εἶνε ἡ κυριωτάτη τῶν ἀφορμῶν τῆς βιομηχανίας. Ἐν δὲ τῇ Ἑλβετίᾳ ἡ πρόσφορος βοσκὴ ἀνέπτυξε λίαν ἐπιτυχῶς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν τυροκομίαν.

Ἴσα πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν συμβάλλει ἡ ἐξωτερικὴ ἐμπορία εἰς τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οἰκονομικὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας. Δέον νὰ γινώσκωσι τοῦτο οἱ λαοί, αἱ δὲ κυβερνήσεις ὀφείλουσι νὰ μὴ παρεμβάλλωσι κατὰ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς τὰ συνήθη προσκόμματα. Αὕτη εὑρύνει τοὺς ὁρίζοντας τοῦ λαοῦ, πνευματικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς· ἀναπτύσσει ἐπὶ μᾶλλον τὴν ὑπνώττουσαν αὐτοῦ δραστηριότητα· περιορίζει τὴν ἀνησυχίαν τῶν πνευμάτων ἕνεκα οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, ἀνοίγει ἐμπορικὰς διεξόδους, ἀγορὰς καταναλώσεως εἰς τὰ ἰθαγενῆ προϊόντα καὶ ἐμπορεύματα, ἀλλ' ἐπίσης προάγει τὴν οἰκονομικὴν ἐνέργειαν τῶν κοινωνικῶν ἐκείνων ὁμάδων, αἵτινες στεροῦνται ἐργασίας ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, εὑρίσκουσι δὲ τοιαύτην ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, αὐξάνοντες οὕτω τήν τε ὑλικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν δύναμιν τῆς πατρίδος.

Εἰσαγωγικὴ καὶ ἐξαγωγικὴ ἐμπορία. Λειτουργία αὐτῆς.

Ἡ ἐξωτερικὴ ἐμπορία ὑποδιαιρεῖται εἰς εἰσαγωγικὴν καὶ ἐξαγωγικήν. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται τὰ εἰσαγόμενα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορεύματα, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὰ ἐξαγόμενα. Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι χώρα τις, ἀγοράζουσα μὲν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσάγει, πωλοῦσα δὲ ἐξάγει.

Ὑφίσταται στενὴ σχέσις μεταξὺ εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς. Αἱ χῶραι ἅπασαι κατ' οὐσίαν ἀνταλλάσσουσιν, εἰσάγουσαι ἢ ἐξάγουσαι ἐμπορεύματα· οὐδὲ δύναται νὰ νοηθῇ οἱαδήποτε ἐξ αὐτῶν ὑπὸ τὴν μίαν μόνον ἔννοιαν. Βεβαίως πρὸς ἀγορὰν ἐμπορευμάτων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ στέλλονται πολλάκις χρήματα, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον· πράγματι διεξάγεται ἀνταλλαγὴ προϊόντων, ἐμπορευμάτων. Οὐδ' εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξάγωσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον μέταλλον· ἤθελον ἐξαντληθῇ οἰκονομικῶς ἐπὶ τέλους.

Ἡ τοιαύτη ἐμπορικὴ συναλλαγὴ δὲν γίνεται δι' ἁπλῆς ἀποστολῆς ἐμπορευμάτων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀλλὰ διὰ νομίσματος. Οὐχ ἧττον καὶ τοῦτο δὲν συμβαίνει διηνεκῶς κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, ἢ ἐν σπάνει μόνον νομίσματος. Συνήθως ἐν ταῖς μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν συναλλαγαῖς ἡ ἀγορὰ ἢ ἡ πώλησις τῶν ἐμπορευμάτων διεξάγεται διὰ συναλλαγματικῶν, αἵτινες κατ' ἐξοχὴν λειτουρ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γοῦσιν, ἔκπαλαι μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ σήμερον, πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν τῆς ἐξωτερικῆς ἐμπορίας.

Ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ ἐκ τῆς πωλήσεως ἐμπορευμάτων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὑπάρχουσι διαθέσιμοι χρηματικαὶ ἐπιταγαὶ ἐπ' αὐτοῦ, συναλλαγματικαί, ὀφειλαὶ τῶν ἐμπόρων τῆς πόλεως, εἰς ἣν ἐστάλησαν τὰ ἐμπορεύματα, πρὸς τοὺς συναδέλφους αὐτῶν τῆς πόλεως ἐκείνης, ἧς οἱ ἔμποροι εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ πέμψωσι χρήματα πρὸς πληρωμὴν γενομένων ἀγορῶν ἐμπορευμάτων. Ὁ ἔχων ἀνάγκην ν' ἀποστείλῃ χρηματικὸν ποσὸν εἴς τινα πόλιν, ἀντὶ νὰ προμηθευθῇ χρυσὸν ἢ ἄργυρον, κρεῖττον νομίζει ν' ἀγοράσῃ δι' ἰσοτίμου νομίσματος συναλλαγματικήν. Οὕτως ἀποφεύγει μεγάλας δαπάνας καὶ κινδύνους ἀποστολῆς μετάλλων, ἅτινα ἀπομένουσι σταθερῶς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, μὴ ὑπαρχούσης ἀνάγκης, ἢ ἐκτάκτως μόνον, ἀπομακρύνσεως αὐτῶν.

Ἡ τοιαύτη συναλλακτικὴ ἐνέργεια ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη, καθ' ὅσον τὰ εἰσαγόμενα ἐκ τινος χώρας ἐμπορεύματα δὲν ὑπερβαίνουσι κατὰ τιμὴν τὰ ἐξαγόμενα, ὑπάρχει ἄρα συμψηφισμὸς μεταξὺ αὐτῶν· ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει οἱ ἔμποροι ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς χώρας ἀναγκάζονται ν' ἀποστείλωσι μεταλλικὸν νόμισμα πρὸς ἀπότισιν τῶν ὀφειλῶν των.

Εἶνε ὑγιὴς καὶ εὔρωστος ἡ ἀγορὰ ἐκείνη, ἄρα καὶ ἡ χώρα, ἐν αἷς ὑπάρχει τοὐλάχιστον ἐξίσωσις μεταξὺ εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἐπέρχεται ἀνισορροπία μεταξὺ εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, ἧς τὰ ἀποτελέσματα δὲν δύνανται ἢ νὰ καταστῶσι λίαν ἐπιβλαβῆ.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς οἰκονομικῆς ταύτης δυσπραγίας ἑνὸς λαοῦ δύο τινὰ ἐπιβάλλονται. Πρῶτον, ἡ ἀνάπτυξις τῆς παραγωγῆς, γεωργικῆς, βιομηχανικῆς κτλ. εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐμπορικὴ αὐτοῦ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ νὰ διατελῶσιν ἐν τῇ προσηκούσῃ ἰσορροπίᾳ καὶ ἁρμονίᾳ. Τούτου μὴ ἐπιτυγχανομένου, ἐπιβάλλεται ὁ περιορισμὸς τῶν δαπανῶν ἀναλόγως τῶν μέσων τῆς ἰθαγενοῦς παραγωγῆς. Ὡς ὑπάρχει πολιτικὴ ὑποτέλεια λαοῦ τινος, οὕτως ὑπάρχει καὶ οἰκονομικὴ ὑποτέλεια. Αὕτη δὲ εἶνε ἐξίσου ὀλεθρία. Ἀποστολὴ ἄρα τῶν τε λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων εἶνε ἡ διὰ προσφόρου ἐνεργείας ἐξεύρεσις τρόπων, δι' ὧν ἡ ἐσωτερικὴ παραγωγὴ θέλει ἐξισωθῇ τοὐλάχιστον πρὸς τὴν κατανάλωσιν, εἰ δυνατὸν δὲ καὶ ὑπερβῇ αὐτήν. Τοῦτο δι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δάσκει ἡ οἰκονομικὴ ἱστορία τῶν λαῶν. Ἐκεῖνοι ηὐδαιμόνησαν ὑλικῶ τε καὶ ἠθικῶς, ὅσοι ἔσχον τὴν πρόνοιαν νὰ καταστήσωσι τὴν παραγωγὴν αὐτῶν ἀνωτέραν τῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καταναλώσεως.

Ἡ θεωρία τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσολογισμοῦ.

Τὸ θέμα τοῦτο ἀπησχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ τούς τε πολιτικοὺς καὶ τοὺς οἰκονομολόγους, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας.

Ἐρρήθη ἤδη, ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τῶν προϊόντων τοῦ ἐξωτερικοῦ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὴν ἐξαγωγήν. Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ δύναται νὰ νοηθῇ καὶ κανονισθῇ ἡ σχέσις αὕτη ; Πολλαὶ μέχρι τοῦδε ἐξηνέχθησαν γνῶμαι, ὧν ἡ ἀνάλυσις δὲν στερεῖται διαφέροντος.

Ὁποία πρέπει νὰ ἦνε ἡ ἀναλογία μεταξὺ εἰσαγωγικῆς καὶ ἐξαγωγικῆς ἐμπορίας ; Κατὰ τὸ ἐμποροκρατικὸν σύστημα ἐπιστεύετο καὶ ἐπεζητεῖτο, ἵνα ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῶν ἐμπορευμάτων διατελῶσίν ἐν ἰσοσταθμίᾳ, ἀλλ' ἰδίᾳ ἡ ἐξαγωγὴ νὰ μὴ ὑπερβάλλῃ τὴν εἰσαγωγήν. Πάσης ἄρα πολιτείας ἡ πρώτη μέριμνα ἔπρεπε νὰ ἦνε τίνι τρόπῳ ἐπιτευχθήσεται μείζων ἐξαγωγὴ τῶν ἰθαγενῶν προϊόντων, κατορθουμένης οὕτω τῆς εἰσαγωγῆς πλειόνων πολυτίμων μετάλλων. Ἐπιστεύετο ἔτι, κατὰ τὴν ἀρχέγονον ἐκείνην οἰκονομικὴν περίοδον τῶν εὐρωπαϊκῶν πολιτειῶν, ὅτι ὁ πλοῦτος χώρας τινὸς κεῖται ἐν τῇ πληθύϊ τῶν πολυτίμων μετάλλων. Πᾶν δ' ὅ τι συνετέλει εἰς τοῦτο, θερμῶς ὑπεστηρίζετο καὶ ἐπροστατεύετο παρὰ τῶν κυβερνώντων. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος, τοσοῦτον φημισθέντος ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Οἱ Οἰκονομολόγοι ἐδίδασκον ὅτι χώρα τις, εἰσάγουσα πλείονα τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων, δὲν δύναται ἢ νὰ καταστραφῇ οἰκονομικῶς σὺν τῷ χρόνῳ. Εἶνε ἄρα ὑποχρεωμέναι αἱ πολιτεῖαι νὰ ἐπιδιώκωσι τὴν ἰσορροπίαν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ καὶ τῇ ἐξαγωγῇ, εἰμὴ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἰδίας παραγωγῆς.

Ἐν τοῖς εἰρημένοις τούτοις κεῖται ἡ θεωρία τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσολογισμοῦ.

Ἡ θεωρία αὕτη ἀπολύτως δὲν εἶνε ὀρθή· οὐχ ἧττον δὲν δύναται καὶ νὰ πολεμηθῇ ἐξ ὁλοκλήρου ἔν τισι περιστάσεσιν ἐξαιρετικαῖς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀλλ' ἐν γένει δὲν ἀποδείκνυται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων. Τοῦτο πιστοῦται ἐκ τῶν στατιστικῶν δεδομένων καὶ ἀληθειῶν, εἰς οὐδεμίαν ἀμφισβήτησιν ὑποκειμένων.

Παρατηρητέον, ὅτι μέχρι τῆς σήμερον δύο κρατοῦσι θεωρίαι, ἡ τῶν πολεμίων τῆς θεωρίας τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσολογισμοῦ καὶ ἡ τῶν ὑπερμάχων αὐτῆς. Οἱ μὲν πρῶτοι ἰδίᾳ φέρουσι πρὸς τοῖς ἄλλοις παράδειγμα τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν. Παρατηροῦσιν, ὅτι ἡ Ἀγγλία, τὸ κατὰ βιομηχανίαν καὶ πλοῦτον πρώτιστον ἔθνος τοῦ κόσμου, δὲν παρουσιάζει ἐν τοῖς πίναξι τῆς ἐξωτερικῆς ἐμπορίας ἰσοσταθμίαν εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς· ἐν γένει δὲ ἡ εἰσαγωγὴ προϊόντος τοῦ χρόνου ἐλαττοῦται μᾶλλον ἢ αὐξάνεται. Ἂν ἡ θεωρία ἦτο ἀληθής, ἤθελεν ἀπολέσῃ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ Ἀγγλία τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον. Ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδείκνυται, ὅτι τοὐναντίον μᾶλλον συμβαίνει.

Τοιοῦτό τι φαινόμενον παρατηρεῖται οὐ μόνον ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς συναλλαγαῖς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Γαλλίας, πασῶν σχεδὸν τῶν εὐημερουσῶν πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Καὶ ἐν τούτοις ἡ θεωρία τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσολογισμοῦ, ἐξ ἐπιπολῆς ἐξεταζομένη, δὲν φαίνεται ὅλως ἀναληθής. Τί συμβαίνει ; Αἱ ἑπόμεναι παρατηρήσεις λύουσιν ἐπαρκῶς τὸ ζήτημα.

Εἶνε γνωστόν, ὅτι ἡ ἀξία τῶν ἐξαγομένων ἔκ τινος χώρας ἐμπορευμάτων ὁρίζεται κατὰ τὴν τιμὴν τῆς παραγωγῆς αὐτῶν ἔκ τινος χώρας. Ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἕτερόν τι συμβαίνει. Ἐν ταῖς μεγάλαις χώραις, ταῖς κεκτημέναις ἐθνικὴν ναυτιλίαν, ἡ μεταφορὰ τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων γίνεται ἐπὶ πλοίου, ἀνήκοντος εἰς τὴν ἐκπέμπουσαν τὰ ἐμπορεύματα χώραν. Πάντα ταῦτα τὰ περιστατικὰ προδήλως μαρτυροῦσιν, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ καταστρωθῇ ἀκριβὴς ὁ πίναξ τῆς τιμῆς τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων. Πολλαὶ ἄλλαι ἐπίσης περιπτώσεις τῆς αὐξήσεως των τιμῶν τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων παραλείπονται—ἡ τιμὴ τῆς μισθώσεως τοῦ πλοίου, ναυλώσεως, τὰ ἀσφάλιστρα, τὰ ὠφελήματα τῶν μεσολαβούντων μεσιτῶν καὶ ἐμπόρων κτλ. Ἀλλ' ὅλως τοὐναντίον λαμβάνεται συνήθως ὑπ' ὄψει, προκειμένου περὶ τῶν ἔξωθεν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων. Ταῦτα σημειοῦνται ἐν τοῖς τελωνειακοῖς πίναξι κατὰ τὴν τιμήν, ἣν ἤδη ἔχουσιν, εἰσερχόμενα ἐντὸς τῶν λιμένων τῆς καταναλώσεως. Τὸ μεῖζον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μέρος τῶν δαπανῶν αὐτῶν εἶνε ἤδη καταβεβλημένον, ἐν δὲ τῇ τιμῇ τοῦ ἐμπορεύματος ἀντιπροσωπεύονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὰ κέρδη τοῦ πλοίου, τὰ τοῦ ἐμπόρου καὶ τοῦ ἀσφαλιστοῦ, οἵτινες ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς χώραις εἶνε ἰθαγενεῖς. Οὕτω δὲν ὑφίσταται ἡ αὐτὴ ἀκρίβεια ἐν ταῖς τελωνιακαῖς σημειώσεσι τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων. Ἡ ἐπίκλησις ἄρα τῶν ἐμπορικῶν πινάκων ἀποπλανᾷ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ζητοῦντας ν' ἀρυσθῶσιν ἐξ αὐτῶν ἀναμφισβήτητα συμπεράσματα.

Ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἄλλο τι συμβαίνει, οὗ ἕνεκα ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότης καὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν σημειώσεων τῶν πινάκων τούτων. Ἐν πάσαις ταῖς χώραις, ταῖς κεκτημέναις μεγάλην ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν καὶ ἐν αἷς διεξάγεται σημαντικὴ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων κυκλοφορία, οἱ ἐξερχόμενοι ἐξ αὐτῶν συναποφέρουσιν ἄπειρα, πολύτιμα συνήθως, ἀντικείμενα, ἅτινα ὁτὲ μὲν λαθραίως ἐξάγουσιν, ὁτὲ δὲ δὲν ἐξετάζονται ὑπὸ τῶν τελωνιακῶν ἀρχῶν, εἰς οὐδένα ὑποβαλλόμενα ὅρκον.

Ὡσαύτως κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους καὶ ἄλλο τι αἴτιον διαψεύδει τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐμπορικῶν πινάκων. Ὡς γνωστόν, ἐν ταῖς βιομηχανικωτάταις καὶ πλουσιωτάταις τῶν σημερινῶν χωρῶν ὑπάρχουσι πλεῖστα ἀποταμιεύματα, ἅτινα δυσχερῶς δύνανται νὰ διατεθῶσι πρὸς χρησιμοποίησιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, τοποθετοῦνται δὲ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὑπὸ κρείττονας καὶ ἐπωφελεστέρους ὅρους. Τὰ περισσεύματα ταῦτα διατίθενται ὡς δάνεια πρὸς ἀγορὰν δημοσίων χρεωγράφων καὶ μετοχὴν εἰς οἰκονομικὰς ἐπιχειρήσεις, σιδηροδρόμους κτλ. Τὰ δὲ ἐκ τῶν τοποθετήσεων τούτων ὠφελήματα, τὸ εἰσερχόμενον χρῆμα, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ σημειωθῶσιν ἐν ταῖς στήλαις τῶν ἐμπορικῶν πινάκων.

Εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας, τὰς ἄρδην ἀνατρεπούσας τὴν θεωρίαν τῆς ἐμπορικῆς ἰσορροπίας, προσθετέον καὶ ταύτην. Πλεῖσται σημεριναὶ πόλεις, κέντρα μεγάλων καὶ πλουσίων πολιτειῶν, εἴτε ἕνεκα τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως, εἴτε ἕνεκα τῶν ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἅτινα ἐγκλείουσιν ἐν τοῖς μουσείοις, εἴτε ἕνεκα τῶν τοῦ βίου τέρψεων, ἃς παρέχουσι τοῖς ξένοις, προσελκύουσι καθ' ἑκάστην μέγαν πληθυσμὸν ξένων. Αἱ ἐκ τῶν ἐπισκέψεων τούτων πρόσοδοι εἶνε δυσυπολόγιστοι. Τινὲς μάλιστα τῶν τοιούτων πολιτειῶν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ Ἑλβετία ἐπὶ παραδείγματι, τὸ μεῖζον μέρος τῶν προσόδων αὐτῶν ἀρύονται ἐκ τοιούτων πηγῶν.[1])

Μετὰ τὰ εἰρημένα, ἐξάγεται ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἐμπορικῆς ἰσορροπίας δὲν εἶνε ἀκριβὴς ἀπολύτως· Εἶνε τοιαύτη, προκειμένου μόνον περὶ τῶν μικρῶν καὶ ἰσχνῶν χωρῶν, αἵτινες στεροῦνται τῶν πλεονεκτημάτων τῶν μεγάλων ἐθνῶν, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος [2]).

Ἐλευθέρα Ἐμπορία καὶ προστατευτικὸν σύστημα.

Δύο σχολαὶ ἀντίθετοι κρατοῦσι σήμερον ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ: Ἡ μὲν τούτων ἀσπάζεται τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθέρας ἐμπορικῆς συναλλαγῆς, ἡ δὲ τὴν τῆς προστασίας. Οἱ Φυσιοκρατικοὶ ἀπεδέξαντο τὴν ἐλευθέραν συναλλαγὴν μετὰ πρωτοφανοῦς ζήλου, ὁ δὲ Ἀδάμ. Σμὶθ καὶ ὁ Τυργκὼ ἐξήρτησαν τὴν οἰκονομικὴν δραστηριότητα καὶ εὐημερίαν τῶν λαῶν ἀπὸ τῆς πραγματώσεως τῆς ἐμπορικῆς ἐλευθερίας. Ἀληθῶς· τί φυσικώτερον τῆς ἐλευθέρας τῶν ἀνθρώπων, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ τόπου, συναλλαγῆς, καὶ τί ἀφυσικώτερον τῆς παρακωλύσεως ἢ τοῦ περιορισμοῦ τῆς συναλλαγῆς ταύτης ;

Ἐντεῦθεν ἐπήγασαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δύο διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων συστήματα ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθέρας ἢ μὴ

1) Ἡ Ἑλλὰς δὲν διατελεῖ δυστυχῶς εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ἄνω μνημονευομένων χωρῶν. Ἔχει μὲν τοὺς λεγομένους *ἀδήλους πόρους* (πρόσοδοι κτημάτων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ· ἐπισκέψεις ξένων· ναυτιλία· σπαγγαλιεία κτλ.), ἀλλ' ὑφίσταται καὶ οὐ σμικρὰν ἐξαγωγὴν χρυσοῦ (κάτοχοι τοκομεριδίων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ· μεγάλοι γαιοκτήμονες τῆς Θεσσαλίας, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διαμένοντες καὶ τὰς προσόδους αὐτῶν ἐξάγοντες· ὡσαύτως ἐργάται, ἐκ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἄλλοθεν εἰς Ἑλλάδα ἐρχόμενοι κτλ.)

Ἐν συνόλῳ ὁ πῖναξ τῆς ἀναλογίας εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς δὲν εἶνε εὐμενὴς τῇ παραγωγικῇ ἐργασίᾳ (κτηνοτροφία, γεωργία, τεχνουργία)· ἡ Ἑλλὰς διατελεῖ φόρου ὑποτελὴς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἔτι δὲ μᾶλλον, προστιθεμένων τῶν ἀποστελλομένων χρηματικῶν ποσῶν (τοκομεριδίων τῶν δανείων).

2) Ἀναλυτικώτερον καὶ πληρέστερον παρὰ *M. Block* les progrès de la Science Économique depuis A. Smith. *Beaulieu* Précis etc.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῶν ἐμπορικῶν προϊόντων, τὸ τῆς ἐλευθέρας ἐμπορίας καὶ τὸ τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος.

Κατ' ἀρχήν, πᾶσα παρακώλυσις τῆς ἐλευθέρας τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργείας εἶνε ἓν τῶν μεγίστων τολμημάτων κατὰ τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ. Ὁ στερούμενος αὐτενεργείας ἀποβάλλει σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἀτομικότητα, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἰσχὺν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος, ἅτινα ἀποτελοῦσι κυρίως τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς πλήρους λογικοῦ καὶ ἠθικοῦ ὄντος. Τοὐναντίον ὁ ἐμφορούμενος πνεύματος αὐτοβουλίας καὶ αὐτενεργείας κέκτηται εἰς μείζονα βαθμὸν τὴν δύναμιν τῆς δράσεως, ἧς ἄνευ πᾶν ἄτομον καὶ πᾶσα ἐν γένει κοινωνία λιποψυχοῦσιν, ὑποχωροῦντα ἢ συντριβόμενα πρὸ τῆς πρώτης ἀντιθέτου δυνάμεως. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐκδηλοῦται μυριοτρόπως ἔν τε τῷ πνευματικῷ καὶ τῷ οἰκονομικῷ βίῳ.

Ταῦτα ἐν γένει.

Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα αἴτια, ὧν ἕνεκα ἡ παραδοχὴ τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς ἐν τῇ ἐμπορίᾳ τὰ μάλα συντείνει εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ συστήματος τούτου.

Αἱ χῶραι, εἰς ἃς διαιρεῖται ἡ ὑδρόγειος σφαῖρα, δὲν κατέχουσι πᾶσαι τὴν αὐτὴν ἰδιοφυΐαν, οὐδὲ κέκτηνται τὰς αὐτὰς παραγωγικὰς ἰδιότητας. Ἑκάστη τούτων διαπρέπει ἐπὶ παραγωγῇ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ εἴδους τῶν προϊόντων τῆς γῆς. Αὕτη παράγει σῖτον, ἐκείνη εἶνε ἐκ φύσεως ἀμπελοτρόφος, ἑτέρα ἐλαιοφόρος κτλ. Τούτου συμβαίνοντος, ἡ μία ἀνταλλάσσει πρὸς τὴν ἄλλην τὰ προϊόντα αὐτῆς, φυσικὰ ἢ τεχνητά. Ἂν τὸ ὑπερβάλλον παραγωγῆς τινος ἀπεστέλλετο ἀπὸ μιᾶς χώρας εἰς ἄλλην, καὶ τἀνάπαλιν, ἐπ' ἀνταλλαγῇ, οὐδὲν φυσικώτερον καὶ λογικώτερον τούτου. Ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει αὕτη ζητεῖ ν' ἀποκλείσῃ τὰ ἐμπορεύματα ἐκείνης ἀπὸ τῶν ἀγορῶν αὐτῆς διὰ περιοριστικῶν ἢ ἀπαγορευτικῶν διατάξεων, δασμῶν καὶ λοιπῶν τρόπων, παρακωλυόντων τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς ἐμπορικῆς συναλλαγῆς, ἐπέρχεται ἐκ τούτου κοινὴ βλάβη ἀμφοτέροις τοῖς συναλλασσομένοις, ἑκάστου ἀποδίδοντος τὰ ἀντίποινα. Ἡ φύσις δείκνυται ἀείποτε προνοητικωτέρα τῶν ἀνθρώπων. Ἐπιβάλλεται ἄρα ὑπ' αὐτῶν τῶν δεδομένων αὐτῆς ἡ ἐλευθέρα καὶ ἀκώλυτος ἐξέλιξις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων ἑκάστης χώρας καὶ ἡ πάνδημος τούτου ἀναγνώρισις. Πρὸς τούτοις παρατηρεῖται, ὅτι ὁ διεθνὴς ἀνταγωνισμὸς εἶνε χρήσιμος καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀναγκαῖος, ἅτε ἐμπνέων τὸν ζῆλον πρὸς κρείττονα παραγωγὴν καὶ εὐθηνοτέραν κατανάλωσιν. Τὰ προϊόντα χώρας τινός, πολλαπλασιαζόμενα μάλιστα διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καλλιεργίας, δὲν εὑρίσκουσιν ἐπικερδῆ κατανάλωσιν ἐν ταῖς ἀγοραῖς αὐτῆς. Τοιαύτην δὲ δύνανται νὰ εὕρωσι μᾶλλον ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν τελεῖται διὰ τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος, ἀποκλείοντος τὴν εἰσαγωγὴν ξένων ἐμπορευμάτων, ὁτὲ μὲν δι' ἐπιβολῆς βαρυτάτων δασμῶν, ὁτὲ δὲ καὶ διὰ πλήρους ἀπαγορεύσεως.

Εἶνε τὸ σύστημα τῆς ἐμπορικῆς νάρκης, τῆς βιομηχανικῆς στασιμότητος.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου καὶ ἕτερόν τι συμβαίνει ἐν τῇ ἀποδοχῇ τοῦ συστήματος τούτου.

Ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ διεθνοῦς ἀνταγωνισμοῦ τὰ ἐμπορεύματα, μετακομιζόμενα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, πωλοῦνται εἰς μᾶλλον συμφερούσας τιμάς· ὁ λαὸς ἀγοράζει αὐτὰ εὐθηνότερον καὶ ἐπωφελέστερον, ἀλλὰ διὰ τῆς προστασίας, ἀπαγορευομένης τῆς εἰσαγωγῆς ἔξωθεν πρεϊόντων, ἕνεκα τῆς εὐθηνίας αὐτῶν προσιτῶν καθισταμένων παντὶ τῷ βουλομένῳ, ἡ πολιτεία μεριμνᾷ, χάριν ὀλίγων τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς, ὑπὲρ εὐαρίθμου τάξεως γεωργῶν, κτηνοτρόφων ἢ βιομηχάνων, πλουτούντων ἀναλώμασι τῶν πολλῶν.

Τοιαύτη εἶνε ἐν τοῖς ἀποτελέσμασιν αὐτοῦ ἡ σημασία καὶ ἡ οἰκονομικὴ σκοπιμότης τοῦ λεγομένου προστατευτικοῦ συστήματος. Τούτου ἕνεκα τὸ σύστημα τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς καὶ κατὰ θεωρίαν καὶ κατὰ πρᾶξιν εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑπέρτερον.

Τὸ σύστημα τοῦτο ὑποστηρίζεται παρά τινων ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι προκαλεῖ κατ' ἀνάγκην τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐσωτερικῆς βιομηχανίας, δημιουργοῦν οἰκονομικὴν αὐτοτέλειαν τοῦ λαοῦ. Καθ' ὅσον λέγουσι κοινωνία τις εἶνε αὐτάρκης καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς οἰκονομικῆς προστασίας, κατὰ τοσοῦτον πρωτοστατεῖ ἐν τῷ παγκοσμίῳ ἀνταγωνισμῷ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων. Δυσαπόδεικτον τοῦτο, ἢ μᾶλλον αὐταπόδεικτον τὸ ἀντίθετον σύστημα. Ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία ἐν ταῖς καθολικαῖς αὐτῆς διακηρύξεσι βασίζεται ἐπὶ τῆς παγκοσμίου φυσικῆς οἰκονομίας· εἶνε ἀποτέλεσμα αὐτῆς. Ἡ δὲ νομοθεσία ἐκείνη, ἡ ἐπιζητοῦσα παντὶ τρόπῳ νὰ παραβιάσῃ τὸν φυσικὸν τοῦτον νόμον, ἀντιμάχεται προφανῶς κατ' αὐτῆς τῆς ὑπάτης οἰκονο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μικῆς τάξεως· κατὰ τῆς φυσικῆς ποικιλίας, ἥτις δημιουργεῖ τὸν κόσμον ἔν τε ταῖς κοινωνικαῖς καὶ ταῖς οἰκονομικαῖς σχέσισιν.

Ἄλλη θεωρία, δικαιολογοῦσα τὸ προστατευτικὸν σύστημα, εἶνε ἡ ἑπομένη. Διὰ τῆς προσκαίρου ἐπιβολῆς παρά τινι λαῷ τῆς οἰκονομικῆς προστασίας δημιουργοῦνται κατ' ἀνάγκην εἰδικοί κλάδοι βιομηχανίας, μὴ δυνατοῦ ὄντος τούτου ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ. Τοῦτο ἴσως εἶνε ἀληθὲς ὑπό τινα ἔποψιν. Δυνατὸν βιομηχανία τις, κεκτημένη πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀναπτύξεως ἔν τινι χώρᾳ, ἕνεκα φυσικῶν αἰτίων δυσχερῶς νὰ εὐοδωθῇ, κρατοῦντος τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἐπιβάλλεται τῇ πολιτείᾳ ἡ μέριμνα τῆς προσκαίρου προστασίας, οὕτως ὥστε ὁ προστατευόμενος νὰ καταστῇ μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἱκανὸς ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὴν ξένην βιομηχανίαν ἐπὶ ἐπωφελεστέροις ὅροις διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν. Τοῦτο δύναται νὰ ἦνε ἐνίοτε ἀληθές. Ἀλλὰ δέον ἡ ἀρχὴ αὕτη νὰ ἐφαρμόζηται μετὰ μεγάλης προσοχῆς. Συμβαίνει πολλάκις λαός τις, ἐθισθεὶς εἰς τὰς προνομίας τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος καὶ τὰς ἐκ τούτων ὠφελείας, καταστὰς δὲ ἀνίκανος πρὸς ἀνταγωνισμόν, νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ὑποστῇ ἐν τῷ μέλλοντι τὸν ἐπελευσόμενον ἀνταγωνισμόν. Πολλάκις δὲ ἐκ τοῦ λειτουργήσαντος ἐπί τινα χρόνον προστατευτικοῦ συστήματος δημιουργεῖται τάξις βιομηχάνων, μὴ ἀνεχομένων τὴν μεταλλαγὴν αὐτοῦ, ἀφοῦ τοσούτων κερδῶν ἀπολαύουσιν. Οἱ κύριοι οὗτοι δὲν θέλουσιν ἐπιτρέψῃ οἱανδήποτε μεταβολήν, ἥτις κατ' ἀνάγκην ἤθελεν ἐπιβληθῇ ὑπὸ τῶν ἐναντίων κατόπιν μακρῶν πολιτικῶν ἀγώνων, κοινωνικῶν ἴσως συγκρούσεων, ἐν ταῖς ἐκλογικαῖς μάλιστα πολιτείαις τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Κρατοῦντος ἐν τούτοις τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος ἔν τινι χώρᾳ, δὲν εἶνε σκόπιμον νὰ ἐπέλθῃ αἰφνιδία μεταβολὴ καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς. Ὅσον καὶ ἂν οἰκονομικά τινα πλεονεκτήματα ὑπέρ τινος εὐαρίθμου ὁμάδος καταφωρῶνται ἐπιβλαβῆ τῷ κοινωνικῷ συνόλῳ, ὅσον καὶ ἂν ἀποδοκιμάζωνται ὑπὸ τῆς συγχρόνου γενεᾶς, δέον ταῦτα νὰ μὴ καταργῶνται ἄρδην. Οἱ τέως ἐπωφελούμενοι αὐτῶν ἐπωφελοῦντο ἀγαθῇ τῇ πίστει· προσήνεγκον ἴσως ἄλλοτε μεγάλας ὑπηρεσίας· ἡ δὲ κοινωνία δέον νὰ προβῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὴν καταργησιν αὐτῶν μετὰ περισκέψεως καὶ βαθμηδόν, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐλαχίστη οἰκονομικὴ διατάραξις καὶ ἀδικία.

Ἕνεκα τῶν κρατησάντων δύο συστημάτων ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν, τὰ πλεῖστα τούτων ἀπετέλεσαν ἰδίους φυλετικοὺς τύπους συνῳδὰ τῇ καθόλου αὐτῶν ἐθνικῇ ἀνατροφῇ ἐκ τῶν μακρῶν ἱστορικῶν παραδόσεων τοῦ παρελθόντος. Κατὰ τὴν στιγμὴν ἀκόμη ταύτην, παρὰ τὰ ἀναμφισβήτητα διδάγματα καὶ πορίσματα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἥτις ἀριθμεῖ τοὺς σπουδαιοτάτους τῶν Ἐλευθεροσυναλλακτικῶν ἐν Γαλλίᾳ, τὸ δόγμα τῆς προστασίας, ὅσον καὶ ἂν καταδικάζηται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, κέκτηται πλείστους ἀντιπροσώπους ἐν ταῖς βουλαῖς, παρὰ τῇ κυβερνήσει καὶ ἐν τῇ χώρᾳ. Τοῦτο ἀποδοτέον καὶ εἰς τὴν μακρὰν πολιτικὴν ἀνατροφὴν τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ὡς παρατηρεῖ συγγραφεύς τις. Ἀληθῶς ἐν τῇ μεταξὺ ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ χαρακτῆρος ἐθνολογικῇ παραβολῇ, ὁ μὲν Ἄγγλος καὶ ἐξ ἐθνικῆς ἰδιοφυΐας καὶ ἐξ ἀνατροφῆς ἔχει πεποίθησιν εἰς ἑαυτόν, εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν δυνάμεών του· τουναντίον δ' ὁ Γάλλος προτιμᾷ ν' ἀναμένῃ συνήθως τὴν πραγμάτωσιν τῶν πόθων αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πολιτείας. Ὁπότερον τῶν δύο ἐθνῶν μᾶλλον ἐμεγαλούργησε κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους αἰῶνας; Δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ. Παρὰ τὴν ὀξύτητα καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ γαλλικοῦ χαρακτῆρος, παρὰ τὰς μεγάλας αὐτοῦ καὶ παγκοσμίους ὑπηρεσίας, δὲν δύναται νὰ ἐπιδείξῃ τὸ ἔθνος τὰ μεγάλα κατορθώματα τῆς βρεττανικῆς φυλῆς, ἥτις ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις δεσπόζει σήμερον μεγίστου μέρους τῆς ὑφηλίου.

Ἐμπορικαὶ Συνθῆκαι.

Ὁ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν διηνεκὴς ἀνταγωνισμὸς ἐπὶ βλάβῃ καὶ οὐχὶ προβιβασμῷ τῶν ἀμοιβαίων συμφερόντων εἶνε ὀλέθριος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ὁ τε νικῶν καὶ ὁ ἡττώμενος οὐδὲν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θέλουσιν ἀρυσθῇ ὠφέλημα· ἑκατέρωθεν δ' ἡ νίκη ἔσται καταμεία. Προστατευτικὴ ἢ ἀπαγορευτικὴ πολιτική, ἐξ οἱωνδήποτε καὶ ἂν αὕτη ἀπορρέῃ αἰτίων, σπανίως ἐπιτυγχάνει τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα· καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει δὲ τοῦτο ἐπέλθῃ, εἶνε ἀμφίβολος ἡ διάρκεια αὐτοῦ καὶ ἡ σκοπιμότης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη τῶν πολιτειῶν, τῶν ἀποκρουουσῶν τὸ σύστημα τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς, νὰ κανονίσωσι τὰς ἐμπορικὰς αὐτῶν σχέσεις καὶ δοσοληψίας δι' ἐμπορικῶν συνθηκῶν. Τοῦτο πράττουσαι, ὁρίζουσιν ἀπὸ κοινοῦ τοὺς δασμοὺς τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων, προϊόντων τῆς ἰθαγενοῦς παραγωγῆς. Ἑκάστη χώρα διαφέρεται πρωτίστως ὑπὲρ τῆς προστασίας, ὑπὲρ τῆς εὐρυτέρας διαδόσεως καὶ καταναλώσεως τῶν προϊόντων τῆς γεωργικῆς ἢ τεχνουργικῆς αὐτῆς παραγωγῆς. Οὕτως ἐν τῷ δασμολογίῳ ἑκατέρας κατ' ἀμοιβαιότητα ἐλαττοῦται ὁ δασμὸς τοῦ προϊόντος, ὑπὲρ οὗ αὕτη διαφέρεται. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εὐκολύνεται ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ τῶν ἐμπορευμάτων τῶν συμβαλλομένων ἐπικρατειῶν, ἀναπτύσεται δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ποικίλη παραγωγή. Οἱ παραγωγοὶ καὶ οἱ ἔμποροι λαμβάνουσι μεῖζον θάρρος καὶ δύναμιν ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ταύτης πολιτικῆς, ἥτις προάγει οὐ μόνον τὰ οἰκονομικά, ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τῶν συμβαλλομένων χωρῶν.

Τὸ τοιοῦτο παρέχει σημαντικωτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Ἡ ἐμπορικὴ συνθήκη ὁρίζεται μεταξὺ τῶν ἐπικρατειῶν, ὅτι θέλει διαρκέσῃ ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον, δεκαετίαν, δεκαπενταετίαν κτλ. Τούτου δοθέντος, ἕπεται ὅτι ὁ παραγωγὸς εἶνε ἐξησφαλισμένος ἐπί τινα χρόνον ὡς πρὸς τὴν κατανάλωσιν τοῦ ἐμπορεύματος ἔν τινι χώρᾳ, ἀναλόγως δὲ κανονίζει τὰς ἐργασίας αὐτοῦ. Δὲν κατέχεται ὑπὸ τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος, ὅ περ ὀλεθρίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ συμφερόντων. Ἐκλείπουσιν αἱ διακυμάνσεις ἐκ τῆς ἐνδεχομένης ἐλαττώσεως ἢ αὐξήσεως τῶν δασμῶν, ἐξασφαλίζεται ἡ μονιμότης, ἐπέρχεται ἄρα ἡ ἐμπιστοσύνη, τοσοῦτον συντελεστικὴ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων τῶν λαῶν.

Αἱ ἐμπορικαὶ συνθῆκαι, αἵτινες ἀπὸ παλαιοῦ ἤδη καιροῦ ἐνοήθησαν καὶ ἐφηρμόσθησαν, κανονίζουσαι τὰς οἰκονομικὰς σχέσεις καὶ δοσοληψίας τῶν λαῶν, προσφέρουσι μεγάλας ὑπηρεσίας τῇ τε ἰθαγενεῖ καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ παραγωγῇ.[1]) Ἕνεκα ταμιευτικῶν ἢ ἄλλων προστατευτικῶν λόγων τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, μὴ ἐφικτῆς οὔσης

1) *Roscher* System der Volkswirthschaft.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς καταργήσεως τῶν τελωνείων, ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῶν πραγμάτων ὁ διακανονισμὸς τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων καὶ τῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας τῶν λαῶν διὰ τῆς συνομολογήσεως συνθηκῶν. Προστατευτική, ἀπαγορευτική, ταμιευτικὴ πολιτικὴ οὐδὲν κατορθοῖ ἢ τὴν ἀπομόνωσιν τῶν ἐθνῶν, πολλάκις ἐγκαινίζουσα μεταξὺ αὐτῶν τὴν ὑποψίαν καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν.

Παρατηρητέον ἐπὶ τέλους, ὅτι αἱ τοιαῦται συνθῆκαι πρέπει νὰ καταρτίζωνται, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Πᾶσα ὑπέρβασις τῆς ἀρχῆς δηλοῖ ἀδικίαν, διαπραττομένην ὑπό τινος λαοῦ ἐναντίον ἄλλου. Δέον μεταξὺ τῶν λαῶν νὰ κρατῶσιν ἀρχαὶ ἰσότητος δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων. Τὸ ἐναντίον προκαλεῖ ἀδιάλλακτα μίση.

Τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα εἶνε ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου διὰ τὰ ἔθνη, ὅπως καὶ διὰ τὰ ἄτομα. Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα αἱ ἐμπορικαὶ συνθῆκαι, αἱ τοσοῦτον ἐπιτυχῶς διευθετοῦσαι σήμερον τὰς διεθνεῖς συναλλαγάς, δικαίως θεωροῦνται κοινωφελέστατον διὰ τοὺς λαοὺς ἐπιδιώκουσαι σκοπόν. Ἡ ἐξασφάλισις οἰκονομικῶν συμφερόντων μεταξὺ αὐτῶν εἶνε ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐν γένει εὐημερίας. Εἰς τοῦτο δὲ πάντες ἐξίσου πρέπει νὰ διαφέρωνται, κρατούσης τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν ἡ εὐημερία καὶ ἡ εὔκοσμος οἰκονομικὴ τάξις λαοῦ τινος ἐξασφαλίζει ἀναγκαίως καὶ τὴν οἰκονομικὴν τοῦ ἑτέρου εὐκοσμίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Περὶ ἐμπορικῶν κρίσεων

Κρίσις ἐν γένει

Οἱουδήποτε ὀργανισμοῦ, φυσικοῦ ἢ ἠθικοῦ, ἡ λειτουργία ὑφίσταται ἐνίοτε ποικίλας διακυμάνσεις, στενοχωρίας, διαταράξεις, προκαλούσας ἐπιβλαβῆ ἐπακόλουθα ἐν τῇ κανονικῇ λειτουργίᾳ. Ταῦτα τυγχάνουσιν ἀποτέλεσμα παθολογικῆς καταστάσεως. Ὅπως ὁ σωματικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, οὕτω καὶ ὁ κοινωνικὸς αὐτοῦ ὀργανισμὸς κατὰ πάσας τὰς σχέσεις ὑφίστανται ἐκ διαλειμμάτων τοιαύτας διαταράξεις, ἀνακοπτούσας πρὸς καιρὸν τὴν κανονικὴν καὶ εὔρυθμον λειτουργίαν. Ἡ ἐλαχίστη παρατήρησις μαρτυρεῖ τὸ φαινόμενον τοῦτο, τὰ αἴτια καὶ τὰ ἀποτελέσματα.

Ἐμπορικαὶ κρίσεις.

Τὸ φαινόμενον τῶν ἐμπορικῶν κρίσεων ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κοινωνικῶν κρίσεων.

Αἱ τοιαῦται κρίσεις δὲν τυγχάνουσι μοναδικαὶ ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ τῶν λαῶν. Πρὸς ταῖς ἐμπορικαῖς ἐκδηλοῦνται ἐπίσης καὶ ἕτεραι κρίσεις, γεωργικαί, βιομηχανικαί, χρηματιστικαί, οἰκονομικαί, τὸ μὲν συνδεόμεναι πρὸς τὰς ἐμπορικάς, τὸ δὲ διαχωριζόμεναι μᾶλλον ἢ ἧττον.

Ταῖς τοιαύταις ἐμπορικαῖς κρίσεσι παρέπονται νομισματικαὶ διαταράξεις, ἀχρηματία, ἔλλειψις πίστεως καὶ ὅ τι ἄλλο συντελεῖ νὰ παρακωλύσῃ ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον τὴν κανονικὴν λειτουργίαν καὶ ἐξέλιξιν τῆς ἐμπορίας. Παρατηρεῖται ἐν τῇ τοιαύτῃ περιστάσει τὸ ἑξῆς φαι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νόμενον. Ἐν ταῖς κρίσεσι ταύταις οἱ μὲν ἰσχυροὶ ἐπιζῶσιν, οἱ δὲ ἀσθενεῖς ὑποκύπτουσιν. Οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, ἐμπορικός τις οἶκος, ἐπιδεξίως καὶ προνοητικῶς διευθυνόμενος, δύναται νὰ παρακάμψῃ ἐπιτυχῶς τὸν σκόπελον τῆς ἐμπορικῆς κρίσεως. Αὕτη δὲν διαρκεῖ ἐπὶ μακρὸν χρόνον· ἀλλὰ δίκην τυφῶνος ἐν τῷ βραχεῖ τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῆς διαστήματι συμπαρασύρει πᾶν τὸ προστυχόν, ὅ τι δὲν δύναται ν' ἀνθέξῃ κατὰ τῆς μανιώδους αὐτῆς ἐφόδου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ τε οἰκονομικὴ καὶ ἡ ἐμπορικὴ λειτουργία τῆς χώρας σταματᾷ, ἵνα ἐπαναρχίσῃ μετά τινα χρόνον ἐπὶ ἀσφαλεστέρων πολλάκις βάσεων τὴν νέαν σταδιοδρομίαν.

Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς τοιαύτης νόσου τυγχάνει, ὅτι πᾶσαι αἱ ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ περιορίζονται ἢ καταπαύουσιν, τὰ ἐμπορεύματα στεροῦνται τῆς τιμῆς αὐτῶν, ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει διεξάγεται περιωρισμένη συναλλαγή, τοῦτο συμβαίνει κατ' ἀνάγκην ἐκ τῆς μὴ καταπαύσεως πάσης ἐργασίας. Ἐλλείποντος χρήματος ἢ φοβουμένου νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν ἀγοράν, αἱ πληρωμαὶ δὲν ἐκτελοῦνται, ἑκάστου σκεπτομένου περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ὑστεραίας. Οὕτω καθολικὸς πανικὸς καταλαμβάνει τά τε ἄτομα καὶ τὸ σύνολον.

Τοιοῦτον ἐν γένει ἐν τῇ ἐξωτερικεύσει αὐτοῦ τὸ φαινόμενον τῶν ἐμπορικῶν κρίσεων, τοσαύτην κεκτημένον ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας τῆς κοινωνίας.

Αἴτια τῶν κρίσεων.

Πλεῖσται γνῶμαι κρατοῦσιν ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ ἐμπορίᾳ περὶ τῶν αἰτίων, ἅτινα προκαλοῦσι συνήθως τὰς ἐμπορικὰς κρίσεις. Δυσχερὲς καὶ ἐπικίνδυνον τὸ ἀποφανθῆναι ὑπὲρ ταύτης ἢ ὑπὲρ ἐκείνης. Ὅ τι δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, κυρίως χαρακτηριστικὸν τῆς ἐκδηλώσεως, τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς καταπαύσεως τῶν τοιούτων κρίσεων, εἶνε τὰ ἑπόμενα.

Μεγάλη ἐμπορικὴ ἐνέργεια καὶ δραστηριότης, ἀσυνήθης πρὸς τὴν ὑφισταμένην οἰκονομικὴν κατάστασιν καὶ τὰς δυνάμεις χώρας τινός, κατ' ἀνάγκην θέλει ἐπενέγκῃ ἐμπορικὴν κρίσιν. Παρατηρεῖται ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἀφθονία κεφαλαίου, εὐχερῶς καὶ ἀντὶ μικροῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τόκου παρεχομένου· τούτου συμβαίνοντος, ἡ πίστις συντελεῖ εἰς τὴν μείζονα αὐτοῦ κυκλοφορίαν καὶ χρησιμοποίησιν. Δυνάμενοι καὶ μὴ δυνάμενοι ὁρμῶσι πρὸς τὴν διεξαγωγὴν ἐπιχειρήσεων, ὑπισχνουμένων αὐτοῖς μεγάλα κέρδη. Ἕνεκα τῆς ἀφθονίας τῶν κεφαλαίων καὶ τῆς εὐθηνίας αὐτῶν τὰ ἐμπορεύματα ἐκποιοῦνται εἰς ὑψηλὰς τιμάς, ἐν γένει δὲ αἱ συναλλαγαὶ αὐξάνονται ὁσημέραι. Ἡ εὐπορία αὕτη ἐξακολουθεῖ ἐπί τινα χρόνον, εὐπορία τῶν τε κεφαλαιούχων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν πιστουμένων, διαρκεῖ δὲ κατὰ τοὺς ἀκριβεστέρους ὑπολογισμοὺς ἀπὸ ἑπτὰ μέχρι δέκα ἐτῶν. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐπέρχεται στασιμότης ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς· ὁ τέως ἐκδηλούμενος πυρετώδης ζῆλος καταπαύει· τὰ ἐμπορεύματα διατηροῦσι μὲν ἐπί τινα ἔτι χρόνον τὰς μεγάλας αὐτῶν τιμάς, ἀλλ' ἡ ζήτησις ἐλαττοῦται. Πρότερον, ἕνεκα τῆς ἀφθονίας καὶ τῆς εὐθηνίας τῶν κεφαλαίων, ἐχρησιμοποιήθησαν ταῦτα εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἐπιχειρήσεις, ἤδη δὲ κατέστησαν σπανιώτερα. Ὁ τόκος τῆς προεξοφλήσεως, συνεπείᾳ τοῦ γεγονότος τούτου, ἀνεβιβάσθη. Τὰ ἐμπορεύματα μένουσιν ἐν ταῖς ἀποθήκαις ἀζήτητα, οὐδ' εἶνε δυνατὸν πλέον νὰ ἐκποιηθῶσιν εἰς τὰς τιμὰς τῆς ἀξίας αὐτῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει σημαίνεται ἡ ἔναρξις τῆς κρίσεως· ἀρκεῖ δὲ τὸ ἐλάχιστον γεγονός, πτώχευσις μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου, ἢ ἄλλη τις μερικὴ καταστροφή, διὰ νὰ σαλεύσῃ ἐκ θεμελίων τὸ οἰκονομικὸν οἰκοδόμημα καὶ νὰ προκαλέσῃ γενικωτέραν καταστροφήν.[1])

Τοιαῦτα εἶνε τὰ συμπτώματα πάσης κρίσεως· ἔρχονται καὶ παρέρχονται κανονικῶς, κατὰ περιόδους, ὡρισμένως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ὡς τὰ φυσικὰ φαινόμενα, ὅταν οἱαδήποτε δύναμις νὰ κατορθώσῃ τὴν παρακώλυσιν τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἐνεργείας.

Ἡ κρίσις, οἵα ἤδη διεγράφη, ἐκδηλοῦται καθ' ἁπάσας τὰς οἰκονομικὰς σχέσεις τῆς κοινωνίας. Εἶνε γεωργική, ἐμπορική, βιομηχανική, καθ' ὅσον ἐπέρχεται διατάραξις ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν κατηγοριῶν τούτων τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας· εἶνε γεωργική, καθ' ὅσον τὰ γεωργικὰ προϊόντα διατελοῦσιν ἀζήτητα· βιομηχανική, καθ' ὅσον τὰ

1) *Clément Juglar* des Crises commerciales et de leur retour périodique en France, en Angleterre et aux États Unis.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προϊόντα τῆς βιομηχανίας παραμένουσιν ἐν ταῖς ἀποθήκαις, μὴ εὑρίσκοντα ἀγοραστάς. Ἀλλ' ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἐν ταῖς διαφόροις κατηγορίαις τῶν τοιούτων κρίσεων παρουσιάζεται τὸ αὐτὸ φαινόμενον. Μεγάλη ἀφθονία χρήματος, προϊόντων, ζήτησις αὐτῶν, εὐχέρεια τῶν συναλλαγῶν, δὲν δύνανται ἢ νὰ προκαλέσωσιν ἐπὶ τέλους τὴν ἔνσκηψιν τῆς κρίσεως, ἣν ἔτι μᾶλλον καθίστησιν ὀξυτέραν ἡ ἐξαφάνισις τοῦ χρήματος καὶ ὁ περιορισμὸς πάσης πίστεως.

Ὡς ἐρρήθη ἤδη, οἱ Οἰκονομολόγοι διαφωνοῦσιν οὐσιωδῶς ὡς πρὸς τὴν ἀρχήν, τὰ αἴτια καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν κρίσεων. Οὗτος ἢ ἐκεῖνος ἀπέδωκεν αὐτὰς εἰς διάφορα αἴτια : πληθώραν ἐν τῇ ἐκδόσει τραπεζικῶν γραμματίων, κατάχρησιν τῆς πίστεως· ἔλλειψιν νομίσματος καὶ πίστεως. Ἕτερος ἐξηγεῖ τὰς κρίσεις, ὡς προερχομένας οὐχὶ ἐκ τῆς ἄγαν παραγωγῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐλλείψεως μέσων πρὸς ἀγορὰν τῶν προϊόντων· ἕτερος ἀποδίδει τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν μεταμόρφωσιν τῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν, οὗ ἕνεκα, καταβιβαζομένων τῶν τιμῶν τῶν ἐμπορευμάτων, ἐπέρχεται κρίσις, ἥτις διατηρεῖται ἐπί τινα χρόνον μέχρι τῆς εὑρέσεως νέων καταναλωτῶν, ἀθρόως σὺν τῷ χρόνῳ προσερχομένων ἕνεκα τῆς ἀφθονίας καὶ τῆς εὐθηνίας τῶν ἐμπορευμάτων. Ἐπέρχονται μὲν καταστροφαί, ζημία τῶν παραγωγῶν ἐπί τινα χρόνον, ἀλλὰ παρερχομένης τῆς κρίσεως, ἐπανέρχεται μείζων ζήτησις, ὑψοῦνται δ' αὖθις αἱ τιμαὶ τῶν ἐμπορευμάτων.

Ἡ τελευταία αὕτη ἐξήγησις εἶνε ἀκριβὴς κατὰ τὸ φαινόμενον· ἀλλ' ἐν γένει δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ἀπολύτως. Πᾶσα ὑπερπαραγωγὴ δὲν προκαλεῖ πάντοτε τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ προϊόντος. Ὁ ἄνθρωπος, καθ' ὅσον ἀναπτύσσεται καὶ βελτιοῦται, αὐξάνονται καὶ αἱ χρεῖαι αὐτοῦ· εἶνε ἄρα δυνατὸν τῇ αὐξήσει τῆς παραγωγῆς νὰ παρακολουθῇ καὶ ἡ αὔξησις τῶν χρειῶν, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἐπέλθῃ ἀπορία καταναλωτῶν· ἐνδεχόμενον ἐν τούτοις ἐξ οἱωνδήποτε αἰτίων καὶ ἄνευ ὑπερπαραγωγῆς νὰ ἐπέλθῃ κρίσις, ἕνεκα τῆς δυσαναλογίας καὶ ἀνισότητος μεταξὺ ζητήσεως καὶ προσφορᾶς.

Αἱ ἤδη ἐκτεθεῖσαι θεωρίαι ἀπέβλεψαν εἰς τὴν μείζονα ἐκδήλωσιν ἑνὸς μόνον συμπτώματος. Ἀλλ' ἵνα κατανοηθῶσιν ἐν τῇ πλήρει αὐτῶν σημασίᾳ αἱ κ ίσεις, δέον νὰ ἐξετασθῶσι καὶ νὰ μελετηθῶσιν ἐν συνόλῳ τὰ διάφορα συμπτώματα, ὑφ' ἃ ἐμφανίζονται αἱ καταχρήσεις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως, ἐν τῇ πραγματικῇ ἢ φαινομενικῇ αὐξήσει τῶν κεφαλαίων, ἡ ὡς ἐκ τούτου ἐπερχομένη καὶ πέρα τοῦ μέτρου ἀναπτυσσομένη κερδοσκοπία, αἱ αἰφνίδιαι πρόοδοι τῆς βιομηχανικῆς ἢ γεωργικῆς παραγωγῆς, ἡ αὔξησις τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, ἡ χρησιμοποίησις τῶν εὐχερῶς καὶ εὐθηνῶς δανειζομένων κεφαλαίων εἰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις καὶ ἄλλα ἔργα, μὴ ἔχοντα ἐλπίδας κέρδους καὶ ἀποζημιώσεως, δάνεια, ἐλαφρῶς συνομολογούμενα· πάντα ταῦτα θέλουσι κατ' ἀνάγκην συνεπαγάγῃ περιορισμὸν ἐν ταῖς συναλλαγαῖς, δυσπιστίαν, κρίσιν ἐπὶ τέλους.

Παρατηρητέον ἐν τέλει, ὅτι αἱ κρίσεις ἐκδηλοῦνται σπανιώτερον ἐν χώραις, ἔνθα αἱ συναλλαγαὶ διεξάγονται τοῖς μετρητοῖς, συνηθέστερον δὲ ἐν ταῖς συναλλασσομέναις ἰδίᾳ διὰ τῆς πίστεως. Αὕτη θέλει προκαλέσῃ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ τῆς εὐχερείας, μεθ' ἧς παρέχεται, τὴν κατάχρησιν, τὴν πέρα τοῦ μέτρου ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιχειρήσεων, τὴν ὑπερπαραγωγὴν καὶ τὰ παρεπόμενα. Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἡ ἐκδήλωσις αὕτη τῶν κρίσεων δὲν δύναται ἢ νὰ ἐξασκήσῃ ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς προόδου τῆς κοινωνίας.

Περιοδικότης τῶν Κρίσεων

Μεταξὺ τῶν διαφόρων περὶ τῆς ἐκρήξεως τῶν κρίσεων θεωριῶν περίεργος εἶνε ἡ ἐξήγησις τοῦ Οἰκονομολόγου *Jevons*, ἀποδίδοντος τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς τὴν ἐπενέργειαν φυσικῶν αἰτίων. Κατ' αὐτόν, κρίσις τις δέον ν' ἀποδοθῇ πρωτίστως εἰς τὴν ἔκ τινος χώρας ἄφθονον, ὑπὲρ τὰς δυνάμεις αὐτῆς, ἐξαγωγὴν νομίσματος. Μὴ ἐπαρκούσης τῆς ἐντοπίου σιτοπαραγωγῆς, ἀναγκάζεται χώρα τις νὰ προμηθευθῇ σῖτον ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ· ἀλλὰ τοῦ ἐν αὐτῇ κυκλοφοροῦντος νομίσματος μὴ ἐπαρκοῦντος, ἐπέρχεται ζήτησις αὐτοῦ, ἀνατίμησις τοῦ συναλλάγματος, δυσευρέτου καθισταμένου ἐπὶ τέλους· πάντα ταῦτα προκαλοῦσι τὴν κρίσιν. Αὕτη ἄρα ἐπέρχεται, κατὰ τὸν Ἄγγλον Μαθηματικὸν καὶ Οἰκονομολόγον, ἕνεκα δυσμενοῦς παραγωγῆς σίτου, τοῦθ' ὅ περ τυγχάνει ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου. Ἡ θεωρία αὕτη δὲν ἐγένετο ἀποδεκτή, διότι δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῶν δεδομένων. Πάν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τες οἱ μελετήσαντες τὸ φαινόμενον τοῦτο ὁμολογοῦσιν, ὅτι προέρχεται ἐκ διαφόρων οἰκονομικῶν αἰτίων, ὧν τινα ἀνωτέρω ἐμνημονεύθησαν.

Οὐχ ἧττον ἡ περιοδικότης αὕτη, καὶ ἂν δὲν ἔχῃ ἀφετηρίαν φυσικόν τι φαινόμενον καὶ αἴτιον, προέρχεται ἀναντιρρήτως ἐκ κοινωνικῶν αἰτίων, κατὰ περιόδους ἐμφανιζομένων ἀναγκαίως, ὡς ἐμφανίζονται τὰ φυσικὰ φαινόμενα. Ἡ ὑπεράγαν αὔξησις ἢ ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς προκαλεῖ ἀνισορροπίαν ἐν ταῖς πρὸς τὴν κατανάλωσιν σχέσεσιν αὐτῆς, τοῦτο δ' εἶνε ἰδίᾳ τὸ αἴτιον τῆς κρίσεως. Ἡ περιοδικότης ἄρα αὕτη εἶνε κανονική· τὰ αὐτὰ αἴτια καὶ τὰ αὐτὰ φαινόμενα ἔρχονται καὶ παρέρχονται ἐν τάξει.

Κατηγορίαι τῶν κρίσεων.

Αἱ κρίσεις ἐμφανίζονται ὑπὸ διαφόρους μορφὰς καὶ φάσεις, ἡ δὲ ἐνέργεια αὐτῶν λαμβάνει, καθολικώτερον ἢ μερικώτερον χαρακτῆρα. Οὕτω διακρίνομεν γεωργικὰς κρίσεις, βιομηχανικάς, χρηματιστικάς, νομισματικὰς καὶ ἐμπορικάς· καὶ ἐπὶ τέλους τοπικὰς ἢ παγκοσμίους, μερικὰς ἢ καθολικάς.

Περὶ τῶν τελευταίων τούτων παρατηρητέον τὰ ἑπόμενα.

Τοπική τις κρίσις ἔχει ἀφετηρίαν ἀνισορροπίαν ἐν τῇ παραγωγῇ καὶ τῇ καταναλώσει τῶν προϊόντων τῆς χώρας. Τοιοῦτό τι συνέβη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1860—1865, διαρκοῦντος τοῦ πρὸς κατάργησιν τῆς δουλείας πολέμου ἐν Ἀμερικῇ μεταξὺ Βορείων καὶ Νοτίων. Ἐν τῶν σπουδαιοτάτων προϊόντων τῆς χώρας ταύτης ἦτο ὁ βάμβαξ, ἐξ οὗ συνετηρεῖτο ἡ ἐν Εὐρώπῃ βιομηχανία. Ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ἀποκλεισμοῦ τὸ προϊὸν τοῦτο δὲν ἠδύνατο ν' ἀποσταλῇ εἰς τὰ βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἠπείρου, ἐν οἷς ἐχρησιμοποιεῖτο. Οὕτως ἐπῆλθον μεγάλαι καταστροφαὶ ἐν τῇ νηματουργικῇ βιομηχανίᾳ. Τὰ ἁρμόδια ἐργοστάσια ἠλάττωσαν τὴν παραγωγὴν αὐτῶν, ἀπέπεμψαν δὲ τοὺς ἐργάτας. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἦτο ἡ ὑπεράγαν αὔξησις τῶν τιμῶν τῶν ἐκ βάμβακος τεχνουργημάτων.

Αἱ τοπικαὶ κρίσεις περιορίζονται συνήθως ἐν τῇ χώρᾳ, ἐν ᾗ ἐξεδηλώθησαν. Ἀλλ' αἱ μεγάλαι, αἱ παγκόσμιοι κρίσεις, ἐκρήγνυνται μὲν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔν τινι χώρᾳ, ἀλλ' ἐξερχόμεναι αὐτῆς, ἐνσκήπτουσι μετὰ τῆς αὐτῆς ἢ μείζονος δυνάμεως καὶ ἐπὶ ἄλλων χωρῶν, καὶ μάλιστα ἐν ᾗ περιπτώσει εὑρίσκουσι πρόσφορον τὸ πρὸς τοῦτο ἔδαφος. Οὕτως ἐπιφέρουσιν ἀνατροπὴν εἰς τὰ οἰκονομικά, καθολικὴν δυσπραγίαν, ἐξ ἧς δὲν δύνανται νὰ ἐξέλθωσιν αἱ ὑπὸ τῆς κρίσεως προσβληθεῖσαι χῶραι ἢ μετὰ πολλὰς περιπετείας.

Ἐκ τούτων ἔπεται, ὅτι αἱ καθολικαί, αἱ παγκόσμιοι κρίσεις προκαλοῦνται ἐκ παθολογικοῦ αἰτίου, ἐγκειμένου ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, ἀναποδράστου ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῶν, προερχομένου δ' ἰδίᾳ ἐκ τῶν καταχρήσεων περὶ τὴν χρῆσιν τῆς πίστεως. Ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν δηλοῦται, αἱ τοιαῦται κρίσεις καθίστανται ἐπιδημικαί, ἐνσκήπτουσαι καὶ ἐπὶ ἄλλων χωρῶν, ὑπὸ τὰς αὐτὰς διατελουσῶν οἰκονομικὰς συνθήκας· τούναντίον αἱ ἐπιτόπιοι κρίσεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προερχόμεναι ἔκ τινος τυχαίου μερικοῦ αἰτίου, ἐκδηλοῦνται συνήθως ἐν τῇ χώρᾳ, ἥτις παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τοῦτο, μετὰ ταῦτα δ' ἐκλείπουσιν ἐν μακρῷ ἢ βραχεῖ χρόνῳ, μὴ ἐξερχόμεναι, ἅτε μὴ εὑρίσκουσαι στάδιον ἐνεργείας ἀλλαχοῦ.

Παρατηρητέον περὶ τῶν παγκοσμίων κρίσεων, ὅτι αὗται, ἐκρηγνύμεναι ἔν τινι χώρᾳ, δύνανται νὰ προσβάλωσι καὶ τὴν οἰκονομικὴν ὑγίειαν ἄλλης ὑπὸ συνθήκας ὑγιεινὰς διατελούσαν, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ δευτέρα αὕτη ἐξαρτᾶται μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπὸ τῆς οἰκονομικῆς ὑπεροχῆς τῆς πρώτης.

Μέτρα κατὰ τῶν κρίσεων.

Αἱ κρίσεις τυγχάνουσιν ἔμφυτοι ἐν παντὶ κοινωνικῷ ὀργανισμῷ· εἶνε ἀναγκαῖα καὶ ἀναπόδραστα παθολογικὰ φαινόμενα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ λειτουργίας. Δὲν δύναται ἄρα νὰ δοθῇ κατ' αὐτῶν ἐπιτυχὲς καὶ δραστικὸν ἀντιφάρμακον, εἴτε πρὸ τῆς ἐκρήξεως, εἴτε μετὰ ταῦτα. Οἱαδήποτε δ' ἀπόπειρα πρὸς παρακώλυσιν τῆς κρίσεως ἢ ἄμεσον αὐτῆς θεραπείαν ἐξελέγχεται φροῦδον ἐγχείρημα.

Οὐχ ἧττον, δύνανται νὰ ληφθῶσιν ἐν καιρῷ προληπτικὰ μέτρα κατὰ τῆς ἐκρήξεως τῶν τοιούτων κρίσεων ἢ τῶν ὑπερμέτρων αὐτῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀποτελεσμάτων. Ὅπως ὁ ἄνθρωπος, τηρῶν ὑγιᾶ τὸν ὀργανισμὸν αὐτοῦ, δύναται ἐπιτυχῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ πάσης νοσηρᾶς ἐφόδου, οὕτω καὶ ἡ κοινωνία, διατηροῦσα ὑγιᾶ τὸν οἰκονομικὸν αὐτῆς ὀργανισμόν, δύναται ἐρρωμένως νὰ καταπολεμήσῃ ὅπως δήποτε πᾶσαν νοσηρὰν διαταραξιν. Παρατηρεῖται καθ' ἑκάστην ἐν ταῖς κοινωνίαις, συνετῶς ἢ ἀσυνέτως διαχειριζομέναις τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν λειτουργίαν, ὅτι ἄτομά τινα, γινώσκοντα νὰ ποιῶνται προσηκόντως τὴν ἐργασίαν αὐτῶν, κατορθοῦσι ν' ἀποφύγωσιν ἐπιτηδείως ἐνσκήπτουσαν κρίσιν. Τοῦτο εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς κρατούσης ἐν τῷ οἰκονομικῷ αὐτῶν βίῳ τάξεως καὶ συνέσεως, τοῦθ' ὅπερ δύναται νὰ κληθῇ ἀποταμίευσις. Ὁ ἀποταμιεύων ἐξοικονομεῖ δυνάμεις καὶ τρόπους πρὸς καταπολέμησιν πάσης συναλλακτικῆς ἢ παραγωγικῆς δυσχερείας. Λαοὶ ἀποταμιευτικοὶ κατορθοῦσι νὰ ὑπερνικήσωσι τὰς ἐπερχομένας, εἴτε ἔσωθεν, εἴτε ἔξωθεν, κρίσεις. Ὁ παλαιὸς θρῦλος τῶν παχειῶν καὶ τῶν ἰσχνῶν ἀγελάδων τῆς Αἰγύπτου ἔσται ἀληθὴς καὶ αἰώνιος, εὐδαίμονες δὲ οἱ προνοητικοί, οἱ γινώσκοντες νὰ ἐξοικονομήσωσι τὰς δυσχερείας τοῦ παρόντος διὰ τῶν ἀποταμιευμάτων τοῦ παρελθόντος.

Ὑπάρχουσιν ἀπανταχοῦ οἱ ἀξιοῦντες, ἵνα ἐν ἡμέραις μεγάλων κρίσεων ἐπέρχηται ἀρωγὸς καὶ ἐπίκουρος ἡ πολιτεία, αὕτη καὶ μόνη δυναμένη ὡς ἐκ τῶν καθηκόντων αὐτῆς καὶ τῆς ἀποστολῆς νὰ μετριάσῃ ἢ ἀποσοβήσῃ τὴν χαλεπότητα τῆς κρίσεως. Βεβαίως ἡ δρᾶσις τῆς κυβερνήσεως παντοῦ καὶ πάντοτε εἶνε εὐεργετική· δύναται δ' ἐν πάσῃ κοινωνικῇ ἢ οἰκονομικῇ διαταράξει νὰ συντελέσῃ τὸ ἐπ' αὐτῇ εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῆς προτέρας εὐρυθμίας καὶ τάξεως. Ἀλλὰ τοῦτο δύναται νὰ καταστῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπικίνδυνον. Καὶ ἐν πρώτοις τῆς κυβερνήσεως ἡ δρᾶσις δέον κατ' ἀρχὴν νὰ περιορισθῇ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν καθηκόντων αὐτῆς, εἶτα καὶ ἂν ἐπεζητεῖτο ἡ ἐπικουρία τῆς πολιτείας διὰ πᾶσαν κρίσιν, ἀποτέλεσμα οὖσαν πολλάκις οἰκονομικῶν παρεκτροπῶν ἢ παραβιάσεων τῶν κρατούντων ἐν τῇ οἰκονομικῇ τάξει φυσικῶν νόμων, ἡ κοινωνία, ἥτις ἑκάστοτε ἐν τοῖς διαφόροις αὐτῆς τμήμασι, καὶ τοῦτο συμβαίνει διηνεκῶς, ὑφίστατο ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν οἰκονομικὴν ταλαιπωρίαν, θὰ προσέφευγεν εἰς τὴν κυβερνητικὴν συνδρομήν. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἐδημιούργει σὺν τῷ χρόνῳ οἰκονομικὴν ἐξάρτησιν τοῦ λαοῦ, ὅστις γινώσκων, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ δυσχερείᾳ, μικρᾷ ἢ μεγάλῃ, θὰ εὕρισκεν ἀρωγὸν τὴν κυβέρνησιν, θὰ ἀφίετο ἀχαλίνωτος εἰς τὰ πάθη αὐτοῦ, σπαταλῶν ἀντὶ ν' ἀποταμιεύῃ, μεριμνῶν περὶ τῆς σήμερον μόνον, ἅτε γινώσκων ἤδη, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ οἰκονομικῇ ἀμηχανίᾳ θὰ ἐσκορπίζετο ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἀνεξάντλητον κέρας τῆς Ἀμαλθείας.

Ὁ μὴ δαρεὶς οὐ παιδεύεται. Αἱ κυβερνήσεις ὀφείλουσι ν' ἀποβλέπωσιν ἰδίᾳ εἰς τὴν πλήρωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, ὅστις ἐν τοῖς πρώτοις τυγχάνει ἡ μὴ ἀνάμιξις ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς σχέσεσι τῶν ἀτόμων. Οἱ δὲ λαοί, διδασκόμενοι ἐκ τῶν παθημάτων τοῦ παρελθόντος, θέλουσι καταστῇ σωφρονέστεροι καὶ προνοητικώτεροι. Οὕτω τὰ ἀποτελέσματα τῶν κρίσεων, ὅσον ἂν ἐξεδηλώθησαν ὀλέθρια, δύνανται νὰ καταστῶσιν εὐεργετικά, ἐπανερχομένης αὖθις τῆς κοινωνικῆς γαλήνης καὶ ὑγιείας, ἀρχομένων δ' ὑπὸ κρείττονας οἰωνοὺς τῶν οἰκονομικῶν ἐργασιῶν καὶ ἐπιχειρήσεων ὑπὸ τὰ διδάγματα τῆς πείρας τοῦ παρελθόντος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Φύσις καὶ ἔννοια τῆς Διανομῆς.

Ὡς ἐγνώσθη ἤδη, ἡ παραγωγὴ τοῦ πλούτου εἶνε ἀποτέλεσμα πολλῶν συντελεστῶν, ἀμοιβαίως συνεργούντων ἐν τῇ οἰκονομικῇ τοῦ ἀνθρώπου λειτουργίᾳ. Φύσις, ἐργασία, κεφάλαιον, αἱ τρεῖς αὗται δυνάμεις τῆς παραγωγῆς, συμπράττουσιν ἀπὸ κοινοῦ. Ἄνευ τούτου ὁ ἄνθρωπος ἤθελε περιορισθῇ εἰς παθητικὸν καὶ ἀθρανῆ βίον, ὃν διάγει ἐν τῷ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνι καὶ τὸ εὐτελέστατον τῶν ζώων.

Τὸ ἐκ τῆς τριπλῆς ταύτης συμβολῆς προερχόμενον καλεῖται προϊόν, ἐπὶ τῆς μετοχῆς τοῦ ὁποίου δικαιοῦνται ἡ φύσις (ἡ γῆ), ἡ ἐργασία καὶ ἐν χρόνοις μεταγενεστέροις τὸ κεφάλαιον.

Ἐξετασθήτωσαν τὰ δικαιώματα μιᾶς ἑκάστης τῶν δυνάμεων τούτων τῆς παραγωγῆς.

Ἡ πρώτη δύναμις, ἡ φύσις, ἐκπροσωπεῖ τὴν ὕλην καὶ τὰς ποικίλας αὐτῆς φυσικὰς καὶ χημικὰς ἐνεργείας, τὰς εὑρισκομένας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἢ ἐγκρυπτομένας ἐν τοῖς ἐγκάτοις αὐτοῦ, ἐξαγομένας δὲ καὶ χρησιμοποιουμένας ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου· ἡ ἐργασία ἐκπροσωπεῖ τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἐκδηλουμένας ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου πρὸς παραγωγικὸν σκοπόν· καὶ ἐπὶ τέλους τὸ κεφάλαιον περιλαμβάνει τὸ σύνολον τῶν προμηθειῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τῶν ἀποταμιεύσεων, μηχανῶν, ἐργαλείων καὶ πάντων συλλήβδην τῶν ὀργάνων, οἷς χρῆται ὁ ἄνθρωπος, ἀποταμιεύων πρὸς παραγωγικὴν ἐργασίαν.

Δεδομένου ὄντος, ὅτι τρεῖς συνέπραξαν συντελεσταὶ ἐν τῇ παραγωγῇ, ἕπεται ὅτι καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι δικαιοῦνται εἰς τὴν διανομήν, οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὴν γῆν, οἱ γαιοκτήμονες, τὴν ἐργασίαν, οἱ ἐργάται, καὶ τὸ κεφάλαιον, οἱ κεφαλαιοῦχοι.

Ἀλλὰ ποῖον τὸ μέρος τῆς μετοχῆς τῶν συντελεστῶν τούτων; Δὲν εἶνε εὐχερὲς νὰ καθορισθῇ.

Ὡς προσφυῶς παρατηρεῖ ὁ *Mill* [1]) ἐν πάσῃ παραγωγῇ τὸ μέρος τῆς φύσεως εἶνε ἀόριστον καὶ ἀκαταμέτρητον. Ἀδύνατον νὰ βεβαιωθῇ τίς ἡ μείζων ἢ ἐλάττων ἐνέργεια τῆς φύσεως· ἀλλ' ὡσαύτως ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς τὸ ἀνώτατον καὶ τὸ ἐλάχιστον τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας. Πολλάκις συμβαίνει, ὥστε ἡ ἀπαιτουμένη, ἡ ἀναγκαία ἐργασία νὰ ἦνε ἐλαχίστη· ἀλλ' ἂν αὕτη ἦνε ἀναπόδραστος καὶ ἐπιζήτητος, τὸ ἀποτέλεσμα ἐξίσου ὀφείλεται εἴς τε τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐργασίαν. Οὕτω δύο συνθηκῶν ὑφισταμένων, ἐξίσου ἀναγκαίων πρὸς τὴν ἐπίτευξιν ἀποτελέσματός τινος, ἐπιβάλλεται ἡ ἀναζήτησις τοῦ προσήκοντος ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ μέρους.

Ἡ παραγωγικὴ δύναμις ἑκάστου τῶν τριῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς μεταβάλλεται κατὰ χρόνον καὶ τόπον. Τὸ ἔδαφος τῆς γῆς δὲν εἶνε παντοῦ καὶ πάντοτε τὸ αὐτό, παραλλάσσει ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν ποικίλων φυσικῶν αἰτίων, τῆς ἐργασίας, τῶν διατιθεμένων πρὸς καλλιέργιαν αὐτοῦ κεφαλαίων. Ἡ ἐργασία ἐπίσης παραλλάσσει ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν φυσικῶν τε καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν· κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἀναλογίαν καὶ τὸ κεφάλαιον ὁτὲ μὲν εἶνε παραγωγικώτερον, ὁτὲ δὲ οὔχί.

Τούτου διδομένου, ἡ διανομὴ τῶν προϊόντων ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκην τὴν παραγωγικὴν ἑκάστου τῶν συντελεστῶν συμβολήν. Ὁ μεῖζον παράγων δικαιοῦται ἅμα εἰς μείζονα ἀπόλαυσιν, ἤτις δέον νὰ τυγχάνῃ ἀντίστοιχος πρὸς τὴν καταβληθεῖσαν παραγωγικὴν προσπάθειαν.

Τοῦτο τυγχάνει ἔκπαλαι λίαν δυσχερές. Ἀδύνατον νὰ ἐξακρι-

1) Principles of political economy.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βωθῇ καὶ νὰ καθορισθῇ μετ' εὐσυνειδησίας τὸ μέρος, τὸ προσῆκον ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἄρα καὶ τῆς διανομῆς. Ὡς ρέπει ὁ ἄνθρωπος πλείονα νὰ παραγάγῃ, οὕτω ρέπει ἐπίσης καὶ πλείονα νὰ ἀπολαύσῃ. Εἶνε μειονέκτημα ἴσως τοῦτο ὑπό τινα ἔποψιν τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τὸ τοιοῦτο μειονέκτημα συντελεῖ οὐ σμικρὸν εἰς τὴν αὔξησιν τῆς καθ' ὅλου παραγωγικῆς συμβολῆς, τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐημερίας. Ἐν τῇ μεγάλῃ παλαίστρᾳ τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιθυμιῶν καὶ συμφερόντων ἕκαστος τῶν ἀγωνιστῶν φρονεῖ, ὅτι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ μείζων μοῖρα τῆς παραγωγῆς, ἐπιζητεῖ ἄρα ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τὴν μείζονα διανομήν.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶνε τὸ αἰώνιον θέμα τῆς ἱστορίας, ἡ ἀφετηρία τοσούτων αἱματηρῶν συγκρούσεων καὶ ἐπαναστάσεων, ἀλλ' ἴσως ὑπό τινα ἔποψιν καὶ τὸ ἐλατήριον πρὸς εὐρυτέραν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐνέργειαν πρὸς πρόοδον. Ἐκ τῶν τοιούτων συγκρούσεων πληροῦνται τὰ χρονικὰ τῶν λαῶν ἐν πάσῃ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν περιόδῳ. Εἶνε ἀδύνατον δὲ ἡ σύγκρουσις αὕτη νὰ ἐκλίπῃ τέλεον, ἐξευρισκομένων τῶν προσηκόντων τρόπων, δι' ὧν κανονισθήσονται ἐπὶ ἀσφαλεστάτων βάσεων τὰ κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ πλούτου.

Συμπεραίνεται ἐκ τούτων, ὅτι τὸ περὶ Διανομῆς τοῦ Πλούτου κεφάλαιον εἶνε ἐπιστημονικῶς τε καὶ κοινωνικῶς τὸ δυσχερέστατον τῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας· ἐπιβάλλεται ἄρα ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ προσήκουσα αὐτοῦ ἔρευνα.

Τοῦτο διαφέρει οὐ μόνον τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνίαν ἐν γένει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τῆς ἀνίσου διανομῆς τῶν προϊόντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Κατὰ γενικὸν κανόνα ἡ πρὸς παραγωγὴν συμβολὴ ἑκάστου τῶν συντελεστῶν αὐτῆς ἔδει νὰ ἦνε τὸ μέτρον τῆς διανομῆς. Ἡ γῆ, ἡ ἐργασία, τὸ κεφάλαιον ἔδει νὰ λαμβάνωσι κατ' ἀναλογίαν τῆς συμπράξεως αὐτῶν συμμετοχὴν εἰς τὰ προϊόντα. Ἀτυχῶς τοῦτο δὲν συνέβη. Ἕνεκα διαφόρων αἰτίων, ἰδίᾳ ἕνεκα τῶν ἐπὶ αἰῶνας κρατησάντων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν θεσμῶν, ἀπορρεόντων ἀπὸ τῆς ἀνισότητος καὶ τῆς ἐκ ταύτης διακρίσεως τῶν τάξεων, τὰ κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ διανομὴν τοῦ πλούτου δὲν ἐκανονίσθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων. Πᾶσα ἡ ἀρχαιότης ἐν γένει διετέλεσεν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ νόμου τούτου, ποὺ μὲν ἐξ ἀγνοίας, ποὺ δὲ ἐκ πονηρίας καὶ μοχθηρίας. Ἀπὸ τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων χρόνων τῆς ἱστορίας μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἡ διανομὴ τοῦ πλούτου ἐτελεῖτο ἀνισώτατα καὶ ἀδικώτατα. Ἐνιαχοῦ μὲν ἡ γῆ ἀντημείβετο ὑπὲρ τὴν παραγωγικὴν αὐτῆς συμβολήν, ἧττον δὲ τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἐργασία· ἀλλαχοῦ δ' ἐπίσης τὸ κεφάλαιον, ἐν τῇ εὐρείᾳ αὐτοῦ ἐννοίᾳ, ὀλιγώτερα μὲν παρῆγε, πλείονα δ' ἐνέμετο.

Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἄδικος ἦτο ὁ κλῆρος τῆς ἐργασίας ἐν τῇ διανομῇ τῶν προϊόντων. Μεγάλη, ἡ πολυαριθμοτάτη ὁμὰς ἀνθρωπίνων ὄντων ἐστερεῖτο ἐπὶ αἰῶνας παντὸς δικαίου· εἰργάζετο ἵν' ἀπολαμβάνωσιν εὐάριθμοι· ἐταλαιπωρεῖτο ἵνα διέρχωνται προνομιοῦχοί τινες τὸν βίον ἐν χλιδῇ καὶ ἀνέσει. Ἡ καταβοῶσα αὕτη ἀδικία δὲν ἦτο μόνον ἄρνησις πάσης τάξεως καὶ εὐνομίας, ἀλλ' ἐπέδρα ἐπίσης ὀλεθρίως ἐπὶ τῆς παραγωγῆς. Ὄντα, μηδὲν δικαίωμα κεκτημένα, θεωρούμενα ὡς ὄργανα τῶν ἀπολαύσεων ὑπερφιάλων δεσποτῶν, ἦτο ἀδύνατον νὰ καταβάλωσι τὴν προσήκουσαν ἐργασίαν πρὸς αὔξησιν τῆς παραγωγῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἔλειπεν ἀπ' αὐτῶν τὸ διαφέρον. Ἐνῷ ἡ γῆ καὶ τὸ κεφάλαιον, ὁ γαιοκτήμων καὶ ὁ κεφαλαιοῦχος ἐλάμβανον τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἐν τῇ διανομῇ, ἡ ἐργασία προφανῶς ἠδικεῖτο. Καὶ ἐγένοντο μὲν πλέον ἢ ἅπαξ ἀπόπειραι πρὸς ἄρσιν τοῦ κακοῦ τούτου, ἀλλ' ἅπασαι ἥκιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς δικαιωμάτων τῶν ἐργατῶν.

Διὰ τῶν νεωτέρων θεσμῶν ἐλύθη τὸ πρόβλημα τῆς ἴσης διανομῆς; ἀμφίβολον.

Ἀπόκειται εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν συνείδησιν τῶν νέων λαῶν νὰ ἐξεύρωσι τὴν προσήκουσαν λύσιν τοῦ μεγάλου τούτου τῆς ἱστορίας προβλήματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ τοῦ κατὰ χρόνον καὶ τόπον κανονισμοῦ τῆς διανομῆς τῶν προϊόντων.

Ὡς ἐρρήθη, ἕκαστος τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς δικαιοῦται ἐν τῇ διανομῇ εἰς τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος ἀναλόγως τῆς καταβολῆς. Κατὰ τίνας κανόνας γενήσεται τοῦτο; Ποικίλα συστήματα ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσιν ἔτι. Τούτων τὰ κυριώτατα ἀναγράφονται.

Παρὰ τοῖς πρώτοις λαοῖς αἱ ἰδιότητες τῶν ἀντιπροσώπων τῆς γῆς, τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου εὑρίσκονται συνήθως παρὰ τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Τὸ τοιοῦτον εἶνε σημεῖον στοιχειώδους οἰκονομικοῦ βίου. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὰ κατὰ τὴν διανομὴν δὲν παρουσιάζουσι πολλὰς δυσχερείας. Μὴ ὑπαρχούσης διακρίσεως μεταξὺ τῶν παραγωγῶν, οὐδεμία διαφωνία ὑφίσταται ἐν τῇ διανομῇ. Γαιοκτήμων, κεφαλαιοῦχος καὶ ἐργάτης περιλαμβάνονται ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ.

Τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο σύστημα δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ νὰ λειτουργήσῃ παρὰ κοινωνίαις ἀμορφώτοις ἔτι, παρ' αἷς ἡ κτηνοτροφία, ἡ γεωργία καὶ ἡ τεχνουργία ἐξασκοῦνται μονονουχὶ ἐν τῷ οἴκῳ. Ἐλάχισται τυγχάνουσιν αἱ χρεῖαι, ἡ δὲ αὐτάρκεια εἶνε ὁ κανὼν ἑκάστης οἰκογενείας. Ἀλλ' ἡ τάξις αὕτη δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἀναπτυσσομένου τοῦ πολιτισμοῦ, εἰδικεύεται ἡ ἐργασία διὰ τοῦ καταμερισμοῦ αὐτῆς μεταξὺ διαφόρων προσώπων, ἐξασκούντων τὸ προσῆκον ἑκάστῳ ἔργον. Ἐπίσης αἱ ἰδιότητες τῶν ἀντιπροσώπων τῆς γῆς, τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου περιέρχονται εἰς διάφορα πρόσωπα.

Τὸ ἤδη ρηθὲν σύστημα δὲν ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τῶν λαῶν· ὑφίσταται ἔτι καὶ οὐδέποτε θέλει ἐκλίπῃ ἀπὸ τῶν μικρῶν, στοιχειώδεις ἐχουσῶν χρείας καὶ ἐλάχιστα διεκδικουσῶν συμφέροντα κοινωνιῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἕτερον σύστημα εἶνε ἐκεῖνο, καθ' ὃ εἷς τυγχάνει ὁ κύριος τῆς γῆς, τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου, πάντα ταῦτα διαθέτων κατὰ βούλησιν, νεμόμενος ἄρα αὐτὸς ἀποκλειστικῶς τὰ προϊόντα· τὸ σύστημα τοῦτο ἐκράτει ἄλλοτε ἐν αἷς χώραις ὑφίστατο ἡ δουλεία. Ὁ ἐργάτης, δίκην ὑποζυγίου, εἰργάζετο διὰ τὸν κύριον, αὐτὸς μηδὲν διεκδικῶν δικαίωμα ἐν τῇ διανομῇ.

Διάφορον καὶ ἀνθρωπινότερον εἶνε τὸ σύστημα ἐκεῖνο, καθ' ὃ τὸ προϊὸν διανέμεται εἰς δύο μόνον κατηγορίας παραγωγῶν. Ἤδη τὰ κατὰ τὴν διανομὴν δυσχερέστερον δύνανται νὰ καθορισθῶσι. Ἐν τούτοις κρατοῦσι συνήθως ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὰ ἑπόμενα.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ αὐτὸ ἄτομον ἀντιπροσωπεύει τὴν γῆν καὶ τὸ κεφάλαιον· ἐν τοιαύτῃ περιστάσει συναλλάσσεται κατά τινα τρόπον πρὸς τὸν ἐργάτην, ἡ δὲ διανομὴ γίνεται ἐκ συμφώνου μεταξὺ ἀμφοτέρων, ἢ κατὰ τὰ κρατοῦντα ἔθιμα. Ἐνίοτε ἐπίσης ὁ ἐργάτης κατέχει τὸ κεφάλαιον καὶ τὰ πρὸς καλλιεργίαν τοῦ ἐδάφους ἐργαλεῖα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν γῆν, ἥτις παρέχεται αὐτῷ ἐπὶ συμφωνίᾳ τινί, μακρᾶς ἢ βραχείας καλλιεργίας, ἐπὶ μείζονι ἢ ἐλάσσονι μοίρᾳ ἐν τῇ διανομῇ.

Ἀνεγράφησαν ὧδε τὰ κυριώτατα τῶν συστημάτων ἐν τῇ καλλιεργίᾳ τῆς γῆς καὶ τῇ διανομῇ τῶν προϊόντων. Πρὸς αὐτοῖς ἐν τούτοις ὑπάρχουσι καὶ πλεῖστα ἄλλα, παραλλάσσοντα συνῳδὰ τῇ φύσει τῆς χώρας, τοῖς θεσμοῖς, τῷ πολιτισμῷ, τῇ κρατούσῃ ἐν γένει οἰκονομικῇ τάξει.

Ἐν τῇ τεχνουργικῇ βιομηχανίᾳ ποικίλα ἐπίσης ἐκράτησαν συστήματα καὶ κρατοῦσι μέχρι τῆς σήμερον. Συνήθως ἐν τῇ τεχνουργικῇ παραγωγῇ δύο ὑπάρχουσι παραγωγικαὶ τάξεις—ἡ τῶν κεφαλαιούχων καὶ ἡ τῶν ἐργατῶν. Καὶ κατὰ μὲν τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱστορίας, ὅποτε ὁ ἐργάτης ἦτο συνήθως κτῆμα τοῦ βιομηχάνου κεφαλαιούχου, τὰ κατὰ τὴν διανομὴν δὲν παρουσιάζουσι δυσχερείας. Ἅπαντα τὰ προϊόντα τῆς παραγωγῆς ἀνήκουσινεἰς ὁλόκληρον εἰς τὸν κεφαλαιοῦχον. Ἀλλὰ τοῦ συστήματος τούτου ἐκλείποντος, τὰ κατὰ τὴν τεχνουργικὴν παραγωγὴν λαμβάνουσι διάφορον φάσιν. Ὅτε μὲν ὁ ἐργάτης καὶ ὁ κεφαλαιοῦχος συμπίπτουσι παρὰ τῷ αὐτῷ προσώπῳ, καὶ τότε ἡ διανομὴ διεξάγεται λίαν εὐχερῶς· ὅτε δὲ αἱ κατηγορίαι τοῦ ἐργάτου καὶ τοῦ κεφαλαιούχου διαμερίζονται εἰς δύο πρόσωπα· ἐν τῇ περι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στάσει ταύτῃ τὰ κατὰ τὴν διανομὴν κανονίζονται ἐλευθέρως μεταξὺ τῶν παραγωγῶν, ὁ κεφαλαιοῦχος καὶ ὁ ἐργάτης διανέμονται τὸ προϊόν, λαμβάνοντος ἑκάστου αὐτῶν προσυμπεφωνημένον ποσοστόν, ὁπότε ἴσως ἐκδηλοῦται ὁ δικαιότερος καὶ λογικώτερος, ἀλλὰ δυσχερῶς πραγματούμενος τρόπος τῆς διανομῆς· ἄλλοτε δὲ πάλιν ὁ ἐργάτης συμβάλλεται πρὸς τὸν κεφαλαιοῦχον ἐπὶ ὡρισμένῃ μεταξὺ ἀμφοτέρων ἀμοιβῇ. Τῷ συστήματι τούτῳ δύνανται νὰ παρέπωνται πολλὰ ἀδικήματα περὶ τὴν διανομήν, οὐχ ἧττον τυγχάνει τὸ ἀσφαλέστατον ἐν τῇ ἀμοιβῇ τοῦ ἐργάτου, μὴ δυναμένου ἐκ ποικίλων αἰτίων ν' ἀναμένῃ τὸν χρόνον, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν διανομὴν τοῦ προϊόντος αὐτῆς.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συμπεραίνεται ἐναργῶς, ὅτι τὰ κατὰ τὴν διανομὴν δὲν δύνανται νὰ διεξαχθῶσι πάντοτε δικαίως καὶ εὐχερῶς. Δὲν ὁρίζεται ἀκόπως τὸ μέτρον τῶν δικαίων ἀξιώσεων τῶν διαφόρων τῆς παραγωγῆς συντελεστῶν. Ἰδίᾳ ἐν τῇ περιστάσει ἐκείνῃ, καθ' ἣν διάφορα τυγχάνουσι τὰ πρόσωπα, τὰ ἀντιπροσωπεύοντα τὰς δυνάμεις τῆς γῆς, τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου, δύνανται νὰ ἐπισυμβῶσιν ὀλέθρια ἀδικήματα, διαταράσσοντα τὸ κοινωνικὸν καθεστώς. Ὁ μεταξὺ ἐργάτου καὶ κεφαλαιούχου ἀνταγωνισμὸς καθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ ἀνταγωνισμὸς τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πένητος, τοῦ ἰσχύοντος καὶ τοῦ ἀνισχύρου.

Τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ δυσχερέστατον τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων, προελθὸν συνήθως ἐξ ἀδικιῶν τοῦ κεφαλαίου, δικαίων ἢ ὑπερβολικῶν ἀξιώσεων τῆς ἐργασίας. Σήμερον ἰδίᾳ τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς τάξεως καὶ ὀργανώσεως προβάλλεται μετὰ μείζονος δυνάμεως. Τί ποιητέον; ἰδοὺ τὸ ζήτημα.

Ἡ ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν λαῶν μαρτυρεῖ, ὅτι πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς, ὅ περ σημαίνει καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μέσων τῆς διανομῆς, δέον νὰ κρατήσωσιν οἱ αὐτοὶ κανόνες. Ἐγνώσθη ἤδη τίνι τρόπῳ ἐκδηλοῦται ἡ παραγωγικὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια τοῦ τε ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Ἀπαιτεῖται πλήρης ἐλευθερία ἐν τῇ καταβολῇ τῶν δυναμέων αὐτῶν, οἱαδήποτε δ' ἀνωτέρα ἐπέμβασις καὶ κανονισμὸς ἀπαγορεύονται. Ὅ τι συμβαίνει ἐν τῇ παραγωγῇ, τοῦτο διὰ τὸν αὐτὸν λόγον θέλει ἐπι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συμβῇ καὶ διὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς παραγωγῆς. Δέον ν' ἀφεθῇ καὶ ἐν τῷ κανονισμῷ τῶν κατ' αὐτὴν ἡ αὐτὴ ἐλευθερία.

Ἀλλ' ἂν ἡ νομοθεσία ἤθελεν ἀποτολμήσῃ νὰ προσβάλῃ ἢ περιορίσῃ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην, ἀρνουμένη οὕτω τὸ κῦρος καὶ τὴν σημασίαν ὑπερτάτων φυσικῶν νόμων, ὅτε μὲν ἤθελεν ἐπέλθῃ ὀλεθρία κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀκοσμία, ὅτε δὲ οἱ φυσικοὶ νόμοι κατ' ἀνάγκην ἤθελον ἐπανακτήσῃ τὸ πρότερον κῦρος αὐτῶν. Πολλάκις ἡ κανονιστικὴ μανία νομοθετῶν, ἀδαῶν τῶν ἀληθῶν νόμων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς παρεπομένης ἐκ τῶν ὁρισμάτων αὐτῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἀπεπειράθη νὰ καθορίσῃ τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, τὸ maximum καὶ τὸ minimum τοῦ μισθοῦ τῆς ἐργασίας, τῆς τιμῆς τῶν προϊόντων, τοῦ τόκου τῶν κεφαλαίων, κτλ. ἀλλ' εἰς οὐδὲν συνετέλεσεν ὑγιές.

Οἱ φυσικοὶ νόμοι εἶνε ἀνώτεροι τῆς βουλήσεως, τῶν ροπῶν καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ νομοθέτου, ἢ τῆς τάξεως, ἧς τὰς γνώμας καθορίζει. Οὔτε οἱ ἀστικοί, οὔτε οἱ ποινικοὶ νόμοι κατώρθωσαν νὰ παρακωλύσωσι τὸν τόκον, ὅστις ἀπορρέει ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀνάγκης τῶν κοινωνιῶν· ἐπεβλήθη ἀείποτε, παρὰ τὰ κατ' αὐτοῦ ἀναθέματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἠθικολόγων, παρὰ τοὺς ἀφοριστικοὺς κανονισμοὺς τῆς νομοθεσίας, κατὰ τύπους μὲν κανονιζούσης καὶ διευθετούσης τὰς μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας σχέσεις, πράγματι ὅμως προσβαλλούσης τοὺς φυσικωτάτους νόμους τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτονομίας τῶν ἀτόμων, ἀπογυμνούσης τοὺς μὲν πρὸς χάριν τῶν δέ, δημιουργούσης πλημμελὲς καθεστώς. Ἀντὶ τοῦ κανονισμοῦ ἐπέρχεται ἡ ἀταξία· ἀντὶ τῆς δικαιοσύνης ἡ ἀδικία· ἀντὶ τοῦ ζήλου καὶ τοῦ σθένους πρὸς ἐργασίαν καὶ αὔξησιν τῆς παραγωγῆς ἡ ἀτονία καὶ ἡ ἐλάττωσις αὐτῆς. Οὕτως ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὑποστηρίξεως ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς τάξεως τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπανέρχεται εἰς τὴν πρωτόγονον κατάστασιν.

Τῆς νομοθεσίας ἄρα ἀποστολὴ εἶνε νὰ παρακολουθῇ τὸ ἔργον τῆς φύσεως, βελτιοῦσα αὐτό, οὐχὶ δὲ διαστρέφουσα. Ἄλλως ἐνεργοῦσα παρακωλύει τὴν φυσιολογικὴν ὁρᾶσιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς ἐν τῇ διανομῇ τοῦ πλούτου.

Ἕκαστος τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς δικαιοῦται νὰ λαμβάνῃ τὴν προσήκουσαν μερίδα ἐν τῇ διανομῇ τῶν προϊόντων. Ἄνευ τούτου ἡ παραγωγικὴ συνεργασία ἤθελε ματαιωθῇ, ἡ ἀδικία δὲ ἐπικρατήσῃ, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐπετρέπετο ἡ ἀνισότης ἐν τῇ διανομῇ, ὁτὲ μὲν ἐξίσου πάντων ἀμειβομένων, ὁτὲ δὲ τούτου μᾶλλον ἐκείνου.

Ἄμεσοι συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς εἶνε ἡ φύσις, ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον. Ἡ διανομὴ ἄρα γενήσεται μεταξὺ τῆς φύσεως, ἐντεῦθεν ἡ ἔγγειος πρόσοδος· μεταξὺ τῆς ἐργασίας, καὶ ἐντεῦθεν ὁ μισθὸς καὶ ἡ ἀμοιβή· καὶ τοῦ κεφαλαίου, εἰς ὃ ἀνήκει ὁ τόκος.

Ἀλλ' ὡς ἐρρήθη ἐν τῷ οἰκείῳ χώρῳ, ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, παραστατεῖ καὶ τέταρτος. Οὗτος εἶνε ἡ πολιτεία, ἥτις δικαιοῦται ἐπίσης νὰ λάβῃ τὸ προσῆκον μέρος ἐν τῇ διανομῇ, λόγῳ τῶν ἐγγυήσεων καὶ τῆς ἀσφαλείας, ἣν παρέχει περὶ τὴν παραγωγικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ μερὶς αὕτη τῆς πολιτείας καλεῖται φόρος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ τοῦ προϊόντος τῆς γῆς. — Ἡ ἔγγειος πρόσοδος καὶ τὸ μίσθωμα.

Ἔννοια τῆς ἐγγείου προσόδου.

Ἡ γῆ, καλλιεργουμένη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, παράγει προϊόντα, θεραπευτικὰ τῶν χρειῶν. Ταῦτα ἀνήκουσιν αὐτῷ ἐξ ὁλοκλήρου, ἀποτελοῦσι δὲ τὴν ἀμοιβὴν καὶ τὸ τίμημα τῶν καταβληθέντων κόπων πρὸς παραγωγήν. Καὶ ἡ στοιχειωδεστάτη ἔννοια τοῦ δικαίου ἐπιβάλλει πάνδημον τῶν προϊόντων τούτων ἀναγνώρισιν εἰς τὸν κατορθώσαντα νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὰ ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς γῆς. Πάντες οἱ λαοί, καὶ ἐν τῇ βαρβαρωτάτῃ αὐτῶν καταστάσει, ἀνεγνώρισαν καὶ ἐξησφάλισαν τὸ δίκαιον τοῦτο, οὗ ἄνευ καὶ ἡ κοινωνικὴ εὐκοσμία καὶ ἡ οἰκονομικὴ παραγωγὴ οὐδέποτε ἤθελον τύχῃ μονιμότητος καὶ ἀλληλεγγύης, ἀγαθῶν ἀπαιτουμένων πρὸς τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Εἶνε τὸ γέρας τῆς φιλοπονίας, ἣν καταβάλλει ὁ ἄνθρωπος, χρήσιμος καθιστάμενος ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει ὑπεραρκεῖ τὸ προϊὸν πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀνθρώπου, δύναται οὗτος νὰ διαθέσῃ αὐτὸ κατὰ βούλησιν, ἀνταλλάσσων, ἀποταμιεύων, δωρούμενος, καταστρέφων ἐπὶ τέλους; Τίς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ τὸ λογικὸν καὶ τὸ δίκαιον τῆς ἀρχῆς ταύτης;

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν προϊόντων τῆς καλλιεργηθείσης γῆς, ὁ ἄνθρωπος κέκτηται μόνιμον ἐπ' αὐτῆς κυριότητα μετὰ τῶν παρομαρτούντων ἐξαρτημάτων. Εἶνε ἀνάγκη τοῦτο καὶ ἐκ λόγων δικαίου καὶ ἐκ λόγων συμφέροντος.

Ὡς πρὸς τὸ δίκαιον.

Οὐδεὶς δύναται ν' ἀφαιρέσῃ ἢ περιορίσῃ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ὑδρογείου σφαίρας, ἐφ' οὗ ἐξεδηλώθη ἡ παραγωγικὴ ἐνέργεια τούτου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἢ ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ κατεργασθεὶς αὐτό, ὁ χρησιμοποιήσας προσηκόντως τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις τῆς φύσεως, δικαιοῦται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπ' αὐτῆς πλήρη καὶ μόνιμον κυριότητα. Ἂν τοῦτο δὲν ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τοῦ καθεστῶτος, ἤθελεν ἐπέλθῃ πλήρης ἄρνησις καὶ παραγνώρισις τῆς καταβληθείσης ἐργασίας, τῶν κινδύνων πολλάκις, οὓς διέτρεξεν ὁ καλλιεργήσας τὸ ἔδαφος· ἡ πολιτεία ἤθελεν ἀδικήσῃ αὐτόν, παραβιάζουσα τὰς κοινοτάτας τῶν ὑποχρεώσεων.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος δέον τὸ ἔδαφος τοῦτο μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων ν' ἀναγνωρισθῇ εἰς πλήρη καὶ μόνιμον κυριότητα τοῦ καλλιεργητοῦ. Ἂν μετεβιβάζετο εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον, διηνεκῶς μεταβάλλον κυριότητα, πληροῦν χρείας διαφόρων ἀτόμων, οὐδεὶς θὰ διεφέρετο ὑπὲρ τῆς καλλιεργίας καὶ βελτιώσεως τῆς παραγωγῆς ἐδάφους, ἀφ' οὗ οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ. Ἐκτὸς τοῦ ἀτόμου ἄρα συμφέρει καὶ τῇ κοινωνίᾳ νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ μονιμοποιήσῃ τὴν ἀτομικὴν κτῆσιν τοῦ καλλιεργητοῦ. Δὲν ὠφελεῖται μόνον οὗτος, ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολον τῶν συμβιούντων, ἀπολαυόντων τῶν προϊόντων τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας.

Τὸ ἐκ τῆς ἐγγείου κτήσεως προϊὸν εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς συνεργασίας τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Τούτου δὲ ἡ ἐργασία, εὐφυέστερον ἐκδηλουμένη, ἔσται ἀναντιρρήτως καὶ παραγωγικωτέρα· δέον ἄρα ν' ἀμειφθῇ ἀφειδέστερον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

Ἡ γῆ, καλλιεργουμένη καὶ μεταμορφουμένη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνθρώπου, καθίσταται ἀναπόσπαστον μέρος τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ. Ἡ ἐργασία εἶνε ἡ ἐκδήλωσις τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων· ὁ καλλιεργήσας ἄρα τὴν γῆν, ὁ ἐπιβαλὼν ἐπ' αὐτῆς τὴν σφραγῖδα τῆς προσωπικῆς ἐργασίας, δικαιοῦται νὰ διεκδικήσῃ τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας ταύτης. Πρότερον ἡ γῆ, ἀκαλλιέργητος οὖσα, οὐδένα εἶχε κύριον, ἀλλ' ἤδη ἔλαβεν ἀλλοίαν ὑπόστασιν, οὐσιωδῶς μεταβληθεῖσα. Πᾶσα ἄρα προσβολὴ κατὰ τοῦ ἐπ' αὐτῆς δικαίου τοῦ ἀνθρώπου εἶνε προσβολὴ τοῦ δικαίου τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ· ἀναίρεσις τοῦ κοινωνικοῦ δικαίου, τοῦ ἐπισήμως ἀναγνωρίζοντος τὴν ἐλευθέραν ἑκάστου ἐνέργειαν, οὗ ἄνευ ἡ ἀνθρωπίνη τάξις καθίσταται προβληματική.

Ὁ διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων κτησάμενος τὸ δίκαιον τῆς ἰδιοκτησίας τῆς τέως ἀδεσπότου, χέρσου καὶ ἀκαλλιεργήτου γῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δικαιοῦται νὰ παραχωρήσῃ αὐτὴν εἰς ἕτερον καλλιεργητὴν ἐπὶ δικαίᾳ ἀμοιβῇ; Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιστάσει οὗτος ὑποχρεοῦται νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν ἰδιοκτήτην ἐπὶ τῇ γενομένῃ παροχῇ;

Τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν λογικὴν καὶ τὴν νομιμότητα τῆς πράξεως ταύτης; Ἂν ἐξηκολούθει καλλιεργῶν τὴν γῆν ὁ ἰδιοκτήτης, αὕτη θὰ ἐθεράπευε τὰς χρείας αὐτοῦ, καταλείπουσα ἅμα, γόνιμος οὖσα, καὶ πλεόνασμα διὰ τὸ μέλλον, διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ἰδιοκτησίας, διὰ τὰς ἐνδεχομένας ζημίας κτλ. Ὁ καλλιεργητὴς ἄρα, εἰς ὃν ἐξεχωρήθη προσωρινῶς ἡ καλλιεργία καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἐδάφους, ὑποχρεοῦται, ἀφαιρῶν πρότερον τὰς δαπάνας τῆς καλλιεργίας καὶ τῆς συντηρήσεως ἑαυτοῦ, νὰ παράσχῃ τὸ πλεόνασμα τοῦ προϊόντος εἰς τὸν ἰδιοκτήτην.

Τὸ χορηγούμενον τοῦτο μέρισμα ἐκ τοῦ παραχθέντος προϊόντος καλεῖται *πρόσοδος*.

Βεβαίως, ἂν ὑπῆρχον ἀλλαχοῦ γαῖαι ἀκαλλιέργητοι ἢ ἀδέσποτοι, ἠδύνατο ὁ καλλιεργητὴς νὰ καταλάβῃ αὐτάς, χρησιμοποιῶν. Ἄλλοτε συνέβαινε τοῦτο. Ἀλλ' ἐν τῇ καταλήψει πασῶν τῶν γαιῶν δὲν συμβαίνει πλέον. Αἵ τε γόνιμοι καὶ αἱ ἄγονοι γαῖαι ἐκαλλιεργήθησαν, ἀδιαφόρως πρὸς τὴν παραγωγικὴν αὐτῶν δύναμιν. Πολλάκις μάλιστα αἱ φύσει ἄγονοι διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς κατεργασίας κατέστησαν γονιμώτεραι πολλῶν φύσει γονίμων, παραμεληθεισῶν. Ὑποχρεοῦται ἄρα ὁ ἐργάτης, ἀναγκαζόμενος νὰ συντηρηθῇ, νὰ ζητήσῃ εἰς παραχώρησιν ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἔγγειον κτῆσιν παρὰ τοῦ κυρίου, ὅστις βεβαίως δὲν θὰ παράσχῃ αὐτὴν δωρεάν, ἀλλ' ἐπὶ ἀμοιβῇ, ἀποζημιώσει ἐκ τῆς ἀπωλείας, ἣν ὑφίσταται, ἄλλως δυναμενος νὰ διαθέσῃ αὐτήν. Ἡ ἀμοιβὴ αὕτη καλεῖται *μίσθωμα*.

Ἐκ τίνων συνθηκῶν, φυσικῶν ἢ κοινωνικῶν, ἐξαρτᾶται τὸ ἀνώτατον ἢ τὸ κατώτατον ὅριον τοῦ μισθώματος τούτου, ὅ περ ὁ καλλιεργητὴς ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην;

Ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τῶν φυσικῶν συνθηκῶν ἐξεταζόμενον τὸ μίσθωμα σχετίζεται πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους· τὸ μὲν γόνιμον δικαιοῦται εἰς μεῖζον μίσθωμα, τὸ δὲ μὴ τοιοῦτον εἰς ἔλασσον. Ἡ πρόσοδος ἄρα παραλλάσσει συνῳδὰ τῇ φύσει τοῦ ἐδάφους.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν ἐξεταζόμενον τὸ μίσθωμα καθίσταται πολυπλοκώτερον. Ἐξαρτᾶται κατὰ πρώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τιστον λόγον ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τοῦ διεξαγομένου ὑπὸ τῶν ζητούντων τὴν μίσθωσιν καὶ τὴν καλλιεργίαν τοῦ ἐδάφους. Καθ' ὅσον οὗτοι ἐπιζητοῦσι τοῦτο, κατὰ τοσοῦτον αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ ἰδιοκτήτου εἶνε μείζονες.

Παραλλαγαὶ τῆς προσόδου.

Αἵ τε φυσικαὶ καὶ αἱ κοινωνικαὶ συνθῆκαι, ὑφ' ἃς διεξάγονται τὰ κατὰ τὴν ἔγγειον πρόσοδον, παραλλάσσουσι κατὰ χρόνον καὶ τόπον. Τὸ ἔδαφος ποικίλλει, εἴτε ἕνεκα φυσικῆς γονιμότητος, εἴτε ἕνεκα τεχνικωτέρας καλλιεργίας. Ἀλλὰ καὶ τούτου μὴ συμβαίνοντος, ὁτὲ μὲν ἐπιζητεῖται μᾶλλον ἕνεκα ποικίλων αἰτίων, ὁτὲ δὲ ἧσσον. Ἡ ἀξία αὐτοῦ αὐξομειοῦται κατὰ τὴν ἑκάστοτε ἐμφαινομένην μείζονα ζήτησιν ἢ προσφοράν.

Πολλάκις συμβαίνει, ὥστε μέτρα τινὰ ἐδάφους νὰ ἔχωσι μείζονα ἀξίαν καὶ πρόσοδον, ἐν ᾗ περιπτώσει κεῖνται ἐγγὺς μεγάλων πληθυσμοῦ κέντρων· καὶ τἀνάπαλιν· ἔδαφος ἐν ἀποκέντρῳ τοποθεσίᾳ κείμενον, μακρὰν πάσης ἐπικοινωνίας ἀνθρώπων, δύναται νὰ ἔχῃ ἐλαχίστην πρόσοδον.

Ἡ περὶ τῆς ἐγγείου προσόδου θεωρία τοῦ Ρικάρδου.

Ὁ Ἄγγλος Οἰκονομολόγος Δαυὶδ Ρικάρδος διετύπωσεν ἰδίαν θεωρίαν περὶ ἐγγείου προσόδου, μεγάλην σχοῦσαν ἀπήχησιν καὶ ἐπίδρασιν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας. Αὕτη ἐν συντομίᾳ ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁπότε τοῦτο μόλις δύναται ν' ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τῆς φύσεως, πρὸ τῆς καταλήψεως ἔτι πασῶν τῶν γαιῶν, μὴ ὄντος πυκνοῦ τοῦ πληθυσμοῦ, καταλαμβάνονται τὸ πρῶτον αἱ γόνιμοι γαῖαι, ἅτε ἐλαχιστα προσκόμματα παρεμβάλλουσαι εἰς τὴν καλλιεργίαν. Ὁ γεωργὸς καλλιεργεῖ τὰς γαίας τῆς πρώτης ποιότητος, αἵτινες οὖσαι ἀδέσποτοι εἰς οὐδὲν ὑπόκεινται μίσθωμα. Ἀλλὰ σὺν τῇ αὐξήσει τοῦ πληθυσμοῦ πᾶσαι αἱ γόνιμοι γαῖαι, ὡς καὶ αἱ κεντρικαί, καθίστανται ἰδιωτικαὶ κτήσεις. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπέρχεται τὸ ἀκόλουθον φαινόμενον, ὁπότε ἐκδηλοῦται ἡ ἔννοια τῆς ἐγγείου προσόδου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Γεωργοί, στερούμενοι κτήσεων, μὴ δυνάμενοι δὲ νὰ εὕρωσι γαίας γονίμους καὶ κεντρικάς, ἀναγκάζονται νὰ καταφύγωσιν ἀπώτερον καὶ νὰ καταλάβωσι γαίας ἧττον εὐφόρους, παρεχούσας ἐλάσσονας τῶν προειρημένων προσόδων. Οὕτω καταβάλλουσι μείζονα πόνον, χωρὶς νὰ ἔχωσι τοὐλάχιστον τὴν αὐτὴν πρόσοδον, παρὰ τὴν καταβαλλομένην παραγωγικὴν δαπάνην.

Τούτου ἕνεκα ὁ ἐργάτης, ἀπορῶν μέσων συντηρήσεως, μὴ δυνάμενος δὲ ν' ἀποζήσῃ ἐκ τῆς καλλιεργίας τοῦ ἀγόνου ἐδάφους, ἢ γαιῶν, μακρὰν τῶν κέντρων τοῦ πληθυσμοῦ κειμένων, ἀπευθύνεται κατ' ἀναγκην πρὸς τοὺς κυρίους γονίμων γαιῶν ἐπὶ τῷ προσήκοντι μισθώματι. Δι' αὐτοῦ ἐπέρχεται ἐξίσωσις τῆς διαφορᾶς, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῆς φυσικῆς παραγωγικότητος τῶν γονίμων γαιῶν καὶ τῆς φυσικῆς παραγωγικότητος τῶν μὴ τοιούτων. Ἐξισοῦται ἐπίσης ἡ διαφορὰ τῶν δαπανῶν τῆς μεταφορᾶς τῶν προϊόντων γαιῶν, κειμένων μακρὰν ἢ ἐγγὺς τῶν κεντρικῶν ἀγορῶν.

Τὸ ὑπὸ τοῦ γαιοκτήμονος λαμβανόμενον μίσθωμα τῶν εὐφόρων γαιῶν εἶνε *ἡ ἔγγειος πρόσοδος*.

Ἀλλ' αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ, τῶν δὲ γονίμων γαιῶν μὴ ἐπαρκουσῶν πρὸς διατροφήν, οἱ καλλιεργηταὶ ἀναγκάζονται νὰ καλλιεργήσωσι τὰς ἀπώτερον κειμένας, ἀφόρους δ' ἐπίσης γαίας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὑψοῦται τὸ μίσθωμα τῶν εὐφόρων, ἅτε ἀποφερουσῶν μείζονα πρόσοδον, διαμεριζομένην μεταξὺ κυρίου καὶ καλλιεργητοῦ. Ἡ πρόσοδος αὕτη αὐξάνεται ἀνεξαρτήτως τῆς βουλήσεως τοῦ ἰδιοκτήτου· σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἀπορροφᾷ τὴν μείζονα μερίδα τῆς ἐθνικῆς προσόδου. Πόρισμα τῆς καταστάσεως ταύτης εἶνε, ὅτι ἡ γῆ σὺν τῷ χρόνῳ δὲν θὰ ἦνε δυνατὸν νὰ καλλιεργηθῇ ὑπὸ τῶν στερουμένων ἐργασίας, οἵτινες θέλουσι κατ' ἀνάγκην περιέλθῃ εἰς δυσχερεστάτην οἰκονομικὴν κατάστασιν.

Τοιαύτη ἡ θεωρία τοῦ Ριχάρδου. Βεβαίως αὕτη δὲν στερεῖται ἀληθείας τινός· τὰ δεδομένα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας πιστοῦσιν οὐ σμικρὸν τὴν δόξαν, ὅτι αἱ εὐφορώταται τῶν γαιῶν προτιμῶνται ὑπὸ τῶν καλλιεργητῶν, ἅτε ἀκοπώτερον καὶ εὐχερέστερον παρεχουσῶν τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας ὄφελος· οὐχ ἧττον τὰ ἐκ τῆς θεωρίας ταύτης συμπεράσματα εἶνε ἀμφισβητήσιμα καὶ σήμερον ἔτι.

Ἡ οἰκονομικὴ ἱστορία τῶν λαῶν εἶνε ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐργασίας. Ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πλοῦτος εἶνε ἀμοιβὴ τῶν καταβαλλομένων σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων πρὸς παραγωγὴν καὶ συντήρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ τάναντία διδάσκων φωράται ἀγνοῶν τὰ κοινότατα τῶν στοιχείων τῆς ἱστορίας. Ὁ Κοινωνισμὸς ἐν τούτοις, ἐπιβούλως ἑρμηνεύων τὴν περὶ ἐγγείου προσόδου θεωρίαν τοῦ Ρικάρδου, ἐπιζητεῖ ἵνα, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐκτρόπου κοινωνικοῦ φαινομένου, καθ' ὃ ὀλίγοι ἀργοί, καλούμενοι ἰδιοκτῆται, λυμαίνονται περιουσίαν, ἀνήκουσαν τῷ συνόλῳ, καταλάβῃ ἡ πολιτεία τὴν ἔγγειον κτῆσιν, ἀποζημιοῦσα ἢ μὴ τοὺς γαιοκτήμονας καὶ *ἐθνικοποιήσῃ* τὴν ἔγγειον ἰδιοκτησίαν, καθιστᾶσα αὐτὴν κοινὸν κτῆμα.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη προσβολὴ τοῦ δικαίου τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ ἀποζημιώσει ἢ μὴ εἶνε ἄρνησις καὶ παραβίασις τοῦ δικαίου τῆς ἐργασίας ἐν τῷ παρελθόντι, ἀπογοήτευσις δὲ διὰ τὸ μέλλον τῶν θελόντων νὰ ἐργασθῶσιν. Ἡ ἔγγειος κτῆσις ἐν τῇ σημερινῇ αὐτῆς μορφῇ, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, εἶνε ἀποτέλεσμα καὶ ἀμοιβὴ καταβληθείσης ἐργασίας. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἡ πολιτεία ἤθελε διὰ τῆς βίας καταλάβῃ αὐτήν, ἤθελε προσβάλῃ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐργασίας, ἥτις εἶνε ἅμα καὶ προσβολὴ τῆς ἰδιοκτησίας.

Βεβαίως ἡ γῆ ἐδόθη πρὸς κατοικίαν καὶ ἐκμετάλλευσιν εἰς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος· ἀλλ' οἱ καρποὶ αὐτῆς δὲν παρέχονται δωρεάν· ἄνευ συντόνου ἐργασίας καὶ μόχθων ἐλάχιστα ἀναδίδει αὕτη καὶ ἐν ταῖς γονιμωτάταις τῶν γαιῶν. Δέον τις νὰ ἐργασθῇ, νὰ πονήσῃ, ἵνα παραγάγῃ, τὸ προϊὸν δὲ τῆς ἐργασίας εἶνε ἡ καλουμένη ἔγγειος πρόσοδος, ἀνήκουσα ὅλως εἰς τὸν καλλιεργητήν. Ἀλλὰ καὶ ἡ καλλιεργηθεῖσα γῆ, τὸ στάδιον τοῦτο τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, ἀνήκει κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν καλλιεργητήν, οὗ ἄνευ αὕτη οὐδὲν θὰ ἐσήμαινεν ἐν τῇ παραγωγικῇ λειτουργίᾳ. Ὁ δὲ κάτοχος αὐτῆς εἶνε κύριος, δικαιούμενος εἰς τὴν πλήρη διάθεσιν, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης παρακωλύσεως ἢ ἐπεμβάσεως ταύτης ἢ ἐκείνης τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων.

Δὲν ἔχει ἄρα ἄδικον ἴσως ὁ Bastiat, ἰσχυριζόμενος, ὅτι τὸ καταβαλλόμενον εἰς τὸν γαιοκτήμονα μίσθωμα καταβάλλεται πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ ἀποτόκου ταύτης τῇ συνδρομῇ τῆς φύσεως, τοῦ κεφαλαίου, ἀμφοτέρων λαμβανόντων ἐν τῷ ἐδάφει τὴν σωματοποίησιν αὐτῶν. Οὐχὶ ἡ φυσικὴ τῆς γῆς γονιμότης μισθοῦται, ἀλλ' ἡ ἐργασία, ἥτις κατέστησεν αὐτὴν παραγωγικήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πορίσματα ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Ρικάρδου· τὸ ἀναληθὲς αὐτῶν.

Ἀπαισιοδοξία κατέλαβεν ὁμάδα Οἰκονομολόγων ἐκ τῶν ὁριστικῶν πορισμάτων τῆς περὶ ἐγγείου προσόδου θεωρίας τοῦ Ρικάρδου. Ἡ ἔγγειος κτῆσις, παρὰ τὴν γενομένην κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον διανομὴν πολλαχοῦ τοῦ κόσμου, διατελεῖ οὐχ ἧττον περιωρισμένη μεταξὺ εὐαρίθμων, ἐκμισθούντων αὐτὴν ἐπὶ μεγάλῃ ἀμοιβῇ εἰς τοὺς ἀκτήμονας, μόλις ἀποζῶντας ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτῶν· πράγματι δὲ ταλαιπωρουμένους πρὸς ἄνετον συντήρησιν καὶ χλιδὴν τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων. Μὴ ὑπαρχουσῶν πλέον ἀδεσπότων καλλιεργησίμων γαιῶν, ὁ ἐστερημένος τοιούτων ἐκ τυχαίου γεγονότος καθίσταται κατ' ἀνάγκην *παρίας* τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος.

Ἄστοχος ἡ ἀπαισιοδοξία αὕτη. Εἶνε εὐρὺς ἔτι ὁ κόσμος· μέγα δὲ μέρος αὐτοῦ ἀκατοίκητον· τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας βελτιοῦνται ὁσημέραι, ἐπίσης δὲ τὰ τῆς τεχνικωτέρας καλλιεργίας καὶ παραγωγῆς, οὗ ἕνεκα αἵ τε εὔφοροι καὶ αἱ ἄφοροι γαῖαι μονονουχὶ ἐξομοιοῦνται.

Εἶνε ἀνυπόστατον ἄρα τὸ πόρισμα τοῦ Ρικάρδου, ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἡ πρόσοδος τῶν ἀπὸ παλαιοῦ καιροῦ ἰδιοκτήτων γαιῶν θέλει αὐξάνῃ ὁσημέραι.

Τί γενήσεται μετὰ πάροδον αἰώνων; Θὰ διπλασιασθῶσι, θὰ τριπλασιασθῶσι, θὰ πολλαπλασιασθῶσιν οἱ ἄνθρωποι. Ἀλλὰ τί θὰ κατορθώσῃ καὶ ἡ ἐπιστήμη; Ὁπόσα, ἀπόρρητα ἔτι, θ' ἀποκαλύψῃ, συντελεστικὰ εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; Τέλματα, στέππαι, ἀμμώδεις καὶ χέρσοι γαῖαι, βράχοι μετεβλήθησαν εἰς εὐφόρους γαίας, εἰς ὰάση καὶ λειμῶνας. Πόσας ἐκπλήξεις θέλει παρουσιάσῃ εἰς ἑαυτὸ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα διὰ τῆς ἐργασίας!

Ὑπάρχουσι μάλιστα οἱ ἰσχυριζόμενοι, ὅτι προκειμένου περὶ γεωργίας διὰ κρείττονος καὶ ἐπιτυχεστέρας μεθόδου τῆς σπορᾶς, ὁ σῖτος δύναται νὰ διπλασιασθῇ· καὶ τότε ἡ ἔγγειος πρόσοδος, ἀντὶ ν' αὐξάνηται, θὰ ἠλαττοῦτο, ἐλαττουμένης καὶ τῆς τιμῆς τοῦ σίτου.

Οὕτως ἡ θεωρία τοῦ Ρικάρδου δὲν δύναται νὰ ἔχῃ σημασίαν καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὀργάνωσις τῶν σχέσεων τῆς ἐγγείου προσόδου.

Τὰ κατὰ τὴν ἔγγειον πρόσοδον, τοσοῦτον φιλονεικούμενα κατὰ τοὺς τελευταίους καιρούς, δὲν δύνανται νὰ κανονισθῶσιν αὐθαιρέτως ὑπὸ τῆς νομοθεσίας, κυπτούσης εἰς ταύτας ἢ ἐκείνας τὰς ὑπερκόμπους ἀξιώσεις.

Κατὰ λογικὴν ἀρχὴν ἀνήκει ἡ πρόσοδος εἰς τὸν γαιοκτήμονα, ἀντιπροσωπεύοντα τὰ χρησιμοποιηθέντα τέως κεφάλαια καὶ τὴν ἐργασίαν πρὸς καλλιεργίαν αὐτῆς καὶ παραγωγήν. Ταύτην δ' οὗτος δικαιοῦται νὰ ἐκμισθώσῃ καθ' οἱονδήποτε τρόπον βούλεται, χωρὶς νὰ παραβιάσῃ τὸ ἐλάχιστον ἀτομικὸν ἢ κοινωνικὸν δίκαιον.

Ἡ ἔγγειος πρόσοδος εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἐγγείου κτήσεως. Ὅπως δὲ ταύτην, οὕτω καὶ ἐκείνην οὐδεὶς δικαιοῦται ν' ἀμφισβητήσῃ, οὔτε αὐθαιρέτως νὰ διαθέσῃ. Τὸ ἐναντίον θὰ ἦτο προσβολὴ οὐ μόνον τῶν ἀτομικῶν δικαίων, ἀλλὰ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος. Ἡ ἁπλουστέρα, ἡ στοιχειωδεστάτη παρατήρησις διδάσκει, ὅτι τοῦ καλλιεργουμένου ἐδάφους τὸ προϊὸν δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἢ ἀπὸ τῶν πρὸς τοῦτο διατιθεμένων κεφαλαίων, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας. Ὑπάρχει ἐν τῇ παραγωγῇ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἰδιοκτήτων καὶ μὴ γαιῶν. Τὰ ἐκ τῶν πρώτων εἰσοδήματα εἶνε ὑπέρτερα κατά τε ποσὸν καὶ κατὰ ποιόν. Ἥττων δαπάνη, κρείττων οἰκονομικὴ διαχείρισις χαρακτηρίζουσιν ἐν γένει τὸ σύστημα τῆς ἰδιοκτησίας· ἡ παραγωγὴ ἄρα τυγχάνει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν μείζων. Τοὐναντίον· μὴ διαφερομένου τινὸς ὡς ἰδιοκτήτου, τὸ ἔδαφος φθείρεται μᾶλλον ἢ βελτιοῦται, ἡ δὲ παραγωγὴ ἐλαττοῦται.

Τὸ ὑφιστάμενον καθεστὼς τῆς ἐγγείου κτήσεως πολλαχοῦ δὲν ἀπορρέει βεβαίως ἐξ ἄκρας δικαιοσύνης. Πολλαὶ τῶν καθ' ἡμᾶς κτήσεων δὲν ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ρικάρδου· εἶνε ἀποτελέσματα ἁρπαγῆς, δημεύσεως, ἀναλόγων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν γεγονότων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν δικαιοῖ νόμιμον πολιτικὸν καθεστὼς νὰ ἄρῃ παλαιὸν κακὸν διὰ κακοῦ νέου. Τὸ ἔγκλημα θέλει βαρύνῃ ἐπὶ τῆς νέας ταύτης φάσεως τῶν πραγμάτων. Ἢ ὅπως δήποτε,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θεμιτῶς ἢ ἀθεμίτως, εὐσχήμως ἢ ἐκτρόπως, κατάργησις ἢ δήμευσις τῆς ἰδιοκτησίας θὰ καταστῇ ἀφετηρία πολλῶν κακῶν· θέλει ἐκλίπῃ ἡ ἄμιλλα, ὁ κοινωνικὸς ζῆλος, ἡ δραστηριότης, τὰ πολυτιμότατα τῶν προσόντων παντὸς λαοῦ.

Οὐχ ἧττον ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀνάγκης ἡ διαρρύθμισις ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ κοσμιώτερον τοῦ συστήματος τῆς ἐγγείου προσόδου. Δὲν δύναται, οὐδὲ πρέπει νὰ ὑπάρξῃ ἀντίθεσις συμφερόντων μεταξὺ γαιοκτήμονος, κεφαλαιούχου καὶ ἐργάτου. Ἅπαντες ἔχουσι ταὐτὰ συμφέροντα, ἐν τῇ συμπράξει δ' αὐτῶν θέλει πολλαπλασιασθῇ ὁ κοινωνικὸς πλοῦτος. Ὁ γαιοκτήμων, οὗ τὰ δικαιώματα οὐδεμία πολιτικὴ τάξις ὀφείλει ν' ἀμφισβητήσῃ, δικαιοῦται ἐπὶ τῆς ἐγγείου προσόδου, τοῦ δικαίου τοῦ ἐδάφους, νομίμως εἰς αὐτὸν μεταβιβασθέντος, ὁ δὲ ἐργάτης δικαιοῦται ἐπίσης νὰ λάβῃ τὸ ἀνῆκον μέρισμα, τὸ ἐπαρκοῦν πρὸς *ἀνθρωπίνην* συντήρησιν. Ὁ ἐργάτης γεωργός, κρεῖττον ἀμειβόμενος, θέλει καταβάλλῃ μείζονα παραγωγικὴν ἐργασίαν· δὲν θὰ νομίζῃ ἑαυτὸν ξένον πρὸς τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τοὐναντίον φίλον, κοινὰ ἔχοντα μετὰ τοῦ γαιοκτήμονος τὰ συμφέροντα.

Πολλαχοῦ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ εἰς τὸν ἐργάτην διδόμενος μισθὸς δὲν ἐξαρκεῖ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ. Φυσικὴ καὶ ἠθικὴ καταστροφὴ εἶνε τὸ ἐπακόλουθον τῆς ἀδικίας ταύτης. Τοιοῦτό τι συμβαίνει κατ' αὐτὰς ἐν Σικελίᾳ, παραλειπομένων πλείστων ἄλλων χωρῶν. Οὕτως ὁ ἐργάτης καθίσταται ἧττον εὐτυχὴς τοῦ ἄλλοτε δούλου, τοῦ συντηρουμένου δαπάναις τοῦ κυρίου, ἔχοντος ὑπέρτατον συμφέρον νὰ μεριμνήσῃ καὶ περὶ αὐτοῦ, ὅπως καὶ περὶ τοῦ ὑποζυγίου, περὶ τῆς ὑγιείας, ἐπὶ παραδείγματι, οὐ μόνον ἐκ φιλανθρωπίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ οἰκονομικοῦ συμφέροντος.

Ἀλλ' ἡ ἔκρυθμος αὕτη καὶ ἀνώμαλος κατάστασις δέον νὰ ἀρθῇ διὰ τῆς συνεννοήσεως τῶν διαφερομένων γαιοκτημόνων καὶ ἐργατῶν, οὐχὶ δὲ διὰ τῆς πολιτείας, *ἐθνικοποιούσης* τὸ ἔδαφος, κατὰ τὰς ἀξιώσεις ἄλλων τε πολλῶν καὶ ὅη τοῦ Ἀμερικανοῦ Ἕρρικου Γεωργίου.[1])

Συμφέρει τῷ γαιοκτήμονι, τῷ ἐργοδότῃ, νὰ προσενέγκῃ μείζονα μισθὸν τῷ ἐργάτῃ, καθ' ὅσον ἐννοεῖται ἐπιτρέπουσι τοῦτο αἱ συνθῆκαι τῆς

1) Progress and Poverty.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παραγωγῆς καὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ κτήματος. Ἀλλ' ἐπίσης συμφέρει καὶ τῷ ἐργάτῃ νὰ μὴ ἦνε ἄτεγκτος ἐν ταῖς ἀπαιτήσεσιν αὐτοῦ· δέον νὰ κατανοήσῃ, ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἡ εὐημερία ἐξαρτᾶται οὐχὶ ἐκ τοῦ μείζονος ἡμερομισθίου, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀποταμιεύσεως, τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομίας, κοινῶν ἀρετῶν τοῖς τε πτωχοῖς καὶ τοῖς πλουσίοις.

Τοιαύτη συνεννόησις, ἐρειδομένη ἐπὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων γαιοκτημόνων καὶ ἐργατῶν, θέλει προαγάγῃ τὴν εὐημερίαν ἀμφοτέρων, συντελοῦσα τὰ μέγιστα εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου, οὗ ἡ πρώτη βάσις καὶ ἀφετηρία ἔκπλαι ὑπῆρξε τὸ γήινον ἔδαφος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ μερὶς τοῦ Κεφαλαίου. Ὁ Τόκος.

Περὶ τόκου ἐν γένει.

Ὅπως ἡ γῆ, οὕτω καὶ τὸ κεφάλαιον συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν παραγωγήν. Ἡ συνδρομὴ αὐτοῦ εἶνε ἀναπόδραστος ἐν πάσῃ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ. Ἄνευ αὐτοῦ ἥ τε γῆ καὶ ἡ ἐργασία ἐλάχιστα ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσιν. Ἀνάγκη ἄρα, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομική, νὰ τύχῃ καὶ τοῦτο τῆς προσηκούσης ἀμοιβῆς καὶ ἀποζημιώσεως.

Ἐντεῦθεν ὁ τόκος.

Οὐδεὶς ἴσως οἰκονομικὸς θεσμὸς ἔσχεν ἀπ' αἰώνων τοσούτους πολεμίους καὶ ἐπικριτάς, ὅσους ὁ τόκος. Ἡ ἔννοια αὐτοῦ, ἡ δύναμις, ἡ χρησιμότης παρενοήθησαν πάλαι καὶ νῦν. Ἐχθροὶ ἀπὸ παντοίων στρατοπέδων ἔβαλον κατ' αὐτοῦ τὰ βέλη. Θρησκευτικὰ συστήματα, φιλοσοφικά, νομοθετικά, ἡ ἠθολογία καὶ ἡ σάτυρα ἠμιλλήθησαν νὰ ἐπισωρεύσωσιν ἐπ' αὐτοῦ ἀνάθεμα ἐπὶ ἀναθέματος, μομφὴν ἐπὶ μομφῆς, χλεύην ἐπὶ χλεύης.

Ἤδη παρῆλθεν ἡ κατ' αὐτοῦ σταυροφορία, ἀλλ' αἱ προλήψεις οὐχί. Ὁτὲ μὲν ζητεῖται ὁ ἐπίσημος κανονισμὸς τοῦ τόκου, ὁ περιορισμός, δρακόντειοι κατὰ τῆς τοκογλυφίας διατάξεις· ὁτὲ δὲ ἡ παντελὴς αὐτοῦ κατάργησις διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ κεφαλαίου, δημευομένου ὑπὸ τῆς πολιτείας.

Παρὰ τὴν τοιαύτην σταυροφορίαν ὁ τόκος ὑφίσταται ἐν ταῖς νεωτέραις κοινωνίαις, λειτουργῶν ἐπ' ἀγαθῷ τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν συμφερόντων. Ἡ δὲ ἐπιστήμη ἀνεγνώρισε τὴν σημασίαν αὐτοῦ καὶ τὴν παραγωγικὴν δύναμιν.

Ἱστορία τοῦ τόκου.

Ἐκπαλαι ὁ τόκος ἐπέσυρε τὴν ὀργὴν τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν ἠθικολόγων. Οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ μόλις ἠνέχθησαν αὐτόν, παρὰ τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πλείστων κατεδιώχθη. Ἐν ταῖς παλαιαῖς κοινωνίαις τῆς Ἀνατολῆς, ἥκιστα κατανοησάσης τὴν σημασίαν οἰκονομικῆς ὀργανώσεως καὶ τάξεως, ὁ τόκος οὐδεμίαν ἔσχεν ἀναγνώρισιν. Μεταξὺ τῶν νομοθετῶν τῶν χωρῶν ἐκείνων ὁ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ διαρρήδην ἀποφαίνεται κατ' αὐτοῦ· «οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου τόκον ἀργυρίου.» Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἀκμῇ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῇ παγκοσμίῳ αὐτῆς σταδιοδρομίᾳ, καθ' ἣν ἡ ἐμπορία τοσοῦτον ηὐδοκίμησεν, αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης, ὑπὸ τὸ παγκόσμιον κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου, καταδικάζει τὸν τόκον μετ' ἀσκητικῆς αὐστηρότητος. «Εὐλογώτατα, λέγει, μισεῖται ἡ ὀβολοστατικὴ διὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ νομίσματος εἶναι τὴν χρῆσιν καὶ οὐκ ἐφ' ὅ περ ἐπορίσθη· μεταβολῆς γὰρ ἐγένετο χάριν· ὁ δὲ τόκος αὐτὸ ποιεῖ πλέον· ὅθεν καὶ τοὔνομα τοῦτ' εἴληφεν· ὅμοια γὰρ τὰ τικτόμενα τοῖς γεννῶσιν αὐτά ἐστιν· ὁ δὲ τόκος γίνεται νόμισμα νομίσματος· ὥστε καὶ μάλιστα *παρὰ φύσιν* οὗτος τῶν χρηματισμῶν ἐστιν.»

Οἱ Ῥωμαῖοι ἠθικολόγοι καταδικάζουσιν ἐπίσης αὐτόν, ἀλλ' ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῆς νομοθεσίας.

Δριμύτερος ἔτι ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ τόκου ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τοῦ Παύλου. Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δὲν διστάζουσι νὰ ἐξομοιώσωσι τὸν τοκιστὴν πρὸς τὸν λῃστήν. Τοῦτο δ' ἐξακολουθεῖ καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους. Θωμᾶς ὁ Ἀκυϊνάτης, ἑπόμενος τῷ Ἀριστοτέλει καὶ τοῖς δόγμασι τῆς Ἐκκλησίας, ἀποδοκιμάζει ἐπίσης τὸν τόκον, ὃν πλέον ἢ ἅπαξ ἀπεκήρυξαν καὶ κατεδίκασαν ἐκκλησιαστικαὶ τῆς Δύσεως Σύνοδοι.

Κατὰ τῶν τοιούτων θεωριῶν ἀντεπεξῆλθεν αὐτὴ ἡ ἀνθρωπίνη λογικὴ καὶ συνείδησις, τὸ κοινωνικὸν συμφέρον, ἡ ἐμπορικὴ ἀνάπτυξις τῶν λαῶν ἀπὸ τῶν Σταυροφοριῶν. Ὑποκύπτουσιν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νεωτέρου κόσμου οἱ τέως ἄκαμπτοι ἠθικολόγοι. Μεταξὺ δὲ τούτων διακρίνεται ὁ μεταρρυθμιστὴς Καλβῖνος, διδάσκων, ὅτι ὁ τόκος δὲν εἶνε καταδικάσιμος, ἀλλ' οὔτε ἐπιβλαβής, ἐκτὸς τῶν περιστάσεων ἐκείνων, καθ' ἃς καταφωρᾶται ὑπερβάλλον τὸ ἐξ αὐτοῦ ὄφελος.

Ἡ θεωρία τοῦ Καλβίνου ἔσχε πλήρη ἀπήχησιν καὶ ἀποδοχήν. Πᾶσα ἡ Μεταρρύθμισις ἀποδέχεται τὸν θεσμὸν τοῦ τόκου καὶ κατὰ θεωρίαν καὶ κατὰ πρᾶξιν. Συγγραφεύς τις, ἐξετάζων τὴν ὑπ' αὐτῆς ἀποδοχὴν τοῦ τόκου, ἰσχυρίζεται, ὅτι τοῦτο συνετέλεσε τὰ μάλιστα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐξέγερσιν καὶ πρόοδον τῶν νέων κοινωνιῶν. Ἀρχὴ τῆς μεταρρυθμίσεως ἦτο ἡ ἐλευθέρα ἐνέργεια τοῦ ἀτόμου ἐν πάσαις ταῖς κοινωνικαῖς σχέσεσιν, ἄρα καὶ ταῖς οἰκονομικαῖς. Οὕτως ἀνεγνωρίσθη τὸ ἐλεύθερον συνάλλαγμα τοῦ τόκου ἐν ταῖς πλείσταις τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν, ἡ δὲ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη διὰ τῶν ἐξοχωτάτων αὐτῆς θεωρητικῶν ἐκήρυξε τὴν νομιμότητα, τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ἠθικότητα αὐτοῦ.

Ὁ Τουργκώ, ὁ Βένθαμ πρὸς τοῖς ἄλλοις δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων ἀπελογήθησαν ὑπὲρ τῆς νομιμότητος τοῦ τόκου. Τελευταῖος δὲ πάντων ὁ Herbert Spencer, συνηγορῶν ὑπὲρ αὐτοῦ λέγει, ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι οἱ λαοὶ θ' ἀναγινώσκωσι τὰς κατὰ τῶν τοκιστῶν δίκας καὶ καταδίκας, ὡς ἀναγινώσκομεν σήμερον τὰς κατὰ τῶν μάγων καὶ τῶν αἱρετικῶν δίκας τοῦ μέσου αἰῶνος.

Ἀπολογία τοῦ τόκου.

Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ σὺν αὐτῷ πλεῖστοι τῶν ἠθικολόγων χαρακτηρίζουσι τὸν τόκον ὡς παρὰ φύσιν χρηματισμόν. Ὁ χρυσὸς δὲν δύναται νὰ γεννήσῃ χρυσόν, οὐδὲ τὸ νόμισμα νόμισμα (Nummus non parit nummum).

Ἔχεται τοῦτο ἀληθείας; Τοὐναντίον.

Εἷνέ τις κάτοχος νομισμάτων. Ἀλλὰ δὲν δύναται ἢ δὲν θέλει νὰ χρησιμοποιήσῃ ταῦτα ἀμέσως εἰς ἐμπορικήν, γεωργικὴν ἢ βιομηχανικὴν ἐργασίαν. Κρατεῖ ταῦτα ἄχρηστα καὶ ἀλυσιτελῆ, δίκην φιλαργύρου.

Οὐχ ἧττον τὸ νόμισμα, ἂν δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ τι ἀμέσως, πολλὰ δύναται διὰ τῆς προσφυοῦς αὐτοῦ χρήσεως νὰ κατορθώσῃ. Ἐθελοτυφλοῖ πρὸς τὰ πράγματα· τὰ δὲ νομίσματά του διατελοῦσιν ἄχρηστα.

Καὶ ἐν τούτοις πολλὰ ἠδύνατο νὰ πράξῃ· ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ αὐτὰ παραγωγικὰ τῇ μεσολαβήσει τρίτων, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν παραγωγὴν γεωργικῶν, βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ νεκρὸν δι' αὐτὸν νόμισμα δύναται νὰ καταστῇ εἰς ἄλλον χρησιμώτατον. Δὲν δύναται βεβαίως νὰ χορηγήσῃ αὐτὸ δωρεὰν οὔτε ἐπὶ ἁπλῇ ἐπιστροφῇ. Καὶ ἐν τούτοις δύναται νὰ δανείσῃ αὐτὸ πρὸς πρόσκαιρον χρῆσιν ἐπὶ ἐπιστροφῇ καὶ ἀμοιβῇ — ἀποζημιώσει. Εἶνε βέβαιον, ὅτι ὁ ζητῶν νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ τὸ νόμισμα θέλει ὠφεληθῇ ἐκ τῆς χρήσεως, ἓν δὲ μέρος τοῦ κέρδους παράσχῃ καὶ εἰς αὐτόν. Κατὰ τί θέλει ζημιωθῇ, ἢ κατὰ τί θέλει προσβληθῇ ἡ κοινωνικὴ ἠθικότης;

Ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει τὸ νόμισμα θὰ ἦτο ἁπλοῦν μέταλλον. Ἀλλὰ δανεισθὲν ἐπὶ τόκῳ, καθίσταται παραγωγικὸν καὶ ὠφέλιμον τῷ δανειστῇ, τῷ δανεισθέντι, τῇ κοινωνίᾳ.

Ὁ τόκος ἄρα δὲν εἶνε ἄξιος καταδίκης· τοὐναντίον εὐλογίας καὶ ἐκτιμήσεως. Τὸ νόμισμα, προσηκόντως διατιθέμενον, προκαλεῖ τὴν ἀνθρωπίνην ἐργασίαν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν· δὲν εἶνε ἄγονον μέταλλον, ἀλλὰ γόνιμον καὶ παραγωγικόν. Ὁ τόκος παρέχεται εἰς τὸν κεφαλαιοῦχον ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ὑπὸ τοῦ χρήματος γενομένης παραγωγῆς.

Τὸ κεφάλαιον τελεῖ τὴν αὐτὴν λειτουργίαν, ἣν καὶ ὁ βραχίων τοῦ ἐργάτου, ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ἐπιστήμονος, τὸ ἐργαλεῖον καὶ ἡ μηχανή. Ἂν κατηργεῖτο ὁ τόκος, ἐλαχίστην τοῦτο θὰ ἐξήσκει δύναμιν, τὸ δὲ νόμισμα θὰ διετέλει κατὰ μέγα μέρος ξένον πάσης οἰκονομικῆς κινήσεως καὶ λειτουργίας.

Ἀπαγορευθήτω ὁ τόκος· θὰ ἐπέλθωσι χείρονα τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοκογλυφίας. Ὁ τοκογλύφος τῆς *Βενετίας*, ὁ *Σάϋλωκ*, θὰ καταστῇ τὸ ἰσχυρότατον, ἀλλὰ καὶ τὸ φρικωδέστατον ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρόσωπον. Τότε θὰ ἐπέλθῃ πράγματι ὁ θρίαμβος τῆς τοκογλυφίας, ἀλλὰ σὺν αὐτῇ ἡ νέκρωσις πάσης ἐπιχειρήσεως καὶ ἐργασίας, ἡ ἀνθρωπίνη πενία καὶ πτῶσις· καὶ ἐπὶ τέλους ἐκδικήτρια τιμωρός, ἡ *Σεισάχθεια*.

Ἀλλὰ καί τι ἄλλο συμβαίνει ἐκ τῆς καταδίκης τοῦ τόκου. Ὁ ἔχων χρήματα, γινώσκων, ὅτι δὲν δύναται νὰ διαθέσῃ αὐτὰ ἐπὶ εὐλόγῳ ἀμοιβῇ, δυοῖν θάτερον, ἢ θέλει ἐγκλείσῃ αὐτὰ ἐν τοῖς ταμείοις ἄχρηστα καὶ ἀλυσιτελῆ, ἢ θέλει σπαταλήσῃ ἐφ' ἃ μὴ δεῖ. Καὶ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιστάσεσιν ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία οὐδὲν πορίζεται ὄφελος· τοὐναντίον δὲ ζημίαν καὶ διαφθοράν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ τόκος ἄρα εἶνε ἀναγκαῖος. Ὁ δανεισθεὶς δὲν θὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ αὐτῷ δανεισθέντα πρὸς ἀπόλαυσιν, σπατάλην, ψυχαγωγίαν, ἀλλὰ πρὸς παραγωγικὰς ἐπιχειρήσεις· νοήμων δ' ὢν καὶ δραστήριος δύναται, βοηθουσῶν τῶν περιστάσεων, ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι, νὰ πολλαπλασιάσῃ τὸ αὐτῷ χορηγηθὲν κεφάλαιον. Ἀλλὰ τίνος λόγου ἕνεκα θέλει δυστροπήσῃ ν' ἀποδώσῃ τῷ δανειστῇ, τῷ εὐεργέτῃ αὐτοῦ, τὸ κεφάλαιον καὶ μέρος τοῦ κέρδους; Καὶ τίς ἐγγυᾶται, ὅτι διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου, ἐξ ἀπροόπτων γεγονότων, δὲν ἠδύνατο ν' ἀπολεσθῇ τὸ κεφάλαιον, ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κεφαλαιούχου δανειστοῦ, ὅστις προβλέπων τοῦτο, κατ' οὐδένα τρόπον θὰ συγκατετίθετο νὰ δανείσῃ τὸ χρῆμα αὐτοῦ ἐπὶ τοιαύτῃ ἀβεβαιότητι;

Ὁ τόκος καὶ ὁ δανειζόμενος.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συμπεραίνεται, ὅτι ὁ τόκος ὠφελεῖ τὸν δανειζόμενον μᾶλλον ἢ τὸν δανείζοντα. Ὁ πρῶτος, μὴ δυνάμενος νὰ εὕρῃ κεφάλαιον πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς οἰκείας ἱκανότητος, θὰ διετέλει ἐν διηνεκεῖ ἀργίᾳ, κατ' οὐδὲν λυσιτελής, εἴτε ἑαυτῷ, εἴτε τῇ κοινωνίᾳ.

Ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει ἐλάμβανε τὸ κεφάλαιον ὁ δανειζόμενος ἄνευ ὑποχρεώσεως παροχῆς τόκου, ἐπὶ ἁπλῇ ἐπιστροφῇ μόνον, ἡ ἐργασία αὐτοῦ δὲν θὰ ἦτο σύντονος, οἰκονομική, παραγωγική. Θὰ διεχειρίζετο τὰ κεφάλαια ἀμελῶς, μὴ γινώσκων τὴν πλήρη αὐτῶν ἀξίαν. Οὕτω δὲ τὸ ἐκ τοῦ δανείου ὄφελος θὰ ἦτο μηδαμινόν, νωθρῶς διαχειριζομένου αὐτὸ τοῦ δανεισθέντος.

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ κεφαλαίου καὶ τοῦ τόκου μέμφονται ἀμφοτέρων, ὅτι διὰ τοῦ δευτέρου αὐξάνεται τὸ κεφάλαιον τῶν ἀέργων, τῶν πρὸς οὐδὲν χρησίμων, τῶν ἀσώτων, ὧν πολλαπλασιάζονται ἀδίκως αἱ πρόσοδοι καὶ αἱ ἀπολαύσεις. Οἱ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας προερχόμενοι τόκοι εἰς οὐδὲν καθίστανται συντελεστικοί.

Εἶνε ἀληθὲς τοῦτο, ἐξεταζόμενον ἀπὸ κοινωνικῆς ἐπόψεως· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τὸ οὑτωσὶ ἀστόχως δαπανώμενον χρῆμα, καὶ περ μὴ παραγωγικόν, ἀναπτύσσει ὑπ' ἄλλην ἔποψιν τὴν βιομηχανίαν, τὴν τέχνην. Παρὰ τῷ ἀσκόπως καὶ ἀνέτως διαβιοῦντι προσοδούχῳ τοκι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στῇ συμβιοῦσιν ἐπίσης πλεῖστοι ἐργατικοί. Ὅ τι ἀφ' ἑνὸς φαίνεται κακόν, ἀφ' ἑτέρου καθίσταται χρήσιμον καὶ κοινωφελές.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἡ ἐλευθέρα διάθεσις τοῦ χρήματος εἶνε προσωπικὸν δίκαιον ἀναφαίρετον. Οὐδεὶς δικαιοῦται ἄρα νὰ ἐξετάσῃ τὸν τρόπον, καθ' ὃν διατίθεται ἡ περιουσία ἑκάστου, εἴτε ἂν αὕτη παρέχεται ἐπὶ τόκῳ, εἴτε οὐχί.

Περὶ Τοκογλυφίας.

Λέγεται τοκογλυφία ἡ δι' αἰσχρῶν τρόπων, δι' ἀπάτης, δι' ἐκμεταλλεύσεως τῆς οἰκονομικῆς στενοχωρίας καὶ δυστυχίας τῶν ἀνθρώπων παροχὴ δανείων ἐπὶ ὑπερόγκῳ τόκῳ εἰς τὸ τρίτον, τὸ ἥμισυ τοῦ κεφαλαίου. Ἀσυνείδητος τοκιστὴς δὲν διστάζει νὰ προβῇ καὶ εἰς ἔγκλημα πρὸς ἀπόληψιν κέρδους.

Τὸ ἐπὶ τοιούτοις ὅροις δανειζόμενον χρῆμα ὁτὲ μὲν παρέχεται πρὸς διεξαγωγὴν παραγωγικῶν ἐπιχειρήσεων, ὁτὲ δὲ πρὸς ἄσκοπα ἔργα. Ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει παραγωγικὴ ἐπιχείρησις, διεξαγομένη ἄνευ προσωπικῶν κεφαλαίων τοῦ ἐπιχειρηματίου, ἀναγκαζομένου νὰ δανεισθῇ ἐπὶ ὑπερόγκῳ τόκῳ, κατ' ἀνάγκην καταστρέφεται· ὁ τόκος καταβιβρώσκει τὸ κεφάλαιον μετὰ τοῦ δανειζομένου. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περιστάσει ὁ δανειζόμενος ἐπὶ ὑπερόγκῳ τόκῳ πρὸς σπατάλην τοῦ χρήματος πράττει τοῦτο ἄνευ συνειδήσεως τῶν ἀποτελεσμάτων. Δὲν δύναται ἢ νὰ καταστραφῇ ἐπὶ τέλους.

Τὸ φαινόμενον τῆς τοκογλυφίας δὲν χαρακτηρίζει μόνον ὁ βαρὺς τόκος, ἡ πέρα τῶν δυνάμεων τοῦ κεφαλαίου λῆψις ὠφελείας ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ, δὲν κανονίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ἀλλ' εἶνε ἡ ἐκμετάλλευσις ἀκανονίστου ψυχολογικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως, νόσου τοῦ δανειζομένου. Τοιαύτην κοινωνικὴν εἰκόνα παρέχουσιν ἄσωτος νεανίας, ἀναμένων τὸν θάνατον πατρὸς ἢ συγγενοῦς πλουσίου καὶ προεξοφλῶν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, πολλάκις ἐν κακίαις γεγηρακὼς οἰκογενειάρχης, πολλάκις ἔντιμος, ἀγαθὸς πολίτης, διατελῶν ἐξ ἀπροόπτων αἰτίων ἐν δεινῇ οἰκονομικῇ στενοχωρίᾳ. Πάντα ταῦτα ἐκμεταλλεύεται ἐπιτηδείως ὁ τοκογλύφος· οὕτω δὲ παρίστησιν ἰδίαν ψυχολογικὴν καὶ ἠθικὴν φυσιογνωμίαν ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ, ἁπλοϊκῇ ἢ διεφθαρμένῃ, ὧν τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις ἐκ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεταλλεύεται, ἐκμυζᾷ τὸν μυελόν, ροκανίζει τὰ ὀστᾶ, ἀσεβεῖ πρὸς πάντα ἠθικὸν νόμον.

Κατ' ἀρχὴν ὁ νόμος δὲν δικαιοῦται νὰ παρεμβαίνῃ ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ, οὐχ ἧττον, ὁσάκις γίνεται χρῆσις ἀνηθίκων τρόπων πρὸς σαγήνευσιν τῶν ἁπλουστέρων, πρὸς ἀποπλάνησιν αὐτῶν, δέον ν' ἀναλαμβάνῃ τὴν προστασίαν τούτων ἡ ποινικὴ νομοθεσία.

Ὅριον τοῦ τόκου.

Ἀρχαῖαι καὶ νεώτεραι νομοθεσίαι ἀπεπειράθησαν νὰ κανονίσωσι τὰ τοῦ τόκου, ὁρίζουσαι τὸ ἀνώτατον καὶ τὸ κατώτατον αὐτοῦ ὅριον. Τὰ περὶ τούτου ἀνελύθησαν ἤδη κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, ἥτις δέον ν' ἀναγνωρισθῇ καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ. Ὁ νόμος τῆς ζητήσεως καὶ προσφορᾶς, θεμελιώδης νόμος πάσης οἰκονομικῆς λειτουργίας, δέον νὰ λειτουργήσῃ καὶ ἐν ταῖς περὶ τόκου διατάξεσιν.

Ἐκ τούτου ποριζόμεθα τὰ ἑξῆς συμπεράσματα.

Συνεπάγονται ἐλάττωσιν τοῦ τόκου :

1) Ἀφθονία τῶν κεφαλαίων, ἄρα ζήτησις αὐτῶν πρὸς τοποθέτησιν.

2) Οἰκονομικὴ πίστις. Ἐν ταῖς κοινωνίαις, ἐν αἷς ἕνεκα πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν αἰτίων καὶ σχέσεων κρατεῖ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη, ὁ τόκος ἐλαττοῦται, γνωστοῦ ὄντος ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐλαχίστη ἀπώλεια τῶν δανεισθέντων χρημάτων.

Τοὐναντίον ἐπιφέρουσιν αὔξησιν τοῦ τόκου τὰ ἑπόμενα αἴτια :

1) Σπάνις κεφαλαίων· ἄρα ζήτησις αὐτῶν πρὸς οἰκονομικὰς ἐπιχειρήσεις.

2) Κίνδυνος ἀπωλείας τῶν κεφαλαίων, εἴτε ἕνεκα ἀναξιοχρέου τοῦ δανειζομένου, εἴτε ἕνεκα παρομαρτούσης ἐκρύθμου κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν, εἴτε ἕνεκα κινδύνου, κειμένου ἐν τῇ φύσει τοῦ πράγματος (ναυτοδάνεια).

3) Ἀνάπτυξις παραγωγικῶν ἐπιχειρήσεων. Παρετηρήθη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, ὅτι ἐν αἷς χώραις ἀναπτύσσονται αἱ παραγωγικαὶ ἐπιχειρήσεις, ἐπέρχεται ἡ αὔξησις τοῦ τόκου, παρὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν ἀφθονίαν τῶν ἐν αὐταῖς κεφαλαίων. Μεγάλαι ἐπιχειρήσεις, γεωργικαί, ἐμπορικαί, βιομηχανικαί, καταλλήλως διευθυνόμεναι, δύνανται νὰ παράσχωσι μείζονα κέρδη ἢ ἡ ἁπλῆ ἐπὶ τόκῳ κατάθεσις κεφαλαίων. Εἰς τοῦτο δὲ προσθέτομεν καὶ τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν δραστηριότητα, ἧς δύναται νὰ εὐμοιρῇ ὁ λαὸς τῶν χωρῶν τούτων. Ὄντων βεβαίων τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιχειρήσεως, ὁ δανειζόμενος δὲν θέλει δισταση νὰ προσενέγκῃ μείζονα τόκον, οὗ κατ' ἀνάγκην ἐπέρχεται ἡ αὔξησις.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται ἀπό τινος χρόνου ἰδίᾳ ἐν ταῖς ἄρτι εἰς τὸν πολιτισμὸν κατακτηθείσαις χώραις, παρ' αἷς ὁ τόκος εἶνε ἀνώτερος τοῦ ἐν ταῖς παλαιαῖς. Ἐπιζητήτων ὄντων τῶν κεφαλαίων, ὑψοῦται ὁ τόκος.

Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα αἱ κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα γενόμεναι ἐπιστημονικαὶ ἀνακαλύψεις καὶ ἡ δι' αὐτῶν ἐπιτευχθεῖσα κατασκευὴ μεγάλων πανταχοῦ τοῦ κόσμου δημοσίων ἔργων προὐκάλεσαν ἐπὶ καιρὸν τὴν ζήτησιν τῶν κεφαλαίων καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ τόκου, ἀλλ' ἤδη ἀπό τινος χρόνου ἐπῆλθεν ὕφεσις τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ πυρετοῦ, ἰδίᾳ δὲ μετὰ τὰς μεγάλας καταστροφὰς οἰκονομικῶν τινῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν ἐκτέλεσιν πολλῶν ἐξ αὐτῶν, ὧν ἀναμφισβήτητος ἡ παγκόσμιος χρησιμότης.

Περὶ τῆς προϊούσης ἐλαττώσεως τοῦ τόκου.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται, ὅτι ἐν ταῖς πλουσίαις καὶ πεπολιτισμέναις χώραις τοῦ κόσμου ἐπαισθητῶς ἠλαττώθη ὁ τόκος· δεικνύει δ' ὁσημέραι τάσεις πρὸς μείζονα ἔκπτωσιν.

Ἡ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐπελθοῦσα μεγάλη οἰκονομικὴ κίνησις πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ἡ ἔκτακτος παραγωγὴ ἕνεκα τῶν τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μεθόδων τοῦ νέου βίου ἐπήνεγκον τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν κεφαλαίων.

Οὐδέποτε παρουσιάσθη τὸ φαινόμενον τοῦτο. Ἡ δημοσία τάξις, ἡ χειραφέτησις τῶν παραγωγικῶν τάξεων, ἡ ἐκτίμησις καὶ ἀνύψωσις τῆς ἐργασίας, τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, ἡ ἀληθὴς κατανόησις τῶν ἀρχῶν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας, πάντα τὰ μέσα τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς, προὐκάλεσαν συγκέντρωσιν κε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φαλαίων, ἅτινα τοσαῦτα ἤδη ἔργα κατορθώσαντα, ζητοῦσι νέαν χρησιμοποίησιν. Ἀλλὰ τούτου μὴ εὐχερῶς κατορθουμένου, ἐπῆλθεν ἡ ἔκπτωσις τοῦ τόκου, προκαλοῦσα ἐνιαχοῦ τοῦ κόσμου, καὶ ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ, ἀνησυχίαν.

Ἐπὶ παραδείγματι. Κεφάλαιον ἐξηκοντακισχιλίων φράγκων ἀπέφερεν ἄλλοτε εἰσόδημα τρισχιλίων φράγκων. Σήμερον δὲ διὰ τὸ ποσὸν τοῦτο ἀπαιτεῖται κεφάλαιόν ἑκατοντακισχιλίων φράγκων.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, μέγα μέρος τῶν κεφαλαίων τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως λαοῦ τινος καθίσταται σχεδὸν ἀπαράγωγον. Ἀδύνατον δὲ νὰ μὴ ἐπέλθῃ ἐκ τούτου σὺν τῷ χρόνῳ οἰκονομικὴ διατάραξις καὶ δυσχέρειαι, αἵτινες δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει.

Τρόποι ἄρσεως τοῦ ἐπαπειλουμένου τούτου κακοῦ εἶνε ἡ διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ κατασκευὴ μεγάλων κοινωφελῶν ἔργων καὶ ἡ ἀναδοχὴ καὶ ἐκτέλεσις ἀναλόγων ἐπιχειρήσεων, ὑπολειπομένων εἰσέτι ἔν τε ταῖς πεπολιτισμέναις καὶ ταῖς ἀπολιτίστοις χώραις. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, καθ' ἣν τὸ κεφάλαιον γινώσκει, ὅτι δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὴν παραγωγήν, θὰ ἐπέλθῃ ποὺ μὲν σπατάλη καὶ ἄστοχος αὐτοῦ χρῆσις, ποὺ δὲ ἀδράνεια περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐπιχειρήσεων, γνωστοῦ ὄντος ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι τὸ χρῆμα, τὸ ἐκ τοῦ κέρδους παραχθησόμενον, εἰς οὐδὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἔκπτωσις ἔχει καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα. Τὸ κεφάλαιον, ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ τόκου, θέλει καταστῇ μᾶλλον προσιτόν, ἐπιζητοῦν τοποθέτησιν, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δὲν δύναται νὰ διεκδικῇ τὰς σημερινὰς αὐτοῦ ἀξιώσεις. Ἡ κοινωνικὴ ἄρα ἀνισότης, ἀποτέλεσμα οὖσα τῆς οἰκονομικῆς ἀνισότητος, κατ' ἀνάγκην θέλει ἐλαττωθῇ ἐν τῷ μέλλοντι.

Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν ἡ προϊοῦσα ἐλάττωσις τοῦ τόκου σημειοῖ ἐποχὴν προόδου ἐν τῇ οἰκονομικῇ τῶν λαῶν ἱστορίᾳ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ μερὶς τοῦ Ἐργολάβου.

Ὁ ἐργολάβος ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς ἐπιχειρήσεσιν.

Ἐν τῇ ἀναλύσει τῶν φαινομένων τοῦ οἰκονομικοῦ βίου ἡ ἐπιστήμη, ἐρευνῶσα τὸ κέρδος τοῦ κεφαλαίου, διαστέλλει αὐτὸ ἀπὸ τοῦ κέρδους τοῦ ἐργολάβου. Πρότερον ἀμφότεροι οὗτοι οἱ οἰκονομικοὶ παράγοντες ἦσαν δυσδιάκριτοι, κατετάσσοντο ἄρα εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ κεφαλαίου. Ἀλλὰ σήμερον, σὺν τῇ προόδῳ τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐπιτευχθέντος τούτου διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ συνεταιρικοῦ πνεύματος, ὅ τε κεφαλαιοῦχος καὶ ὁ ἐργολάβος ἀντιπροσωπεύουσι διάφορα πρόσωπα.

Βεβαίως ὁ ἐργολάβος δὲν εἶνε δημιούργημα τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Καὶ κατὰ τὴν νηπιώδη ἔτι οἰκονομικὴν κατάστασιν τῶν κοινωνιῶν εἰργάζετο, ἐστερημένος πολλάκις κεφαλαίου, ἀποβλέπων εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ. Ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ αὐτοῦ σημασία εἶχε διεκφύγῃ ἐπὶ μακρὸν τὴν προσοχὴν τῆς ἐπιστήμης. Σήμερον, διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ θέσις αὐτοῦ καὶ σημασία καθωρίσθησαν. Οὐδεμία ἐπιχείρησις δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἄνευ τοῦ τοιούτου προσώπου, συγκεντροῦντος πᾶσαν τὴν δύναμιν, τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἔργου.

Ὁ ἐργολάβος οὗτος δὲν εἶνε ἁπλοῦς διευθυντὴς τοῦ ἔργου, ὑπ' ἄλλων τεταγμένος, ἐξαρτώμενος ἐξ αὐτῶν. Αὐτὸς συλλαμβάνει πρωτίστως τὴν ἐπιχείρησιν, καταινοῶν τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς σημασίαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα, αὐτὸς ἄρα θέλει ὑποστῇ καθ' ὁλοκληρίαν τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰς εὐθύνας. Ὡς τοιοῦτος εἶνε σπουδαιοτάτη δύναμις ἐν πάσῃ ἐπιχειρήσει. Ἡ ἔκβασις αὐτῆς ἔσται ἀποτέλεσμα τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς δραστηριότητος αὐτοῦ, ἥτις δὲν εἶνε μόνον προϊὸν τῆς παιδεύσεως, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔμφυτον.

Ἀλλ' ὅπως ἡ ἐπιτυχία, οὕτω καὶ ἡ ἀποτυχία εὐθύνει τὸν ἐρ-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γολάβον. Ἐπιχείρησις κολοσσαία, ἀπαιτοῦσα μεγάλας χρηματικὰς δαπάνας, δύναται νὰ καταστραφῇ ἐξ ἀπειρίας ἢ ἀνικανότητος αὐτοῦ. Δέον ἄρα νὰ καταβάλληται μεγάλη πρὸς εὕρεσιν τοιούτου φροντίς.

Κέρδος τοῦ ἐργολάβου.

Ὁ ἐργολάβος, οἷος διεγράφη, δὲν δύναται ν' ἀμειφθῇ ὡς ἁπλοῦς ὑπάλληλος τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὁ νοῦς διοικεῖ τὸν ἀριθμόν. Δέον ἄρα ἡ ἀμοιβὴ αὐτοῦ νὰ ἦνε μείζων τῆς τῶν λοιπῶν, ὁ ἀνώτατος μισθός, ὁ ἐπαξίως προσήκων τῇ διευθύνσει.

Ὁ ἐργολάβος εἶνε ἐπίσης ἐργάτης, ἀλλ' ὁπόσον διαφέρει κατὰ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἁπλοῦ ἐργάτου, ὅσον καὶ ἂν ἦνε οὗτος πεφωτισμένος! Σκέψις αὐτοῦ, ἀπόφασις, ἐνέργεια, δύναται νὰ ἐπενέγκῃ ἐπανάστασιν ἐν τῇ βιομηχανικῇ ἐπιχειρήσει, ἣν οὐδὲ νὰ κατανοήσῃ ἀμέσως ἴσως δύναται ἕτερος ἐπιστήμων μηχανικός.

Τίς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέρον τῆς κρείττονος ἀμοιβῆς τοῦ τοιούτου διευθυντοῦ τῆς ἐπιχειρήσεως; Μόνον ὁ ἀγνοῶν τὴν φύσιν τῆς λειτουργίας ταύτης.

Ἡ διαφορὰ περὶ τὴν ἀντιμισθίαν τοῦ ἐργολάβου καὶ τοῦ ἐργάτου, ἡ μείζων τοῦ πρώτου μοῖρα, δὲν περιορίζει, οὐδ' ἀφαιρεῖ τὸ ἡμερομίσθιον τοῦ δευτέρου. Ἡ μείζων ἀμοιβὴ ἐπιβάλλεται ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων. Ὁ πλείονα λαμβάνων ὑφίσταται καὶ μείζονας ὑποχρεώσεις καὶ θυσίας. Παρ' αὐτοῦ ἐξαρτᾶται κατ' ἐξοχὴν ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου. Ἂν τὰ κατ' αὐτὸ ἄλλως ἐκανονίζοντο, ὁ ἐργολάβος οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην θὰ ἐξήσκει ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς ἀγαθῆς διεκπεραιώσεως τοῦ ἔργου, τῆς παραγωγῆς· οὕτω δὲ διὰ τῆς τοιαύτης ἀδρανείας ζημία μᾶλλον ἢ κέρδος θὰ ἐπήρχετο.

Ὁ ἐργολάβος εἶνε πεπροικισμένος συνήθως δι' ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς μορφώσεως. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του δὲ ταύτην εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ ἐπενέγκῃ τροποποιήσεις καὶ βελτιώσεις ἐν τῷ μηχανικῷ συστήματι τῆς ἐργασίας, νὰ καταστήσῃ ἀπονωτέραν αὐτήν. Λῦξησις τῶν προϊόντων κατά τε ποσὸν καὶ ποιὸν ἔσται τὸ ἀποτέλεσμα τῶν τοιούτων βελτιώσεων. Δικαιοῦται ἄρα ὁ τοιοῦτος ν' ἀμειφθῇ γενναιότερον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τούτου δεδομένου, ὁ μείζονα μερίδα τῶν προϊόντων λαμβάνων ἐργολάβος δὲν λαμβάνει τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, ἀλλὰ τὴν διαφοράν, τὴν προερχομένην ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ κέρδους τῆς ἐπιχειρήσεως, τοῦθ' ὅ περ ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ ὀξυδέρκειαν καὶ νοημοσύνην.

Ἐκ τούτου συμπεραίνεται, ὅτι ὁ ἐργολάβος ἀμείβεται μᾶλλον ἢ μισθοδοτεῖται. Τὰ τοῦ μισθοῦ διέπουσι κανόνες, ἀμετάβλητοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ὁ ἐργάτης, ὁ ὑπάλληλος μισθοδοτοῦνται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καθ' ἑβδομάδα, κατὰ μῆνα. Τοὐναντίον ὁ ἐργολάβος ἀναμένει τὴν ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἥτις ἐνδεχόμενον πολλάκις καὶ ν' ἀποτύχῃ. Κινδυνεύει ν' ἀπολέσῃ τὰ πάντα ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας τοῦ ἔργου, δικαιοῦται ἄρα ν' ἀμειφθῇ γενναίως ἐν τῇ ἐπιτυχίᾳ.

Οὐδεὶς δύναται νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἀδικίαν ἐν τῇ διανομῇ τὴν τοιαύτην μείζονα ἀμοιβὴν τοῦ ἐργολάβου. Κατ' οὐσίαν οὐδεμία ἐπέρχεται βλάβη οὔτε τῷ ἐργάτῃ, οὔτε τῷ κεφαλαίῳ, οὔτε τῇ κοινωνίᾳ. Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ἐργολάβου ἀναλύεται εἰς τὸ πλεόνασμα τῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἅτινα κατ' ἐξοχὴν ὀφείλονται εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ διεύθυνσιν.

Ἐν τῷ τοιούτῳ διακανονισμῷ τῆς γενναίας ἀμοιβῆς τοῦ ἐργολάβου ἐκδηλοῦται οἰκονομικὴ δικαιοσύνη μᾶλλον ἢ ἀδικία καὶ ἀνισότης. Εἶνε νόμος τῆς φύσεως καὶ νόμος πάσης κοινωνικῆς τάξεως ἡ ἀμοιβὴ ἑκάστου ἀνθρώπου κατὰ τὴν παρεχομένην οἰκονομικὴν συμβολήν. Ὁ εὐφυέστερος, ὁ δραστηριώτερος, ὁ παραγωγικώτερος ἀμείβονται μᾶλλον τῶν μὴ τοιούτων, συνῳδὰ ταῖς παρεχομέναις ὑπηρεσίαις. Ἂν τοῦτο δὲν ἀνεγνωρίζετο, ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἀκατάσχετος πρὸς ἐργασίαν ροπὴ θὰ ἠλαττοῦντο. Πλεῖσται δυνάμεις, μεγάλως εὐεργετήσασαι τὸ κοινωνικὸν σύνολον, θὰ διετέλουν νωθραὶ καὶ ἀδρανεῖς. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ καθεστὼς τῆς ἐνεστώσης βιομηχανικῆς τάξεως τὸ τοιοῦτο δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ συμβῇ. Ἕκαστος λαμβάνει τὸ ὀφειλόμενον γέρας τῆς νοημοσύνης, τῆς δραστηριότητος, τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ· οὐδεὶς ζημιοῦται.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται, ὅτι πᾶσα κατάκρισις ἢ μεμψιμοιρία κατὰ τῆς μείζονος ἀμοιβῆς τοῦ ἐργολάβου ἐλέγχεται ἀνυπόστατος. Ἕκαστος ἀμείβεται συνῳδὰ τῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ καὶ ταῖς προσ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ενεχθείσαις ὑπηρεσίαις. Ἡ δὲ ἀμοιβὴ αὕτη δὲν εἶνε γέρας εὐαρίθμων προνομιούχων προσώπων. Τοὐναντίον ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομικῇ καὶ τεχνικῇ παιδεύσει τῆς κοινωνίας τὸ στάδιον τοῦ ἐργολάβου παρέχεται παντὶ εὐχερῶς, ἔντιμον δὲ τυγχάνει, ἐν παραβολῇ πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ παρελθόντος. Οὐδεὶς ἀποκλείεται τῆς ἐξασκήσεως αὐτοῦ. Ἕκαστος δύναται ν' ἀγωνισθῇ τὸν ἴδιον ἀγῶνα, ὅστις εἶνε ἀγὼν οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ προόδου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ἡ μερὶς τοῦ ἐργάτου ἐν τῇ διανομῇ τοῦ πλούτου.— Μισθὸς καὶ αἱ διάφοροι αὐτοῦ κατηγορίαι.

Περὶ τοῦ Ἐργάτου ἐν γένει.

Ὁ ἐργάτης, ἐν τῇ εἰδικῇ ἐννοίᾳ καὶ τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ, ἀποτελεῖ τὴν μείζονα ὁμάδα, τὴν ἰσχυροτάτην τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ὑπὸ τοιαύτην δ' ἔποψιν ἐξεταζόμενος, δὲν δύναται νὰ ὀλιγωρηθῇ· ἡ ὅρασις αὐτοῦ τυγχάνει μεγάλη καὶ τελεσιουργός· εἶνε τὸ θεμέλιον τῆς πολιτικῆς ταξεως. Εὐημερῶν, παρέχει ἐγγύησιν δημοσίας ἀσφαλείας· δυστυχῶν, καθίσταται ὄργανον ἀταξίας, στάσεων, συγκρούσεων καὶ καταστροφῶν.

Δὲν δύναται ἄρα τὸ ζήτημα τοῦ ἐργάτου νὰ τεθῇ ἐν μοίρᾳ ἴσῃ ἄλλων ζητημάτων, κοινωνικῶν, πολιτικῶν, ἐθνικῶν. Ἡ ἐπιστήμη, ἡ πολιτεία δὲν δικαιοῦνται ν' ἀδιαφορήσωσιν. Ὅτε κοινωνικόν τι καθεστὼς δὲν παρίστησι τὴν εἰκόνα τῆς ἑνότητος καὶ τῆς εὐκοσμίας, τοὐναντίον δὲ παρίσταται διῃρημένον εἰς ἐχθρικὰ στρατόπεδα ἀλληλομαχοῦντα, ὑποβλεπόμενα, μισούμενα, Τετέλεσται! Ἡ σῆψις θᾶττον ἢ βραδύτερον θέλει καταβρώσῃ τὸν ὀργανισμὸν αὐτοῦ, προκαλοῦσα τὴν καταστροφὴν τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἱστορία ἀναγράφει διδακτικώτατα παραδείγματα. Αἱ σπουδαιότατα τῶν ἐπαναστάσεων ὑπῆρξαν ἀποτελέσματα τοιαύτης ἀφορμῆς, διασάσεων, ματαιώσεως ἐκ τούτου τῆς κοινωνικῆς ἑνότητος.

Τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἐργατῶν, ἀφ' ὧν κατ' ἐξοχὴν ἐξαρτᾶται ἡ ἀνθρωπίνη εὐδαιμονία καὶ πρόοδος, εἶνε φιλικὰ μὲν πρὸς τὴν καθεστηκυῖαν τάξιν, ἰσχυρὰ ἐν τῇ τοιαύτῃ αὐτῶν δράσει, ἐν ᾗ περιστάσει διατελοῦσιν εὐημεροῦντα, ἐπαρκῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς συντηρούμενα ἐκ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ἐργασίας, ἐχθρικὰ δὲ καὶ ἀνίσχυρα, ὁπότε βαρύνει ἐπ' αὐτῶν ὁ κλῆρος τῆς πενίας καὶ τῆς δυστυχίας.

Ὁ ἐργάτης, βλέπων τὸ φίλον αὐτῷ ὄν, καταβαλλόμενον ὑπὸ τῶν στερήσεων, οὐδαμοῦ εὑρίσκον ἀντίληψιν, καταλαμβανόμενος ἐξ ἀπελπισμοῦ πρὸ τῶν λιμοκτονούντων οἰκείων, ἀδύνατον νὰ μὴ συλλάβῃ ἀποστροφὴν καὶ μῖσος κατα τῆς κοινωνίας, ἐν ᾗ διαβιοῖ. Ἀπόλυσι τὸ λογικὸν αὐτοῦ, τὴν ἐκτίμησιν. Αὐτὸς στερεῖται, ἐνῷ ἄλλοι ἀπολαύουσι· τοῦτο καὶ μόνον ἀρκεῖ νὰ ἐξάψῃ τὴν φαντασίαν, νὰ πλανήσῃ τὴν κρίσιν, νὰ μεταβάλῃ αὐτὸν εἰς ὄργανον ἀντιδράσεως, οὐχὶ δὲ εἰς χρήσιμον ἐργάτην καὶ παράγοντα.

Ὁ Ἐργάτης ἐν τῇ ἱστορίᾳ

Τὸ ζήτημα τοῦ ἐργάτου εἶνε παλαιὸν ὡς ὁ κόσμος. Ἐν οἱῳδήποτε πολιτισμῷ, ὑφ' οἱονδήποτε κοινωνικὸν σύστημα, θεοκρατικόν, στρατιωτικόν, μοναρχικόν, ἀριστοκρατικόν, δημοκρατικόν, ὁ ἐργάτης ἠδικήθη· καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀδικίας ταύτης δὲν ἐδίστασεν ἑκάστοτε νὰ ρίψῃ κατὰ τῶν ἀδικούντων τὸν λίθον τοῦ ἀναθέματος. Εἶνε ἠθικὸς νόμος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐν τῇ ταπεινοτάτῃ καταστάσει, ὑπὸ τὸν δουλικώτατον τῶν πολιτικῶν τύπων, ὅσον καὶ ἂν ἦνε ὁ ἄνθρωπος ἀνελεύθερος, δὲν δύναται ἡ νὰ ἔχῃ στιγμὰς συναισθήσεως τῆς καταστάσεως αὐτοῦ, τῆς δυστυχίας, νὰ μὴ μισήσῃ τὸν ὑπὲρ αὐτὸν ἱστάμενον.

Ὁ παρίας μισεῖ ἐπίσης καὶ βδελύσσεται τὸν βραχμᾶνα· ὁ δοῦλος τὸν ἐλεύθερον· ὁ δουλοπάροικος τὰν τιμαριώτην. Πῶς ἄλλως ; ἔλαχεν αὐτοῖς ὁ κλῆρος τῆς ἐργασίας καὶ τῶν στερήσεων· τῷ προνομιούχῳ ἡ μοῖρα τῶν ἀπολαύσεων καὶ τῆς ὑπεροχῆς. Ἀδύνατον ὁ ἐλάχιστος, ὁ τελευταῖος τῶν ἀποκλήρων τοῦ κόσμου τούτου νὰ μὴ συνεκινήθη ἐκ τῆς καταστάσεώς του, νὰ μὴ ὠρκίσθη μῖσος κατὰ τῶν κρατούντων. Ἡρμηνεύθη εἰς αὐτὸν τὸ ἀπόρρητον τῆς καταστάσεως ὡς ἐπελθὸν κατὰ θείαν βούλησιν. ὡς ἐκδηλούμενον ἕνεκα τῆς ἥττονος αὐτοῦ φύσεως. Ἦτο ἀδύνατον ν' ἀποδειχθῇ πράγματι τὴν ἑρμηνείαν ταύτην, εἴτε Μανοῦ ἐλέγετο ὁ νομοθέτης, εἴτε Ἀριστοτέλης ὁ ἑρμηνευτής.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τούτῳ, σιωπηλῷ ἢ φανερῷ, ἔζησαν καὶ ἀπέθανον αἱ ἀρχαῖαι κοινωνίαι. Ὁ χρόνος ἐκάλυψεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτοῦ ποικίλα κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ συστήματα, τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτῶν ἐλησμονήθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, μετὰ μόχθου δὲ ὁ ἐρευνητὴς τοῦ παρελθόντος ἀνευρίσκει ἴχνη αὐτοῦ, τοῦ τόσον δυσνοήτου καὶ δυσερμηνεύτου. Ἀλλ' ἡ τραγικὴ φυσιογνωμία τοῦ ἐργάτου, τοῦ δούλου ἀποχειροβιώτου, ἐπιφαίνεται κατὰ πᾶσαν στιγμήν. Μόνον δι' αὐτοῦ κατανοεῖται τὸ ἀπόρρητον τῶν τεραστίων μνημείων τῆς Μπεναρές, τῆς Βαλβέκ, τῶν Θηβῶν, τῆς Μέμφιδος, τῶν Πυραμίδων, τῆς Βαβυλῶνος, τῆς Νινευή, τοῦ Κολοσσαίου ἐπὶ τέλους. Οὗτος ἀποκαλύπτει τὰ μυστήρια τοῦ παρελθόντος ἐκείνου· οὗτος ἐξηγεῖ πόσα δάκρυα ἔρρευσαν, πόσαι ὑπάρξεις κατεστράφησαν πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ἔργων ἐκείνων τῆς ἀνθρωπίνης ματαιότητος καὶ ἀδικίας.

Ὁ Ριχελιεὺς ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ διὰ τῆς παιδεύσεως χειραφέτησις τοῦ λαοῦ ἔξει ἀνατρεπτικὰ ἀποτελέσματα. Δικαίως. Ὁ παλαιὸς ἐργάτης, ὅσον καὶ ἂν ἐκακοπάθει, δὲν ἐνόει ἐναργῶς τὴν κατάστασιν του, τὰ ἀνθρώπινα δίκαιά του. Κατενόει ὁ πολιτικὸς ἀνήρ, ὅτι ἡ συναίσθησις τῶν δικαιωμάτων τούτων ἤθελε προκαλέσῃ ἐπανάστασιν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἐργάτου, ἐξέγερσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ἔκτοτε. Ἤδη ὁ ἐργάτης ἐπαιδεύθη, ἐχειραφετήθη. Ἡ χειραφέτησις δ' αὕτη ἐξεδηλώθη ποικιλαχῶς: κοινωνικῶς, πολιτικῶς, οἰκονομικῶς.

Τοιοῦτος εἶνε ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐργάτου. Τὸ ζήτημα αὐτοῦ κατέστη ἓν τῶν μεγίστων ζητημάτων τοῦ αἰῶνος.

Ὁ *Lassalle* ἐκάλεσε τὴν νέαν ταύτην ἐποχὴν περίοδον τῶν ἐργατῶν. Πρότερον ἐκράτει τὸ προνόμιον, σήμερον τοῦτο ἐξέλιπεν ὑπὸ τὸ καθεστὼς τῆς νέας τάξεως. Ὁ ἐργάτης ἔχει δίκαια· διεκδικεῖ ἀξιώσεις· ἀποτελεῖ οὐσιῶδες μέλος τῆς κοινωνίας, συντελῶν καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς πολιτείας.

Ὡς παράγων ἄρα τῆς νέας ταύτης τάξεως ἀξιοῖ νὰ κανονίσῃ τὰ κατ' αὐτὴν ἐπὶ τὸ δικαιότερον, ἀλλὰ κατὰ τὰ συμφέροντά του.

Ἐντεῦθεν ὁ διεξαγόμενος σήμερον ἀγὼν κεφαλαίου καὶ ἐργασίας.

Εἶνε τὸ πρόβλημα τοῦ μισθοῦ, τὸ δυσχερέστατον ἴσως τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἔννοια τοῦ Μισθοῦ.

Πάντες οἱ συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς δέον νὰ μετάσχωσι τῆς διανομῆς τῶν προϊόντων. Ὁ ἐργάτης ἄρα δικαιοῦται νὰ λάβῃ τὸ εἰς αὐτὸν ἀνῆκον ἐκ τῆς συμβολῆς μερίδιον.

Ὡς γνωστόν, δυσχερὲς νὰ ὁρισθῇ τὸ τῇ ἐργασίᾳ ἀνῆκον ἀκριβῶς μέρισμα. Ἐπίσης ἀδύνατος, ἐκ τῶν κρατουσῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, ἡ ὑπὸ τοῦ ἐργάτου προσδοκία τοῦ κέρδους, τοῦ ἐκ τῆς παραγωγικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας προελευσομένου.

Τούτου ἕνεκα ἔκπαλαι ὁ ἐργάτης μᾶλλον εὐχαριστεῖται, λαμβάνων συμπεφωνημένον μισθόν, ἅτε προσφορώτερον δυνάμενος νὰ θεραπεύσῃ τὰς χρείας αὐτοῦ διὰ τῆς καθ' ἡμέραν ἢ καθ' ἑβδομάδα καταβολῆς τῆς ἀμοιβῆς.

Ὁ μισθὸς δὲν παρέχεται παντοῦ καὶ πάντοτε ὁμοίως· παραλλάσσει κατὰ χρόνον καὶ τόπον, καθ' ὥραν τοῦ ἔτους, κατ' εἶδος τῆς ἐργασίας, καθ' ἡλικίαν, κατὰ φῦλον, κατ' ἀριθμὸν τῶν ἐργασίμων ὡρῶν. Πολλάκις ἐπίσης ὁ ἐργάτης ἀναλαμβάνει κατ' ἀποκοπὴν τὴν διεξαγωγὴν ἔργου τινός· ἀλλὰ τοῦτο σπανιώτερον.

Ἕκαστος ἄνθρωπος εἶνε ἐργάτης. Ἕκαστος συναλλάσσεται πρὸς τοὺς ὁμοίους ἐπὶ παροχῇ ἔργου, οὗ εἷς ἢ πλείονες ἔχουσιν ἀνάγκην. Πᾶσα ἐργασία, ὑλικὴ ἢ πνευματικὴ, ὑψηλὴ ἢ ταπεινή, ἀμείβεται. Οὐδεὶς εἶνε ἀνώτερος χρειῶν· ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, πάντες ἐργάζονται πρὸς συντήρησιν ἑαυτῶν ἢ τῶν οἰκείων.

Ἡ ἀνάλυσις τοῦ μισθοῦ εἶνε ἅμα καὶ ἀνάλυσις τῆς ἐργασίας. Τὰ ἑπόμενα θέλουσι διασαφήσει τὸ ζήτημα.

Γαιοκτήμων ἐπιθυμεῖ νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτοῦ. Πῶς τοῦτο γενήσεται; διὰ τῶν μηχανῶν, τῶν ἐργαλείων, τῶν ἐργατῶν. Ποῦ θέλουσιν εὑρεθῇ οὗτοι;

Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, ἐξησκημένοι εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς καλλιεργίας: δημητριακῶν καρπῶν, ἀμπέλου, ἐλαίας. Ὁ γαιοκτήμων θέλει ἀπευθυνθῇ πρὸς τούτους, μὴ διατεθειμένους βεβαίως νὰ παράσχωσι τὸ ἔργον αὐτῶν δωρεάν, ἄνευ ἀμοιβῆς. Ἀπαιτοῦνται νὰ μετάσχωσι τῆς διανομῆς τῶν προϊόντων, τῶν κερδῶν. Καὶ δίκαιον, καὶ λογικὸν τοῦτο. Ὁ γινώσκων, ὅτι θέλει ὠφεληθῇ, οὐ μόνον θέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λει παράσχῃ τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ εὐχερῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ ζήλου.

Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, ἡ διανομὴ δέον νὰ διεξαχθῇ ἐν ἰσότητι καὶ δικαιοσύνῃ· ἕκαστος πρέπει ν' ἀπολαύσῃ τοῦ ἀναλογοῦντος ἐκ τοῦ κέρδους μεριδίου, συμφώνως πρὸς τὴν κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν καταβληθεῖσαν ἐργασίαν.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν διανομὴν τῶν κερδῶν. Ἀλλὰ σοβαρὸν ἐγείρεται ζήτημα ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἀμοιβῆς.

Κατ' ἀρχήν, ὁ ἐργάτης ἔπρεπε ν' ἀναμένῃ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκομιδῆς τῶν προϊόντων, τότε δὲ μόνον νὰ ἐπέλθῃ ἡ διανομὴ αὐτῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε εὐχερές. Ὁ ἐργάτης ατερεῖται τῶν πρὸς ζωάρκειαν, δὲν δύναται ἄρα ν' ἀναμένῃ τὸν χρόνον τῆς συγκομιδῆς. Τούτου ἕνεκα ἀναγκάζεται νὰ λάβῃ τὴν ἀμοιβὴν πρὸ τοῦ πέρατος τοῦ ἔργου, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἢ ἑβδομάδα. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ ἡμερομισθίου, ἥτις ἔτι μᾶλλον ἐπιβάλλεται, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει ἐνδεχομένης καταστροφῆς τῆς συγκομιδῆς, ἢ βραδύτητος περὶ τὴν ἐκποίησιν, ὁπότε ὁ ἐργάτης ἤθελε περιέλθῃ εἰς ἄκραν πενίαν, εἰς τὸν ἐξ ἀσιτίας ἴσως θάνατον.

Τούτου ἕνεκα δὲν εἶνε δυνατόν, ὡς ἔχουσι νῦν τὰ πράγματα, νὰ διεξάγηται ἡ παραγωγικὴ ἐργασία διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων τῶν ἐργατῶν. Ἂν τοῦτο εὐχερῶς ἐπετυγχάνετο, τὰ τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου θὰ διεξήγοντο προσφυέστερον, θὰ ἐξέλειπον δὲ πολλαὶ ἀφορμαὶ ἐρίδων καὶ διχοστασιῶν. Τὸ κρατοῦν ἄρα σύστημα τῆς ἀντιμισθίας ἐπιβάλλεται ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, καταβαλλομένου τοῦ ἡμερομισθίου καθ' ὡρισμένον χρόνον, τὸ πολὺ ἐνίοτε κατ' ἀποκοπήν.

Ἀνταγωνισμὸς ἐν τῇ μισθοδοσίᾳ — Ζήτησις καὶ προσφορά.

Ὁ Ἄγγλος *Cobden* εἶπε: Δύο ἐργατῶν ζητούντων ἕνα ἐργοδότην, ὁ μισθὸς ἐλαττοῦται· τοὐναντίον δύο ἐργοδοτῶν, ζητούντων ἕνα ἐργάτην, ὁ μισθὸς αὐξάνεται. Ἐν τούτῳ κεῖται ὁ νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμὸς εἶνε συμφυὴς πάσῃ κοινωνίᾳ, ὀργώσῃ πρὸς αὔξησιν τοῦ πλούτου αὐτῆς καὶ πρὸς πρόοδον. Ἄνευ τούτου ἡ παραγωγὴ τῶν προϊόντων χώρας τινὸς θὰ διετέλει στάσιμος, μόλις ἐπαρκοῦσα πρὸς τὴν θεραπείαν τῶν χρειῶν τῶν κατοίκων. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν εὐχαριστεῖται εἰς τοῦτο· προσπαθεῖ ν' ἀπολαύσῃ καὶ τῶν προϊόντων τῆς ξένης παραγωγῆς, τοῦτο δὲ δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλως ἢ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραχθέντων πραγμάτων· τούτου συμβαίνοντος, ἡ βιομηχανία διεξάγεται μετὰ μείζονος δραστηριότητος. Τὸ κεφάλαιον ἀφθονοῦν, αὐξανόμενον διηνεκῶς, ζητεῖ εὐρύτερον στάδιον ἐνεργείας διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κατ' ἀνάγκην ἐπιζητεῖται ὁ ἐργάτης. Οὗτος, κατανοῶν τὴν παραγωγικὴν αὐτοῦ χρησιμότητα, ἀπαιτεῖ μείζονα ἀμοιβήν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν διαρκεῖ πολλάκις ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Δυνατὸν νὰ προσέλθωσι καὶ ἀλλαχόθεν ἐργάται, ὁπότε ὁ κεφαλαιοῦχος ἐλαττοῖ τὸν μισθὸν τῶν τέως ἐργατῶν. Τὸ τοιοῦτο συμβαίνει ἰδίᾳ ἐν ταῖς μεγάλαις βιομηχανικαῖς κοινωνίαις.

Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι τὰ τοῦ μισθοῦ δὲν δύνανται να κανονισθῶσι μονομερῶς· κατ' ἀνάγκην ἄρα διατελεῖ οὗτος εἰς αὐξομείωσιν. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὁ ἐργάτης, ἐστερημένος ἔργου, δύναται πολλάκις νὰ στερηθῇ καὶ τῶν πρὸς συντήρησιν χρειωδῶν.

Κανονισμὸς τῆς Μισθοδοσίας—τὸ ἔθιμον.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς οὗτος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν ἔργων ἐν παλαιτέροις καιροῖς, ἐν τῇ ἐμβρυώδει καταστάσει τῆς βιομηχανίας, δὲν ὑφίστατο, κανονιζομένων τῶν τῆς μισθοδοσίας τῶν ἐργατῶν διὰ μακρᾶς συνηθείας — διὰ τοῦ *ἐθίμου*. Ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ἡ ἐργασία διετέλει ἐξηρτημένη ἀπὸ τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος, διατελοῦντος ἐπίσης ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ κεφαλαίου. Οὕτως ὁ κλῆρος τοῦ ἐργάτου δὲν ἦτο κρείττων τοῦ καθ' ἡμᾶς. Ὁ ἰσχύων κεφαλαιοῦχος ἐκανόνιζεν αὐθαιρέτως τὰ τοῦ σκληροῦ τούτου νόμου, σκληροτέρου πάντως τοῦ σημερινοῦ.

Ὁ διὰ τοῦ ἐθίμου κανονισμὸς τοῦ μισθοῦ προϋποτίθησι κοινωνίας,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιωρισμένας ἐχούσας σχέσεις καὶ χρείας, ἀμοιβαιότητα μεταξὺ κεφαλαιούχου καὶ ἐργάτου, μονιμότητα, πατριαρχικὴν ἐν γένει κατάστασιν. Ἡ οἰκονομικὴ λειτουργία διατελεῖ περιωρισμένη, τὰ τῆς ἀνταλλαγῆς διεξάγονται ὑπὸ τὸ στενὸν πνεῦμα τῆς ἐν τῷ τόπῳ καταναλώσεως τῶν προϊόντων, σπάνιαι δὲ τυγχάνουσιν αἱ αὐξομειώσεις τῶν τιμῶν τῆς ἀγορᾶς, ἐν περιπτώσει μόνον δυσμενῶν εἰς τὴν παραγωγὴν προσόδων. Ἐν ταῖς τοιαύταις χώραις ὁ πληθυσμὸς διατελεῖ στάσιμος, μηδ' αὐξανόμενος, μηδ' ἐλαττούμενος. Ὑφίσταται ἰσορροπία μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ἡ δὲ μεγάλη βιομηχανία εἶνε μονονουχὶ ἄγνωστος. Πατριαρχικὴ εἶνε ἡ κοινωνία κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς οἰκογενείας· τὸ κεφάλαιον ἄρα καὶ ἡ ἐργασία διατελοῦσιν ἐν συνεννοήσει μᾶλλον ἢ ἐν ἀνταγωνισμῷ, ὅστις σπανιώτατα διεξάγεται μεταξὺ κεφαλαιούχου καὶ ἐργάτου.

Περὶ τῆς αὐξομειώσεως τῶν μισθῶν τῶν ἐργατῶν— Αἴτια τοῦ φαινομένου.

Ὑπάρχουσιν οἱ φρονοῦντες, ὅτι ἀκμαζούσης τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας, ζωηρότατα διεξαγομένης τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας λαοῦ τινος, ἡ ἐργασία μᾶλλον ἐπιζητεῖται, ἐπέρχεται ἄρα αὔξησις ἡμερομισθίου· τοὐναντίον δὲ συμβαίνει ἐν ἐναντίᾳ περιστάσει, ὁπότε ἡ ἐργασία διατελεῖ μᾶλλον ἐκνεκρώσει, ἐλαχίστη δὲ γίνεται ἡ κυκλοφορία τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν προϊόντων. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει οἱ ἐργάται ἀπολύονται, οἱ δ' ἀπολειπόμενοι ἀναγκάζονται νὰ δεχθῶσιν οἱονδήποτε προσφερόμενον μισθόν, ἔστω καὶ ἂν οὗτος δὲν ἐπαρκῇ πρὸς ζωάρκειαν.

Ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις καὶ ἐν πολλαῖς περιστάσεσι τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶνε ἀληθές. Μὴ ὑφισταμένης ζωηρᾶς ἐμπορικῆς κυκλοφορίας, μηδ' ἐκποιουμένων τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς, τὸ κεφάλαιον κατ' ἀνάγκην ἀπρακτεῖ, μὴ διατιθέμενον πρὸς παραγωγὴν προϊόντων, μὴ οὔσης βεβαίας τῆς ἐκποιήσεως αὐτῶν, ἄρα τοῦ δικαίου τῆς ἀζημίου τῶν ἐργατῶν μισθοδοσίας.

Τὸ τοιοῦτο τυγχάνει πρόσκαιρον. Ὁ κεφαλαιοῦχος βιομήχανος γι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νώσκει, ὅτι μετὰ παρέλευσιν χρόνου θέλει ἐπέλθῃ μεταβολή. Ἡ κατανάλωσις τῶν προϊόντων θέλει ἀναλάβῃ τὴν προτέραν ζωηρότητα τότε δὲ τὸ κεφάλαιον ἀναλαμβάνει αὖθις τὴν προτέραν ἐνέργειαν, ζητοῦν χρησιμοποίησιν. Ἐν τοιαύτῃ μεταβολῇ ζητεῖ ἐργάτας, ὧν αἱ ἀξιώσεις αὐξάνονται κατὰ λόγον τῆς ζητήσεως καὶ τῆς παρουσιαζομένης ἀνάγκης. Δὲν ὁρίζονται ἄρα ἐκ τῶν προτέρων τὰ αἴτια τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῶν μισθῶν, οὐδ' ἐξαρτᾶται τοῦτο ἀπὸ τῆς ἑκάστοτε αὐξήσεως τῶν παραγωγικῶν κεφαλαίων.

Συμβαίνει ἐπίσης ἐνίοτε, ὥστε ἡ ὕψωσις τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων νὰ ἐπιφέρῃ αὔξησιν τῶν μισθῶν, ἅτε τοῦ ἐμπόρου καὶ τοῦ βιομηχάνου πωλοῦντων εἰς κρείττονας τιμάς, δυναμένων ἄρα νὰ προσφέρωσιν ἀνωτέρους μισθούς. Καὶ τοῦτο δὲν εἶνε ἀκριβὲς πάντοτε, οὐδὲ πιστοῦται ὑπὸ τῶν οἰκονομικῶν διδομένων. Ὑψουμένων τῶν τιμῶν, δὲν ἐπέρχεται αὔξησις τῶν μισθῶν, εἰμὴ μόνον ἐν περιστάσεσι, καθ' ἃς οἱ ἔμποροι, κερδαίνοντες πλείονα, ἐξοικονομοῦσι καὶ αὐξάνουσι τὰ κεφάλαια αὐτῶν, ἄρα καὶ τὴν παραγωγικὴν δραστηριότητα. Τοῦτο ἐπιφέρει κατ' ἀνάγκην ζήτησιν τῶν ἐργατῶν, ὕψωσιν τοῦ μισθοῦ αὐτῶν, ἰδίᾳ ὅταν οἱ μισθοὶ οὗτοι ἀποτίνονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐν ταῖς ἀγοραῖς τοῦ ὁποίου τελεῖται ἡ κατανάλωσις τῶν παραγομένων προϊόντων.

Πολλάκις ἐπίσης συμβαίνει, ὥστε ἡ ὕψωσις τοῦ μισθοῦ νὰ προέρχηται ἐκ τῆς προστασίας τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς, ὁπότε ἐπέρχεται αὖθις ἡ ζήτησις ἐργατικῶν χειρῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δύναται νὰ ἦνε παροδικὸν μᾶλλον καὶ ἀβέβαιον. Θεωρεῖται ἡ μία μόνον ὄψις τοῦ φαινομένου, ὀλιγωρεῖται δὲ ἡ ἑτέρα. Καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει κλάδος τις τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας προστατεύεται, καθ' ἣν περίστασιν τυγχάνει τοῦτο βεβιασμένον καὶ μὴ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐρειδόμενον, ἡ ὕψωσις τοῦ μισθοῦ εἶνε προσωρινή. Κερδαίνουσι βεβαίως οἱ βιομήχανοι, ἀλλὰ δὲν ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι καὶ διαθέτουσι μέρος ἐκ τῶν κερδῶν πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας.

Ὑποτίθεται πολλάκις, ὅτι οἱ διὰ νομίσματος καταβαλλόμενοι μισθοὶ ὑψοῦνται, ὑψουμένων τῶν πρὸς ζωάρκειαν τιμῶν, ἐλαττοῦνται δὲ ἐν τῇ ἐλαττώσει αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶνε πάντοτε ἀληθές, οὐδὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κανών, διέπων τὰς σχέσεις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως. Ἡ εὐθηνία ἢ ἡ ἀκρίβεια τῶν χρειωδῶν, ἀπο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τέλεσμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀφθονίας ἢ μὴ τῆς συγκομιδῆς, δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ μισθοῦ Πολλάκις μάλιστα συμβαίνει καὶ τὸ ἀντίστροφον. Ἐν καιρῷ σιτοδείας ὁ ἐργάτης ἐργάζεται περισσότερον, οὕτω δὲ ἕνεκα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καταπίπτει μᾶλλον ἢ ὑψοῦται ὁ μισθός.

Ἑτέρα περίπτωσις τῆς τοιαύτης ἀνωμαλίας ἐν τῇ αὐξομειώσει τῶν τιμῶν τῶν χρειωδῶν καὶ τῶν μισθῶν τῶν ἐργατῶν εἶνε αὕτη: Ἕνεκα γεωργικῶν βελτιώσεων ἐλαττοῦται ἡ τιμὴ τῶν πρὸς συντήρησιν ἀντικειμένων τοῦ ἐργάτου, δυναμένου νὰ ζῇ ἀνετώτερον διὰ τοῦ αὐτοῦ μισθοῦ, ὅστις ἐκπίπτει· ἀμέσως ἐνίοτε μάλιστα καὶ ὑψοῦται· ἀλλ' ἐπὶ τέλος ἐπέρχεται ἡ ἔκπτωσις, ἐπερχομένου τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἅτε παρουσιαζομένων πολλῶν ἐργατῶν ἐπὶ ἐπωφελεστέροις ὅροις.

Τοιαῦτα καὶ ἄλλα φαινόμενα καὶ περιστάσεις παρουσιάζονται ἐν τῇ αὐξομειώσει τῶν τιμῶν τῶν χρειωδῶν καὶ τῶν μισθῶν. Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι δὲν δύνανται νὰ τεθῶσι γενικοὶ κανόνες ὡς πρὸς τὰ αἴτια τῆς αὐξήσεως ἢ τῆς ἐλαττώσεως αὐτῶν, ἅτε ποικίλων συνθηκῶν, φυσιολογικῶν τε καὶ κοινωνικῶν, ἐπιδρωσῶν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τούτων φαινομένων, χρῃζόντων πολλῆς προσοχῆς καὶ μελέτης πρὸς κατανόησιν. Οὐχ ἧττον δύναται νὰ ρηθῇ, ὅτι ὁ μισθὸς ἐξαρτᾶται οὐσιωδῶς ἐκ τῆς ὑφισταμένης σχέσεως μεταξὺ τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν διατιθεμένων πρὸς ἐργασίαν κεφαλαίων. Ἡ τύχη ἄρα τῆς ἐργατικῆς τάξεως δύναται νὰ βελτιωθῇ μόνον ἐν τῷ προσφυεῖ διακανονισμῷ τῆς σχέσεως ταύτης, πᾶν δὲ πρόγραμμα αὐθαιρέτου βελτιώσεως δυσχερῶς πραγματοῦται, μὴ ἀπορρέον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης.[1]

Ἐνέργειαι πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἡμερομισθίων.

Καὶ ἠθικοί, καὶ κοινωνικοί, καὶ οἰκονομικοὶ λόγοι συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἐνεργείας πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἐλαττώσεως τῶν μισθῶν

1 Πληρέστερον καὶ ἀναλυτικώτερον παρὰ Mill Principles etc

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Εἶνε τοῦτο ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου διὰ πᾶσαν μὲν κοινωνίαν, ἀλλ' ἰδίᾳ διὰ τὰς συγχρόνους, ἐν αἷς ὁ κοινωνικῶς καὶ πολιτικῶς χειραφετηθεὶς ἐργάτης, ὁ πολλαχοῦ διὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ συντελῶν εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ πολιτικοῦ καθιστῶτος. ἄρα κυρίαρχος καὶ δεσπότης καταστάς, ἀξιοῖ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας.

Ὅσον καὶ ἂν ἀμείβηται σήμερον ἡ ἐργατικὴ τάξις ἐπαρκῶς ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρελθόν, πρὸς τὰς χρείας τῶν ἐργατῶν καὶ πρὸς τὰ ὑφιστάμενα συντηρήσεως μέσα, ἐκδηλοῖ ροπὰς πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς της. Φυσικὸν καὶ λογικὸν τοῦτο. Φύσει ὁ ἄνθρωπος ἐπιζητεῖ βελτίωσιν τῶν κατ' αὐτόν. Ἐν οἱᾳδήποτε κοινωνικῇ βαθμῖδι, καὶ τῇ ταπεινοτάτῃ, ζητεῖ τὴν αὔξησιν τῶν μέσων, δι' ὧν θέλει συντηρηθῇ, αὔξησιν τοῦ μισθοῦ. Ἑκάστη περίοδος ἀνωτέρου πολιτισμοῦ αὐξάνει μὲν τὰς χρείας, ἀλλ' ἐπίσης προκαλεῖ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ.

Ἔγκειται ἄρα ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἡ ροπὴ πρὸς αὔξησιν τοῦ μισθοῦ καὶ μείζονα ἀπόλαυσιν τῶν χρειωδῶν.

Ὁ πολιτισμός, ὁ διὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης πολλαπλασιασμὸς πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τῶν μέσων τῆς εὐζωίας, ἡ παίδευσις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου καὶ ἡ ἐκ τούτου μείζων συναίσθησις τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ ἀξιοπρεπείας, ἡ κοινωνικὴ ἐξίσωσις, ἥτις ἐπιζητεῖται ἀπό τινος χρόνου μεταξὺ τῶν τάξεων, πάντα ταῦτα σημαίνουσι τελείαν μεταβολὴν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπίνῃ συνειδήσει. Ἰσότης κοινωνικὴ ἄμεσον ἔξει ἀποτέλεσμα οἰκονομικὴν ἰσότητα, πλῆρες πασῶν τῶν τάξεων δικαίωμα ἐπὶ τῶν ἀπολαύσεων. Ὁ ἐργάτης ἐπιζητεῖ παντὶ τρόπῳ τοῦτο, ἐπίσης δὲ καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ.

Ἀλλὰ τοῦτο δέον νὰ τελεσθῇ οὐχὶ ἐπὶ ἀνατροπῇ, ἀλλ' ἐπὶ κρείττονι ὀργανώσει τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας. Πρὸς τοῦτο δέ, καθὰ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων ἐξάγεται, δὲν ἀπόκειται τῇ κοινωνικῇ ἢ τῇ πολιτικῇ τάξει ὁ κανονισμὸς τῶν μισθῶν, ὅπως καὶ ὁ τῶν ὠνίων. Ἄλλοτε συνέβαινε τοῦτο· ἀλλ' οὐδεμία τότε ὑφίστατο ἀξία λόγου οἰκονομικὴ τάξις. Γεωργία, ἐμπορία, βιομηχανία διετέλουν ἐν σπαργάνοις. Τὸ καθεστὼς τοῦτο ἔφερεν ἐξ ὁλοκλήρου τύπον στασιμότητος. Ἔλλειψις ὀργανώσεως ἐν τῇ οἰκονομικῇ λειτουργίᾳ τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λαοῦ, ἄγνοια τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως συνεπήγετο κατ' ἀνάγκην παραγωγικὴν στασιμότητα. Ἐκλείποντος τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, συνεκλείπει ἡ ἐλευθερία καὶ τὰ αὐτῇ παρομαρτοῦντα ἀγαθά. Ἐν τούτοις, παρὰ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ νόμου τούτου, οἱ θιασῶται τῆς οἰκονομικῆς μεταρρυθμίσεως προβάλλουσιν ἀκριβῶς ἀντίθετον τρόπον θεραπείας τοῦ ὑπὸ τῆς πείρας ἐνδεικνυμένου.

Καὶ ἐν πρώτοις ζητεῖται ὁ καθορισμὸς τοῦ μισθοῦ διὰ νόμου· τούτου δὲ καθοριζομένου ὑπὸ τῆς πολιτείας, θέλει ἐπέλθῃ συμβιβασμὸς μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας. Βεβαίως ἐν τῷ τοιούτῳ καθορισμῷ δὲν ἐννοεῖται, ὅτι ὁ μισθὸς θέλει μείνῃ ἀμετάβλητος· θέλει παραλλάσσῃ ἑκάστοτε. Ἐν τούτοις δύναται νὰ ἐπενέγκῃ ἀγαθοποιὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ἐπὶ τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῶν ἐργατῶν; ἐπὶ τέλους εἶνε σύμφωνον τὸ σύστημα τοῦτο πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης; Ὁ μισθὸς σημαίνει διανομὴν τοῦ ἐκ τῆς παραγωγῆς κέρδους· ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ κέρδος τοῦτο, ἕνεκα ποικίλων αἰτίων, φυσικῶν ἢ κοινωνικῶν, δὲν ἀντιπροσωπεύει πολλάκις καὶ τὸν μισθόν, πῶς δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἡ ἐπιχείρησις; Ἡ ἐργασία θὰ καταβροχθίσῃ τὸ κεφάλαιον καὶ σὺν αὐτῷ τὴν ἐπιχείρησιν.

Ὑποστηρίζεται παρὰ πολλῶν σήμερον, καὶ οὐχὶ ἄνευ λόγων καὶ ἐπιχειρημάτων, ὅτι αἱ ὑφιστάμεναι δυσαρέσκειαι καὶ συγκρούσεις μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας δύνανται ν' ἀρθῶσιν, ἐν ᾗ περιπτώσει ταχθῶσιν ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργατικῶν ὁμάδων, ἀποτελεσθῶσι δ' οὕτω συνδικάτα, ἐπιτροπεῖαι, παρὰ τῇ ἐπιχειρήσει, τῶν ἐργατῶν, ὧν ἀποστολὴ ἔσται ὁ ἐπὶ τὸ φιλικώτερον καὶ εἰρηνικώτερον κανονισμὸς τοῦ μισθοῦ κατὰ τὰς ἑκάστοτε σχέσεις τῆς ἀγορᾶς καὶ τὰς χρείας τῶν ἐργατῶν. Οὕτω δὲ τὸ ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως κέρδος θὰ διενέμηται λογικῶς καὶ δικαίως μεταξὺ ἐργάτου καὶ κεφαλαιούχου.

Ὁμολογουμένως ἡ πρότασις αὕτη δὲν στερεῖται σπουδαιότητος. Ἀλλ' ἡ πραγμάτωσις αὐτῆς δὲν εἶνε πάντοτε εὐχερής, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπικίνδυνος. Λίαν ἐνδεχόμενον τυγχάνει ἔν τισι περιστάσεσι νὰ ἐπέλθωσι διαφωνίαι περὶ τὴν διανομὴν μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ κεφαλαίου καὶ τῶν τῆς ἐργασίας. Ἡ ἀσυμφωνία δ' αὕτη ἀναντιρρήτως θέλει βλάψῃ τὴν ἐπιχείρησιν.

Πολλοὶ ἐπίσης ἐπιζητοῦσιν, ἀπὸ φιλανθρώπων αἰσθημάτων ἀγόμε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νει ὑπὲρ τῆς τύχης τῶν ἐργατικῶν τάξεων, τὴν ἐπέμβασιν τῆς πολιτείας ἐν τῷ συναλλάγματι τῆς ἐργασίας. Ἀλλ' εἶνε λίαν ἐπικίνδυνον τοῦτο. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐν ταῖς σημεριναῖς μάλιστα ἐκλογικαῖς πολιτείαις, καθ' ἃς ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ ἔθνους καὶ ἡ ἀπ' αὐτῆς ἀπορρέουσα κυβέρνησις ρυμουλκεῖται μᾶλλον ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἥκιστα ἐνεργεῖ μετὰ περισκέψεως ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν συμφερόντων αὐτοῦ. Νόμος δὲ συντεταγμένος πρὸς τὸ συμφέρον τῆς τυχὸν ἐν τῷ τόπῳ κρατούσης ὁμάδος ἢ πλειονοψηφίας τῶν κεφαλαιούχων ἢ τῶν ἐργατῶν, ἀντίθετα δυναμένων νὰ ἔχωσι συμφέροντα, οὐδὲν ἔξει ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα. Καὶ κατὰ τὸ σύστημα ἄρα τοῦτο ἄστοχος ἔσται ἡ λύσις τοῦ ἐργατικοῦ ζητήματος.

Ἕτεροι, φιλάνθρωποι ἐπίσης, οὐδὲν ἀγαθὸν ἀποδέχονται ἐκ τῆς παρεμβάσεως διὰ τοὺς ἄνω ἐκτεθειμένους λογους. Ὑποστηρίζουσιν ἄρα, ὅτι ὁ διακανονισμὸς τῶν σχέσεων κεφαλαίου καὶ ἐργασίας δέον νὰ ἐπιζητηθῇ διὰ τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ κεφαλαιοῦχος δέον νὰ παράσχῃ τὸν προσήκοντα, τὸν ἐπαρκῆ μισθὸν τῷ ἐργάτῃ. Καὶ φρονοῦσιν, ὅτι διὰ τοῦ τοιούτου τρόπου θέλει ἐπέλθῃ ἡ λύσις τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος.

Πάντα ταῦτα τὰ σχέδια προέρχονται βεβαίως κατ' ἀρχὴν ἀπὸ ἀγαθῆς προαιρέσεως καὶ διαφέροντος ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῶν ἐργατῶν. Ἀλλ' ὅπως ἔχουσι τὰ ἀνθρώπινα, εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῶσι φυσικῶς καὶ λογικῶς αἱ τοιαῦται μεταρρυθμίσεις καὶ ν' ἀπολήξωσιν εἰς σωτήρια ἀποτελέσματα; Ὁ κόσμος ἐν τοιαύτῃ ὑποθέσει θὰ μετεβάλλετο εἰς ἀληθὲς *el dorado*.

Ἡ ἐργασία ἐξαρτᾶται οὐχὶ ἐκ τῆς βουλήσεως παροχῆς τοιαύτης ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνάγκης. Τοῦ κεφαλαιούχου, μὴ διακινδυνεύοντος τὸ χρῆμα αὐτοῦ, πῶς δύναται νὰ δικαιολογηθῇ ὁ ἐξαναγκασμός;

Μόνον τὸ κέρδος ἤθελε δελεάσῃ αὐτὸν πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν. Θέλει συναλλαχθῇ πρὸς τοὺς ἐργάτας. Ἐπὶ τίνι ἀμοιβῇ; βεβαίως τῇ κατὰ τὸ ἐνὸν ἐλαχίστῃ, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι αἱ δαπάναι τῆς ἐπιχειρήσεως δὲν θὰ ἦνε ὑπέρτεραι τῶν προσόδων. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ὁ κεφαλαιοῦχος, ἀνταγωνιζόμενος πρὸς τοὺς ὁμοίους του, δὲν θὰ διστάσῃ ν' αὐξήσῃ κατ' ἀνάγκην τὸν μισθόν.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς δὲν ἐπιφέρει μόνον τὴν ἐλάττωσιν τοῦ μισθοῦ,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀλλὰ καὶ τὴν ὕψωσιν. Ὑπαρχόντων ἐργατῶν ἄνευ ἔργου, οἱ μισθοὶ ἐλαττοῦνται· τούναντίον ὑψοῦνται. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην ὁ ἀνταγωνισμὸς εἶνε εὐεργετικὸς τῇ ἐργασίᾳ, οὐχ ἧττον πολλάκις καθίσταται ὀλέθριος τῷ κεφαλαίῳ.

Τῶν ἤδη προταθέντων συστημάτων ἐγένετο ἀπόπειρα πραγματώσεως ἐν παλαιτέροις καιροῖς· ἀλλὰ τ' ἀποτελέσματα ἀπεδείχθησαν μηδαμινά. Οἱ δὲ καθ' ἡμᾶς κοινωνιολόγοι, ζητοῦντες καὶ θαυμάζοντες τὸ καθεστὼς τοῦτο, ἀγνοοῦσι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τοὺς νόμους τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας τῶν λαῶν, ἥτις δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτονομίας, αἷς παρέπεται ἡ εὐθύνη, ὠθοῦσα τὸ ἄτομον πρὸς τὴν κτῆσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος καὶ τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ κακοῦ, ἀποβαίνοντος αὐτῷ ἐπιβλαβοῦς καὶ ὀλεθρίου.

Πλεονεκτήματα τοῦ ἡμερομισθίου.

Τὸ ἡμερομίσθιον, ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτοῦ λειτουργίαν, ὑπῆρξε συνήθως, ἐκτὰς ἐξαιρέσεων, τὸ μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας συναλλαγμα.

Πλεονεκτήματα τοῦ συστήματος τούτου εἶνε τὰ ἑπόμενα :

1) Ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς ἀβεβαιότητος περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐργασίας.

2) Διευκόλυνσις τῆς καθ' ἑκάστην θεραπείας τῶν χρειῶν.

Ὁ μισθὸς καταβάλλεται συνήθως ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι ἡμέρας, ἑβδομάδος, σπανιώτερον μηνός. Ἐν ἐναντίᾳ περιστάσει ὁ ἐργατης θὰ ὑπεβάλλετο εἰς μεγαλας στερήσεις.

Τῷ συστήματι τούτῳ παρέπεται καὶ τὸ ἑπόμενον ἀγαθόν :

Ἐν πάσῃ ἐπιχειρήσει, πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτῆς, ἀναγκαία τυγχάνει ἡ αὐστηρὰ διεύθυνσις. Ἡ ὑπ' αὐτῆς ἐξασκουμένη πειθαρχία συντελεῖ τὰ μαλιστα εἰς τὴν κανονικὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου. Ὁ ἐργάτης, λαμβάνων τὸν μισθὸν αὐτοῦ, δὲν δικαιοῦται εἰς ἐπικρίσεις, ἂν δὲ τούναντίον συνέβαινεν, ἀταξία καὶ ἐπὶ τέλους ἀναρχία ἤθελεν ἐπισκήψῃ ἐν τῷ ἐργοστασίῳ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ ἐργάτης δυσαρεστεῖται, ὁσάκις τὰ κέρδη τοῦ κεφαλαιούχου εἶνε μεγάλα· ποσάκις ἐν τούτοις δὲν συμβαίνει τὸ ἐναντίον!

Διὰ τοῦ ἡμερομισθίου ἀπαλλάσσεται ὁ ἐργάτης κερδῶν μεγάλων, ἀλλὰ καὶ ζημιῶν· ἐνῷ συνεταιριζόμενος μετὰ τοῦ κεφαλαιούχου, ἠδύνατο νὰ ἐκτεθῇ εἰς κινδύνους.

Συστήματα μισθῶν

Τὸ ἡμερομίσθιον, οἷον ἤδη ἐξετέθη, εἶνε τὸ ἁπλούστερον καὶ τὸ φυσικώτερον εἶδος τῆς ἀμοιβῆς τοῦ ἐργάτου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐξασφαλίζει πάντοτε τὸν ἐργολάβον ἢ τὸν κεφαλαιοῦχον. Δυνατὸν ὁ ἐργάτης νὰ μὴ ἐκτελῇ μετ' εὐσυνειδησίας τὸ καθῆκον αὐτοῦ, διαλανθάνων τὴν προσοχὴν τῶν προϊσταμένων. Ἐντεῦθεν συμβαίνει, ὥστε νὰ μισθώνηται ἡ ὑπ' αὐτοῦ καταβαλλομένη ἐργασία κατὰ ποσὸν καὶ ποιόν. Πολλάκις ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ συντελεσθῇ τοῦτο, ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ ποιὸν τῆς ἐργασίας κέκτηται μείζονα τοῦ κατὰ ποσὸν σπουδαιότητα.

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ὁ ἐργάτης ἀμείβεται κατὰ στρέμμα τῆς καλλιεργηθείσης γῆς, κατὰ μέτρον νήματος, ὑφάσματος κτλ. κατὰ ποσὸν γαιάνθρακος, σιδήρου κτλ. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε δίκαιον, ἑκάστου ἀμειβομένου κατὰ τὴν παρεχομένην ἐργασίαν· ἐπίσης ἡ διεύθυνσις δὲν ὑποχρεοῦται νὰ ἐποπτεύῃ ἐν τῇ ἐκτελέσει, χρησιμοποιοῦσα πρὸς τοῦτο πολλοὺς ὑπαλλήλους. Ἀλλὰ τὸ προϋποτιθέμενον ἐν τῷ συστήματι τούτῳ εἶνε τὸ ὁμοειδές, διὰ τῆς αὐτῆς ἐργασίας παραγομένων τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων.

Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε ἡ λεγομένη *κατ' ἀποκοπὴν* μισθοδοσία.

Κατ' ἄλλο σύστημα ἐπίσης, προκαλεῖται ἡ δι' ἐκτάκτου, προσθέτου ἀμοιβῆς, μείζων τοῦ ἐργάτου δραστηριότης. Φιλοτιμεῖται οὗτος, ἡ δ' ἐπιχείρησις ἀναπτύσσεται κατὰ ποσὸν καὶ κατὰ ποιόν.

Παρά τινων καλεῖται τὸ σύστημα *προοδευτικὸς* μισθός. Πρὸς τῇ ὠφελείᾳ, ἣν παρέχει τῷ ἐργάτῃ, ὠφελεῖται καὶ ἡ ἐπιχείρησις, αὐξανομένης τῆς παραγωγῆς, ἐλαττουμένων δὲ ἐνίων δαπανῶν αὐτῆς, — ἐνοικίου, ἐποπτείας, τόκου κεφαλαίων κτλ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ ἐργάτης, ὅπως καὶ πᾶσα ἄλλη παραγωγικὴ δύναμις, δεῖται κέντρου καὶ συμφέροντος πρὸς ἐπίδειξιν μείζονος ζήλου. Τούτου μὴ συμβαίνοντος, ἡ ἐργασία κατ' ἀνάγκην περιορίζεται, ἄρα καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς παραγωγή.

Ὁ Μισθὸς καὶ ἡ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας.

Ἡ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς αὔξησις τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς κατ' ἀνάγκην ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ μισθοῦ. Ἡ μείζων παραγωγὴ ἐνθαρρύνει τὸ κεφάλαιον καὶ προκαλεῖ τὸν ἀνταγωνισμόν. Ἐπαρκῶς ἀμειβομένου τοῦ κεφαλαιούχου, ἀναλόγως ἐπίσης θέλει ἀμειφθῇ καὶ ὁ ἐργάτης.

Ἀλλὰ καί τι ἄλλο ἀγαθὸν ἐκ τούτου προέρχεται. Αὐξανομένου τοῦ μερίσματος τοῦ κεφαλαιούχου, αὐξάνεται καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτοῦ, οὕτω δ' ἐπέρχεται ἐλάττωσις τοῦ τόκου, ἄρα καὶ τῶν δαπανῶν τῆς παραγωγῆς. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει συμφέρει τῷ κεφαλαιούχῳ νὰ ἀνταμείψῃ κατὰ τὸ ἐνὸν γενναιότερον τὸν ἐργάτην.

Σχέσεις τοῦ Πληθυσμοῦ πρὸς τὸν μισθόν.

Ὡς γνωστόν, μέχρι τῆς σήμερον τὰ τοῦ μισθοῦ κανονίζονται κατὰ τὸν νόμον τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Ἐν ᾗ περιπτώσει ὑπάρχει ζήτησις ἐργατῶν, ὁ μισθὸς αὐτῶν κατ' ἀνάγκην αὐξάνεται· καὶ τοὐναντίον, ὑπαρχούσης ἀφθονίας τοιούτων, ὁ μισθὸς ἐλαττοῦται. Ἐκ τούτου δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ ἑπόμενον συμπέρασμα: Αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ, ἄρα πολλαπλασιαζομένων τῶν ἐργατικῶν χειρῶν καὶ τῆς ἐκ τούτου ζητήσεως ἐργασίας, ὁ μισθὸς αὐξάνεται. Τοὐναντίον δέ, ἐλαττουμένου τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ μισθὸς ἐλαττοῦται.

Τοῦτο δὲν δύναται νὰ ᾖνε ἀληθὲς ἐν πάσῃ περιστάσει. Δύναται νὰ ἐπέλθῃ μόνον αὔξησις τοῦ μισθοῦ, ἐν ᾗ περιπτώσει πρὸς τῇ αὐξήσει τοῦ πληθυσμοῦ ἐπέρχεται συγχρόνως αὔξησις κεφαλαίων καὶ παραγωγικῶν ἐπιχειρήσεων, ὑπερβάλλουσα τὴν αὔξησιν τούτων. Πολλάκις συμβαίνει ἐπίσης, ὥστε νὰ ἐπέρχηται μὲν ἐν τινι χώρᾳ αὔξησις κεφαλαίων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, ζητουμένων ἐργατῶν, ὁ μισθὸς ὑψοῦται.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Περὶ φυσικοῦ ἢ δικαίου μισθοῦ.

Συνῳδὰ τῇ φύσει καὶ τῇ ἐννοίᾳ τῆς παραγωγῆς, πάντες οἱ συντελεσταὶ αὐτῆς δέον ν' ἀμείβωνται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἦνε δυνατὴ ἡ ἐξασφάλισις αὐτῶν καὶ ἡ ἐν τῷ μέλλοντι ἐργασία. Ἄλλως ὁ σκοπὸς τῆς παραγωγῆς ἤθελεν ἀποτύχῃ ἐξ ὁλοκλήρου.

Τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν ἔχει μόνον ἐπιστημονικήν, οἰκονομικὴν σημασίαν, ἀλλὰ πρωτίστως κοινωνικήν. Ἡ γῆ, ἡ ἐργασία, τὸ κεφάλαιον εἶνε παράγοντες οἰκονομικοὶ καὶ κοινωνικοί, δέον ν' ἀμείβωνται ἄρα κατὰ τοιαύτην ἀναλογίαν, ὥστε νὰ μὴ διακυβεύηται ἡ παραγωγικὴ αὐτῶν δύναμις. Ἐὰν ἡ γῆ δὲν ἤθελε λαμβάνῃ τὸ ἐπαρκὲς πρὸς συντήρησιν αὐτῆς μέρισμα, ἤθελε παρεμεληθῇ, ἤθελεν ἴσως καταστῇ ἄχρηστος. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἐργασία πρέπει νὰ λαμβάνωσι τὴν προσήκουσαν ἀμοιβήν, τὴν μερίδα ἐκείνην, ἧς ἄνευ δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν παραγωγικὴν αὐτῶν δύναμιν.

Ὁ ἐργάτης ἄρα δικαιοῦται νὰ λαμβάνῃ τὴν ἀμοιβήν, τὴν ἀναγκαιοῦσαν αὐτῷ, ἵνα πορισθῇ τὰ πρὸς συντήρησιν. Οὐδεμία κοινωνικὴ τάξις ἢ οἰκονομικὴ ὀργάνωσις δικαιοῦνται ν' ἀρνηθῶσιν αὐτῷ τὸν προσήκοντα μισθόν.

Τοῦ *δικαίου* μισθοῦ, ἀναγνωριζομένου ὡς χρησίμου πρὸς παραγωγὴν ἐργασίας δυνάμεως, ἄνευ ἀντιρρήσεως δὲ παρεχομένου ὑπὸ τοῦ κεφαλαιούχου, ἡ ἐργασία ἐξελίσσεται ἐν ρυθμῷ, κανονικῶς, ἀδιάστως. Ὁ ἐργάτης, δυνάμενος διὰ τοῦ παρεχομένου αὐτῷ ἐπὶ τῇ τοῦ πόνου καταβολῇ ἀνταλλάγματος νὰ συντηρῇ ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του, ἐργάζεται μετὰ μείζονος προθυμίας καὶ δραστηριότητος· παράγει ἄρα πλείονα. Ἀποτέλεσμα τούτου ἔσται, ὡς ἐκ τῆς εὐχαριστήσεως, μεθ' ἧς ἐργάζεται, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ ἀλλοτρίων μεριμνῶν. Τοῦτο δὲ καθίσταται ἐπωφελὲς τῷ τε ἐργάτῃ καὶ τῷ κεφαλαιούχῳ.

Περὶ τοῦ κατ' ἐπάγγελμα μισθοῦ.

Πρὸς παραγωγὴν προϊόντος οἱουδήποτε δὲν ἀρκεῖ ἡ αὐτὴ τοῦ ἐργάτου δραστηριότης καὶ ἱκανότης. Ἀπαιτεῖται τὸ μὲν ποικίλη ἰδιο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φυΐα, τὸ δὲ μακροχρόνιος παίδευσις, κίνδυνοι, παρομαρτοῦντες τῇ διεξαγωγῇ τῆς ἐργασίας. Εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ νὰ παραγάγῃ εὐτελές τε ἅμα καὶ περίτεχνον προϊόν. Τούτου δεδομένου, ἡ ἀμοιβή, ὁ μισθός, ἔσονται ἀνάλογα πρὸς τὴν καταβληθεῖσαν εὐφυΐαν, πρὸς τὴν ἀπαιτηθεῖσαν παίδευσιν, πρὸς τοὺς κινδύνους, οὓς ὁ ἐργάτης διῆλθεν.

Ἡ τοιαύτη ποικιλία τοῦ μισθοῦ κατ' ἐπάγγελμα κέκτηται σπουδαίαν οἰκονομικὴν ἅμα καὶ παραγωγικὴν σημασίαν. Ὑπάρχουσι ποικίλαι ἐργασίαι, τὰ μάλιστα λυσιτελεῖς καὶ προσοδοφόροι ἔν τινι χώρᾳ, αἵτινες ἀπαιτοῦσι δεξιότητα, ἐπιμονὴν πρὸς ἐκμάθησιν, δαπάνας. Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐν τούτοις δὲν ἔχουσι τὸ θάρρος τῆς τοιαύτης ἐπιμονῆς, ἀναμένοντες γενναῖον μισθὸν ἐν ἀπωτέρῳ χρόνῳ. Διὰ τοῦ τοιούτου παραλλάσσοντος μισθοῦ δὲν ἀμείβεται μόνον ἡ καταβληθεῖσα ἡμερήσιος ἐργασία, ἀλλ' ἅμα καὶ ἡ δαπάνη, ἡ ἀπαιτηθεῖσα πρὸς παίδευσιν καὶ καταρτισμὸν τοῦ ἐργάτου, ὡς καὶ ἡ τελειοποιηθεῖσα αὐτοῦ δεξιότης.

Ἐκ τούτων ἕπεται, ὅτι ἐν τοῖς ἐπαγγέλμασι, πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ὁποίων ἀπαιτοῦνται μείζονα φυσικὰ καὶ ἠθικὰ προσόντα, ὁ μισθὸς παρέχεται γενναιότερον· τοὐναντίον δὲ συμβαίνει ἐν τοῖς ἐπαγγέλμασι, δι' ἃ δὲν ἀπαιτοῦνται ἰδιαίτερα προσόντα.

Ὁ μισθὸς τοῦ καλλιτέχνου χρυσοχόου, τοῦ χαράκτου κτλ. εἶνε ἀνώτερος τοῦ μισθοῦ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ, τοῦ σκαφέως, τοῦ θεριστοῦ· τούτων πάλιν μεγαλήτερος εἶνε ὁ μισθὸς τοῦ ἐν χημικοῖς ἐργοστασίοις καὶ μεταλλείοις ἐργάτου ἕνεκα τῶν παρομαρτούντων κινδύνων.

Περὶ συμμετοχῆς τοῦ ἐργάτου εἰς τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων συμπεραίνεται, ὅτι συντελεστικώτατον τυγχάνει πρὸς τὴν μείζονα καὶ ἀρτιωτέραν παραγωγὴν ἡ προσήκουσα, ἡ *δικαία* ἀντιμισθία τοῦ ἐργάτου. Ὁ διεξάγων αὐτήν, ἐν ᾗ περιπτώσει διατελεῖ ηὐχαριστημένος πράττει τὸ καθῆκόν του μετὰ μείζονος προθυμίας καὶ δραστηριότητος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐπιβάλλεται ἄρα εἰς πάντα ἀρτιμελῆ οἰκονομικὸν ὀργανισμὸν ἡ πρόνοια περὶ τοιαύτης διανομῆς τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς, ὥστε ὁ ἐργάτης νὰ συμμετέχῃ κατὰ τὸ ἐνὸν εὐρύτερον τῶν ἐκ τῆς παραγωγῆς κερδῶν. Τούτου ἐπερχομένου, πάντως θέλουσιν ἀποσοβηθῇ αἱ ἀφορμαὶ τῆς διαστάσεως μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας. Βεβαίως εἶνε ἀδύνατον ἡ διανομὴ νὰ συμβῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ὑποθάλπηται ἡ ἐλαχίστη σύγκρουσις μεταξὺ τῶν διαφόρων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀποσοβηθῇ ἀπολύτως. Οὐχ ἧττον ἐν κανονικῇ καταστάσει πραγμάτων δέον νὰ ὑπάρχῃ ἰσορροπία καὶ ἀλληλεγγύη μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας. Βεβαίως συμβαίνει πολλάκις, ὥστε ν' ἀπολαύῃ ὁ κεφαλαιοῦχος πλειόνων τοῦ ἐργάτου ὠφελημάτων. Ποσάκις ἐν τούτοις δὲν συμβαίνει καὶ τὸ ἀντίθετον, ἀπολαυόντων μὲν τῶν ἐργατῶν, ἀδικουμένων δὲ καὶ καταστρεφομένων τῶν κεφαλαιούχων, ἕνεκα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς καταναλώσεως, ὑπερβάλλοντος τόκου τῶν κεφαλαίων!

Ἐλαχίστη ἔρευνα τῶν σχέσεων κεφαλαίου καὶ ἐργασίας ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ πόρισμα τοῦτο. Ἡ ἐργασία, καθ' ἡμέραν ἢ ἑβδομάδα μισθουμένη, διατελεῖ ἐξησφαλισμένη, ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τοῦτο καὶ διὰ τὸ κεφάλαιον.

Οὐχ ἧττον αἱ οἰκονομικαὶ σχέσεις τῆς κοινωνίας δέον νὰ κανονισθῶσι κατὰ τρόπον, ὥστε ὁ ἐργάτης νὰ συμμετέχῃ τῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, νὰ ἦνε δὲ πεπεισμένος περὶ τούτου, ἄρα ηὐχαριστημένος. Οὕτω καθίσταται φιλοπονώτερος, δραστηριώτερος, παραγωγικώτερος, γινώσκων, ὅτι πρὸς τῇ κανονικῇ ἀντιμισθίᾳ δύναται νὰ λάβῃ καί τινα ποσοστὰ ἐπὶ τοῦ κέρδους.

Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε καὶ δίκαιον καὶ οἰκονομικῶς λυσιτελές. Γαλβανίζει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὸν ἐργάτην, καθίστησιν αὐτὸν δραστήριον παράγοντα· αἴρει δὲ πᾶσαν ἀφορμὴν ἐχθροπαθείας καὶ ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ κεφαλαιούχου.

Τὸ πρόσθετον τοῦτο κέρδος τοῦ ἐργάτου, ὅ περ τῷ μισθῷ προστιθέμενον θέλει παρέχῃ αὐτῷ πάντα τὰ τοῦ βίου χρειώδη, πρέπει νὰ παρέχηται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἐπέρχωνται διαφωνίαι καὶ συγκρούσεις. Δὲν δύναται ἄρα νὰ ἦνε ἐπιτετραμμένη εἰς τὸν ἐργάτην ἡ ἐξέλεγξις τῶν βιβλίων τῆς ἐπιχειρήσεως, τῆς οἰκονο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μικῆς ἐν γένει διαχειρίσεως. Ἡ ἱεραρχία ἤθελεν ἐκλίπῃ, πλήρης δὲ ἐπέλθῃ ἀναρχία. Οὐχ ἧττον καὶ τὸ μονομερὲς προνόμιον τοῦ κεφαλαιούχου τοῦ παρέχειν τῷ ἐργάτῃ τὸ πρόσθετον ἐκ τῶν κερδῶν ποσοστὸν τυγχάνει ἐπισφαλές. Δέον ἄρα τρίτον τι πρόσωπον, ἀπολαῦον τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ τε κεφαλαιούχου καὶ τῶν ἐργατῶν, νὰ λαμβάνῃ μέρος καὶ νὰ καθορίζῃ τὰ τῆς διανομῆς τῶν εἰς τοὺς ἐργάτας ἀνηκόντων κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Σκέψεις περὶ λύσεως τοῦ ἐργατικοῦ προβλήματος.

Πάντοτε μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ σήμερον, ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων ἐπεζητήθη ὑπὸ τῶν φιλανθρώπων καὶ ἐν γένει τῶν κηδομένων τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος. Θρησκευτικοὶ νομοθέται, κοινωνικοὶ φιλόσοφοι, πολιτικοὶ ἰδεολόγοι ἢ δημαγωγοὶ ἔρρηξαν κραυγὴν ὀδύνης ἐπὶ τῇ δυστυχίᾳ τῶν πτωχῶν, τῶν μόλις κατορθούντων ν' ἀποζῶσιν ἀπὸ τῆς καθημερινῆς ἐργασίας, περιερχομένων δ' εἰς ἀπελπιστικὴν ἀθλιότητα ἐπὶ τῇ πρώτῃ οἰκονομικῇ κρίσει ἢ δυσπραγίᾳ.

Βεβαίως αἱ μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας σχέσεις δὲν διατελοῦσιν ἀπό τινος χρόνου εὐάρεστοι κοινωνικῶς. Παρατηρητέον οὐχ ἧττον, ὅτι ἡ μοῖρα τοῦ ἐργάτου τῆς σήμερον εἶνε ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις κρείττων τῇ τοῦ τῶν παλαιτέρων καιρῶν. Τὸ προνόμιον καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ κεφαλαίου περιωρίσθησαν οὐ σμικρόν. Ὁ ἐργάτης δὲν εἶνε πλέον ὁ δοῦλος, ὁ δουλοπάροικος, τὸ ἔρμαιον αὐταρχικῶν βιομηχανικῶν κανονισμῶν, ὁ μυρίας ἐν γένει ὑφιστάμενος ὑποχρεώσεις, ἐστερημένος δὲ πάσης αὐτενεργείας. Συναλλάσσεται ἐλευθέρως πρὸς τὸν κεφαλαιοῦχον. Ἐν τούτῳ δὲ κεῖται οὐ μόνον πρόοδος, ἀλλὰ καὶ εὐημερία διὰ τὴν μείζονα ὁμάδα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν τῶν ἐργατικῶν τάξεων.

Ἀλλ' εἶνε ἐπαρκῶς εὐτυχὴς ἡ τάξις αὕτη τῶν ἐργατῶν; Ὁ παρεχόμενος μισθὸς δύναται νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἐπαρκῶς τὰς ποικίλας αὐτῶν χρείας, αἵτινες τοσοῦτον αὐξάνονται σὺν τῇ τοῦ πολιτισμοῦ ἀναπτύξει;

Ὡς ἔλεγεν ὁ Turgot, τὸ ἡμερομίσθιον τοῦ ἐργάτου πρέπει ν' ἀνταποκρίνηται εἰς τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ χρειώδη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀληθὲς τοῦτο, καὶ δέον νὰ ὁρισθῇ ἀναντιρρήτως ὡς ἡ βάσις τοῦ ἡμερομισθίου.

Ἀλλὰ πῶς θέλει κανονισθῇ ; Ἐν τούτῳ κεῖνται μεγάλαι δυσχέρειαι καὶ κίνδυνοι, ἐπαπειλοῦντες ὁσημέραι βιαιότερον τὴν ἀνατροπὴν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος.

Οἱ ἀπόστολοι τοῦ ἐργατικοῦ κηρύγματος ἀπαιτοῦσι σήμερον κατὰ τὸ αὐτὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρόγραμμα ν' ἀναλάβῃ ἡ πολιτεία τὴν διεύθυνσιν τῆς οἰκονομικῆς, τῆς παραγωγικῆς ἐν γένει δραστηριότητος τῶν λαῶν, ὡς καὶ τῆς διανομῆς τῶν κερδῶν, ὑπ' αὐτῆς πάντων ἀμειβομένων ἐπὶ τῇ καταβληθείσῃ ἐργασίᾳ· ἢ διὰ νὰ ὁρίσω ἀκριβέστερον, ἡ παραγωγὴ νὰ καταστῇ συνεταιριστική, τῶν ὠφελημάτων διανεμομένων ἀνεξαιρέτως πάσῃ τῇ ἐργατικῇ κοινωνίᾳ.

Ἐγένετο πρὸς στιγμὴν τοῦτο. Εἶνε βέβαιοι οἱ κήρυκες οὗτοι τῆς νέας τάξεως, ὅτι οἱ πτωχοὶ θὰ καταστῶσιν αἰφνιδίως πλούσιοι καὶ εὐτυχεῖς ; Ἐὰν ἀπεπειρώμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ἀκριβέστερον τὰ πράγματα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στατιστικῶν δεδομένων τοῦ καθ' ἡμᾶς πλούτου, οὗτος δὲν ἐπαρκεῖ νὰ καταστήσῃ πάντας τοὺς ἀνθρώπους εὐπόρους καὶ εὐδαίμονας. Οὐχὶ μόνον οἰκονομικὴ ἀνισότης, ἀλλ' ἡ ἐπαρκὴς ποσότης τοῦ πλούτου ἐπιφέρει ἐπίσης τὴν ὑφισταμένην ἀνεπάρκειαν αὐτοῦ πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν.

Καὶ ὑπὸ τὸ νέον ἄρα τοῦτο σύστημα ἡ ἀνθρωπότης πράγματι δὲν θέλει καταστῇ εὐδαιμονεστέρα. Τὸ μόνον ἄφευκτον ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ἔσται ἡ ἐπίτασις τῆς προσωπικῆς ἀδρανείας τῶν ἀνθρώπων, μὴ ἐχόντων συμφέρον, ὡς ἐκ τῆς αὐθαιρέτου διανομῆς τοῦ πλούτου, νὰ ἐκδηλώσωσι μείζονα παραγωγικὴν δραστηριότητα, συντελεστικὴν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου, ἄρα τῶν χρησίμων τοῦ βίου ἀντικειμένων.

Ἡ οἰκονομικὴ ἰσότης ἄρα ἥκιστα ὑπόσχεται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν οἰκονομικὴν εὐημερίαν.

Ἕπεται ὅτι ἡ προσφυεστέρα λύσις τοῦ ζητήματος, ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῶν συγχρόνων ἐργατῶν, κεῖται ἐν τῇ προσηκούσῃ ὑποθάλψει τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος, τοῦ ἀποταμιευτικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν κατὰ τρόπον, δυνάμενον νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ποικίλας χρείας, ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρύτερον ἢ ὅ τι μέχρι τοῦ νῦν συμβαίνει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὡς ἐρρήθη ἤδη, ἡ κατάστασις τοῦ ἐργάτου βελτιοῦται ὁσημέραι. Αἱ δὲ τεχνουργικαὶ ἐφευρέσεις παρέχουσιν εἰς αὐτὸν πλείονα καὶ ἀφθονώτερα τὰ μέσα τῆς εὐζωίας. Βεβαίως δύναται νὰ πραγματωθῶσι πλείονες ἔτι πόθοι, νὰ θεραπευθῶσι χρεῖαι. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἀποστολὴν ἔχει νὰ βαίνῃ ἀεὶ πρὸς τὴν πρόοδον· οὐδεμία δ' ἀμφιβολία, ὅτι τὸ μέλλον τῶν ἐργατικῶν τάξεων βελτιωθήσεται ἔτι μᾶλλον, προϊόντος τοῦ χρόνου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Περὶ τῶν δυνατῶν καὶ ἀναγκαίων βελτιώσεων τῆς καταστάσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων. — Ὁ Συνεταιρισμὸς αὐτῶν.

Βοήθει σαυτόν.

Ἡ κατάστασις τοῦ ἐργάτου, ὡς ἐρρήθη ἤδη, δὲν εἶνε εἰσέτι ὅλως εὐχάριστος. Πολλαὶ τυγχάνουσιν αἱ αὐξηθεῖσαι αὐτοῦ χρεῖαι, πάντως δὲ δὲν ἐπαρκεῖ νὰ θεραπεύσῃ αὐτὰς τέλεον τὸ ἡμερομίσθιον. Ἐν παλαιτέροις καιροῖς ὁ ἐργάτης δὲν ἦτο μὲν ηὐχαριστημένος, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν λειτουργούντων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν θεσμῶν, ἰδίᾳ δὲ ὡς ἐκ τῆς νοητικῆς αὐτοῦ μορφώσεως, δὲν ἀντελαμβάνετο τῆς κακοδαιμονίας, ζητῶν βελτιώσεις νομίμως ἢ βιαίως. Καὶ ἐγένοντο μὲν στάσεις καὶ ἐπαναστάσεις τῶν πτωχῶν κατὰ τῶν πλουσίων, τῶν ἐργατῶν κατὰ τῶν κεφαλαιούχων, ἀλλ' αὗται οὐδὲν ἔσχον ἀποτέλεσμα, ἅτε μὴ ἐκδηλοῦσαι πλήρη τὴν συνείδησιν τῶν ἐργατικῶν τάξεων. Ἦσαν μᾶλλον ἔργον ἀτόμων, ὁτὲ μὲν ἐμπνεομένων ἐξ αἰσθημάτων φιλανθρωπίας, ὁτὲ δὲ ἐκ φιλοδόξων σκοπῶν. Ὁ ἐργάτης συνήθως ἠνείχετο τὴν ἑαυτοῦ τύχην, ὡς ἀνέχεται αὐτὴν τὸ πρῶτον ὑποζύγιον.

Μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐλάχιστα κατενοήθη ὁ τρόπος τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῶν γεωργικῶν τάξεων. Καὶ ὤκτειρον μὲν τὴν τύχην αὐτῶν ἐκ πεποιθήσεως ἢ ἐξ ἐπαγγέλματος φιλάνθρωποι, ἀλλ' ὀλίγιστοι ἐσκέφθησαν τίνι τρόπῳ δύναται νὰ βελτιωθῇ ἡ κοινωνικὴ αὐτῶν μοῖρα. Ἐν τούτοις ἀπό τινος χρόνου σπουδαῖαι καὶ ἔντιμοι καταβάλλονται ἐνέργειαι πρὸς τὴν τοιαύτην βελτίωσιν. Ἂν τινες φρονῶσιν, ὅτι ἡ βελτίωσις αὕτη δέον νὰ ἐπέλθῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς πολιτείας, ἀναλαμβανούσης τὴν κηδεμονίαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀτόμων, ἄλλοι τούναντίον ἐπιζητοῦσι τὴν δι' αὐτοῦ τοῦ ἐργάτου βελτίωσιν.

Βοήθει σαυτόν. Τοιοῦτος εἶνε ὁ γενικός, ὁ ἀΐδιος τῆς ἀνθρωπότητος νόμος.

Βοήθει σαυτόν, καὶ ὁ θεὸς θὰ σὲ βοηθήσῃ. Ἐν τούτῳ κεῖται πλῆρες σύστημα, πρὸ τῶν δεδομένων τοῦ ὁποίου οὐδεὶς δικαιοῦται ν' ἀδιαφορῇ ἢ νὰ τυφλώττῃ.

Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης βασίζεται ἡ δύναμις τοῦ ἀτόμου. Ἡ αὐτοβοήθεια ἀναπτύσσει τὴν εἰς ἑαυτὸ πίστιν καὶ πεποίθησιν παντὸς λογικοῦ ὄντος, ἐξεγείρει ἐν αὐτῷ τὴν ροπὴν πρὸς ἐνέργειαν· ἐξωτερικεύει τὰς ὑπνωττούσας δυνάμεις, πολλαπλασιάζει αὐτάς. Διὰ τῆς αὐτοβοηθείας ὁ ἄνθρωπος εἰς οὐδένα ὀφείλει τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῦ, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν μόνον.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀπορρέει ἡ μεγάλη κοινωνικὴ δύναμις τοῦ Συνεταιρισμοῦ.

Περὶ τοῦ ἐργατικοῦ Συνεταιρισμοῦ.

Διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἡ ἀτομικὴ δύναμις τοῦ ἑνὸς καθίσταται περιληπτικὴ τῶν πολλῶν. Ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ εἶνε θετικός—ἡ αὔξησις τῆς προσωπικῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου, ἀλλ' ἐπίσης ἡ διευκόλυνσις καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως.

Ὁ ἐργατικὸς συνεταιρισμὸς δὲν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς χθές. Πλέον ἢ ἅπαξ αἱ ἐργατικαὶ τάξεις ἀπεπειράθησαν νὰ λύσωσι μόναι τὸ ἑαυτῶν πρόβλημα. Τοῦτο μέχρι τῆς σήμερον δὲν ἐπετεύχθη· οὐχ ἧττον αἱ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἀπόπειραι ἐστέφθησαν ὑπὸ μείζονος ἐπιτυχίας.

Ἐν τῇ συγχρόνῳ αὐτοῦ φάσει ὁ συνεταιρισμὸς ἀπορρέει ἀπὸ τῆς πλήρους ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, ἀνεγνωρίζεται δὲ ὡς κοινωνικὸν δόγμα παρὰ πάντων τῶν πολιτικῶν συνταγμάτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οἱ συνεργατικοὶ σύνδεσμοι τοῦ μέσου αἰῶνος.

Οἱ συνεργατικοὶ σύνδεσμοι, οἵτινες ἔτυχον ποιᾶς τινος λειτουργίας ἔν τε τῇ ἀρχαίᾳ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Ἑλλάδι, τὰ μάλιστα καὶ λυσιτελέστατα ἀνεπτύχθησαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν μετανάστευσιν τῶν Βαρβάρων. Ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις τῶν χρόνων ἐκείνων εἶχεν ἐπιβάλῃ τὴν τοιαύτην σύμπραξιν τῶν ἐργατικῶν τάξεων, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ ὠργανώθησαν εἰς πλήρη συστήματα. Τῆς πολιτείας μὴ δυναμένης νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ἄτομον, οἱ σύνδεσμοι εἶχον σκοπὸν τὴν ἀλληλοβοήθειαν.

Οἱ συνεργατικοὶ σύνδεσμοι ἀπετελοῦντο ἐξ ἀτόμων ὁμοτέχνων· ἐντεῦθεν καὶ ἡ ὀνομασία *Συντεχνίαι*. Σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἔλαβον πολλὰ προνόμια, χορηγηθέντα ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων. Πολλαὶ ἀπῃτοῦντο διατυπώσεις, ἵνα καταστῇ τις μέλος αὐτῶν· μακροχρόνιος μαθητεία. Οἱ προϊστάμενοι ἐξελέγοντο ἀπὸ τῶν μελῶν, ἐζήσκουν δὲ δικτατορικὴν ἐξουσίαν.

Ἀποκλειστικὸν πνεῦμα διέκρινε τὰ σωματεῖα ταῦτα. Τεχνῖται, ἐξασκοῦντες διάφορον ἐπάγγελμα, δὲν ἐγίνοντο δεκτοὶ ὡς μέλη συντεχνίας τινός. Δυσχερῶς ἐπίσης ἠδύνατό τις νὰ καταστῇ προϊστάμενος.

Τὸ ὀλιγαρχικὸν πνεῦμα τοῦ μέσου αἰῶνος ἐκράτησεν οὐ σμικρὸν ἐν τῇ κατόπιν ὠργανώσει καὶ λειτουργίᾳ τῶν συντεχνιῶν. Τὰ τέκνα τῶν ἀρχηγῶν (meisters, maîtres) διεξεδίκουν ἴδια προνόμια. Ἀνεπτύχθη ἐπίσης τὸ πνεῦμα τῆς παραδόσεως, τὸ τῆς τεχνουργικῆς στασιμότητος. Πᾶσα νέα ἐφεύρεσις ὑπεβλέπετο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατεδιώκετο. Ὅ τι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ, τοῦτο καὶ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ.

Ἑκάστη συντεχνία ἠξίου τὸ μονοπώλιον τῶν προϊόντων αὐτῆς· ἐντεῦθεν οἱ βιομηχανικοὶ τῶν συντεχνιῶν πόλεμοι, πλέον ἢ ἅπαξ συνταράξαντες τὰ χρονικὰ τῶν αἰώνων ἐκείνων.

Καὶ παρενέβαινε μὲν ἡ δημοσία ἀρχὴ πρὸς διακανονισμὸν τῶν βιομηχανικῶν σχέσεων καὶ περιορισμὸν τῶν προνομίων, ἀλλ' ἡ παρέμβασις αὕτη, ἀπορρέουσα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ πλαγίων ἐλατηρίων, εἰς οὐδὲν ἀγαθὸν συνετέλει.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἱ συντεχνίαι ἀπεμακρύνθησαν σὺν τῷ χρόνῳ τοῦ σκοποῦ, ὃν κατ' ἀρχὰς προὐτίθεντο. Συνέστησαν πρὸς ἀλληλοβοήθειαν, ἀλλὰ παραγνωρίσασαι τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἀπέβησαν ὄργανα κοινωνικῆς στασιμότητος, ἐνίοτε δὲ καὶ οἰκονομικῆς συγχύσεως καὶ ἀταξίας. Οἱ πολιτικοὶ τῆς ἐποχῆς κατεῖδον τὸν ἐκ τῆς παρατάσεως τῶν συντεχνιῶν κίνδυνον. Πανταχοῦ δ' ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀνάγκη τῆς καταργήσεως ἢ τοῦ περιορισμοῦ αὐτῶν. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ (1776) ὁ ὑπουργὸς Turgot προέβη εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ συστήματος τῶν συντεχνιῶν, ἅτε ἀπάδοντος πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, βλαπτούσης δὲ μᾶλλον ἢ ὠφελούσης τὴν βιομηχανικὴν παραγωγήν.

Ἀλλ' ὁριστικὴν πτῶσιν ἔσχον αἱ συντεχνίαι μετὰ τὴν γαλλικὴν Ἐπανάστασιν.

Εἴδη ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν.

Οἱ σύνδεσμοι οὗτοι διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας: 1) *παραγωγῆς*, 2) *καταναλώσεως*, 3) *ἀποταμιεύσεως*. Τούτων δὲ πρώτιστα ἐκδηλώσεις εἶνε αἱ ἑπόμεναι:

Σύνδεσμοι παραγωγῆς. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐργάται τῆς αὐτῆς βιομηχανικῆς κατηγορίας συνέρχονται ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ καταθέτουσι τὰ ἀποταμιεύματα αὐτῶν, προμηθευόμενοι τὰς ἀναγκαιούσας ὕλας. Ἐπίσης διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου προμηθεύονται τὰς εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἐπιχείρησιν ἀπαιτουμένας μηχανὰς καὶ λοιπὰ ἐργαλεῖα.

Σύνδεσμοι καταναλώσεως. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο οἱ ἐργάται συνεταιρίζονται καὶ ἀγοράζουσι χονδρικῶς καὶ εἰς μᾶλλον συμφερούσας τιμὰς ἀντικείμενα πρώτης ἢ δευτέρας ἀνάγκης, προωρισμένα εἰς τὴν ἐν τῷ οἴκῳ συντήρησιν. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον μεγάλη προσγίγνεται εὐθηνία ἐν τῇ προμηθείᾳ τῶν πρώτων χρειωδῶν.

Ταμεῖα ἀλληλοβοηθείας. Ταῦτα ἀποτελοῦνται κυρίως ἐκ τῶν περιοδικῶν καταθέσεων τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ἀποταμιευουσῶν ἀσφαλῶς ἐν κοινῷ ταμείῳ τὰ περισσεύματα τῶν πρὸς συντήρησιν χρειωδῶν. Τὰ τοιαῦτα ταμεῖα τυγχάνουσι τὰ μάλιστα λυσιτελῆ, ἐν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιπτώσει ἀσθενείας τῶν μελῶν τοῦ συνδέσμου, ἐν περιπτώσει γήρως ἢ νόσου. Τὰ μέλη τοῦ συνδέσμου λαμβάνουσιν εἰς περιωρισμένας, εὐθηνὰς τιμὰς τὰς φροντίδας τοῦ ἰατροῦ, τὰ φάρμακα, πᾶν τὸ σχετικὸν πρὸς νοσηλείαν.

Λαϊκαὶ Τράπεζαι. Τὰ τοιαῦτα ἱδρύματα τοῦ ἐργατικοῦ συνεταιρισμοῦ ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ περιοδικῶν ἀποταμιευμάτων τῶν ἀπόρων τάξεων, καταθετούσων αὐτὰ πρὸς ἀπόληψιν κέρδους, ἅτε μὴ δυνατοῦ ὄντος νὰ χρησιμοποιηθῶσι προσηκόντως.

Ὁ ἐργάτης καὶ ἐν γένει πᾶν μέλος τῆς κοινωνίας, ἀσήμαντον καὶ ἀναξίαν λόγου κεκτημένον πρόσοδον, δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ εὐχερῶς, καθιστὰς παραγωγικά, τὰ ἀποταμιεύματα αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπίσης οὐδεμίαν ἔχει πίστιν ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς συναλλαγαῖς. Μόνον παρὰ τοῖς ἐκ τοῦ σύνεγγυς γινώσκουσιν αὐτὸν δύναται οὗτος νὰ εὕρῃ πίστωσιν. Τούτου οὕτως ἔχοντος, ἡ ἐργατικὴ τάξις διατελεῖ ἀπόκληρος πάσης οἰκονομικῆς ἐπικουρίας, ἧς δύνανται ν' ἀπολαύσωσιν οἱ μείζονα κεφάλαια κεκτημένοι.

Τὸ πρόβλημα τῆς κατὰ τὸ ἐνὸν χρησιμοποιήσεως τῆς πίστεως καὶ διὰ τὰς ἀπόρους κοινωνικὰς τάξεις ἐλύθη εὐτυχῶς ἀπό τινος χρόνου μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ ἐν τῇ Ἀμερικῇ. Τὴν πρωτοβουλίαν τῆς μεγάλης ταύτης κοινωνικῆς ἐνεργείας ἔσχεν ἰδίᾳ ἡ Γερμανία, ταύτῃ δ' ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλαι χῶραι.

Ἐν Γερμανίᾳ, μετὰ τὰς κοινωνιστικὰς ἀποπείρας τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ αἰῶνος τούτου, ὁ Schultze—Delitsch συνέλαβε τὴν εὐγενῆ ἰδέαν νὰ παράσχῃ ἀξίαν λόγου λύσιν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἀσκόπως καὶ ὀλεθρίως γαλβανιζομένης ὑπὸ τοῦ κοινωνιστικοῦ κηρύγματος τοῦ Marx καὶ τοῦ Lassalle. Ὡς γνωστόν, τὸ κήρυγμα τοῦτο ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν ὀφείλει ἡ πολιτεία, συντασσομένη ὑπὸ τῶν ἐργατῶν, ν' ἀναλάβῃ τὴν οἰκονομικὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Οὕτως ἡ πενία θὰ ἐξηλείφετο ἀμέσως κατὰ τὰς κοινωνιστικὰς ταύτας προτάσεις. Ὁ Schultze—Delitsch τοὐναντίον ἐδίδαξεν, ὅτι ἡ πενία δύναται νὰ ἐκλίπῃ ὅπως δήποτε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων μόνον διὰ τῆς ἐργασίας, τῆς φειδοῦς καὶ τῆς ἀποταμιεύσεως, σκοπίμου δὲ διαχειρίσεως καὶ χρησιμοποιήσεως τῶν ἀποταμιευμάτων. Ταῦτα σκεπτόμενος ὁ ἀνήρ, συνετέλεσε μεθ' ἱεραποστολικοῦ ζήλου εἰς τὴν ἵδρυσιν ἑταιρειῶν ἀμοιβαίας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πίστεως, καταρτιζομένων ὑπὸ τῶν ἐργατῶν. Τὸ κήρυγμα αὐτοῦ ἔσχε μεγάλην ἀπήχησιν. Σήμερον αἱ τράπεζαι αὗται τυγχάνουσιν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει πάντων τῶν λαῶν, τῶν προσπαθούντων νὰ λύσωσι τὸ οἰκονομικὸν αὐτῶν πρόβλημα διὰ τῆς ἀμοιβαίας συνδρομῆς, διὰ τῆς *ἀλληλοβοηθείας*.

Αἱ βάσεις τῶν ἑταιρειῶν τούτων καὶ τῶν παρεμφερῆ σκοπὸν ἐπιδιωκουσῶν εἶνε αὐστηρῶς κεκανονισμέναι, ἔχουσι δ' ὡς ἀκολούθως :

Πάντες οἱ ἑταῖροι, οἱ καταβάλλοντες ὡρισμένον χρηματικὸν ποσὸν εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἑταιρείας, ἀπολαύουσι πιστώσεως ἐπὶ τῶν κεφαλαίων αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Ζητῶν τις νὰ *δανεισθῇ*, ὀφείλει νὰ προσενέγκῃ ἐγγύησιν πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλου ἑταίρου.

Ἐν ταῖς τοιαύταις γερμανικαῖς τραπέζαις τῆς ἀλληλοβοηθείας οἱ ἑταῖροι, δανειζόμενοι, θεωροῦνται ὑπεύθυνοι μεθ' ὅλης αὐτῶν τῆς περιουσίας.

Αἱ ἑταιρεῖαι αὗται προσφέρουσι μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὰς μέλη, ἐν γένει δὲ καὶ εἰς τὰς κοινωνίας, ἐν αἷς λειτουργοῦσιν.

Πολλὰ συστήματα τῶν τοιούτων ἑταιρειῶν ἀνεπτύχθησαν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιρούς, ὁσημέραι δὲ ἡ λειτουργία αὐτῶν ἐξελίσσεται σκοπιμώτερον καὶ κοινωφελέστερον. Αἱ λαϊκαὶ τράπεζαι ἐπολλαπλασιάσθησαν κατὰ τὰς διαφόρους κατηγορίας τῆς βιομηχανίας.

Σύνδεσμοι βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Διὰ τῶν συνδέσμων τούτων ἀναπτύσσεται ἥ τε παραγωγὴ καὶ ἡ κατανάλωσις τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων διὰ λογαριασμὸν τῆς ἑταιρείας καὶ ἐπὶ κινδύνῳ τῶν μετόχων.

Ἡ κατηγορία αὕτη θεωρεῖται σήμερον ὁ πληρέστερος καὶ ὁ τελειότερος τύπος τοῦ ἐργατικοῦ συνεταιρισμοῦ. Δι' αὐτοῦ κατορθοῦται ὅ τι καὶ ἐν τῇ διὰ μεγάλων κεφαλαίων διεξαγομένῃ βιομηχανίᾳ, διδάσκονται δ' οἱ ἐργάται, ὅτι διὰ τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς συνεργασίας δύνανται νὰ δημιουργήσωσι μεγάλα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια ἐπίσης. Οὐχ ἧττον, ἕνεκα τοῦ παγκοσμίου βιομηχανικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἐπιβάλλεται τοῖς ἐργάταις σύνεσις καὶ πρόνοια ἐν τῇ ἱδρύσει καὶ τῇ λειτουργίᾳ τῶν τοιούτων συνδέσμων. Ἄνευ βεβαίας ἐπιτυχίας δὲν πρέπει νὰ σπεύδωσιν εἰς σύστασιν τοιούτων ἐπιχειρήσεων, δυναμένων ἐν κρισίμους οἰκονομικαῖς ἐποχαῖς νὰ ἐπενέγκωσι καταστροφήν.

Ταμιευτήρια καὶ ἰδίᾳ ταχυδρομικά.

Παρεμφερῆ τοῖς εἰρημένοις σκοπὸν πληροῦσι καὶ τὰ ταμιευτήρια. Ταῦτα ἐπίσης ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν περιοδικῶν καταθέσεων τῶν ἐργατικῶν τάξεων, αἵτινες ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐν μεγάλαις ἐπιχειρήσεσιν.

Τὸ ταμιευτήριον εἶνε φιλανθρωπικὸν ἅμα καὶ οἰκονομικὸν καθίδρυμα· ἀλλ' ἡ φιλανθρωπία ἐξασκεῖται δι' αὐτοῦ τούτου· ἕκαστον μέλος τοῦ ταμιευτηρίου εὐεργετεῖ ἅμα καὶ εὐεργετεῖται. Ὡς ἠθικὸν ἵδρυμα τὸ ταμιευτήριον διεγείρει παρὰ τῷ πένητι τὸν πόθον καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῆς φειδοῦς. Ἡμερόβιος ἐργάτης ἐξοικονομεῖ ἐκ τοῦ ἡμερομισθίου αὐτοῦ ἐλάχιστον χρηματικὸν ποσόν, τοῦτο κατατίθεται ἐν τῷ ταμιευτηρίῳ, τοκίζεται ἁρμοδίως, πολλαπλασιάζεται, ἐν στιγμαῖς ἀνάγκης ἢ νόσου χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ καταθέτου ἐργάτου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ μετὰ παρέλευσιν χρόνου αὐξανόμενον δύναται νὰ καταστήσῃ τὸν καταθέτοντα ἀπὸ ἁπλοῦ ἐργάτου κεφαλαιοῦχον καὶ ἐπιχειρηματίαν.

Τοιαύτη ἐν γένει ἡ ἀποστολὴ καὶ ἡ λειτουργία τῶν ταμιευτηρίων· ταῦτα διευθύνονται συνήθως ὑπ' αὐτῶν τῶν ἑταίρων, τῶν καταθετόντων τὰ ἀποταμιεύματα αὐτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ προέλθωσι καὶ καταχρήσεις, ἐθεωρήθη σκοπιμώτερον αἱ τοιαῦται τῶν ἐργατῶν ἀποταμιεύσεις νὰ καταθέτωνται παρὰ τοῖς διαφόροις ταχυδρομικοῖς γραφείοις.

Ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ τὸ ταχυδρομεῖον διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς πολιτείας. Εἶνε προσιτὸν τῷ δημοσίῳ ἀπὸ πρωΐας μέχρι νυκτός. Ἕκαστος καταθέτης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεταβαίνει εἰς αὐτὸ πολλάκις· δύναται ἄρα νὰ καταθέτῃ τὰ πλεονάσματα αὐτοῦ ἄνευ δυσχερειῶν.

Τὰ τοιαῦτα ταχυδρομικὰ ταμιευτήρια λειτουργοῦσιν ἐπιτυχῶς ἀπό τινος χρόνου πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Κανονίζεται δ' ἡ λειτουργία αὐτῶν ὡς ἀκολούθως:

Τὰ κατατιθέμενα χρήματα, ἀρχόμενα συνήθως ἀπὸ τῆς δραχμῆς, δύνανται ν' ἀνέλθωσι μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν χιλίων διὰ τὸ πρῶτον ἔτος καὶ τῶν δισχιλίων διὰ τὰ ἑπόμενα. Τὸ ἐπὶ πλέον κατατιθέμενον ποσὸν μένει ἄτοκον· μόνον δὲ οἱ τόκοι τῶν δύο χιλιάδων, προστιθέμενοι εἰς τὸ κεφάλαιον, ἀνατοκίζονται.

Τὰ κατατιθέμενα ποσὰ δύνανται νὰ παραδίδωνται ἐν οἱῳδήποτε ταχυδρομικῷ γραφείῳ ὑπὸ τὰς αὐτὰς τῆς ἐγγραφῆς ἐγγυήσεις καὶ διατυπώσεις.

Τὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα παρέχουσι βιβλιάρια ὀνομαστικά, φέροντα τὰς δεούσας ἐνδείξεις πρὸς εὐχερῆ ἀναγνώρισιν τοῦ κατόχου.

Ἀπαγορεύεται τοῖς ταχυδρομικοῖς ὑπαλλήλοις, ἐπὶ ποινῇ, ἡ χορηγία πληροφοριῶν, ζητουμένων παρὰ τρίτων περὶ τῶν ἐκδοθέντων βιβλιαρίων, πλὴν τῶν προϊσταμένων αὐτῶν: δὲν ἐπιτρέπεται δὲ ἡ κατάσχεσις καὶ ὑποθήκευσις τῶν βιβλιαρίων τούτων, εἰ μὴ μόνον ἐν περιπτώσει ἐκδοχῆς κληρονομιῶν κτλ.

Πρὸς τοῖς ὀνομαστικοῖς τούτοις βιβλιαρίοις ἐκδίδονται τοιαῦτα καὶ ἐπ' ὀνόματι διευθυντῶν σχολείων, ἢ λαϊκῶν ἑταιρειῶν, σημειουμένων ἐν αὐτοῖς ὀνομαστὶ τῶν παρ' ἑκάστου μαθητοῦ ἢ ἑταίρου κατατιθεμένων ποσῶν, ἅτινα ἐν συνόλῳ δὲν δύνανται νὰ ὑπερβῶσι τὸ κεκανονισμένον ποσόν. Ὡς ἐλάχιστον ποσὸν τῆς καταθέσεως τοῦ μαθητοῦ ἢ τοῦ ἑταίρου δύναται νὰ ὁρισθῇ μέχρι πέντε λεπτῶν.

Τῇ αἰτήσει τοῦ καταθέτου τὸ ἀποταμίευμα δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς ἀγορὰν χρεωγράφων.

Ἡ ἀπόδοσις τοῦ κατατεθέντος ποσοῦ, ἢ μέρους αὐτοῦ, γίνεται ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ τοῦ βιβλιαρίου ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου, ἢ τοῦ νομίμου ἀντιπροσώπου.

Οἱ ἀνήλικοι δικαιοῦνται νὰ ἔχωσι βιβλιάρια ἄνευ τῆς παρεμβάσεως τοῦ νομίμου ἀντιπροσώπου. Δύνανται δὲ ν' ἀποσύρωσιν, ἄνευ τῆς παρεμβάσεως ταύτης, τὰ ἐπ' αὐτῶν ἐγγεγραμμένα ποσὰ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ δεκάτου ἕκτου ἔτους τῆς ἡλικίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ Δημόσιον, οἱ Δῆμοι, αἱ Κοινότητες, φιλανθρωπικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα δύνανται νὰ συνομολογήσωσι δάνεια ἐπὶ τοῦ ταχυδρομικοῦ ταμιευτηρίου.

Τὸ Ταμιευτήριον δύναται νὰ δεχθῇ καὶ κληροδοτήματα ὡς καθίδρυμα δημοσίας εὐποιΐας καὶ ὠφελείας.

Ὡς εἶπε συγγραφεύς τις, τὸ ταμιευτήριον εἶνε τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος. Τὸ ἀποταμίευμα εἶνε ὁ καρπὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ ἀπόδειξις τοῦ κράτους, ὃ ἐξασκεῖ τις ἐφ' ἑαυτοῦ. Πράγματι δὲ ἡ οἰκονομικὴ δύναμις τῆς κοινωνίας ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀποταμιεύσεως.

Κανονισμὸς τῶν ἑταιρειῶν τῆς ἀλληλοβοηθείας.

Πολλοὶ ἐργάται διαφόρων κλάδων ἐργασίας ἀποτελοῦσι σύνδεσμον. Καταβάλλει ἕκαστος ὡρισμένον χρηματικὸν ποσὸν καθ' ἑβδομάδα ἢ κατὰ μῆνα, ἀποταμίευμα. Καθίσταται ἄρα μέτοχος τοῦ συνδέσμου. Ὁ μὴ καταβάλλων ἐπί τινα χρόνον, πρὸ τῆς συμπληρώσεως τῆς μετοχῆς του, ἀπόλλυσι πᾶν δικαίωμα. Οἱ δ' ὑπολειπόμενοι ἑταῖροι δικαιοῦνται ἐπὶ τῆς εἰς τὰ κέρδη συμμετοχῆς διὰ δανείων, μὴ ὑπερβαινόντων τὴν κατάθεσιν. Οὕτως ἕκαστος *βοηθεῖ ἑαυτόν*.

Οἱ μέτοχοι, ἅτε ἀμέσως διαφερόμενοι ὑπὲρ ἐπιτυχίας τοῦ συνδέσμου, προσπαθοῦσι παντὶ τρόπῳ νὰ συντελέσωσιν εἰς αὐτήν. Ὡς ἐκ τούτου λαμβάνουσι μέρος εἰς πᾶσαν πρᾶξιν, δι' ἧς δύνανται νὰ προαχθῶσι τὰ συμφέροντα τοῦ συνδέσμου. Συζητοῦσιν ἐν εἰδικαῖς συνελεύσεσι περὶ τῶν πρὸς τοῦτο προσφόρων τρόπων· ἐκλέγουσι τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου, ὁρίζουσι πολλάκις τὸν διευθυντήν, εἴτε ἐκ τοῦ μέσου αὐτῶν ἐκλεγόμενον, εἴτε ἔξωθεν λαμβανόμενον.

Οἱ σύνδεσμοι οὗτοι δὲν διέπονται ἐξ ἀποκλειστικοῦ πνεύματος. Οὐδαμῶς ἰσχύει παρ' αὐτοῖς τὸ προνόμιον. Τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως διανέμονται ἐνὶ ἑκάστῳ κατὰ τὴν καταβολὴν αὐτοῦ.

Ἕκαστος ἐργάτης, ἀναλαμβάνων νὰ καταθέσῃ χρηματικόν τι ποσὸν κατὰ χρονικὸν διάστημα παρὰ τῷ ταμείῳ τῆς ἑταιρείας, καθίσταται μέλος τοῦ συνδέσμου, μετέχει ἄρα αὐτοδικαίως τῶν κερδῶν. Πιστοῦται μάλιστα ἐκ τῆς πράξεως, ὅτι ὅπῳ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑταίρων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶνε μέγας, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ἐπιτυχία τοῦ συνδέσμου τυγχάνει μᾶλλον ἐξησφαλισμένη.

Οἱ ἐργατικοὶ συνεταιρισμοὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. — (Trades Unions).

Ἐν τῷ βιομηχανικωτάτῳ τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, τῷ ἀγγλικῷ, ἦτο ἐπόμενον νὰ συστηθῶσι τὸ πρῶτον καὶ ὀργανωθῶσιν οἱ ἐργατικοὶ σύνδεσμοι. Συνετέλεσε πρὸς τοῦτο τὸ ἐλεύθερον πολίτευμα, ἀναγνωρίζον τὴν αὐτονομίαν τοῦ ἀτόμου καὶ ἐπιτρέπον τὸ δίκαιον τοῦ συνεταιρίζεσθαι.

Ἡ σύστασις τῶν τοιούτων συνδέσμων ἐν τούτοις δὲν εἶχεν ἐπιτραπῇ ἀμέσως καὶ εὐχερῶς· διεξήχθησαν πρὸς τοῦτο ἀγῶνες, στεφθέντες ἐπὶ τέλους διὰ τῆς ἐπιτυχίας.

Σήμερον οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐργατικοὶ συνεταιρισμοὶ ὑπερβαίνουσι κατὰ τὴν ὀργάνωσιν αὐτῶν, τὴν λειτουργίαν, τὴν ἐνέργειαν ἐπὶ περιστάσεων, διαφερουσῶν τὸν ἐργατικὸν κόσμον, τοὺς τοιούτους συνδέσμους τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου.

Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ, ὅσον ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν, οἱ ἐργατικοὶ σύνδεσμοι ἐπέτυχον τοῦ σκοπουμένου διὰ τῆς συμπνοίας αὐτῶν καὶ τῆς μετὰ ζήλου ἐπιδιώξεως τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Σήμερον δ' ἀποτελοῦσιν οὗτοι μεγάλην δύναμιν, οὐ μόνον οἰκονομικήν, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴν καὶ πολιτικήν. Ἡ ἐργασία, ἀγωνιζομένη πρὸς τὸ κεφάλαιον, ὑπερισχύει ἐπιβάλλουσα εἰς αὐτὸ τὸν νόμον αὐτῆς καὶ τὰ δίκαια.

Πλέον ἢ ἅπαξ ἐν τούτοις ὁ ἐργατικὸς συνεταιρισμὸς ἐν Ἀγγλίᾳ κατέστη ὄργανον ἀστόχων κοινωνικῶν ἐρίδων καὶ διαστάσεων. Αἱ «Trades-Unions» πολλάκις δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψει τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς ἐργασίας.

Περὶ ἐργατικῶν Ἀπεργιῶν.

Κατὰ τὰς κρατούσας νομοθεσίας, ὁ συνεταιρισμὸς τῶν ἐργατῶν πρὸς ἐπιδίωξιν κοινοῦ σκοποῦ καὶ συμφέροντος εἶνε κατ' ἀρχὴν ἐπιτε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τραμμένος. Τὸ συνάλλαγμα τῆς ἐργασίας ἀπορρέει ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τῶν συμβαλλομένων — ἐργατῶν καὶ κεφαλαιούχων· ἄρα καὶ ἡ ῥῆξις αὐτοῦ ἑκατέρωθεν δὲν δύναται ν' ἀπαγορευθῇ.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ὁ μὲν κεφαλαιοῦχος δύναται ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ διαρρήξῃ τὸ συνάλλαγμα, καταπαύων τὰς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις, οἱ δὲ ἐργάται ἐπίσης δύνανται καὶ δικαιοῦνται ἐν κοινῇ συνεννοήσει ν' ἀπόσχωσι πάσης ἐργασίας, χωρὶς νὰ δύνηται εἰς τοῦτο νὰ ἐκβιάσῃ αὐτοὺς ὁ νόμος.

Ἐκ τοῦ δικαιώματος τούτου ἀπορρέει ἡ ἀρχὴ τῶν *Ἀπεργιῶν*. Οὗτος δ' ὡς γνωστὸν ὑπῆρξε κατὰ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ σκοπὸς τῆς συστάσεως τῶν «Trades-Unions», ὁ διὰ καταπαύσεως τῆς ἐργασίας ἐκβιασμὸς τῶν ἐργοδοτῶν εἰς αὔξησιν τοῦ τῶν ἐργατῶν μισθοῦ.

Αἱ τοιαῦται ἀπεργίαι ἀπηγορεύοντο ὑπὸ τῶν παλαιτέρων νομοθεσιῶν, αὐστηρῶς καταδιωκουσῶν καὶ τιμωρουσῶν πᾶσαν ἀπόπειραν. Ἀλλὰ σήμερον ἀνεγνωρίσθη πανδήμως τὸ δίκαιον αὐτῶν. Ἔγκειται τοῦτο ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς καὶ ἐργασίας.

Ταῦτα κατ' ἀρχὴν ὀρθὰ καὶ προσήκοντα. Ἐργάτης, ὑποχρεούμενος ὑπὸ τοῦ νόμου νὰ ἐξακολουθῇ παρέχων τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ τῷ κεφαλαιούχῳ, μὴ ἔχων δὲ τὸ δικαίωμα, ἐν συνεννοήσει μετ' ἄλλων ὁμοιοπαθῶν, ν' ἀπόσχῃ τῆς ἐργασίας, παραβιάζεται παρανόμως, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἡ ἀνθρωπίνη ἀξιοπρέπεια καὶ ἐλευθερία. Ἀλλ' ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμοζόμενον ἀπολύτως τὸ δικαίωμα τοῦτο δύναται νὰ προκαλέσῃ ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐπὶ βλάβῃ τῶν τε ἐργατῶν καὶ τῶν κεφαλαιούχων.

Διὰ τῆς ἀστόχου πραγματώσεως τῶν ἀπεργιῶν δύναται νὰ ἐπέλθῃ πολλάκις ἡ ἀπώλεια μεγάλων κεφαλαίων, διακοπτομένων τῶν ἐργασιῶν βιομηχανικῆς τινος ἐπιχειρήσεως. Καὶ αὐξάνεται μὲν δυναστικῶς ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης νίκης δὲν ἐξισοῦνται πρὸς τὰς ἐκ τῆς ἀπεργίας ζημίας. Οἱ ἐργατικοὶ σύνδεσμοι κέκτηνται κοινὰ ταμεῖα, ἅτινα ὀφείλουσιν ἐν περιπτώσει ἀπεργιῶν νὰ συνδράμωσι τοὺς ἑταίρους· ἂν δὲ αἱ ἀπεργίαι διαρκέσωσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἡ ζημία τοῦ ταμείου τῶν συνδέσμων ἔσται μείζων τοῦ προελευσομένου κέρδους.

Ταῦτα διδάσκει ἡ Στατιστικὴ τῶν συγχρόνων ἀπεργιῶν.

Αἱ ἀπεργίαι προκαλοῦσι πολλάκις ζημίας εἰς τὴν βιομηχανίαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χώρας τινός, ἐν ἀνταγωνισμῷ διατελοῦσαν πρὸς ξένην βιομηχανίαν. Ἐπέρχεται διακοπὴ τῶν ἐργασιῶν, μετανάστευσις τῶν κεφαλαίων, ἀπομάκρυνσις ἐργατῶν, ἥττα ἐν τῷ διεθνεῖ βιομηχανικῷ ἀνταγωνισμῷ· οὐχ ἧττον συμβαίνει πολλάκις νὰ ἐπέλθῃ ἡ εἰσαγωγὴ νέων μηχανῶν, εὐχερῶς ἀντικαθιστασῶν ἐργάτας ἀνυποτάκτους.

Παρὰ τῶν πλείστων ἀναγνωρίζεται σήμερον, ὅτι ἡ δημοσία ἀρχὴ δὲν δικαιοῦται νὰ παρεμβαίνῃ εἰς τὰς μεταξὺ κεφαλαιούχων καὶ ἐργατῶν ἔριδας, εἰ μὴ μόνον ἐν περιπτώσει ἀποπείρας διαταράξεως τῆς δημοσίας τάξεως. Ἐν ταῖς συγκρούσεσι ταύταις ἡ πολιτεία ὀφείλει νὰ παρακωλύῃ βιαιοπραγίας κατὰ φιλησύχων ἐργατῶν, μὴ συμμεριζομένων τὰς προθέσεις τῶν ἀπεργούντων συναδέλφων. Ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς νομιμότητος δέον νὰ καταστήσῃ σεβαστὴν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου.

Δὲν εἶνε ἀνάξιον προσοχῆς τὸ ἐν τισι χώραις εἰσαχθὲν σύστημα τῆς διαιτησίας ἐν ταῖς μεταξὺ κεφαλαιούχων καὶ ἐργατῶν διαφοραῖς. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου ἀμφότεροι οἱ διαφερόμενοι δέον νὰ διατελῶσιν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ, χωρὶς νὰ ᾖνε δυνατὸν ἡ πλάστιγξ τῆς διαιτησίας νὰ κλίνῃ μεροληπτικῶς ὑπὲρ τούτου ἢ ἐκείνου τῶν συγκρουομένων.

Ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ συγχρόνου συνεταιρισμοῦ.

Ὁ συνεταιρισμὸς εἶνε τὸ μέγα πρόβλημα τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν, ἀπὸ τῆς προσφυοῦς τοῦ ὁποίου λύσεως ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον αὐτῶν. Μόνον δι' αὐτοῦ ἐπιτευχθήσεται ἡ σύμπραξις τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας· ὁ πλοῦτος θὰ διαχυθῇ εἰς εὐρύτατα κοινωνικὰ στρώματα, ὁ δ' ἀνταγωνισμὸς τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν θέλει μετριασθῇ.

Ἡ ἄρσις τῆς πενίας καὶ τῆς θητείας δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς κακῶς νοουμένης φιλανθρωπίας, διὰ τῆς ἐλεημοσύνης. Τοῦτο ἤθελεν ἐξευτελίσῃ τὸν ἄνθρωπον, συνειθίσῃ δ' αὐτὸν εἰς τὴν ἀργίαν καὶ τὴν ἔξωθεν προσδοκίαν τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ. Λαοὶ καὶ ἄτομα, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐδίστασαν περὶ τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως, κατέστησαν ὑποχείριοι τῶν ἰσχυροτέρων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Βοήθει σαυτόν. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης βασίζεται ἡ ὀρθοτέρα, ἡ ἀληθὴς οἰκονομικὴ θεωρία. Εἶνε τὸ ἠθικὸν κήρυγμα τῆς ἀνθρωπότητος, ριπτούσης ὄπισθεν τὸ βλέμμα, ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς σταδιοδρομίας.

Ὁ ἄνθρωπος, βοηθῶν ἑαυτόν, δὲν ἔχει εὐνούστερον φίλον. Δὲν πρέπει ν' ἀναμένῃ τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῦ ἀπὸ τῶν φιλανθρώπων, ἀπὸ τῆς πολιτείας. Κατ' οὐσίαν, ἐν τοῖς ἀποτελέσμασιν, ἔσονται οὗτοι ἐχθροὶ ἀντὶ φίλων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Περὶ τῆς προσηκούσης καὶ δικαίας διανομῆς τῆς ἐθνικῆς προσόδου.

Τὰ κατὰ τὴν προσήκουσαν διανομὴν τῆς ἐθνικῆς προσόδου, τοῦ πλούτου ἐν τῇ εὐρείᾳ αὐτοῦ ἐννοίᾳ, ἀπησχόλησαν ἔκπαλαι τούς τε νομοθέτας καὶ τοὺς πολιτειογράφους. Τίνι τρόπῳ ἡ παραγωγὴ χώρας τινὸς θέλει διατεθῇ κατὰ τὸ ἐνόν, ὥστε νὰ ἐκλίπῃ ἡ μεγάλη ἀνισότης ἐν τῇ διανομῇ τοῦ πλούτου, ἢ κυριολεκτικώτερον, τίνι τρόπῳ θὰ ἦτο δυνατὸν πάντες οἱ ἄνθρωποι νὰ μετέχωσι, συνῳδὰ ταῖς χρείαις αὐτῶν καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, τῶν προϊόντων τῆς παραγωγῆς.

Τοιοῦτον εἶνε τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῶν λαῶν, ἀφ' ἧς στιγμῆς συνῆλθον εἰς κοινωνίαν.

Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πενία εἶνε κοινωνικὰ φαινόμενα, συμφυᾶ τῷ ἀνθρώπῳ. Ὁ ἐνεργητικώτερος, ὁ νοημονέστερος, ὁ ταμιευτικώτερος καταρτίζει περιουσίαν, αὐξανομένην σὺν τῷ χρόνῳ διὰ σώφρονος διαχειρίσεως, καθισταμένην κοινωνικὴν δύναμιν. Οὕτως ἐπερχομένης τῆς κατακτήσεως καὶ τῆς ὑποταγῆς τῶν ἀσθενεστέρων εἰς τοὺς ἰσχυροτέρους ὀργανισμούς, ἐπαυξάνεται ἡ οἰκονομικὴ ἀνισότης, ἰδιοποιουμένων ὀλίγων τὴν περιουσίαν τῆς χώρας. Σὺν τῇ παρόδῳ δὲ τῶν αἰώνων γεννῶνται δικαιώματα, ἅτινα ἡ ἱδρυθεῖσα πολιτικὴ τάξις δὲν διστάζει ν' ἀνακηρύξῃ καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἰδιοκτησίας, βασιζομένη ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀνισότητος.

Ἡ διανομὴ ἄρα τῶν προϊόντων δὲν δύναται νὰ τελεσθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπολύτου ἰσότητος.

Ἂν τὸ ἀντίθετον συνέβαινεν, ἂν ἡ ἰσότης ἦτο ἡ ἀφετηρία τῆς διανομῆς, οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνθρώπων θὰ ἦτο διατεθειμένος ν' ἀσχοληθῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περὶ ὀχληρὰ ἔργα, ἀπαιτοῦντα μεγάλους σωματικοὺς καὶ πνευματικοὺς πόνους.

Ὁ σημερινὸς οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἑκάστου ἰδιοφυίας. Ἐκ τούτου δὲ ἡ κατανομὴ τῶν ἔργων, ἡ ἀσχολία ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων εἰς ἔργα προσφυᾶ.

Ἀλλ' ἐὰν καθιεροῦτο ἡ ἰσότης ἐν τῇ ἰδιοκτησίᾳ καὶ τῇ διανομῇ κατὰ κανόνας ἐπισήμους, ἡ ἀποταμίευσις, ἀρετὴ ἐξόχως προσωπική, δὲν θὰ ἐπήρχετο· οὕτω δὲ ἡ παραγωγὴ μόλις θὰ ἐπήρκει. Ὁ μὴ ἀποταμιεύων θὰ εἰργάζετο μόνον πρὸς θεραπείαν τῶν χρειῶν τῆς σήμερον, ὅσον δὲ καὶ ἂν ἦτο ἡ πολιτεία σώφρων καὶ ἀποταμιευτική, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀρετὴν τῆς ἀποταμιεύσεως, ἥτις εἶνε μᾶλλον προσωπικὴ ἀρετή.

Δύναταί τις ν' ἀντείπῃ, ὅτι ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ἀνισότητος ἐπέρχεται σὺν τῷ χρόνῳ καί τις κοινωνικὴ ἀνισότης. Ἀλλ' αὕτη εἶνε μᾶλλον φυσική. Πάντες οἱ ἄνθρωποι δὲν γεννῶνται ἴσοι· τοῦτο, ἀντὶ νὰ βλάπτῃ, ὠφελεῖ μᾶλλον. Ἐν τῇ φιλοτιμίᾳ, ἐν τῷ περὶ τῆς ὑπεροχῆς ζήλῳ παράγονται οἱ μεγάλοι χαρακτῆρες, οἱ ἑκάστοτε ἐπιβαλλόμενοι ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος.

Πλοῦτος ἄρα καὶ πενία εἶνε κατ' ἀνάγκην κοινωνικὰ φαινόμενα, οὐδὲ δύναται νοηθῇ πολιτικὴ τάξις ἄνευ αὐτῶν. Ὁ ἐργατικώτερος καθίσταται πλούσιος, κληρονομικῷ δικαίῳ μεταβιβάζων τὰ δικαιώματά του εἰς τοὺς κληρονόμους.

Ἀλλ' ἡ κοινωνία δύναται ἢ ὀφείλει ν' ἀνορθώσῃ ἐν μέρει ἢ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν τάξιν ταύτην ; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα.

Ἐξ ὁλοκλήρου ἀδύνατον. Ἤθελον παραβιασθῇ αὐτὰ τὰ δικαιώματα τῆς φύσεως. Κοινωνικὸς ὀργανισμός, ἄρνησις τοῦ φυσικοῦ ὀργανισμοῦ, ἤθελε καταστῇ ἀνεπαρκὴς πρὸς πᾶσαν λειτουργίαν, μὴ ἀπορρέουσαν ἀπὸ τῶν καθολικῶν νόμων.

Δύναται ἐν μέρει μόνον.

Διὰ τοῦ προσήκοντος κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ δυνατὸν νὰ ἐπανορθωθῶσιν ἐν μέτρῳ καὶ κατὰ τὸ ἐνὸν τὰ μὴ λυσιτελῆ. *Πᾶν μέτρον ἄριστον.* Μέτρον ἐν τῇ διανομῇ τοῦ πλούτου, οὐχὶ βιαίως καὶ κατὰ φύσιν τεθειμένον, ἀλλ' ἐντὸς τῶν ὅρων προσφυοῦς οἰκονομικῆς λειτουργίας, ἔσται τὸ ἰσχυρότατον θεμέλιον ἐν τῇ τάξει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει μόνον νὰ ὑποβοηθῇ τὴν φύσιν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βελτιῶν καὶ κανονίζων αὐτήν, παρακωλύων τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰ ἄκρα. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ λύσις τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθέρας ἐργασίας καὶ συναλλαγῆς δέον νὰ μὴ ἀκυρωθῇ ὑφ' οἱουδήποτε κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Οὐχ ἧττον προσφυὴς νομοθεσία δύναται ἐν τῇ προσηκούσῃ διανομῇ τοῦ πλούτου νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν ἐπέκτασιν αὐτοῦ. Πάντες δύνανται νὰ μετέχωσιν, οὐδεὶς νὰ στερῆται ἀπολύτως, τινῶν μόνον εἰς μέγαν βαθμὸν κεκτημένων. Πλοῦτος, ἐπισωρευθεὶς εἰς χεῖρας ὀλίγων, πενία, κλῆρος μεγάλης ἐθνικῆς πλειονότητος, παρουσιάζουσί τι τὸ ἀπαίσιον, ὅπερ πάντοτε κατεδίκασεν ἥ τε θρησκευτικὴ νομοθεσία καὶ ἡ φιλοσοφικὴ θεωρία.

Ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης εὑρίσκουσι φθορὰν τῇ πόλει τὸν ἄκρον πλοῦτον καὶ τὴν ἄκραν πενίαν. Οὐχὶ ἡ ἀρετή, οὐχὶ ἡ εὐγένεια καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς ὑποχρεώσεις εἶνε τὸ θεμέλιον τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἀλλ' ὁ πλοῦτος, τὸ ποσὸν τῶν παρά τισι σεσωρευμένων χρημάτων— ἀδιάφορον τίνι τρόπῳ κτηθέντων.

Δὲν εἶνε ἀνάγκη ἐπικλήσεως τῆς ἱστορίας. Πλεῖστοι λαοὶ προώρως κατεστράφησαν, διότι ἀνεγνώρισαν τὸν πλοῦτον ὡς τὸν μοναδικὸν παράγοντα τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτῶν δυνάμεως.

Δυστυχῶς οἱ καθ' ἡμᾶς χρόνοι τοιοῦτό τι ἔκτροπον παρουσιάζουσι φαινόμενον. Ἡ ἐν τοῖς χρηματιστηρίοις συντελουμένη τιμαριωτικὴ πλουτοκρατία, ἡ διαδεχθεῖσα τὴν παλαιὰν τῆς εὐγενείας, ὑστερεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἀπειλεῖ δὲ μεγάλην καταστροφήν.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἀνησύχως δέον νὰ προσίδῃ τὸ φαινόμενον τοῦτο. Δὲν ἐπιδρᾷ ὀλεθρίως ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν μόνον ἠθῶν, ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς καὶ ἀνεξαρτησίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας καὶ παραγωγῆς τῶν λαῶν. Ἕκαστος ζητεῖ νὰ ἐπισωρεύσῃ χρήματα οὐχὶ διὰ τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ διὰ τῆς κερδοσκοπίας, διὰ τῶν τυχηρῶν παιγνιδίων, διὰ πάσης ἀπάτης καὶ κακίας. Ἡ γεωργία, ἡ ἐμπορία, ἡ τεχνουργία ὀλιγωροῦνται ἢ καταφρονοῦνται, κρατούντων τοιούτων ἠθῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ παραγωγὴ τοῦ πλούτου, ἡ ἐξάπλωσις αὐτοῦ ἀνὰ πάντα τὰ κοινωνικὰ στρώματα περιορίζεται. Οὕτω δύναται νὰ ἐξέλθῃ ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς σκηνῆς ὁ ἀποχειροβίωτος, ἐστερημένος ἐργασίας, ἀπόκληρος πάσης εὐημερίας, θής, πένης, παρὰ πάντων καταφρονούμενος. Τότε ἐγκαινίζεται ὁ ἀγὼν μεταξὺ πενίας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροια

καὶ πλούτου, ἐκρήγνυνται στάσεις, αἵτινες τάχιστα θέλουσι καταλήξῃ εἰς σύγκρουσιν.

Μόνον ἐν τῇ ἀναγνωρίσει τῆς ἀρχῆς τοῦ μέτρου, τῆς μεσότητος ἐν ταῖς κοινωνικαῖς ἀντιθέσεσι, δύναται νὰ ἐπέλθῃ σωτηρία. Ἡ μέση τάξις, ἐν τῇ εὐρείᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν στοιχείων τῆς ἐργασίας, μήτε πλουσία λίαν, μήτε πτωχή, εἶνε ἡ σώζουσα τὰς πόλεις καὶ ἐξασφαλίζουσα τὰ ἔθνη. Ἐξελθοῦσα ἀπὸ τῆς ἐργασίας, γινώσκει νὰ τιμᾷ αὐτήν· μετέχει πλούτου καὶ πενίας· οὖσα ἀνεξάρτητος ὑλικῶς, εἶνε καὶ ἠθικῶς τοιαύτη· καλῶς δ' ἀνατρεφομένη—ἐν φιλοτιμίᾳ καὶ φιλοπατρίᾳ, δύναται νὰ καταστῇ πανίσχυρος.

Διὰ τῆς τάξεως ταύτης ἀποκαθίσταται ἡ ἁρμονία τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ αὐτονομία τοῦ πολίτου. Οὐδεὶς ἀγοράζεται· οὐδεὶς παρέχει ἑαυτὸν ὄργανον κοινωνικῶν σκοπῶν, ἢ πολιτικῶν συμφερόντων. Ὁ εἰς ἄκρον πτωχὸς δὲν δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ ἐντίμως τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς ἑαυτοῦ λειτουργίας. Πάντα ταῦτα ἀπαιτοῦσιν ἀτομικὴν ἀνεξαρτησίαν. Ὅταν ὅμως ἡ τοιαύτη λειτουργία ἐξαγοράζηται ὑπὸ τοῦ χρήματος, ἐκλείπει πᾶσα ἐγγύησις κοινωνικῆς τάξεως καὶ ἐλευθερίας.

Ὁ πλοῦτος ἀφ' ἑτέρου εἶνε ἀναγκαῖος καὶ χρήσιμος· ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει τῶν κοινωνικῶν σκοπῶν. Ἐν ἐναντίᾳ περιστάσει καθίσταται ὀλέθριος.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη δὲν δικαιοῦται ν' ἀδιαφορήσῃ. Ὀφείλει νὰ ὑποδείξῃ διὰ τῶν διδαγμάτων αὐτῆς τὸν μέσον ὅρον, τὸ δίκαιον καὶ τὸ προσῆκον ἐν τῇ διανομῇ τοῦ πλούτου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Ἡ μερὶς τῆς Πολιτείας ἐν τῇ Διανομῇ. — Ὁ Φόρος.

Ἔννοια καὶ ἀνάγκη τοῦ Φόρου.

Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ νὰ συντηρηθῇ εὐχερῶς. Πρὸς τὴν ἑνότητα αὐτῆς καὶ τὴν τάξιν, πρὸς τὴν πρόοδον ἐν γένει, ἀπαιτεῖται ὑπέροχος δύναμις, ἐποπτεύουσα καὶ διευθύνουσα καθ' ὅλας τὰς σχέσεις καὶ περιπετείας. Ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει τι τὸ ἀτομικόν, τὸ ἀκανόνιστον, τὸ διασπαστικόν. Τοῦτο δύναται νὰ προκαλέσῃ πλείστας ἀνωμαλίας καὶ διαταράξεις, ἀντὶ τῆς συνθέσεως καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς ἐπερχομένης τῆς ῥήξεως, τῶν ἐρίδων, τῆς διαλύσεως ἐπὶ τέλους τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη δυνάμεως, προωρισμένης ν' ἀποκαθιστᾷ ἑκάστοτε τὴν διαταρασσομένην κοινωνικὴν ταξιν. Οὐδ' ὑπῆρξε ποτὲ ὁμὰς ἀνθρώπων συντεταγμένη, μὴ ἀναγνωρίσασα τοιαύτην δύναμιν, ἧς τὸ κῦρος καὶ τὴν ἐνέργειαν νὰ μὴ παρακολουθήσῃ.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς πολιτείας.

Ὅσον καὶ ἂν ἀπαιτήσῃ τις περιωρισμένην τὴν ὁρᾶσιν τῆς δυνάμεως ταύτης, δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ, ὅτι πολλὰ καὶ μεγάλα καθήκοντα καὶ λειτουργίαι εἶνε ἀνατεθειμέναι αὐτῇ. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν δύνανται νὰ τελεσθῶσιν ἄνευ δαπανῶν. Ἡ πολιτεία, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἔργου αὐτῆς, ἔχει ἀνάγκην ὀργάνων, ἀνθρώπων, πραγμάτων, ὧν ἄνευ ἤθελεν ἀστοχήσῃ. Ὑποχρεοῦνται ἄρα πάντες ἐκεῖνοι, ὧν τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἰδέας ἐκπροσωπεῖ καὶ προάγει, νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν συντήρησιν αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο δ' ὀφείλει ἕκαστος νὰ συνεισφέρῃ μέρος τῶν ἐτησίων προσόδων αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ μὴ ἐπέλθῃ ἐπαισθητὴ τῆς περιουσίας βλάβη ἢ περιορισμός.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἄνευ τῆς τοιαύτης παροχῆς ἡ πολιτεία οὐδὲν θὰ ἠδύνατο ἀγαθὸν καὶ γενναῖον νὰ τελεσιουργήσῃ.

Ἡ πολιτεία παρίστησι τὴν ὑπερτάτην ἐκδήλωσιν τῆς κοινωνικῆς ἑνότητος καὶ δυνάμεως. Πάντες οἱ ἔν τινι γεωγραφικῇ περιφερείᾳ οἰκοῦντες, ἀλλήλοις δὲ συνδεόμενοι, ὑποτάσσονται εἰς αὐτήν, ἐξαιτούμενοι ἐν τισι περιστάτεσιν βοήθειαν καὶ προστασίαν. Ὡς τοιαύτη ἡ πολιτεία, ἐξασκεῖ ὑπέροχον δύναμιν, ἐπιβαλλομένη κατὰ παντός, τολμῶντος νὰ διαταράξῃ τὸ κοινωνικὸν καθεστώς.

Καθήκοντα τῆς Πολιτείας.

Ταῦτα εἶνε πολλὰ καὶ ποικίλα· παραλλάσσουσι κατὰ χρόνον καὶ τόπον, κατὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνθρώπων. Ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τοῦ βίου αὐτῶν τὰ καθήκοντα τῆς πολιτείας εἶνε εὐρύτερα, μεγάλη δὲ ἡ δικαιοδοσία. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν κοινωνιῶν καὶ τῇ πολιτικῇ αὐτῶν αὐτονομίᾳ τὸ μέγα κράτος αὐτῆς περιορίζεται.

Παρατηρητέον, ὅτι ἡ ἄκρα δύναμις τῆς πολιτείας εἶνε ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν.

Ἐν γένει τὰ πρώτιστα τῶν καθηκόντων τῆς πολιτείας εἶνε τὰ ἀκόλουθα :

1) *Δημοσία ἀσφάλεια* καὶ τὰ αὐτῇ παρεπόμενα· στρατιωτικὴ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ὀργάνωσις καὶ ἄμυνα τοῦ τόπου. Προσήκουσα ἄρα λειτουργία καὶ χρησιμοποίησις τῶν φυσικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους.

2) *Δικαιοσύνη*. Ἡ πολιτεία ὀφείλει ν' ἀπονέμῃ ἑκάστῳ τὸ δίκαιον καὶ τὸ προσῆκον ἐν περιπτώσει διαταράξεως τῶν ἐννόμων σχέσεων τῶν κατοίκων, ἢ παραβάσεως τῆς ἀρχῆς τοῦ δικαίου.

3) *Θρησκευτικὴ ἐποπτεία*. Ἀλλ' ἐν τῇ κοινωνίᾳ δέον νὰ ᾖνε ἀνεγνωρισμένη ἡ ἀρχὴ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.

4) *Δημοσία ἐκπαίδευσις*. Πάντες οἱ πολῖται δικαιοῦνται εἰς τοῦτο.

5) *Οἰκονομικὴ λειτουργία*. Ἡ πολιτεία ὀφείλει νὰ παρέχῃ πάντα τὰ μέσα πρὸς οἰκονομικὴν βελτίωσιν τοῦ λαοῦ, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

6) *Συγκοινωνία.* Τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας μὴ ἐπαρκούσης, ὀφείλει ἡ πολιτεία νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγκοινωνίας διὰ τῆς κατασκευῆς ὁδῶν, σιδηροδρόμων, δημοσίων ἔργων καὶ διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ταχυδρομικῆς καὶ τηλεγραφικῆς ἐπικοινωνίας.

7) *Νομοθεσία.* Ἡ πολιτεία ὀφείλει νὰ κατασκευάζῃ τοὺς προσήκοντας πρὸς τὴν εὐημερίαν καὶ πρόοδον τῶν πολιτῶν νόμους.

8) *Ἐξωτερικὴ* ἀντιπροσωπεία τῶν σχέσεων καὶ τῶν συμφερόντων τῆς χώρας.

Πλεῖστα ἐπίσης ἄλλα, σπουδαιότερα ἢ μὴ καθήκοντα δικαιοῦται νὰ ἐξασκῇ ἡ πολιτεία.

Αἱ περὶ Φόρου θεωρίαι.

Πολλαχῶς ἡρμηνεύθη ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ φόρου. Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀνεπτύχθησαν πολλαὶ θεωρίαι, ὧν αἱ κυριώταται εἶνε αἱ ἀκόλουθοι :

1) *Θυσία*, παρεχομένη τῇ πολιτείᾳ ἐπὶ ταῖς ὑπηρεσίαις αὐτῆς·

2) *Ἀσφάλιστρον*·

3) *Κέντρον* τῆς οἰκονομίας καὶ φιλοπονίας τοῦ καταβάλλοντος πολίτου·

4) *Ἀντάλλαγμα*.

Κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας θεωρίας οὔτε τὸ πρόβλημα τῆς πολιτείας λύεται, οὔτε τὸ τοῦ φόρου. Δὲν εἶνε οὗτος θυσία, τοῦθ' ὅ περ ἐμφαίνει ἐξωτερικόν τινα καὶ ἐσωτερικὸν καταναγκασμόν, μὴ ἀπορρέοντα ἀπὸ τῆς βουλήσεως, οὐδὲ ἀσφάλιστρον· ἡ πολιτεία οὔτε ἦτο, οὔτε ἔσται ἀσφαλιστικὸν ἵδρυμα, σκοποῦν μόνον τὴν ἐξασφάλισιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ δικαιώματος τοῦ πολίτου. Ἔτι μᾶλλον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ φόρος ὡς κέντρον τῆς ἐργασίας καὶ τῆς δραστηριότητος τοῦ εἰσφέροντος. Ἡ ἐλαχίστη ἐξέτασις τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων μαρτυρεῖ, ὅτι ἐν τῇ καταβολῇ τοῦ φόρου ἥκιστα σκοπεῖται ἡ ἀναπλήρωσις τοῦ καταβληθέντος μέρους τῆς περιουσίας δι' ἄλλου ποσοῦ, ἐπιτυγχανομένου διὰ καταναγκαστικῆς ἐργασίας. Τὸ ἀντίθετον μάλιστα ἐξάγεται πόρι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σμα : ἡ ἐπιεικὴς φορολογία συντελεῖ εἰς τὴν παραγωγὴν μᾶλλον τῆς βαρείας.

Κρείττων εἶνε ἐν μέρει ἡ γνώμη, καθ' ἣν ὁ φόρος παρέχεται τῇ πολιτείᾳ ἀντὶ ἀνταλλάγματος τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῆς πρὸς τὴν παραγωγήν. Εἰς τοῦτο συντελεῖ αὕτη ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἐξασφαλίζουσα τὸ ἄτομον ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτοῦ λειτουργίᾳ, ἐκπαιδεύουσα, κατανέμουσα τὴν δικαιοσύνην, ἀναπτύσσουσα τὴν συγκοινωνίαν, συντελοῦσα ἄρα εἰς τὴν παραγωγήν, δικαιοῦται ἐπί τινος μέρους τῶν προϊόντων Ὡς λαμβάνει μέρος τι, τὸ αὐτῷ προσῆκον, ὁ κεφαλαιοῦχος καὶ ὁ ἐργάτης ἀντὶ τῆς παρασχεθείσης ὑπηρεσίας, οὕτω καὶ ἡ πολιτεία, ἕνεκα τῆς ἐμμέσου αὐτῆς εἰς τὴν παραγωγὴν συμβολῆς.

Τὸ ἀντάλλαγμα τοῦτο εἶνε ὁ φόρος, ἡ ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας παρεχομένη εἰσφορὰ τῇ πολιτείᾳ πρὸς διεξαγωγὴν τῶν κοινωνικῶν αὐτῆς ἔργων.

Τὸ πάνδημον τοῦ Φόρου.

Πάντες οἱ ἔν τινι γεωγραφικῇ περιφερείᾳ βιοῦντες ἄνθρωποι, ἀπαρτίζοντες δ' ἔθνος καὶ πολιτείαν, ἀπολαύουσι τῶν εὐεργετημάτων τῶν ὑπ' αὐτῆς παρεχομένων πλεονεκτημάτων. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἐξαιρεῖται τούτων. Πλούσιοι καὶ πένητες μεγάλων τυγχάνουσιν ἀπολαυῶν ὑπὸ τὴν αἰγῖδα τῆς πολιτείας. Ὡς τὸ παλλάδιον τῶν ποιητικῶν θρύλων τοῦ παρελθόντος, ἡ εὔκοσμος πολιτεία εἶνε ἐγγύησις τάξεως, νομιμότητος, προόδου. Ἡ ἀσφάλεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ παίδευσις, ἡ συγκοινωνία εἶνε ἀγαθά, ἅτινα δὲν παρέχονται μόνον εἰς μίαν τάξιν ἀνθρώπων· πάντες μετέχουσιν αὐτῶν μᾶλλον ἢ ἧττον.

Πάντες ἄρα οἱ πολῖται δέον νὰ ὑπόκηνται εἰς τὰς φορολογικὰς ὑποχρεώσεις. Καὶ τοῦτο συμβαίνει κατ' ἀνάγκην. Δύναται μόνον νὰ ὑπάρξῃ, προκειμένου περὶ τινων κατηγοριῶν φόρων, ἐξαίρεσις ὡς πρὸς τὰ ἄτομα ἐκεῖνα, ἅτινα, καί περ ἀπολαύοντα τῶν ἐκ τῆς πολιτείας παρεχομένων ὑπηρεσιῶν, δὲν δύνανται ἕνεκα μεγίστης ἐνδείας νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην.

Ἡ τοιαύτη φόρου καταβολὴ δὲν εἶνε μόνον καθῆκον καὶ δύσφορος ὑποχρέωσις, ὡς πολλάκις ἀτόπως ἐν τῇ κοινῇ σηνηθείᾳ χαρακτηρίζε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ται. Ἀτυχὴς καὶ ἄστοχος τυγχάνει ἡ ἔκφρασις *φορολογικὰ βάρη*. Ἐξαιρουμένων τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς ἡ πολιτεία, παραγνωρίζουσα τὸν προορισμόν αὐτῆς, ἐπαναλαμβάνει ἄκολάστως ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, ἐπιβαρύνει ἄρα πλέον τοῦ προσήκοντος τοὺς πολίτας, ἰδίᾳ ὅταν φορολογῇ βαρύτερον τάξεις τινὰς μόνον πολιτῶν πρὸς ὄφελος ἄλλων, κατὰ τὰς ἄλλας περιστάσεις ἡ φορολογία εἶνε δικαίωμα, πολιτικὴ λειτουργία, ἣν πᾶς φιλότιμος πολίτης δὲν πρέπει ν' ἀποστέργῃ, ἢ δυσχερῶς νὰ φέρῃ. Μόνος ὁ ἐγωιστὴς δύναται νὰ φρονῇ, ὅτι δικαιοῦται ν' ἀπολαύῃ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἄνευ ἀνταλλαγμάτων καὶ ὑποχρεώσεων.

Κρατεῖ παρά τισιν ἡ γνώμη, ὅτι οἱ ἐκ τῶν πολιτῶν ἄποροι, οἱ δυσχερῶς ἀποζῶντες ἐκ τοῦ ὀλίγου αὐτῶν μισθοῦ ἢ εἰσοδήματος, δὲν πρέπει νὰ φορολογῶνται. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε δίκαιον ἀπό τε πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐπόψεως. Ἡ πολιτεία παρέχει τὴν συνδρομὴν αὐτῆς τοῖς τε εὐπόροις καὶ τοῖς ἀπόροις, πάντες ἄρα ὀφείλουσι νὰ προσφέρωσιν οἰκονομικὴν συμβολὴν κατ' ἀναλογίαν τῶν παρεχομένων ἀγαθῶν ἔν τε τῇ κοινωνικῇ τάξει καὶ τῇ οἰκονομικῇ αὐτῆς παραγωγῇ. Οὐδεὶς δὲ τῶν πολιτῶν δέον νὰ ἦνε τόσον ἀφιλότιμος, ὥστε ν' ἀρνῆται καταβολὴν φόρου, ἢ ν' ἀνέχηται τὴν διαγραφὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ βιβλίου τῶν φορολογικῶν ὑποχρεώσεων. Οὕτω φερόμενος, ἀποδέχεται ἑκουσίως τήν τε κοινωνικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ καταδίκην.

Ἐν ταῖς νεωτέραις πολιτείαις κρατεῖ σήμερον ὁ κανὼν τῆς εἰς τὰ φορολογικὰ καθήκοντα συμμετοχῆς πάντων τῶν πολιτῶν, τῶν διὰ τῆς ψήφου αὐτῶν μετεχόντων εἰς τὴν σύνταξιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς πολιτείας. Ἀλλ' ἐκεῖνος, ἀπὸ τῆς βουλήσεως καὶ τῆς ψήφου τοῦ ὁποίου ἐξαρτῶνται τοσαῦτα συμφέροντα, δὲν δύναται νὰ καταναήσῃ τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ψήφου, ἂν δὲν ἦνε ὑποβεβλημένος καὶ εἴς τινας ὑποχρεώσεις.

Δικαίως δὲ πᾶσαι σήμερον αἱ νομοθεσίαι ἀποδέχονται τὴν πάνδημον φορολογίαν ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν τῆς πανδήμου ψηφοφορίας. Ὁ ἀξιῶν νὰ κυβερνᾷ ὑποχρεοῦται καὶ νὰ συνεισφέρῃ.

Ἡ δυσφορία πολλῶν κοινωνικῶν τάξεων κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἐν τῇ καταβολῇ τοῦ φόρου ἐδικαιολογεῖτό πως. Ἐλάχιστοι ἀπήλαυον πράγματι ἐκ τῆς εὐεργετικῆς δράσεως τῆς πολιτείας· ἐλάχιστοι ἦσαν οἱ προνομιοῦχοι—οἱ πλουσιώτατοι, οἱ καὶ συνήθως ἐξῃρημένοι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν φορολογικῶν ὑποχρεώσεων. Ὑπὸ τοιοῦτον ἔκθεσμον καθεστώς, ἡ φορολογία δὲν ἠδύνατο νὰ ἦνε ἀσπαστὴ τῇ εὐρυτέρᾳ τάξει τῆς κοινωνίας, ἥτις καθήκοντα μόνον εἶχεν, ἐλάχιστα δὲ δικαιώματα.

Ἀλλ' ἐν τῇ νεωτέρᾳ κοινωνίᾳ δὲν ἐξελίσσεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ὄρασις τῆς πολιτείας. Ἕκαστος πολίτης κέκτηται τὰ συμφυᾶ αὐτῷ δικαιώματα. Ἡ πολιτεία δὲν εἶνε προνομιοῦχος μὲν διὰ τούτους, τυραννικὴ δὲ δι' ἐκείνους. Πάντες ἀπολαύουσιν ἰσονομίας καὶ ἰσηγορίας· ἡ πολιτεία παρέχει ὑπηρεσίας πᾶσι τοῖς πολίταις. Συγκοινωνία, παίδευσις, ἄλλα ἀγαθά, ἐξίσου πολύτιμα, ὀφείλονται πρωτίστως εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς. Καὶ πάντα ταῦτα πρὸς τὸ συμφέρον τῶν τε εὐπόρων καὶ τῶν μὴ τοιούτων.

Ἕπεται ἐκ τούτων, ὅτι ἡ φορολογία δέον νὰ ἐπιβαρύνῃ πάντας τοὺς πολίτας. Πῶς ἄλλως ; Ὁ ἀξιῶν νὰ διοικήσῃ τὴν πολιτείαν, νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν λειτουργίαν αὐτῆς τὰς ἰδέας του, τὰ συμφέροντά του, τὰ μίση καὶ τὰς ἀντιπαθείας, δὲν πρέπει νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν ἀπηλλαγμένον ὑποχρεώσεων. Ἄνθρωποι ἄνευ εὐθύνης, ἄνευ συμφέροντος, θέλουσιν ὑποκύψῃ εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνστίκτων, πωλοῦντες τὴν ψῆφον αὐτῶν ἀντὶ πινακίου φακῆς. Καὶ ἂν κατεστρέφετο ὁ τόπος, οὗτοι οὐδὲν ἤθελον ἀπολέσῃ.

Βεβαίως καὶ οἱ ἐνδεέστατοι θέλουσιν ὑποστῇ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὰ ἀποτελέσματα πολιτικῆς τινος ἢ ἐθνικῆς καταστροφῆς· ἀλλ' εἶνε αὕτη τοσοῦτον μηδαμινὴ δι' αὐτούς, ὥστε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θέλει καταστῇ ἀνεπαίσθητος. Δικαίως δὲ σήμερον πάντες οἱ σωφρονοῦντες ἀπαιτοῦσι φόρον παρὰ τῶν μετεχόντων τῶν κοινῶν. Πᾶσα ἀτέλεια ἤθελεν ἀνατρέψῃ τοὺς ὅρους τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Ἀντὶ τῶν παλαιῶν προνομιούχων τοῦ πλούτου ἤθελον δημιουργηθῇ οἱ τῆς πενίας.

Ταῦτα κατ' ἀρχήν. Ἐν τούτοις κατὰ πρᾶξιν θὰ ἦτο ἄδικον ἐνδεὴς ὅλως πολίτης, μόλις δυνάμενος νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὸν πορισμὸν τῶν πρώτων ἐπιτηδείων πρὸς συντήρησιν ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς οἰκογενείας, νὰ ὑποβάλληται εἰς βαρύτατα σχετικῶς φορολογικὰ τέλη. Ἐκ τούτου ὁρμώμενοι οἰκονομολόγοι τινὲς ἐγνωμάτευσαν, ὅτι πᾶς πολίτης δύναται ν' ἀπαλλάσσηται τῆς φορολογίας «τοῦ ἐλαχίστου ὅρου τῶν πρὸς ζωάρκειαν χρειωδῶν.» Βεβαίως τοῦτο δύναται νὰ ἦνε ὑπό τινας ἐπόψεις δίκαιον, προκειμένου περὶ ἀτόμων τῆς ἐσχάτης οἰκονομικῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐνδείας. Ἀλλ' οὐχ ἧττον δύναται νὰ καταστῇ ἐπικίνδυνον δόγμα ἡ τοιαύτη δημοκολακεία.

Ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκλογικαῖς πολιτείαις δείκνυνται ἀπό τινος τοιαῦται ἰδέαι ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν φορολογικῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἄγαν πτωχῶν. Δὲν εἶνε τοῦτο ἄστοχον ἐξ ὁλοκλήρου. Ἄλλως τε καὶ ἂν ἀπηλλάσσοντο οὗτοι ἀμέσων φορολογικῶν τελῶν, ἡ ἔμμεσος φορολογία, ἡ τοσοῦτον ἐν χρήσει κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, καταθλίβει μετὰ τῶν πλουσίων καὶ τοὺς πένητας, ὑφισταμένους ἐπίσης κατ' ἀνάγκην αὐτήν, ἃ τε κατ' ἐξοχὴν πλήττουσαν τὰ ἀντικείμενα τῆς πρώτης ἀνάγκης. Οὐδεμία σχεδὸν τῶν καθ' ἡμᾶς πολιτειῶν εἶνε αὐτάρκης, πάντας, πτωχοὺς καὶ πλουσίους, δυναμένη νὰ θρέψῃ διὰ τῶν μέσων τῆς ἐσωτερικῆς παραγωγῆς. Πλεῖστα ἀντικείμενα πρώτης ἀνάγκης ἔρχονται ἔξωθεν, ταῦτα δὲ συνήθως ὑποβάλλονται εἰς βαρυτάτους δασμούς, δσημέραι πολλαπλασιαζομένους ἕνεκα τῆς ἀσυνέτου οἰκονομικῆς διαχειρίσεως πλείστων τῶν καθ' ἡμᾶς κυβερνήσεων καὶ τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν, αἵτινες θὰ προκαλέσωσιν ἐπὶ τέλους εὐρωπαϊκὴν οἰκονομικὴν καταστροφήν.

Φορολογικὰ συστήματα. Θεωρία αὐτῶν καὶ δικαιολογία.

Δὲν δύναται ἡ ἐπιστήμη ν' ἀναγνωρίσῃ φορολογικόν τι σύστημα καὶ τοῦτο ν' ἀνακηρύξῃ ὡς τὸ μόνον ὀρθὸν καὶ προσῆκον ἐν τῇ δημοσιονομικῇ λειτουργίᾳ τῆς πολιτείας. Πᾶσα φορολογία δὲν εἶνε ἀπόλυτος, ἐφαρμόσιμος κατὰ πάντα τόπον καὶ χρόνον· ἐρείδεται πρωτίστως ἐπὶ τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως καὶ ἰδιοφυΐας τῆς χώρας, ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς προόδου, ἐπὶ τῆς ὀραστηριότητος τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τοῦ πολιτεύματος, ἐπὶ πολλῶν ἄλλων αἰτίων, ἅτινα ὀφείλει ὁ νομοθέτης νὰ λαμβάνῃ ἀεί ποτε ὑπ' ὄψει ἐν τῷ φορολογικῷ αὐτοῦ κανονισμῷ. Φαῦλον φορολογικὸν σύστημα, ἀντίθετον πρὸς τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις καὶ τὰ ἤθη τοῦ τόπου, δύναται ὀλεθρίως νὰ ἐπιδράσῃ ἐπί τε τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς δράσεως λαοῦ τινος. Οἱ τρόποι τῆς ἐπιβολῆς καὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων σημαίνουσι λίαν ἔν τε τῷ κοινωνικῷ καὶ τῷ πολιτικῷ αὐτοῦ βίῳ. Ἀπαιτεῖται ἄρα ἐν τούτῳ μεγάλη πρόνοια.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροια

Ἐν γένει τὸ φορολογικὸν σύστημα εἶνε εἰκὼν τῆς οἰκονομικῆς καὶ διοικητικῆς λαοῦ τινος καταστάσεως.

Τὰ κυριώτατα τῶν συγχρόνων φορολογικῶν συστημάτων εἶνε ἐν περιλήψει τὰ ἀκόλουθα :

1) *Φορολογία κατ' ἀναλογίαν.* Τὸ φορολογικὸν τοῦτο σύστημα εἶνε τὸ μᾶλλον κρατοῦν παρὰ ταῖς νεωτέραις κοινωνίαις, ἐρείδεται δὲ ἐπὶ τῶν ἐξῆς ἀρχῶν.

Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία δὲν ἐκπροσωπεῖ ὁμοιόμορφον ἄθροισμα ἀνθρώπων. Ἄτομα ποικίλης ἐνεργείας καὶ δραστηριότητος, διάφοροι δυνάμεις καὶ ἰδιοφυΐαι ἀποτελοῦσι τὸ σύνολον αὐτῆς. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐγεννήθησαν ὅμοιοι, δὲν εἶνε ἴσοι πρὸς ἀλλήλους· ἕκαστος παραλλάσσει κατὰ νοῦν, κατ' ἐνέργειαν, κατ' οἰκονομικὴν δύναμιν ἐπὶ τέλους. Ὑπὸ τοιαύτην πραγματικότητα τινὲς μὲν ἀπολαύουσι πλειόνων πλεονεκτημάτων καὶ ὠφελειῶν, ἕτεροι δὲ ὀλιγωτέρων.

Τούτου δεδομένου, οἱ ἀπολαύοντες πλειόνων ἔχουσι μείζονας ὑποχρεώσεις τῶν ἀπολαυόντων ἧττονα. Ἐν τῷ συνεταιρισμῷ τῆς πολιτείας, ὅστις εἶνε ἠθικὸς ἅμα καὶ οἰκονομικός, οἱ ἔχοντες μείζονας ὑλικὰς προσόδους ὑποχρεοῦνται καὶ εἰς μείζονας προσφοράς, ἅτε μείζονα καρπούμενοι ὠφελήματα.

Τοῦτο εἶνε καὶ λογικὸν καὶ δίκαιον. Εὐλόγως δ' ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν πλείστων νομοθεσιῶν, τιμώμενον καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης. Οὕτω τὸ ἑλληνικὸν Σύνταγμα (1864) ἀναγράφει ἐν τῷ 3ῳ αὐτοῦ ἄρθρῳ : «Οἱ Ἕλληνες συνεισφέρουσιν ἀδιακρίτως εἰς τὰ δημόσια βάρη ἀναλόγως τῆς περιουσίας των».

Βεβαίως ἐν τῷ κοινωνικῷ συνεταιρισμῷ, τῷ ὑπὸ τῆς πολιτείας κατ' ἐξοχὴν ἐκπροσωπουμένῳ, ἕκαστος πολίτης, ἀπολαύων ὠφελείας τινός, ἔδει νὰ προσφέρῃ εἰς ἀντάλλαγμα ἀμοιβήν τινα. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ προὐκάλει ἑκάστοτε σοβαρὰς δυσχερείας. Πάντες οἱ πολῖται ποικίλων καθ' ἑκάστην ἀπολαύουσιν ὠφελειῶν, δυσχερὴς δὲ θὰ ἦτο ὁ καθορισμὸς τοῦ ἀνταλλάγματος, ὃ περ ὀφείλουσι τῇ πολιτείᾳ. Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα, ὑφισταμένης μεταξὺ τῶν πολιτῶν κοινωνικῆς τε καὶ οἰκονομικῆς ἀλληλεγγύης, ἐθεωρήθη κρεῖττον καὶ σύμφορον νὰ εἰσφέρῃ ἕκαστος τῇ πολιτείᾳ μερίδα, ἀντίστοιχον ταῖς προσόδοις αὐτοῦ.

Ἐν τούτῳ κεῖται τὸ σύστημα τῆς κατ' ἀνκλογίαν φορολογίας.

2) *Προοδευτικὴ Φορολογία.* Αὕτη τυγχάνει ἰδία φορολογικὴ κα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τηγορία, ἀποτελεῖ δὲ τὴν πλήρη ἀντίθεσιν τῆς κατ' ἀναλογίαν φορολογίας.

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, ὅ περ συζητεῖται μετὰ ζωηρότητος ἀπό τινος χρόνου, δὲν ἦτο ὅ' ἄγνωστον καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, αἱ ἐλάσσονες πρόσοδοι ἢ πρέπει νὰ ἐξαιρῶνται πάσης φορολογίας, ἢ νὰ φορολογῶνται ὀλιγώτερον, κατ' ἀντίθεσιν δὲ αἱ μεγάλαι περιουσίαι καὶ πρόσοδοι δέον νὰ ὑπόκηνται εἰς μείζονα φορολογίαν, αὐξανομένην ἔτι μᾶλλον δυσαναλόγως.

Ἐπὶ παραδείγματι. Πρόσοδος ἑκατὸν δραχμῶν, χιλίων, δεκακισχιλίων, ἑκατοντακισχιλίων κτλ. κατὰ τὴν ἀναλογικὴν φορολογίαν ὑποβάλλεται εἰς τέλος πέντε, πεντήκοντα, πεντακοσίων, πέντε χιλιάδων δρ. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἕκαστος πολίτης φορολογεῖται ἀναλόγως τῆς προσόδου του.

Τοὐναντίον, κατὰ τὸ σύστημα τῆς προοδευτικῆς φορολογίας, ὁρίζεται, ὅτι ἡ ἐτησία πρόσοδος ὑποβάλλεται εἰς τέλος 2 % ἐπὶ παραδείγματι μέχρι χιλίων δρ., 4 % μέχρι δέκα χιλιάδων δρ., 8 % μέχρις ἑκατὸν χιλιάδων καὶ οὕτω καθεξῆς κατὰ κλίμακα ἀνιοῦσαν. Ἕτερος τρόπος προοδευτικῆς φορολογίας εἶνε ἐπίσης ἐκεῖνος, καθ' ὃν πρόσοδός τις φορολογεῖται μὲν πρὸς πέντε 0/0, ἀλλ' οἱ ἔχοντες τοιαύτην μέχρι χιλίων δραχμῶν φορολογοῦνται διὰ τὸ 1/3 αὐτῆς, οἱ μέχρι δεκακισχιλίων διὰ τὰ 2/3, οἱ δὲ μέχρις ἑκατοντακισχιλίων διὰ τὸ ὅλον τῆς προσόδου.

Ἡ τοιαύτη φορολογία δὲν εἶνε θεσμὸς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἔσχε τὴν πρώτην αὐτῆς ἐφαρμογὴν ἐν τῇ οἰκονομικῇ νομοθεσίᾳ τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Σόλωνος, διαιρέσαντος τοὺς πολίτας εἰς τέσσαρας φορολογικὰς κατηγορίας, τὰς ἀκολούθους :

α) *Πεντακοσιομεδίμνους*, τοὺς ἔχοντας ἐτησίαν ἔγγειον πρόσοδον πεντακοσίων μεδίμνων καὶ ἐπέκεινα.

β) *Τριακοσιομεδίμνους* καὶ *Ἱππεῖς*, τοὺς ἔχοντας πρόσοδον τριακοσίων μέχρι πεντακοσίων μεδίμνων.

γ) *Ζευγίτας*, τοὺς ἔχοντας πρόσοδον διακοσίων μέχρι τριακοσίων μεδίμνων.

δ) *Θῆτας*, τοὺς ἔχοντας πρόσοδον κατωτέραν τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα μεδίμνων. Οὗτοι δὲ ἦσαν ἀφορολόγητοι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μείζονα κατέβαλλον εἰσφορὰν οἱ πρῶτοι, ἀλλ' οὐχὶ κατ' ἀναλογίαν τῆς περιουσίας αὐτῶν καὶ οὕτω καθεξῆς.

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς προοδευτικῆς φορολογίας, ἐπ'ἀγαθῷ τῶν πενήτων ἐγένετο καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐν Ρώμῃ μεταρρύθμισις ὑπὸ Σερβίου τοῦ Τυλλίου· ἐπίσης ἔν τισι τῶν εὐρωπαϊκῶν πολιτειῶν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα. Σήμερον δ' ἐπιζητεῖται ἡ ἀποδοχὴ τοῦ συστήματος τούτου παρὰ πλείστων πολιτικῶν καὶ οἰκονομολόγων.

Σκοπὸς τοῦ Ἀθηναίου νομοθέτου, εἰσάγοντος τὸ σύστημα τῆς προοδευτικῆς φορολογίας, μετὰ τὴν πολυθρύλητον *Σεισάχθειαν*, ἦτο βεβαίως νὰ συντελέσῃ εἰς ποιάν τινα κοινωνικὴν ἐξίσωσιν τῶν πολιτῶν.[1] Δίκαιον ἦτο κατ' αὐτὸν νὰ λαμβάνῃ ἡ πολιτεία ἄφθονον μὲν μέρισμα παρὰ τῶν πλουσίων, ἐλάχιστον δὲ ἢ οὐδὲν παρὰ τῶν ἀπόρων καὶ τῶν ἐνδεῶν. Ἕκαστον μέλος τοῦ κυριάρχου λαοῦ, ἵνα ζῇ ἀνεξαρτήτως, *πράττον τὰ πολιτικά*, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ κατὰ πρῶτον τὰ πρὸς συντήρησιν χρειώδη. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου ἐπήρχετο ἐξίσωσις ἐν ταῖς κοινωνικαῖς σχέσεσι τῶν πολιτῶν, πάντων δυναμένων νὰ ἔχωσιν οἰκονομικήν τινα αὐτάρκειαν. Τοιαύτη εἶνε ἐπίσης καὶ ἡ κατὰ ριζοσπαστικωτέραν ἔτι μέθοδον ἐπιζητουμένη σήμερον εἰσαγωγὴ τοῦ συστήματος τῆς προοδευτικῆς φορολογίας. Κατὰ τοὺς θεωρητικοὺς τοῦ συστήματος τούτου ἡ πολιτεία, πρὸς συντήρησιν ἑαυτῆς καὶ κανονικὴν λειτουργίαν, ἐπιβάλλει τοῖς πολίταις θυσίας, ταύτας δὲ κατὰ δίκαιον λόγον δέον νὰ ἀναλάβωσιν οἱ δυνάμενοι, οἱ κεκτημένοι μεγάλην ἢ ὅπως δήποτε μετρίαν περιουσίαν.

Οὕτως ἔχει περίπου ἡ δικαιολογία τοῦ συστήματος τῆς προοδευτικῆς φορολογίας. Τὸ ζήτημα ἐν τούτοις εἶνε σπουδαῖον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἡ φορολογία αὕτη ἀπορρέει κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν πενήτων μερίμνης· ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἡ ἀφετηρία αὐτῆς εἶνε δημευτική, ἄρνησις τῶν βάσεων τῆς ἰδιοκτησίας, ἐπιζητοῦσα τὴν κατάργησιν αὐτῆς, ὀλέθρια δὲ δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀποτελέσματα ἐν τῇ οἰκονομικῇ πράξει.[2]

Κατὰ πρῶτον δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἡ δικαιοσύνη ἐν τῇ τοιαύτῃ φορολογικῇ νομοθεσίᾳ.

1 Böckh's die Staatshaushaltung der Athener.
2 L. Beaulieu, la Science des Finances.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὴν στοιχειωδεστάτην τοῦ δικαίου ἀρχὴν πᾶσα ἀμοιβὴ παρέχεται ἀναλόγως ταῖς προσφερομέναις ὑπηρεσίαις. Ἐν τῇ ἀμοιβῇ ἄρα, τῷ ἀνταλλάγματι, ὅπερ λαμβάνει ἡ πολιτεία ἐπὶ ταῖς ὑπ' αὐτῆς πᾶσι τοῖς πολίταις προσφερομέναις ὑπηρεσίαις, ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ τὸ ἀναλογοῦν ἑκάστῳ μέρος. Ἀλλ' ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς δημοκρατικαῖς κοινωνίαις οὐδεὶς τῶν πολιτῶν στερεῖται τὸ παράπαν τῶν ὑπὸ τῆς πολιτείας παρεχομένων ὑπηρεσιῶν. Πάντες δὲ δικαιοῦνται, ἴσης λαγχάνοντες συνδρομῆς καὶ τῶν αὐτῶν ὠφελημάτων, νὰ προσφέρωσι τὸ ἐπ' αὐτοῖς.

Ἡ προσδευτικὴ φορολογία ἄρα εἶνε κατ' ἀρχὴν ἄρνησις τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ πρωτίστως δύναται νὰ προκαλέσῃ ἐπιβλαβῆ ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς τάξεως ἀποτελέσματα.

Ὡς ἐρρήθη πρότερον, οἱ μὴ φορολογούμενοι, ἢ εἰς ἐλαχίστας ὑποβαλλόμενοι πρὸς τὴν πολιτείαν ὑποχρεώσεις ἐκλογεῖς, προσκαλούμενοι νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ πρώτιστον τῶν πολιτικῶν δικαίων διὰ τῆς ψήφου αὐτῶν, ἥκιστα θέλουσι κατανοήσῃ τὴν σημασίαν τῆς λειτουργίας ταύτης. Δὲν θὰ διστάσωσι νὰ ἐπιβάλωσιν ἀσώτους ἢ ἀνικάνους ἄρχοντας. Τὰς δαπάνας δὲν θέλουσι καταβάλῃ οὗτοι, ἀλλ' οἱ κυρίως φορολογούμενοι. Οὗτοι θὰ εἶχον δικαιώματα μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὑποχρεώσεις.

Ὡς παρετηρήθη ἤδη ὑπὸ τῶν πολεμίων τῆς προσδευτικῆς φορολογίας, ἐλάχισται τυγχάνουσιν αἱ μεγάλαι ἰδιωτικαὶ περιουσίαι, αἱ ἀποτελοῦσαι τὸν πλοῦτον ἔθνους τινός. Οὐδὲν ἄρα ἔξει πρακτικὸν ἀποτέλεσμα ἡ ὑπέρμετρος καὶ δυσανάλογος φορολογία αὐτῶν. Ἀλλ' ἤθελεν ἐπέλθῃ ἕτερον ἀποτέλεσμα, ὀλέθριον διὰ τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν παραγωγικὴν πρόοδον τοῦ λαοῦ, ἡ ἐκ τῆς χώρας μετανάστευσις τῶν μεγάλων περιουσιῶν, κατὰ τοιοῦτον ἀμείλικτον τρόπον ἀποδιωκομένων.

Ἡ πεῖρα τῶν τελευταίων τούτων χρόνων ἐναργῶς ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ προσδευτικὴ φορολογία, ὅπου καὶ ἂν ἐθεσμοθετήθη, ἥκιστα ἐπλήρωσε τὸν σκοπὸν αὐτῆς. Ἐπῆλθεν ὀπισθοδρόμησις μᾶλλον ἢ οἰκονομικὴ πρόοδος. Ἀληθῶς εἶνε ἡ θλιβερωτάτη ἐκδήλωσις τῆς ἐπάρσεως τῆς πανδήμου ψήφου, ἐξασκούσης τὸ χείριστον εἶδος τῆς τυραννίας, τῆς οἰκονομικῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροια

Ἐνιαῖος καὶ πολλαπλοῦς πόρος.

Κανὼν πάσης φορολογικῆς νομοθεσίας δέον νὰ ἦνε τὸ μὲν ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῶν πρὸς τὴν πολιτείαν ὑποχρεώσεων τοῦ πολίτου, τὸ δὲ ἡ εὐχερὴς καὶ ἐν τῷ προσήκοντι χρόνῳ εἴσπραξις τοῦ φόρου. Τούτου διδομένου, τίθεται ὑπὸ ἔρευναν τὸ ἑπόμενον ζήτημα:

Τίνι τρόπῳ δέον νὰ εἰσπράττηται ὁ φόρος: ἐφ' ὅλων τῶν κατηγοριῶν τῆς προσόδου καὶ ἐφ' ὅλων τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας; ἢ πρέπει νὰ ὁρισθῇ ἐνιαῖος;

Τὰ περὶ τούτου ποικίλως ἡρμηνεύθησαν καὶ συνεζητήθησαν.

Θιασῶται τινὲς τῆς ἁπλότητος καὶ τῶν εὐχερῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων ἐγνωμοδότησαν ὅτι, ἀντὶ ἡ πολιτεία νὰ ἐπιβάλλῃ φόρον ἐπὶ ἑκάστης τῶν προσόδων τῶν πολιτῶν, δημιουργοῦσα ποικίλας κατηγορίας τοιούτων, σύγχυσιν δ' ἐπιφέρουσα εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς τάξιν καὶ λειτουργίαν, κρεῖττον θὰ ἦτο νὰ ὁρισθῇ μοναδικός τις φόρος ἑκάστου ἀτόμου, συνῳδὰ τῇ περιουσίᾳ αὐτοῦ καὶ τῇ προσόδῳ. Οὕτω θὰ ἁπλοποιεῖτο ἡ οἰκονομικὴ ὑπηρεσία τῆς πολιτείας, δὲν θὰ ἐπήρχοντο δὲ οἱαδήποτε ἄτοπα ἐκ τῆς μείζονος ἢ ἐλάττονος φορολογίας ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς προσόδου, τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἐπιτηδεύματος.

Ἡ φυσιοκρατικὴ Σχολὴ φρονοῦσα, ὅτι ὁ πλοῦτος ἀπορρέει ἀπὸ τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως τῆς γῆς, ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ μόνος ἀληθὴς καὶ δίκαιος φόρος εἶνε ὁ τῆς ἐγγείου προσόδου. Ἀλλὰ τοῦτο τυγχάνει προφανῶς πεπλανημένον. Ἡ ἐλαχίστη γνῶσις τῶν συνθηκῶν τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας λαοῦ τινος διδάσκει, ὅτι ὁ πλοῦτος αὐτοῦ κεῖται πρωτίστως ἐν ταῖς ποικίλαις ἐμφανείαις καὶ διακλαδώσεσι τῆς ἐργασίας. Καὶ αὕτη ὀφείλει νὰ συνεισφέρῃ τὴν συμβολὴν αὐτῆς τῇ πολιτείᾳ. Δίκαιον ἄρα εἶνε καὶ οἰκονομικῶς σημαντικόν, ἵνα πάντες οἱ κλάδοι τῆς παραγωγῆς, τοῦ πλούτου, φορολογῶνται ἐξίσου, κατὰ τὰς προσόδους αὐτῶν καὶ τὴν ὑπὸ τῆς πολιτείας παρεχομένην προστασίαν.

Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλη, ἁπλουστέρα, μέθοδος φορολογίας· ὑποτίθεται, ὅτι αἱ πρόσοδοι τῶν κατοίκων χώρας τινὸς ὑπολογίζονται ἐπὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παραδείγματι εἰς τὸ ποσὸν τῶν χιλίων ἑκατομμυρίων. Ἐκ τούτων δὲ ἡ πολιτεία, πρὸς συντήρησιν ἑαυτῆς, ὀφείλει νὰ εἰσπράξῃ ἑκατὸν ἑκατομμύρια. Δεδόσθω, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης συμποσοῦται εἰς τρία ἑκατομμύρια. Τούτου οὕτως ἔχοντος, ἡ πολιτεία δέον νὰ ζητήσῃ εἰσφορὰν 10 0)0 ἐπὶ τῆς προσόδου ἑκάστου τῶν πολιτῶν, προσηκόντως ὁριζομένην.

Κατὰ θεωρίαν εἶνε εὐχερὲς τὸ τοιοῦτο τῆς φορολογίας εἶδος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν τῇ πράξει. Ἀποσοβοῦνται μὲν λεπτομέρειαί τινες καὶ δυσχέρειαι ἐν τῇ φορολογικῇ ταξινομήσει τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ προκύπτει ἀφ' ἑτέρου ἡ ἑπομένη οὐσιώδης δυσχέρεια. Δὲν εἶνε πάντοτε δυνατὸν νὰ γνωσθῇ ἀκριβῶς ἡ πρόσοδος τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ πολίτου. Τὰ ὑπὸ τῆς δημοσίας ἀρχῆς ὁριζόμενα πρόσωπα, τὰ ἀποστολὴν ἔχοντα νὰ ἐκτιμῶσι αὐτήν, ἤθελον πολλάκις ἀστοχήσῃ ἐν τῇ ἐκτιμήσει. Σπανίως ἐπίσης οἱ φορολογούμενοι δύνανται νὰ ἔχωσι τοσαύτην εὐσυνειδησίαν, ὥστε νὰ δηλώσωσιν εἰλικρινῶς τὴν πρόσοδον αὐτῶν. Πάντα ταῦτα πείθουσιν, ὅτι καὶ τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς φορολογίας εἶνε ἐπισφαλὲς καὶ ἀσύμφορον, δυνάμενον νὰ προκαλέσῃ μεγάλας ἀδικίας καὶ καταπιέσεις.

Οὕτως ἡ πολλαπλότης τῶν φόρων παρουσιάζει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν κρείττονα ἀποτελέσματα.

Περὶ τῆς φορολογίας τοῦ κεφαλαίου.

Μείζονα ἐπιστημονικὴν καὶ κοινωνικὴν δυσχέρειαν προκαλεῖ τὸ θέμα τῆς φορολογίας τοῦ κεφαλαίου, περὶ οὗ τοσαῦτα ἐγράφησαν καὶ ἐρρήθησαν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἐν ἐπιστημονικοῖς συγγράμμασι, ἐν τῷ περιοδικῷ καὶ ἡμερησίῳ τύπῳ καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τῶν κοινοβουλίων. Τὰ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως·

— Εἶνε συμφέρον καὶ δυνατὸν τὸ κεφάλαιον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῆς φορολογίας;

Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο δὲν ἔχει μόνον ταμιευτικὴν σημασίαν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ κατ' ἐξοχὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικήν. Φορολογία, ἧς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀφετηρία τυγχάνει οὐχὶ ἡ καλῶς νοουμένη ἰσότης καὶ δικαιοσύνη, ἀλλὰ πολιτικοὶ καὶ κοινωνικοὶ λόγοι, κρεῖττον εἰπεῖν κοινωνικὰ μίση καὶ ἀντιπάθειαι ἢ προλήψεις, δὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Οὐ μόνον θέλει ἀστοχήσῃ οἰκονομικῶς καὶ παραγωγικῶς, ἀλλὰ καὶ θέλει ἐπενέγκῃ ἐπιβλαβῆ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς λειτουργίας τῆς χώρας. Ἀληθῶς· ἡ ὑπό τινων ἐπιδιωκομένη σήμερον φορολογία τοῦ κεφαλαίου δύναται νὰ καταστῇ πολλῷ ἐπιβλαβεστέρα καὶ τῆς προοδευτικῆς φορολογίας· σημαίνει δήμευσιν τῆς περιουσίας καὶ οὐχὶ συμβολὴν εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον τῶν ποικίλων κοινωνικῶν τάξεων, ὧν ἡ ἐναρμόνιος καὶ μετ' εἰλικρινείας σύμπραξις ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην τῶν δυνάμεων τῆς ἐθνικῆς ὁραστηριότητος καὶ εὐεξίας.

Ἐκ τε τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ φόρου ὁρμώμενοι, συμπεραίνομεν, ὅτι ἀφετηρία αὐτοῦ πρέπει νὰ ἦνε ἡ πρόσοδος, οὐχὶ δὲ τὸ κεφάλαιον. Ἐν τῷ πρώτῳ κεῖται ἡ ἀρχὴ τῆς παραγωγῆς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ.

Τὸ κεφάλαιον, ὡς οἰκονομικὴ δύναμις, τυγχάνει μὲν ἐπωφελὲς πολυτρόπως πάσῃ κοινωνίᾳ, ἀλλὰ δὲν εἶνε πάντοτε παραγωγικόν, ἢ ἔσται τοιοῦτο μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου, ἕνεκα διαφόρων αἰτίων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει φορολογούμενον, θέλει ἐξαντληθῇ πρὸ τῆς ὥρας, καθ' ἣν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ. Οὕτως ἐπέρχεται ἄνευ λόγου καὶ οὐσιώδους συμφέροντος ἡ δήμευσις οἰκονομικῆς δυνάμεως, ἥτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡμέραν τινὰ θ' ἀπέβαινε χρησιμωτάτη.

Ἕτερον ἀτόπημα τῆς τοιαύτης φορολογίας. Τὸ κεφάλαιον ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ τυγχάνει τὸ μὲν παραγωγικόν, τὸ δὲ μὴ τοιοῦτον. Ἐν τῇ ταξινομήσει καὶ φορολογίᾳ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν τίνι τρόπῳ ἐπιτευχθήσεται ἡ διάκρισις αὕτη; Πολλάκις τὰ μὴ παραγωγικὰ ἤθελον ταξινομηθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παραγωγικῶν, καὶ τ' ἀνάπαλιν.

Πάντα τὰ κεφάλαια λαοῦ τινὸς δὲν εἶνε ἐναργῆ, ὑποκρύπτονται ἐκ συμφέροντος πρὸς ἀποφυγὴν φορολογίας. Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν, ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀδίκῳ φορολογίᾳ, νὰ ὑπάρχωσι τοσοῦτον εὐσυνείδητοι ἄνθρωποι, φανεροῦντες τὰ κεφάλαια αὐτῶν τῇ δημοσίᾳ ἀρχῇ πρὸς δήμευσιν; Μόνον μωρίαν τις ὀφλισκάνων, ἤθελεν ἀποτολμήσῃ καθ' ἑαυτοῦ τοιαύτην οἰκονομικὴν αὐτοκτονίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὰ κεφάλαια διαιροῦνται εἰς κινητὰ καὶ ἀκίνητα. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα τυγχάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπόρρητα, ὄντος δυνατοῦ ν' ἀποκρυβῶσι ταῦτα ἀπὸ τῆς δημοσίας ἀρχῆς, τοὐναντίον δὲ προφανῆ εἶνε τὰ δεύτερα, δυνάμενα νὰ ὑποβληθῶσιν εὐχερῶς εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ τυχόντος. Μεγίστη ἄρα ἀδικία θέλει ἐπέλθῃ ἐκ τῆς τοιαύτης διαφορᾶς, ἡ φορολογία τῶν ἀκινήτων κεφαλαίων καὶ ἡ μὴ τοιαύτη, ἢ ἡ ἐλαχίστη τῶν κινητῶν.

Ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ κεφαλαίου εἶνε γνωστόν, ὅτι τοῦτο ἔχει προορισμὸν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπίδοσιν τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου. Τὸ κεφάλαιον ὑφίσταται ποικίλας μεταμορφώσεις. ἀλλ' ἐν τῇ τοιαύτῃ αὐτοῦ λειτουργίᾳ ὑφίσταται καὶ περιπετείας. Δὲν ὑπάρχει πάντοτε ἀσφάλεια ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσιν, ἐν αἷς πρωτεύουσαν δύναμιν ἐξασκεῖ τὸ κεφάλαιον. Μυρίοι κίνδυνοι παραμαρτοῦσιν, οὓς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑφίσταται. Ἀλλ' ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν καὶ λειτουργίαν, ποία λογική, ποῖον συμφέρον ἐπιτάσσουσι τὴν φορολογίαν αὐτοῦ, μετ' ὀλίγον ἴσως ἐξαφανισθησομένου ἐκ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς περιπετείας ;

Ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς κοινωνίαις, καὶ ἰδίᾳ ταῖς πεπολιτισμέναις καὶ πλουσίαις, ἐλάχιστα μὲν τυγχάνουσι τὰ κέρδη καὶ αἱ πρόσοδοι τῶν κεφαλαιούχων, τεράστια δὲ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὰ κέρδη καὶ αἱ ἀμοιβαὶ πολλῶν ἐπαγγελματιῶν. Μηχανικοί, καλλιτέχναι, δικηγόροι, ἰατροί, συγγραφεῖς κερδαίνουσιν ἑκατομμύρια πολλάκις ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν ἐτησίως. Ὑπὸ τίνα ἰδιότητα θέλουσι φορολογηθῇ οὗτοι ; ἢ θὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς κανών, ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν φορολογεῖται ;

Ἀλλ' ἐρρήθη ἤδη πρότερον, ὅτι πάντη δυσχερὴς τυγχάνει ἡ ἐξεύρεσις τοῦ κεφαλαίου ἑκάστου ἰδιώτου. Σπάνιοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες δηλοῦσιν ἐν εἰλικρινείᾳ τὴν περιουσίαν αὐτῶν. Τούτου μὴ συμβαίνοντος, δέον ἡ δημοσία ἀρχὴ νὰ εἰσέρχηται ἑκάστοτε ἐντὸς τῶν οἰκιῶν, νὰ εἰσδύῃ εἰς τὰ ἄδυτα αὐτῶν, προβαίνουσα μέχρι τῶν ἐσχάτων λεπτομερειῶν, νὰ ἐξετάζῃ καὶ νὰ διατιμᾷ πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ, πολύτιμά τε καὶ μή, αὐθαιρέτως πολλάκις νὰ ἐνοχλῇ, νὰ ἀδικῇ, νὰ πολυπραγμονῇ ἀτοπώτατα. Οὐδὲν δὲ δυσχερέστερον τῆς ἐκτιμήσεως τοιούτων ἀντικειμένων, εἰς ὃ δύνανται ν' ἀποτύχωσι πολλάκις καὶ οἱ ἐμπειρότατοι τῶν πραγματογνωμόνων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τὸ ἄτοπον καὶ ἐπισφαλὲς τοῦτο ἐπὶ τῶν κινητῶν μόνον κεφαλαίων· τὰ αὐτὰ δύνανται νὰ ἐπέλθωσιν ἄτοπα ἐπὶ τῶν ἀκινήτων. Πολλάκις ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις ἀστικῆς ἢ ἀγροτικῆς οἰκοδομῆς παρέχει μείζονας δυσχερείας, παρ' ὅσας παρέχει ἡ ἐκτίμησις κοσμήματός τινος, ἢ καλλιτεχνικοῦ ἀντικειμένου. Πολυτελεστάτη ἀγροτικὴ οἰκοδομὴ ἀποφέρει ἐλαχίστην πρόσοδον· τοὐναντίον δὲ συμβαίνει, προκειμένου περὶ ἀστικῆς οἰκοδομῆς, καὶ πάλιν ἐν κεντρικῇ ἢ ἀποκέντρῳ τοποθεσίᾳ κειμένης.

Ἕνεκα πάντων τούτων τῶν αἰτίων, πλείστων κακῶν ἐκδηλουμένων ἐν τῷ ζητήματι τῆς φορολογίας τῶν κεφαλαίων, παρὰ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ διεξαγομένην ἀπό τινος χρόνου σταυροφορίαν, κρεῖττον εἶνε, ἵνα ὁ νομοθέτης φορολογήσῃ τὴν πρόσοδον, ἥτις εὐκολώτερον καὶ λυσιτελέστερον δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ καὶ νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν προσήκουσαν φορολογίαν.

Βεβαίως καὶ ὡς πρὸς τὴν φορολογίαν τῆς προσόδου δύνανται νὰ ἐπέλθωσιν οὐ σμικραὶ δυσχέρειαι καὶ ἄτοπα. Ὅπως δύνανται ν' ἀποκρυβῶσιν ἀπὸ τῆς δημοσίας ἀρχῆς κατηγορίαι τινὲς κεφαλαίων, οὕτω καὶ ἡ πρόσοδος αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ἡ μὴ εἰσαγωγὴ τῆς ἀμέσου φορολογίας αὐτῆς ἐν τῇ οἰκονομικῇ νομοθεσίᾳ τῶν διαφόρων χωρῶν. Οὐχ ἧττον ἀπό τινος χρόνου καὶ ἡ πρόσοδος τοῦ κεφαλαίου κατωρθώθη ἔν τισι χώραις νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν προσήκουσαν φορολογίαν.

Ταῦτα κατ' ἀρχὴν ὡς πρὸς τὸ ἀνέφικτον καὶ οἰκονομικῶς ἀσύμφορον τῆς ἀμέσου φορολογίας τοῦ κεφαλαίου, ἐμμέσως φορολογουμένου πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως. Οὕτω τὰ κεφάλαια φορολογοῦνται σήμερον πανταχοῦ σχεδόν, καταβάλλοντα τέλη βαρύτατα ἐπί τινων εἰδικῶν περιπτώσεων, οἷον κληρονομικῆς αὐτῶν μεταβιβάσεως ἢ δωρεᾶς, πωλήσεως καὶ καθεξῆς. Τὰ ἐν τοιαύταις περιστάσεσι καταβαλλόμενα τέλη εἰς τὸ δημόσιον εἶνε ἱκανῶς μεγάλα· ἀληθῶς δ' εὐρὺ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀνοίγεται στάδιον εἰς τὸν νομοθέτην, οὗ ἀποστολὴ τυγχάνει οὐχὶ ἡ ἁπλῆ φορολογία καὶ οἱονεὶ καταδίωξις τοῦ πλούτου, ἀλλ' ἡ ἰσχυρὰ αὐτοῦ προστασία καὶ ὑποστήριξις, ὥστε νὰ ἐπιζητῇ σταδίαν ἐργασίας καὶ παραγωγικῆς δράσεως. Ὅπου ἐκράτησε τὸ ἀντίθετον σύστημα, ἐπῆλθον ὀλέθρια οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ἀποτελέσματα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Περὶ τῆς φορολογίας τῶν ἀναγκαίων ἢ μὴ τοιούτων ἀντικειμένων.

Καὶ λόγοι δικαιοσύνης καὶ λόγοι πολιτικῆς τάξεως καὶ οἰκονομικοῦ συμφέροντος ἐπιβάλλουσι πάσῃ πολιτείᾳ, διαφερομένῃ ὑπὲρ τῆς καθόλου εὐημερίας, τὴν φορολογίαν ἐπὶ τῶν περιττῶν μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων ἀντικειμένων. Κανὼν οἰκονομικὸς δέον νὰ ᾖνε, ὅτι ἡ φορολογία οὐ μόνον δὲν πρέπει νὰ παρακωλύῃ τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν λαοῦ τινος, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον δὲν πρέπει νὰ περιορίζῃ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ. Ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φορολογῶνται ἐξίσου τά τε περιττὰ καὶ τὰ ἀναγκαῖα πράγματα. Τοῦτο ἐκ κοινωνικοῦ συμφέροντος· μείζων ἀδικία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Βεβαίως δὲν ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι πρέπει νὰ ἐξαιρεθῶσι πάσης φορολογίας τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα πρὸς θεραπείαν τῶν πρώτων χρειῶν πράγματα, οὐχ ἧττον ἡ φορολογία αὐτῶν πρέπει νὰ ᾖνε ἐπιεικεστέρα, νὰ ἐπιβαρύνωνται δὲ μᾶλλον τὰ περιττά, τὰ δευτερεύουσαν καὶ τριτεύουσαν ἔχοντα σημασίαν ἀντικείμενα. Τῶν μὲν πρώτων οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ στερηθῇ· ἀλλὰ τῶν δευτέρων ἡ χρῆσις καὶ ἡ ἀπόλαυσις δύναται νὰ λείψῃ, δίχως τὸ παράπαν νὰ σαλευθῇ ἡ κοινωνικὴ τάξις καὶ εὐημερία. Ὁ δυνάμενος ἢ ἐπιθυμῶν νὰ δαπανήσῃ μέρος τῆς περιουσίας αὐτοῦ εἰς περιττὰ ἀντικείμενα, δὲν θέλει δυσφορήσῃ, καταβάλλων μεῖζον χρηματικὸν ποσὸν πρὸς κτῆσιν αὐτῶν.

Ταξινόμησις τῶν φόρων.—Ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι.

Οἱ φόροι διαιροῦνται κυρίως εἰς δύο μεγάλας, ἀπ' ἀλλήλων διακεκριμένας κατηγορίας, τὴν τῶν ἀμέσων καὶ τὴν τῶν ἐμμέσων, καθ' ὅσον τουτέστιν εἰσπράττονται ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς δημοσίας ἀρχῆς παρὰ τῶν πρὸς τοῦτο ὑποχρέων καὶ καθ' ὅσον καταβάλλονται ἐμμέσως.

1) *Ἄμεσοι φόροι.*—Χαρακτὴρ τῶν ἀμέσων φόρων εἶνε, ὅτι καταβάλλονται παρὰ τῶν πολιτῶν ἀμέσως, καθ' ἣν στιγμὴν διατελοῦσιν οὖ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοι ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἰδιότητα, ἥτις πρόκειται νὰ φορολογηθῇ ὑπὸ τοῦ δημοσίου. Οἱ ἄμεσοι φόροι ποικίλλουσι κατὰ χρόνον καὶ τόπον· δὲν ἐπιβάλλονται πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐξίσου· λαμβάνεται δὲ πρωτίστως ὑπ' ὄψει ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάστασις τοῦ φορολογηθησομένου λαοῦ.

Κυριώτατοι τῶν ἀμέσων φόρων εἶνε ὁ *ἔγγειος* φόρος, ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων, ὁ ἐπὶ τῶν *ζῴων*, ὁ ἐπὶ τῶν *οἰκοδομῶν*, ὁ ἐπὶ τῶν *ἐπιτηδευμάτων*, ὁ ἐπὶ τῶν *καθαρῶν κερδῶν* τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, ὁ ἐπὶ τῶν *ἀξιῶν* ἢ *προσόδων* (τραπεζικῶν γραμματίων, τοκομεριδίων καὶ τόκων ἰδιωτικῶν δανείων) καὶ πολλοὶ ἄλλοι, παραλλάσσοντες κατὰ χώρας καὶ πολιτισμούς.

Κατ' ἀρχὴν οἱ φόροι οὗτοι εἶνε οἱ δικαιότεροι, ἀλλὰ δὲν εἶ ε ἀνεκτοί. Ὅσον καὶ ἂν κατανοῇ τις τὰ πρὸς τὴν πολιτείαν καθήκοντα, ὅσον καὶ ἂν ἐκτιμᾷ τὰς ὑπ' αὐτῆς προσφερομένας ὑπηρεσίας πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ κοινοῦ σκοποῦ, ὅστις δὲν εἶνε ἠθικὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικός, μετὰ δυσχερείας φέρει τὴν μικρὰν ἢ μεγάλην ἀφαίρεσιν μέρους τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς μᾶλλον εὐκόσμως κυβερνωμέναις χώραις ὁ τρόπος τῆς φορολογίας καὶ τῆς εἰσπράξεως τοῦ φόρου παρέχει συνήθως πολλὰς δυσχερείας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ καὶ ἀδικίας, ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ ἐκτελουμένας. Δυσδιάκριτον τὸ μέτρον τῆς παραγωγῆς τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ φορολογησίμου κλάδου αὐτῆς. Καὶ ἐντεῦθεν τὰ παράπονα καὶ αἱ διαμαρτυρίαι, αἱ καθ' ἑκάστην ποικιλοτρόπως ἐκτοξευόμεναι κατὰ τῆς ἀμέσου ἐν γένει φορολογίας.

Ὁ ἔγγειος φόρος, ὁ ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν, ὁ ἐπὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἥκιστα εὐχαριστοῦσι καὶ αὐτοὺς πολλάκις τοὺς προθύμους ἐκ τῶν πολιτῶν περὶ τὴν πλήρωσιν τῶν φορολογικῶν αὐτῶν ὑποχρεώσεων. Δυσχερὲς νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς ἡ πρόσοδος ἐγγείου κτήσεως, ὅσον καὶ ἂν ἦνε αὕτη ἡ πάντων προφανεστάτη· τμῆμα γῆς παράγει πολλάκις πρόσοδον, μείζονα τῆς προσόδου γειτονικῆς κτήσεως. Οὕτω δὲ δυνατὸν νὰ συμβαίνῃ, ὥστε τοῦτο νὰ φορολογῆται μᾶλλον ἐκείνου κατ' ἀντίστροφον λόγον τῆς παραγωγῆς ἑκατέρων. Ταῦτα δὲ καὶ χείρονα ἔτι ἄτοπα ἐκδηλοῦνται καὶ ἐν τῇ φορολογίᾳ τῶν οἰκοδομῶν, τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ καθεξῆς.

Ἐν τῷ ἀρχαίῳ πολιτικῷ συστήματι τῷ μοναρχικῷ, ἐν τῇ γρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φειοκρατικῇ παντοδυναμίᾳ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κλάδου τῆς παραγωγῆς προσέκοπτε πολλάκις εἰς τὴν ἰδιαιτέραν εὔνοιαν, ἥτις ἐξεδηλοῦτο συνήθως ὑπὸ τῶν δημοσίων λειτουργῶν ὑπὲρ τούτου ἢ ἐκείνου τῶν φορολογουμένων, ἕνεκα ποικίλων αἰτίων· ἐπεφορτίζοντο ἰδίᾳ καὶ ὡς πρὸς τὴν φορολογίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐξακρίβωσιν καὶ ἐκτίμησιν τοῦ καταβληθησομένου φόρου αἱ μὴ ἔχουσαι ἰσχυρὰν πολιτικὴν ὑπόστασιν κοινωνικαὶ ὁμάδες· αἱ δὲ λοιπαὶ ὑφίσταντο ἐλαφρότερον τὸ βάρος τῶν τοιούτων ὑποχρεώσεων. Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς ἐκλογικαῖς πολιτείαις τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἐκδηλοῦται ἧττον καταθλιπτικόν. Ἡ πολιτικὴ εὔνοια ἕνεκα πολιτικῶν ἐλατηρίων καὶ συμφερόντων ἐκδηλοῦται οὐ σμικρὸν ἐν τῇ φορολογικῇ ἐξακριβώσει τῶν πολιτῶν· οὕτω δὲ ταὐτὰ καὶ ἐν τῷ συστήματι ἐκδηλοῦνται ἄτοπα.

Φροντὶς ἰδίᾳ τοῦ νομοθέτου ἔστω ἡ ἐλαφρὰ τοῦ φόρου ἐπιβολή. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει καταβάλλεται οὗτος εὐχερέστερον καὶ ἀγογγύστως. Οὐδαμόθεν ἐπέρχεται ἀδικία· οὔτε ἐκ τῶν ἐκτιμητῶν τοῦ φόρου, οὔτε ἐκ τῶν φορολογουμένων, προθύμως καταβαλλόντων τὴν εἰσφορὰν αὐτῶν.

Τοιούτων ἀτόπων προφανῶς παρομαρτούντων ἔν τε τῇ ἐπιβολῇ καὶ τῇ εἰσπράξει τῶν ἀμέσων φόρων, προσήκων κρίνεται σήμερον ὁ κατὰ τὸ ἐνὸν περιορισμὸς αὐτῶν καὶ ἡ ἀντικατάστασις διὰ τῶν ἐμμέσων. Οἱ ἄμεσοι φόροι προσβάλλουσι μᾶλλον καὶ καιριώτερον τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα, τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν, ἑκάστοτε παραβιαζομένην. Βεβαίως κατ' ἀρχὴν δύνανται νὰ κριθῶσιν, ὡς ἐρειδόμενοι ἐπὶ δικαιοτέρας καὶ λογικωτέρας βάσεως. Ἀλλ' ἐν τῇ πράξει δὲν ἐκδηλοῦται πάντοτε τοῦτο. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς δικαιοσύνης δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ πραγματωθῇ ἡ ὑψίστη τῶν ἀδικιῶν.

2) *Ἔμμεσοι φόροι.* Οἱ φόροι οὗτοι θεωροῦνται παρὰ πολλῶν Δημοσιονόμων ὡς οἱ μᾶλλον προσήκοντες πεπολιτισμένοις λαοῖς, ἅτε ἧττον θίγοντες τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν τοῦ πολίτου· τυγχάνουσι δὲ πολλοὶ καὶ ποικίλοι, καθ' ἑκάστην πολλαπλασιαζόμενοι. Τούτων κυριώτατοι εἶνε οἱ ἑπόμενοι:

Τελωνιακοὶ δασμοί, διακρινόμενοι εἰς δασμοὺς ταμιευτικοὺς καὶ προστατευτικούς, ἀφορῶντας τουτέστιν εἰς πορισμὸν χρήματος ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ εἰς προστασίαν τῶν ἐγχωρίων προϊόντων,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βερίου

γεωργικῶν ἢ τεχνουργικῶν. Ἐπίσης εἰς τοὺς φόρους τούτους καταλέγονται τὰ τέλη χαρτοσήμου ἐπὶ διαφόρων πράξεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου, οἷον ἀγοραπωλησιῶν, ἀνταλλαγῶν, κληρονομιῶν, δωρεῶν, συμβολαίων καὶ λοιπῶν τοιούτων ἐμπορικῶν πράξεων· ἐπίσης φόροι ἐπὶ τῶν εἰσιτηρίων σιδηροδρόμων καὶ ἀτμοπλοίων κτλ.

Οἱ φόροι οὗτοι, ἕνεκα τοῦ εὐχεροῦς τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν, πολλαπλασιάζονται ὁσημέραι. Κηρυχθέντες παρά τινος πολιτικοῦ ἀνδρὸς ὡς οἱ κατ' ἐξοχὴν προσήκοντες πεπολιτισμέναις κοινωνίαις, διατελοῦσιν ἀείποτε ἐν τῇ ἡμερησίᾳ φορολογικῇ διατάξει τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ἐν τῇ ἐμμέσῳ φορολογίᾳ πλείστων ἀντικειμένων τῆς πρώτης ἀνάγκης τοῦ ἀνθρώπου ὑποτίθεται, ὅτι οἱ ἐπ' αὐτῶν δασμοί, ἐμμέσως εἰσπραττόμενοι, ἐπιβαρύνουσι πάντας τοὺς πολίτας κατ' ἀναλογίαν τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν μέσων. Κατ' ἀρχὴν ὁ εὔπορος δαπανᾷ πλείονα τοῦ μὴ τοιούτου διά τε ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς περὶ αὐτόν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γενικὸς κανών. Εἶνε δυνατὸν πολλάκις ἀντικείμενά τινα τῆς πρώτης ἀνάγκης νὰ καταναλίσκωνται σχεδὸν ἐξίσου παρά τε τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πλουσίων.

Ἐν γένει σήμερον οἱ ἔμμεσοι φόροι προτιμῶνται τῶν ἀμέσων ἐν τῇ δημοσιονομικῇ πολιτικῇ τῶν κυβερνήσεων. Ἐνῷ οἱ τελευταῖοι προκαλοῦσι συνήθως ἐξεγέρσεις τοῦ δημοσίου, οἱ ἔμμεσοι φόροι καθίστανται ἀποδεκτοὶ μεθ' ἥττονος δυσφορίας. Ἡ δ' εὐχέρεια αὕτη κατέστησε τὰς συγχρόνους κυβερνήσεις τολμηροτέρας ἐν τῇ φορολογίᾳ, ὁσημέραι ἐκδηλουμένῃ βαρυτέρᾳ καὶ ὀχληροτέρᾳ.

Ἰδιάζον πλεονέκτημα τῶν ἐμμέσων φόρων θεωρεῖται ἐπίσης, ὅτι οὗτοι παρακολουθοῦσιν ἀείποτε τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας· πολλάκις δύνανται μάλιστα νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὸ βαρόμετρον τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως λαοῦ τινος. Οὕτως ἐν χρόνοις εὐημερίας ἐπέρχεται αὔξησις τῶν ἐκ τῶν φόρων τούτων προσόδων τοῦ δημοσίου.

Τοιαῦτα τυγχάνουσι τά τε πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων. Εὐσυνειδήτως οὐδεὶς δύναται ν' ἀποφανθῇ ὑπὲρ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς κατηγορίας τῶν πρὸς τὴν πολιτείαν τούτων εἰσφορῶν. Ὅ τι τυγχάνει βέβαιον εἶνε, ὅτι ἡ φορολογία πρέπει νὰ ἦνε σύμφωνος πρὸς τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς χώρας. Ἀληθὴς δὲ καὶ σώφρων Δημοσιονομία δὲν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶνε ἡ ἀπὸ ὡρισμένης ἐκ τῶν προτέρων ἀρχῆς ἀπορρέουσα, ἀλλ' ἡ πρωτίστως λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ τῶν λαῶν δεδομένα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ καταβάλληται ἡ προσήκουσα μέριμνα, ἵνα μὴ ἡ φορολογία καταστῇ ἐπαχθής, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐνὸν ἐλαφρά, εὐαρέστως καταβαλλόντων τῶν πολιτῶν τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν συμβολὴν πρὸς λειτουργίαν τῆς πολιτείας.

Ἐπίπτωσις τοῦ φόρου.

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε γενομένης ἐρεύνης τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῶν φόρων, εὐχερῶς δύναται νὰ νοηθῇ, ὅτι οὗτοι, ἔμμεσοί τε καὶ ἄμεσοι, κατ' οὐσίαν δὲν καταβάλλονται πάντοτε ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον φορολογουμένων, ἀλλὰ παρὰ τρίτων, πρὸς οὓς οὗτοι συναλλάσσονται. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄρα φόρος τις κατανέμεται εἰς μυρίας ὑποδιαιρέσεις, ἐπιβαρυνούσας μέγαν ἀριθμὸν ἀνθρώπων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς χώρας. Τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο φαινόμενον καλεῖται *ἐπίπτωσις τοῦ φόρου*.

Ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ κρατεῖ διηνεκὴς ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀλληλεγγύη. Πάντες οἱ ἄνθρωποι συμπράττουσιν ἀλλήλοις, πάντες λαμβάνουσι καὶ δίδουσι τὸ ἐπιβαλλόμενον αὐτοῖς ἐκ τῆς ἀλληλεγγύης ταύτης μέρος. Δυσδιάκριτος δὲ τυγχάνει ὁ καθορισμὸς τοῦ ἑκάστῳ προσήκοντος.

Ἐν τῇ κοινωνικῇ φορολογίᾳ, τῇ πρὸς συντήρησιν τῆς πολιτείας διεξαγομένῃ, καταβάλλει τις τὸ ἐπιβεβλημένον τέλος· ἀλλ' ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει τοῦ φαινομένου τούτου εἶνε ἄρα αὐτὸς ὁ καταβάλλων πράγματι; Ὁ γεωργός, ὁ καταβάλλων εἰς τὸ δημόσιον τοὺς ἀμέσους φόρους, ὁ ἔμπορος, ὁ καταβάλλων ἐν τοῖς τελωνείοις τοὺς δασμοὺς τῶν εἰσερχομένων προϊόντων, ὁ βιομήχανος, ὁ ἀποτίνων τοὺς δασμοὺς τῶν ἀκατεργάστων ἢ τῶν κατειργασμένων ὑλῶν, πάντες οὗτοι εἶνε οἱ πράγματι ἐπιβαρυνόμενοι διὰ τῆς ποικίλης φορολογίας; Τίς δύναται μετὰ σοβαρότητος νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν πρότασιν ταύτην;

Ἐν τῇ ἀναλύσει τῆς οἰκονομικῆς κυκλοφορίας, τοῦ ἀκαταπαύστου δοῦναι καὶ λαβεῖν τῶν κοινωνιῶν, πιστοῦται τὸ ἑπόμενον. Οὐχὶ ὁ παραγωγός, ὁ ἀμέσως ὑπὸ τοῦ δημοσίου φορολογούμενος, εἶνε ὁ πράγ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματι καταβάλλων τὸν φόρον, ἀλλὰ τρίτα πρόσωπα, ὁ καταναλωτὴς τοῦ σίτου ἢ τοῦ οἴνου τοῦ γεωργοῦ, ὁ ἐκμισθωτὴς τῆς οἰκίας τοῦ ἰδιοκτήτου, ὁ ἀγοραστὴς τῶν βιομηχανικῶν ἢ ἐμπορικῶν προϊόντων. Μέχρι τίνος σημείου δύναται νὰ προβῇ ἡ ἐπίπτωσις αὕτη τοῦ φόρου; Δύσκολον νὰ καθορισθῇ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

Ἡ καταβολὴ τοῦ φόρου εἶνε ἐν γένει δυσάρεστος διὰ τὸν κατὰ πρῶτον ἐπιβαρυνόμενον. Ἀλλὰ πράγματι δὲν ζημιοῦται, ἢ ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσιν, ἐν περιπτώσει ἀσυζητησίας, περιορισμοῦ ἄρα τῶν δαπανῶν, ἕνεκα τῶν ὑπερβαλλόντων φορολογικῶν βαρῶν. Κατ' οὐσίαν καταβάλλει τὸν φόρον ὁ καταναλωτής, ἐφ' ὃν γίνεται ἡ ἐπίπτωσις τοῦ φόρου.

Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιβολῆς καὶ τῆς εἰσπράξεως τοῦ φόρου.

Τὸ ἑλληνικὸν Σύνταγμά λέγει: «Οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται, οὐδ' εἰσπράττεται, ἐὰν προηγουμένως δὲν ψηφισθῇ παρὰ τῆς Βουλῆς καὶ κυρωθῇ παρὰ τοῦ Βασιλέως.»

Ἐρρήθη ἤδη, ὅτι πάντες οἱ ἔν τινι πολιτείᾳ βιοῦντες ὑποχρεοῦνται νὰ προσφέρωσι μέρος τῶν προσόδων εἰς ἀμοιβὴν τῶν παρεχομένων ὑπ' αὐτῆς ὑπηρεσιῶν. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται, ὅτι ἡ φορολογία δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ βάρος, ἀλλ' ἑκουσία εἰσφορά.

Κατὰ τὸ γαλλικὸν Σύνταγμα τοῦ 1793 ἀναγράφεται: «Nul citoyen n'est dispensé de l'honorable obligation de contribuer aux charges publiques.» Τοιαύτη εἶνε ἡ νεωτέρα ἔννοια τοῦ φόρου. Πολίτης, ἀπολαύων πάντων, τῶν προσηκόντων τῇ φύσει αὐτοῦ δικαίων, εἰσφέρει ἑκουσίως ὅ τι δεῖ πρὸς συντήρησιν τῆς πολιτείας, οὐχὶ βάρος, ἀλλὰ κοινωνικὸν καθῆκον θεωρῶν τοῦτο.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις πολλαχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὁ φόρος δὲν τίθεται αὐθαιρέτως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἀλλὰ τῇ ἐλευθέρᾳ τῶν πολιτῶν συγκαταθέσει ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ τεταγμένης ἀντιπροσωπείας.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ποριζόμεθα τὰ ἀκόλουθα περὶ φορολογίας συμπεράσματα:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πρῶτον στοιχεῖον δικαίου φόρου εἶνε ἡ ψήφισις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν νομίμων τοῦ λαοῦ ἀντιπροσώπων.

Δεύτερον στοιχεῖον εἶνε, ὅτι ἡ εἰσφορὰ δέον νὰ ἦνε ὡρισμένη ἐκ τῶν προτέρων, ἐπὶ τῇ βάσει φορολογικῶν καταλόγων καὶ μὴ ὑποκειμένη εἰς τὴν αὐθαίρετον ταξινόμησιν τῶν δημοσίων λειτουργῶν.

Τρίτον. Ἡ εἴσπραξις τοῦ φόρου δὲν πρέπει νὰ καθίσταται ἐπαχθὴς τῷ καταβάλλοντι.

Τέταρτον. Ἡ ὑπὸ τῆς ἀρχῆς εἴσπραξις τῶν φόρων δὲν πρέπει νὰ ἐνεργῆται πολυδαπάνως, ἐλαττουμένων οὕτω τῶν προσόδων τῆς πολιτείας.

Πέμπτον. Οἱ φόροι πρέπει νὰ εἰσπράττωνται ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένης προθεσμίας.

Τούτων πάντων τηρουμένων, μεγάλη ἐπέρχεται ὠφέλεια τῇ τε πολιτείᾳ καὶ τῷ λαῷ.

Ἡ φορολογία κατὰ τὸν Ἀδὰμ Σμίθ.

Ὁ θεμελιωτὴς τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ἔθηκε τοὺς ἑπομένους κανόνας ὡς πρὸς τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων.

1) Ὁ φόρος πρέπει νὰ διανέμηται ὑπὸ τῆς πολιτείας κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ λαμβάνηται παρὰ τοῦ εἰσφέροντος ποσοστόν, ἀνάλογον πρὸς τὸ σύνολον τῆς ἰδιωτικῆς αὐτοῦ προσόδου.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ Baudrillart, ἐν τούτῳ κεῖται ἀρχὴ δικαιοσύνης ἅμα καὶ οἰκονομικῆς ἰσορροπίας τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῶν ἀτόμων. Τὸ ἀντίθετον ἤθελε προκαλέσῃ κοινωνικὴν διατάραξιν, ἐν ᾗ περιπτώσει ἠναγκάζετο τις νὰ εἰσφέρῃ ὑπὲρ τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Οἱ μὲν ἤθελον καταστῇ πένητες, ἐνῷ ἕτεροι, ἧσσον φορολογούμενοι, ἢ μηδαμῶς, ἤθελον παραμελήσῃ τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν ἐργασίαν καὶ παραγωγήν.

2) Τὸ ποσοστὸν τοῦ παρὰ τῶν πολιτῶν εἰσπραττομένου φόρου, ὡς ἐπίσης ἡ ἐποχὴ καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀποτίσεως, πρέπει νὰ ἦνε γνωστὰ τοῖς πᾶσι πρὸς ἀποφυγὴν ἀμφισβητήσεων.

3) Ὁ φόρος πρέπει νὰ εἰσπράττηται ἐν τῷ προσήκοντι χρόνῳ καὶ ἐν ἐποχῇ, προσφόρῳ διὰ τὸν φορολογούμενον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

4) Ὁ φόρος πρέπει νὰ εἰσπραχθῇ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ληφθῇ ὅσον τὸ ἐνὸν ὀλιγώτερον χρῆμα ἐκ τοῦ λαοῦ.

Εἰς τοὺς τέσσαρας τούτους κανόνας προσθέτει ὁ Σμὶθ καὶ πέμπτον, καθ' ὃν ὁ φόρος δὲν πρέπει νὰ παρέχῃ τοῖς φορολογουμένοις τὴν ἐλπίδα τῆς ὑπεκφυγῆς τῆς πληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν. Οὕτω προλαμβάνεται πᾶσα ἐνδεχομένη δυσαρέσκεια μεταξὺ λαοῦ καὶ κυβερνήσεως καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἐπακόλουθα.

Μέτρον ἐν τῇ φορολογίᾳ.

Τὸ μέτρον δέον νὰ ᾖνε μία τῶν βάσεων πάσης φορολογικῆς νομοθεσίας. Φόρος, πέρα τοῦ προσήκοντος τεθειμένος, πάντως θέλει καταστῇ ἐπιβλαβὴς καὶ ὀλέθριος. Αἱ οἰκονομικαὶ δυνάμεις τοῦ λαοῦ ἐξαντλοῦνται· ἐπέρχεται δὲ ἡ πτωχεία αὐτοῦ, ὁ ἐξευτελισμός. Οὐδὲν χείριστον ἁρπακτικῆς καὶ φορομανοῦς κυβερνήσεως· ἐξασκεῖ τὴν φαυλοτάτην τῶν τυραννιῶν.

Πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως συνεζητήθη τὸ θέμα τῆς προσηκούσης φορολογίας. Ἡ ἐπιστήμη πλέον ἢ ἄπαξ κατέδειξε τὰ ἄτοπα καὶ ἀλυσιτελῆ ἀποτελέσματα τῆς ὑπερμέτρου φορολογίας.

Ἀλλ' αἱ κυβερνήσεις ἥκιστα ἔλαβον ὑπ' ὄψει τὰς παραστάσεις αὐτῆς καὶ τὰς νουθεσίας. Ἡ σπατάλη κατεδείχθη τὸ κύριον γνώρισμα μοναρχικῶν τε καὶ ἐκλογικῶν κυβερνήσεων, ἀγιουσῶν, ὅτι ὁ ἀληθὴς καὶ φιλάνθρωπος κυβερνήτης πρέπει νὰ φειδωλεύηται καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἀργυροῦ κερματίου.

Ὡς εἶπεν ὁ *Say*, «ἡ καλλιτέρα Δημοσιονομία εἶνε ἡ φειδώ.»

Τὸ θέαμα λαῶν, καταστραφέντων ἐκ τῆς μεγάλης φορολογίας, εἶνε ἐκ τῶν τραγικωτάτων τῆς ἱστορίας. Τῇ ὑπερβαλλούσῃ φορολογίᾳ ἕπεται ἡ οἰκονομικὴ καταστροφή, ἡ πολιτικὴ καὶ ἐθνικὴ πτῶσις.

Ἡ νομιμωτάτη τῶν ἐπαναστάσεων εἶνε ἡ οἰκονομικὴ κατ' ἀσώτων κυβερνήσεων, ἀλόγως φορολογουσῶν καὶ εἰς οὐδὲν τιθεμένων τὴν κατάστασιν τῶν λαῶν.

Περὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ.

Ἕκαστος τακτικὸς ἄνθρωπος, πένης ἢ πλούσιος, γινώσκει καὶ καθορίζει ἐκ τῶν προτέρων μᾶλλον ἢ ἧττον τὰ τῶν δαπανῶν αὐτοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ προσόδων. Οὕτω πράττων οὐδέποτε ἢ σπανίως κινδυνεύσει νὰ ὑποπέσῃ εἰς ἔλλειμμα. Τοιοῦτό τι κατὰ μείζονα λόγον ὀφείλουσι νὰ πράττωσι καὶ αἱ κανονικῶς λειτουργοῦσαι πολιτεῖαι. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἐπήρχετο κατ' αὐτῶν ὁ οἰκονομικός, ὁ πολιτικός, ὁ ἐθνικὸς ὄλεθρος.

Ἡ πολιτεία, ὅπως καὶ τὸ ἄτομον, ἔχει χρείας καὶ δαπάνας. Ἡ διοίκησις οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν δύναται νὰ παύσῃ λειτουργοῦσα. Ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο ἄνευ τῆς προσηκούσης δαπάνης; Οὕτως ἐπιβάλλεται πάσῃ κυβερνήσει νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῶν ἀναγκαιουσῶν αὐτῇ δαπανῶν.

Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ἀνάγκη τοῦ Προϋπολογισμοῦ, προβλεπομένων καὶ ἀναγραφομένων τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς πολιτείας καθ' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον.

Ἡ περίοδος αὕτη διαρκεῖ συνήθως ἐπὶ ἓν ἔτος, ἀλλ' ἐν παλαιτέροις καιροῖς διήρκει διετίαν. Τὸ νεώτερον σύστημα τυγχάνει κρεῖττον. Ὅσῳ τις ταχύτερον μελετᾷ καὶ ἀναλύει τὰ κατὰ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, κατὰ τοσοῦτον καθίσταται προβλεπτικώτερος καὶ ταμιευτικώτερος.

Ὁ Προϋπολογισμὸς συντάσσεται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ ὑποβάλλεται κατ' ἔτος (παρ' ἡμῖν τὴν 1 Νοεμβρίου) εἰς τὸ νομοθετικὸν σῶμα πρὸς ἀποδοχήν. Ἡ κυβέρνησις δὲν ζητεῖ παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους ἀόριστον ποσὸν διὰ τὰς δαπάνας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας· ὀφείλει νὰ καταστρώσῃ λεπτομερῆ πίνακα τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, προτάσσουσα αὐτοῦ δικαιολογητικὴν ἔκθεσιν, πᾶσα δὲ δαπάνη πρέπει νὰ στηρίζηται ἐπὶ τοῦ σχετικοῦ νόμου καὶ νὰ ᾖνε ἀναγεγραμμένη ἐν εἰδικῷ τοῦ Προϋπολογισμοῦ κεφαλαίῳ. Εἴθισται, ἐν ταῖς συνταγματικαῖς ἰδίᾳ πολιτείαις, δαπάνη ψηφισθεῖσα ἐν ὡρισμένῳ κεφαλαίῳ νὰ μὴ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ δι' ἄλλο κεφάλαιον. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἐπέρχεται κατάχρησις, ἥτις δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀτιμώρητος.

Ἡ εἰδικότης αὕτη τῶν πιστώσεων τοῦ Προϋπολογισμοῦ παρέχει οὐσμικρὰς ἐγγυήσεις πρὸς τὴν κανονικὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων προσόδων καὶ δαπανῶν.

Τοῦ Προϋπολογισμοῦ εἰσαγομένου εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν κατ' ἐντολὴν καὶ ὑπ' εὐθύνην τῶν λοιπῶν συνα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δέλφων αὐτοῦ, δέον νὰ ψηφισθῇ οὗτος ἐν τῷ προσήκοντι χρόνῳ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἑπομένου οἰκονομικοῦ ἔτους. Ὑπὸ τοιαύτην δ' ἔννοιαν δέον νὰ ἦνε συντεταγμένος μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς ἀκριβείας καὶ εὐκρινείας, λεπτομερῶς περιλαμβάνων τὰς προσόδους καὶ τὰς δαπάνας τῆς πολιτείας.

Ἀναπληρωτικαὶ καὶ ἔκτακτοι πιστώσεις.

Ἡ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψήφισις τοῦ Προϋπολογισμοῦ γίνεται πρὸ τῆς ἐτησίας χρήσεως. Οὐχ ἧττον ἐν τῇ πραγματώσει αὐτοῦ δύνανται νὰ ἐπέλθωσι πολλάκις ἔκτακτα περιστατικά, δυστυχήματα ἀπρόοπτα, σεισμοί, πλήμμυραι καὶ λοιπαὶ θεομηνίαι, δυνάμεναι ν' ἀνατρέψωσι τὰς βάσεις αὐτοῦ διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν δαπανῶν καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῶν προσόδων. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς χώρας, ἀναπληρωτικῶν πιστώσεων, σκοπουσῶν τὴν θεραπείαν δημοσίας χρείας, κυρουμένων ἐν τῷ προσήκοντι χρόνῳ ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Τὸ σύστημα τοῦτο διευκολύνει οὐ σμικρὸν τὸ ἔργον τῶν κυβερνήσεων.

Δημόσια χρέη — Δάνεια.

Ὁ φόρος κατ' ἀρχὴν εἰσφέρεται πρὸς διεξαγωγὴν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀποτινομένων δι' αὐτοῦ τῶν ὑπὲρ τῆς κοινωνικῆς προόδου δαπανῶν τῆς πολιτείας. Ἀλλ' ὑπάρχουσι πολλάκις ἔκτακτοι περιστάσεις, καθ' ἃς, ἕνεκα ποικίλων καὶ ἀπροόπτων αἰτίων, ἢ ἕνεκα μωρᾶς καὶ ἀστόχου οἰκονομικῆς διαχειρίσεως, αἱ δημόσιαι πρόσοδοι δὲν ἐπαρκοῦσι πρὸς ἀπότισιν τῶν δημοσίων δαπανῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἡ πολιτεία ὑποχρεοῦται νὰ προσφύγῃ κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν συνομολόγησιν δανείων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς.

Περὶ αὐτῶν ἐγένετο ἀλλαχοῦ λόγος. Εἶνε ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ ἔθνη, ὡς εἶνε καὶ εἰς τὰ ἄτομα. Πρέπει δὲ νὰ συνομολογῶνται μόνον ἐν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιστάσεσι σπουδαίων καὶ ἐπειγουσῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ὑποχρεώσεων, δημοσίων ἔργων, πολέμου, ἐπιτασσομένου ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

Δυστυχῶς τοῦτο δὲν συμβαίνει πάντοτε, ἡ δὲ δανειομανία κατέστη ἀπό τινος χρόνου ὁ μέγιστος ἐπίκουρος, ἀλλ' ἅμα καὶ πολέμιος τῶν πλείστων κυβερνήσεων.

Τὸ δημόσιον χρέος τῶν νεωτέρων πολιτειῶν ηὐξήθη τεραστίως κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἀπὸ τῶν πολέμων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Εἶνε ἄπειρα τὰ συνομολογηθέντα δάνεια, ἀλλ' ἐπίσης ἕνεκα τούτου καθ' ὑπερβολὴν ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ οἱ φόροι, οὐχὶ πλέον πρὸς συντήρησιν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ὅσον πρὸς τὴν λεγομένην ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους. Τούτου ἕνεκά τινες μὲν τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀμερικανικῶν πολιτειῶν ἐπτώχευσαν, ἄλλας δὲ ἡ αὐτὴ τύχη θᾶττον ἢ βραδύτερον ἀναμένει.

Ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους.

Τὸ δημόσιον χρέος τῶν ἐθνῶν πρέπει ν' ἀποσβεννύηται, ἐκτὸς ἂν ταῦτα ἀδιαφορῶσι πρὸ τῶν ἐπικειμένων οἰκονομικῶν καταστροφῶν, ἤ, ὅ περ καὶ τὸ χείριστον, ἂν αἱ συνομολογοῦσαι αὐτὸ γενεαὶ ἥκιστα μεριμνῶσι περὶ τῶν ἑπομένων, κληροδοτοῦσαι αὐταῖς τὰς μωρίας, ἢ μᾶλλον τὰ ἐγκλήματα αὐτῶν.

Πρὸς ἀποσόβησιν τῶν ἐνδεχομένων τούτων καταστροφῶν δέον νὰ καταβάλληται ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ χρέους.

Εἶνε ἐπιτακτικὸν καθῆκον τιμῆς καὶ φιλοπατρίας τῶν λαῶν, σωτηρίας αὐτῶν.

Ἐν τῷ ἐτησίῳ Προϋπολογισμῷ πάσης χώρας δέον νὰ ἐριθῇ μέρος τῶν προσόδων πρὸς κανονικὴν ἐξόφλησιν τοῦ δημοσίου χρέους. Οὐ σμικρὰν συμβολὴν εἰς τοῦτο δύνανται νὰ παράσχωσι καὶ τὰ χρεωλυτικὰ δάνεια.

Πολιτεῖαί τινες, πρωτοστατουσῶν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῶν *Ἡνωμένων Πολιτειῶν* τῆς Ἀμερικῆς, παρέχουσιν ἀπὸ πολλοῦ τοιοῦτο παράδειγμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ τοιαύτη λύσις τοῦ οἰκονομικοῦ ζητήματος τῶν συγχρόνων πολιτειῶν ἐπιβάλλεται εἰς πάντα τὰ φιλότιμα ἔθνη.

Μετατροπὴ τοῦ δημοσίου χρέους.

Αἱ πολιτεῖαι ὀφείλουσι νὰ μεριμνῶσι κατὰ πάντα τρόπον περὶ τῆς κατὰ τὸ ἐνὸν ἐλαττώσεως τοῦ δημοσίου αὐτῶν χρέους, τοῦθ' ὅ περ σημαίνει ἐλάττωσιν τῶν φορολογικῶν ὑποχρεώσεων τοῦ λαοῦ. Ὡς ἐρρήθη ἤδη ἀνωτέρω, τοῦτο οὐ σμικρὸν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς χρεωλυτικῆς ἀποτίσεως τῶν συνομολογουμένων δανείων. Ἀλλ' ἐπίσης ὁ σκοπὸς οὗτος κατορθοῦται λίαν προσφυῶς καὶ διὰ τῆς ὑπὸ κρείττονας ὅρους συνομολογήσεως νέου δανείου πρὸς ἐξόφλησιν ἄλλου παλαιοτέρου.

Ὡς γνωστόν, ἐφ' ὅσον λαός τις εὐημερεῖ καὶ οἰκονομικῶς βαίνει ἐπὶ τὰ πρόσω, ἐφ' ὅσον τουτέστι τὸ χρῆμα αὐτοῦ πολλαπλασιάζεται, κατὰ τοσοῦτον ἐπέρχεται ἔκπτωσις τοῦ τόκου. Ἀλλ' ἐπίσης τυγχάνει γνωστόν, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ δημόσια δάνεια συνομολογοῦνται ἐν χαλεποῖς διὰ τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν καιροῖς. Ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, καθ' ἃς ἄσωτοι κυβερνήσεις συνομολογοῦσι τοιαῦτα χάριν κομματικῆς ἰδιωφελείας, τὰ πλεῖστα τούτων συνάπτονται συνήθως ἐν κρισίμοις ἐθνικαῖς ἡμέραις, οἷον ἕνεκα προπαρασκευῶν πρὸς διεξαγωγὴν πολέμων, ἐπιστρατεύσεων, πολεμικῶν ἀποζημιώσεων κ.τ.λ. ἐνίοτε ἐπίσης πρὸς ἐκτέλεσιν μεγάλων δημοσίων ἔργων, μὴ ὑπισχνουμένων ἄμεσα τὰ ὠφέλη.

Ἕνεκα τῶν αἰτίων τούτων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ τοιαῦτα δάνεια συνομολογοῦνται ὑπὸ βαρεῖς τόκους, οὓς κατ' ἀνάγκην ὀφείλει ἐπὶ μακρὸν χρόνον νὰ ὑφίσταται ὁ τόπος. Ἐν τούτοις συνετοὶ καὶ προνοητικαὶ κυβερνήσεις ὀφείλουσιν, ἐπωφελούμεναι τῆς βραδύτερον ἐπερχομένης οἰκονομικῆς βελτιώσεως καὶ εὐημερίας τοῦ ἔθνους, ἔτι δὲ τῆς ἐκ τούτου αὐξήσεως τῆς δημοσίας πίστεως καὶ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ τόκου, νὰ συνομολογήσωσι νέον δάνειον, ἐξοφλητικὸν τοιούτου προηγουμένου, συνομολογηθέντος ὑπὸ βαρυτέρους ὅρους: ἀντὶ 6 ο)ο, 5, 4, 3 καὶ καθεξῆς.

Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια τῶν κυβερνήσεων τυγχάνει καὶ νόμιμος καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συμφέρουσα. Τὸ δημόσιον χρέος μετατρέπεται οὕτω, προσκαλουμένων τῶν δανειστῶν νὰ δηλώσωσι δυσῖν θάτερον: τὴν ἐξόφλησιν τοῦ χρέους ἢ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ τόκου.

Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ κυβερνήσεις, αἱ ἐπιτυγχάνουσαι διὰ τῆς εὐκόσμου ταύτης μεθόδου τὴν ἐλάττωσιν τοῦ χρέους, ὑποχρεοῦνται ἐπίσης, ἵνα τὴν ἐπερχομένην ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ τόκου ἐλάττωσιν τῶν δημοσίων δαπανῶν χρησιμοποιήσωσιν οὐχὶ δι' ἄλλας τεχνητὰς καὶ περιττὰς δαπάνας, ἀλλὰ πρωτίστως πρὸς ἐλάττωσιν τῶν φόρων.

Τούτου γινομένου, πληροῦται πάντως ὁ σκοπὸς συνετῆς καὶ φειδωλῆς κυβερνήσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ Καταναλώσεως ἐν γένει.

Σκοπὸς τῆς παραγωγῆς εἶνε ἡ θεραπεία τῶν χρειῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐντεῦθεν ἡ κατανάλωσις τῶν ἀγαθῶν, τῶν χρησίμων πραγμάτων, τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραγομένων. Ἡ κατανάλωσις ἄρα τυγχάνει ἡ τελευταία ἐξέλιξις τῆς παραγωγῆς.

Ἐν τῇ γενικωτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ ἡ κατανάλωσις σημαίνει τὴν καταστροφὴν χρησίμου πράγματος, ἐν τῇ εἰδικωτέρᾳ δὲ τὴν ἐκμηδένισιν ἢ τὴν ἐλάττωσιν ἀξίας τινός.[1] Τὰ πλεῖστα τῶν ἀγαθῶν καταναλίσκονται μεταμορφούμενα. *Ἐν τῇ λειτουργίᾳ* δὲ ταύτῃ ὁ ἄνθρωπος ἐκτελεῖ τὴν οἰκονομικὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀποστολήν του.

Ἐν τισιν οἰκονομολογικοῖς συγγράμμασιν ἡ κατανάλωσις τῶν ἀγαθῶν ὑπάγεται εἰς τὸ περὶ παραγωγῆς κεφάλαιον. Ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη μετετράπη ἀπὸ τοῦ Σαίη, κατιδόντος, ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς καταναλώσεως δὲν δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὸ τῆς παραγωγῆς, ἅτε παρουσιάζον ἰδίαν, αὐτοτελῆ σχέσιν. Καὶ νῦν ἡ διάκρισις αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν πλείστων.

Ἡ λέξις κατανάλωσις ἐπεκρίθη ὡς ὑλιστική, ὑπομιμνήσκουσα τὴν φυσιολογικὴν κατανάλωσιν. Ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ Baudrillart,[2] ἐν

1) Roscher System der Volkswirthschaft.
2) Manuel d' Economie politique.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ προκειμένου περὶ καταναλώσεως τῶν ἀγαθῶν δὲν πρόκειται περὶ ὕλης, ἀλλὰ περὶ χρησιμότητος, καταναλισκομένης καὶ φθειρομένης. Βεβαίως ἡ καταστροφὴ ἔγκειται ἐν τῇ καταναλώσει, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ ἐκμηδένισις· δι' αὐτῆς νοεῖται μόνον ἡ μεταμόρφωσις. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ δημιουργήσῃ ἐκ τοῦ μηδενός, οὕτω δὲν δύναται καὶ νὰ καταστρέψῃ. Ἡ ἀληθὴς ἔννοια ἄρα τῆς καταναλώσεως δὲν εἶνε ἡ καταστροφή, ἀλλ' ἡ μετατροπὴ καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀγαθῶν. Ἐν τοιαύτῃ δ' ἐννοίᾳ ἡ κατανάλωσις εἶνε κατ' οὐσίαν μεταμόρφωσις.

Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ οἰκονομικῇ αὐτοῦ λειτουργίᾳ δημιουργεῖ χρείας· πρὸς τοῦτο δὲ χρῆται τοῖς ἀγαθοῖς, ἅτινα καταναλίσκει· ἀλλ' ἐν τῇ καταναλώσει ταύτῃ παράγονται νέα ἀγαθά, αὖθις καταναλισκόμενα. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ διηνεκὴς οἰκονομικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Ὡς ἐν τῇ φυσιολογικῇ λειτουργίᾳ τοῦ ἀτομικοῦ ὀργανισμοῦ ὑπάρχει διαρκὴς ἀλληλουχία μεταξὺ δημιουργίας καὶ καταναλώσεως, οὕτω συμβαίνει καὶ ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτοῦ λειτουργίᾳ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροια

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ποικίλαι ὄψεις τῆς Καταναλώσεως.

Ἡ ποικιλία ἐν τῇ καταναλώσει.

Ἡ κατανάλωσις τῶν ἀγαθῶν δέον νὰ τελῆται παντοῦ καὶ πάντοτε ὁμοιοτρόπως· εἰς τοῦτο δὲ ποικίλαι συντελοῦσι φυσικαί τε καὶ κοινωνικαὶ συνθῆκαι. Ἐπὶ παραδείγματι κατ' ἄλλον τρόπον διεξάγεται ἡ κατανάλωσις τῶν ἀγαθῶν ἐν ταῖς θερμαῖς χώραις καὶ κατ' ἄλλον ἐν ταῖς εὐκράτοις ἢ ἐν ταῖς ψυχραῖς. Ἐν γένει αὕτη παρακολουθεῖ τὴν μείζονα ἢ ἐλάττονα ἐκδήλωσιν τῶν χρειῶν. Ἐν ᾗ χώρᾳ ἐκδηλοῦνται πολλαὶ τοιαῦται, ἐκεῖ κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ κατανάλωσις γίνεται μεγαλειτέρα.

Πρὸς ταῖς φυσικαῖς συνθήκαις συντελοῦσιν ἐπίσης εἰς τὴν μείζονα ἢ τὴν ἐλάσσονα κατανάλωσιν καὶ αἱ κοινωνικαί. Αἱ ἀνθρώπιναι χρεῖαι αὐξάνονται ἢ ἐλαττοῦνται, συνῳδὰ τῷ πολιτισμῷ τοῦ λαοῦ. Οἱ πεπολιτισμένοι ἔχουσι χρείας πλείονας τῶν ἀπολιτίστων, καταναλίσκουσιν ἄρα καὶ πλείονα ἀγαθά.

Ἡ κατανάλωσις ποικίλλει κατὰ κοινωνικὰς τάξεις, κατ' ἐπαγγέλματα, κατὰ πνευματικὴν μόρφωσιν, καθ' ὥρας τοῦ ἔτους. Ἀλλ' ὅ τι ἰδίᾳ ἀποτελεῖ τὴν πρωτίστην αὐτῆς δύναμιν εἶνε ὁ πλοῦτος. Πλούσιοι λαοὶ καταναλίσκουσι πλείονα τῶν μὴ τοιούτων.

Ἡ κατανάλωσις ἐπίσης ἐπιβάλλεται πολλάκις ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν ἠθῶν, ὑπὸ τῶν προλήψεων, ὑπὸ τῆς ματαιότητος ἢ κενοδοξίας, ὑπὸ τοῦ νεωτεριστικοῦ ἐπὶ τέλους χαρακτῆρος, ὅστις διακρίνει λαοὺς ἢ ἄτομα. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῶν συρμῶν, τῶν νεωτερισμῶν ἐν ποικίλαις σχέσεσι τοῦ βίου, οὗ ἕνεκα ἐπέρχεται διαρκὴς μεταβολὴ καὶ μεταμορφώσεις ἐν ταῖς ὀρέξεσι λαοῦ τινός, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ κατανάλωσις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκ τῶν λαῶν τινες μὲν τυγχάνουσιν ἐπιρρεπέστεροι πρὸς τοὺς νεωτερισμούς, καὶ τοιοῦτοι εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἔκπαλαι οἱ Γάλλοι, ἄλλοι δὲ εἶνε συντηρητικώτεροι, ὡς τυγχάνουσιν οἱ Ἀνατολικοὶ λαοί. Ἔτι δὲ μᾶλλον νεωτερίζει τὸ γυναικεῖον φῦλον.

Οἱ τοιοῦτοι νεωτερισμοὶ εἶνε βιομηχανικῶς ἀναγκαῖοι, ἀλλ' ἐν μέτρῳ. Ἀναπτύσσεται δι' αὐτῶν ἡ καλαισθησία, ἡ τέχνη, ἡ βιομηχανία, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ οἰκονομικὴ παραγωγή, ὁ πλοῦτος τῆς χώρας. Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου μεγάλη πηγὴ τοῦ ἐθνικοῦ ἐν Γαλλίᾳ πλούτου εἶνε τὸ κεφάλαιον τῶν νεωτερισμῶν.

Ὁ ἄνθρωπος, καταναλίσκων, παράγει ἐπίσης. Μόνον δ' ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον δικαιολογεῖται ἡ κατανάλωσις τῶν παραγομένων ἀγαθῶν. Ἐν τῷ συνδέσμῳ τούτῳ καὶ τῇ ἀλληλουχίᾳ μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως παρέρχεται ὁ ἀνθρώπινος βίος, ἡ δημιουργία καὶ ἡ μεταμόρφωσις χρησίμων ἀγαθῶν ἢ εὐαρέστων ἀντικειμένων — τοῦ πλούτου.

Παραγωγικὴ καὶ μὴ κατανάλωσις.

Κατ' ἀρχὴν ἡ κατανάλωσις ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ δέον νὰ ἦνε παραγωγική, τότε καὶ μόνον ἐπιτυγχάνουσα τοῦ ἀληθινοῦ αὐτῆς σκοποῦ· τὸ ἀποτέλεσμα ἄρα τῆς καταναλώσεως δέον ν' ἀποβλέπῃ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ποικίλην θεραπείαν τῶν χρειῶν. Ἀληθῶς ἐν τῇ προσηκούσῃ αὐτῆς πραγματώσει ἡ οἰκονομικὴ αὕτη ἐνέργεια τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος προκαλεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐργασίας, τῆς παραγωγῆς, τῶν κεφαλαίων καὶ ἐν γένει τῆς αὐξήσεως τῶν χρησίμων πραγμάτων. Σκοπὸς τῆς παραγωγικῆς καταναλώσεως εἶνε σὺν τοῖς ἄλλοις, πρὸς τῇ θεραπείᾳ τῶν χρειῶν, καὶ ἡ αὔξησις τοῦ πλούτου.

Μὴ παραγωγικὴ δὲ κατανάλωσις εἶνε ἐκείνη, καθ' ἣν ἡ οἰκονομικὴ καταστροφὴ ἐκτελεῖται ἁπλῶς χάριν τῆς καταστροφῆς, ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καταναλίσκονται τὰ ἀγαθὰ ἄνευ πιθανῆς ἀντικαταστάσεως.

Τά τε ἄτομα καὶ οἱ λαοὶ διακρίνονται ἐπὶ παραγωγικῇ καὶ μὴ καταναλώσει, εἶνε ἀποταμιευτικοὶ ἢ σπάταλοι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἰσορροπία παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως.

Ἕπεται ἐκ τούτων, ὅτι δέον νὰ ὑπάρχῃ ἰσορροπία καὶ ἀλληλεγγύη μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ἡ μὲν παραγωγὴ ν' ἀποβλέπῃ πρὸς τὴν προσήκουσαν κατανάλωσιν, καὶ τἀνάπαλιν, ἡ δὲ κατανάλωσις νὰ ὑποβοηθῇ τὴν παραγωγήν. Ἐν τῇ τοιαύτῃ οἰκονομικῇ ἁρμονίᾳ ὁ βίος καθίσταται κανονικώτερος καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἄξιος τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος.

Κατὰ κανόνα ἡ κατανάλωσις δὲν δύναται, οὐδ' ὀφείλει νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς δυνάμεως τῆς παραγωγῆς. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἤθελεν ἐπέλθῃ στάσις καὶ ἀνισορροπία ἐν τῷ οἰκονομικῷ ὀργανισμῷ τῶν λαῶν, κοινωνικαὶ νόσοι, κρίσεις.

Ἕνεκα τῆς ὑπερμέτρου καταναλώσεως αἱ παραγωγικαὶ τῶν ἀνθρώπων δυνάμεις ἤθελον ἐξαντληθῇ πρωιμώτατα, οὕτω δὲ περιοριζομένης τῆς παραγωγῆς, ἤθελεν ἐπίσης περιορισθῇ, ἐκλίπῃ σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ ὁ πλοῦτος.

Πρωτίστη ἀποστολὴ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης εἶνε ὁ καθορισμὸς τῶν σχέσεων μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως — ἡ ἰσορροπία αὐτῶν. Αἱ οἰκονομικαὶ καταστροφαί, αἵτινες πολλάκις παρηκολουθήθησαν καὶ ὑπὸ ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν, προῆλθον πλέον ἢ ἅπαξ ἐκ τῆς ἀνισορροπίας μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Αἱ ἄσκοποι καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεων ἀτόμων καὶ λαῶν δαπάναι προύκάλεσαν ἐσωτερικάς, κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς κρίσεις, ὧν πολλάκις ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἐθνικὴ πτῶσις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ Ἀποταμιεύσεως

Περὶ Ἀποταμιεύσεως ἐν γένει.

Ἡ ἀποταμίευσις ἀνεγνωρίσθη ἔκπαλαι μία τῶν τιμιωτάτων ἀρετῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τοῦ βίου αὐτοῦ κατενοήθη, ὅτι ἡ ἄμεσος κατανάλωσις τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας ἤθελεν ἐπενέγκῃ τὴν στέρησιν διὰ τὴν αὔριον, τὴν καταστροφὴν ἐπὶ τέλους. Ἐνωρίτατα ἄρα ἐξεδηλώθη ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς ἀποταμιεύσεως. Πῶς ἄλλως; δὲν πράττουσιν αὐτὸ τοῦτο τοσαῦτα ἄλλα ζῷα, ἐστερημένα λογικοῦ;

Ἐν τῇ ἀποταμιεύσει ἐκδηλοῦται κατ' ἐξοχὴν ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Ἀπὸ ὑποτελοῦς ὀργάνου τῶν φυσικῶν δυνάμεων μεταβάλλεται εἰς ὑπέροχον δύναμιν, αὐτοτελῆ, κεκτημένην τὴν συνείδησιν τῆς καταστάσεως ἑαυτῆς, τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει. Ὁ ἀποταμιεύων καθίσταται ἀληθῶς ἀκατάβλητος· πολλαπλασιάζει πολυτρόπως τὰς δυνάμεις ἑαυτοῦ, πρὸς δὲ καὶ τὰ μέσα τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας.

Ἡ ἀποταμίευσις εἶνε ἀρετή, παρακολουθοῦσα τὸν ἄνθρωπον ἐν παντὶ σταδίῳ τοῦ πολιτισμοῦ. Δι' αὐτῆς μεταβιβάζονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν τὰ ἀγαθά, τὰ προϊόντα τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἐργασίας. Καὶ αὐτὸς ὁ ἄγριος κέκτηται συνείδησιν τῶν ἐπερχομένων χρειῶν, προνοῶν περὶ τῆς συντηρήσεως τῆς αὔριον.

Ἡ ἀποταμίευσις εἶνε πρόνοια. Ὅσῳ καὶ ἂν ἦτο ὁ ἄνθρωπος ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τοῦ βίου παρεμφερὴς τοῖς θηρίοις, εἶχεν ὅπως δήποτε στιγμὰς διαλάμψεως, ἵνα κατανοήσῃ, ὅτι ἐπιβάλλονται αὐτῷ καθήκοντα προνοίας περὶ τοῦ μέλλοντος. Τὸ ἔνστικτον τῆς αὐτοσυντηρησίας, τὸ φίλτρον τῶν τέκνων καὶ τῶν οἰκείων ἐπέτασσεν αὐτῷ τὴν μέριμναν περὶ τοῦ μέλλοντος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἀποταμίευσις ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐκπολιτιζόμενος ὁ ἄνθρωπος, κατανοεῖ, ὅτι ἔχει μείζονας ὑποχρεώσεις πρός τε ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ὁμοίους του. Αὔξονται ὁσημέραι αἱ χρεῖαι· ἡ δὲ φροντὶς περὶ τοῦ μέλλοντος ἐξεγείρει παρ' αὐτῷ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποταμιεύσεως. Αἱ προμήθειαι διὰ τὴν προσεχῆ συντήρησιν, τὸ ἐξ αὐτῶν ἀποτελούμενον πρὸς νέαν παραγωγὴν κεφάλαιον, πάντα ταῦτα ἀπασχολοῦσιν αὐτὸν πολυτρόπως. Οὕτω δὲ σὺν τῷ χρόνῳ καθίσταται ἀποταμιευτικώτερος, ἀλλὰ καὶ παραγωγικώτερος.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐμφανίζεται παντοιοτρόπως καθ' ἑκάστην, ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ βαθμῖδι. Οἱ βάρβαροι λαοὶ εἶνε ἧττον τῶν πεπολιτισμένων ἀποταμιευτικοί· ἐπίσης οἱ ἐν ταῖς θερμαῖς χώραις διαβιοῦντες ἧττον τῶν ἐν ψυχραῖς.

Ὁ ἀποταμιεύων δὲν ἐργάζεται ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν ἐπιγόνων· τὰ δ' ἀποτελέσματα τῆς πράξεως ταύτης εἶνε τεράστια. Διὰ τῆς ἀποταμιεύσεως ἐξασφαλίζεται οὐ μόνον ὁ ἐνεστὼς ἀτόμου καὶ κοινωνίας βίος, ἀλλὰ καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ μέλλοντος.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἡ ἀποταμίευσις περιῆλθεν εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον. Ἀνεγνωρίσθη αὕτη μία τῶν ὑπερτάτων ἀρετῶν. Πλείστων λαῶν ἡ οἰκονομικὴ ἀκμὴ καὶ ἰσχὺς ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τὸ ἀποταμιευτικὸν αὐτῶν πνεῦμα (Γάλλοι, Ὁλλανδοὶ κτλ.). Δι' αὐτοῦ ἀπετελέσθησαν τεράστια κεφάλαια, χρησιμοποιηθέντα οὐ μόνον πρὸς τὴν κατασκευὴν μεγάλων δημοσίων ἔργων ἐν ταῖς χώραις τοῦ καταρτισμοῦ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπελθοῦσα ἔκπτωσις τῶν τόκων ἔν τισι χώραις μαρτυρεῖ μὲν τὴν ἀφθονίαν τῶν κεφαλαίων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸ ἀποταμιευτικὸν αὐτῶν πνεῦμα. Τοῦτο δ' ὀφείλεται πρωτίστως τὸ μὲν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν μονίμου τάξεως, δικαιοσύνης καὶ ἐλευθερίας, ὧν πρότερον ἐστεροῦντο, τὸ δὲ εἰς τὴν κρείττονα κατανόησιν τῶν ἀρχῶν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀμφισβητήσεις περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς ἀποταμιεύσεως.

Ἀμφισβητεῖται πολλάκις ἡ ἠθικὴ ἀρχὴ καὶ τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποταμιεύσεως. Σχολαί τινες, ὁρμώμεναι ἀπὸ ὑλιστικῶν καὶ ἀπολαυστικῶν ἀρχῶν, διδάσκουσιν, ὅτι ἡ ἄμεσος ἀπόλαυσις τοῦ ἐργάτου ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς φύσεως. Ὁ ἐργάτης, καταδικαζόμενος εἰς φειδώ, ἀποταμιεύων, καταδικάζεται εἰς στερήσεις. Τοὐναντίον δὲ ὁ κεφαλαιοῦχος ἀπολαύει ἀνετώτερον καὶ δαψιλέστερον, πολλάκις μὴ ἐργαζόμενος.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐπέρχεται προφανὴς ἀδικία ἐν τῇ κοινωνίᾳ, διχαζομένων τῶν μελῶν αὐτῆς εἰς καταναγκαστικῶς ἀποταμιεύοντα τὸν ἐπιούσιον ἄρτον καὶ εἰς ἕτερα ἀπολαύοντα. Ἐντεῦθεν κηρύσσεται παρά τινων κοινωνιολόγων τὸ δόγμα τῆς ἀποταμιεύσεως ἀνήθικον.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν κοινωνιστικῶν τούτων ἀποστόλων ὑπάρχουσι καὶ θεωρητικοὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἀμφισβητοῦντες τὴν ἀρετὴν καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποταμιεύσεως. Τὰ ἐπιχειρήματα αὐτῶν συνοψίζονται ἐν τοῖς ἑπομένοις :

Τοῦ ἐργάτου, ἢ τοῦ μικροκεφαλαιούχου καταναλισκόντων πλείονα, μὴ ἀποταμιευόντων δὲ διὰ τὰς χρείας τοῦ μέλλοντος, ἐξεγείρεται παρ' αὐτοῖς κατ' ἀνάγκην ζωηρότερον τὸ κέντρον τῆς χρείας, ἄρα καὶ τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας. Οὔσης μείζονος τῆς καταναλώσεως, προκαλεῖται καὶ ἡ μείζων παραγωγή. Ἐκ τούτου ἐξεγείρεται παρὰ τοῖς μὴ λίαν ἀποταμιευτικοῖς λαοῖς τὸ ἐλατήριον τῆς αὐτοβουλίας καὶ τῆς ἐργασίας, τῆς ἀκαταπόνου ὁραστηριότητος, κατορθοῦται ὁ' οὕτω μείζων ἡ παραγωγικὴ δύναμις αὐτῶν, αὐξανομένου τοῦ ἀληθοῦς πλούτου.

Διὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται ἅμα καὶ παράγει. Οὐδέποτε σταματᾷ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ, ἡ τοιαύτη δὲ διηνεκὴς ἐνέργεια καὶ ἀπασχόλησις ὠφελεῖ αὐτὸν οὐ μόνον οἰκονομικῶς, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς. Ὁ ἐργαζόμενος στερεῖται χρόνου νὰ κατατρίψῃ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ τὰς δυνάμεις περὶ ἀντικείμενα ἀλλότρια, ἴσως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πολλάκις καὶ ἐπιβλαβῆ. Παρομαρτεῖ ἄρα τῇ τοιαύτῃ καταστάσει οἰκονομικὴ ἅμα καὶ ἠθικὴ εὐδαιμονία.

Τοὐναντίον ἡ ἀποταμίευσις παρίστησιν ὅλως διάφορον εἰκόνα. Ὁ ἀποταμιευτής, μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινὸς ἐργασίας, ἐξασφαλίζων περιουσίαν, διακόπτει τὰς ἐργασίας ἑαυτοῦ, ἄρα τὴν παραγωγικότητα, ἀπὸ ἐργατικοῦ καὶ δραστηρίου οἰκονομικοῦ παράγοντος καθίσταται ἀδρανὴς καὶ ἀκηδὴς προσοδοφάγος, εἰς οὐδὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγαθὸν συντελῶν. Φύσει ἡ εὐπορία προκαλεῖ τὴν ραστώνην μετὰ τῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων.

Δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι τοιαύτη εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἡ οἰκονομικὴ θεωρία τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ. Τυγχάνει οὗτος πολυδάπανος, ἀπολαυστικός, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐργατικώτερος καὶ παραγωγικώτερος ἄλλων λαῶν, ἐξαρτώντων τὸν ἑαυτῶν πλοῦτον μόνον ἀπὸ τῆς ἀποταμιεύσεως. Τὸ ἀνήσυχον αὐτοῦ πνεῦμα, οὗ ἔχομεν τοσαῦτα περιφανῆ δείγματα κατὰ τοὺς σημερινοὺς χρόνους, προκαλεῖ αὐτὸν εἰς ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐργασίαν. Ἐφαρμόζει ἐν τῇ πλήρει ἐννοίᾳ τὸ ρητὸν—*ὁ χρόνος χρῆμα, οὐδαμῶς δ' ἀπαυδᾷ ἐν οἱῳδήποτε ἔργῳ αὐτοῦ*. Σκέπτεται νυχθημερόν, πονεῖ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους καὶ ἀπολαύει. Ἐμπιστεύεται εἰς τὸν φυσικὸν καὶ πνευματικὸν ὀργανισμόν του, καὶ δὲν ἀπατᾶται.

Ἀλλ' ἐν ταῖς καθαρῶς ἀποταμιευτικαῖς χώραις τῆς συγχρόνου Εὐρώπης δὲν συμβαίνει τὸ αὐτό. Τὰ ἀποταμιευτικὰ ἄτομα, οἱ προσοδοῦχοι οὗτοι τοῦ μέλλοντος, οἱ ἐπὶ τῶν δαφνῶν τῆς προτέρας ἐργασίας ἀναπαυόμενοι, περὶ παντὸς ἄλλου μεριμνῶσιν ἢ περὶ νέας ἐργασίας καὶ παραγωγῆς. Ἐκ τούτου οἱ πολέμιοι τῆς ἀποταμιεύσεως θεωροῦσιν αὐτὴν μὴ παρέχουσαν τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ἅτινα παρέχει ἡ γενναία δαπάνη.

Ὄντων ἐκ συστήματος ἀποταμιευτικῶν τῶν ἀνθρώπων, ἐπέρχεται ἡ στασιμότης ἔν τε ταῖς οἰκονομικαῖς καὶ ταῖς κοινωνικαῖς αὐτῶν σχέσεσιν. Ἡ φειδὼ ἐξέρχεται τῆς οἰκονομικῆς σφαίρας, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὰς καθ' ὅλου σχέσεις τοῦ βίου. Καθίσταται φειδωλὸς ὁ ἄνθρωπος οὐ μόνον ἐν τῇ οἰκονομικῇ δαπάνῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καταναλώσει τῶν γενετικῶν αὐτοῦ δυνάμεων. Ἡ τεκνοποιία, ἐλλειπόντων τῶν πρὸς ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν τῆς οἰκογενείας μέσων, περιορίζεται εἰς ἐλάχιστον βαθμόν. Φειδὼ περὶ τὴν παραγωγὴν τέκνων, ὧν πάντων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲν εἶνε πιθανὴ ἡ θεωρουμένη κοινωνικὴ ἀξιοπρέπεια ἀποκαταστάσεως, ὡς τοῦτο παρατηρεῖται πολλαχοῦ σήμερον, ἰδίᾳ ἐν ταῖς μέσαις καὶ ἀνωτάταις τάξεσιν.

Ἀποτέλεσμα τῆς φειδοῦς ταύτης εἶνε ἐπίσης, ὅτι πολλοὶ παραγωγοί, δημιουργήσαντες περιουσίαν, δι' ἧς δύνανται νὰ ζήσωσιν ἀνέτως, ν' ἀναθρέψωσι καὶ ἀποκαταστήσωσιν ἀξιοπρεπῶς ὅσον ἔνεστι τὰ τέκνα αὐτῶν, ἀπέχουσι πάσης ἐργασίας, καθίστανται προσοδοφόροι, ἄρα μὴ παραγωγικοί. Τοιοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ἰδανικὸν τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Πολλοὶ ἀπομακρύνονται τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, στερροῦντες οὕτω τὴν ἐθνικὴν παραγωγὴν δεξιωτάτου καὶ ἱκανωτάτου συντελεστοῦ, ἐν ᾗ στιγμῇ ἴσως αἱ ἐπιχειρήσεις αὐτῶν ἤθελον ἔτι μᾶλλον εὐδοκιμήσῃ.

Ἀλλὰ καὶ τι ἄλλο συμβαίνει ἐνιαχοῦ τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Παρὰ τὰς κατακτήσεις τῶν νέων ἰδεῶν, οὐκ ὀλίγα παλαιὰ ἤθη διατηροῦνται ἐρριζωμένα ἐν τῇ συνειδήσει ἐνίων εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἡ βιομηχανικὴ ἐργασία θεωρεῖται παρὰ πολλοῖς ἔτι εὐτελὲς ἐπιτήδευμα, ἀνάξιον εὐγενοῦς εὐπατρίδου.

Τούτου ἕνεκα πλεῖστοι οἰκογενειάρχαι ἀποταμιεύουσιν ἐπὶ τῇ μωρᾷ ἐλπίδι τῆς παροχῆς εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν κοινωνικῆς θέσεως, μᾶλλον ἀνεξαρτήτου καὶ ἐπιφανοῦς καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως εἰς δημόσια ἀξιώματα. Σήμερον δὲ τοῦτο εἶνε εὐχερέστερον ἢ ἄλλοτε διὰ τῆς χρήσεως τῶν λεγομένων πολιτικῶν μέσων καὶ ἐπιρροῶν. Οὕτω διδάσκονται τὰ τέκνα ἐξ ἀπαλῆς ἡλικίας εἰς τὴν περιφρόνησιν τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας, εἰς τὴν ραθυμίαν καὶ τὴν ραστώνην. Ἐπιζητεῖται διὰ θεμιτῶν καὶ ἀθεμίτων τρόπων ἡ ἀποκατάστασις αὐτῶν, ἐν τοιαύταις ἰδέαις ἀνατραφέντων, ἐν δημοσίοις γραφείοις, ἐν τῷ στρατῷ καὶ τῷ ναυτικῷ, πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ μέλλοντος καὶ ἀποφυγὴν τῶν κινδύνων καὶ περιπετειῶν, τῶν παρομαρτουσῶν ταῖς οἰκονομικαῖς ἐπιχειρήσεσιν.

Λαοί, οὕτω σκεπτόμενοι καὶ πράττοντες ἐν τῷ οἰκονομικῷ βίῳ, θέλουσιν ὀπισθοδρομήσῃ κατ' ἀνάγκην, καταστρέφοντες ἢ ἐλαττοῦντες τὴν παραγωγὴν αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς αὐξήσεως τοῦ τε πλούτου καὶ τοῦ πληθυσμοῦ.

Τὸ ζήτημα εἶνε λίαν λεπτόν. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια κεῖται ἐν τῷ μέσῳ. Ἡ πέρα τοῦ δέοντος ἀποταμίευσις, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν εἶνε παρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροι

γωγική, τυγχάνει ἄσκοπος καὶ ἀλυσιτελὴς εἴς τε τὰ ἀτομικὰ καὶ τὰ κοινωνικὰ συμφέροντα. Ἡ ἀποταμίευσις ἐν γένει πρέπει νὰ ἦνε λογική, ν' ἀποβλέπῃ πρωτίστως εἰς τὴν θεραπείαν προφανῶν χρειῶν τοῦ μέλλοντος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς τὴν εὐρυτέραν παραγωγὴν καὶ οἰκονομικὴν πρόοδον.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συμπεραίνεται, ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ἀποταμιεύσεως δὲν δύναται νὰ λυθῇ κατ' ἀπόλυτον τρόπον. Αὕτη τυγχάνει ἀναγκαία καὶ μή. Ἀναγκαία, καθ' ὅσον ἐξασφαλίζεται δι' αὐτῆς ἡ συντήρησις τοῦ μέλλοντος καὶ ἡ μείζων παραγωγή, προκαλεῖται δὲ ἡ νηφαλιότης καὶ τὸ ἐργατικὸν κέντρον τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος· μὴ ἀναγκαία δέ, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἐπιζητεῖται ἡ ἐξασφάλισις τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ἀποχὴ ἐν αὐτῷ ἀπὸ πάσης ἐργασίας καὶ παραγωγῆς. Τὸ τοιοῦτο ἤθελεν ἀνακόψῃ μοιραίως τὴν ποικίλην πρόοδον τῶν λαῶν, εὐχαριστουμένων εἰς τὰ ὀλίγα, εἰς τὰ ἀπολύτως χρειώδη, στερουμένων δὲ σὺν τῷ χρόνῳ τῆς γεννικίας ἐκείνης ὁρμῆς πρὸς σκέψιν καὶ ὅρασιν, ἥτις εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον καὶ ἡ ἀφετηρία τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Περὶ πολυτελείας

Περὶ πολυτελείας ἐν γένει.

Πολυτέλεια λέγεται συνήθως ἡ πλέον τοῦ προσήκοντος κατανάλωσις τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, τῶν πρὸς θεραπείαν τῶν ἀνθρωπίνων πόθων χρησιμευόντων.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει χρείας. Παράγει πρὸς θεραπείαν αὐτῶν. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἡ παραγωγὴ καταναλίσκεται ἀναλόγως πρὸς τὰς χρείας, ἐν μέτρῳ, οὐδὲν τὸ ἄτοπον· ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν συμβαίνει τοῦτο, ἡ δὲ κατανάλωσις εἶνε μείζων τῶν χρειῶν, ἐπέρχεται ἡ ὑπερβολή, ἡ κατάχρησις, ἡ πολυτέλεια.

Δυσχερὲς εἶνε νὰ κατανοηθῇ ἡ πολυτέλεια ἐν τῇ πλήρει αὐτῆς σημασίᾳ. Ἡ ἔννοια αὐτῆς εἶνε σχετική. Ἕκαστον ἄτομον, ἑκάστη κοινωνία, ἑκάστη ἐποχὴ διαφόρως διακρίνουσι καὶ πραγματοῦσι τὴν πολυτέλειαν.

Ὁ ἄνθρωπος, ἕνεκα ποικίλων αἰτίων, ἐκ ματαιότητος, ἐκ μιμήσεως, ἐξ ἀνατροφῆς, ἐκ κοινωνικῶν προλήψεων, ρέπει ν' ἀπολαύῃ ἀφθονώτερον, πολλάκις ὑπὲρ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Βάρβαροί τε καὶ πεπολιτισμένοι ἐξίσου ἁμιλλῶνται ἐν ἀπολαυστικαῖς ροπαῖς ὡς πρὸς τὴν τροφήν, τὴν κατοικίαν, τὴν ἐνδυμασίαν. Τὸ τοιοῦτο κεῖται ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, ἐπιζητοῦντος ἀείποτε εὐχαρίστως πᾶσαν χλιδὴν καὶ θεραπείαν καὶ αὐτῶν πολλάκις τῶν ἐπουσιωδῶν χρειῶν.

Ἡ τοιαύτη ροπὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους παραλλάσσει συνήθως κατὰ φῦλον, καθ' ἡλικίαν, κατὰ τόπον καὶ χρόνον, κατὰ θρησκευτικὰ συστήματα, κατὰ τὸ πολίτευμα πολλάκις. Μᾶλλον ρέπει πρὸς τὴν πολυτέλειαν ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνή, ὁ νέος ἢ ὁ γέρων, ὁ μεσημβρι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὸς ἢ ὁ βόρειος, ὁ ἐν μοναρχικῇ ἢ ὁ ἐν δημοκρατικῇ πολιτείᾳ διαβιῶν, ὁ πεπολιτισμένος ἢ ὁ ἀπολίτιστος. Κοινωνίαι εὔρωστοι ἀποδέχονται τὴν πολυτέλειαν ἐντὸς ὁρίων· διεφθαρμέναι, ἐξωθοῦσιν αὐτὴν εἰς τὸ ἔπακρον.

Τὸ πρόβλημα τῆς πολυτελείας ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Τὸ πρόβλημα τῆς πολυτελείας ἐκπαλαι ἀπησχόλησε τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν. Φιλόσοφοί τε καὶ ἠθικολόγοι διίστανται περὶ τῆς ἠθικότητος καὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῆς. Οἱ μὲν ἐκηρύχθησαν κατ' αὐτῆς ἐκ συστήματος, ἕτεροι δὲ πάλιν συνηγόρησαν. Αἱ νομοθεσίαι ἐπίσης καὶ τὰ κοινωνικὰ καὶ θρησκευτικὰ συστήματα ἠνέχθησαν αὐτὴν ἢ κατεδίωξαν. Εν γένει τὰ κατὰ τὴν πολυτέλειαν ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως ἐν τῇ μακρᾷ σειρᾷ τῶν αἰώνων.

Ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις, ὡς μέχρι τῆς σήμερον συμβαίνει μεταξὺ τῶν ἀγρίων καὶ τῶν βαρβάρων λαῶν, ἡ πολυτέλεια δὲν εἶνε ἄγνωστος.

Ἐκ τῶν μνημείων τοῦ παρελθόντος πληροφορούμεθα, ὅτι ἡ μετ' ἐκζητήσεως διακόσμησις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶνε χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν διαφόρων πρωτογόνων, ἢ ἐν ἱστορικῇ ἔτι ἀφετηρίᾳ διατελούντων λαῶν. Φιλαυτία, ματαιότης, ροπὴ πρὸς ὑπεροχὴν ἀναπτύσσουσι τὸ αἴσθημα τῆς πολυτελείας καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἥκιστα πεπολιτισμένοις. Ὁ πολυτελέστερον κοσμούμενος καὶ διαιτώμενος φρονεῖ ἑαυτὸν ἀνώτερον τῶν λοιπῶν ὁμοίων του, ἐναβρύνεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ θαυμάζεται καὶ τιμᾶται.

Τοῦ πολιτισμοῦ προϊόντος, ὁ καλλωπισμὸς καὶ ἡ εὐμάρεια δὲν ἐλαττοῦνται· τοὐναντίον αὐξάνονται. Ἡ πολυτέλεια εἰσδύει εἰς τὰ κοινωνικὰ ἤθη, κρατεῖ πολλάκις αὐτῶν, ἐκδηλουμένη ὑπὸ τὰς διαφόρους σχέσεις τοῦ βίου, τὰς ἀτομικάς, τὰς οἰκογενειακάς, τὰς θρησκευτικάς, τὰς πολιτικάς.

Ὁ ἰδιώτης ῥέπει, ἐκ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ αἰτίου, νὰ διακριθῇ διὰ τῆς ἐξωτερικῆς μεγαλοπρεπείας. Πολλάκις τὴν ἀνθρωπίνην ταύτην ἀδυναμίαν ὑποβοηθεῖ ἡ θρησκεία καὶ ἡ πολιτεία. Οἱ λειτουργοὶ αὐτῶν δὲν διστάζουσι νὰ παραστῶσι πρὸ τοῦ ἁπλοϊκοῦ λαοῦ δι'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐξωτερικῆς κομψότητος καὶ μεγαλοπρεπείας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκθαμβώσεως αὐτοῦ· ἔτι δὲ μᾶλλον ὁ ὑπὸ τῆς δημοτικῆς εὐπιστίας θεοποιούμενος μονάρχης, ἀναλαμβάνων τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν ὑπερόχου μεγαλειότητος. Ἐκ τῶν τοιούτων πρὸς πολυτέλειαν ροπῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ ἰδιώτου, τῆς θρησκείας, τῆς πολιτείας, ἀναπτύσσεται ἡ τέχνη ἐν ταῖς ποικίλαις αὐτῆς ἐκδηλώσεσιν, ἐπιζητοῦσα τὴν ἀποθέωσιν τῶν προσώπων ἢ τῶν ἰδεῶν. Οὐδεμία θρησκεία, οὐδὲν πολιτικὸν σύστημα ἐδείχθησαν μέχρι τοῦδε ἀδιάφορα πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν ἐξωτερικῆς παραστάσεως τῆς ἰδέας, ἣν ἀξιοῦσιν, ὅτι ἀντιπροσωπεύουσιν.

Ἡ πολυτέλεια ἐκδηλοῦται ὡς ἰδιωτικὴ καὶ δημοσία. Ὁ ἰδιώτης, οἱαδήποτε καὶ ἂν διαθέτῃ οἰκονομικὰ μέσα, ἔκ τινος πρὸς ὑπεροχὴν καὶ ἐπίδειξιν ἐμφύτου ροπῆς, δαπανᾷ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπέκεινα τοῦ προσήκοντος. Ἐν τῇ τροφῇ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὰ ἀπολύτως χρειώδη· τὴν κατοικίαν αὐτοῦ ἐπίσης προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν ἀνετωτέραν· δὲν διστάζει δὲ τὴν ἀμφίεσιν νὰ παραστήσῃ πολυτελεστέραν, ἀποβλέπων οὐχὶ εἰς τὸ φυσικῶς, ἀλλ' εἰς τὸ τεχνητῶς καλόν.

Αἱ τοιαῦται ἔκτροποι πολλάκις ροπαὶ μεταδίδονται ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν εἰς τὰς δημοσίας σχέσεις. Ἔν τε τῷ θρησκευτικῷ καὶ τῷ πολιτικῷ βίῳ ἡ ἐξωτερικὴ ἐπίδειξις καὶ ἡ πολυτέλεια θεωροῦνται στοιχεῖον ἀναπόφευκτον πρὸς κατίσχυσιν ἐπὶ τοῦ δημοσίου πνεύματος καὶ προσηλυτισμὸν αὐτοῦ. Οὕτως ἀνεπτύχθησαν ἔν τε τῷ ἀρχαίῳ καὶ τῷ νεωτέρῳ κόσμῳ ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτική, ἡ ζωγραφία διὰ τῶν θαυμασίων αὐτῶν ἐκδηλώσεων, ἐν αἷς ἡ τέχνη ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν, τὸ καλὸν πρὸς τὸ πολυτελές. Ὁ φιλότεχνος κλίνει τὸ γόνυ πρὸ τῆς τοιαύτης ἐκδηλώσεως τοῦ καλοῦ, ἀλλ' ὁ πιστὸς καταλαμβάνεται ἐξ ἀρρήτου ἐκστάσεως πρὸ τῆς θαυμασίας παραστάσεως, γοητευόμενος ἰδίᾳ ὑπὸ τῆς περιβαλλούσης αὐτὸ ἐξωτερικῆς μεγαλοπρεπείας.

Ἡ ἀρχαία Ἀνατολή, ἡ Ἑλλάς, ἡ Ρώμη, ὁ νεώτερος χριστιανικὸς κόσμος, παρὰ τὰς ἰδέας καὶ τὰ συστήματα, ὑφ' ὧν διαχωρίζονται, ἐθεράπευσαν τὴν πολυτέλειαν ἔν τε ταῖς θρησκευτικαῖς καὶ ταῖς κοινωνικαῖς σχέσεσιν. Εἰς δὲ τὰς τοιαύτας ροπὰς θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχόντων ὀφείλει ἡ τέχνη οὐ σμικρὸν τὴν θαυμασίαν αὐτῆς ἐπίδοσιν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κατά τε τοὺς παλαιτέρους καὶ τοὺς νεωτέρους καιρούς· ἀλλὰ πλέον ἢ ἅπαξ ἐκ τῶν ροπῶν τούτων, μεθ' ὑπερβάλλοντος κόμπου καὶ ἀπρονοησίας πραγματωθεισῶν, ἐπῆλθεν ἡ οἰκονομικὴ καταστροφὴ καὶ ἔστιν ὅτε ἡ ἠθικὴ ἔκλυσις λαῶν τινων καὶ κυβερνήσεων.

Ἔστω τοῦτο τὸ αἰώνιον τῆς ἱστορίας *μέμνησο*.

Κατάκρισις τῆς Πολυτελείας

Παρὰ τὴν ἀνάγκην καὶ ἐνίοτε τὴν κοινωνικὴν αὐτῆς χρησιμότητα, ἡ πολυτέλεια ἔσχεν ἔκπαλαι πλείστους κατηγόρους καὶ διώκτας.

Ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, ἅπαντα σχεδὸν τὰ θρησκευτικὰ καὶ φιλοσοφικὰ συστήματα τῆς ἀρχαιότητος καταγγέλλουσι τὴν πολυτέλειαν ὡς κακὸν τῇ πολιτείᾳ, ἀφετηρίαν διαφθορᾶς τῶν τε ἰδιωτικῶν καὶ τῶν δημοσίων ἠθῶν. Οἱ ἰδεώδεις, ἄσαρκοι καὶ ἄσπιλοι πολῖται τῶν μεταφυσικῶν πολιτειῶν, αἵτινες εὐχερῶς μὲν συλλαμβάνονται ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἰδιορρύθμου πνεύματος, ζῶσι, κινοῦνται καὶ θνήσκουσι συνήθως ἐντὸς τοῦ σπουδαστηρίου, ἀποστολὴν ἔχουσι καὶ ὑποχρέωσιν τὴν καταφρόνησιν, τὴν τιμωρίαν εἰ δυνατόν, τοῦ σώματος καὶ τὴν ἀποθέωσιν τοῦ πνεύματος. Ὁ ὑλικὸς κόσμος διὰ τοὺς ἰδεολόγους τούτους τοῦ βίου οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν, οὐδὲν δικαίωμα, εἶνε ἄρα ἄξιος περιφρονήσεως καὶ καταδίκης. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, ἀπὸ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος μέχρι τῶν στωικῶν, ἡ αὐτὴ σχεδὸν ἀντηχεῖ κραυγὴ μίσους καὶ καταδίκης κατὰ τῆς πολυτελείας. Αὕτη διαφθείρει τὴν ἀρετὴν τῶν πολιτῶν, ἐκνευρίζει αὐτούς, διακυβεύει τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν. Ἐλάχιστοι ἀμύνονται ὑπὲρ αὐτῆς, ὡς ὁ ἀριστοτελικὸς Ἡρακλείδης, ὅστις ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ πολυτέλεια ἐμπνέει εἰς τὸν ἄνθρωπον εὐγενῆ φρονήματα καὶ ἀρρενωπὸν ἦθος. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἀριστοφάνη ἰσχυρίζεται ὁ φιλόσοφος οὗτος, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξευγενισθέντες διὰ τῆς πολυτελείας, ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας ἐν Μαραθῶνι. Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε μεμονωμέναι γνῶμαι τῶν φιλοσόφων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Οἱ πλεῖστοι τούτων, οἱ ἔγκριτοι, προγράφουσι τὴν πολυτέλειαν, ἤτις ἐνιαχοῦ τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν, καὶ ἰδίᾳ ἐν Σπάρτῃ, καὶ νομοθετικῶς καταδικάζεται.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Γνωστοὶ ἰδίᾳ πολέμιοι τῆς πολυτελείας εἶνε οἱ στωικοὶ καὶ οἱ κυνικοί, ἀρετὴν ὑπολαμβάνοντες τὴν παντὶ τρόπῳ ἐξύβρισιν καὶ καταφρόνησιν τοῦ σώματος, ἐν τούτῳ εὑρίσκοντες τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας.

Οἱ Ρωμαῖοι Ἠθικολόγοι ἐπίσης, ὁ Σενέκας, ὁ Πλίνιος, ὁ Ἰουβενάλης, καταδικάζουσι τὴν πολυτέλειαν, ἥτις καὶ ἐτιμωρεῖτο αὐστηρότατα ὑπὸ πλείστων ρωμαϊκῶν νόμων.

Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιτίθεται κατὰ τῆς πολυτελείας ὁ χριστιανικὸς κόσμος, ἐλαυνόμενος συνήθως ἐξ ἀντικοινωνικῶν ἰδεῶν. Ἡ σὰρξ εἶνε ὁ μέγας ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐν τῷ θρησκευτικῷ τούτῳ συστήματι· ὁ ὑλικὸς κόσμος εἶνε ψευδής, ἀπατηλός. Μόνος δ' ὁ πνευματικός, ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἡ ἔξω τῶν αἰσθήσεων πόλις, εἶνε ἄξιος τῆς μερίμνης καὶ ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ καταβάλλων τὴν σάρκα εἶνε ὁ ἀληθὴς ἄνθρωπος. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην κατεστράφησαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ ἔγκριτα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τὸ καλὸν ἐμισεῖτο, ἅτε ἐγκρύπτον σατανικὴν παγίδα. Γυνὴ δυσειδὴς ἐστὶ μᾶλλον ἀξία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἢ γυνὴ εὐειδής. Τοιαῦται εἶνε αἱ θεωρίαι καὶ τὰ διδάγματα τῶν πατέρων τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῆς Μεταρρυθμίσεως, ὁπότε ἡ φύσις κατανοεῖται πληρέστερον, ἡ δὲ σὰρξ ἄρχεται ἀποκαθισταμένη εἰς τὰ φυσικὰ δικαιά της.

Ὑπεράσπισις τῆς πολυτελείας

Ἀπὸ τῆς Μεταρρυθμίσεως, ἐπελθούσης τῆς φιλοσοφικῆς ἐξεγέρσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὸ πρόβλημα τῆς πολυτελείας κατανοεῖται ἐν τῇ πλήρει αὐτοῦ ἐννοίᾳ.

Ὁ Μοντέσκιος διδάσκει, ὅτι ἡ πολυτέλεια διατελεῖ ἀείποτε ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν ἀνισότητα τοῦ πλούτου. Ἐν ᾗ πολιτείᾳ οὗτος τυγχάνει διανεμημένος ἐξίσου μεταξὺ πάντων τῶν πολιτῶν, δὲν ὑπάρχει πολυτέλεια.

Ὁ Ἀδὰμ Σμὶθ ἐπίσης ἀναλύει μετὰ πολλῆς ἐμβριθείας τὸ ἠθικὸν καὶ οἰκονομικὸν φαινόμενον τῆς πολυτελείας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατ' αὐτόν, τὰ πρὸς κατανάλωσιν προωρισμένα πράγματα ὁτὲ μὲν τυγχάνουσιν ἀντικείμενα ἀνάγκης, ὁτὲ δὲ πολυτελείας· καὶ ἀναγκαῖα μὲν εἶνε τὰ ὦνια, τὰ ἀναποφεύκτως πρὸς τὸν βίον χρειώδη, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ὧν οὐδεὶς ἄνθρωπος δύναται νὰ στερηθῇ, ἔστω καὶ ἂν ἀνήκῃ εἰς τὴν ἐσχάτην κοινωνικὴν βαθμίδα, μὴ ἀναγκαῖα δὲ ἐκεῖνα, ὧν ἄνευ πᾶς ἄνθρωπος δύναται νὰ διέλθῃ τὸν βίον αὐτοῦ ἐντίμως καὶ ἀξιοπρεπῶς.[1]

Ἐκτὸς εὐαρίθμων ἐξαιρέσεων μετ' ἐπιδείξεως ἠθικολογούντων οἰκονομολόγων, οἱ πλεῖστοι τούτων τυγχάνουσι θερμοὶ συνήγοροι τῆς πολυτελείας. Κατ' οὐσίαν πολυτέλεια δὲν ὑπάρχει· εἶνε σχετικὴ ἔννοια, καὶ τοῦτο ὁπότε δαπάνη τις οἱαδήποτε ἐκδηλοῦται ἀνωτέρα τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ ἀτόμου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὑπὸ τὴν ἀγαθὴν αὐτῆς χρῆσιν ἡ πολυτέλεια οὐ σμικρὸν δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας.

Οἰκονομικὴ ἐκτίμησις τῆς Πολυτελείας.

Ἡ πολυτέλεια εἶνε ἐν γένει σχετικὴ ἔννοια. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δέον νὰ ἐκτιμηθῇ ποικίλως κατ' ἄτομα, κατὰ κλίματα, κατ' ἐποχάς. Κοινὸν ἄρα μέτρον οὔτε πρέπει, οὔτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Τοῦτο δὲ κατανοεῖται σήμερον καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ ὑπὸ τῆς νομοθεσίας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς θεωρίας τῶν παλαιτέρων καιρῶν.

Οἱ ἄνευ περιορισμοῦ ὑπέρμαχοι τῆς πολυτελείας ἰσχυρίζονται, ὅτι

1 Ἄλλοτε βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἐκέκτητο ἓν μόνον ὑποκάμισον, τούτου δ' ἕνεκα ἐβιάζετο ὑπὸ τῶν αὐλικῶν αὐτοῦ νὰ νυμφευθῇ. Εὐγενὴς δέσποινα τῆς Γαλλίας ἀπηλλοτρίωσε μέρος τοῦ κτήματος αὐτῆς πρὸς ἀγορὰν κατόπτρου. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, παρ' οἷς δὲν ἦτο ἄγνωστος ἡ πολυτέλεια, ἠδύναντο νὰ ζῶσιν ἀξιοπρεπῶς καὶ ἄνευ τῆς χρήσεως ὑποκαμίσου, τοὐναντίον δὲ σήμερον καὶ ἡμερόβιος ἐργάτης αἰσχύνεται νὰ παρουσιασθῇ δημοσίᾳ, μὴ φέρων ὑποκάμισον. Κατόπτρου ἐπίσης γίνεται σήμερον χρῆσις καὶ παρὰ τοῖς πενεστάτοις τῶν ἐργατῶν. (Ἴδε Wealth of Nations).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διὰ τῆς μεγάλης καταναλώσεως χρησίμων πραγμάτων, ἄνευ μέτρου καὶ ὁρίων, ὁ ἄνθρωπος, αὐξανομένων τῶν χρειῶν αὐτοῦ, ἐξαναγκάζεται εἰς σθεναρωτέραν ἐργασίαν, εἰς μείζονα παραγωγήν, τοῦθ' ὅ περ δηλοῖ αὔξησιν τοῦ πλούτου καὶ τῶν παρεπομένων αὐτῷ, τέχνης καὶ ἐπιστήμης, προόδου. Ἀλλὰ τοῦτο τυγχάνει ἀληθὲς μέχρι σημείου τινός. Ἡ πρόοδος καὶ ὁ πολιτισμὸς λαοῦ τινος ἐπιτυγχάνονται οὐχὶ διὰ τῆς ὑπεράγαν, τῆς ἀσκόπου καταναλώσεως χρησίμων πραγμάτων, τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς προσηκούσης χρήσεως τῶν πλεοναζόντων, ὑπολειπομένων ἑκάστοτε νέων τοιούτων πρὸς παραγωγὴν καὶ περαιτέρω αὔξησιν τοῦ πλούτου. Τούτου κατορθουμένου, ἐνισχύεται ἡ παραγωγικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐνέργεια καὶ δραστηριότης τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Ὑπὸ τοιαύτην δ' ἔννοιαν ἡ πολυτέλεια τυγχάνει ἀγαθὸς παράγων ἐν τῇ αὐξήσει τοῦ πλούτου.

Τούτου δεδομένου, ἕπεται ὅτι ἡ πολυτέλεια εἶνε ἀναγκαία εἴς τε τὰ ἄτομα καὶ εἰς τοὺς λαούς, καθ' ὅσον μόνον διὰ τῆς ἀγαθῆς αὐτῆς χρήσεως δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας, τῆς ἐμπορίας, τῆς μείζονος ἐν γένει παραγωγῆς, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ παραγωγὴ καὶ κτῆσις λυτιτελεστάτων πρὸς τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν ἀντικειμένων. Ἡ πολυτέλεια δύναται νὰ δικαιολογηθῇ, ἐν ᾗ μόνον περιπτώσει συμβαδίζει μετὰ τῆς φειδοῦς καὶ τῆς ἀποταμιεύσεως, μηδαμῶς παρακωλύουσα τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίων, ἀναγκαίων πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ πλούτου. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην εἶνε μαρτύριον οὐ μόνον τῆς εὐημερίας, ἀλλὰ καὶ τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν πλεονεκτημάτων τῶν λαῶν. Ἀλλ' ἐν ἐναντίᾳ περιστάσει, ἐν ᾗ αἱ χρεῖαι ἐπιζητοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου παρὰ τὸ φύσει καὶ τὸ προσῆκον, ἡ δὲ πολυτέλεια καθίσταταί τι τεχνητὸν καὶ βεβιασμένον, οὐδὲ συμβαδίζει μετὰ τῆς φειδοῦς καὶ τῆς ἀποταμιεύσεως, οὖσα ἀποτέλεσμα ἀκολάστων ροπῶν, ἐπιδειξιομανίας, ματαιότητος, εἴτε τῶν ἰδιωτῶν, εἴτε τῶν κυβερνήσεων, τότε σὺν τῇ ἐπερχομένῃ ραστώνῃ καὶ τῷ ἐκνευρισμῷ, τῇ ποικίλῃ διαφθορᾷ τῶν χαρακτήρων, παρακωλύεται καὶ ἡ παραγωγικὴ ἐργασία, ἕνεκα ἐλλείψεως τῶν πρὸς τοῦτο μέσων, κεφαλαίων σπαταλωμένων, ἐργασίας περιοριζομένης ἐκ τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς ραθυμίας.

Ἡ ἐν μέτρῳ ἄρα πολυτέλεια, ἡ σώφρων κατανάλωσις τῶν πλεονασμάτων τῆς παραγωγῆς εἶνε σημεῖον οἰκονομικῆς εὐημερίας. Τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροι

ὑπερβαῖνον τὰς δυνάμεις τῶν τε ἰδιωτῶν καὶ τῆς πολιτείας, τὸ παρακωλῦον καὶ περιορίζον τὴν παραγωγήν, εἶνε πολυτέλεια, ἀποτέλεσμα δ' αὐτοῦ ἡ πενία.

Ἡ φιλαργυρία εἶνε ἄρνησις πάσης οἰκονομικῆς ἀρχῆς· ἀλλ' ἡ ἐλευθέριος κατανάλωσις, δι' ἧς ἐνθαρρύνονται τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, ἀποτελεῖ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τῶν λαῶν. Τὸ ὑπερβάλλον εἶνε πολυτέλεια.

Ἡ πολυτέλεια καὶ ὁ πολιτισμός.

Πρὸς τοῖς ἤδη ἀναγραφεῖσιν οἰκονομικοῖς ἀποτελέσμασι τῆς πολυτελείας, ἧς ἕνεκα ἀναπτύσσεται κατ' ἀνάγκην ἥ τε φυσικὴ καὶ πνευματικὴ δραστηριότης τοῦ ἀνθρώπου καὶ παραγωγή, σπουδαῖον ἀποτέλεσμα τυγχάνει ἐπίσης αὐτῆς, ἐν μέτρῳ ἐξασκουμένης, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Οἱ ἠθικολόγοι δύνανται νὰ κατεξανιστῶνται κατὰ πάσης ὑπερβάσεως ἐν ταῖς δαπάναις τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων, ἀλλ' εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι αἱ δαπάναι αὗται ἔσονται συντελεστικαὶ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελε περιορισθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων αὐτῷ πραγμάτων, ἀρκούμενος μόνον εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ σαρκίου διὰ τῆς στοιχειωδεστάτης τροφῆς, ἐνδυμασίας, οἰκήσεως καὶ τῶν λοιπῶν ἀπολαύσεων τοῦ σώματος ἢ τοῦ πνεύματος, ὁ βίος αὐτοῦ θὰ διέρρεε γαλήνιος μὲν καὶ εἰδυλλιακός, ἀλλ' ἐστερημένος πάσης περιπετείας καὶ ἀνωτέρας δράσεως, ἐκείνων τῶν ψυχικῶν συγκινήσεων καὶ τέρψεων, αἵτινες χαρακτηρίζουσι κατ' ἐξοχὴν τὸ εὐγενὲς καὶ ὑπέροχον ὄν, εἰς ὃ ἐδόθη ἡ δεσποτεία καὶ ἡ ἀπόλαυσις τοῦ τε φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου. Ὁποία ἐργασία θὰ διεξήγετο ἄνευ τῆς ροπῆς ταύτης πρὸς ἀνώτερον καὶ εὐγενέστερον βίον ;

Τοὐναντίον· ὁ ἄνθρωπος ἀπολαμβάνει κατὰ τὸ ἐνὸν αὐτῷ καὶ τὸ προσῆκον, ἐξέρχεται ἐκ τῆς ταπεινῆς σφαίρας τῆς στοιχειώδους νηφαλιότητος, ἣν παραγγέλλουσιν οἱ περιωρισμένοι θεωρητικοὶ τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κοινωνικοῦ βίου, ἀλλ' αἴρεται πολυπράγμων καὶ ρέκτης πρὸς τὰς αἰθριωτέρας σφαίρας τοῦ βίου. Ἐκ τῆς ροπῆς ταύτης πρὸς κτῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ἀντικειμένων οὐχὶ τῆς πρώτης ἀνάγκης, ἀλλὰ περισσείας καὶ πολυτελείας, λαμβάνουσιν ἰσχυρὰν ὥθησιν καὶ ἐπίδοσιν αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστῆμαι, τὰ γράμματα, ἡ ἠθικὴ ἐν γένει ἐκείνη καὶ πνευματικὴ ζωὴ καὶ δραστηριότης, ἥτις ἀναδείκνυσιν οὐ μόνον τὰς ὑπερόχους ἀτομικὰς φύσεις, ἀλλὰ καὶ τὰς ταύτας παραγούσας καὶ ἐνισχυούσας κοινωνίας.

Ἡ τέχνη ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτῆς καὶ εὐγενεστάτην ἔννοιαν, ὡς ποίησις, ἀφοσιουμένη εἰς τὴν ἐξιδανίκευσιν καὶ οἱονεὶ ἀποθέωσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς μουσική, σκοπὸν ἔχουσα νὰ ἐξεγείρῃ καὶ ν' ἀνυψώσῃ τὴν ψυχὴν ἡμῶν καὶ τὰς αἰσθήσεις πρὸς τὰς αἰθριωτάτας σφαίρας τοῦ ἰδεώδους, ὡς εἰκαστικὴ παράστασις καὶ ἀποτύπωσις τῶν μεγάλων σκηνῶν καὶ πράξεων τοῦ τε παρελθόντος καὶ τοῦ συγχρόνου βίου, ἢ τῶν ἐξόχων ἀντιπροσώπων τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος, ὡς ἀρχιτεκτονική, συμβολικῶς ἐκπροσωποῦσα τὸ ἀπόρρητον τῆς θεότητος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς πολιτείας· ἡ ἐπιστήμη, ὡς ἡ ἔρευνα τοῦ ἀληθοῦς, ὡς ἡ μεγάλη δύναμις τῆς ἀνθρωπότητος, δι' ἧς ἀποκαλύπτεται τὸ ἀπόρρητον αὐτῆς, ἀλλ' ἅμα καὶ ἡ μέθοδος, ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν ἐν γένει εὐδαιμονίαν καὶ ἐπίτευξιν παντὸς ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ· ἀμφότεραι αὗται αἱ δυνάμεις ἐλαχίστης ἤθελον τύχῃ θεραπείας, ἂν δὲν ἐξεδήλου ἑκάστοτε ὁ ἄνθρωπος, ἐν πάσῃ ἱστορικῇ καὶ κοινωνικῇ περιόδῳ, ἀκαταπαύστους, ἀκαταβλήτους ροπὰς πρὸς ἀπόλαυσιν.

Ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης ἀναπτύσσονται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπερφυεῖς δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι. Καθίσταται ὑπέροχος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, πνευματικῶς, ἠθικῶς, κοινωνικῶς, οἰκονομικῶς· πολλαπλασιάζεται ἡ παραγωγὴ αὐτοῦ, πνευματική τε καὶ ὑλική. Προσπαθῶν νὰ θεραπεύσῃ ὡς κρεῖττον καὶ ἀνετώτερον τὰς ποικίλας χρείας, ἀναπτύσσει καὶ αὐξάνει τὰ πρὸς τοῦτο μέσα.

Ἐν τῇ διηνεκεῖ ταύτῃ ἐνεργείᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος κεῖται ἡ ἀφετηρία καὶ ἡ πραγμάτωσις τοῦ πολιτισμοῦ. Καταστροφὴν ἄρα αὐτοῦ ἤθελεν ἐπενέγκῃ ἡ ἔλλειψις πάσης πολυτελείας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Περὶ τοῦ πληθυσμοῦ.

Τὸ ζήτημα ἐν γένει.

Ὁ Θεός, πλάττων τὸν κόσμον κατὰ τὴν Γραφήν, εἶπεν: *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε.* Ἐν τῇ ὑποθήκῃ ταύτῃ κεῖται ἡ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρώπου, ὁ πολλαπλασιασμὸς κατὰ χώρας, τὸ μέγιστον τῶν ἐλατηρίων αὐτοῦ, ὡς φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ ὄντος. Ὁ ἄνθρωπος, ρέπων πρὸς αὔξησιν τοῦ εἴδους, πρὸς διαιώνισιν αὐτοῦ, ἐπιτελεῖ ἀληθῶς ἓν τῶν ὑψίστων καθηκόντων τοῦ βίου. Ὑπερτάτη ἀποστολὴ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ εἶνε ἡ αὔξησις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Εἶνε θεία ἐντολὴ αὕτη· οὐδεὶς δὲ ἀληθὴς πολιτισμός, οὐδεμία κοινωνία δύναται, οὐδ' ὀφείλουσι νὰ παραγνωρίσωσι τὴν ἐντολὴν ταύτην.

Τοῦτο ἐπιδιώκων ὁ ἄνθρωπος, προσπαθεῖ ἅμα ν' αὐξήσῃ τὰ ἀπαιτούμενα μέσα, τὰ τρόφιμα, τὰ πρὸς συντήρησιν χρειώδη καὶ ὅ τι ἄλλο ἀπαιτεῖται πρὸς τὸν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ βίον. Ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι ὑφίσταται μεγίστη σχέσις καὶ ἀναλογία μεταξὺ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἀναγκαίων. Ἔλλειψις αὐτῶν, ἐλάττωσις ἤθελεν ἐπενέγκῃ κατ' ἀνάγκην καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῆς ζωῆς.

Ἐναργῶς κατανοεῖται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς ὑδρογείου σφαίρας καθ' ὅλου, ἢ ὁ χώρας τινὸς αὐτῆς ἐν μέρει, εἶνε ἓν τῶν σημαντικωτάτων θεμελίων τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς τάξεως. Ὑπέροχος ὢν κατὰ ποσὸν καὶ ποιόν, μαρτυρεῖ τὴν ὕπαρξιν λαοῦ ὑγιοῦς, εὐρώστου, ἰσχυροῦ, ἐπαξίως ἀνταποκρινομένου πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ. Χώρα πολυάριθμος, κεκτημένη πληθυσμόν, φυσικῶς τε καὶ ἠθικῶς εὐεκτοῦντα, εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἰσχυρά.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ὕπαρξις ἄρα, ἡ διατήρησις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ πληθυσμοῦ εἶνε ἓν τῶν σπουδαιοτάτων μελημάτων πάσης κοινωνίας. Λαοὶ καὶ κυβερνήσεις ἐξ ἐνστίκτου καὶ ἐκ συμφέροντος ἐναμίλλως ἐργάζονται ἀπὸ αἰώνων πρὸς τοῦτο.

Ἐνῷ τὸ ἄτομον, ἀγωνιζόμενον τὸν περὶ τοῦ εἶναι ἀγῶνα, προσπαθοῦν ἑκάστοτε διὰ τῆς εὐστόχου χρήσεως παντὸς μέσου νὰ ἐνισχυθῇ φυσικῶς τε καὶ ἠθικῶς, ἄρα νὰ παρατείνῃ τὸν βίον, νὰ διαιωνίσῃ τὸ εἶδος, νομίζει ὅτι ἐπιτελεῖ γενναίαν ἀποστολήν, ἡ πολιτεία τὸ ἐπ' αὐτῇ, οὖσα ἡ ἀντιπρόσωπος τῶν κοινῶν συμφερόντων, ἐργάζεται νυχθημερὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ εὐημερία αὐτοῦ εἶνε ἐκ τῶν οὐσιωδῶν καθηκόντων τῆς ἐνεργείας τῆς πολιτείας.

Ὑπῆρξαν βεβαίως καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις νομοθεσίαι, αἵτινες τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ ἔθηκαν ἐν τοῖς πρώτοις μελήμασιν. Ἀμοιβαὶ ἐψηφίσθησαν ὑπὲρ τῶν γονέων ἐκείνων, οἵτινες διὰ τῆς πολυτεκνίας θὰ παρεῖχον ἰσχὺν τῇ πολιτείᾳ. Ἀρχαῖοι τε δὲ καὶ νέοι κοινωνιολόγοι ἐπηυφήμησαν τὰς τοιαύτας νομοθετικὰς διατάξεις.

Ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἔχει ποικίλην σημασίαν ἔν τινι κοινωνίᾳ. Χώρα, αὐξανομένη ἐν πληθυσμῷ, μαρτυρεῖ φυσικὴν εὐεξίαν, ἠθικήν, πνευματικήν, οἰκονομικήν.

Βεβαίως δὲν εἶνε τὸ ποσὸν μόνον τῶν κατοίκων χώρας τινός, τὸ μαρτυροῦν τὴν ἀκμὴν αὐτῆς καὶ δύναμιν. Ὀλίγοι κατ' ἀριθμὸν ἦσαν οἱ Ἕλληνες, οἱ κατατροπώσαντες τοὺς πολλῷ ὑπερτέρους Ἀσιανούς. Πολλάκις τὸ ποιὸν καταδείκνυται ἀνώτερον τοῦ ποσοῦ. Ἀλλ' ἐν γένει ἡ σημασία τούτου, τοῦ ἀριθμοῦ, ἐν ταῖς ποικίλαις σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων τυγχάνει ἀείποτε ἀξία λόγου. Οἱ λαοὶ ηὐδοκίμησαν ἐν τῷ καθολικῷ ἀνταγωνισμῷ, ἔχοντες ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀριθμοῦ. Τοῦτο δ' ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ ἀείποτε τὴν μέριμναν αὐτῶν τε καὶ τῶν κυβερνήσεων. Ἐντεῦθεν ἡ λῆψις πάντων τῶν προσφυῶν μέτρων φυσικῆς τε καὶ ἠθικῆς συντηρήσεως καὶ εὐεξίας, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται οὐ μόνον ἡ αὔξησις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἠθικὴ ἐνίσχυσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας.

Εἶνε ἴδιον προνοητικῶν καὶ πεπολιτισμένων ἀνθρώπων τὸ μέλημα τοῦτο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὑγιεινὴ τοῦ σώματος, ὑγιεινὴ τῆς ψυχῆς, ἐνίσχυσις τῶν φυσικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῶν λαῶν, ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ἀποστολὴ ἐννόμου καὶ προσφυῶς ὠργανωμένης πολιτείας.

Οἱ ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κίνδυνοι.

Ὁ πληθυσμὸς εἶνε ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τὸ βαρόμετρον τῆς ἰσχύος κοινωνίας τινός. Πολυάριθμοι λαοὶ ἐπιβάλλονται ἠθικῶς τε καὶ ὑλικῶς διὰ τοῦ πληθυσμοῦ ἐν τῷ διεθνεῖ ἀνταγωνισμῷ.

Ἀλλὰ δηλοῖ τοῦτο ἀείποτε ἐθνικὴν ὑγίειαν καὶ εὐεξίαν;

Ἐκ τῆς ὑπεράγαν αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἔν τινι χώρᾳ δὲν παρομαρτοῦσιν ἅμα ποικίλαι δυσχέρειαι καὶ κίνδυνοι;

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔμελλεν ἔκπαλαι νὰ προκαλέσῃ τὸ διαφέρον καὶ τὴν μέριμναν τῶν τε ἀτόμων καὶ τῶν κυβερνήσεων.

Ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ δέον νὰ προκαλέσῃ κατ' ἀνάγκην καὶ τὴν αὔξησιν τῶν πρὸς συντήρησιν ἐπιτηδείων, κατ' ἐξοχὴν τῶν τροφίμων. Τούτων ἐπαρκῶν ὄντων, αὐξανομένων συνῳδὰ τῇ αὐξήσει τοῦ πληθυσμοῦ, αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις τῶν κατοίκων τῆς χώρας διατελοῦσιν ἐν ἁρμονίᾳ. Ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ αὔξησις τῶν τροφίμων δὲν παρακολουθεῖ τὴν τοῦ πληθυσμοῦ, ἀναντίρρητον ὅτι θὰ ἐπέλθῃ πενία καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς ἀπορρέουσαι κοινωνικαὶ δυσχέρειαι καὶ συγκρούσεις. Καὶ κυβερνήσεις καὶ κοινωνιολόγοι, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐμελέτησαν τὸ πρόβλημα τοῦτο, ποικίλαι δὲ προὐτάθησαν πρὸς λύσιν αὐτοῦ σκέψεις.

Αἱ μεταναστεύσεις, αἱ ἀποικίαι τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων λαῶν προῆλθον οὐ σμικρὸν ἐκ τῶν αἰτίων τούτων τῆς ὑπεράγαν αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ὁπότε τουτέστι τὰ πρὸς συντήρησιν μέσα δὲν ἐπήρκουν, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὑπερεπλεόναζεν ἡ πενία. Βεβαίως ὑπῆρξαν καὶ ἄλλα αἴτια, πολιτικά, κοινωνικά, θρησκευτικά, ἅτινα προὐκάλεσαν μέχρι τοῦδε ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὰς μεγάλας λαϊκὰς μεταναστεύσεις καὶ τοὺς ἀποικισμούς. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον τῶν αἰτίων τῆς μεταναστεύσεως λαοῦ τινος εἶνε ἡ πενία, ἡ ἔλλειψις τῶν χρειωδῶν, ὧν ἄνευ δὲν δύναται ἢ νὰ ὑποκύψῃ καὶ ὁ ἰσχυρότατος καὶ ὁ ὀλιγαρκέστατος τῶν λαῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅσον εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εὐάρεστα τὰ ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελέσματα, προδήλως δὲ μαρτυρεῖται ἥ τε φυσικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ χώρας τινὸς εὐρωστία, παραγωγικότης καὶ ἰσχύς, ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ ὑπεράγαν αὔξησις αὐτοῦ, ἐλλειπόντων τῶν ἀναγκαίων τροφίμων, δυσχέρειαν προκαλεῖ μᾶλλον. Ἐκ τούτου γεννᾶται ἡ πενία, ἀπορία μεγάλης τῶν πολιτῶν τάξεως πρὸς τὸ ἐπαρκῶς θεραπεῦσαι τὰς χρείας αὐτῶν.

Ὁποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῆς πενίας, μαρτυρεῖται ἔκ τε τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας ἱστορίας. Ὁ ἄνθρωπος, ἀπορῶν πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν τροφίμων καὶ λοιπῶν τῆς συντηρήσεως μέσων, μεταβάλλεται ἐκὼν ἄκων εἰς ἐχθρὸν τῆς κοινωνίας, τῶν ὁμοίων αὐτῷ ὄντων, μηδεμίαν αἰσθανόμενος πρὸς αὐτὰ στοργήν, ὑπὸ μίσους κατεχόμενος μόνον καὶ ἀποστροφῆς κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Εἶνε ἄρα συμφέρον τῶν τε κυβερνήσεων καὶ τῶν λαῶν, ἕνεκα ἠθικῶν, πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν λόγων, αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ, νὰ μεριμνῶσι περὶ πολλαπλασιασμοῦ τῶν πρὸς συντήρησιν μέσων. Λαὸς ἀπορῶν, στερούμενος ἐν γένει πάσης ἀνατροφῆς, ἥτις τυγχάνει κατ' ἐξοχὴν ἀποτέλεσμα ὑλικῆς εὐζωίας, κατ' ἀνάγκην ἀποθηριοῦται. Καθίσταται φυγόπονος, ἅτε μὴ δυνάμενος νὰ εὕρῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐργασίαν, ἀλήτης, ἐστερημένος ἠθικῆς καὶ τιμῆς, δοῦλος τῆς ἀθλιότητος αὐτοῦ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Παραδοθήτω εἰς τοιαῦτα ὄντα πολιτικὴ ψῆφος καὶ ἐνέργεια κατὰ τὰ σύγχρονα ἐκλογικὰ συστήματα. Παρασκευάζεται ἡ δουλεία ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

Μέτρα καὶ φάρμακα κατὰ τῆς ὑπεράγαν αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. — Ἡ θεωρία τοῦ Μάλθου

Ἔγκειται ἐν τῇ φύσει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἡ πρόνοια. Πᾶν μέλος τῆς κοινωνίας, εἰς οἱανδήποτε αὐτῆς ταξιν καὶ ἂν ἀνήκῃ, ὑποχρεοῦται ὑπὸ τῆς λογικῆς φύσεως, ἐπιβαλλούσης αὐτῷ τὸ στοιχειῶδες τοῦτο καθῆκον, νὰ λαμβάνῃ πάντα τὰ προσήκοντα καὶ τελεσφόρα μέτρα πρὸς ἄρσιν τῶν προσκομμάτων, τῶν δυναμένων νὰ παραβλάψωσι κατά τινα τρόπον τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἢ τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροια

ὑλικὴν κατάστασιν. Ἡ πρόνοια αὕτη εἶνε ὁ ἀγαθὸς δαίμων τοῦ ἀνθρώπου, παρακολουθῶν αὐτὸν κατὰ πᾶσαν στιγμήν, δυνάμενος δὲ νὰ παράσχῃ μεγάλα ὠφελήματα, ἐν ᾗ περιπτώσει συμπαραστατεῖ ἐγρηγορῶν ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ βίου.

Ὡς ἐρρήθη ἤδη, ἡ ὑπεράγαν αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, δυσαναλόγως πρὸς τὰ τῆς συντηρήσεως μέσα, δὲν δύναται ἢ νὰ προκαλέσῃ κατ' ἀνάγκην διατάραξιν τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Πρὸς ἀποσόβησιν δὲ τούτου ἀπαιτεῖται ἡ προσήκουσα πρόνοια τῶν τε ἀτόμων καὶ τῆς πολιτείας.

Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εὐρείας κοινωνικῆς οἰκονομίας καὶ τάξεως δὲν εἶνε σημερινόν, χρονολογεῖται ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου, ἀλλ' ἔμελλε κατ' ἐξοχὴν ν' ἀπασχολήσῃ τὴν σκέψιν καὶ τὴν μέριμναν τοῦ δεκάτου ἑνάτου αἰῶνος.

Τίνι τρόπῳ ὁ αὐξανόμενος πληθυσμὸς θέλει βαίνῃ ἑκάστοτε παραλλήλως τῇ αὐξήσει τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως, ἄρα ὑπό τινα ἔποψιν, τίνι τρόπῳ θέλει ἀποσοβηθῇ ἡ πενία καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ὀδυνηρὰ διὰ τὴν κοινωνικὴν εὐημερίαν ἀποτελέσματα.

Τοιοῦτο ἦτο τὸ πρόβλημα, ὅ περ ἀρχομένου τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἀπησχόλησεν ἕνα τῶν ἰσχυροτάτων θεωρητικῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, τὸν Μάλθον, ἐκβαλόντα κατὰ τῆς ἀποσοβήσεως τοῦ κακοῦ τούτου τὸν ἑπόμενον ἀφορισμόν.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κακῶν τῆς ὑπὲρ τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις τῶν ἀνθρώπων αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ δέον νὰ ἐπέλθῃ καταναγκασμὸς κατὰ τῶν πρὸς τεκνοποιίαν ροπῶν.

Βεβαίως εἶνε τοῦτο κακὸν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἀλλ' ἐπίσης εἶνε μεῖζον τὸ κακόν, καθ' οὗ τίθεται.

Ποῖον εἶνε τὸ πόρισμα τῆς θεωρίας τοῦ Μάλθου; *Ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ γάμου.* Συνοικέσιον, μὴ ἐξησφαλισμένον οἰκονομικῶς ἐκ τῶν προτέρων, θέλει καταλήξῃ εἰς ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Ἐλλείψει τῶν πρὸς συντήρησιν μέσων, θέλει ἐπέλθῃ ἐν τῇ οὕτωσὶ ἀποτελουμένῃ οἰκογενείᾳ πενία καὶ τὰ αὐτῇ παρακόλουθα — νόσοι, ἐγκλήματα ἐκ τῆς στερήσεως τῶν πρὸς τὸ ζῆν χρειωδῶν, ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀταξία, καταστροφὴ ἴσως ἐπὶ τέλους.

Πρὸ τῆς στυγερᾶς ταύτης ἀλλ' ἀληθοῦς πραγματικότητος δὲν δύναται νὰ διστάσῃ καὶ ὁ κοινότατος τῶν ἀνθρώπων. Προσπαθεῖ νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιορίσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν πᾶσαν ὁρμὴν καὶ ἐπιθυμίαν, προνοῶν περὶ τοῦ μέλλοντος. Ὁ γάμος, ἡ ποικίλη αὕτη ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συμπλήρωσις, μὴ προσηκόντως τελούμενος, δύναται νὰ προκαλέσῃ ἀξιοθρήνητα ὑπὸ ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν ἔποψιν ἀποτελέσματα. Ἐκ τίνος αἰτίου δύναται νὰ συνδεθῇ πρὸς τὸν κοινωνικὸν διάκοσμον ἄνθρωπος, δυστυχὴς γεννηθείς, ἅτε ἐστερημένος ἀρχῆθεν τῶν πρὸς τὴν κοινοτάτην συντήρησιν χρειωδῶν : Τινὲς τῶν περὶ αὐτὸν ζῶσι καὶ ἀγάλλονται εὐτυχεῖς καὶ ἀμέριμνοι ἐν τῷ συμποσίῳ τοῦ βίου, ἀλλ' ἐκεῖνος τυγχάνει ἀπόκληρος πάσης τέρψεως καὶ εὐημερίας. Εἶνε *γεγημένος* ἐχθρὸς τῆς κοινωνικῆς τάξεως, μηδὲν πρὸς αὐτὴν κοινὸν ἔχων, προθύμως ἀποδεχόμενος καὶ ἐκτελῶν κατὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς καὶ τῆς εὐκόσμου λειτουργίας πᾶν ἀνατρεπτικὸν κήρυγμα, κατ' οὐσίαν ἄχρηστον καὶ σαπρὸν μέλος τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ.

Τοιοῦτον ἔσται τὸ μοιραῖον ἀποτέλεσμα τῆς ὑπεράγαν αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, δυσαναλόγως πρὸς τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως, πρὸς τὸν ὑφιστάμενον καὶ χρησιμοποιούμενον κοινωνικὸν πλοῦτον. Τί δὲ τὸ ποιητέον πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ μοιραίου τούτου κακοῦ; Τὸ εἶπεν ἤδη ὁ Μάλθος· ἀλλὰ τοιαύτη εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἡ νουθεσία καὶ τὸ παράδειγμα παντὸς συνετοῦ ἀνθρώπου. *Σωφροσύνη, ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ γάμου*, ἐφ' ὅτον τὰ πρὸς εὐτυχῆ πραγμάτωσιν μέσα δὲν ἐπιτρέπουσιν αὐτόν. Ἕκαστον ἄτομον δέον νὰ ἔχῃ τὴν ὑποθήκην ταύτην ὡς κανόνα καὶ γνώμονα· ἡ ἐλαχίστη δὲ γνῶσις τοῦ βίου μαρτυρεῖ τὸ τοιοῦτο.

Τὸ μέτρον τοῦτο εἶνε τὸ πάντων προσφορώτατον· εἶνε ἠθικὴ ἅμα καὶ κοινωνικὴ ἀνάγκη, καθ' ἣς εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται ν' ἀντιστρατευθῇ ἐπὶ βεβαίῳ κινδύνῳ προσωπικῆς ὑπάρξεως. Οὐδεὶς ὀφείλει νὰ προβῇ ἀσυνέτως καὶ ἐπιπολαίως εἰς σύστασιν οἰκογενείας πρὸ τῆς κατὰ τὸ ἐνὸν πιθανῆς ἐξασφαλίσεως αὐτῆς. Αἱ ἀνώταται καὶ αἱ μέσαι τάξεις ἀκολουθοῦσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὸν κανόνα τοῦτον, οὗ ἡ ἀναγνώρισις καὶ τήρησις ἐπιβάλλεται ἐπίσης εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις, αἵτινες, ὡς πολυπληθέστεραι, μείζονα διατρέχουσι τὸν ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ τούτου φαινομένου κίνδυνον.

Οὐχ ἧττον φέρει καὶ ἡ πολιτεία εὐθύνας καὶ ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν ἀποσόβησιν τοῦ μοιραίου τούτου κακοῦ, τοῦ ἐκά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροια

στοτε δυναμένου νὰ ἐπαπειλήσῃ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν ἱστορικὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ἐπιβάλλεται ὑπό τινα ἔποψιν ἡ παρέμβασις αὐτῆς· τοῦτο δ' οὐχὶ ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως. Ἡ πολιτεία, παρακολουθοῦσα καὶ ἐπίκουρος καθισταμένη τῷ ἀτόμῳ, δὲν δικαιοῦται βεβαίως νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς σχέσεις τοῦ βίου αὐτοῦ, ἐρευξεταστικῶς ἐρευνῶσα καὶ ἐπιτρέπουσα ἢ μὴ τὴν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργίαν οἰκογενείας κατὰ τὰ πρὸς τοῦτο ὑπάρχοντα μέσα· τὸ τοιοῦτο ἤθελε προσβάλῃ τὰς θεμελιωδεστάτας τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας τοῦ ἀνθρώπου βάσεις. Οὐχ ἧττον δύναται καὶ ὀφείλει ἐμμέσως καὶ μετὰ στοργῆς νὰ μεριμνήσῃ, διὰ τῆς προσηκούσης ἐνισχύσεως τῆς ἠθικῆς παιδεύσεως τῶν πολιτῶν, τῆς ὑποστηρίξεως τῆς παραγωγικῆς αὐτῶν ἐργασίας καὶ δι' ἄλλων συναφῶν τρόπων, ἵνα ἡ ἀνάπτυξις τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως τοῦ πληθυσμοῦ παρακολουθῇ τὴν ἐν γένει ἀριθμητικὴν αὐτοῦ αὔξησιν. Ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ταύτῃ κεῖται ἡ ἀποστολὴ τῆς πολιτείας, ἐξασκούσης κατὰ τὸ ἐφικτὸν καὶ τὸ ἀνύσιμον τὸ θεῖον ἔργον τῆς προνοίας ἄνευ δεσποτικῆς παρεμβάσεως εἰς τὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, αἵτινες κατ' ἐξοχὴν ἀπαιτοῦσιν αὐτονομίαν καὶ ἐλευθερίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Περὶ μεταναστεύσεων

Ἔννοια αὐτῶν.

Ἡ παρὰ τὴν δύναμιν τῶν τροφίμων καὶ ἐν γένει τῶν πρὸς συντήρησιν μέσων αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ καθίσταται ὀλεθρία ἐν πολλαῖς χώραις. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἐπιβάλλεται ὑπό τε τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῶν λαῶν ἡ κατά τινα τρόπον ἀποσόβησις τοῦ κινδύνου. Μία τῶν ἀξιολόγων τούτων διεξόδων ἐθεωρήθη ἔκπαλαι καὶ ἡ ἀραίωσις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων χώρας τινὸς διὰ τῆς ἀποδημίας καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως μέρους τῶν πλεοναζόντων κατοίκων ἐν ἄλλῃ χώρᾳ, φιλοξενωτέρᾳ καὶ ἁψιλέστερον παρεχούσῃ τὰ ἐπιτήδεια.

Οὕτως ἐπέρχονται αἱ μεταναστεύσεις καὶ ἡ ὀργάνωσις αὐτῶν διὰ τοῦ ἀποικιακοῦ συστήματος.

Ἐπισκόπησις τοῦ φαινομένου τῶν μεταναστεύσεων.

Τὸ φαινόμενον τῆς μεταναστεύσεως τῶν λαῶν μαρτυρεῖται ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἐν σκοτειναῖς ἔτι ἐποχαῖς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους λαοί, οἰκοῦντες ἀπόρους χώρας, ἀπέρχονται ἐν συνόλῳ ἢ κατὰ τμήματα εἰς ἄλλας, εὐχερέστερον παρεχούσας τὰ πρὸς συντήρησιν μέσα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο τῶν μεταναστεύσεων εἶνε συνηθέστατον. Προέρχεται δὲ ὁτὲ μέν, ὡς ἐρρήθη ἤδη, ἐξ οἰκονομικῶν αἰτίων, ὁτὲ δὲ καὶ ἔκ τινος ἀκαταschέτου ἐσωτερικῆς ὁρμῆς πρὸς κατάληψιν ἀγνώστων χωρῶν· ὡς τοι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὗτο τυγχάνει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν θαυμάσιον ὄργανον ἐθνικῆς δραστηριότητος καὶ ἐκπολιτισμοῦ. Λαοί, ἐν στασιμότητι ἀπὸ αἰώνων διατελοῦντες, ἐξηγέρθησαν φυσικῶς τε καὶ ἠθικῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀνεξηγήτου οἴστρου, ἔπηξαν ἐν μεμακρυσμέναις χώραις νέας κατοικίας καὶ ἐδημιούργησαν πολιτισμόν, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀπαράμιλλον. Ἡ μεταβολὴ τοῦ κλίματος ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν ζωτικώτατα· ἡ δὲ μετὰ τῶν ἰθαγενῶν στοιχείων ἢ ἄλλων ἔξωθεν προσελθόντων φυλετικὴ διασταύρωσις ἔτι μᾶλλον ἐνίσχυσεν αὐτούς, ἐν διαστήματι ὀλίγων γενεῶν ἀνελθόντας εἰς περιφανῆ ἱστορικὴν περιωπήν, τοῦθ' ὅ περ δὲν θὰ συνέβαινε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει.

Ἡ τοιαύτη ἐναλλαγὴ τοῦ κλίματος ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ πρὸς τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν ἐπίρρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ ὑδρόγειος σφαῖρα δὲν κατῳκήθη ἀμέσως καθ' ὅλα τὰ σημεῖα ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐμφανείας. Ἕνεκα διαφόρων αἰτίων ὡρισμένα σημεῖα τοῦ γηίνου πλανήτου ὠκίσθησαν πρότερον. Καθ' ὅσον δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἐπολλαπλασιάζετο, ἐπήρχετο ἡ ἐξάπλωσις αὐτῶν εἰς χώρας, ἐγγὺς κειμένας ἢ ἀπομεμακρυσμένας. Τοῦτο δὲ προήρχετο πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἕνεκα ἐσωτερικῶν, θρησκευτικῶν, κοινωνικῶν ἢ πολιτικῶν συγκρούσεων.

Οὕτως ἤρξατο ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς πολλαπλασιαζόμενος· χῶραι ἀκατοίκητοι ὠκίσθησαν, ἀναλόγως δ' ηὐξήθη καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου δραστηριότης. Ἡ ἱστορία τοιαύτην ἀπ' αἰώνων ἠκολούθησε πορείαν. Ἐκ τῶν συγκρούσεων, τῶν μεταναστεύσεων, τῶν ἀποδημιῶν ηὐρύνθη μὲν ὁ ὁρίζων τοῦ ἀνθρώπου, ἐπεξετάθη δ' ὁ πολιτισμὸς σὺν τῷ χρόνῳ πολλαχοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας.

Ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς ἱστορίας δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοὺς γενικοὺς κανόνας τοῦ φαινομένου τῶν μεταναστεύσεων. Ὅ τε φυσικὸς καὶ ὁ ἠθικὸς κόσμος ρέπουσιν ἐξ ἐνστίκτου πρὸς τὴν ἐξάπλωσιν, τὴν εὕρεσιν προσφορωτέρου ἐδάφους, συντελεστικοῦ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Ἐντεῦθεν αἱ διηνεκεῖς ἀποδημίαι καὶ μεταναστεύσεις τῶν φυτῶν, τῶν θηρίων, τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τέλους. Καὶ ἂν ὑποτεθῇ, λέγει τις τῶν νεωτέρων φυσιοδιφῶν, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐξηφανίζετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκτὸς μιᾶς μόνης οἰκογενείας, καὶ ἂν αὕτη ἤθελεν εὑρεθῇ ἐπὶ τοῦ ὠκεανοῦ, ἢ ἐπὶ τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νέου ἡμισφαιρίου, ἐν Αὐστραλίᾳ ἢ ἐν οἱῳδήποτε νησιδρίῳ τοῦ εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, μετὰ παρέλευσιν γενεῶν οἱ ἀπόγονοι αὐτῆς ἤθελον κατακτήσῃ ὁλόκληρον τὴν γῆν.

Αἴτια τῶν μεταναστεύσεων.

1) *Πυκνότης πληθυσμοῦ.* Καθ' ὅσον χώρα τις τυγχάνει πυκνῶς κατῳκημένη, μὴ ἐπαρκοῦσα ἄρα συνήθως εἰς τὴν διατροφὴν τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἐπέρχεται ἡ ἀνάγκη τῆς μεταναστεύσεως τῶν ἀπορωτέρων πρὸς εὕρεσιν κρείττονος ἀποκαταστάσεως.

2) *Πενία.* Δὲν παρέπεται ἐν τούτοις πάντοτε τῇ πυκνότητι τοῦ πληθυσμοῦ τὸ μὴ δυνατὸν εὑρέσεως τῶν ἐπιτηδείων. Παράδειγμα ἡ Βελγική, ἥτις εἶνε μία τῶν πυκνότατα κατῳκημένων χωρῶν, ἐν ᾗ ὅμως δὲν ὑφίσταται ἐν μεγάλῃ μοίρᾳ ἡ πενία. Οὐχ ἧττον καὶ αὕτη τυγχάνει μία τῶν κυριωτάτων ἀφορμῶν τῶν μεταναστεύσεων, μείζων ἢ ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ. Σήμερον τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἠπείρῳ παρουσιάζουσιν ἰδίᾳ χῶραι, οἷαι ἡ Ἰρλανδία, ἡ Ἰταλία, ἡ Γερμανία κτλ.

3) *Πόθος κρείττονος ἀποκαταστάσεως.* Δυνατὸν χώρα τις νὰ μὴ ἦνε πυκνῶς κατῳκημένη, μηδὲ νὰ πένηται ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς· ἐν τούτοις ἑκάστοτε μέρος αὐτοῦ ἀποδημεῖ· καὶ τοῦτο ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι θέλει τύχῃ ἀλλαχοῦ κρείττονος ἀποκαταστάσεως.

4) *Θρησκευτικαί, κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ συγκρούσεις.* Δύναται ἐπίσης χώρα τις νὰ μὴ ἦνε μὲν πυκνῶς κατῳκημένη, μηδὲ νὰ πένηται, καὶ ἐν τούτοις τὸ ρεῦμα τῶν μεταναστεύσεων νὰ διατελῇ ἀείποτε ἐν ἐνεργείᾳ, ἕνεκα θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν διαφωνιῶν. Τοῦτο συνέβαινεν ἰδίᾳ ἐν παλαιτέροις καιροῖς μισαλλοδοξίας. Ἀλλὰ σήμερον εἶνε σπανιώτερον.

5 *Ἀποδημητικὴ ροπή.* Ἴλαοί τινες ἀρέσκονται, ἐκ διαφόρων ἐλατηρίων ἐλαυνόμενοι, εἰς ἀποδημίας, ὡθοῦνται ἐξ ἀκαταπαύστου πρὸς ἐνέργειαν ροπῆς. Ἕτεροι εἶνε μονιμώτεροι, στενῶς προσηλωμένοι εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αἱ μεταναστεύσεις ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Αἱ μέχρι τοῦδε γενόμεναι μεταναστεύσεις τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν προῆλθον μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκ τῶν εἰρημένων αἰτίων. Οὕτως ἐπῆλθεν ἡ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτος, ἡ μᾶλλον σχοῦσα τελεσιουργὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, ἡ τῶν Ἀρείων λαῶν, κατελθόντων ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς Ἀσίας καὶ ἀποκατασταθέντων πολλαχοῦ τῆς ἠπείρου ταύτης, εἶτα δὲ ἐν Εὐρώπῃ, ὀνομασθέντων Ζένδων, Πελασγῶν, Ἑλλήνων, Ἰταλῶν, Γαλατῶν, Γερμανῶν, Σλάβων κτλ. ἵνα περιορισθῶ εἰς τοὺς γνωστοτάτους τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀρείας φυλῆς. Ἀλλὰ τῆς κεντρικῆς ταύτης μεταναστεύσεως ἐγένοντο νέαι αὖθις μεταναστεύσεις καὶ διασταυρώσεις τῶν διαφόρων τούτων φυλετικῶν κλάδων ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γενεαλογικοῦ κορμοῦ.

Τοιαῦται εἶνε αἱ ποικίλαι μεταναστεύσεις καὶ διασταυρώσεις καθ' ὅλην τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου τῶν ἑλληνικῶν φύλων, τῶν Κελτῶν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, τῶν Ρωμαίων ἐν Γαλατίᾳ καὶ μέχρι τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ ἐπὶ τέλους τῆς μεγάλης κοσμοϊστορικῆς μεταναστεύσεως τῶν γερμανικῶν φύλων ἀπὸ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰῶνας.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπίσης αἱ μεταναστεύσεις τῶν διαφόρων λαῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν εὐρωπαϊκῶν, ἠκολούθησαν ποικίλας διευθύνσεις. Ἡ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτος ἐκ τούτων εἶνε ἡ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος ἀρξαμένη, τοῦ αἰῶνος τῶν μεγάλων γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων, ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀμερικήν, Αὐστραλίαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας. Τὸ ρεῦμα τοῦτο ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον, τὰ δ' ἀποτελέσματα αὐτοῦ πρόκεινται πασιφανῆ.

Πρώτιστοι μεταξὺ τῶν λαῶν, τῶν ἐκβηλούντων ἀποδημητικὰς ροπάς, εἶνε οἱ Ἀγγλοσάξωνες, εἶτα οἱ Γερμανοί, οἱ Ἰρλανδοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Γάλλοι καὶ καθεξῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀποτελέσματα τῶν μεταναστεύσεων.

Ἐξ οἱωνδήποτε αἰτίων καὶ ἂν προέρχωνται αἱ μεταναστεύσεις, ἐκδηλοῦσι συνήθως ζωτικότητα τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ροπὰς πρὸς κτῆσιν κρείττονος βίου. Ἐντεῦθεν τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν, ἐπιτηδείως διευθυνομένων, ὑπῆρξαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄριστα. Τὰ ἀποδημητικὰ πτηνὰ εὑρίσκουσι συνήθως φωλεὰν κρείττονα καὶ εὐεργετικωτέραν. Καταλείπουσιν οἱ ἀποδημοῦντες ὄπισθεν τὰς κοινωνικὰς αὐτῶν προλήψεις, τὰ μίση καὶ τὰ πάθη· εἰσέρχονται εἰς νέον κόσμον καὶ βίον, ἀγωνίζονται ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ νέου σταδίου, μετὰ μείζονος ζήλου καὶ ζέσεως, ἄρχεται δ' ἀληθῶς νέα περίοδος ἠθικῆς δράσεως, κοινωνικῆς ἰσχύος, πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς προόδου.

Αἱ πλεῖσται τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων μεταναστεύσεων ἔσχον τοιαῦτα ἀποτελέσματα.

Ἐν τῇ ἐγκαταστάσει αὐτῶν οἱ μετανάσται ὁτὲ μὲν εὑρίσκουσιν ὅλως ἀκατοικήτους, παρθένους ἔτι χώρας, ἃς καταλαμβάνουσι καὶ ὑποτάσσουσιν ἄνευ δυσχερείας, μὴ συναντῶντες ἄλλα ἢ τὰ φυσικὰ μόνον προσκόμματα· ἄλλοτε πάλιν συναντῶσι πληθυσμὸν ἥττονος πολιτισμοῦ, ὑποδεεστέρων φυσικῶν καὶ πνευματικῶν προσόντων, ὅστις σὺν τῷ χρόνῳ ὑποκύπτει, ἐκλείπων ἐν τῷ περὶ τοῦ εἶναι ἀγῶνι. Ἐνίοτε ὡσαύτως εὑρίσκουσι πληθυσμοὺς παραλλήλου πνευματικῆς φύσεως καὶ δυνάμεως, εἰ καὶ ἥττον πεπολιτισμένους, πρὸς οὓς ἀντιμάχονται κατὰ πρῶτον, ἀλλ' ἐπὶ τέλους συμφιλιοῦνται, ἐρχόμενοι εἰς ἐπιγαμίας, οὕτω δὲ σὺν τῷ χρόνῳ, ἐκ τῆς ἐπιγενομένης διασταυρώσεως, ἀποτελεῖται νέα, πληρεστέρα καὶ τελειοτέρα φυλετικὴ σύνθεσις. Ἐπέρχεται φυσιολογικὸς σύνδεσμος δύο διαφόρων δυνάμεων, οὗ ἀποτέλεσμα ἔσται ἡ μείζων ἐπίρρωσις. Ἀλλ' ἐνίοτε συμβαίνει ἡ διασταύρωσις αὕτη τῶν δύο φυλῶν νὰ μὴ πληροῖ τέλεον τὰς ἀπαιτουμένας πρὸς νέαν δημιουργίαν συνθήκας. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διαφθείρεται τὸ αἷμα καὶ ὁ ὀργανισμὸς τῆς ὑπερόχου φυλῆς, ἥτις θᾶττον ἢ βραδύτερον ἐξαφανίζεται ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, πίπτουσα ἢ ἀλλοιουμένη ὑπὸ τὴν θανατηφόρον ἐνέργειαν τοῦ περιέχοντος, δυσμενοῦς αὐτῷ καὶ ἀλλοτρίου φυσιολογικῶς τυχόντος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τῶν μεταναστεύσεων.

Μεγάλα εἶνε τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τῶν μεταναστεύσεων. Πρῶτον, ἀραιουμένου τοῦ πληθυσμοῦ χώρας τινός, ὁ ὑπολειπόμενος εὑρίσκει ἀφθονώτερα τὰ πρὸς συντήρησιν μέσα, ἐπέρχεται δ' ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐσωτερικὴ ἠρεμία καὶ τάξις. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἀποτέλεσμα ἀφορᾷ εἰς τὴν Μητρόπολιν, εἰς ἣν ἀναπτύσσονται νέοι ὁρίζοντες ἐθνικῆς πολιτικῆς, ἀνοίγονται δὲ ποικίλαι διέξοδοι ἠθικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐνεργείας. Οἱ δυσηρεστημένοι, οἱ δυσπραγοῦντες ἐκ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ αἰτίου, ἀπέρχονται ἑκάστοτε παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῶν, εὑρίσκοντες περίθαλψιν, στάδιον ἐργασίας, ἰδιοκτησίαν ἐπίσης οἱ ἀκτήμονες. Πρὸς τούτοις ἡ Μητρόπολις, διὰ τῆς ἀναπτύξεως νέων διεξόδων ἐμπορικῆς καταναλώσεως, ἐκποιεῖ τὰ προϊόντα αὐτῆς εὐθηνότερον καὶ λυσιτελέστερον. Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποτελουμένη ἄρα ἀποικία καθίσταται ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις πηγὴ πλούτου καὶ εὐημερίας διὰ τὴν Μητρόπολιν.

Τό τε πάλαι καὶ νῦν αἱ πολιτεῖαι ἔλαβον ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τὸ θέμα τοῦ πληθυσμοῦ, ἄρα καὶ τὰς μεταναστεύσεις. Ἐντεῦθεν τὸ ἀποικιακὸν σύστημα ἀρχαίων καὶ νεωτέρων λαῶν.

Ἑκάστη πολιτεία δέον νὰ διαφέρηται ὑπέρ τε τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς εὐημερίας καὶ προόδου, ἵνα τὸ πλεονάζον, ταλαιπωρούμενον ὡς ἐκ τούτου πολλάκις, μέρος τοῦ πληθυσμοῦ εὑρίσκῃ ἀλλαχοῦ στάδιον ἐργασίας. Ἀλλ' ἵνα αἱ μεταναστεύσεις παρέχωσιν ὠφελήματα εἰς τὴν Μητρόπολιν, πρέπει δεξιῶς νὰ διευθύνηται τὸ μεταναστευτικὸν ρεῦμα ἀπὸ τοῦ κέντρου. Πρέπει νὰ καταβάλληται ἡ δέουσα προσοχή, ἵνα οἱ μεταναστεύοντες ὦσιν ἄνθρωποι, ἱκανοὶ νὰ πήξωσι φωλεάν, νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐν τῇ ἀποικιακῇ αὐτῶν ἐργασίᾳ, οὐχὶ δὲ χυδαῖοι τυχοδιῶκται, πρὸς οὐδὲν κατάλληλοι, ἢ μόνον πρὸς ἁπλῆν ἐκμετάλλευσιν καὶ ἐρήμωσιν τῆς ἀποικισθείσης χώρας.

Ἐν τῇ ἀποικιακῇ τῶν λαῶν πολιτικῇ ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ἐξαρτῶνται αἱ μεταναστεύσεις καὶ νὰ διοικῶνται αὐθαιρέτως ἀπὸ τῆς διευθύνσεως καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ κέντρου, τῆς Μητροπόλεως. Οἱ ἄποικοι δέον ν' ἀπολαύωσι πλείονος ἐλευθερίας ἐν τῇ ἱδρύσει καὶ τῇ διευ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θύνσει τῆς νέας πατρίδος. Κρεῖττον οἱ μετὰ τῆς Μητροπόλεως δεσμοὶ αὐτῶν νὰ ἦνε ἠθικοὶ μᾶλλον καὶ ἑκούσιοι ἢ διοικητικοὶ καὶ καταναγκαστικοί. Ἰδίᾳ ἐπιβάλλεται τοῦτο ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τῆς τε Μητροπόλεως καὶ τῆς ἀποικίας, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ ἀποικιζομένη χώρα κατοικεῖται ἤδη ὑπὸ λαῶν, κεκτημένων κοινωνικήν τινα καὶ πολιτικὴν ἐπίδοσιν. Ἡ ἀπορρόφησις δύναται νὰ προκαλέσῃ πεισματώδη ἀντίδρασιν, ἧς ἀποτέλεσμα ἔσται ἡ καταστροφὴ μᾶλλον ἢ ἡ πρόοδος τῆς ἀποικίας.

Σώφρων καὶ φιλάνθρωπος ἀποικιακὴ πολιτική, συνδυάζουσα τὰ αἰσθήματα τῆς φιλανθρωπίας πρὸς τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα, δὲν δύναται ἢ κατ' ἀνάγκην νὰ βασισθῇ ἐπὶ τῶν κανόνων τούτων.

Ὁ ἀποικισμὸς παρέσχε μεγάλας ὑπηρεσίας τοῖς τε ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις λαοῖς, καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει τὰ θεμέλια αὐτοῦ δὲν ἦσαν ἀσφαλῆ. Τὸ ἀποικιακὸν σύστημα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐγένετο ἀφετηρία μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ πολιτισμοῦ, πλέον ἢ ἅπαξ ἀμφισβητήσαντος τὰ πρωτεῖα πρὸς τὸν τῆς Μητροπόλεως (Μικρὰ Ἀσία, Μεγάλη Ἑλλάς, Αἴγυπτος κτλ.)· ὡσαύτως τὸ ἀποικιακὸν σύστημα πολλῶν ἐκ τῶν νεωτέρων λαῶν προὐκάλεσεν ἄριστα ἀποτελέσματα (Βόρειος Ἀμερική, Καναδᾶς, Αὐστραλία, Ἀλγερία κτλ.). Διαπρέπει ἰδίᾳ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἡ ἀγγλοσαξωνικὴ φυλὴ ἐπὶ τῇ ἀποικιστικῇ αὐτῆς δεξιότητι. Αἱ λοιπαὶ εὐρωπαϊκαὶ χῶραι ὑπολείπονται.

Ἀποικιστικοὶ λαοὶ εἶνε οἱ ἰσχυρότεροι, οἱ ῥέποντες πρὸς κρεῖττονα καὶ ὑπέρτερον βίον. Διὰ τῶν τοιούτων εὗρεν ὁ πολιτισμὸς τοὺς θαυμασιωτάτους ἀγωγοὺς καὶ ἀποστόλους τῆς ἐξαπλώσεως αὐτοῦ ἀνὰ τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

Περὶ τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος τῆς πενίας καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποσοβήσεως αὐτῆς.

Περὶ τῆς πενίας.

Ὡς ἐρρήθη ἀλλαχοῦ, συμφυὲς πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς διανομῆς τοῦ πλούτου καὶ τῆς καταναλώσεως καὶ χρησιμοποιήσεως τῶν ἀγαθῶν ἐν προσηκούσῃ μοίρᾳ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκδηλοῦται τὸ πρόβλημα τοῦ πλούτου καὶ τῆς πενίας. Ἕνεκα ποικίλων αἰτίων πάντες οἱ ἄνθρωποι δὲν μετέχουσιν ἐξίσου ἐν τῇ διανομῇ τῶν ἀγαθῶν. Τινὲς μὲν αὐτῶν ἀπολαύουσι μᾶλλον, ἕτεροι δ' ἧσσον. Οὕτως ἐπέρχεται κατ' ἀνάγκην πλοῦτος καὶ πενία.

Ὁ τε πλοῦτος ἄρα καὶ ἡ πενία εἶνε φαινόμενα ἀναπόδραστα ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ πενία ὑφίσταται ἀπὸ τῶν πρώτων σχεδὸν ἡμερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἄνθρωποι, πεπροικισμένοι ὑπὸ τῆς φύσεως διά τινων πλεονεκτημάτων, ἢ στερούμενοι τοιούτων, δὲν δύνανται νὰ παραγάγωσιν ἐξίσου καὶ νὰ διαβιώσωσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὁμοίως ἀπολαύοντες καὶ εὐημεροῦντες. Κατ' ἀνάγκην ἄρα οἱ μὲν τυγχάνουσι πτωχοί, οἱ δὲ πλούσιοι· ἕνεκα τῆς παρομαρτούσης ἀποταμιεύσεως, ἕνεκα τῆς κληρονομίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς ὁ πλοῦτος περιέρχεται νομίμως εἰς χεῖρας ὀλίγων· ἐπίσης ἕνεκα πολλῶν κοινωνικῶν αἰτίων ἡ διάκρισις μεταξὺ εὐπόρων καὶ ἀπόρων ἀναπτύσσεται σὺν τῷ χρόνῳ ἐπὶ μᾶλλον, οὕτω δὲ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀδικίας ἡ πενία καθίσταται καθεστώς.

Τούτου δεδομένου, ἡ πενία εἶνε φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, οὐδὲ δύναται νὰ ἐκλίπῃ τέλεον ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων. Εἶνε νόσος, φυσιολογικὴ ἀταξία, ἀλλ' ὡς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοιαύτη δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀποσοβηθῇ ἐξ ὁλοκλήρου. Καθ' ὅσον αἱ χρεῖαι τοῦ βίου πολλαπλασιάζονται, καθ' ὅσον ἡ ἀνισότης ἐπιτείνεται, κατὰ τοσοῦτον προβαίνει καὶ ἡ πενία ἀνηλεής.

Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει τὸ φαινόμενον τῆς πενίας καθίσταται ἐπικίνδυνον. Ἄνθρωποι, ἀπορροῦντες τῶν πρὸς τὸ ζῆν χρειωδῶν, δὲν θὰ διστάσωσιν ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν εὐπόρων, οὓς θεωροῦσι πολεμίους.

Ἐντεῦθεν συμπεραίνεται, ὅτι ἡ πενία εἶνε σοβαρώτατον κοινωνικὸν δεδομένον, ὀφεῖλον νὰ προκαλέσῃ τὴν μέριμναν τῆς τε ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτείας.[1]

Ἀρχαῖαί τε καὶ νέαι κοινωνίαι ἐμερίμνησαν περὶ τούτου. Τὰ φιλανθρωπικὰ ἄσυλα τῶν τε παλαιτέρων καὶ τῶν σημερινῶν χρόνων εἶνε μαρτύρια διηνεκοῦς διαφέροντος αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων τάξεων. Ἐπιβάλλεται τοῦτο ἔκ τε φιλανθρωπίας καὶ ἐκ δημοσίου συμφέροντος. Ἀληθῶς. Ὅπου πενία, ἐκεῖ καὶ διαρκῆ αἴτια ἀνησυχιῶν καὶ συγκρούσεων.

Τὰ πλεῖστα τῶν θρησκευμάτων ἐπιτάττουσι πρὸς ἄρσιν αὐτῆς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην. *Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεῷ... Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅ τι ἂν ἐποιήσατε ἑνὶ τούτῳ τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.* Ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς κατ' ἐξοχὴν θρησκείας τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς ἀδελφότητος, καὶ ἄλλα θρησκεύματα, ὡς ὁ Βουδδισμός, ὁ Ἰσλαμισμός, παραγγέλλουσι τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἐλεημοσύνης. Ἐν τούτοις, παρὰ τὰ φιλάνθρωπα τῶν θρησκειῶν παραγγέλματα, ἡ πενία οὐδ' ἐξέλιπεν, οὐδὲ δύναται νὰ ἐκλίπῃ εὐχερῶς ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου.

Ἡ ὑπὲρ τῶν πενήτων μέριμνα δὲν διδάσκεται μόνον ὑπὸ τῆς θρησκείας, αὐτὸ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον ἐπιβάλλει ταύτην. Οὕτω καὶ πάλαι καὶ νῦν πολλαὶ τῶν νομοθεσιῶν ἐμερίμνησαν περὶ θεραπευτικῶν κατὰ τῆς πενίας μέτρων. Ἰδίᾳ εἶνε ἄξιος εἰδικῆς μνείας ὁ ὑπὲρ τῶν πενήτων ἐν Ἀγγλίᾳ πολυθρύλητος νόμος, ὅστις ἐν τούτοις συνετέλεσεν εἰς τὴν αὔξησιν μᾶλλον ἢ τὴν ἐλάττωσιν τῆς πενίας καὶ τοῦ ἐξευτελισμοῦ τῶν κατωτάτων τάξεων τῆς χώρας ταύτης.

1) E. von Philippowich Allgemeine Volkswirthschaftslehre.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκ τῶν συγχρόνων στατιστικῶν δεδομένων βεβαιοῦται, ὅτι ἡ πενία ἠλαττώθη μᾶλλον ἢ ηὐξήθη, παρὰ τὴν ἕνεκα τῶν βιομηχανικῶν προόδων αὔξησιν τῆς ἀνισότητος τοῦ πλούτου. Βεβαίως, πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐλλείψεως τῶν πρὸς συντήρησιν μέσων, οὐκ ὀλίγα ἱδρύθησαν κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους φιλανθρωπικὰ ἄσυλα ὑπὲρ τῶν ἀποκλήρων τοῦ πλούτου, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ ἐχθροῦ τούτου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Φυσικαὶ περιστάσεις, ἀναπόδραστοι ἀπὸ τοῦ βίου τῶν λαῶν, κοινωνικὰ αἴτια, ἠθικαὶ περιπέτειαι, ἀτομικαὶ παρεκτροπαὶ ἕνεκα φύσεως ἢ ἀνατροφῆς, πάντα ταῦτα ἔσονται ἐς ἀεὶ γενεσιουργὰ αἴτια τῆς πενίας. Ὅπως ἡ νόσος καὶ ἡ συμφορά, οὕτω καὶ ἡ πενία δὲν δύναται νὰ ἐκλίπῃ ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου.

Πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κακοῦ τούτου ἓν μόνον δύναται νὰ τεθῇ εἰς χρῆσιν θεραπευτικὸν φάρμακον, ἡ κρείττων καὶ λογικωτέρα ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὀργάνωσις τῆς κοινωνίας. Βεβαίως τὰ κατ' αὐτὴν οὔτε πάντα καλῶς ἔχουσι μέχρι τῆς σήμερον, οὔτε πάντα κοσμίως. Ἡ δὲ νομοθεσία τῶν λαῶν δὲν προέβη ἔτι εἰς τοιοῦτο σημεῖον τελειότητος, ὥστε εὐχερῶς νὰ ἐπιτυγχάνηται ἡ ἄρσις πολλῶν παρομαρτούντων κακῶν, ἐν οἷς καὶ τὸ τῆς πενίας.

Τίνι τρόπῳ ἐπιτευχθήσεται ἡ λύσις τοῦ μεγάλου τούτου κοινωνικοῦ προβλήματος, ὅπερ ἀπ' αἰώνων συνταράσσει τὸν ἄνθρωπον; Δυσχερὴς ἡ ἀπόκρισις. Φιλάνθρωποι καὶ νομοθέται ἐργάζονται ἔκπαλαι μετὰ ζήλου· συστήματα ἐξεπονήθησαν πρὸς τοῦτο καὶ ἐκπονοῦνται καθ' ἑκάστην. Ἀλλ' ἔτι μακρὰν κεῖται ἡ ποθητὴ λύσις.

Ἡ διὰ τῆς πολιτείας ἄρσις τῆς πενίας.

Κατά τινας τῶν συγχρόνων κοινωνιολόγων ὀφείλει ἡ πολιτεία, ὡς ἡ ἀντιπρόσωπος τῆς κοινωνικῆς τάξεως, εὐκοσμίας καὶ εὐημερίας, ν' ἀναλάβῃ ἐφ' ἑαυτῆς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς πενίας, προνοοῦσα περὶ τῆς ἱδρύσεως φιλανθρωπικῶν ἀσύλων καὶ λοιπῶν εὐποιίας ἱδρυμάτων, ἐπίσης δὲ προσηκόντως νομοθετοῦσα πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν πενήτων ἐν ἡμέραις νόσου, γήρως καὶ λοιπῶν ἐν τῷ βίῳ ταλαιπωριῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατ' ἀρχὴν ἡ τοιαύτη θεωρία συνᾴδει πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς φιλανθρωπίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος, ὑπὲρ οὗ ὀφείλει νὰ μεριμνᾷ πᾶσα εὔκοσμος πολιτεία. Ἀλλ' ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι τοῦτο ἔσται ὀλέθριον. Ἂν ἀνατεθῇ τῇ πολιτείᾳ ἀποκλειστικῶς ἡ περὶ τῶν πενήτων μέριμνα, ἡ ὀργάνωσις τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἀγαθοεργίας, πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἥκιστα μεριμνῶντες περὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν συντηρήσεως καὶ εὐημερίας διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀποταμιεύσεως, θέλουσιν ἀναμένῃ τὴν διατροφὴν αὐτῶν παρὰ τῆς πολιτείας, οὕτω δὲ θέλει ἀποτελεσθῇ ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ τάξις φυγοπόνων καὶ ἀέργων κατὰ κληρονομίαν, πελατῶν τῆς εὐποιίας αὐτῆς. Πᾶσαι αἱ ἀρεταί, ἀτομικαί τε καὶ κοινωνικαί, ἐφ' ὧν ἐδράζεται καὶ δι' ὧν ἐξελίσσεται ἡ πολιτικὴ δύναμις τῶν ἀνθρώπων, αἵτινες συνοψίζονται διὰ τῆς ἐργασίας καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς φάσεις καὶ ἐπόψεις, οὐδεμιᾶς θέλουσι τύχῃ θεραπείας. Ἀπὸ τῆς ἀργίας θέλουσιν ἐξέλθῃ ἡ φυγοπονία καὶ ἡ ἀφιλοτιμία, μεταβιβαζόμεναι καὶ κληροδοτούμεναι εἰς τινας τάξεις ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πτωχοί, ὑπὸ τῆς πολιτείας διατρεφόμενοι, θέλουσι καταστῇ σὺν τῷ χρόνῳ τάξις προνομιοῦχος. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ παραγωγὴ θέλει ὑποστῇ προφανῆ ἐλάττωσιν, ἀλλὰ σὺν αὐτῇ καὶ ἡ κοινωνικὴ εὐημερία, ἐπὶ τέλους τὰ μέσα τῆς πολιτείας πρὸς διατροφὴν τῶν πελατῶν αὐτῆς.

Δὲν δύναται ἄρα νὰ ἐπιβληθῇ τῇ πολιτείᾳ ἀπολύτως ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἀγαθοεργίας καὶ τῆς ἐλεημοσύνης. Αὕτη ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτῆς διαφόρους ἔχει ὑποχρεώσεις.

Ἡ διὰ τῶν ἰδιωτῶν καταπολέμησις τῆς πενίας.

Δύναται νὰ ᾖνε ἀληθὲς τὸ εὐαγγελικὸν λόγιον, *ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεῷ*· ἀλλ' ἐν τῇ πραγματώσει αὐτοῦ ἔξει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, οἷα καὶ ἡ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐνασκουμένη ἀγαθοεργία. Βεβαίως ἐπιβάλλεται παντὶ ἀνθρώπῳ, κεκτημένῳ καὶ τὸ ἐλάχιστον συναίσθημα τῶν καθηκόντων ἑαυτοῦ πρὸς τὸν πλησίον, νὰ τείνῃ ἑκάστοτε ἀρωγὸν τὴν χεῖρα πρὸς τὴν πενίαν καὶ τὴν δυστυχίαν. Οὐδὲν τῶν μελῶν τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δύναται ν' ἀδιαφορήσῃ πρὸς τὴν περὶ αὐτὸ δυστυχίαν. Ἀλλά, τούτου συμβαίνοντος, δὲν δικαιοῦται ὁ πένης ν' ἀποβλέπῃ μόνον εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐλεημοσύνην, ἐξ αὐτῆς προσδοκῶν σωτηρίαν ἐν περιπτώσει δυσχερείας.

Ἂν ἡ ἰδιωτικὴ ἐλεημοσύνη ἤθελεν ἀναλάβῃ ἀντὶ τῆς πολιτείας τὸ ἔργον τῆς κοινωνικῆς σωτηρίας διὰ τῆς προστασίας τῆς πενίας, ἤθελον ἐπέλθῃ ταὐτὰ σχεδὸν ἀποτελέσματα, οἷα καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ περιπτώσει τῆς ἐνεργείας τῆς πολιτείας. Καὶ αὖθις ἡ κοινωνικὴ δραστηριότης, ἡ διὰ τῶν ἐργατικῶν τάξεων κατ' ἐξοχὴν ἐνασκουμένη, ἤθελεν ὑποστῇ μεγάλην ἐλάττωσιν. Πᾶσα πόλις, πᾶσα κώμη ἤθελον πληρωθῇ ἱδρυμάτων εὐποιίας κατ' ἀρχήν, ἀλλὰ πράγματι ἀσύλων καὶ καταφυγίων πάσης ὀκνηρίας καὶ ἀπρονοησίας. Βεβαίως δὲν δύνανται, οὐδὲ πρέπει νὰ ἐκλίπωσι τὰ τοιαῦτα ἄσυλα τῆς δυστυχίας ἀπὸ τῆς κοινωνίας. Ἀλλ' οἱ ζητοῦντες εἴσοδον ἐν αὐτοῖς ὑποχρεοῦνται νὰ φέρωσι τὰ προσήκοντα πιστοποιητικὰ πραγματικῆς δυστυχίας, ἀνιάτου καταστάσεως, ἐφ' ᾗ δὲν εἶνε ὑπαίτιος ὁ ἐπικαλούμενος τὴν προστασίαν τοῦ ἀσύλου. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καὶ προϋποθέσεις δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἡ ἰδιωτικὴ ἀγαθοεργία, ἐξασκουμένη οὐχὶ μόνον χάριν ἑαυτῆς, ἀλλ' ἐπίσης καὶ χάριν τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος, ὅ περ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἐν τῇ πλήρει αὐτοῦ σημασίᾳ ἄνευ τῆς ἐργασίας, ἥτις καὶ μόνη ἀείποτε δύναται νὰ καταπολεμήσῃ, αἴρουσα τὴν πενίαν.

Ἡ ἀληθὴς λύσις τοῦ προβλήματος τῆς πενίας.

Βεβαίως καὶ ἡ πολιτεία καὶ αἱ εὐημεροῦσαι κοινωνικαὶ ὁμάδες ἐπιτακτικὰς ἔχουσιν ὑποχρεώσεις καὶ μεγάλα συμφέροντα πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστι ἐλάττωσιν τῆς πενίας. Ἡ κοινωνικὴ εὐημερία κατ' ἐλάχιστον δύναται νὰ πραγματωθῇ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἄνευ τῆς κατὰ τὸ ἐνὸν εὐημερίας πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ὅπου τοῦτο δὲν συμβαίνει, θέλει ἐπέλθῃ κατ' ἀνάγκην διάστασις πτωχῶν καὶ πλουσίων, μίση, ἔριδες, ἀνατροπαὶ πολλάκις, ἄμεσον ἔξουσαι ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακοπὴν τῆς κοινωνικῆς πρόδου. Ἐν τούτοις ἡ καθιέρωσις τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλεημοσύνης, ἐξασκουμένης ἀποκλειστικῶς εἴτε ὑπὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς πολιτείας, εἴτε ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς ἀγαθοεργίας, ἤθελε κατ'ἀνάγκην δημιουργήσῃ καθεστὼς νόμιμον τῆς πενίας, διατελοῦν ὑπό τινα ἐποπτείαν καὶ κηδεμονίαν τῆς πολιτείας ἢ τῶν ἰδιωτῶν. Ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκτρόπου τούτου καθεστῶτος, προσβάλλοντος τὴν ἀνθρωπίνην αἰδὼ καὶ φιλοτιμίαν, θὰ ἦτο ἡ ἔκπτωσις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ σὺν τῷ χρόνῳ ἀναγνώρισις τάξεως, χείρονος κατ' οὐσίαν καὶ τῆς τῶν παλαιῶν παριῶν τῆς Ἰνδικῆς. Ἀλλὰ τοιοῦτό τι οὐδεμία κοινωνία ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ, διαμαρτύρεται δ' ἐκ τῶν προτέρων ἡ ἀνθρωπίνη συνείδησις.

Πράγματι τὸ πρόβλημα τῆς πενίας δύναται νὰ λυθῇ ἐπιτυχῶς μόνον διὰ τῶν πενήτων. Ἐρρήθη ἤδη πλέον ἢ ἅπαξ πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο. Ὁ ἐργάτης, ἀποταμιεύων, ἐπιμελῶς καὶ σωφρόνως διαχειριζόμενος τὰ ἀποταμιεύματά του πρὸς καταπολέμησιν τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν τοῦ μέλλοντος, αὐτὸς μόνος δύναται νὰ ἄρῃ αὐτὰς καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ. Ἡ ἀποταμίευσις εἶνε ἡ ἀρχὴ πάσης οἰκονομικῆς δυνάμεως, πάσης ἐπιχειρήσεως· δι' αὐτῆς ἀθροίζεται καὶ χρησιμοποιεῖται παντὶ τρόπῳ ὁ πλοῦτος. Ὁ ἀποταμιεύων, πτωχὸς ἢ πλούσιος, ἐλεεῖ ἑαυτόν, ἀλλὰ σύναμα καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὁ ἐργάτης δύναται οὐ σμικρὸν νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα αὐτοῦ διὰ τῶν παρεχομένων σήμερον μέσων, ἑταιρειῶν ἀλληλοβοηθείας, ταμιευτηρίων καὶ λοιπῶν ὀργάνων τῆς ἀμοιβαίας κοινωνικῆς εὐποιίας. Τούτων δὲ μόνον μὴ ἐπαρκούντων ἐνίοτε, δύναται ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσι νὰ προσέλθῃ κατ' ἀνάγκην ἀρωγὸς ἡ πολιτεία, ἢ ἡ ἰδιωτικὴ εὐποιία.

Ὑπὸ τὴν τοιαύτην λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς πενίας προλαμβάνεται ἡ ἔνδεια, περιοριζομένη ἢ ἐλαττουμένη κατὰ τὸ ἐνόν, ἀλλὰ δὲν καθιεροῦται ὡς κοινωνικὸς θεσμὸς ὑπὸ τῆς πολιτείας, τοῦθ' ὅ περ δύναται νὰ προκαλέσῃ ὀλέθρια ἀποτελέσματα, τὴν ἠθικὴν ἔκπτωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὴν σὺν τῷ χρόνῳ ἐλάττωσιν τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ δραστηριότητος καὶ παραγωγῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγή..... σελ. 3

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν γένει.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ.

Θεμελιώδεις ἔννοιαι.

Κεφάλαιον Α'.— Ὀνομασία τῆς Ἐπιστήμης..... σελ. 25
Κεφάλαιον Β'.— Ὁρισμὸς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.... » 30
Κεφάλαιον Γ'.— Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ὡς ἐπιστήμη καὶ ὡς τέχνη..... » 32
Κεφάλαιον Δ'.—Περὶ μεθόδου ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ. — Ἡ ἐξ Συναγωγῆς καὶ ἡ ἐξ Ἐπαπαγωγῆς μέθοδος..... » 34
Κεφάλαιον Ε'.— Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία καὶ ἡ Ἠθική.. » 41
Κεφάλαιον Ϛ'.—Τὸ Ἄτομον καὶ ἡ Πολιτεία ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ..... » 47
Κεφάλαιαν Ζ'. — Παγκόσμιος χαρακτὴρ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας..... » 49
Κεφάλαιον Η'.—Ταξινόμησις τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. » 50

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κεφάλαιον Θ'.—Σχέσεις τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ τῶν συναφῶν ἐπιστημῶν..... σελ. 52
Κεφάλαιον Ι'. — Οἱ Φυσικοὶ Νόμοι τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας..... » 57
Κεφάλαιον ΙΑ'.— Ἀμφισβήτησις καὶ προλήψεις κατὰ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ὡς ἐπιστήμης. » 60
Κεφάλαιον ΙΒ'.—Σημασία καὶ χρησιμότης τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας..... » 64

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ἐξέλιξις τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Κεφάλαιον Α'.—Οἰκονομικαὶ περίοδοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους..... » 68
α'. Θηρευτικὴ περίοδος..... » 69
β'. Ποιμενικὴ ἢ νομαδικὴ περίοδος... » 70
γ'. Γεωργικὴ περίοδος..... » 71
δ'. Ἐμπορομιομηχανικὴ περίοδος..... » 72
Κεφάλαιον Β'.—Ἡ Ἐπιστήμη τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἐξελίξει..... » 75
Κεφάλαιον Γ'.—Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ..... » 76
Κεφάλαιον Δ'.—Οἰκονομικαὶ θεωρίαι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Μεταναστεύσεως χρόνων μέχρι τῆς Μεταρρυθμίσεως.... » 81
Κεφάλαιον Ε'.—Αἱ ἀπαρχαὶ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν Ἰταλίᾳ..... » 84
Κεφάλαιον Ϛ'.—Τὸ Ἐμποροκρατικὸν σύστημα..... » 86
Κεφάλαιον Ζ'.—Τὸ Φυσιοκρατικὸν σύστημα..... » 90
Κεφάλαιον Η'.—Ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη ἐν Ἀγγλίᾳ. —Ἀδὰμ Σμὶθ καὶ ἡ Σχολὴ αὐτοῦ. » 96
Κεφάλαιον Θ'.—Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐν Γαλλίᾳ..... » 102
Κεφάλαιον Ι'.— Ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἐν Γερμανίᾳ.. » 110

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κεφάλαιον ΙΑ' — Οἱ νέοι ὁρίζοντες τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας. . . . . » 117

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

Ὁ Ἄνθρωπος καὶ αἱ χρεῖαι αὐτοῦ.

Κεφάλαιον Α'. — Ὁ Ἄνθρωπος. — Ὁ ἄνθρωπος ἐν γένει. » 120
Χαρακτῆρες τοῦ ἀνθρώπου. . . . . » 122
Ἀτομικὴ ἰδιοφυία παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. . . . . » 123
Ὁ ἄνθρωπος ὡς οἰκονομικὸς παράγων. . . . . » 124
Κεφάλαιον Β'. — Χρεῖαι. — Ἔννοια τῶν χρειῶν. — Πολλαπλασιασμὸς τῶν χρειῶν. . . . . » 125
Ποικιλία τῶν χρειῶν. — Διαίρεσις τῶν χρειῶν. . . . . » 126
Αἱ χρεῖαι ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν. . . . . » 128
Μέτρον τῶν χρειῶν. . . . . » 129
Κεφάλαιον Γ'. — Οἰκονομικὰ ἀγαθά — Πλοῦτος — Περὶ τῶν ἀγαθῶν ἐν γένει. . . . . » 130
Περὶ τῶν ἀΰλων ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν . . . . . » 131
Περὶ τοῦ πλούτου ἐν γένει . . . . . » 132
Χρησιμότης τοῦ πλούτου. . . . . » 134
Κεφάλαιον Δ'. — Περὶ Ἀξίας. — Ἔννοια τῆς ἀξίας. . . . . » 136
Στοιχεῖα τῆς ἀξίας — Χρησιμότης καὶ ἀνταλλαγή. . . . . » 137
Παράγοντες τῆς ἀξίας. . . . . » 138
Παραλλαγαὶ ἐν τῇ ἀξίᾳ ;. . . . . » 139
Ἕτεραι παραλλαγαὶ τῆς ἀξίας. . . . . » 141
Χρησιμότης καὶ ἀξία. . . . . » 142
Μέτρον τῆς ἀξίας. . . . . » 143

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ Παραγωγῆς τοῦ Πλούτου.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ.

Περὶ παραγωγῆς ἐν γένει.

Κεφάλαιον Α'.—Φύσις καὶ ἔννοια τῆς παραγωγῆς..... » 145
Κεφάλαιον Β'.—Δύναμις τῆς φύσεως ἐν τῇ παραγωγῇ — Φύσις ἐν γένει..... » 147
Κεφάλαιον Γ'.—Κατηγορίαι τῆς παραγωγῆς. — Ὑλικὴ καὶ ἄϋλος παραγωγή..... « 149
Κεφάλαιον Δ'.—Συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς —Ἄμεσοι συντελεσταί..... » 152
Ἔμμεσοι συντελεσταί..... » 153

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ἡ Φύσις.

Κεφάλαιον Α'.—Οἰκονομικὴ ἔννοια τῆς φύσεως..... » 155
Κεφάλαιον Β'.—Παραγωγικὴ δύναμις καὶ ποικιλία τῆς φύσεως..... » 158
Κεφάλαιον Γ'.—Παραγωγικὴ ἀνισότης τῆς γῆς..... » 161
Τοποθεσία γεωγραφική.—Γεωλογικὴ σύστασις..... » 163

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

Ἐργασία.

Κεφάλαιον Α'.—Θεωρία τῆς ἐργασίας.—Ἡ φύσις καὶ ὁ ἄνθρωπος.—Ἔννοια τῆς ἐργασίας.. » 165
Ἐργασία καὶ ἡδονή..... » 166

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κεφάλαιον Β'. — Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς ἐργασίας..... » 167
Κεφάλαιον Γ'. — Φυσικοὶ καὶ ἠθικοὶ παράγοντες ἐν τῇ ἀνελίξει τῆς ἐργασίας — Φυσικοὶ παράγοντες..... » 169
Ἠθικοὶ παράγοντες..... » 170
Κεφάλαιον Δ — Ἐλευθερία τῆς ἐργασίας — Τὸ ζήτημα — Ἔρευνα τοῦ ζητήματος. — Ἐλευθερίατῆς ἐργασίας — Πλεονεκτήματα. » 173
Κεφάλαιον Ε'. — Περὶ Καταμερισμοῦ τῶν ἔργων — Ὁ καταμερισμὸς ἐν τῇ φύσει..... » 177
Παλαιαὶ καὶ νέαι θεωρίαι περὶ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων..... » 178
Ἡ παρὰ τοῦ Ἀδὰμ Σμὶθ ἀνάλυσις τῆς ἀρχῆς τοῦ καταμερισμοῦ τῶνἔργων. » 179
Ἀποτελέσματα τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων..... » 180
Κοινωνικὴ σημασία τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων..... » 182
Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων κατὰ γεωγραφικὴν χώραν..... » 183
Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων κατὰ κληρονομίαν..... » 184
Ἀναγκαῖαι συνθῆκαι πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων. » 186
Ἐπικρίσεις κατὰ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων..... » 186
Πορίσματα — Δυναταὶ μεταρρυθμίσεις καὶ βελτιώσεις..... » 189

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Τὸ Κεφάλαιον.

Κεφάλαιον Α'. — Γένεσις τοῦ κεφαλαίου..... » 190
Παράγοντες τοῦ κεφαλαίου..... » 191

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ κεφάλαιον ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς κοινωνίαις..... » 193
Κεφάλαιον Β'.—Περὶ τῶν στοιχείων τοῦ κεφαλαίου..... » 194
Κεφάλαιον Γ'.—Παραγωγικότης καὶ λειτουργία τοῦ κεφαλαίου — Κατηγορίαι αὐτοῦ.—Ὑλικὰ καὶ ἄϋλα κεφάλαια.—Παραγωγικότης —Λειτουργίαι τοῦ κεφαλαίου — Σταθερὰ καὶ κυκλοφοροῦντα κεφάλαια..... » 196
Ἄϋλα κεφάλαια..... » 197
Κεφάλαιον Δ'.—Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ κεφαλαίου.— Πρώτη περίοδος — Δευτέρα περίοδος » 119
Τρίτη περίοδος..... » 200
Κεφάλαιον Ε'.—Ὀργάνωσις τοῦ κεφαλαίου..... » 201

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Ἐξέλιξις τῆς Παραγωγῆς.

Κεφάλαιον Α'.—Σύμπραξις κεφαλαίου καὶ ἐργασίας.... » 204
Κεφάλαιον Β'.—Περὶ τῶν μηχανῶν καὶ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς παραγωγῆς.
—Αἱ μηχαναὶ ἐν γένει..... » 206
Ὑπηρεσίαι τῶν μηχανῶν..... » 208
Ἀντίδρασις κατὰ τῶν μηχανῶν..... » 210
Ἡ Οἰκονομικὴ ἐπιστήμη καὶ αἱ μηχαναί..... » 211
Πορίσματα..... » 215
Κεφάλαιον Γ'.—Περὶ τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. — Περὶ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐν γένει..... » 216
Ὁ συνεταιρισμὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ..... » 218
Ἡ ἐλευθερία ἐν τῷ συνεταιρισμῷ... » 219
Ἐξέλιξις τῆς ἑταιρείας..... » 220

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀνώνυμος ἑταιρεία..... » 221
Μειονεκτήματα τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας. » 223
Βελτίωσις τοῦ συστήματος τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν..... » 224
Κεφάλαιον Γ'.—Περὶ τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς δυνάμεως.—Περὶ τῆς συγκοινωνίας ἐν γένει..... » 226
Ἡ συγκοινωνία ἐν τῇ ἱστορίᾳ..... » 228
Τρόποι τῆς συγκοινωνίας..... » 229
Ἐπὶ τοῦ ὕδατος συγκοινωνία..... » 234
Ταχυδρομικὴ καὶ τηλεγραφικὴ συγκοινωνία..... » 235

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Κατηγορίαι τῆς ἀνθρωπίνης βιομηχανίας'

Κεφάλλιον Α'.—Ἡ ποικίλη πραγμάτωσις τῆς ἐργασίας.—Χρῆσις τῆς λέξεως βιομηχανία... » 237
Κεφάλαιον Β'.—Πρωτόγονος βιομηχανία (θήρα, ἁλιεία, μεταλλευτική..... » 239
Κεφάλαιον Γ' —Κτηνοτροφία —Κτηνοτροφία ἐν γένει.—Ἡ κτηνοτροφία ὡς οἰκονομικὸς παράγων..... » 241
Κεφάλαιον Δ'.—Γεωργία — Γεωργία ἐν γένει..... » 243
Ἐξέλιξις τῆς γεωργίας..... » 244
Κατ' ἔκτασιν καλλιεργία..... » 245
Κατ' ἔντασιν καλιεργία..... » 246
Μεγάλη καὶ μικρὰ καλλιεργία ..... » 247
Σχέσεις τῆς γεωργίας πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν τεχνουργίαν καὶ τὴν ἐμπορίαν..... » 250
Κεφάλαιον Ε'. — Δασονομία. — Τὸ δάσος. — Διαφορὰ γεωργίας καὶ δασονομίας ..... » 252

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κτῆσις τοῦ δάσους, καλλιεργία..... » 253
Κεφάλαιον Ϛ'.—Βιομήχανος τέχνη ἢ κυρίως βιομηχανία —Περὶ τῆς τέχνης ἐν γένει. Ἐξέλιξις τῆς βιομηχάνου τέχνης ..... » 255
Ἐλευθερία ἐν τῇ βιομηχανίᾳ — Κοινωνικὰ ἀποτελέσματα τῆς βιομηχανίας ..... » 258
Οἱ βιομηχανικοὶ ἐργάται ἐν παραβολῇ πρὸς τοὺς γεωργικούς ..... » 259
Φυσικὴ ἐξέλιξις τῆς βιομηχανίας. . . » 260
Περὶ τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς παραγωγῆς ἐν τῇ βιομηχανίᾳ..... » 261
Σημασία τῆς διευθύνσεως ἐν τῇ μεγάλῃ βιομηχανίᾳ ..... » 263
Ἐποπτεία τῆς βιομηχανίας..... » 264
Προστατευτικὸν σύστημα καὶ ἐλευθέρα βιομηχανία .... » 265
Βιομηχανικὴ ἐκπαίδευσις..... » 266
Βιομηχανικαὶ ἑταιρεῖαι — Βιομηχανικαὶ ἐκθέσεις. ..... » 267
Διεθνὴς προστασία τῆς βιομηχανίας. » 269
Κεφάλαιον Ζ'.—Ἐμπορικὴ βιομηχανία — Περὶ ἐμπορίας ἐν γένει..... » 270

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ κυκλοφορίας τοῦ πλούτου.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Κυκλοφορία ἐν γένει.

Κεφάλαιον Α' —Περὶ Ἀνταλλαγῆς — Ἀνταλλαγὴ ἐν γένει » 274
Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς ἀνταλλαγῆς.. » 276
Ἡ ἀνταλλαγὴ ἐν τῇ κοινωνικῇ αὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς δράσει..... » 278
Κανόνες,καθ' οὓς ἐξελίσσεται ἡ ἀνταλλαγή..... » 279
Ἡ ἀνταλλαγὴ παγκόσμιος δύναμις.. » 281
Κεφάλαιον Β'. — Περὶ τιμῆς — Τιμὴ ἐν γένει..... » 283
Ποικιλίαι ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν τῆς τιμῆς πραγμάτων..... » 284
Παράγοντες τῆς τιμῆς— Ἡ τιμὴ καὶ τὸ νόμισμα..... » 287
Ἡ τιμὴ καὶ ἡ κερδοσκοπία..... » 288
Πραγματική, τρέχουσα, δικαία τιμή. » 289
Κεφάλαιον Γ'. — Περὶ τοῦ νομίσματος — Ἔννοια τοῦ νομίσματος..... » 291
Τὸ νόμισμα ἐν τῇ ποικίλῃ αὐτοῦ χρήσει » 291
Παραλλαγαὶ τοῦ νομίσματος κατὰ χρόνον καὶ τόπον..... » 294
Χρυσὸς καὶ ἄργυρος ὡς ὄργανα ἀνταλλαγῆς..... » 295
Χρῆσις τοῦ μετάλλου ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἱστορίᾳ..... » 296
Τὸ σῆμα τοῦ νομίσματος — Ἀξία τοῦ νομίσματος..... » 296
Τὰ νομισματικὰ κέρματα. — Σχέσεις τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον· ὑπεροχὴ τοῦ πρώτου..... » 299
Τὸ νόμισμα καὶ ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος.... » 300
Ἡ νοθεία τοῦ νομίσματος..... » 301
Περὶ χαρτονομίσματος..... » 302
Τὸ Νόμισμα καὶ ἡ Πολιτεία. — Νομισματικὸν σύστημα· μονομεταλλισμός· διμεταλλισμός..... » 304
Αὐξομειώσεις τῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου..... » 308
Περὶ παγκοσμίου νομίσματος..... » 309
Λατινικὴ νομισματικὴ ἕνωσις..... » 310

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κεφάλαιον Δ'. — Περὶ Πίστεως — Ἔννοια τῆς πίστεως καὶ ἰδία τῆς οἰκονομικῆς ..... » 312
Ἡ πίστις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν .... » 313
Πλεονεκτήματα τῆς πίστεως ..... » 314
Πολλαπλῆ πραγμάτωσις τῆς πίστεως. Προσωπικὴ καὶ πραγματική· παραγωγικὴ καὶ καταναλωτική..... » 315
Ἡ πίστις καὶ ἡ ἀσωτία — Ἡ πίστις καὶ ἡ φιλανθρωπία — Ὄργανα τῆς πίστεως..... » 316
Δημοσία πίστις..... » 318
Σημασία τῶν δημοσίων δανείων..... » 320
Τρόποι συνομολογήσεως τῶν δημοσίων δανείων..... » 320
Κατάχρησις τῆς δημοσίας πίστεως... » 321
Κεφάλαιον Ε'. — Περὶ τραπεζῶν. Φύσις καὶ σκοπὸς τῶν τραπεζῶν..... » 323
Ἱστορικὴ ἀνάπτυξις τοῦ θεσμοῦ τῶν τραπεζῶν..... » 323
Ἐθνικὴ τράπεζα τῆς Ἑλλάδος — Λειτουργία τῶν τραπεζῶν..... » 328
Περι τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας.. » 333
Περὶ τοῦ ἐνιαίου ἢ πολλαπλοῦ τῶν τραπεζῶν..... » 334
Ἐλευθερία ἐν τῇ συστάσει τῶν τραπεζῶν..... » 335
Ἕτεραι κατηγορίαι τραπεζῶν κοινωνικῆς πίστεως..... » 336
Κεφάλαιον Ϛ'. — Περὶ ἐμπορίας — Ἐμπορία ἐν γένει.. » 340
Ἡ ἐμπορία ἐν τῇ ἱστορίᾳ..... » 341
Ἡ εἰδικότης ἐν τῇ ἐμπορίᾳ..... » 342
Ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐν τῇ ἐμπορίᾳ..... » 343
Ἡ ἐμπορία καὶ τὸ μεῖζον κέρδος.... » 344
Ἡ ἐμπορία καὶ αἱ πιστώσεις — Ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐμπορία καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ἐνέργεια τῆς δημοσίας ἀρχῆς..... » 346
Ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἐμπορία... » 347
Εἰσαγωγικὴ καὶ ἐξαγωγικὴ ἐμπορία. Λειτουργία αὐτῆς ..... » 349
Ἡ θεωρία τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσολογισμοῦ. » 351
Ἐλευθέρα ἐμπορία καὶ προστατευτικὸν σύστημα..... » 354
Ἐμπορικαὶ συνθῆκαι..... » 358
Κεφάλαιον Ζ'. — Περὶ ἐμπορικῶν κρίσεων — Κρίσις ἐν γένει — Ἐμπορικαὶ κρίσεις. .... » 361
Αἴτια τῶν κρίσεων ..... » 362
Περιοδικότης τῶν κρίσεων..... » 365
Κατηγορίαι τῶν κρίσεων..... » 366
Μέτρα κατὰ τῶν κρίσεων..... » 367

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Περὶ Διανομῆς τοῦ Πλούτου.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ διανομῆς ἐν γένει.

Κεφάλαιον Α'. — Φύσις καὶ ἔννοια τῆς διανομῆς..... » 370
» Β'. — Περὶ τῆς ἀνίσου διανομῆς τῶν προϊόντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ..... » 370
» Γ'. — Περὶ τοῦ κατὰ χρόνον καὶ τόπον κανονισμοῦ τῆς διανομῆς τῶν προϊόντων.. » 375

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τῆς συμμετοχῆς τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς ἐν τῇ διανομῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ πλούτου..... » 379
Κεφάλαιον Α'. — Περὶ τοῦ προϊόντος τῆς γῆς — Ἡ ἔγγειος πρόσοδος καὶ τὸ μίσθωμα — Ἔννοια τῆς ἐγγείου προσόδου. . » 380
Παραλλαγαὶ τῆς προσόδου. — Ἡ περὶ τῆς ἐγγείου προσόδου θεωρία τοῦ Ρικάρδου..... » 383
Πορίσματα ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Ρικάρδου· τὸ ἀναληθὲς αὐτῶν..... » 386
Ὀργάνωσις τῶν σχέσεων τῆς ἐγγείου προσόδου..... » 387
Κεφάλαιον Β'. — Ἡ μερὶς τοῦ κεφαλαίου. Ὁ τόκος. — Περὶ τόκου ἐν γένει. — Ἱστορία τοῦ τόκου..... » 390
Ἀπολογία τοῦ τόκου..... » 302
Ὁ τόκος καὶ ὁ δανειζόμενος..... » 394
Περὶ τοκογλυφίας..... » 395
Ὅριον τοῦ τόκου..... » 396
Περὶ τῆς προϊούσης ἐλαττώσεως τοῦ τόκου..... » 397
Κεφάλαιον Γ'. — Ἡ μερὶς τοῦ ἐργολάβου. — Ὁ ἐργολάβος ἐν ταῖς οἰκονομικαῖς ἐπιχειρήσεσιν..... » 399
Κέρδος τοῦ ἐργολάβου..... » 490
Κεφάλαιον Δ'. — Ἡ μερὶς τοῦ ἐργάτου ἐν τῇ διανομῇ τοῦ πλούτου — μισθὸς καὶ αἱ διάφοροι αὐτοῦ κατηγορίαι — Περὶ τοῦ ἐργάτου ἐν γένει..... » 403
Ὁ ἐργάτης ἐν τῇ ἱστορίᾳ..... » 405
Ἔννοια τοῦ μισθοῦ..... » 406
Ἀνταγωνισμὸς ἐν τῇ μισθοδοσίᾳ — Ζήτησις καὶ προσφορά..... » 407
Κανονισμὸς τῆς μισθοδοσίας — τὸ ἔθιμον..... » 408
Περὶ τῆς αὐξομειώσεως τῶν μισθῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν ἐργατῶν — Αἴτια τοῦ φαινομένου..... » 409
Ἐνέργειαι πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἡμερομισθίων..... » 411
Πλεονεκτήματα τοῦ ἡμερομισθίου. . » 415
Συστήματα μισθῶν..... » 416
Ὁ μισθὸς καὶ ἡ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας- Σχέσεις τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὸν μισθόν..... » 417
Περὶ φυσικοῦ καὶ δικαίου μισθοῦ— Περὶ τοῦ κατ' ἐπάγγελμα μισθοῦ. » 418
Περὶ συμμετοχῆς τοῦ ἐργάτου εἰς τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως..... » 419
Σκέψεις περὶ λύσεως τοῦ ἐργατικοῦ προβλήματος..... » 421
Κεφάλαιον Ε'. — Περὶ τῶν δυνατῶν καὶ ἀναγκαίων βελτιώσεων τῆς καταστάσεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων — Ὁ συνεταιρισμὸς αὐτῶν — Βοήθει σαυτόν.. » 424
Περὶ τοῦ ἐργατικοῦ συνεταιρισμοῦ... » 425
Οἱ συνεργατικοὶ σύνδεσμοι τοῦ μέσου αἰῶνος..... » 426
Εἴδη ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν..... » 427
Σύνδεσμοι βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεως..... » 429
Ταμιευτήρια καὶ ἰδία ταχυδρομικά.. » 430
Κανονισμὸς τῶν ἑταιρειῶν τῆς ἀλληλοβοηθείας..... » 432
Οἱ ἐργατικοὶ συνεταιρισμοὶ ἐν Ἀγγλίᾳ—(Trades Unions)— Περὶ ἐργατικῶν ἀπεργιῶν..... » 433
Ἡ δύναμις καὶ ἀποστολὴ τοῦ συγχρόνου συνεταιρισμοῦ... ..... » 435
Κεφάλαιον ΣΤ' —Περὶ τῆς προσηκούσης καὶ δικαίας διανομῆς τῆς ἐθνικῆς προσόδου... » 437

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κεφάλαιον Ζ'. — Ἡ μερὶς τῆς πολιτείας ἐν τῇ διανομῇ — Ὁ φόρος — Ἔννοια καὶ ἀνάγκη τοῦ φόρου..... » 441
Καθήκοντα τῆς πολιτείας..... » 442
Αἱ περὶ φόρου θεωρίαι..... » 443
Τὸ πάνδημον τοῦ φόρου..... » 444
Φορολογικὰ συστήματα. Θεωρία αὐτῶν καὶ δικαιολογία..... » 447
Ἐνιαῖος καὶ πολλαπλοῦς φόρος..... » 453
Περὶ τῆς φορολογίας τοῦ κεφαλαίου. » 453
Περὶ τῆς φορολογίας τῶν ἀναγκαίων ἢ μὴ τοιούτων ἀντικειμένων — Ταξινόμησις τῶν φόρων — Ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι..... » 457
Ἐπίπτωσις τοῦ φόρου..... » 461
Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιβολῆς καὶ τῆς εἰσπράξεως τοῦ φόρου..... » 462
Ἡ φορολογία κατὰ τὸν Ἀδὰμ Σμίθ. » 463
Μέτρον ἐν τῇ φορολογίᾳ — Περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ..... » 464
Ἀναπληρωτικαὶ καὶ ἔκτακτοι πιστώσεις — Δημόσια χρέη — Δάνεια... » 466
Ἀπόσβεσις τοῦ δημοσίου χρέους..... » 467
Μετατροπὴ τοῦ δημοσίου χρέους.... » 468

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΤΟΝ

Περὶ Καταναλώσεως τοῦ πλούτου.

Κεφάλαιον Α'. — Περὶ καταναλώσεως ἐν γένει..... » 470
» Β'. — Ποικίλαι ὄψεις τῆς καταναλώσεως — Ἡ ποικιλία ἐν τῇ καταναλώσει.. » 472
Παραγωγικὴ καὶ μὴ κατανάλωσις.... » 473
Ἰσορροπία παραγωγῆς καὶ κατανα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λώσεως..... » 474
Κεφάλαιον Γ'. — Περὶ ἀποταμιεύσεως — Περὶ ἀποταμιεύσεως ἐν γένει..... » 475
Ἡ ἀποταμίευσις ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ πολιτισμοῦ..... » 476
Ἀμφισβητήσεις περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς ἀποταμιεύσεως..... » 477
Κεφάλαιον Δ'. — Περὶ πολυτελείας — Πολυτέλεια ἐν γένει..... » 481
Τὸ πρόβλημα τῆς πολυτελείας ἐν τῇ ἱστορίᾳ..... » 482
Κατάκρισις τῆς πολυτελείας..... » 484
Ὑπεράσπισις τῆς πολυτελείας..... » 485
Οἰκονομικὴ ἐκτίμησις τῆς πολυτελείας » 486
Ἡ πολυτέλεια καὶ ὁ πολιτισμός.... » 488
Κεφάλαιον Ε'. — Περὶ τοῦ πληθυσμοῦ.—Τὸ ζήτημα ἐν γένει..... » 490
Οἱ ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κίνδυνοι..... » 492
Μέτρα καὶ φάρμακα κατὰ τῆς ὑπεράγαν αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ — Ἡ θεωρία τοῦ Μάλθου..... » 493
Κεφάλαιον ς'. — Περὶ μεταναστεύσεων — Ἔννοια αὐτῶν — Ἐπισκόπησις τοῦ φαινομένου τῶν μεταναστεύσεων..... » 497
Αἴτια τῶν μεταναστεύσεων..... » 499
Αἱ μεταναστεύσεις ἐν τῇ ἱστορίᾳ.... » 500
Ἀποτελέσματα τῶν μεταναστεύσεων. » 501
Οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τῶν μεταναστεύσεων..... » 502
Κεφάλαιον Ζ'. — Περὶ τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος τῆς πενίας καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποσοβήσεως αὐτῆς — Περὶ τῆς πενίας.. » 504
Ἡ διὰ τῆς πολιτείας ἄρσις τῆς πενίας..... » 506

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ διὰ τῶν ἰδιωτῶν καταπολέμησις τῆς πενίας..... » 507
Ἡ ἀληθὴς λύσις τοῦ προβλήματος τῆς πενίας ..... » 508
Πίναξ τῶν Περιεχομένων..... » 511

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Σελ.	115	στίχ.	12	προσθετέον, μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν, κτλ.
»	131	»	25	ἀντὶ περὶ παρά
»	131	»	34	ἀντὶ τοῦ πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν.
»	187	»	20	εἰ καὶ καί περ.
»	279	»	31	ἐν ἀρχῇ τῆς παραγράφου προσθετέον 2).
»	299	»	3	ἀντὶ μηδεμίαν ἐλαχίστην.
»	306	»	5	ἀντὶ ἐβασανίζετο ἐβασίζετο.
»	465	»	20	ἀντὶ κατ' ἔτος (παρ' ἡμῖν τὴν 1 Νοεμβρίου), ἐντὸς τῶν δύο πρώτων μηνῶν ἑκάστης βουλευτικῆς συνόδου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΝΈΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

Κατὰ μῆνα Φεβρουάριον 1895.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΙΝΗΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

No 3

300
ΚΛ Κάζαντης, Νεοκλῆς.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚ.

ἀριθ. χρ. 67

Ἡμερομηνία ἐπιστροφῆς	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΒΕΡΟΙΑΣ